Geografski aspekt razvoja mreže osnovnih škola u Hrvatskoj

Vranković, Biljana

Doctoral thesis / Disertacija

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:217:623742

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-20**

Repository / Repozitorij:

Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb

Sveučilište u Zagrebu
PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKI FAKULTET
GEOGRAFSKI ODSJEK

BILJANA VRANKOVIĆ

GEOGRAFSKI ASPEKT RAZVOJA MREŽE OSNOVNIH ŠKOLA U HRVATSKOJ

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2017.

Sveučilište u Zagrebu
PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKI FAKULTET
GEOGRAFSKI ODSJEK

BILJANA VRANKOVIĆ

GEOGRAFSKI ASPEKT RAZVOJA MREŽE OSNOVNIH ŠKOLA U HRVATSKOJ

DOKTORSKI RAD

Mentor:
Doc. dr. sc. Ružica Vuk

Zagreb, 2017.

University of Zagreb
FACULTY OF SCIENCE
DEPARTMENT OF GEOGRAPHY

Biljana Vranković

GEOGRAPHIC ASPECT OF ELEMENTARY SCHOOL NETWORK DEVELOPMENT IN CROATIA

DOCTORAL THESIS

Ružica Vuk, PhD, Assistant Professor

Zagreb, 2017

ŽIVOTOPIS MENTORA

Doc. dr. sc. Ružica Vuk rođena je 26. veljače 1967. godine u Ludbregu. Osnovnu školu završila je u Martijancu, a srednju u Ludbregu i u Varaždinu. Diplomirala je 1991. godine na studiju geografije i povijesti na PMF-u Sveučilišta u Zagrebu, magistrirala je 2006. i doktorirala 2012. godine. U suradničko zvanje višeg asistenta izabrana je 2012. godine, a u znanstveno-nastavno zvanje docenta 2013. godine. Radila je na radnom mjestu učitelja i nastavnika geografije i povijesti u osnovnoj školi i gimnaziji u Zagrebu. Od 1. svibnja 2013. godine radi na radnom mjestu docenta na Geografskom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu. Unapređena je u zvanje profesora mentora i profesora savjetnika. Godine 2003. primila je priznanje ministra prosvjete i sporta za kvalitetan i kreativan rad, a 2011., 2012., 2013., 2014., 2015. i 2016. godine priznanje studenata PMF-a za kvalitetu nastave („Brdo").

Na Geografskom odsjeku PMF-u Sveučilišta u Zagrebu nositelj je predmeta Metodika nastave geografije II, Metodička praksa, Geografija Afrike i Natjecanje iz geografije te je sunositelj predmeta Primjena računala u nastavi geografije. Od 2000. godine član je, a od 2006. godine i predsjednica Državnog povjerenstva za natjecanja iz geografije. Član je više povjerenstava na Geografskom odsjeku i na PMF-u, Upravnog odbora HGD-a, Malog vijeća HPD-a, Vijeća koordinacije PRIMATEH-a, uredništva Geografskog horizonta i Prirode, Stručne radne skupine za državnu maturu iz Geografije i Ekspertne radne skupine za kurikularnu reformu te je redovni član Akademije odgojno-obrazovnih znanosti Hrvatske. Bila je član organizacijskog odbora IV. i V. hrvatskoga geografskog kongresa, potpredsjednica organizacijskog odbora znanstvenog skupa *Geografija u sustavu znanosti i odgojno-obrazovnom sustavu* te potpredsjednica i predsjednica HGD-a.

Znanstveni interes usmjeren joj je na edukacijsku geografiju. Surađivala je na više stručnih projekata i više istraživanja koje je financiralo Sveučilište u Zagrebu te na znanstvenom projektu *Prostor kao resurs turističkog razvoja Hrvatske*. Aktivno pridonosi stručnom usavršavanju učitelja i nastavnika geografije kao predavač i voditelj brojnih radionica. Sudjelovala je s podnescima na 11 znanstvenih skupova u Hrvatskoj i sedam u inozemstvu, objavila je tri znanstvene knjige, jedno poglavlje u knjizi, 14 znanstvenih radova i tri stručna rada u domaćim i inozemnim časopisima te 50-tak udžbenika i priručnika za osnovne i srednje škole.

ZAHVALA

Svaki je znanstveni rad put u nepoznato, to je njegova draž i prokletstvo,
a blagoslov koji očekujemo na kraju puta čini nam se premali da bi kompenzirao
naše muke, dileme, strahove, povremene neuspjehe...,
ali to nam se samo čini. Blagoslov je da smo uopće na tom putu.
Ružica Vuk, 14. 3. 2015.

Različite društveno-političke prilike, tradicija, neravnomjerni gospodarski razvoj i naseljenost utjecali su na oblikovanje mreže škola u Hrvatskoj. Motivirana pretpostavkom da je mreža škola u Hrvatskoj velikim dijelom oblikovana i pod utjecajem geografskih faktora započela sam istraživanje tih faktora kroz temu *Geografski aspekt razvoja mreže osnovnih škola u Hrvatskoj*. Dugogodišnjim radom na ovoj temi otkrila sam nove metodološke postupke i znanstvene spoznaje, a konačno oblikovanje rada ne bi bilo moguće bez savjeta, pomoći, usmjeravanja i razumijevanja brojnih.

Iskreno zahvaljujem mentorici doc. dr. sc. Ružici Vuk za vođenje kroz sve etape rada, za prijenos znanja, ali i sve prepričane životne i školske priče. Zahvaljujem prof. dr. sc. Željki Šiljković i doc. dr. sc. Dubravki Spevec na savjetima za oblikovanje teme, a članovima povjerenstva prof. dr. sc. Zoranu Curiću, doc. dr. sc. Ani Pejdo i doc. dr. sc. Kseniji Bašić na korisnim sugestijama za dovršetak rada. Kompleksnost teme i njezin interdisciplinarni karakter zahtijevali su primjenu različite metodologije i izvora podataka. Zahvaljujem ravnateljima osnovnih škola koji su sudjelovali u anketnom ispitivanju o perspektivama razvoja mreže osnovnih škola. Zahvale Josipu Šabiću, dipl. psih. za metodološku podršku, izv. prof. dr. sc. Aleksandru Lukiću, Zvonku Mariniću, prof. i Martini Golubić, dipl. ing. za statističke podatke te kolegicama Vesni Jelić za tehničku podršku i Mirjani Gašperov za lekturu rada. Posebno zahvaljujem mojim roditeljima, učiteljima, rodbini, kolegama i prijateljima koji su mi svih ovih godina bili podrška.

Mojoj dječici Iskri i Miranu veliko hvala za inspiraciju i motivaciju da rad privedem kraju. Neizmjerno mnogo hvala mojem suprugu Miodragu na besprijekornom strpljenu i moralnoj podršci tijekom cijelog procesa izrade rada te na pomoći oko izrade grafičkih priloga.

Izrada ovoga rada, praćena brojnim usponima i padovima, enormnom dozom entuzijazma i dubokom intrinzičnom motivacijom, ne bi bila moguća bez podrške ljudi koji me okružuju i s kojima radim, družim se i živim. Hvala vam svima!

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Doktorski rad

GEOGRAFSKI ASPEKT RAZVOJA MREŽE OSNOVNIH ŠKOLA U HRVATSKOJ

Biljana Vranković
Poslijediplomski sveučilišni doktorski studij Geografija

Izvadak: U radu su analizirani razvoj, stanje i perspektive mreže osnovnih škola Hrvatske. Mreža škola definirana je kao skup ustanova koje obavljaju osnovnoškolsku djelatnost na lokalnome i regionalnome području. Osnovna jedinica prostorne analize je upisno područje osnovne škole kojih je izdvojeno 569. Analizom je obuhvaćeno školsko zakonodavstvo i razvoj mreže osnovnih škola od 1874. godine do danas i detaljnije je obrazložen utjecaj pojedinih faktora na razvoj mreže osnovnih škola od šezdesetih godina 20. stoljeća do 2017. godine, posebice utjecaj demografskog razvoja i strukture naseljenosti na razvoj i obilježja mreže osnovnih škola. Prema specifičnim obilježjima izdvojeni su tipovi upisnih područja osnovnih škola i obrazložene su perspektive razvoja mreže osnovnih škola u Hrvatskoj u idućem desetljeću kao i implikacije razvoja mreže osnovnih škola na potrebe za učiteljima geografije i na strukturu njihova obrazovanja.

349 stranica, 70 grafičkih priloga, 54 tablice, 147 bibliografskih referenca, izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: edukacijska geografija, mreža škola, osnovna škola, tipologija, učitelji geografije, upisna područja

Mentor: doc. dr. sc. Ružica Vuk

Povjerenstvo: prof. dr. sc. Zoran Curić
doc. dr. sc. Ana Pejdo
doc. dr. sc. Ksenija Bašić

Tema prihvaćena: 11. veljače 2014. godine

Rad prihvaćen: 12. rujna 2017. godine

Datum i vrijeme obrane: 20. rujna 2017. godine

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska, u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, Hrvatska te na Sveučilištu u Zagrebu, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Doctoral Thesis

GEOGRAPHIC ASPECT OF ELEMENTARY SCHOOL NETWORK DEVELOPMENT IN CROATIA

Biljana Vranković

Doctoral University Study of *Geography*

Abstract: This paper analyses the development, status and perspective of primary schools network development of Croatian, which is defined as a set of primary school institutions that performs primary schooling at the local and regional area. The basic unit of spatial analysis is the enrollment area of the elementary school, of which 569 are separated. The analysis included school legislation and primary schools network development in the period from 1874. till 2017, explained in more details the impact of various factors on the network development from 1960s till today, in particular the impact of demographic development and population structure on the development and characteristics of the primary schools network. According to the specific characteristics, types of enrollment areas of primary schools were selected, explained the perspective of primary schools network development in Croatia in the next decade as well as the implications of the primary schools network development at needs for teachers of geography and the structure of their education.

349 pages, 70 figures, 54 tables, 147 references, original in Croatian

Keywords: educational geography, school network, elementary school, teacher of geography, enrollment areas

Supervisor: Ružica Vuk, PhD

Reviewers: Zoran Curić, PhD, Full Professor
Ana Pejdo, Assistant Professor
Ksenija Bašić, Assistant Professor

Thesis submitted: February 11th, 2014

Thesis accepted: September 12, 2017

Thesis defense: September 20, 2017

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia, in National and University Library in Zagreb, Croatia and at the University of Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1. UVOD 4
1.1. Objekt istraživanja 6
1.2. Svrha i ciljevi istraživanja 7
1.3. Istraživačka pitanja i hipoteze 8
1.4. Prostorni i vremenski okvir istraživanja te izvori podataka 8
1.5. Pregled dosadašnjih istraživanja 12
2. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA 16
2.1. Teorijski pristup istraživanja 16
2.2. Metodologija istraživanja 24
3. ŠKOLSKO ZAKONODAVSTVO I MREŽA OSNOVNIH ŠKOLA NA PROSTORU DANAŠNJE HRVATSKE OD 1874. DO 2011. GODINE 32
3.1. Školsko zakonodavstvo i stanje u mreži škola od 1874. do 1929. godine 33
3.2. Školsko zakonodavstvo i stanje u mreži škola od 1929. do 1960. godine 36
3.3. Školsko zakonodavstvo i stanje u mreži škola od 1960. do 1991. godine 42
3.4. Školsko zakonodavstvo i stanje u mreži škola nakon 1991. godine 44
4. GEOGRAFSKA OBILJEŽJA I TIPOLOGIJA UPISNIH PODRUČJA OSNOVNIH ŠKOLA HRVATSKE 48
4.1. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Hrvatske ... 48
4.1.1. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Središnje Hrvatske 59
4.1.2. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Istočne Hrvatske 61
4.1.3. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Gorske Hrvatske 64
4.1.4. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Sjevernog hrvatskog primorja 66
4.1.5. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Južnoga hrvatskog primorja 68
4.2. Demografske promjene u upisnim područjima i mreži škola 1961., 2001. i 2011. godine 70
4.2.1. Broj i prostorni razmještaj stanovništva Hrvatske upisnih područja osnovnih škola 1961., 2001. i 2011. godine 72
4.2.2. Gustoća naseljenosti upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 1961., 2001. i 2011. godine 85
4.2.3. Broj i prostorni razmještaj učeničkog kontingenta (7 – 14 godina) Hrvatske prema upisnim područjima osnovnih škola i promjene 1961., 2001. i 2011. godine 93

4.3. Tipologija upisnih područja osnovnih škola Hrvatske....103
4.3.1. Pristup tipologiji upisnih područja osnovnih škola Hrvatske....103
4.3.2. Tipologija samostalnih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske....107
4.3.2.1. Upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (A1)....116
4.3.2.2. Upisna područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (A2)....120
4.3.2.3. Velika i slabije gospodarski razvijena upisna područja s oslabljenom obrazovnom funkcijom (A3)....129
4.3.2.4. Demografski i gospodarski stabilnija upisna područja s održivom obrazovnom funkcijom (A4)....132
4.3.2.5. Gusto naseljena upisna područja s vrlo velikim školama i perspektivnom obrazovnom funkcijom (A5)....136
4.3.3. Tipologija samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama....139
4.3.3.1. Demografski i gospodarski oslabljena upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (B1)....148
4.3.3.2. Demografski oslabljena upisna područja manjih površina s ugroženom obrazovnom funkcijom (B2)....151
4.3.3.3. Demografski i gospodarski stabilna upisna područja velikih površina s oslabljenom obrazovnom funkcijom (B3)....154
4.3.3.4. Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja manjih površina s održivom obrazovnom funkcijom (B4)....157
4.3.3.5. Demografski stabilna i gospodarski razvijena upisna područja s perspektivnom obrazovnom funkcijom (B5)....161
4.3.4. Tipologija integriranih upisnih područja....163
4.3.4.1. Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Zagrebu (C1)....172
4.3.4.2. Demografski i gospodarski stabilna upisna područja manjih površina s optimalnim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (C2)....174
4.3.4.3. Demografski oslabljena i gospodarski slabije razvijena upisna područja vrlo velikih površina s velikim školama i oslabljenom obrazovnom funkcijom (C3)....178
4.3.4.4. Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja manjih površina s vrlo velikim školama i održivom obrazovnom funkcijom (C4)....181
4.3.4.5. Demografski propulzivna i gospodarski stabilna upisna područja malih površina s perspektivnom obrazovnom funkcijom (C5)....185
4.4. Aktualno stanje mreže osnovnih škola i specifičnosti kvalitete rada osnovnih škola u Hrvatskoj....189
4.4.1. Promjene u demografskim obilježjima osnovnih škola 2014./2015. školske godine i projekcija broja učenika i razrednih odjela s aspekta učitelja geografije za 2018./2019. školsku godinu....189
4.4.2. Specifičnosti kvalitete rada osnovnih škola u Hrvatskoj....205

5. PERSPEKTIVE RAZVOJA MREŽE OSNOVNIH ŠKOLA HRVATSKE 217
5.1. Rezultati anketnog istraživanja o perspektivama razvoja mreže osnovnih škola Hrvatske 217
5.1.1. Prednosti i nedostatci prirodno-geografskog okruženja za daljnji razvoj mreže škola i upisnih područja 223
5.1.2. Posljedice aktualnih demografskih procesa i trendova za daljnji rad škole i prijedlozi mjera za ublažavanje depopulacije 228
5.1.3. Mjere za poboljšanje prometne dostupnosti unutar upisnih područja 232
5.1.4. Razlozi nepoštovanja aktualne mreže škola 234
5.2. Prijedlog razvojnih mjera za intervencije u mreži škola 236
6. UTJECAJ MREŽE ŠKOLA NA REGIONALNO PLANIRANJE I OBRAZOVANJE BUDUĆIH UČITELJA GEOGRAFIJE 245
6.1. Kompetencije učitelja i obrazovanje budućih učitelja geografije 245
6.2. Regionalno planiranje i potrebe za budućim učiteljima geografije 251
7. ZAKLJUČAK 253
LITERATURA 259
IZVORI 270
POPIS SLIKA 276
POPIS TABLICA 278
PRILOG 1 281
PRILOG 2 324
PRILOG 3 328
SUMMARY 341
ŽIVOTOPIS 344

1. UVOD

Osnovne škole su odgojno-obrazovne ustanove za obavljanje osnovnoškolske djelatnosti[1]. One su centralna mjesta za obavljanje osnovnog, obveznog, formalnog i primarnog obrazovanja. Temeljna je uloga škole da se u njoj odvija odgojna i obrazovna djelatnost, a zadaće su škole višestruke. Osnovna bi škola, između ostaloga, trebala „obrazovati mlade ljude tako da se oni ostvare kao cjelovite osobe s istinskom potrebom za nastavkom školovanja" (Sahlberg, 2012, 46) te bi prema načelu jednakih mogućnosti trebala svim učenicima pružiti priliku da budu uspješni, zadovoljni i sretni u procesu učenja jer samo takvo učenje može biti učinkovito i svrsishodno.

Osnovnoškolsko obrazovanje je obvezno i do prije šezdesetak godina u Hrvatskoj je trajalo manje od osam godina, a za većinu je stanovništva predstavljalo obrazovni maksimum. Danas je primarno obrazovanje (osnovnoškolsko, osnovna škola) u Hrvatskoj temeljno, neselektivno i obvezno za sve učenike, svima je dostupno, predstavlja početak organiziranog učenja te je besplatno u skladu sa zakonom. Ono je osnova za stjecanje kompetencija tijekom života za sve osobne i profesionalne potrebe i ima veliki utjecaj na izbor nastavka školovanja te na društveno-gospodarski razvoj države. Već tijekom primarnog obrazovanja učenici u osnovnoj školi počinju razvijati svih osam ključnih kompetencija koje su određene prema Europskom referentnom okviru[2]. To su: komunikacija na materinskom jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, digitalna kompetencija, kompetencija učiti kako učiti, socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost te kulturna svijest i izražavanje. Te se kompetencije smatraju nužnim preduvjetom za uspješnije upravljanje vlastitim učenjem te odražavaju općeniti pomak interesa od poučavanja k samom učenju (Jokić, 2007).

Obrazovanje i pravilan ustroj mreže škola važni su čimbenici koji utječu na društveno-gospodarski razvoj neke države, a društveno-gospodarski razvoj utječe na promjene u mreži škola. Mreža škola[3] je skup osnovnoškolskih (matičnih i područnih) ustanova koje obavljaju odgojno-obrazovnu djelatnost na lokalnome i regionalnome području Hrvatske. Mrežu

[1] Obrazovanje se obično dijeli na formalno – u školama i neformalno – izvan škola. U Hrvatskoj se formalna naobrazba dijeli u šest stupnjeva: 1. predškolsko obrazovanje, 2. osnovnoškolsko obrazovanje, 3. srednjoškolsko obrazovanje, 4. dodiplomsko obrazovanje, 5. diplomsko obrazovanje i 6. postdiplomsko obrazovanje.

[2] Dokument Europske komisije iz 2005. „Europski okvir ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje" (*Key competences for lifelong learning – a European reference framework*).

[3] Pojam je definiran u skladu s *Državnim pedagoškim standardom osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*, čl. 3. (Narodne novine 63/2008 i 90/2010).

osnovnih škola u Hrvatskoj definira pripadajuće upisno područje koje čini skup naselja u kojima učenici imaju prijavljeno prebivalište, odnosno boravište iz kojih imaju pravo pohađati određenu školu, a utvrđuje se za svaku osnovnoškolsku ustanovu i uključuje sve podružnice i objekte te ustanove. Mreža škola je složeno geografsko, ekonomsko, pedagoško, socijalno i političko pitanje koje utječe na životne interese mladih i društva u cjelini. Mreža osnovnih škola Hrvatske (Narodne novine 70/2011) usvojena je 2011. godine, a podrazumijeva stvaranje optimalnih uvjeta s obzirom na veličinu škole, broj razrednih odjela, ulaganje u opremljenost školskih ustanova, zapošljavanje nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti i upravljanje školskim ustanovama (Strateški plan MZOS-a, 2012[4]). Zbog njezina osnovnog preduvjeta postojanja (a to je da se u školama obrazuju djeca) primarno se oblikuje pod utjecajem demografskih procesa. Pri izradi i revalorizaciji mreže škola potrebno je uzeti u obzir demografska kretanja, geografske specifičnosti i gospodarske potrebe[5].

U ovom je radu osnovna prostorna jedinica analize upisno područje osnovne škole. Pravo roditelja, odnosno skrbnika da školskog obveznika upiše u školu kojoj po upisnom području ne pripada ograničeno je mogućnostima pojedine škole. Upisom školskih obveznika iz drugih upisnih područja ne smije biti narušen optimalni ustroj rada škole i ne smije biti onemogućen upis obveznicima koji pripadaju upisnom području te škole. „Obilježja upisnih područja osnovnih škola bitno utječu na obrazovni standard u osnovnim školama i na motivaciju učenika" (Vuk, 2012, 10), ona su prostorno različita i specifična te su neizostavan element pri proučavanju vanjskih uvjeta učenja. Obilježja upisnih područja podložna su promjenama zbog utjecaja različitih čimbenika te je u određenim razdobljima za kvalitetniji sustav osnovnoškolskog obrazovanja potrebna optimizacija mreže školskih ustanova u skladu s odredbama *Državnoga pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*. Mreža škola i obilježja upisnih područja u novije su vrijeme (i) predmet interesa geografske znanosti, posebice mlade discipline edukacijske geografije. Razlog tome su intenzivni prirodno-geografski i društveno-geografski procesi u upisnim područjima. „Geografski predmet interesa ubrojen je među najsloženije uopće u znanosti jer ga čine sadržaji, procesi,

[4] Kao poseban cilj strateških planova MZOS-a za razdoblja 2012. – 2014, 2015. – 2017. i 2016. – 2018. te revidiranog Strateškog plana za razdoblje 2016. – 2018. je uspostavljena učinkovita mreža odgojno-obrazovnih ustanova i programa/kurikuluma usmjerenih k razvoju ljudskih potencijala te usklađenih s potrebama društva i tržišta rada.

[5] Prema *Strateški plan Ministarstva znanosti i obrazovanja RH za razdoblje 2017. - 2019.* najavljena je revizija Mreže osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i programa obrazovanja (https://mzo.hr/sites/default/files/dokumenti/strateski_plan_mzoa_za_razdoblje_2017-2019_web_15_5.pdf).

veze, odnosi i modeli u geografskome prostoru koji u njemu ostavljaju materijalizirane tragove na prirodnoj osnovi koji su podložni stalnim promjenama“ (Vuk i dr., 2015, 33). Tijekom vremena predmet je proučavanja geografije neprestano proširivan te raste i broj geografskih disciplina posebno u društvenoj sferi gdje se pojavljuju nove djelatnosti koje u prostoru ostavljaju materijalizirane oblike i formiraju odnose s ostalim sadržajima toga prostora. Detaljnom sistematizacijom geografije kao znanstvenoga polja u interdisciplinarnim područjima znanosti utvrđeno je da je jedna od najmlađih grana geografije edukacijska geografija (metodika geografije) koja „proučava i objašnjava zakonitosti stjecanja geografskih znanja i vještina, ljudske potencijale u sustavu odgoja i obrazovanja, postignuća u pojedinim razinama obrazovanja i cjeloživotnoga učenja, uvjete u geografskome prostoru koji utječu na prostornu i funkcionalnu organizaciju obrazovanja te međusobni utjecaj obrazovanja na prostor i obilježja prostora na obrazovanje” (Vuk i dr, 2015, 47). Edukacijska geografija (metodika geografije) proučava prostornu organizaciju primarnog obrazovanja i drugih ciklusa obrazovanja da bismo dobili uvid u obilježja upisnih područja osnovnih škola i vanjskih uvjeta učenja koji su ključni pri optimizaciji mreže škola. Metode, tehnike i modele istraživanja vanjskih (obilježja upisnih područja i škola, obrazovne resurse i ljudske potencijale u nastavi geografije) i unutarnjih uvjeta učenja i poučavanja (obilježja učenika, učitelja i škola) kao i zakonitosti stjecanja geografskih znanja i vještina razvija disciplina edukacijske geografije metodologija geografskih edukacijskih istraživanja[6] (Vuk i dr., 2015). Novija istraživanja edukacijske geografije (metodike geografije) rezultirala su razvojem modela za vrednovanje vanjskih uvjeta učenja, razvojem pokazatelja za usporedbu i projekciju obrazovnih resursa te razvojem modela iskorištenosti i opterećenosti ljudskih potencijala u nastavi geografije (Vuk, 2012).

1.1. Objekt istraživanja

Naslov je ovoga rada *Geografski aspekt razvoja mreže osnovnih škola u Hrvatskoj*, a glavni je objekt istraživanja mreža osnovnih škola s pripadajućim upisnim područjima. Istražen je međusobni utjecaj prirodno-geografskih obilježja i društveno-geografskih procesa na stanje i promjene u upisnim područjima svih osnovnih škola u Hrvatskoj kao i mreže u cjelini. Geografski aspekt podrazumijeva proučavanje faktora koji utječu na promjene u prostoru te

[6] Prema *Pravilniku o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama* (Narodne novine 119/2009) edukacijska se geografija kao disciplina može svrstati u granu 8.02.04 primijenjena geografija.

koji pridonose razumijevanju vanjskih uvjeta u razvoju mreže škola i obilježjima pojedinih upisnih područja. Geografski relevantni faktori koji utječu na razvoj mreže škola u ovome su radu grupirani u četiri skupine: općegeografski (lokacijski), demogeografski, ekonomski i obrazovni. Te su skupine faktora preduvjet funkcioniranja i učinkovitosti odgojno-obrazovnih ustanova. Geografski aspekt proučavanja mreže škola i pojedinih upisnih područja odnosi se i na sve prostorne analize kojima se utvrđuju regionalne posebnosti. Od posebnog je interesa proučavanje demografskih obilježja upisnih područja jer ta obilježja najintenzivnije utječu na razvoj mreže škola. Najvažnija demografska varijabla pri proučavanju mreže škola je učenički kontingent koji predstavlja glavnu resursnu osnovu pojedinih upisnih područja, nositelje i krajnje korisnike odgojno-obrazovnih ustanova (škola). Depopulacija kao temeljni demografski proces utječe i na smanjivanje broja učenika osnovnih škola. Smanjenje broja školskih ustanova odnosno redukcija mreže škola reflektira se i na smanjenje potreba za djelatnicima u sustavu odgoja i obrazovanja. Nove znanstvene spoznaje o obilježjima upisnih područja i razvoju mreže osnovnih škola na cijelom teritoriju Hrvatske s geografskog aspekta podloga su za promišljanja o mogućoj revalorizaciji i optimizaciji mreže škola u cilju ravnomjernijeg gospodarskog i regionalnog razvoja Hrvatske.

1.2. Svrha i ciljevi istraživanja

Svrha je ovog rada istražiti razvoj, stanje i perspektive mreže osnovnih škola u Hrvatskoj te utvrditi kako će razvoj mreže osnovnih škola utjecati na potrebe za učiteljima geografije.
Ciljevi istraživanja su sljedeći:

- prikazati etape u razvoju mreže osnovnih škola koje su 2010./2011. školske godine djelovale kao matične škole u upisnim područjima Hrvatske prema pojedinim povijesnim razdobljima od donošenja prvog školskog zakona 1874. godine do 2017. godine uz prikaz aktualnoga školskog zakonodavstva za pojedina povijesna razdoblja
- istražiti faktore koji utječu na oblikovanje mreže osnovnih škola, a posebno demogeografski faktor kao ključni faktor postojanja i razvoja mreže škola
- analizirati broj i veličinu osnovnih škola na razini upisnih područja i županija kao pokazatelje aktualnog stanja u mreži osnovnih škola za školsku godinu 2014./2015.
- identificirati prioritetna područja unapređenja rada škola prema upisnim područjima kao pokazatelje stanja kvalitete rada osnovnih škola za školsku godinu 2011./2012.

- izdvojiti tipove upisnih područja osnovnih škola na temelju geografskih faktora te valorizirati i interpretirati njihova obilježja
- utvrditi perspektive budućeg razvoja mreže osnovnih škola na temelju stavova ravnatelja osnovnih škola o utjecaju utvrđenih dominantnih geografskih faktora koji utječu na razvoj mreže škola
- utvrditi kako će se razvoj mreže škola u budućnosti reflektirati na potrebe za učiteljima geografije i na planiranje inicijalnog obrazovanja budućih učitelja geografije.

1.3. Istraživačka pitanja i hipoteze

Na temelju navedenih ciljeva formulirana su sljedeća istraživačka pitanja: Kako je školsko zakonodavstvo utjecalo na razvoj mreže osnovnih škola?, Koji su glavni faktori razvoja mreže osnovnih škola u Hrvatskoj?, Kako promjena broja stanovnika i promjena učeničkog kontingenta od 1961. do 2011. godine utječu na stanje u mreži škola?, Kako promjena broja učenika utječe na razvijenost mreže škola i tipove upisnih područja?, Kakvo je aktualno stanje mreže osnovnih škola i koje su specifičnosti u kvaliteti rada osnovnih škola u Hrvatskoj?, Koje su perspektive daljnjeg razvoja mreže škola u Hrvatskoj? te Kako će mreža osnovnih škola u Hrvatskoj utjecati na potrebe za učiteljima geografije i na obrazovanje budućih učitelja geografije?

Na temelju postavljenih ciljeva i istraživačkih pitanja u radu su s geografskog aspekta provjerene sljedeće hipoteze o tendencijama razvoja mreže osnovnih škola u Hrvatskoj:

1. Mreža škola u pojedinim povijesnim razdobljima oblikovana je i pod utjecajem aktualnoga školskog zakonodavstva.
2. Demografski razvoj Hrvatske ključni je faktor razvoja mreže osnovnih škola.
3. Promjena broja učenika i razrednih odjela povećava razlike u uvjetima rada, a time i u obilježjima upisnih područja i obilježjima mreže osnovnih škola.
4. Manji je trend smanjenja potreba za učiteljima geografije na tržištu rada od zahtjeva za njihovim novim kompetencijama.

1.4. Prostorni i vremenski okvir istraživanja te izvori podataka

Istraživanjem su obuhvaćene sve redovite osnovne škole u Hrvatskoj (matične, područne od prvog do osmog razreda i područne od prvog do četvrtog razreda) i upisna područja koja im

pripadaju, prema stanju 2010./2011. školske godine. Pri definiranju upisnih područja korišteni su podatci iz dokumenta MZOS-a *Upisna područja osnovnih škola Republike Hrvatske* (2011) u kojem je naveden popis svih naselja koja pripadaju određenom upisnom području. Sva naselja Hrvatske, njih 6756 prema stanju u vrijeme popisa stanovništva 2011. godine klasificirana su u 569 upisnih područja osnovnih škola Hrvatske (452 samostalna upisna područja, 66 samostalnih upisna područja s osmorazrednim područnim školama i 51 integrirano upisno područje) odnosno 2086 školskih jedinica (846 matičnih škola i 1240 područnih škola za školsku godinu 2010./2011.). Da bi komparativne analize određenih pojava kroz vremenska razdoblja bile metodološki valjane, većina podataka o demografskoj dinamici za popisne godine 1961. i 2001. svedena je na administrativno-teritorijalni ustroj u vrijeme popisa stanovništva 2011. godine[7].

Prvo je prema podatcima iz dokumenta *Upisna područja osnovnih škola Republike Hrvatske* (2011) formirana baza upisnih područja i naselja koja im pripadaju. Zatim su sva upisna područja, njih 569 raspoređena u 21 županiju i pet geografskih regija te je provedena prostorna analiza na različitim razinama, od razine upisnih područja, preko županija i geografskih regija do Hrvatske u cjelini. Najniža razina prostorne analize je upisno područje osnovne škole. Sljedeća razina prostorne analize su županije jer su županije (i upravni gradovi kao sastavni dijelovi županija) osnivači osnovnih škola. Raspored upisnih područja unutar pet geografskih regija (Lukić, 2012; Njegač i Pejnović, 2012) određen je tako da su granična upisna područja određenih regija svrstana u onu geografsku regiju u kojoj se nalaze većim dijelom svoje površine (sl. 1). Razine prostornih analiza detaljnije su elaborirane u potpoglavlju *4.1 Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Hrvatske*. Raspored osnovnih škola i određivanje granica njihovih upisnih područja unutar pet geografskih regija pridonosi, između ostaloga, i znanstvenim istraživanjima drugih znanstvenih polja i područja, npr. pri određivanju uzorka škola za različita kvalitativna i kvantitativna istraživanja u obrazovanju.

[7] Različita metodologija popisa stanovništva 1961., 2001. i 2011. godine nije utjecala na usporedivost podataka za spomenut broj entiteta i na tumačenja određenih pokazatelja.

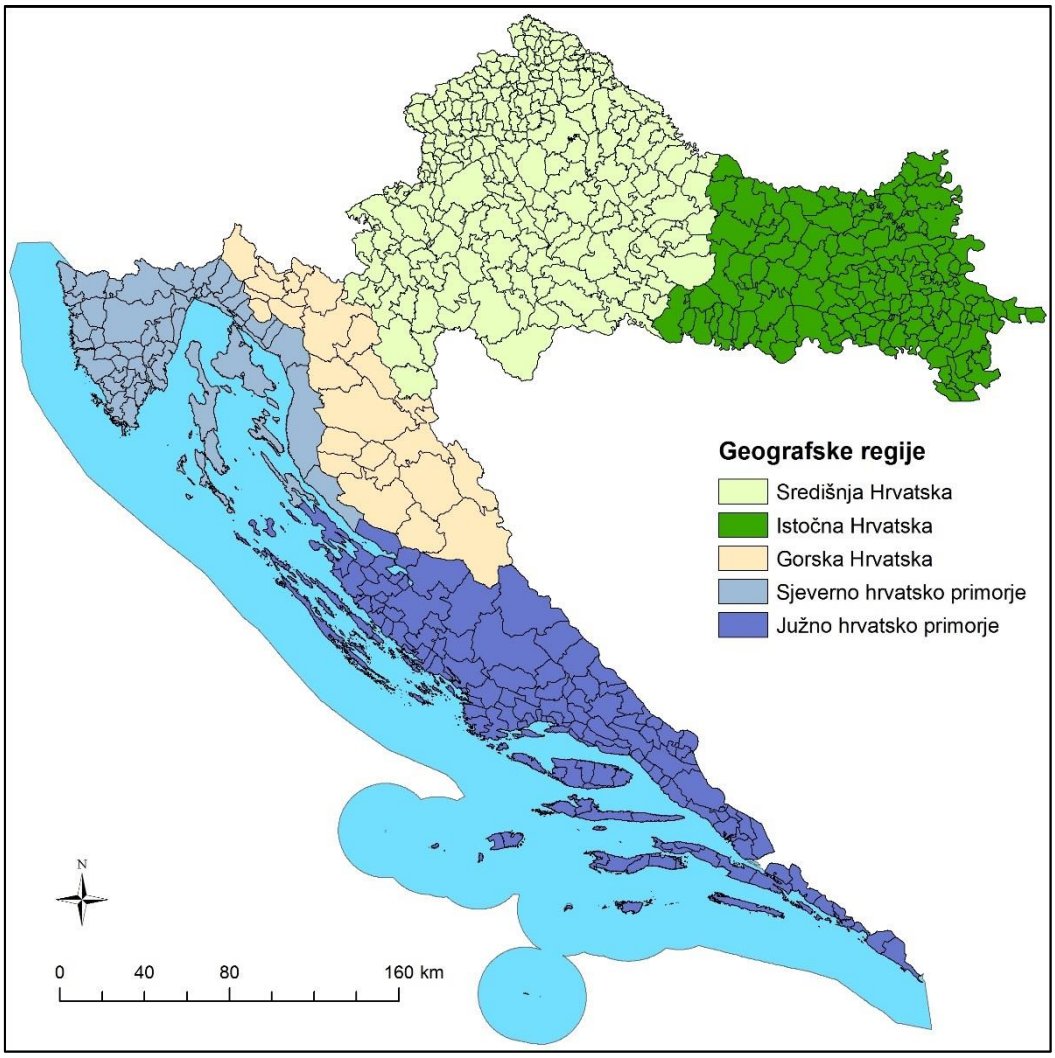

Sl. 1. Upisna područja osnovnih škola Hrvatske prema geografskim regijama 2010./2011. školske godine

Školsko zakonodavstvo (naredbe, odredbe, pravilnici, propisi, zakoni) koje je imalo veliki utjecaj na mrežu osnovnih škola današnje Hrvatske istraženo je za razdoblje od 1874. do 2017. godine. Kao polazišna godina istraživanja školskih zakona uzeta je 1874. jer je tada donesen prvi Školski zakon prema kojemu je osnova škola obvezna za sve učenike. Pučke škole su tada bile podijeljene na opće pučke i građanske škole. Istraživanje ove tematike rezultiralo je kratkim prikazom povijesnog razvoja školstva, pri čemu su izdvojena četiri razdoblja (od 1874. do 1929., od 1929. do 1960., od 1960. do 1991. te razdoblje nakon 1991. godine) i za svako su objašnjene promjene u zakonodavstvu.

Istražene su demografske promjene u upisnim područjima i mreži škola, a komparativnom analizom za 1961., 2001. i 2011. godinu utvrđeni su trendovi prema upisnim područjima,

županijama i geografskim regijama. Za usporedbu stanja u upisnim područjima i mreži osnovnih škola uzeta je prva referentna godina nakon donošenja Zakona o osnovnoj školi iz 1959. godine i popisa stanovništva 1961. godine odnosno školska godina 1960./1961. Prema Zakonu o osnovnoj školi iz 1959. godine obvezno se osmogodišnje školovanje provodi u jedinstvenoj osmogodišnjoj osnovnoj školi, a poslije završene osnovne škole školovanje može biti nastavljeno u stručnim školama i gimnazijama (Batinić, 2003). Korišteni podatci o demografskoj dinamici i strukturama stanovništva primarni su podatci popisa stanovništva 1961., 2001. i 2011. godine pri čemu su izračunate vrijednosti sljedećih varijabla: gustoća naseljenosti, indeks promjene ukupnog broja stanovnika, veličina učeničkog kontingenta (7 – 14 godina), udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu i dr.

Varijable koje se odnose na broj i vrstu školskih jedinica za školsku godinu 2000./2001. izračunate su prema tabličnim prikazima Ministarstva znanosti i obrazovanja, a za školsku godinu 2010./2011. korišteni su podatci e-Matice škola (ukupan broj učenika i razrednih odjela za razrednu i predmetnu nastavu prema svakoj školskoj jedinici). Stanje primarnog obrazovanja u Hrvatskoj prikazano je prema podatcima e-Matice osnovnih škola za 2014./2015. školsku godinu na temelju čega je izrađena projekcija broja učenika predmetne nastave i broja razrednih odjela za školsku godinu 2018./2019. Projekcija broja razrednih odjela s aspekta učitelja geografije rađena je na način da je iz 2014./2015. školske godine uzet broj učenika od prvog do četvrtog razreda koji će u školskoj godini 2018./2019. predstavljati učenike predmetne nastave (od petog do osmog razreda) i za njih je napravljena projekcija broja razrednih odjela. Pristup izradi projekcije veličine jednog razrednog odjela za pojedinu školu (upisno područje) temeljio se na pretpostavci da je veličina jednog razrednog odjela poput veličine razrednog odjela iz 2014./2015. školske godine. Najprije je prema stanju broja razrednih odjela predmetne nastave u školskoj godini 2014./2015. izračunat prosječan broj učenika u jednom razrednom odjelu za pojedinu školu (upisno područje). Nadalje je broj učenika od petog do osmog razreda 2018./2019. školske godine (predstavlja ga broj učenika razredne nastave iz 2014./2015. školske godine) podijeljen s prosječnim brojem učenika u jednom razrednom odjelu prema stanju školske godine 2014./2015. i tako je dobivena projekcija broja razrednih odjela za školsku godinu 2018./2019. Za dodatnu provjeru i okvirnu procjenu relevantnosti dobivene projekcije broja učenika i razrednih odjela korišteni su i podatci godišnjih planova i programa većine osnovnih škola Hrvatske. Broj razrednih odjela učenika predmetne nastave važan je za izradu projekcija o potrebama za učiteljima geografije.

Na temelju projekcije broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi i prema dokumentu Hrvatskog zavoda za zapošljavanje *Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja* u 2017. godini utvrđene su potrebe za učiteljima geografije.

Podatci o indeksu razvijenosti korišteni su na razini općina i upravnih gradova, administrativno-teritorijalnog ustroja koji je vrijedio 2010. godine te je svakom upisnom području pridružena vrijednost indeksa razvijenosti ovisno u kojoj se općini odnosno upravnom gradu nalazi sjedište određene matične škole. Za računanje prosječne prometne udaljenosti poslužili su primarni podatci o pojedinom naselju i njegovoj udaljenosti do sjedišta pripadajuće mu škole prema stanju iz 2014. godine. Prometna je udaljenost izračunata uz pomoć aplikacije www.udaljenosti.com. Indeks razvijenosti i prosječna prometna udaljenost unutar upisnog područja te ostale varijable korištene u multivarijatnim analizama za tipologiju upisnih područja osnovnih škola detaljno su opisani u potpoglavlju *4.3.1. Pristup tipologiji upisnih područja osnovnih škola Hrvatske*.

U cilju utvrđivanja sastavnica kvalitete rada i prioritetnih područja unapređenja rada osnovnih škola Hrvatske korišteni su podatci KREDA-analize. Te je podatke prikupio Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja pri provedbi samovrednovanja škola u školskoj godini 2011./2012., što je detaljnije opisano u potpoglavlju *4.4.2. Specifičnosti kvalitete rada osnovnih škola u Hrvatskoj*.

Istraživanje o perspektivama daljnjeg razvoja mreže osnovnih škola provedeno je anketiranjem ravnatelja osnovnih škola u Hrvatskoj. Uzorak ispitanika, postupak provedbe i rezultati detaljno su izloženi u potpoglavlju o metodologiji istraživanja.

1.5. Pregled dosadašnjih istraživanja

Prema proučenoj literaturi o razvoju mreže škola Hrvatske moguće je zaključiti da postoji vrlo malo geografskih radova o toj problematici do 2009. godine. Analizu razvoja osnovnih škola kao indirektnog pokazatelja prostornog razvoja i populacijskih promjena Zagreba prikazao je Vresk (1976) u radu „The development of primary schools as an indicator of the spatial distribution of the population of Zagreb". Matas (2000) u članku „Izobrazba učitelja kao čimbenik školske mreže te prostornog i geografskog razvoja Republike Hrvatske" iznosi da su promjene u izobrazbi učitelja na izvjestan način utjecale na školsku mrežu i ubrzano preseljavanje stanovništva iz seoskih prema gradskim naseljima, a time i na prostorni i demografski razvoj Hrvatske. U ovome se radu, između ostaloga, istražuju faktori koji utječu

na oblikovanje mreže osnovnih škola Hrvatske, a posebno demogeografski faktor kao ključni faktor postojanja i razvoja mreže škola. Veći je broj geografskih radova u kojima je prikazana problematika obrazovne strukture stanovništva, ali ne i razvoj mreže škola. Primjerice, Turk i Jukić (2009) analiziraju promjene u obrazovnoj strukturi stanovništva i utvrđuju stupanj povezanosti negativnih demografskih procesa i razine obrazovanosti stanovništva u Karlovačkoj županiji.

Geografska istraživanja posljednjih godina rezultirala su većim brojem radova koji se izravno i/ili neizravno odnose na mrežu škola. Objavljeni su radovi koji proučavaju obilježja upisnih područja i škola, obrazovne resurse, ljudske potencijale u nastavi geografije i postignuća učenika iz geografije te radovi u kojima su opisani identiteti geografskih disciplina koje pripadaju grani primijenjena geografija u znanstvenom polju geografija. Najveći doprinos tomu dali su Vuk, Curić i Šterc. Vuk (2012) u doktorskom radu „Obrazovni resursi i ljudski potencijali u nastavi geografije u osnovnim školama Središnje Hrvatske“ analizira obrazovne resurse, ljudske potencijale, inicijalno obrazovanje učitelja geografije i postignuća učenika iz geografije i to na razini upisnih područja matičnih i osmorazrednih područnih škola u Gradu Zagrebu i osam županija Središnje Hrvatske (Zagrebačkoj, Krapinsko-zagorskoj, Sisačko-moslavačkoj, Karlovačkoj, Varaždinskoj, Koprivničko-križevačkoj, Bjelovarsko-bilogorskoj i Međimurskoj županiji). Na temelju izdvojenih pokazatelja izrađena je tipologija upisnih područja i osnovnih škola prema ukupnom broju razrednih odjela i broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi i to za 43,3 % svih matičnih osnovnih škola u Hrvatskoj. Znanstvenim istraživanjem nisu obuhvaćena upisna područja osnovnih škola u ostalim regijama Hrvatske ni razvoj mreže osnovnih škola. Šterc (2012) je doktorskim radom „Geografski i demografski identitet” značajno pridonio razvoju teorije geografije i metodologije istraživanja u pojedinim disciplinama primijenjene geografije. U radu „Metodika geografije u sustavu odgoja i obrazovanja” (Curić i Vuk, 2013) opisane su i spoznaje o obrazovnim resursima i ljudskim potencijalima na razini upisnih područja osnovnih škola Bjelovarsko-bilogorske županije te je istaknuto da se nepovoljna demografska i gospodarska obilježja Bjelovarsko-bilogorske županije odražavaju i na broj učenika u razrednim odjelima i na broj razrednih odjela. Obilježja mreže osnovnih škola dijelom su obrađena i u radovima o obrazovnim postignućima učenika iz geografije (Vuk i Vranković, 2009; Vranković i dr., 2011; Vuk i dr., 2012) te u prostornoj analizi upisnih područja državnih (redovitih) osnovnoškolskih ustanova u Gradu Zagrebu (Valožić i dr., 2012). Upisna područja osnovnih škola istraživali su Pearce (2000) i Noreisch

(2007). Brojniji su radovi u kojima geografi istražuju demografske promjene i projekcije broja stanovnika Hrvatske te koji najavljuju i promjene u funkciji obrazovanja i mreži škola, a među njima su izdvojeni Nejašmićevi radovi (2003; 2005; 2008; 2012) te radovi Spevec i Vuk (2012). Nejašmić i Mišetić (2010) u radu „Sintetični pokazatelj demografskih resursa: doprinos tipologiji hrvatskog prostora" prikazuju sintetični pokazatelj uz pomoć kojeg je olakšano identificiranje, vrednovanje i usporedba demografskih resursa te je prema njegovoj vrijednosti oblikovana tipologija prostornih jedinica u Hrvatskoj. U radu „Posljedice budućih demografskih promjena u Hrvatskoj" Nejašmić (2012) razmatra posljedice smanjenja broja stanovnika Hrvatske te ističe da će „neizbježna redukcija broja djece u učeničkoj dobi rezultirati smanjenom potrebom za učiteljima, čime će uslijediti zatvaranje mnogih škola, posebice u depopulacijskim krajevima". Spevec i Vuk (2012) u radu „Demografski resursi i potencijali te organizacija primarnog obrazovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji" analiziraju utjecaj demografskih resursa na organizaciju primarnog obrazovanja u toj županiji te naglašavaju da će se „polarizacija i prostorni nesklad u razmještaju ljudskog potencijala Krapinsko-zagorske županije između urbanih sredina s jedne i ruralnih sredina s druge strane nastaviti produbljivati te značajno utjecati na organizaciju primarnog obrazovanja i uvjete rada učitelja geografije kao i opće kretanje i stanovništva županije, koja je od 1948. do 2011. izgubila 26,8 % stanovništva" (Spevec i Vuk, 2012, 195). Promjene učeničkog kontingenta i implikacije na organizaciju obveznog obrazovanja u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske istraživale su Vranković i Vuk (2015). Rezultati istraživanja pokazali su smanjenje ukupnog demografskog potencijala, ponajviše smanjenje učeničkog kontingenta u mladoj dobnoj skupini (0 – 19 godina) i u ukupnom broju stanovnika uz izraženu prostornu diferencijaciju. Botić (2015) ukazuje na nelogičnost aktualne mreže škola na području kaštelanske zagore. Analizom demografske dinamike i recentnih demografskih struktura upisnih područja osnovnih škola Splitsko-dalmatinske županije u radu „Utjecaj demografskih procesa na organizaciju primarnoga obrazovanja u Splitsko-dalmatinskoj županiji" utvrđene su implikacije na promjene u mreži škola spomenute županije (Vuk i Vranković, 2016). Negativni i pozitivi učinci promjena učeničkog kontingenta utječu na organizaciju primarnog obrazovanja.

Jedan je od ciljeva rada i utvrditi kako će se razvoj mreže škola u budućnosti reflektirati na potrebe za učiteljima geografije i njihovim kompetencijama te na planiranje inicijalnog obrazovanja budućih učitelja geografije. Kompetencije učitelja podrazumijevaju znanja, vještine i osobine ličnosti (Brust Nemet, 2013) te je u zaključnom dijelu rada prikazan osvrt na

kompetencije učitelja geografije. Prema Foro (2015) kompetencije učitelja podijeljene su na ključne profesionalne (predmetna, metodološka, socijalna i samokompetencija) i praktične. Brojni su autori napisali radove o nastavničkim kompetencijama, npr. Bezinović (1993), Ljubetić i Kostović Vranješ (2008), Matijević (2007), Rajović i Radulović (2007), Radulović (2008) i Marušić (2009). Od radova čiji su autori geografi moguće je istaknuti Vuk (2012), Curić i Vuk (2013), Vuk i Vranković (2015) te Vuk i Curić (2014).

Istraživanje aktualnog školskog zakonodavstva, ali i onog nakon donošenja prvoga školskog zakona, doprinos je boljem razumijevanju današnjeg ustroja mreže škola i njihova prostornog razmještaja. Povijesnim razvojem školstva i pedagogije bavili su se Zoričić (1885), Franković i dr. (1958), Steinman (1964; 1970), Švicer (1947), Župan (2002), Pivac (2003), Puževski (1992, 2003), Batinić (2003), Gaćina Škalamera (2004; 2014), Raguž (2010), Miljković i Batinić (2011) i dr. Od aktualnih zakonskih akata u kojima je spomenuta mreža osnovnih škola izdvojeni su *Zakon o odgoju i obrazovanju osnovnih i srednjih škola* iz 2008. godine, *Državni pedagoški standard osnovnoškolskoga sustava odgoja i obrazovanja* iz 2008. godine, *Strateški planovi Ministarstva znanosti i obrazovanja* od 2012. – 2014, 2015. – 2017. i 2016. – 2018., revidiran Strateški plan za razdoblje 2016. – 2018. te *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije* iz 2014. godine.

O razvoju hrvatske geografije i institucionalizaciji geografije pisao je Magaš (2013), a o razvoju, definiciji, podjeli geografije na grane i discipline te o ulozi geografije i geografskoga obrazovanja u suvremenom društvu pisali su Šterc (1989; 2012) te Vuk i dr. (2015). U poglavlju *Sistematizacija znanstvenog polja i nastavnog predmeta geografija* knjige Vuk i dr. (2015) navedeno je da je uloga geografije odgojna i moralna, a ne samo obrazovna. Pri sistematizaciji znanstvenog polja u interdisciplinarnim područjima znanosti izdvojena je grana edukacijske geografije te unutar nje disciplina metodologija geografskih edukacijskih istraživanja kojoj pripada i objekt istraživanja ovoga rada. Status metodike geografije u suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu ističu Curić i Vuk (2013) te izdvajaju njezinu višestruku ulogu koja se odnosi na uključenost metodike geografije u obrazovanje magistara edukacije geografije te geografije i povijesti na Geografskom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu i na prisutnost metodike geografije u stručnom usavršavanju učitelja i nastavnika geografije.

2. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA

Teorijski pristup i metodologija istraživanja doktorskog rada *Geografski aspekt razvoja mreže osnovnih škola u Hrvatskoj*, sukladno objektu istraživanja su interdisciplinarnog karaktera.

2.1. Teorijski pristup istraživanja

Unapređenje sustava odgoja i obrazovanja prioritet je mnogih država. Europska unija donijela je brojne dokumente na temelju kojih je strateški planiran razvoj obrazovanja. Neki od njih su *Deklaracija bečke konferencije* iz 1998. godine, *Lisabonska deklaracija* iz 2000. godine, UNICEF-ov *Defining Quality in Education* iz 2000. godine i *Europska strategija za pametan, održiv i uključiv razvoj* (Europa 2020) iz 2010. godine. U tim je dokumentima naglašena važnost kontinuiranog unapređenja obrazovanja koje je prikazano kao jedan od najvažnijih elemenata za planiranje budućnosti pojedine države „jer se smatra da je obrazovanje jedan od glavnih čimbenika kvalitete ljudskog kapitala" (Pastuović, 2012, 267). Od država članica Europske unije očekuje se da na nacionalnoj razini, između ostaloga, ulažu u obrazovni sustav i sustav osposobljavanja na svim razinama (od predškolske do tercijarne) te da unaprijede obrazovne rezultate u okviru integriranog pristupa i obuhvaćajući ključne kompetencije s ciljem smanjenja ranog napuštanja školovanja i povećanja udjela visokoobrazovanih. „Europe 2020 strategija je kao cilj postavila smanjenje stope napuštanja škole za10 posto i povećanje udjela visokoobrazovanih u dobnoj grupi od 30 do 34 godine na barem 40 posto" (Grgurić, 2011, 120). U tim je dokumentima temelj obrazovnoga sustava kvalitetno obrazovanje pojedinca, što pridonosi njegovu napretku, ali i društvu u cjelini. Hrvatska prepoznaje obrazovanje i znanost kao razvojne prioritete koji joj mogu donijeti dugoročnu društvenu stabilnost i ekonomski napredak te osigurati kulturni identitet. *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije* donesena je 2014. godine te ju je usvojio Hrvatski sabor. U Hrvatskoj postoji predškolski odgoj, osnovnoškolsko, srednjoškolsko i visoko obrazovanje te sustav obrazovanja odraslih. U ovom je radu težište na osnovnom obrazovanju koje u Hrvatskoj traje osam godina. U ovom su dijelu uz teorijske postavke izneseni i legislativni i strateški okviri obrazovanja koji se najvećim dijelom odnose na osnovno obrazovanje.

Osnovno je školovanje obvezno i besplatno (*Ustav Republike Hrvatske*, članak 65). Prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* osnovno obrazovanje počinje upisom u prvi razred osnovne škole i obvezno je za svu djecu od šeste do petnaeste godine života (članak 12) odnosno do završetka osmoga razreda koliko traje osnovna škola u Hrvatskoj.

Nastavni plan i program za osnovne škole je rasteretio dotadašnje nastavne programe i revidirao odgojno-obrazovne sadržaje obveznih i izbornih nastavnih predmeta. Sve su se razine odgojno-obrazovnog sustava u Hrvatskoj počele mijenjati kada je usvojen *Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010*. Osnovne su smjernice tog dokumenta omogućavanje cjeloživotnog učenja i obrazovanja svima te podizanje kvalitete odgoja i obrazovanja na svim razinama. U njemu su objavljeni prioriteti i razvojni ciljevi obrazovne politike Hrvatske. Jedan je od ciljeva izraditi nacionalni pedagoški standard za osnovne i srednje škole te standarde za izradu mreže škola koji će postupno biti provedeni. *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* kojim se utvrđuju minimalni infrastrukturni, financijski i kadrovski uvjeti za ostvarivanje i razvoj djelatnosti za ujednačeni razvoj osnovnog školstva na području Republike Hrvatske donesen je 2008. godine (Narodne novine 63/2008). *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* iz 2011. godine temelj je sustavnih promjena predškolskoga, osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja, donosi okvir za stjecanje temeljnih i stručnih kompetencija i pridonosi restrukturiranju prvenstveno nastavnih planova, a potom i predmetnih kurikuluma na razini osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja kako bi učenici bili optimalno opterećeni u školi i kod kuće. Također, temelj je definiranja očekivanih postignuća učenika u nastavnim predmetima i sustavne primjene međupredmetnih tema koje su obvezne za sve nositelje odgojno-obrazovnoga i nastavnoga rada. Stupanjem na snagu *Zakona o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru* (Narodne novine 22/2013) i *Pravilnika o Registru Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira* (Narodne novine 62/2014) propisani su procesi kvalitete i opravdanosti izrade kvalifikacija te su osigurani formalni uvjeti za uključivanje poslovne zajednice u osiguravanje kvalitete kvalifikacija. U *Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije* (2014) predložene su mjere koje su usklađene s predviđenim strategijama Europske unije, ali i ciljevi koji bi trebali biti postignuti do 2025. godine. Ona je nastala kao posljedica unutarnjih društvenih, ekonomskih, kulturnih i demografskih promjena i to zbog potrebe stvaranja inovativnog društva kao pokretača rasta i razvoja gospodarstva.

Osiguravanje kvalitete odgoja i obrazovanja podrazumijeva i sustavno vrednovanje ustanova i sudionika odgojno-obrazovnog sustava u čijem je središtu škola i čiji je konceptualni model prikazan na sl. 2. Škola kao organizacijska jedinica stalno preispituje svoj rad i teži stalnom unapređenju kako bi obrazovni ishodi bili što bolji, a nastava, učenje i cjelokupni rad škole učinkovitiji.

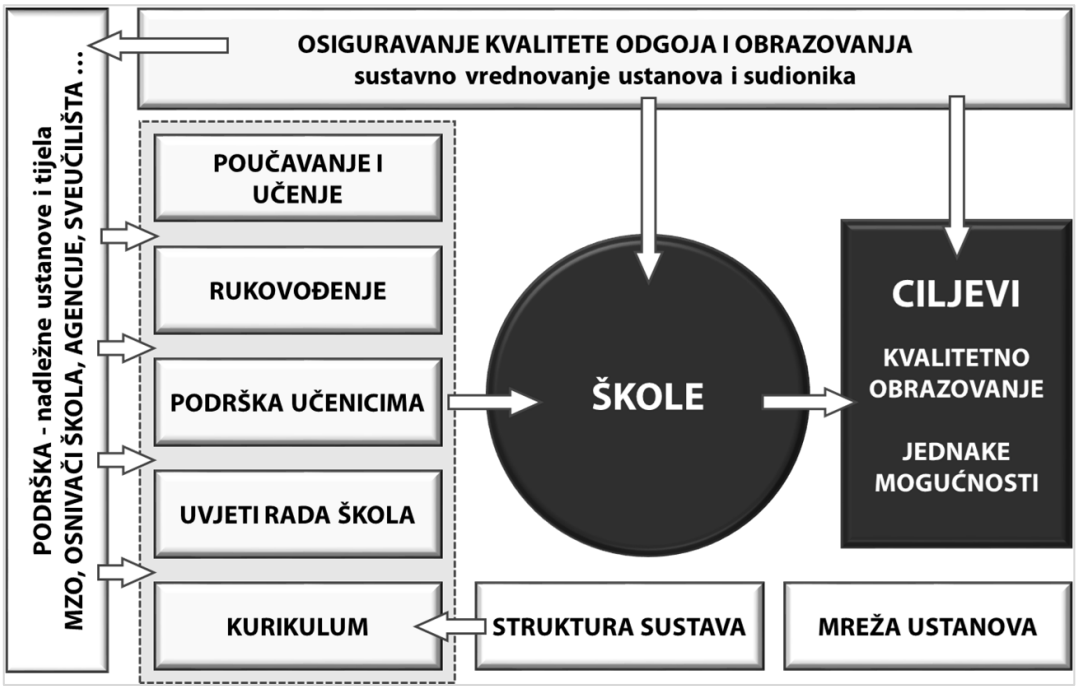

Sl. 2. Konceptualni model odgojno-obrazovnog sustava u čijem je središtu škola

Izvor: Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014)

Prema sistemskoj teoriji obrazovnih sustava škola je sustav koji tvore ulazi, transformacijski procesi, izlazi i povratna veza, a prema teoriji sustava (odnosno organizacijskoj teoriji) pokazatelji kvalitete su izlazi, ishodi i učinci obrazovanja (Pasarić, 2003; Pastuović, 2012). Kvaliteta rada svake škole ovisi i o karakteristikama glavnog ulaza koji predstavlja ono što u transformacijskim procesima u organizaciji treba pretvoriti u željeni izlaz. Upravo se prema glavnom ulazu škole međusobno razlikuju. Svaka je škola organizacijska jedinica za sebe. Koliko je škola i upisnih područja, toliko je i specifičnosti i kvaliteta. Kvaliteta u obrazovanju različito je shvaćena, a krajnji je ishod propitivanja kvalitete s bilo kojega aspekta spoznaja o učinkovitosti škole i mreže škola sveukupno. Scheerens je postavio široko prihvaćen model za vrednovanje učinkovitosti škola (sl. 3) (*School Effectiveness Model*, 1989; 2000; 2004a, 2004b) koji je poznat pod nazivom CIPO model (engl. *Context – Input – Process – Outputs Model*) (Bezinović, 2010).

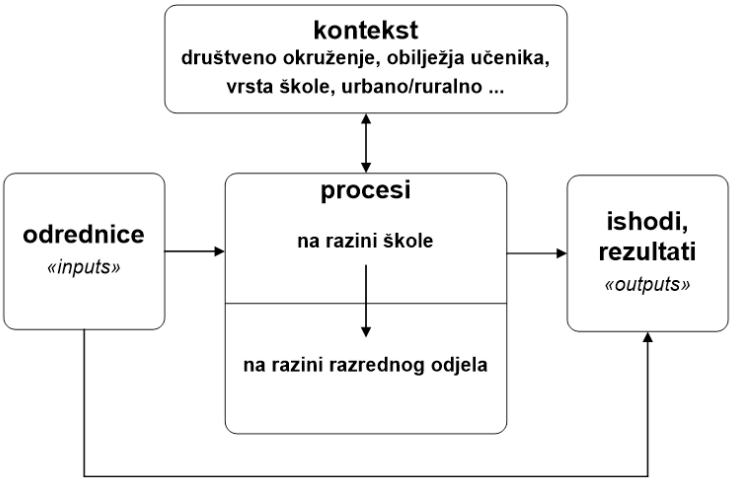

Sl. 3. Osnovni model funkcioniranja rada škole

Izvor: Prilagođeno prema Scheerensu (2004)

Unutar toga modela definirani su pokazatelji širega konteksta u kojemu škola djeluje, pokazatelji ulaznih čimbenika (npr. uvjeta rada, kvalificiranosti i motiviranosti osoblja), pokazatelji procesa (npr. učenja i poučavanja) i pokazatelji različitih ishoda (npr. opći uspjeh učenika, uspjeh učenika na natjecanjima, zadovoljstvo školom) koji mogu biti mjerilo učinkovitosti škole. Bezinović (2010) CIPO model dovodi u međusobni odnos s modelom izvrsnosti (*Excellence Model*) koji se ne odnosi posebno na škole, već na sve organizacijske sustave, ali može biti korišten i za razmatranje kvalitete rada škola. Model izvrsnosti promovira EFQM model (*European Foundation for Quality Management*)[8] prilagođen školama (sl. 4) te je u velikoj mjeri sukladan s CIPO modelom. EFQM model definira devet pokazatelja kvalitete koji su organizirani u četiri ključna područja. „Prva se dva područja odnose na različite aspekte ulaza (*inputa*), tj. odrednica kvalitete, treće se područje odnosi na obrazovne procese, a četvrto na ishode obrazovnih procesa" (Bezinović, 2010, 28). Škole koje stalno preispituju svoj rad i teže stalnom unapređenju primjenjujući oba modela moraju obraćati pozornost na brojne aspekte svojeg djelovanja. Rezultati koje ostvaruje škola posljedica su međusobnog odnosa svakog pojedinog učenika, razrednih odjela, razreda, zaposlenika škole te upravljanja i rukovođenja školom.

[8] S lijeve su strane modela odrednice *inputi* koji su nužni za provedbu svih relevantnih procesa, a od kojih su najvažniji prikazani u središnjem polju, a s desne su strane rezultati rada i mjerljivi ishodi.

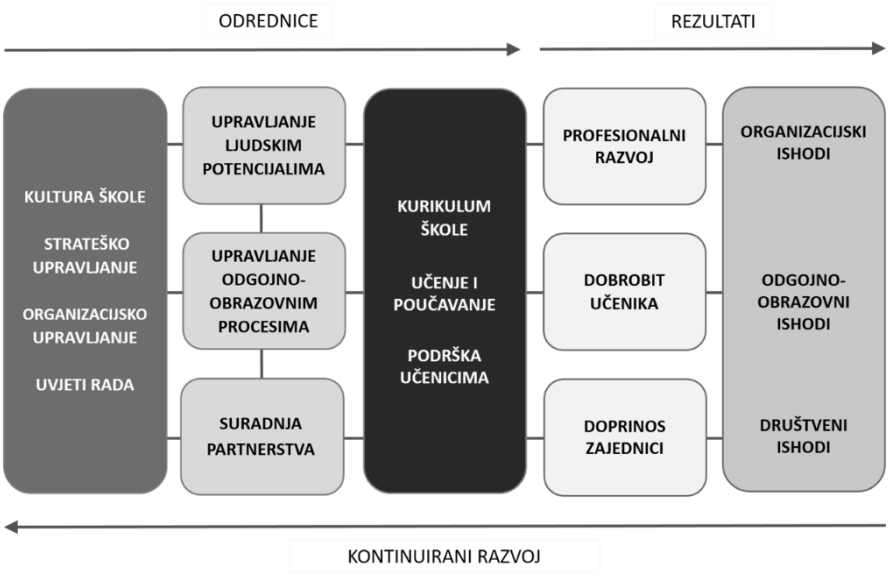

Sl. 4. Uvjeti rada škole kao područje vrednovanja unutar modela vanjskoga vrednovanja škola
Izvor: Bezinović (2016)

Na stupnju društveno-gospodarskog razvoja, koji karakterizira većinu europskih država uključujući i Hrvatsku, prema Ruppertu i dr. (1981) izdvojene su sljedeće osnovne funkcije egzistencije: život u zajednici (problematika stanovništva i naselja), stanovanje, rad, opskrba, obrazovanje i korištenje slobodnog vremena (turizam i rekreacija). Njima je još dodana i funkcija „promet i komunikacije". U ovom je radu naglašena funkcija obrazovanja u obrazovnim ustanovama koje čine mrežu škola (engl. *school network*) koje su smještene u pripadajućim upisnim područjima (engl. *catchment area*, *enrollment area*) čija su obilježja stavljena u prostorno-geografski kontekst i međusobni odnos. Upisno se područje odnosi na područje s kojega učenici, koji na njemu imaju prijavljeno prebivalište, odnosno boravište, imaju pravo pohađati određenu školu odnosno ustanovu koja obavlja osnovnoškolsku djelatnost (*Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja*, 2008). Prema Vuk (2012) upisno područje osnovnih škola prostorno je područje iz kojega učenici upisuju određenu osnovnu školu na temelju prebivališta, odnosno prijavljenog boravišta. Geografski faktori utječu na promjene u upisnim područjima i odnose se na vanjske uvjete u razvoju mreže škola. Proučavanje mreže škola s geografskog aspekta pridonosi razumijevanju vanjskih uvjeta u upisnim područjima, prostorne i funkcionalne organizacije obrazovanja te njihove međusobne ovisnosti. Roditelji, odnosno skrbnici nekih školskih obveznika biraju škole za upis svojeg djeteta prema lokaciji svojeg radnog mjesta ili iz nekih subjektivnih razloga (percepcija kvalitete rada škole i sl.) te na taj način ne poštuju službene odluke o pripadnosti upisnom

području. Prema *Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* pravo roditelja, odnosno skrbnika da školskog obveznika upiše u školu kojoj po upisnom području ne pripada ograničeno je mogućnostima pojedine škole. Upisom djece iz drugih upisnih područja ne smije se onemogućiti upis obveznicima koji pripadaju upisnome području škole. Valožić i dr. (2012) u radu o upisnim područjima državnih (redovnih) osnovnoškolskih ustanova u Gradu Zagrebu naglašavaju da „daljnja istraživanja primarno navode na usporedbu službeno propisanih upisnih područja (*de iure*) sa stvarnim stanjem u prostoru – odnosom lokacije stanovanja učenika i lokacije pohađanja škole (*de facto*)" (Valožić i dr., 2012, 45).

Prema *Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije* (2014) donošenje mreže osnovnih škola podrazumijeva stvaranje optimalnih uvjeta s obzirom na veličinu škole, broj razrednih odjela, ulaganje u opremljenost školskih ustanova, zapošljavanje nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti i upravljanje školskim ustanovama. Geografsko okruženje u kojemu se škola nalazi utječe na funkcioniranje i učinkovitost škola. Ono je unutar CIPO modela dio skupine pokazatelja šireg konteksta u kojemu škola djeluje, a ostali su elementi koji se odnose na geografski aspekt dio skupine pokazatelja ulaznih čimbenika (npr. uvjeta rada). Metodika geografije proučava unutarnje i vanjske uvjete učenja s aspekta učenika i s aspekta okoline (Vuk, 2012). Vanjski su uvjeti učenja vrlo složeni i u ovom su radu analizirani s geografskog aspekta.

Geografski faktori utječu na obilježja upisnih područja i razvoj mreže osnovnih škola, pridonose učinkovitosti i funkcioniranju škola te utječu na razmještaj stanovništva, a time i na veličinu učeničkoga kontingenta koji je ključan za planiranje, organiziranje, nastanak i lokaciju odgojno-obrazovnih ustanova odnosno osnovnih škola u Hrvatskoj. Prostorno-geografski kontekst u kojemu se pojedina škola nalazi te tradicija obrazovne djelatnosti važni su za održivost obrazovne funkcije pojedinoga upisnog područja. Za bolje razumijevanje prostorno-geografskog konteksta, faktori koji utječu na obilježja upisnih područja i mrežu osnovnih škola u cjelini razvrstani su u četiri skupine: općegeografski (lokacijski), demografski, ekonomski i obrazovni geografski faktori (sl. 5).

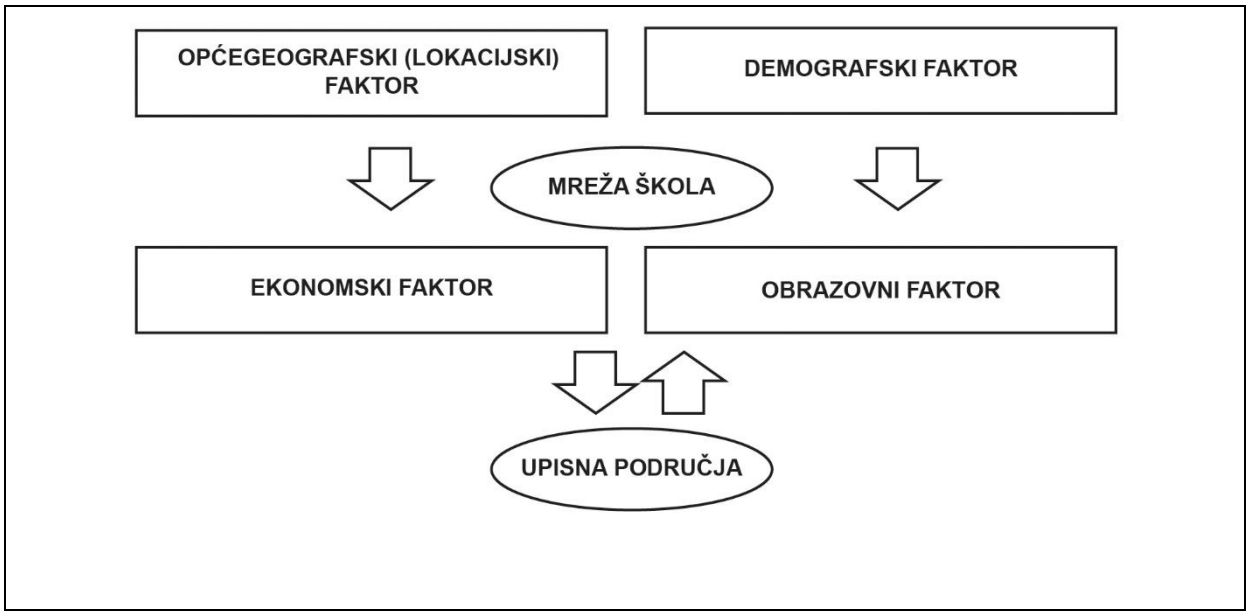

Sl. 5. Geografski faktori kao kontekst vanjskih uvjeta koji utječu na razvoj mreže škola i upisnih područja

Općegeografski (lokacijski) faktori odnose se na prostorna obilježja upisnih područja (pripadnost pojedinoga upisnog područja geografskoj regiji, županiji, vrsti upisnog područja osnovnih škola i dr.). Demografski su faktori ključni za razvoj mreže osnovnih škola i stjecanje spoznaje o općim demografskim obilježjima upisnih područja na temelju čega je moguće predvidjeti buduća demografska kretanja i pridonijeti revalorizaciji mreže škola u budućnosti. Analiza statističkih demografskih podataka značajna je za kontinuirano unapređenje rada škola (Bernhardt, 2013). Okvir za kontinuirano unapređenje rada škola pomaže školama u organizaciji učenja, a sadržava pet jednostavnih logičnih pitanja koja uključuju načela kontinuiranog poboljšanja: planiranje, implementaciju, evaluaciju i poboljšanje. To su sljedeća pitanja: „Gdje smo?, Kako smo došli do toga?, Gdje želimo biti?, Kako doći do toga gdje želimo biti? i Je li drukčije to što radimo?“ (Bernhardt, 2013, 13). Mnoge države nastoje osigurati kvalitetu obrazovanja pokretanjem vanjskog vrednovanja škola čija je svrha neovisno praćenje ostvarivanja dogovorenih kriterija kvalitete te podizanje odgovornosti škola za vlastitu kvalitetu i za rezultate koje ostvaruju njihovi učenici. Prema dokumentu Europske komisije/EACEA/Eurydice, 2015. *Osiguravanje kvalitete u obrazovanju: Politike i pristupi vrednovanju škola u Europi*[9] sustav osiguravanja kvalitete povezuje i usklađuje samovrednovanje i vanjsko vrednovanje škola te ih je moguće shvatiti kao komplementarno

[9] Izvješća Eurydicea. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

vrednovanje ako su promatrani u zajedničkom holističkom kontekstu (Bezinović, 2016). Mnoge države imaju pozitivna iskustva s komplementarnim vrednovanjem (Mutch, 2012; Nevo, 2001; SYNEVA Declaration, 2007; Vanhoof and Van Petegen, 2007). Uvjeti rada (sl. 4) su jedno od područja vrednovanja unutar modela vanjskoga vrednovanja škola kojima u ovom radu pristupamo s geografskog aspekta.

Prema Eurydice izdanju (2015) Hrvatska je zemlja u kojoj nije razvijen sustav vanjskog vrednovanja škola (sl. 6), ali su u sklopu razvoja cjelovitog sustava osiguravanja kvalitete obrazovanja *Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologije* (2014) postavljena dva važna cilja koji nastoje unaprijediti odgojno-obrazovni sustav kroz samovrednovanje i vanjsko vrednovanje škola.

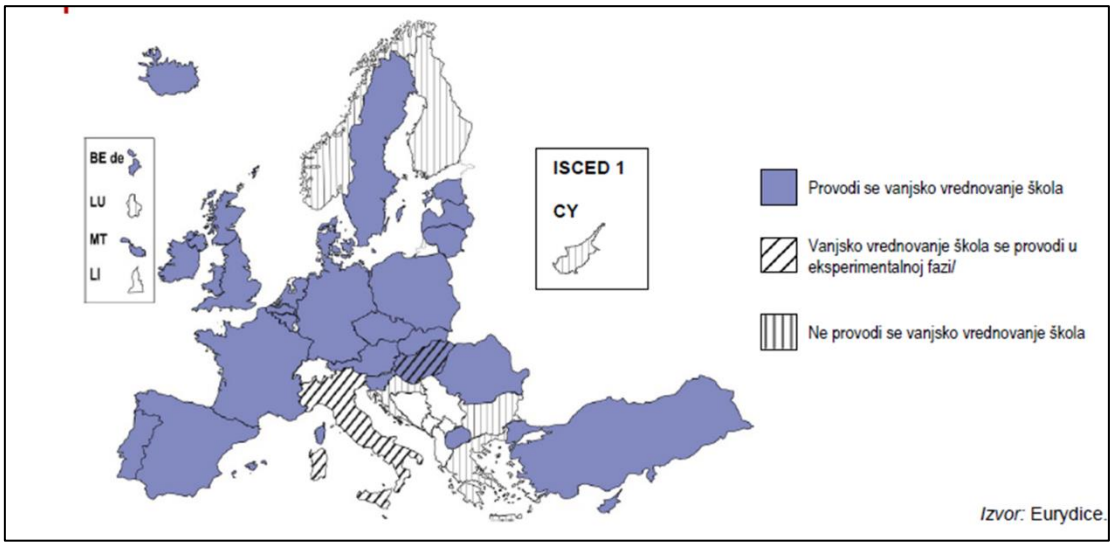

Sl. 6. Sustav vanjskog vrednovanja škola i položaj Hrvatske u Europskoj uniji

Izvor: Dokument Europske komisije/EACEA/Eurydice, 2015. Osiguravanje kvalitete u obrazovanju: Politike i pristupi vrednovanju škola u Europi.

U *Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije* (2014) postavljeni su ciljevi predtercijarnoga obrazovanja: 1. unaprijediti razvojni potencijal odgojno-obrazovnih ustanova, 2. provesti cjelovitu kurikularnu reformu, 3. izmijeniti strukturu osnovnog obrazovanja, 4. podići kvalitetu rada i društveni ugled učitelja, 5. unaprijediti kvalitetu rukovođenja odgojno-obrazovnim ustanovama, 6. razviti cjeloviti sustav podrške učenicima, 7. osigurati optimalne uvjete rada odgojno-obrazovnih ustanova te 8. ustrojiti sustav osiguravanja kvalitete odgoja i obrazovanja. U sklopu 8. cilja (ustrojiti sustav osiguravanja kvalitete odgoja i obrazovanja) postavljeni su podciljevi 8.4. unapređivanje sustava samovrednovanja odgojno-obrazovnih ustanova i 8.5. vanjsko vrednovanje odgojno-obrazovnih ustanova.

Ovaj rad može biti doprinos i za bolje razumijevanje pojedinih procesa prilikom realizacije mjera iz *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije*, a koje se odnose na ciljeve za osiguranje optimalnih uvjeta rada odgojno-obrazovnih ustanova i unapređenje sustava osiguranja kvalitete odgoja i obrazovanja. Opća obilježja upisnih područja i mreže škola odnose se na općegeografska (lokacijska) i demografska obilježja upisnih područja te su izvor informacija o granicama upisnih područja, dinamici demografskih promjena, obrazovnim resursima, ekonomskom stanju i prometnoj dostupnosti unutar pojedinih upisnih područja. Ta obilježja mogu poslužiti pri optimizaciji i revalorizaciji mreže škola. Tipologija upisnih područja Hrvatske izrađena u ovom radu, kojom je ostvaren jedan od ciljeva istraživanja, može poslužiti boljem razumijevanju specifičnosti pojedinih upisnih područja te njihovoj sličnosti i međusobnim razlikama. Upisna područja grupirana u različite tipove mogu biti korisna obrazovnoj politici i školama za različite intervencije pri njihovoj optimizaciji i revalorizaciji.

2.2. Metodologija istraživanja

Istraživački pristup u ovom radu temeljen je na prostorno-komparativnoj metodi, metodološkom postupku analiza – sinteza – kreiranje, analizi statističkih podataka i terenskom istraživanju. U svakom poglavlju rada primijenjene su specifične metode istraživanja.

U poglavlju koje se odnosi na proučavanje školskog zakonodavstva i mreže osnovnih škola na prostoru današnje Hrvatske od 1874. do 2017. godine korištena je analiza povijesnih izvora i tekstova. Za istraživanje te tematike poslužili su primarni izvori podataka (aktualni školski zakoni prikazani za svako razdoblje periodizacije) te sekundarni izvori podataka koji „uključuju citirani materijal, udžbenike, enciklopedije, druge reprodukcije materijala" (Cohen i dr., 2007, 161), statističke podatke i dr. Metoda je rada u tom dijelu istraživanja interpretativna i komparativna. Četiri su osnovna ograničavajuća faktora u proučavanju prostornog razvoja mreže osnovnih škola prema primijenjenoj povijesnoj periodizaciji. Burne povijesno-političke prilike na teritoriju današnje Hrvatske utjecale su na nejedinstvenost školskog zakonodavstva za cjelokupni današnji teritorij Hrvatske (Vojnu Krajinu, Kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, Istru, Dalmaciju i Dubrovačku Republiku). Različito shvaćanje termina škole kroz navedenu periodizaciju dovodi do metodološki nejedinstvenih shvaćanja i razumijevanja statističkih podataka koji ne mogu poslužiti za komparativne analize. Različito je diferencirana organizacija obveznog školovanja (godine trajanja školske obveze, broj razreda u osnovnoj školi i dr.) kroz istraživano razdoblje. Relevantni podatci o broju školskih ustanova prema

regionalnom konceptu (a posebno na najnižoj razini prostorne analize – „naselje") nisu za sva razdoblja primijenjene periodizacije potpuni ili uopće ne postoje. Zbog navedenih ograničavajućih faktora prostorni koncept razvoja mreže škola prikazan je za 846 osnovnih škola koje su djelovale u Hrvatskoj 2011. godine prema godini osnutka iz izvora „Školski priručnik 2010./2011.". U dijelu rada koji se odnosi na proučavanje školskog zakonodavstva i mreže osnovnih škola interpretiran je niz reformskih zahvata koji su utjecali na stvaranje slike mreže osnovnih škola na području današnje Hrvatske od donošenja prvog školskog zakona 1874. godine prema sljedećoj periodizaciji: od 1874. do 1929. godine, od 1929. do 1960. godine, od 1960. do 1991. te nakon 1991. godine. Proučeni su brojni izvori koji uključuju školske zakone, naredbe, odluke, propise, nastavne planove i programe te standarde.

U dijelu rada koji se odnosi na geografska obilježja i tipologiju upisnih područja osnovnih škola Hrvatske primijenjene su statističke metode, interpretativna metoda i komparativna metoda. Statističke metode korištene su za analizu statističkih podataka pri čemu su primijenjene metode multivarijatne analize za tipologiju upisnih područja. Za vizualizaciju prostornih podataka korištena je kartografska metoda i program ArcGis 10.2.2.

Na osnovu mreže škola iz 2011. godine, kriterijima matičnosti škola i broju škola u jednom upisnom području diferencirane su tri skupine upisnih područja: samostalna upisna područja (A), samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama (B) i integrirana upisna područja (C) (sl. 7). Upisno je područje utvrđeno za svaku osnovnoškolsku ustanovu. Samostalno upisno područje osnovne škole obuhvaća jedno ili više naselja iz kojih učenici, koji u njima imaju prijavljeno prebivalište, odnosno boravište, imaju pravo pohađati osnovnu školu kojoj gravitiraju odnosno ustanovu osnovnoškolske djelatnosti koja djeluje unutar granica tog područja. Iz skupine samostalnih upisnih područja izdvojena su samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama zbog činjenice da se u područnim osmorazrednim školama odvija i predmetna nastava (koju realiziraju i učitelji geografije), a te školske jedinice djeluju u upisnom području zajedno s matičnom školom kao samostalne jedinice, ali bez rukovodećeg kadra. Integrirana upisna područja izdvojena su kao treća skupina upisnih područja jer u praksi tako funkcioniraju. To su upisna područja utvrđena kao zajedničko upisno područje dviju ili više osnovnoškolskih ustanova istog osnivača. Vuk (2012) u svojem doktorskom radu izdvaja integrirana upisna područja za naselja u kojima sjedište imaju dvije ili više osnovnih škola. U ovome radu primijenjen je sličan pristup u izdvajanju integriranih upisnih područja zbog dostupnosti podataka na razini naselja (a ne na razini ulica, kvartova i sl.), ali i zbog toga što

roditelji nekih školskih obveznika u gradovima upisuju djecu u osnovne škole izvan upisnog područja kojemu pripadaju po mjestu prebivališta, odnosno boravišta. Taj je kriterij primijenjen i za Grad Zagreb. U Gradu Zagrebu izdvojena su dva integrirana upisna područja (jedno je integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Sesvetama i okolnom mu području, a drugo je integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Zagrebu), dva samostalna upisna područja i dva samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama. Upisna područja u gradu Zagrebu i ostalim makroregionalnim središtima moguće je detaljnije istraživati i prema četvrtima grada što u ovome radu nije primijenjeno zbog čestog upisivanja djece u škole drugih upisnih područja kojima prema mreži škola ne pripadaju, što znači da nije moguće jednoznačno odrediti granice upisnih područja pojedinih osnovnih škola.

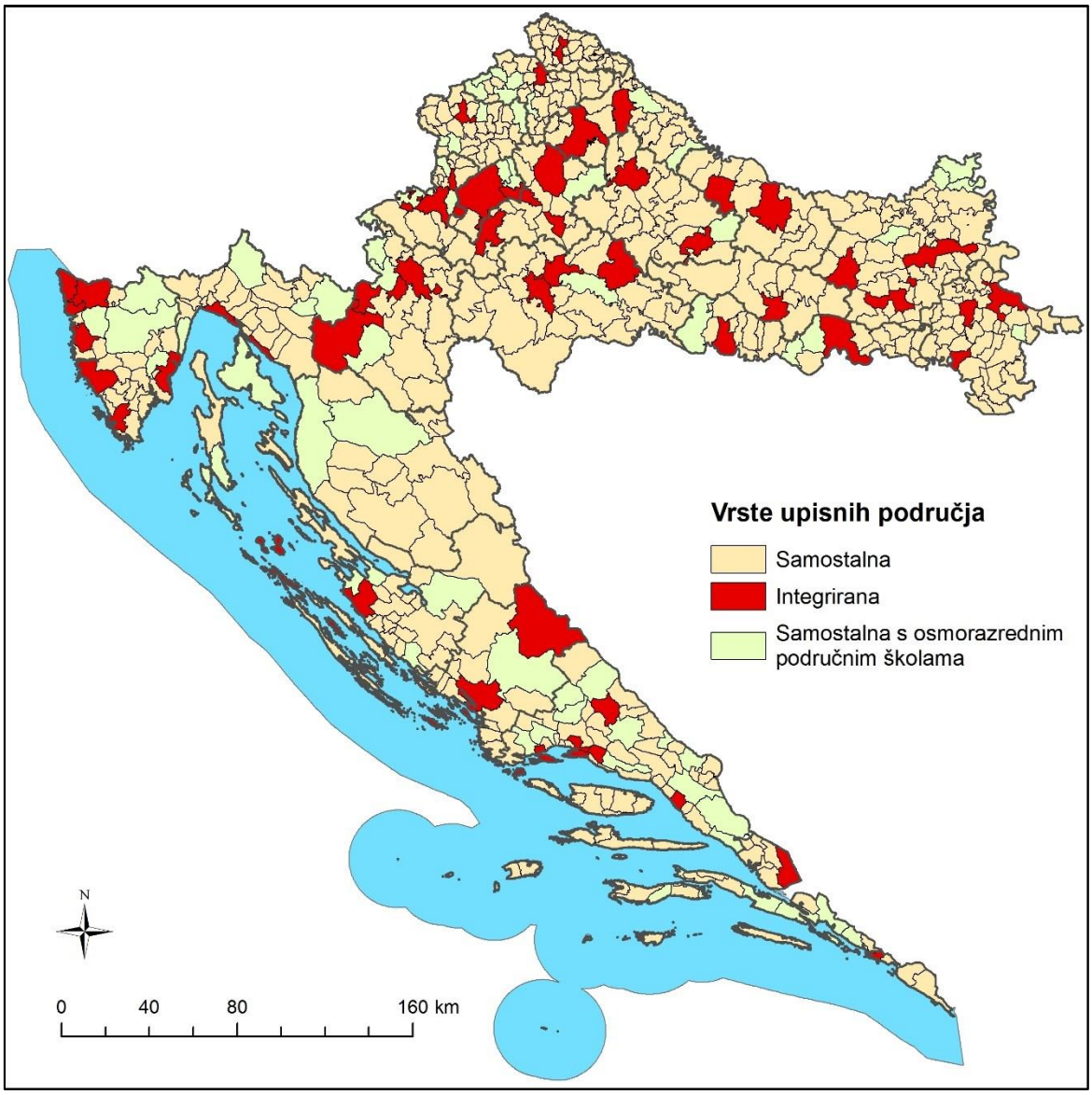

Sl. 7. Vrste upisnih područja osnovnih škola Hrvatske prema mreži škola iz 2010./2011. školske godine

Povijesni razvoj i prirodno-geografska obilježja prostora glavni su čimbenici današnje strukture naseljenosti. Od demografskih pokazatelja analizirano je kretanje ukupnog broja stanovnika od 1961. do 2011. godine, promjene u gustoći naseljenosti upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 1961., 2001. i 2011. godine, promjene broja i prostornog razmještaja učeničkog kontingenta te promjene u veličini naselja prema ukupnom stanovništvu i udjelu učeničkog kontingenta Hrvatske 1961., 2001. i 2011. godine. Analizirano je razdoblje od pedeset godina na način da su izdvojena dva podrazdoblja, prvo od 1961. do 2001. godine i drugo od 2001. do 2011. godine. Varijabla učenički kontingent podrazumijeva stanovništvo

starosne dobi od sedme godine života[10] kao donje granice u određivanju starosne dobi školskih obveznika. Gornja je granica starosne dobi navršena četrnaesta godina života školskih obveznika zbog metodološki ispravne usporedbe s referentnom 1961. godinom kada je tadašnji zakon o obveznom školovanju također određivao četrnaestu godinu života kao gornju starosnu granicu obveznog osmogodišnjeg školovanja. Primarni podatci iz Popisa stanovništva o strukturi stanovništva prema dobnim skupinama (0 – 4, 5 – 9, 10 – 14, 15 – 19 godina ...)[11] poslužili su kao izvor podataka o učeničkom kontingentu. Pritom je korištena formula za izračunavanje učeničkog kontingenta ($P_{UK(7-14)}$):

$$P_{UK(7-14)}=(N_{(5-9)}/5*3) + N_{(10-14)}.$$

Od varijabla obrazovnog faktora primijenjen je broj školskih jedinica (matičnih i područnih škola), ukupan broj učenika, broj učenika razredne nastave i broj učenika predmetne nastave, broj razrednih odjela razredne nastave i broj razrednih odjela predmetne nastave. Obvezno osmogodišnje obrazovanje u Hrvatskoj organizirano je u školi koja ima najmanje osam razrednih odjela i to najmanje po jedan razredni odjel u svakom razredu, od prvog do osmog. Iznimno, zbog posebnih okolnosti, škola s otežanim uvjetima rada i posebna odgojno-obrazovna ustanova može imati manji broj razreda, odnosno može ustrojiti kombinirane razredne odjele[12]. Prema Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008) optimalna škola koja radi u jednoj smjeni osnovna je škola koja ima od 16 do 20 razrednih odjela s podjednakim brojem razrednih odjela svakog razreda. Prema istom dokumentu osnovna škola s područnim školama ili područnim odjelima može biti ustrojena s najmanje 150 učenika[13]. Poželjno je da škola ima 20 razrednih odjela te je Državnim pedagoškim standardom propisano da škole ne mogu imati više od 32 razredna odjela. Smanjen je i broj učenika u razrednim odjelima ovisno o kategoriji učenika i kategoriji razrednog odjela na 28 učenika u razrednome odjelu.

[10] Prvi *Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji* iz 1929. godine kao i svi ostali zakoni o obveznom školovanju nakon te godine donjom granicom u određivanju školske obveze smatrali su sedmu godinu života (Steinman, 1964).

[11] Teoretski bi najpouzdaniji podatci o izračunu učeničkog kontingenta bili podatci o jednogodišnjim starosnim skupinama. Ovako mala razlika ne može imati nikakvih reperkusija na koeficijente ispunjenja školske obveze ni na izračunavanje proporcija između demografskog faktora i ljudskih potencijala u osnovnim školama.

[12] Izmjena i dopuna *Državnoga pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* od 15. srpnja 2010, stavak 2, članak 3.

[13] To ne vrijedi za osnovne škole s otežanim uvjetima rada, osnovne škole koje provode odgoj i obrazovanje na jeziku i pismu nacionalnih manjina, odgojno-obrazovne ustanove u kojima je ostvaren poseban program (za učenike s teškoćama) ili za dislocirane škole, privatne škole s pravom javnosti.

U ovom je dijelu rada za bolje razumijevanje mreže škole analizirana veličina škole. Dvojak je pristup analizi veličine škole. Jedan je prema broju učenika, a drugi prema broju razrednih odjela. Veličina škole prema ukupnom broju učenika iskazana je u Eurydice izdanjima (2012; 2015) te u radovima hrvatskih autora (Ristić Dedić i Jokić, 2009; Vuk, 2012). Vuk (2012) ističe veću aplikativnu vrijednost izražavanja veličine škole kroz broj razrednih odjela, što prvenstveno može ukazati na potrebe za nastavnim kadrom pojedinih nastavnih predmeta. U tom su dijelu rada razmatrani podatci o veličini škola u Hrvatskoj prema obama pristupima za pojedine vrste upisnih područja Hrvatske. Kao varijabla za određivanje veličine škole primjenjuje se ukupan broj učenika od prvog do osmog razreda te posebno broj učenika razredne nastave (od prvog do četvrtog razreda) i broj učenika predmetne nastave (od petog do osmog razreda). Pri analizi veličine škole prema ukupnom broju učenika za određivanje granica razreda broja učenika u klasifikaciji primijenjen je minimalni[14] i/ili optimalni broj razrednih odjela po školi sukladno *Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* (2008). Veličina škole prema broju razrednih odjela određena je prema ukupnom broju razrednih odjela (od prvog do osmog razreda) i posebno prema broju razrednih odjela od petog do osmog razreda. Za oba je pristupa korištena sljedeća klasifikacija (prema Vuk, 2012 te Spevec i Vuk, 2012): vrlo male škole, male škole, optimalne škole, velike škole i vrlo velike škole. Pri analizi svih razrednih odjela korištena je sljedeća klasifikacija: vrlo male škole (manje od osam razrednih odjela), male škole (osam do 15 razrednih odjela), optimalne škole (16 do 20 razrednih odjela), velike škole (21 do 31 razredni odjel) i vrlo velike škole (32 i više razrednih odjela), a pri analizi broja razrednih odjela s aspekta učitelja geografije, tj. broju razrednih odjela od petog do osmog razreda korištena je sljedeća klasifikacija: vrlo male škole (manje od četiri razrednih odjela), male škole (pet do osam razrednih odjela), optimalne škole (devet do 11 razrednih odjela), velike škole (12 i 13 razrednih odjela) i vrlo velike škole (14 i više razrednih odjela). Također, analizirana je i veličina razrednih odjela za odjele razredne nastave i za odjele predmetne nastave. Pritom su korišteni sljedeći termini: razredni odjeli ispod pedagoškog minimuma (manje od 14 učenika u razrednom odjelu), optimalni razredni odjeli (14 do 24 učenika), veliki razredni odjeli (25 do 28 učenika) i razredni odjeli iznad pedagoškog maksimuma (29 i više učenika u razrednom odjelu). Stanje veličine osnovnih škola odnosi se

[14] Prema *Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* u razrednom bi odjelu trebalo biti minimalno 14 učenika (osim u školama koje rade u otežanim uvjetima). Minimalni broj razrednih odjela po školi (8) pomnožen s optimalnim brojem učenika u razrednom odjelu (20) daje gornju granicu drugog razreda (160) u klasifikaciji.

na školsku godinu 2014./2015. uz komparativni prikaz sa stanjem 2010./2011. školske godine. Na temelju utvrđenoga stanja rađena je projekcija veličine osnovnih škola za 2018./2019. školsku godinu za sve tri vrste upisnih područja. Projekcija broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi za 2018./2019. školsku godinu prikazana je za upisna područja Hrvatske na način da su izdvojena upisna područja školskih jedinica bez promjene u broju razrednih odjela, upisna područja školskih jedinica u kojima je očekivano smanjenje broja razrednih odjela te upisna područja školskih jedinica u kojima je očekivano povećanje broja razrednih odjela. Varijable ekonomskog faktora uključuju indeks razvijenosti iz 2010. godine i prometnu dostupnost.

Kako bi se utvrdile perspektive daljnjeg razvoja mreže osnovnih škola Hrvatske, empirijskim istraživanjem ispitana su mišljenja i stavovi ravnatelja osnovnih škola o toj temi. Cilj je bio ispitati stavove ravnatelja o utjecaju geografskih faktora na razvoj mreže osnovnih škola. Ispitani geografski faktori pojedinih upisnih područja su: prirodna osnova (geografski položaj, reljef, klimatska obilježja itd.), općegeografska (lokacijska) obilježja (npr. veličina naselja, status naselja matične škole), demografski procesi i trendovi, gospodarska razvijenost, prometna obilježja, obrazovni resursi (prostorni i materijalno-tehnički uvjeti škole, oprema itd.) i ljudski potencijali (zaposlenici škole i svi dionici s kojima škola surađuje). Anketa je provedena na Stručnom skupu ravnatelja osnovnih škola u Poreču 17., 18. i 19. ožujka 2014. godine metodom „papir – olovka", a popunjavanje ankete bilo je dobrovoljno. Anketu su popunila 302 ravnatelja. S obzirom da je osnovna razina prostorne analize upisno područje, ispitanici su trebali nužno upisati naziv naselja i županije u kojoj se škola nalazi. Prema postavljenoj metodologiji istraživanja upisna su područja podijeljena na samostalna, integrirana i upisna područja osnovnih škola s osmorazrednim područnim školama. Nakon uvida u odgovore ispitanika utvrđeno je da su 262 ankete valjane i za njih je bilo moguće identificirati lokaciju škole. Dobiveni su odgovori 139 ravnatelja iz 139 samostalnih upisnih područja (30,6 % od ukupnog broja samostalnih upisnih područja), odgovori 22 ravnatelja iz 22 upisna područja osnovnih škola s osmorazrednim područnim školama (33,8 % samostalnih upisnih područja s osmorazrednim školama) i odgovori 101 ravnatelja iz 37 integriranih upisnih područja (68,6 % integriranih upisnih područja). Anketno je ispitivanje od ukupno 569 upisnih područja osnovnih škola Hrvatske obuhvatilo 198 upisnih područja osnovnih škola Hrvatske, odnosno više od jedne trećine (35 %) upisnih područja. Anketa je sastavljena od pet dijelova s 12 pitanja zatvorenoga i otvorenoga tipa. Anketa i rezultati istraživanja obrađeni su u SPSS

programu, a primijenjene su kvantitativna metoda (deskriptivna statistika, ANOVA, faktorska analiza) i kvalitativna metoda (analiza sadržaja).

3. ŠKOLSKO ZAKONODAVSTVO I MREŽA OSNOVNIH ŠKOLA NA PROSTORU DANAŠNJE HRVATSKE OD 1874. DO 2011. GODINE

Promjene u hrvatskom školskom sustavu u prošlosti odrazile su se i na stanje u mreži osnovnih škola današnje Hrvatske, a posljedica su društveno-političkih i znanstveno-tehnoloških promjena određenoga vremenskog razdoblja. Višestoljetna politička razjedinjenost Hrvatske i turbulentna politička događanja s početka 19. stoljeća nisu išli u prilog provođenju zakonskih odredba koje su se odnosile na reforme i reorganizaciju školstva (Modrić-Blivajs, 2007). Jedan od ciljeva reforma bilo je uvođenje jedinstvenoga školskog sustava pod nadzorom države uz slabljenje monopolskog utjecaja crkve na obrazovanje.

Prvi sveobuhvatni normativni akt iz područja školstva, koji je obilježio formiranje državnoga školstva na prostorima istočnoga dijela Habsburške Monarhije, bio je *Ratio educationis totiusque Rei Literariae per Regnum Hungariae et Provincias eidem adnexas*[15] (1777). Njemu je prethodio *Opći školski red* (*Allgemeine Schulordnung*, 1774) na temelju kojega je organiziran školski sustav na području Habsburške Monarhije i to u Vojnoj krajini. Prema zakonu *Systema scholarum elementarium* iz 1861. godine osnovane su pučke škole u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji (Statistika nastave, 1873; Modrić-Blivajs, 2007). Hrvatsko-ugarskom nagodbom 1868. godine, kada je Hrvatska dobila autonomiju u području unutarnjih poslova, sudstva i školstva, stečeni su preduvjeti za reformu pučkoga školstva. Primarno školstvo je *Austrijskim državnim školskim zakonom* (*Reichsvolksschulgesetz*) iz 1869. godine podijeljeno na opće pučke škole (koje traju pet godina) i građanske škole (koje traju tri godine). Školska obveza trajala je od navršene šeste do završetka dvanaeste godine života, a učenici koji nisu nastavljali školovanje bili su dužni pohađati tzv. ponavljaonicu do završetka 14. godine života (Batinić, 2003; Vuk 2012). Na temelju toga školskog zakona doneseni su pokrajinski školski zakoni za Istru 1870. godine i Dalmaciju 1871. godine.

Hrvatska je nakon potpisivanja Hrvatsko-ugarske nagodbe dobila autonomiju u zakonodavstvu i upravi te su bili ispunjeni uvjeti za rješavanje pitanja jedinstvenoga školskog zakona i za reformu školstva. U radu se daje prikaz niza reformskih zahvata koji su utjecali na

[15] Opći školski red je neznatno izmijenjen i izdan pod naslovom *Ratio educationis* 1777. godine. Zbog njegovih nedostataka praktična primjena nije zaživjela na području Civilne Hrvatske za razliku od područja Vojne krajine gdje se ipak primjenjivao. Novi *Ratio educationis* izrađen je 1806. godine (Hrvatski školski muzej).

stvaranje mreže osnovnih škola na području današnje Hrvatske od donošenja prvog školskog zakona 1874. godine prema sljedećoj periodizaciji: od 1874. do 1929. godine, od 1929. do 1960. godine, od 1960. do 1991. godine te nakon 1991. godine. Pri tome se ne donosi prikaz rekonstrukcije cjelovite mreže škola (svih škola koje su djelovale u prostoru) jer to nije cilj ovoga rada već se nastoje prikazati etape širenja današnje mreže osnovnih škola Hrvatske. Glavni kriterij primijenjene periodizacije su godine kada su doneseni važni školski zakoni koji su utjecali na daljnji razvoj mreže škola.

3.1. Školsko zakonodavstvo i stanje u mreži škola od 1874. do 1929. godine

Za hrvatsku obrazovnu politiku i zakonodavstvo osobito je značajno donošenje prvoga školskog zakona 1874. godine i drugoga školskog zakona 1888. godine (tab. 2). *Zakon ob ustroju pučkih školah i preparandijah za pučko učiteljstvo u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji* prihvaćen je u hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom saboru i potvrdio ga je car Franjo Josip I.[16] 14. listopada 1874. godine, a stupio je na snagu 1. listopada 1875. godine. Taj je zakon donesen za vrijeme banovanja Ivana Mažuranića pa se često naziva i Mažuranićev zakon[17]. Tim zakonom osnovna škola postaje obvezna za svu djecu bez obzira na stalež, narodnost, vjeru i spol. Nastavni je jezik hrvatski. Opća pučka škola trajala je pet godina (ne računajući opetovnicu koja je trajala dvije godine). Škole su podijeljene na opće pučke škole (javne ili privatne i s njima su spojene opetovnice i po potrebi stručni tečajevi) i na građanske škole (Zoričić, 1885; Franković i dr., 1958; Batinić, 2003; Vuk, 2012). U općoj pučkoj školi jedan od nastavnih predmeta bio je zemljopis (danas geografija). Primjenom tog zakona škola postaje državna institucija. Vlada je imala sve ključne ovlasti u pitanju školstva. Ona je određivala nastavne programe i udžbenike za pučke škole te obavljala vrhovni nadzor nad školstvom i rješavala sva stručna i disciplinarna pitanja (Župan, 2002). Budući da je osnovno školstvo postalo obvezno, roditelji su bili dužni slati djecu u školu. Taj je zakon obuhvaćao temeljne osnove o ustanovama – općenito o ustroju i položaju općih pučkih škola, privatnih pučkih škola

[16] „Mi Franjo Josip Prvi po milosti božjoj cesar Austrijanski; kralj Češki itd. i apostolski kralj kraljevinah Ugarske, Hrvatske, Slavonije i Dalmacije potvrđujemo predloženi Nam u osnovi po hrvatsko-slavonsko-dalmatinskomu saboru Zakon ob ustroju pučkih školah i preparandijah za pučko učiteljstvo u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji." Iz „Sabornik zakonah i naredbah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju", Godina 1874., Komad XX. Izdan 4. studenoga 1874. Dano u Mürzstegu dne četrnaestoga listopada godine hiljadu osam sto sedamdeset i četvrte.

[17] Ivan Mažuranić hrvatski je ban od 1873. do 1880. godine poznat po nadimku ban pučanin. Dao je da osnovu prvoga školskog zakona izrade predstojnik odjela za bogoštovlje i nastavu Pavao Muhić (1811. – 1897.) i njegov savjetnik Janko Jurković (1827. – 1889.). Osnova je nakon vrlo burne rasprave prihvaćena u Hrvatskom saboru, a zakon je potvrdio car Franjo Josip I. 14. listopada 1874. godine.

i građanskih škola, ustroju učiteljskih škola (preparandija) te o produženom obrazovanju učitelja i o položaju javnih učitelja na privatnim pučkim školama. Iz sadržaja toga školskog zakona možemo zaključiti da je najviše dano na važnosti učiteljima i ustroju škola s obzirom na neke specifičnosti u prostoru. Svako mjesto u kojemu ima bar 40 školskih obveznika mora imati opću pučku školu (Franković i dr., 1958). Opće pučke škole imaju četiri razreda i mogu imati jednoga do četiri učitelja. Po svim mjestima i gradovima koji imaju više od 3000 stanovnika morala je postojati opća pučka škola s najmanje četiri učitelja.

Nakon Mažuranićeve reforme preciznije je vođena statistika o školstvu. Jedan je od bitnih pokazatelja učinkovitosti školske reforme rast broja pučkih škola. U Hrvatskoj i Slavoniji je 1875. godine u 673 pučke škole bilo 61 262 učenika, a u Hrvatsko-slavonskoj krajini u 544 pučke škole 43 170 učenika (Zoričić, 1885). U školskoj godini 1883./1884. na području Hrvatske i Slavonije pučke je škole polazilo 130 977 učenika, što je 58,7 % ukupnog učeničkog kontingenta za tu školsku godinu[18]. „Prema djeci, dorasloj učioni, najmanji je polazak onih krajevah, koji su prema svomu žiteljstvu najslabije obskrbljeni učionami i gdje će se još i danas naći dosta znatan broj neuškolanih mjesta. Osobito su zaostala okružja ličko-otočko i ogulinsko-slunjsko" (Zoričić, 1885, 119). Podatci o školskim zgradama iz tog vremena ukazuju da su sve pučke učione bile smještene u 1226 zgrada i to 1153 vlastite i 73 unajmljene zgrade. Izvori pišu o stanju školskih zgrada. „Od sgrada bijaše jih 698 u dobrom, 309 u srednjem, a 219 u lošem stanju" (Zoričić, 1885, 119).

Drugi školski zakon donesen je 1888. godine za banovanja Khuena Héderváryja. Škole se prema tom zakonu dijele na niže i više pučke škole (Franković i dr., 1958; Batinić, 2003; Vuk, 2012). Godine 1889. izdana je tzv. *Naredba o polazu škole*. Nastavni je jezik u školi hrvatski ili srpski. Na kraju godine učenici su u pučkim školama polagali državne javne ispite. Preparandije su u tom zakonu nazvane učiteljskim školama i produžene su na četiri godine nakon čega su učitelji polagali ispit zrelosti. Za stalno zaposlenje bila je potrebna svjedodžba koju je bilo moguće steći ispitom nakon dvogodišnjega praktičnog službovanja. Svi su učitelji imali jednaku plaću i naknadu za stan uz koji su im pripadala drva i po mogućnosti vrt. Nakon usvajanja novog Zakona o uređenju pučke nastave 1888. godine, položaj učitelja je bio puno teži, a učiteljice su na više načina bile diskriminirane i na radnome mjestu (Katić, 2012). „Uda li se učiteljica, smatrat će se da se dobrovoljno odrekla učiteljske službe" (Franković i dr., 1958,

[18] Učenički kontingent odnosno ukupan broj školskih obveznika iznosio je 191 337 od čega 102 851 dječak i 88 486 djevojčica.

174). Učitelji su nakon 40 godina rada imali pravo na mirovinu. Tim su zakonom učiteljima ukinuta mnoga prava. Pogoršani su materijalno stanje i disciplinski postupci i produljene su godine službe. Ukinuta je samostalnost županijskih nadzornika i oni su postali županijski činovnici, izvjestitelji za školske poslove. Tim je zakonom bilo propisano obvezno pohađanje opetovnice, ali to u praksi nikad nije zaživjelo. Od navršene sedme do dvanaeste godine života djeca su bila obvezna polaziti školu, ali su mogla polaziti i od šeste godine ako su to željela i bila sposobna.

Opća pučka škola morala je biti osnovana u svakom mjestu s 40 školskih obveznika, a ako nije bilo toliko obveznika, mogla je uključivati učenike s više mjesta, ali da udaljenost od škole ne bude više od 4 kilometra. U Zagrebu, Varaždinu, Osijeku i Zemunu nije bilo djece koja nisu pohađala školu zbog udaljenosti ili nedostatka školskih prostorija" (Gaćina Škalamera, 2004, 86).

U školskoj godini 1903./1904. od ukupnog broja školskih obveznika (327 848) njih 65 % odnosno 215 957 pohađalo je škole, a u školama je bio zaposlen 2561 učitelj. U prosjeku je jedan učitelj poučavao 84 učenika. Veliki broj obveznika nije pohađao redovnu školu zbog nedostatka školskih prostora i učitelja te zbog prevelike udaljenosti od mjesta stanovanja do mjesta škole. U školskoj godini 1905./1906. u Hrvatskoj i Slavoniji bilo je 1480 nižih pučkih škola (s opetovnicom), a u Austriji 4203 niže pučke škole. Hrvatska i Slavonija prema popisu iz 1905. godine imale su 2 560 903 stanovnika, a današnja Austrija 5 531 098 stanovnika (prema popisu iz 1902. godine). Niže pučke škole nisu imale dovoljno prostora ni učitelja za sve školske obveznike. Školu je polazilo 67 % školskih obveznika (Franković i dr., 1958). Hrvatska je 1918. godine prekinula državnopravne veze s Austrijom i Ugarskom te je uključena u novostvorenu Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca. Uspostavom nove države polagane su velike nade u napredak obrazovne politike (Vuk, 2012), a donošenjem novog zakona 1929. godine počelo je novo razdoblje hrvatskoga školstva.

Više od 60 % današnjih matičnih osnovnih škola osnovano je do donošenja *Zakona o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji* iz 1929. godine. Škole su osnovane s obzirom na strukturu naseljenosti i specifičnosti lokacijskih obilježja, ali i u područjima u kojima su postojale konfesionalne škole i u kojima je bila značajna uloga Crkve u opismenjavanju stanovništva i općem obrazovanju mladih. Današnje osnovne škole osnovane kao posljedica donošenja *Zakona o pučkim školama i preparandijama* nalaze se na područjima Zagrebačke, Splitsko-makarske, Đakovačko-osječke, Riječke i Zadarske nadbiskupije (sl. 8). S primjenom

školskih zakona, škola postaje državna institucija. Crkva je i dalje bila nadležna za nastavu vjeronauka. Mažuranićeva sekularizacija obrazovnog sustava, prije svega, odnosila se na državno preuzimanje uprave i nadzora nad školama, a religijski karakter školstva nije doveden u pitanje (Marković, 2011).

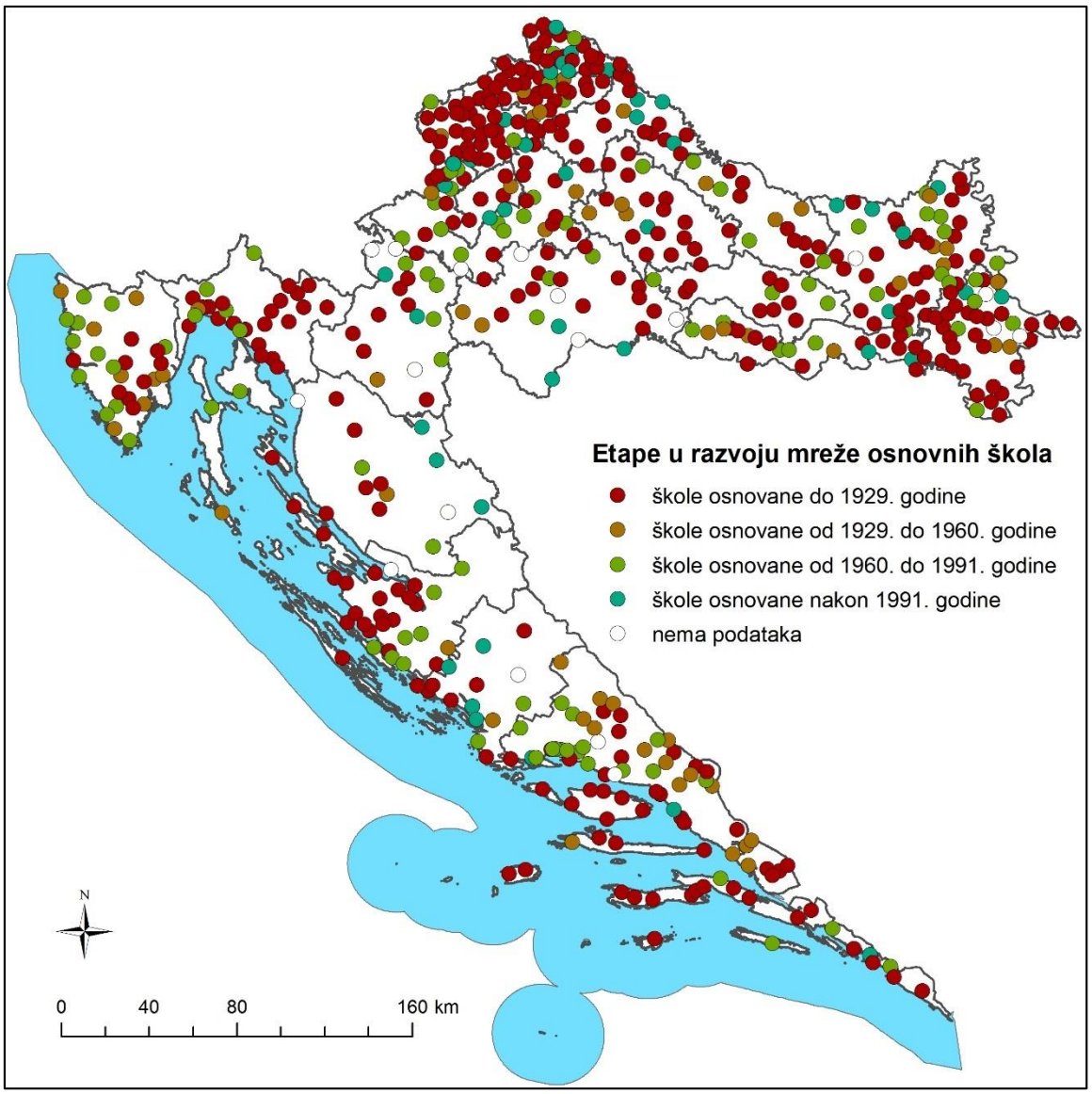

Sl. 8. Etape u razvoju mreže osnovnih škola koje su djelovale kao matične u upisnim područjima Hrvatske u 2010./2011. školskoj godini

Izvor: Prema podatcima o osnutku osnovnih škola iz Školskog priručnika za školsku godinu 2010./2011.

3.2. Školsko zakonodavstvo i stanje u mreži škola od 1929. do 1960. godine

Razdoblje između 1929. godine i 1960. godine obilježeno je brojnim zakonima i dokumentima koji su propisivali obvezno opće obrazovanje, novim nastavnim planovima i programima, odlukama i normativima za otvaranje i izgradnju škola (tab. 2), a koji su prethodili

donošenju *Zakona o osnovnoj školi* iz 1959. godine kojim se osnovno obrazovanje provodi u obveznoj osmogodišnjoj školi i koje predstavlja početak novog i značajnog razdoblja hrvatskoga školstva. *Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji* donesen je 1929. godine. Prema tom je zakonu nastava opća i obvezna. Bilo je propisano da školska obveza traje osam godina od navršene sedme do petnaeste godine života. Školu su mogla pohađati i djeca od šeste do četrnaeste godine ako su to željela i ako su bila sposobna. Narodne škole bile su podijeljene na osnovne škole koje su trajale četiri godine i više narodne škole koje su trajale također četiri godine. Nakon završenog četvrtog razreda osnovne škole učenici su mogli nastaviti školovanje u građanskoj, srednjoj ili nekoj drugoj stručnoj školi i ti su učenici bili oslobođeni od daljnjeg pohađanja narodne škole. Narodne škole imale su 14 obvezatnih nastavnih predmeta, a jedan od njih bio je „zemljopis naše države s osnovnim poznavanjem drugih zemalja" (*Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji*, 1929). Školske upravne jedinice koje su činili jedna ili više upravnih općina ili njihovi dijelovi nazivale su se školske općine, a njihove su dužnosti bile gradnja i održavanje školskih zgrada te briga o svim materijalno-tehničkim uvjetima. U tom se zakonu pojavio pojam *razredno odjeljenje*. Odjeljenje s jednim razredom u školi u pravilu nije moglo imati više od 50 učenika, a ako je u jednoj školi bilo ustrojeno više razrednih odjeljenja, tada odjeljenje nije moglo imati više od 40 učenika. Država nije poduzela potrebne mjere za ostvarenje osmogodišnjega obveznog obrazovanja te se proklamirana osmogodišnja škola nije dosljedno provodila. Nepoštivanje zakona nije se sankcioniralo. Nije postojala ni osnovna infrastruktura (nedostatak prostora), a nedostajali su i učitelji. Zbog toga je školska obveza svedena na četiri razreda osnovnog školovanja i obrazovanje za zapošljavanje u poljoprivredi, zanatstvu, trgovini i sl. ili za pripremu nastavka školovanja u školama višeg stupnja. Tim je zakonom ukinuta opetovnica i nisu bile predviđene privatne škole, no one su u različitim oblicima zadržane do 1945. godine kada je donesen zakon o njihovu ukidanju.

Glavni kriterij za otvaranje škola bio je broj školskih obveznika nekog mjesta. Osnovnu školu bilo je moguće otvoriti tamo gdje je u radijusu od četiri kilometra bilo najmanje 30 školskih obveznika. Tamo gdje je bio otežan pristup školi, školu je bilo moguće otvoriti i s 20 učenika. U mjestima u kojima nisu bili ispunjeni uvjeti za otvaranje škole, a bilo je najmanje 10 do 20 školskih obveznika bilo je moguće otvoriti povremene školske stanice ili ambulantne

škole.[19] Prema podatcima Frankovića i dr. (1958) u školskoj godini 1939./1940. od ukupnog broja školskih obveznika (671 400 učenika) 374 638 učenika pohađalo je školu (55,8 %). Škola je bilo 2549 sa 6676 odjeljenja, što znači da je razredno odjeljenje prosječno imalo 55 učenika. Sporo je rastao broj osnovnih škola u cijeloj zemlji te je 1940. godine vlast Banovine Hrvatske donijela odluku da se otvori oko 100 pomoćnih škola u selima koja su imala veliki broj školskih obveznika, a nisu imala škole. Poticale su se akcije za gradnju škola. Banovina Hrvatska davala je materijalnu pomoć, a seljaci su bili radna snaga. Proširena je mreža viših narodnih škola, a njihov je program prilagođen specifičnostima kraja. Teške socioekonomske prilike na selu utjecale su na to da su djeca u školu dolazila slabo odjevena, bosa i gladna te izmorena od fizičkog rada.

Stanje u školstvu nije bitno promijenjeno od donošenja *Zakona o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji* do Drugog svjetskog rata. U vrijeme NDH 1941. godine škole su ponovno nazvane pučkim školama i trajale su šest godina (četiri godine pučke škole i opetovnica). Ratne prilike tijekom Drugog svjetskog rata utjecale su na organizaciju rada škola. Školski je sat trajao 30 minuta i često je školska godina trajala kraće (Vuk, 2012). Iako je *Zakonom o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji* iz 1929. godine bilo proklamirano obvezno osmogodišnje školovanje, osnovna škola je zapravo trajala četiri godine.

Već potkraj 1943. godine na cjelokupnom oslobođenom teritoriju u Hrvatskoj djelovala je 221 osnovna škola s 363 školska odjeljenja i isto toliko učitelja. Te škole pohađalo je 10 580 učenika. Tijekom 1944. godine povećan je broj osnovnih škola sukladno proširenju oslobođenoga teritorija Hrvatske pa je krajem 1944. godine u Hrvatskoj djelovala 1051 osnovna škola s 1700 odjela i učitelja te 84 544 učenika (Narodna prosvjeta, 1946). Od današnjih matičnih osnovnih škola koje su tada osnovane otvorene su škole u Slavoniji, Banovini, Žumberku, Dalmaciji, Hrvatskom primorju i na Kordunu (Enciklopedija Jugoslavije, 1960).

Vrijeme od kraja rata 1945. godine do pedesetih godina „razdoblje je preuzimanja vlasti i uvođenja socijalističkog djelovanja osnovne škole“ (Puževski, 2003, 89). Nakon Drugog svjetskog rata 1945. godine donesen je *Okvirni nastavni plan i program*, a 1946. godine je Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske donijelo *Privremeni nastavni plan i program za osnovne škole*. Nakon proglašenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije izglasan je i Ustav 31.

[19] U školskim stanicama nastava traje od 1. rujna do kraja lipnja. Nastavu izvodi učitelj susjedne škole tri puta tjedno po pola dana. U ambulantnim školama nastava traje pet mjeseci u jednoj školskoj godini. U njima rade mladi učitelji koji nemaju stalno radno mjesto službovanja, nego rade pet mjeseci u jednom, a pet mjeseci u drugom mjestu (*Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji*, 1929, članak 17 i članak 18).

siječnja 1946. godine u kojemu je između ostaloga stajalo sljedeće: „U cilju podizanja opće kulture naroda, škole i druge prosvjetne ustanove pristupačne su svim slojevima naroda. Škole su državne, privatne, ako se dopusti njihovo otvaranje, pod kontrolom su države. Osnovna nastava je obvezna i besplatna. Škola je odvojena od Crkve" (Ustav FNRJ, 1946, članak 38). Stanovništvo je opismenjavano i sve veći broj školskih obveznika uključen je u škole. Sabor NR Hrvatske prihvatio je *Zakon o obaveznom sedmogodišnjem školovanju* 1946. godine na temelju kojega su otvorene prve sedmogodišnje škole. Škola je bila organizirana u četiri godine razredne nastave i tri godine predmetne nastave. Građanske škole pretvorene su u više razrede osnovnih škola ili u niže razrede gimnazija. Četverogodišnje osnovne škole transformirane su u sedmogodišnje obvezne osnovne škole spajanjem nižih gimnazija s osnovnim školama u nizu kotarskih mjesta i industrijskih centara, a drugi je oblik bio postupno pretvaranje četverogodišnjih u sedmogodišnje osnovne škole (Vuk, 2012). Važan čimbenik u izgradnji i obnovi školskih zgrada predstavlja uvođenje Petogodišnjega plana iz 1947. godine, temeljem kojega dolazi do prijelaza na plansku izgradnju i obnovu velikoga broja školskih objekata. Usporedno s obnovom školskih zgrada potiče se i izrada uništenoga školskog namještaja i nastavnih sredstava, s ciljem poboljšanja kvalitete nastavnoga procesa (Španić, 2015). Nastavni plan i program za više razrede sedmogodišnjih škola i niže razrede gimnazija donesen je 1948. godine. Poslije oslobođenja bile su česte selidbe iz sela u gradove. U razrušenim selima život je bio težak. Sedmogodišnju osnovnu školu trebalo je shvatiti kao školu kojoj je cilj uzdizanje opće prosvjetne razine naroda, ali ne s tendencijom da se učenici koji su završili osnovnu naobrazbu odvajaju od zemlje i zanata i šalju dalje u škole (Švicer, 1947). Nakon rata učenici su se masovno upisivali u škole, a posebno u gimnazije. Podignut je i ugled stručnih škola. Postojala je bojazan da će osnovna sedmogodišnja škola utjecati na odlazak djece sa sela i upisivanje u više gimnazije (Švicer, 1947).

Prosvjeta i školstvo u Prvoj Jugoslaviji zaostali su prvenstveno zbog slabo razvijene mreže osnovnih škola te zbog prekratkog trajanja obveznog školovanja. Također, škole su bile slabo opremljene i bilo je nedovoljno školskih zgrada, većinom su to bile zastarjele te porušene i oštećene zgrade u ratu. Nastavnički je kadar bio stariji i njihov odgojno-obrazovni rad nije odgovarao novim prilikama i zahtjevima.

Na III. plenumu CK KPJ u Beogradu 1949. godine i IV. plenumu CK KP Hrvatske u Zagrebu 1950. godine raspravljano je o daljnjem razvoju školskog sustava u kojemu će obvezno školovanje biti postupno produženo na osam godina. *Zakonom o narodnim školama s obveznom*

školom u osmogodišnjem trajanju iz 1951. godine proglašena je opća osmogodišnja školska obveza koja je ostvarena u osmogodišnjoj, šestogodišnjoj i četverogodišnjoj osnovnoj školi i u četirima nižim razredima gimnazije s perspektivom da sve škole s vremenom postanu osmogodišnje. Po tom je zakonu škola obvezna, općeobrazovna, osmogodišnja i jedinstvena po modelu četiri godine razredne i četiri godine predmetne nastave. U srpnju 1951. godine objavljen je nastavni plan i program za te škole posebno za peti i šesti razred šestogodišnje osnovne škole koja je prijelaznog tipa. „Sve sedmogodišnje škole pretvorene su u osmogodišnje, a u 410 osnovnih škola otvoren je peti i šesti razred“ (Franković i dr., 1958, 480). Da bi se zakon dosljednije provodio, 1954. godine donesena je *Odluka o pretvaranju šestogodišnjih škola u narodne osnovne osmogodišnje škole* (Batinić, 2003; Vuk, 2012). Stanje o broju škola, odjejenja i učenika u školskoj godini 1951./1952. prikazano je u tab. 1.

Tab. 1. Broj škola, odjeljenja i učenika u školskoj godini 1951./1952.

Tip škole	**Broj škola**	**Odjeljenja**	**Broj učenika**
Četverogodišnje	1 762	6 307	246 379
Šestogodišnje (peti i šesti razred)	1 259	1 435	23 709
Osmoljetke	239	2 694	118 044
Gimnazije (niže četvrti razred)	45	355	17 163
Ukupno	**3 305**	**10 791**	**405 295**

Izvor: Franković i dr. (1958)

Zadaća je osmogodišnjeg školovanja bila podizanje razine opće naobrazbe djece koja ostaju na selu ili idu izravno na tržište rada. Postojao je otpor roditelja na šestogodišnje škole jer su većinom željeli da im djeca idu u osmogodišnju školu radi daljnjeg školovanja u gimnazijama. Problem je bio u nedovoljno razvijenoj mreži srednjih škola pa škole prema svojim kapacitetima nisu mogle primiti sve učenike koji su završili osmogodišnje škole, a fakulteti nisu uspjeli prihvatiti sve maturante gimnazija. Šestogodišnje škole su brzo proširene. U nekim su kotarima sve škole imale šest razreda, ali su i dalje imale veliki broj djece koja nisu pohađala školu. Zato su uvedene i novčane kazne. U vrlo velikom broju škola nastava petog i šestog razreda i dalje je bila razredna s jednim ili dvama učiteljima uz dvokratno radno vrijeme.

Kako je broj šestogodišnjih škola rastao (posebno u selima), tako je s vremenom problem produživanja školovanja na sedam i osam godina bio sve veći. Nije bilo moguće svuda otvoriti potpune osmogodišnje škole jer nije bilo svih potrebnih uvjeta. Prema Frankoviću i dr. (1958) u školskoj godini 1954./1955. osnovne osmogodišnje škole pohađalo je ukupno 58 476 učenika ili 13 % od ukupnog broja polaznika svih osnovnih škola (448 866). Šestogodišnje škole pohađalo je 173 847 učenika (38,1 %), osmogodišnje škole tipa A pohađalo je 199 752 učenika (44,5 %), a u četverogodišnjim je školama broj učenika pao na 3,7 % od ukupnoga broja svih obveznika. Upis u sve vrste srednjih škola bio je moguć za učenike koji su završili osnovnu osmogodišnju školu tipa A. Osnovne osmogodišnje škole tipa B imale su reduciraniji nastavni plan, u pravilu bez stranog jezika. Učenici koji su završili osnovne osmogodišnje škole tipa B mogli su školovanje dalje nastaviti u industrijskim školama i u školama za privredu (Munjiza i Lukaš, 2006).

„U Narodnoj Republici Hrvatskoj u školskoj godini 1955./1956. bilo je 467 588 školskih obveznika koji su pohađali 3569 škola. Od toga je bilo 268 četverogodišnjih škola s 3,7 % obveznika, 1626 šestogodišnjih škola s 26,8 % obveznika te 917 osnovnih osmogodišnjih škola i 758 osmogodišnjih škola i nižih gimnazija (zajedno 67,5 % obveznika)“ (Franković i dr., 1958, 483). Manji dio učenika koji su završili osmi razred nastavljao je daljnje školovanje u gimnaziji, a veći dio u stručnim školama.

Razvoj školstva u Hrvatskoj poslije 1953. godine bio je usko povezan s organiziranim radom na reformi školskog sustava[20] koji je rezultirao jedinstvenim stavom, a to je da obvezno školovanje treba trajati osam godina i da ga treba ostvariti u jedinstvenoj osmogodišnjoj školi općeobrazovnog karaktera. Sve do 1960. godine postojali su različiti modeli obvezne osnovne škole, a između pedesetih i šezdesetih godina 20. stoljeća intenzivno je raspravljano o mogućnostima produljivanja trajanja obvezne osnovne škole (Puževski, 2003). Prijelazni model prema jedinstvenoj osmogodišnjoj školi pronađen je u otvaranju narodnih šestogodišnjih škola u područjima s težim uvjetima rada i to u mjestima u kojima su djelovale četverogodišnje škole te u otvaranju narodnih osmogodišnjih škola tzv. B tipa i to u područjima u kojima su postojali

[20] Na zajedničkoj sjednici Saveznog vijeća i Vijeća naroda Savezne narodne skupštine 22. svibnja 1953. godine u Beogradu imenovana je savezna Komisija za reformu škola općeg obrazovanja u FNRJ. U NR Hrvatskoj imenovano je Izvršno vijeće Sabora NRH u srpnju 1953. godine. Komisija za reformu školstva sastojala se od 20 članova (predsjednik dr. Josip Škavić). Za proučavanje stanja i prikupljanje dokumentacije u cijeloj državi osnovan je Sekretarijat za dokumentaciju koji je kasnije pretvoren u Zavod za školska i prosvjetna pitanja FNRJ. U republikama FNRJ su osnovani Zavodi za unapređenje školstva pa je i u Hrvatskoj u rujnu 1955. godine s radom započeo Zavod za unapređenje nastave i općeg obrazovanja, a direktor je bio Ivan Leko.

uvjeti za takav rad, a nedostajao je stručni kadar posebno za strani jezik (Puževski, 1992; Vuk, 2012).

Između 1955. i 1957. godine udio učenika obuhvaćenih osmogodišnjim školovanjem porastao je s „43,58 % na 93,7 %, a u kotarima Bjelovaru, Daruvaru, Križevcima, Kutini, Novoj Gradiški, Ogulinu, Osijeku, Puli, Rijeci, Zagrebu i Vinkovcima" te je osmogodišnje školovanje provedeno do kraja i u cijelosti (Franković i dr., 1958, 484). Te su promjene otvarale nova pitanja o pravilnom širenju školske mreže.

U etapi širenja mreže osnovnih škola od 1929. do 1960. godine osnovano je oko 11 % novih današnjih matičnih osnovnih škola (sl. 8).

3.3. Školsko zakonodavstvo i stanje u mreži škola od 1960. do 1991. godine

Razvoj školstva od 1960. do 1991. godine obilježen je pozitivnijim promjenama u provedbi obrazovnih politika. Na stvaranje jedinstvene osmogodišnje škole u NR Hrvatskoj utjecalo je više čimbenika. Komisija za reformu školstva 1954. godine izradila je *Prijedlog sistema obrazovanja i vaspitanja u FNRJ* na temelju kojega je 1958. godine izrađen *Savezni opći zakon o školstvu* te *Privremeni nastavni plan i program za školsku godinu 1958./1959*. Novo razdoblje u povijesti hrvatskog školstva i hrvatskog obveznoga osnovnog školstva započelo je 1959. godine donošenjem *Zakona o osnovnoj školi* te krajem 1959. godine donošenjem *Nastavnog plana i programa za osnovnu školu*. Od školske godine 1960./1961. sve škole tadašnje Hrvatske započinju ga primjenjivati. Prema tom zakonu ukinuta je podjela škola na A i B tip, a obvezno školovanje trajalo je osam godina i obuhvaćalo je generaciju od sedme do petnaeste godine života. Do današnjih dana zadržana su neka pravila u funkcioniranju škole kao odgojno-obrazovne ustanove: izrada godišnjeg plana rada škole, trajanje školske godine (počinje 1. rujna, a završava 31. kolovoza i ima dva polugodišta), obilježavanje dana škole, održavanje nastave po odjeljenjima i ocjenjivanje učenika. Djelatnost osnovne škole obuhvaćala je dodatnu nastavu, slobodne aktivnosti, fizički i zdravstveni odgoj te opću kulturnu i javnu djelatnost škole (Vuk, 2012). Batinić (2003) konstatira da je upravo hrvatski *Zakon o osnovnoj školi* iz 1959. godine konačno definirao osnovno školovanje koje u pogledu svoje formalne strukture nije promijenjeno do danas. Školskim obveznicima koji nisu mogli pohađati nastavu zbog toga što žive u udaljenim mjestima i zaseocima ili oni koji zbog bolesti nisu mogli redovito pohađati nastavu omogućeno je polaganje razrednog ispita na kraju svake školske godine. Osnivači osnovnih škola bili su općinski narodni odbori. Osnovnu je školu bilo moguće osnovati „ako je

njezino osnivanje predviđeno programom razvitka osnovnih škola, ako postoji dovoljan broj učenika za formiranje čistih odjeljenja u petom razredu i u višim razredima škole, ako postoji prikladna školska zgrada, ako je osigurano nastavno osoblje u razmjeru s brojem odjeljenja svake škole koja je osnovana, ako postoji nužna oprema i nastavna sredstva ili su u budžetu općine osigurana sredstva potrebna za njihovu nabavu i ako su u budžetu općine osigurana sredstva potrebna za uzdržavanje i rad škole" (*Zakon o osnovnoj školi,* 1959, članak 85). Aktom o osnivanju škole određeno je područje s kojega škola prvenstveno prima školske obveznike i to u pravilu tako da obuhvati toliki broj školskih obveznika da se od petog do osmog razreda mogu osnovati po dva paralelna odjeljenja. Ako su posebne okolnosti to zahtijevale, moguće je bilo odrediti i uže školsko područje, ali tako da obuhvaća najmanje školskih obveznika da bude moguće osnovati čisto odjeljenje za svaki razred od petog do osmog razreda. Osnovne su škole u pravilu imale do 16 odjeljenja. Iznimno je bilo moguće, ako su to posebne okolnosti zahtijevale, uz suglasnost Savjeta za prosvjetu Narodne Republike Hrvatske osnovati školu s većim brojem odjeljenja. Općina je osnivala osnovne škole prema Programu razvitka osnovnih škola na svom području. Mrežu osnovnih škola trebalo je uskladiti s demografskim kretanjima stanovništva i s određenim pedagoškim normativima. Općinska skupština donijela je samostalno *Program razvitka osnovnih škola* koji nije imao prethodnu suglasnost kotara kao što je to bilo propisano *Zakonom o osnovnoj školi* iz 1959. godine. U *Zakonu o osnovnoj školi s komentarom* iz 1966. godine spomenut je pojam „školsko područje" za koji se danas koristi pojam „upisno područje". Školsko je područje određeni teritorij (selo, više zaselaka ili dio nekog većeg mjesta) s kojega je škola dužna upisivati školske obveznike u školu[21]. Uvjeti za osnivanje osnovne škole prema tom zakonu ne razlikuju se puno od uvjeta iz 1959. godine, osim što je naglašeno da udaljenost školske zgrade od mjesta stanovanja učenika bude primjerena, odnosno da bude organiziran prijevoz učenika iz udaljenijih mjesta[22]. Često je postavljeno pitanje što se smatra „primjerenom udaljenošću"[23]. U jednom odjeljenju bilo je do 35 učenika, a ako je u razredu bilo više od 50 učenika, tada su učenici podijeljeni u dva

[21] Zakon o osnovnoj školi s komentarom, 1966, odredba stava 3. člana 92.
[22] Zakon o osnovnoj školi s komentarom, 1966, odredba stava 3. člana 98.
[23] Zakonodavac nije ovaj pojam pobliže odredio. Tumačenje tog člana stoji da povoljna udaljenost, npr. u kilometrima najvjerojatnije nije određena zbog toga što na primjerenu udaljenost utječu i druge okolnosti kao što su: prohodnost puta (dobra ili loša cesta), konfiguracija zemljišta (brdovito ili ravničarsko zemljište i sl.), a i dob učenika (učenici nižih i viših razreda). U praksi se općenito smatra da primjerena udaljenost od škole za učenike nižih razreda u povoljnim uvjetima pješačenja ne bi smjela biti veća od 2 do 3 kilometra, a za učenike viših razreda do 4 kilometra, a da bi samo u iznimnim slučajevima i u vrlo povoljnim uvjetima pješačenja mogla biti i do 5 kilometra (u jednom pravcu).

odjeljenja. Čisto odjeljenje ne može imati manje od 25 učenika. U društvenoj javnosti prihvaćena je reforma osnovnog školstva. U narednom desetljeću donošeni su novi zakonski dokumenti nastali na temelju *Zakona o osnovnoj školi* iz 1959. godine i to 1964. godine kao *Opći zakon o školstvu (Prečišćeni tekst)*[24] ili 1966. godine kao *Zakon o osnovnoj školi s komentarom*[25]. Puževski (2003) smatra da je trebalo gotovo čitavo desetljeće da se prihvati novo shvaćanje škole i da se u praksi provoditi donesen zakon. Između šezdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća bilo je zlatno doba djelovanja osnovne škole (Puževski, 2003). Do tada je osnovna škola bila u središtu društvenih i pedagoških nastojanja da bi se osamdesetih godina vlasti više bavile usmjerenom izobrazbom. Proklamirano je povezivanje škole sa svijetom rada. Bolju osnovicu od starijih propisa pružio je *Zakon o osnovnoj školi* iz 1974. godine te *Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju*[26] 1979. godine. Prema *Zakonu o odgoju i osnovnom obrazovanju u SRH* donesenom 1979. godine propisano je uvođenje opisnog ocjenjivanja učenika od prvog do trećeg razreda, no nakon nekoliko godina primjene to je napušteno i do danas je u primjeni brojčano ocjenjivanje uspjeha po nastavnim predmetima. U etapi širenja mreže škola od donošenja *Zakona o osnovnoj školi* 1959. godine prema kojemu je obvezna osnovna škola trajala osam godina do osamostaljenja hrvatske države osnovano je oko 20 % novih današnjih matičnih osnovnih škola. U najvećoj su mjeri te škole osnovane u mjestima koja se nalaze u blizini industrijskih centara i u primorskim dijelovima Hrvatske uz obalu. Osnivanje škola povezano je s razvojem naseljenosti koja je uzrokovana intenzivnim procesima deagrarizacije, industrijalizacije i litoralizacije hrvatskog prostora (sl. 8).

3.4. Školsko zakonodavstvo i stanje u mreži škola nakon 1991. godine

Nakon stjecanja neovisnosti Republike Hrvatske 1991. godine i promjenom državnog i društvenog uređenja promjene su se dogodile i u školstvu te u zakonskom reguliranju odgoja i obrazovanja. Prvi sustavni zakon donesen neposredno po stupanju na snagu Ustava Republike Hrvatske bio je *Zakon o osnovnom školstvu* (Narodne novine 59/1990). Tijekom 1991. godine

[24] Opći zakon o školstvu (Prečišćeni tekst) 1964, „Službeni list FNRJ", br. 11.

[25] Zakon o osnovnoj školi s komentarom, 1966, Narodne novine, 1966., Zagreb; priredili Grigor Duda, Ivan Leko i Boško Perković.

[26] Ukaz o proglašenju Zakona o odgoju i osnovnom obrazovanju i Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju objavljen je u Narodnim novinama, br. 4. od 31. siječnja 1980. godine. Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju donio je Sabor Socijalističke Republike Hrvatske na sjednici Vijeća udruženog rada, Vijeća općina i Društveno-političkog vijeća 25. i 26. prosinca 1979. godine te na sjednici Zajedničke skupštine odgoja i obrazovanja Socijalističke Republike Hrvatske i Skupštine Saveza zajednica društvene brige o djeci predškolskog uzrasta Hrvatske 25. i 26. prosinca 1979. godine.

doneseni su i objavljeni mnogi podzakonski akti: pravilnici, naredbe i upute. U *Zakonu o osnovnom školstvu* iz 1993. godine unesena je odredba da se nastava u osnovnoj školi izvodi na hrvatskom jeziku. U upotrebu je ponovno vraćen naziv ravnatelj te je ponovno uveden školski odbor kao organ koji upravlja školom. Učiteljima je omogućeno napredovanje u zvanje mentora i savjetnika. Sredinom devedesetih godina organizirana su gradska, županijska i državna natjecanja iz pojedinih predmeta pa tako i iz Geografije.

Današnje osmogodišnje osnovno školovanje u Republici Hrvatskoj regulirano je *Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* (Narodne novine 87/2008). Osnovno obrazovanje počinje upisom u prvi razred osnovne škole i obvezno je za svu djecu od navršenih šest do petnaest godine života. To se odnosi na svu djecu koja imaju boravište u Republici Hrvatskoj bez obzira na njihovo državljanstvo. Za osobe starije od petnaest godina, koje zbog raznih razloga nisu završile osnovnoškolsku naobrazbu, ustrojen je sustav osnovnog obrazovanja odraslih. Također, Hrvatski je sabor 2008. godine donio *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* u kojemu su utvrđeni minimalni infrastrukturni, financijski i kadrovski uvjeti za ostvarivanje i razvoj djelatnosti te podjednaki uvjeti za ujednačeni razvoj osnovnog školstva na čitavom području Republike Hrvatske. *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* donosi između ostaloga i mjerila za ustroj mreže osnovnih škola na područjima županija Hrvatske. Današnja mreža osnovnih škola Hrvatske oblikovana je prema dokumentu kojega je donijelo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 2011. godine (danas MZO) pod nazivom *Upisna područja osnovnih škola Republike Hrvatske*. Primjena novih tehnologija te promjene u društvu, gospodarstvu i kulturi neki su od razloga da obrazovanje i znanost budu razvojni prioriteti Hrvatske. Tako je 2014. godine Hrvatski sabor donio *Strategiju obrazovanja, znanosti i tehnologije* koja bi Hrvatskoj trebala donijeti dugoročnu društvenu stabilnost i ekonomski napredak. *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije* sadržava niz mjera za unapređenje hrvatskog odgojno-obrazovnog sustava koje su usklađene s predviđenim strategijama Europske unije, ali i ciljeve čije ostvarenje očekujemo do 2025. godine. Jedan je od ciljeva i provesti cjelovitu kurikularnu reformu koja predviđa produljenje osnovnoškolskog odgoja i obrazovanja na devetogodišnji opći obvezni osnovnoškolski odgoj i obrazovanje.

Hipoteza da je mreža škola u pojedinim povijesnim razdobljima oblikovana pod utjecajem aktualnog školskog zakonodavstva je djelomično potvrđena. Analizirajući različite zakonske dokumente iz područja školstva od 1874. godine do danas, uočene su dvije osnovne intencije.

Jedna je od njih vezana uz želju da osnovnoškolsko obrazovanje postane obvezno, a druga da osnovnoškolsko obvezno obrazovanje traje osam godina. Unatoč brojnim naredbama, propisima i zakonima trebalo je više od pola stoljeća da obvezna osnovna škola bude prihvaćena. *Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji* iz 1929. godine prvi je školski zakon kojim je propisao osmogodišnje obvezno trajanje osnovne škole. Tek je u školskoj godini 1960./1961. sustavno ušlo u primjenu trajanje osnovne škole osam godina, a temeljeno na *Zakonu o osnovnoj školi* iz 1959. godine. U 4.2. poglavlju *Demografske promjene u upisnim područjima i mreži škola 1961., 2001. i 2011. godine* detaljno su izdvojene regionalne specifičnosti koje se odnose na stanje učeničkog kontingenta i oblikovanje današnje mreže škola, a u poglavlju koje se odnosi na perspektive budućeg razvoja mreže škole izdvojeni su prijedlozi za njezinu revalorizaciju i optimizaciju.

Uvođenju bilo kakvih promjena u odgojno-obrazovni sustav prethodi promjena zakonske regulative, ali je nužna spremnost nositelja odgojno-obrazovne politike na promjene te dosljednost u provođenju svih planiranih mjera. Nepoštivanje zakona o trajanju obveznog obrazovanja i neosiguravanje svih preduvjeta za provođenje takvog obrazovanja (nedostatni ljudski i materijalni resursi) neki su od rizika koji mogu utjecati na neostvarivanje zadanog cilja.

Tab. 2. Pravna regulativa, političke tvorevine i događaji kroz etape razvoja mreže škola Hrvatske od 1874. godine do danas

Etape u razvoju	**Pravna regulativa (školski zakoni, naredbe, odluke, nastavni planovi i programi, standardi, strategije)**	**Političke tvorevine i važni događaji**
Razvoj mreže škola od 1874. do 1929. godine	• 1874. godine *Zakon o ustroju pučkih škola i preparandija za pučko učiteljstvo u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji* – prvi školski zakon • 1888. godine *Zakon o uređenju pučke nastave i obrazovanje pučkih učitelja u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji* – drugi školski zakon • 1889. godine *Naredba kr. Hrv.-slav.-dalm.zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 25. rujna 1889. br. 9951. ob polazu škole*, • 1889. godine *Školski i nastavni red za pučke škole u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*	Hrvatska u Austro-Ugarskoj Monarhiji (1868. – 1918.) Hrvatska u Prvom svjetskom ratu (1914. – 1918.) Država Slovenaca Hrvata i Srba, potom Kraljevstvo Srba Hrvata i Slovenaca (1918.) Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (1921.)
Razvoj mreže škola od 1929. do 1960. godine	• 1929. godine *Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji* • 1945. godine *Okvirni nastavni plan i program* (Ministarstvo prosvjete FNR Jugoslavije) • 1946. godine *Privremeni nastavni plan i program za osnovne škole* (Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske) • 1946. godine *Zakon o obveznom sedmogodišnjem školovanju* • 1948. godine *Nastavni plan i program za više razrede sedmogodišnjih škola i niže razrede gimnazija* • 1951. godine *Nastavni plan i program za osmogodišnje osnovne škole* • 1951. godine *Zakon o narodnim školama s obveznom školom u osmogodišnjem trajanju* • 1954. godine *Odluka o pretvaranju šestogodišnjih škola u narodne osnovne osmogodišnje škole* • 1958. godine *Opšti zakon o školstvu sa Uvodnim zakonom, registrom i ekspozeom Rodoljuba Čolakovića* • 1958./1959. školske godine *Privremeni nastavni plan i program*	Kraljevina Jugoslavija (1929.) Banovina Hrvatska (1939.) Nezavisna Država Hrvatska (1941. – 1945.) Federativna Narodna Republika Jugoslavija (FNRJ) – Federalna Država Hrvatska preimenovana u Narodnu Republiku Hrvatsku (NRH) (1946. – 1963.)
Razvoj mreže škola od 1960. do 1991. godine	• 1958. godine *Savezni opći zakon o školstvu* • 1959. godine *Zakon o osnovnoj školi* • 1959. godine *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (Savjet za prosvjetu), a od 1960./1961. školske godine sve škole SR Hrvatske obvezne su raditi prema njemu • 1964. godine *Opći zakon o školstvu (Prečišćeni tekst)* • 1966. godine Zakon o *osnovnoj školi s komentarom* • 1974. godine *Zakon o osnovnoj školi* • 1979. godine *Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju u SRH*	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ) – Socijalistička Republika Hrvatska (SRH) (1963. – 1990.) Hrvatsko proljeće, MASPOK (1966. – 1971.)
Razvoj mreže škola nakon 1991. godine	• 1990. godine *Zakon o osnovnom školstvu* • 1993., 1996., 2001., 2003. i 2005. godine *Zakon o osnovnom školstvu* • 2008., 2009. i 2010. godine *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* • 2008. godine *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* • 2014. godine *Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*	Republika Hrvatska (RH) (od 1991.)

4. GEOGRAFSKA OBILJEŽJA I TIPOLOGIJA UPISNIH PODRUČJA OSNOVNIH ŠKOLA HRVATSKE

Geografski faktori utječu na obilježja upisnih područja i razvoj mreže osnovnih škola, pridonose učinkovitosti i funkcioniranju škola te utječu na razmještaj stanovništva, a time i na učenički kontingent koji je ključan za planiranje, organiziranje, nastanak i lokaciju osnovnih škola u Hrvatskoj. U ovom su radu ti faktori grupirani u četiri skupine: općegeografski (lokacijski), demografski, ekonomski i obrazovni geografski faktori. Navedene četiri skupine faktora korištene su za tipologiju upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prostorno-geografski kontekst u kojemu se nalazi pojedina škola i tradicija obrazovne djelatnosti važni su za održivost obrazovne funkcije pojedinoga upisnog područja. Tipologijom upisnih područja osnovnih škola Hrvatske identificirana su i objašnjena zajednička obilježja pojedinih tipova upisnih područja osnovnih škola te su utvrđene zakonitosti u procesu njihova funkcioniranja, ali i predviđeni novi odnosi i posljedice u geografskome prostoru koji nastaju prožimanjem prirodnih i/ili društvenih faktora.

4.1. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Hrvatske

Obilježja upisnih područja na koja utječe općegeografski (lokacijski) faktor su: pripadnost pojedinoga upisnog područja geografskoj regiji, županiji i vrsti upisnog područja osnovnih škola, broj i razmještaj naselja, vrsta naselja u kojima su sjedišta osnovnih škola[27], površina upisnog područja (km^2) i nadmorska visina sjedišta škole (m) (sl. 11). Nadmorska se visina odnosi na hipsometrijska obilježja pojedinih upisnih područja te utječe na razmještaj i koncentraciju ukupnog stanovništva i učeničkog kontingenta kao najvažnijeg obilježja demografskog faktora. Hipsometrijski najviši prostori na kojima su sjedišta osnovnih škola podudaraju se s brdsko-planinskim područjima koja su često jezgre depopulacije Hrvatske i u kojima je ugrožena obrazovna funkcija.

[27] To podrazumijeva je li sjedište škole u gradskome naselju, općinskome središtu ili u kategoriji ostalih naselja.

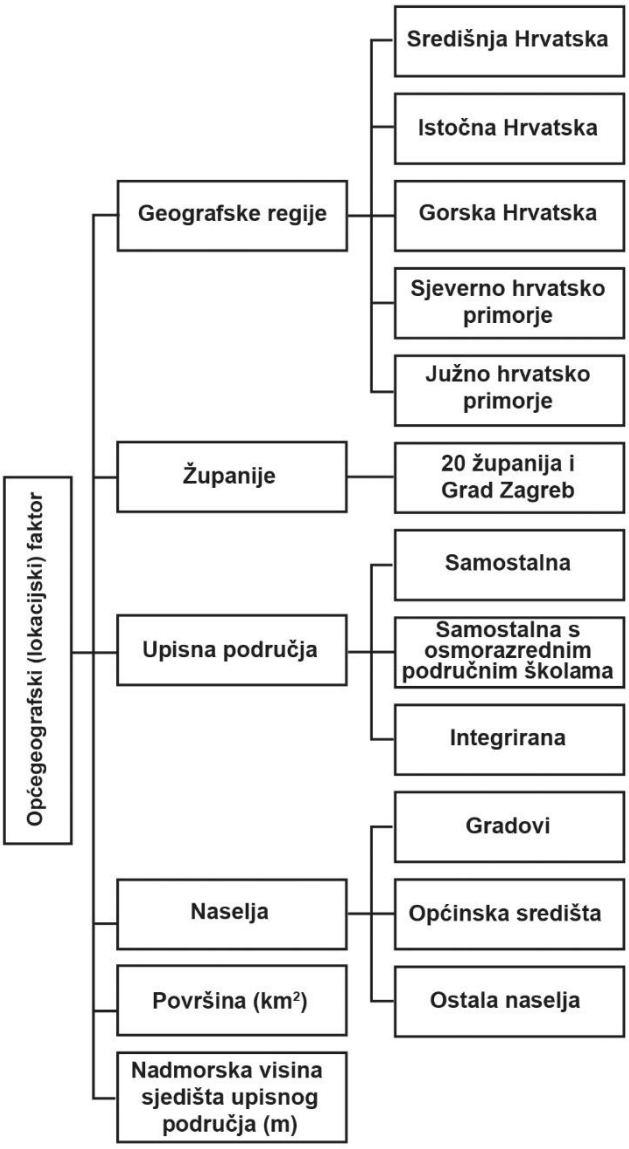

Sl. 9. Struktura općegeografskog (lokacijskog) faktora

Prostor Hrvatske geografski je raznolik. Prema kompleksnom geografskom pristupu regionalizacije geografskih područja „temeljenom na kombinaciji prirodno-geografskih obilježja s historijsko-geografskim te gravitacijskim značajkama" (Lukić, 2012, 98) Hrvatska se sastoji od pet geografskih regija: Središnje Hrvatske, Istočne Hrvatske, Gorske Hrvatske, Sjevernoga hrvatskog primorja i Južnoga hrvatskog primorja. Navedenu regionalizaciju koristili su i Njegač i Pejnović (2012) i Magaš (2013). Najveći je udio upisnih područja osnovnih škola u Središnjoj Hrvatskoj (40 %), a najmanji u Gorskoj Hrvatskoj (4,6 %) (tab. 3). Prema političko-teritorijalnom ustroju Hrvatske svako je upisno područje cijelom svojom površinom ili dijelom svoje površine sastavni dio jedne ili više županija. Najviše je upisnih

područja u Splitsko-dalmatinskoj županiji (60), a zatim slijede upisna područja u Osječko-baranjskoj (49) i Vukovarsko-srijemskoj županiji (43). Najmanje je upisnih područja u Virovitičko-podravskoj (14) i Požeško-slavonskoj županiji (12) te u Gradu Zagrebu[28] (6). U ovom su radu prema vrsti upisnih područja izdvojena 452 samostalna upisna područja, 66 samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama i 51 integrirano upisno područje te je u njima raspoređeno 2085 školskih jedinica (846 matičnih škola i 1240 područnih škola)[29]. Samostalna upisna područja čine 79,6 % svih upisnih područja osnovnih škola, zahvaćaju 70 % površine i 67,7 % naselja Hrvatske. Značajno manji udio u ukupnom broju upisnih područja imaju samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama (11,4 %) koja zahvaćaju 16,7 % ukupne površine Hrvatske i 18,9 % ukupnog broja naselja Hrvatske. Najmanji udio u ukupnom broju upisnih područja (9 %) imaju integrirana upisna područja s 13,3 % ukupne površine Hrvatske i 13,3 % ukupnog broja naselja Hrvatske.

Centralitet, funkcije i značenje pojedinih naselja unutar jednoga upisnog područja odražavaju se i na održivost obrazovne funkcije pojedinoga upisnog područja. „Promjena dinamike i struktura stanovništva određenog prostora uvjetuju jačanje ili slabljenje obrazovne funkcije čime se stvara uzročno-posljedična sprega s ulogom naselja u prostoru, prostornim planiranjem, ali i regionalnim razvojem" (Vuk, 2012, 6). „Naseljenost u Hrvatskoj prema Popisu stanovništva iz 2011. godine organizirana je u 6756 naselja kao sastavnih dijelova 127 gradova i 429 općina u 21 županiji" (Magaš, 2013, 329). Svih 6756 naselja Hrvatske[30] razvrstano je u 569 upisnih područja u kojima školski obveznici imaju pravo pohađati određenu školu s obzirom na lokaciju naselja u kojim stanuju[31]. Različiti su broj i razmještaj naselja po upisnim područjima, npr. jedno naselje u upisnom području OŠ Draganići u Karlovačkoj županiji ili 97 naselja u upisnom području OŠ Jože Šurana, Višnjan[32] u Istarskoj županiji. U

[28] Grad Zagreb ima šest upisnih područja, po dva integrirana, samostalna i samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama. Upisno područje s najvećim brojem škola u Hrvatskoj je tzv. integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zagrebu (više u potpoglavlju 4.3.4.1).

[29] Prema stanju iz e-Matice za školsku godinu 2010./2011. MZOS-a.

[30] Prema podatcima iz Statističkog ljetopisa za 2011. godinu *Županije, površina, stanovništvo, gradovi, općine i naselja* (teritorijalni ustroj prema stanju 31. prosinca 2010.), a takvo je stanje bilo u trenutku Popisa stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, Hrvatska je imala 6756 naselja. Primjerice, prema podatcima iz Statističkog ljetopisa za 2015. godinu Hrvatska je imala 6762 naselja (teritorijalni ustroj prema stanju 31. prosinca 2014.).

[31] Razina se prostorne analize u ovome radu odnosi na razinu upisnih područja te su sva naselja Hrvatske razvrstana u pripadajuća upisna područja prema mreži škola koju je definiralo MZOS 2011. godine. Za potrebe ovoga rada izračunati su podatci za integrirana upisna područja na temelju pojedinačnih podataka za svaku školsku jedinicu.

[32] OŠ Jože Šurana, Višnjan s područnim školama u Kašteliru i Vižinadi, koje također imaju svih osam razreda, obavlja svoju djelatnost osnovnog odgoja i obrazovanja učenika na području Općina Višnjan, Kaštelir-Labinci i Vižinada. Granice upisnog područja protežu se od rijeke Mirne na sjeveru do mjesta Baderne na jugu te od pravca

jednom je upisnom području prosječno 12 naselja. U 24,1 % upisnih područja sjedišta su osnovnih škola u gradskim naseljima, u 54,5 % upisnih područja sjedišta su osnovnih škola u općinskim središtima, a u 21,4 % upisnih područja sjedišta su osnovnih škola u kategoriji ostalih naselja. Prosječna je površina upisnog područja Hrvatske 99,6 km^2.

Prema površini prevladavaju vrlo mala i mala upisna područja (oko 65 %), dok je najmanje vrlo velikih upisnih područja (10 %) (sl. 10, tab. 5). Površina upisnog područja OŠ Generalski Stol, Generalski Stol (99,4 km^2) u Karlovačkoj županiji ista je kao i prosječna površina jednog upisnog područja Hrvatske. Najmanja je površina upisnih područja OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica u Splitsko-dalmatinskoj županiji i OŠ Beletinec, Beletinec u općini Sveti Ilija u Varaždinskoj županiji (7 km^2), a najveća je površina upisnog područja OŠ Nikole Tesle, Gračac u Zadarskoj županiji (956,7 km^2). Prosječna je nadmorska visina sjedišta upisnih područja Hrvatske 157,3 m. Najmanju nadmorsku visinu (0 m) imaju sjedišta škola uz obalu, dok je na najvišoj nadmorskoj visini OŠ Kralja Tomislava, Udbina u Gorskoj Hrvatskoj (834 m) (sl. 11, tab. 6).

Kaštelir-Nova Vas na zapadu do granice s pazinštinom na istoku (http://os-jsurana-visnjan.skole.hr/upload/os-jsurana-visnjan/images/static3/1382/attachment/Godisnji_plan_i_program_2016-17_WEB.pdf).

Tab. 3. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola prema geografskim regijama Hrvatske

Regija	Upisna područja				Naselja							
	Broj	Površina (km^2)	Prosječna površina u regiji (km^2)	Udio površine regije u Hrvatskoj (%)	Broj	Prosječan broj po upisnom području	Sjedište upisnog područja			Nadmorska visina sjedišta škole (m n. v.)		
							u gradskom naselju	u općinskom središtu	u ostalim naseljima	Prosječna	Mini-malna	Maksi-malna
Središnja Hrvatska	227	19 379,5	85,8	34,3	3 364	14,9	53	126	8	163,5	95	360
Istočna Hrvatska	134	11 379,3	84,9	20,1	889	6,6	20	79	35	106,2	80	279
Gorska Hrvatska	26	7 631,5	293,5	13,5	556	21,4	7	15	4	490,6	228	834
Sjeverno hrvatsko primorje	53	6 196,5	116,9	11,0	963	18,2	25	21	7	140,0	0	563
Južno hrvatsko primorje	129	11 967	92,8	21,2	984	7,6	32	69	28	124,4	7	691
Ukupno	**569**	**56 553,7**	**99,6**	**100,0**	**6 756**	**11,9**	**137**	**310**	**122**	**157,3**	**0**	**834**

Izvor: obrada autora

Tab. 4. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola prema županijama Hrvatske unutar pojedinih geografskih regija Hrvatske

Regija	Županija	Upisna područja					Naselja							
		Broj	Površina (km^2)	Prosječna površina upisnog područja	Udio u površini županije unutar regije (%)	Udio u površini Hrvatske (%)	Broj	Prosječan broj po upisnom području	Sjedište upisnog područja			Nadmorska visina sjedišta škole (m n. v.)		
									u gradskom naselju	u općinskom središtu	u ostalim naseljima	Prosječna	Mini-malna	Maksi-malna
Središnja Hrvatska	Zagrebačka	37	3 097,8	83,7	16,0	5,5	701	18,9	10	16	11	143,0	100	248
	Krapinsko-zagorska	31	1 228,7	39,6	6,3	2,2	423	13,6	9	20	2	202,9	146	356
	Sisačko-moslavačka	25	4 401,6	176,1	22,7	7,8	447	17,9	7	9	9	120,9	95	182
	Karlovačka*	17	2 536,5	149,2	13,1	4,5	592	34,8	4	10	3	171,5	115	350
	Varaždinska	35	1 252,1	35,8	6,5	2,2	301	8,6	7	19	9	195,1	141	285
	Koprivničko-križevačka	20	1 751,4	87,6	9,0	3,1	263	13,2	3	17	0	153,2	110	360
	Bjelovarsko-bilogorska	21	2 642,7	125,8	13,6	4,7	325	15,5	5	14	2	154,0	120	251
	Virovitičko-podravska*	4	508,8	127,2	2,6	0,9	41	10,3	1	2	1	117,0	105	128
	Požeško-slavonska*	3	567,0	189,0	2,9	1,0	68	22,7	2	0	1	146,7	116	167
	Međimurska županija	28	728,7	26,0	3,8	1,3	131	4,7	3	19	6	167,7	135	316
	Grad Zagreb	6	664,6	132,9	3,4	1,2	72	14,4	2	0	4	136,8	120	178
Istočna Hrvatska	Virovitičko-podravska*	10	1 500,1	150,0	13,2	2,7	147	14,7	2	7	1	134,9	105	214
	Požeško-slavonska*	9	1 254,2	139,4	11,0	2,2	209	23,2	3	5	1	192,7	124	279
	Brodsko-posavska	23	2 026,8	88,1	17,8	3,6	185	8,0	2	18	3	107,5	82	171
	Osječko-baranjska	49	4 143,1	84,6	36,4	7,3	262	5,3	8	25	16	98,6	85	150
	Vukovarsko-srijemska	43	2 455,1	57,1	21,6	4,3	86	2,0	5	24	14	89,3	80	120
Gorska Hrvatska	Karlovačka*	3	1 088,4	362,8	14,3	1,9	57	19,0	1	2	0	345,3	320	379
	Primorsko-goranska*	10	1 273,5	127,4	16,7	2,3	256	25,6	4	6	0	619,0	228	818
	Ličko-senjska*	12	4 312,7	359,4	56,5	7,6	204	17,0	2	6	4	577,9	450	834

Regija	Županija	Upisna područja					Naselja							
		Broj	Površina (km^2)	Prosječna površina upisnog područja	Udio u površini županije unutar regije (%)	Udio u površini Hrvatske (%)	Broj	Prosječan broj po upisnom području	Sjedište upisnog područja			Nadmorska visina sjedišta škole (m n. v.)		
									u gradskom naselju	u općinskom središtu	u ostalim naseljima	Prosječna	Mini-malna	Maksi-malna
	Zadarska*	1	956,7	956,7	12,5	1,7	39	39,0	0	1	0	558,0	558	558
Sjeverno hrvatsko primorje	Primorsko-goranska*	21	2 314,3	110,2	37,3	4,1	254	12,1	12	5	4	147,3	3	563
	Ličko-senjska*	3	1 067,6	355,9	17,2	1,9	54	18,0	3	0	0	10,0	8	13
	Istarska	29	2 814,6	97,1	45,4	5,0	655	22,6	10	16	3	148,1	0	363
Južno hrvatsko primorje	Zadarska*	27	2 661,8	98,6	22,2	4,7	187	6,9	6	20	1	52,1	0	164
	Šibensko-kninska	15	2 990,5	199,4	25,0	5,3	199	13,3	5	7	3	94,6	0	355
	Splitsko-dalmatinska	60	4 532,5	75,5	37,9	8,0	367	6,1	16	29	15	190,9	0	691
	Dubrovačko-neretvanska	27	1 782,2	66	14,9	3,2	231	8,6	5	13	9	65,4	0	350
Ukupno		**569**	**56 554,0**	**99,6**	**100,0**	**100,0**	**6 756**	**11,9**	**137**	**310**	**122**	**157,3**	**0**	**834**

Izvor: obrada autora

*županije s upisnim područjima u više geografskih regija Hrvatske

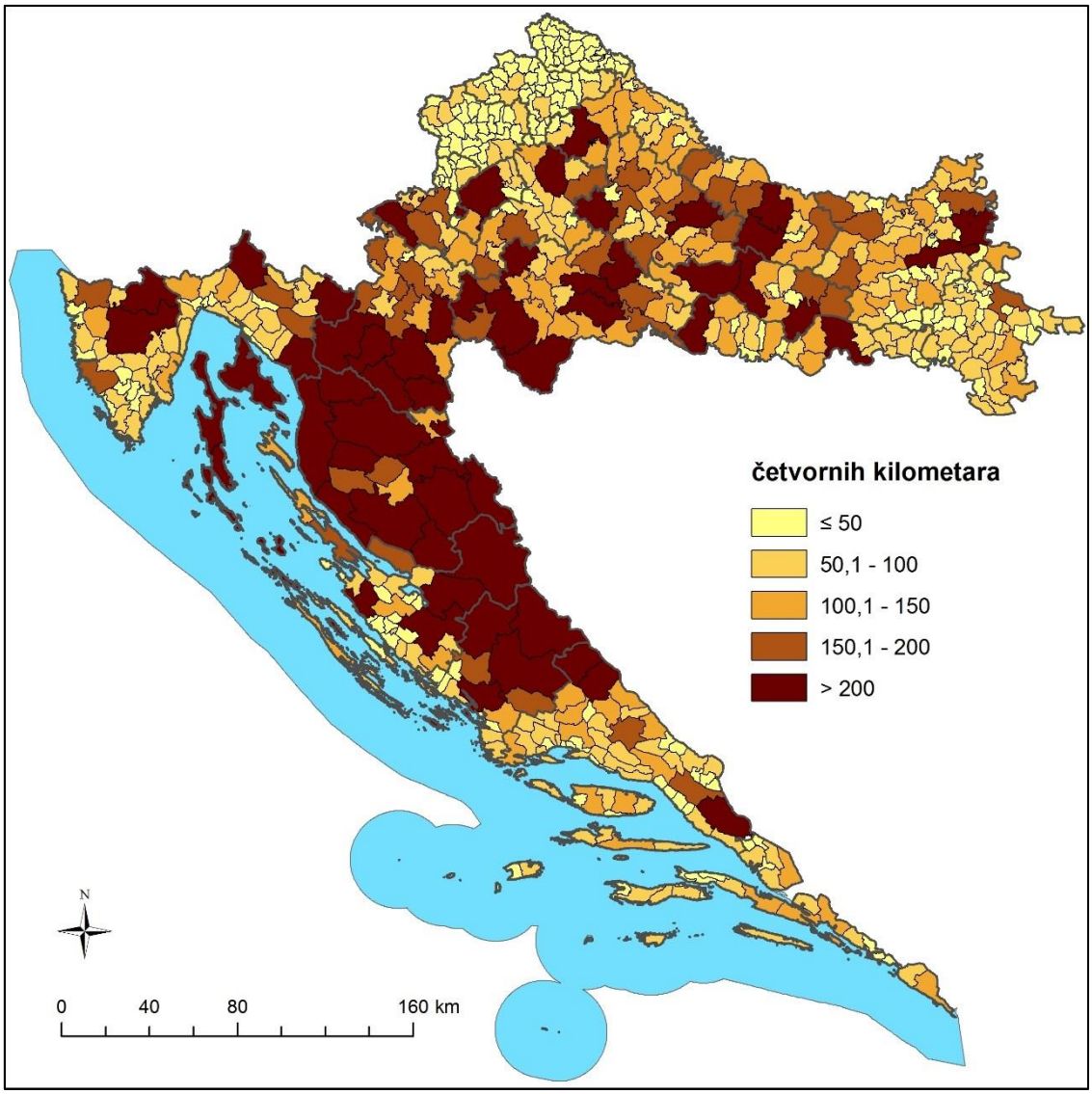

Sl. 10. Površina upisnih područja osnovnih škola Hrvatske (km^2)

Tab. 5. Struktura upisnih područja prema površini (km^2) po geografskim regijama Hrvatske

Veličina upisnog područja prema površini	Kategorija površine	Središnja Hrvatska		Istočna Hrvatska		Gorska Hrvatska		Sjeverno hrvatsko primorje		Južno hrvatsko primorje		Ukupno Hrvatska	
		Broj UP	**Površina (km^2)**	**Broj UP**	**Površina (km^2)**	**Broj UP**	**Površina (km^2)**	**Broj UP**	**Površina (km^2)**	**Broj UP**	**Površina (km^2)**	**Broj UP**	**Površina (km^2)**
≤ 50	vrlo mala	108	3 222,7	44	1 428,5	1	42,3	13	406,8	44	1 383,0	210	6 483,4
50,1 – 100	mala	46	3 354,2	49	3 440,6	5	353,7	24	1 737,9	49	3 416,3	173	12 302,8
100,1 – 150	srednje velika	36	4 378,9	24	2 988,4	2	260,8	6	728,5	20	2 336,4	88	10 693,0
150,1 – 200	velika	20	3 425,8	9	1 534,6	4	640,8	2	339,9	6	1 057,6	41	6 998,7
> 200	vrlo velika	17	4 997,8	8	1 987,2	14	6 333,8	8	2 983,3	10	3 773,7	57	20 075,8
Ukupno		**227**	**19 379,4**	**134**	**11 379,3**	**26**	**7 631,5**	**53**	**6 196,5**	**129**	**11 967,0**	**569**	**56 553,7**

Izvor: obrada autora

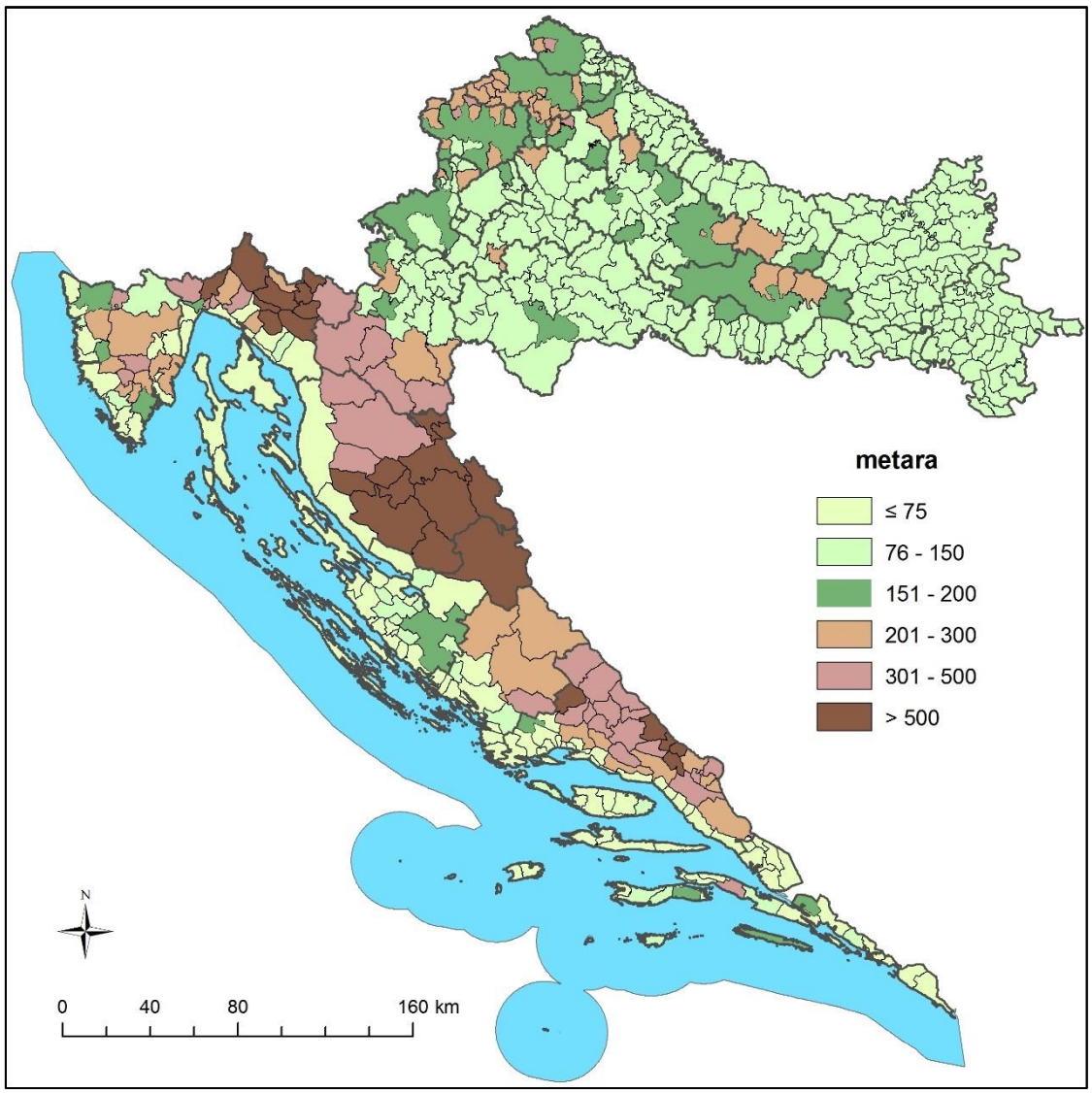

Sl. 11. Nadmorska visina sjedišta upisnih područja osnovnih škola Hrvatske (u metrima)

Tab. 6. Struktura upisnih područja prema nadmorskoj visini sjedišta po geografskim regijama Hrvatske

Nadmorska visina (m)	Središnja Hrvatska		Istočna Hrvatska		Gorska Hrvatska		Sjeverno hrvatsko primorje		Južno hrvatsko primorje		Ukupno Hrvatska	
	Broj UP	%	Broj UP	%	Broj UP	%	Broj UP	%	Broj UP	%	Broj UP	%
≤ 75	0	0	0	0,0	0	0	26	49,1	75	58,1	101	17,8
76 – 150	109	48,0	123	91,8	0	0	4	7,5	16	12,4	252	44,3
151 – 200	79	34,8	7	5,2	0	0	5	9,4	6	4,7	97	17,0
201 – 300	34	15,0	4	3,0	1	3,8	10	18,9	11	8,5	60	10,5
301 – 500	5	2,2	0	0,0	7	26,9	7	13,2	16	12,4	35	6,2
> 500	0	0,0	0	0,0	18	69,2	1	1,9	5	3,9	24	4,2
Ukupno	**227**	**100,0**	**134**	**100,0**	**26**	**100,0**	**53**	**100,0**	**129**	**100,0**	**569**	**100,0**

Izvor: obrada autora

4.1.1. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Središnje Hrvatske

Središnja je Hrvatska površinom, brojem naselja i brojem upisnih područja najveća regija Hrvatske. Upisna područja Središnje Hrvatske zahvaćaju 34,3 % ukupne površine Hrvatske i 50 % ukupnog broja naselja raspoređenih u 227 upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. U ovom su radu obuhvaćena sva naselja upisnih područja Zagrebačke, Krapinsko-zagorske, Sisačko-moslavačke, Varaždinske, Koprivničko-križevačke, Bjelovarsko-bilogorske i Međimurske županije te Grada Zagreba. Obuhvaćena su i naselja upisnih područja Karlovačke županije osim upisnih područja OŠ Josipdol, Josipdol i OŠ Plaški te naselja integriranog upisnog područja osnovnih škola u Ogulinu. Središnjoj Hrvatskoj priključena su i sva naselja upisnih područja OŠ Gornje Bazje, Gornje Bazje, OŠ Augusta Cesarca, Špišić Bukovica i OŠ Petra Preradovića, Pitomača te naselja integriranog upisnog područja osnovnih škola u Virovitici u Virovitičko-podravskoj županiji i sva naselja upisnih područja OŠ Braće Radića, Pakrac, OŠ Lipik, Lipik i naselja upisnog područja OŠ Grigora Viteza, Poljana u Požeško-slavonskoj županiji.

Grad Zagreb ima šest upisnih područja od čega su dva samostalna upisna područja (OŠ Brezovica, Brezovica i OŠ Stjepana Bencekovića, Horvati), dva su samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama (OŠ Vugrovec-Kašina, Kašina i OŠ Ivana Granđe, Soblinec) i dva su integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Sesvetama i Zagrebu. U integriranom upisnom području Zagreba u školskoj godini 2010./2011. bilo je smješteno 96 osnovnih škola koje su locirane prema gradskim četvrtima Zagreba (sl. 70). Izuzmemo li iz analize Grad Zagreb, najveći broj upisnih područja u Središnjoj Hrvatskoj imaju Zagrebačka (37) (sl. 50) i Varaždinska županija (35 upisnih područja) (sl. 54). Među županijama Središnje Hrvatske, najveći broj samostalnih upisnih područja ima Varaždinska županija. Po ukupnom broju upisnih područja slijedi Krapinsko-zagorska županija (sl. 51), sa strukturom upisnih područja sličnoj Varaždinskoj županiji, s neznatno većim udjelom samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama. Međimurska se županija (sl. 69) izdvaja po velikom udjelu samostalnih upisnih područja, a nema ni jedno samostalno upisno područje s osmorazrednom područnom školom. U Međimurskoj županiji je samo jedno integrirano upisno područje, a sva ostala su samostalna. Kao i Zagrebačka županija, Sisačko-moslavačka (sl. 50 i sl. 52) i Bjelovarsko-bilogorska (sl. 56) županija imaju veći udio integriranih nego samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama. Koprivničko-križevačka i Karlovačka županija imaju najmanji ukupni broj upisnih područja,

jednaki udio integriranih i samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama te najmanji udio samostalnih u ukupnom broju upisnih područja (sl. 55 i sl. 53).

Od 227 upisnih područja Središnje Hrvatske 184 je samostalnih, 22 su samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama i 21 je integrirano upisno područje.

Prosječno najviše naselja po upisnom području imaju Karlovačka županija (34,8), Zagrebačka županija (18,9) i Sisačko-moslavačka županija (17,9 naselja po upisnom području) (tab. 4). Upisno područje OŠ Žakanje, Žakanje ima 76, a upisna područja OŠ „Kardinal Alojzije Stepinac", Krašić i OŠ Slunj, Slunj imaju po 72 naselja. Integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Vrbovcu i Dugoj Resi su također upisna područja s velikim brojem naselja (69). Varaždinska županija ima 8,6 naselja po upisnom području. Samo jedno naselje imaju upisna područja OŠ Draganići, Draganići u Karlovačkoj županiji; OŠ Trnovec, Trnovec u Varaždinskoj županiji te OŠ Goričan, Goričan, OŠ Donji Kraljevec, Donji Kraljevec, OŠ Kotoriba, Kotoriba i OŠ Vladimira Nazora, Pribislavec u Međimurskoj županiji. Gotovo polovica upisnih područja Središnje Hrvatske ima prosječno manje naselja po upisnom području od prosjeka Hrvatske, a 40 % je upisnih područja koja imaju prosječno više naselja po upisnom području od prosjeka Hrvatske, što je u skladu s morfologijom i konfiguracijom terena i tipovima naselja. Manje je naselja po upisnom području u ravničarskim dijelovima Međimurske, Koprivničko-križevačke, Zagrebačke i Varaždinske županije, a broj naselja povećava se u peripanonskom području Krapinsko-zagorske, Bjelovarsko-bilogorske, Sisačko-moslavačke i Karlovačke županije. Najviše je upisnih područja Središnje Hrvatske sa sjedištima škola u općinskim središtima (56 %), a gotovo je podjednako upisnih područja sa sjedištima u gradskim naseljima (23 %) i ostalim naseljima (21 %). To je u skladu s nodalno-funkcionalnim obilježjima naselja i gravitacijskim funkcijama naselja. U Koprivničko-križevačkoj županiji nijedno sjedište škole nije u kategoriji ostalih naselja, a sjedišta škola u 85 % upisnih područja su u općinskom središtu, dok je u 15 % upisnih područja sjedište škole u gradskim naseljima.

Prosječna je površina upisnih područja Središnje Hrvatske 85,8 km^2, što je ispod prosjeka prosječne površine svih upisnih područja Hrvatske i neznatno više od prosječne površine upisnih područja Istočne Hrvatske (84,9 km^2) (tab. 3). Površinom je najveće upisno područje Središnje Hrvatske OŠ Dvor, Dvor (504,4 km^2) u Sisačko-moslavačkoj županiji, a površinom je najmanje upisno područje OŠ Beletinec, Beletinec (7,0 km^2) u Varaždinskoj županiji. U Središnjoj Hrvatskoj prevladavaju površinom mala upisna područja. Oko 66,5 % upisnih područja Središnje Hrvatske manje je od prosječne površine upisnog područja i regije i cijele države. Ta upisna područja koja su manja od 94,5 km^2 zauzimaju 32,4 % ukupne površine Središnje Hrvatske. Oko 23,3 % upisnih područja Središnje Hrvatske ima površinu od 105 km^2

do 199,9 km^2 te zauzimaju površinu od 7497,6 km^2, što je 37,8 % površine upisnih područja Središnje Hrvatske (sl. 10, tab. 5). Prosječne površine upisnih područja prema županijama značajno se razlikuju (tab. 4).

Prosječna je nadmorska visina sjedišta upisnih područja Središnje Hrvatske 163,5 m. Oko 83 % sjedišta upisnih područja Središnje Hrvatske je na nadmorskim visinama do 200 m (sl. 11, tab. 6). Središnja Hrvatska složene je prirodno-geografske strukture. Panonsko-peripanonska obilježja prevladavaju u Lonjsko-ilovskoj zavali i bilogorskoj Podravini, u dijelu Ludbreške Podravine i Međimurja te u sisačkoj Posavini. Ta obilježja slabe prema Banovini, Kordunu i Karlovačkom Pokuplju. Od svih sjedišta upisnih područja Središnje Hrvatske na najnižoj je nadmorskoj visini (80 m) sjedište upisnog područja OŠ Jasenovac, Jasenovac u Sisačko-moslavačkoj županiji, a na najvišoj je nadmorskoj visini (360 m) sjedište upisnog područja OŠ Kalnik, Kalnik u Koprivničko-križevačkoj županiji.

4.1.2. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Istočne Hrvatske

Upisna područja osnovnih škola Istočne Hrvatske zauzimaju površinu od 11 379,3 km^2, što je 20,1 % ukupne površine Hrvatske. Ta regija ima 889 naselja (što je 13,2 % u ukupnom broju naselja Hrvatske) raspoređenih u 134 upisna područja osnovnih škola Hrvatske (116 samostalnih upisnih područja, osam samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama i 10 integriranih upisnih područja) (tab. 3). U ovom su radu obuhvaćena naselja svih upisnih područja Brodsko-posavske, Osječko-baranjske i Vukovarsko-srijemske županije te naselja svih upisnih područja Virovitičko-podravske županije osim naselja upisnih područja OŠ Gornje Bazje, Gornje Bazje, OŠ Augusta Cesarca, Špišić Bukovica i OŠ Petra Preradovića, Pitomača i osim svih naselja integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Virovitici koje pripadaju Središnjoj Hrvatskoj. Sva naselja upisnih područja Požeško-slavonske županije pripadaju upisnim područjima osnovnih škola Istočne Hrvatske, osim naselja upisnih područja OŠ Braće Radića, Pakrac, OŠ Lipik, Lipik i naselja upisnog područja OŠ Grigora Viteza, Poljana koja su također dio Središnje Hrvatske.

Među županijama Istočne Hrvatske najveći broj upisnih područja imaju Osječko-baranjska županija (sl. 63) i Vukovarsko-srijemska (sl. 65) sa istim brojem integriranih upisnih područja. Osječko-baranjska u odnosu na Vukovarsko-srijemsku županiju ima veći broj samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama. Mreža škola Vukovarsko-srijemske županije ustrojena je na način da u pravilu jedna općina predstavlja jedno upisno područje dok u drugim županijama je to rjeđi slučaj. Virovitičko-podravska (sl. 59) i Požeško-slavonska

županija (sl. 60) su županije koje nemaju niti jedno upisno područje s osmorazrednim područnim školama, a specifične su i po tome što neka upisna područja tih županija prema regionalizaciji Hrvatske na pet geografskih regija, pripadaju Središnjoj Hrvatskoj. Brodsko-posavska županija ima 23 upisna područja od čega je 18 samostalnih upisnih područja, tri su samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama i dva su integrirana upisna područja (sl. 61).

U Istočnoj Hrvatskoj prosječno više naselja po upisnom području od prosjeka Hrvatske imaju Požeško-slavonska županija (23,2) i Virovitičko-podravska županija (14,7 naselja po upisnom području). Primjerice, školski obveznici Požeško-slavonske županije iz 36 okolnih naselja pohađaju OŠ fra Kaje Adžića u Pleternici, a školski obveznici iz 48 naselja pohađaju OŠ Dragutina Lermana u Brestovcu. Najmanje naselja po upisnom području ima Vukovarsko-srijemska županija (po dva naselja u prosjeku ili u pravilu jedno naselje po jednom upisnom području). U više od 50 % upisnih područja Vukovarsko-srijemske županije granice jednog naselja su granice jednog upisnog područja (npr. upisno područje OŠ August Cesarec, Ivankovo, OŠ "Matija Gubec", Jarmina, OŠ Bršadin, Bršadin, OŠ Negoslavci, Negoslavci i dr.). I u ostalim je slavonskim županijama broj naselja po upisnom području ispod prosjeka Hrvatske, npr. Osječko-baranjska županija ima 5,3 naselja po upisnom području, a Brodsko-posavska županija 8 naselja po upisnom području (tab. 4). Oko 23 % upisnih područja Istočne Hrvatske ima samo po jedno naselje po upisnom području[33]. Oko 85 % upisnih područja Istočne Hrvatske ima prosječno manje naselja po upisnom području od prosjeka Hrvatske. Manji je broj naselja po upisnom području u području Istočnohrvatske ravnice Osječko-baranjske, Vukovarsko-srijemske i Brodsko-posavske županije, a broj naselja povećava se u brežuljkastim područjima Požeško-slavonske županije i u dijelovima Virovitičko-podravske županije.

Najviše upisnih područja Istočne Hrvatske ima sjedišta osnovnih škola u općinskim središtima (59 %), zatim u ostalim naseljima (26 %), a manje je upisnih područja u gradskim naseljima (15 %). Među županijama Istočne Hrvatske samo Požeško-slavonska županija ima jedno upisno područje s razvijenom funkcijom obrazovanja u naseljima izvan općinskog i

[33] OŠ Mare Švel Gamiršek,Vrbanja, OŠ fra Bernardina Tome Leakovića, Bošnjaci, OŠ „Ivan Meštrović", Drenovci, OŠ „Davorin Trstenjak", Podgajci Posavski, OŠ Borovo, Borovo, OŠ Ivan Goran Kovačić, Štitar, OŠ Stjepana Antolovića, Privlaka, OŠ Mijat Stojanović, Babina Greda, OŠ Bršadin, Bršadin, OŠ Trpinja, Trpinja, OŠ Gradište, Gradište, OŠ Antun Gustav Matoš, Tovarnik, OŠ „Vladimir Nazor", Komletinci, OŠ August Cesarec, Ivankovo, OŠ Josipa Lovretića, Otok, OŠ Nikole Tesle, Mirkovci, OŠ Slakovci, Slakovci, OŠ Julija Benešića, Ilok, OŠ „Matija Gubec", Jarmina, OŠ Stjepana Cvrkovića, Stari Mikanovci i OŠ Negoslavci, Negoslavci, integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Županji i Vinkovcima u Vukovarsko-srijemskoj županiji; OŠ „Sikirevci", Sikirevci i OŠ Augusta Šenoe, Gundinci u Brodsko-posavskoj županiji; OŠ Višnjevac, Višnjevac, OŠ Josipovac, Osijek, OŠ Bijelo Brdo, Bijelo Brdo, OŠ Luka Botić, Viškovci, OŠ Dr. Franjo Tuđman, Beli Manastir i OŠ Đakovački Selci, Đakovački Selci u Osječko-baranjskoj županiji.

gradskog središta. To je OŠ Vladimira Nazora, Trenkovo (općina Velika u Požeško-slavonskoj županiji). Sjedišta osnovnih škola upisnih područja Virovitičko-podravske županije unutar granica Istočne Hrvatske su u dvama gradskim središtima (Orahovica i Slatina), a ostala su sjedišta u općinskim središtima.

Prosječna površina upisnih područja Istočne Hrvatske je 84,9 km^2, gotovo podjednaka kao prosječna površina upisnih područja Središnje Hrvatske (85,8 km^2). Površinom je najveće upisno područje Istočne Hrvatske OŠ Dragutina Lermana, Brestovac (279,6 km^2) u Požeško-slavonskoj županiji koje ujedno ima 55 naselja unutar svojih granica, što je najviše naselja u jednom upisnom području Istočne Hrvatske. Površinom je najmanje upisno područje OŠ Višnjevac, Višnjevac (7,6 km^2) u Osječko-baranjskoj županiji. Upisna područja OŠ Voćin, Voćin (274,2 km^2) i integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Slatini (264,0 km^2) najveća su površinom upisna područja Virovitičko-podravske županije. U Brodsko-posavskoj županiji najveće je upisno područje OŠ „Okučani", Okučani i integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Slavonskome Brodu (261,7 km^2). U Osječko-baranjskoj županiji najveće je upisno područje OŠ Lug – Laskoi Altalanos Iskola, Lug (241,2 km^2) u općini Bilje. Upisna područja Vukovarsko-srijemske županije imaju najmanje prosječne površine među županijama Istočne Hrvatske i nakon Osječko-baranjske županije najveći broj upisnih područja. Najmanje je upisno područje OŠ "Matija Gubec", Jarmina (12,7 km^2), a najveće integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Vukovaru (151,8 km^2).

Prosječna je nadmorska visina sjedišta upisnih područja Istočne Hrvatske 106,2 m, što je najniže među prosječnim nadmorskim visinama sjedišta upisnih područja ostalih geografskih regija. Istočna Hrvatska obuhvaća Istočnohrvatsku ravnicu i Požešku kotlinu omeđenu slavonskim gorama: Požeškom gorom, Diljem, Krndijom, Papukom i Psunjem. Istočna je Hrvatska na sjeveru omeđena Dravom, na jugu Savom, a na istoku Dunavom. Lesni (praporni) ravnjaci i aluvijalne naplavne nizine prirodno pridonose plodnosti agrarnih površina istočnog dijela regije te su upisna područja tog dijela regije naseljenija. Zapadni je dio regije hipsometrijski dinamičniji i viši. U Istočnoj Hrvatskoj najviša je prosječna nadmorska visina sjedišta osnovnih škola upisnih područja Požeško-slavonske županije (192,7 m). Sjedište OŠ fra Kaje Adžića, Pleternica u Požeško-slavonskoj županiji na najnižoj je nadmorskoj visini (124 m) od ostalih sjedišta te županije, a sjedište OŠ „Ivan Goran Kovačić", Velika na najvišoj je nadmorskoj visini (279 m) od ostalih sjedišta te županije. Sjedišta OŠ Lipovac, Lipovac i OŠ Mare Švel Gamiršek, Vrbanja u Vukovarsko-srijemskoj županiji na najnižoj su nadmorskoj visini (80 m) od ostalih sjedišta te županije, a sjedište OŠ Lovas, Lovas na najvišoj je nadmorskoj visini (120 m) od ostalih sjedišta te županije. Oko 97 % sjedišta upisnih područja

Istočne Hrvatske je na nadmorskim visinama do 200 m. Na višim su nadmorskim visinama od 200 m upisna područja OŠ Voćin, Voćin iz Virovitičko-podravske županije te OŠ Vilima Korajca, Kaptol, OŠ Zdenka Turkovića, Kutjevo i OŠ „Ivan Goran Kovačić", Velika iz Požeško-slavonske županije.

4.1.3. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Gorske Hrvatske

Upisna područja osnovnih škola uključena u Gorsku Hrvatsku zahvaćaju 13,5 % ukupne površine, a imaju najmanji udio naselja (8,2 %) i najmanji udio među upisnim područjima Hrvatske (4,6 %). Od 26 upisnih područja 20 je samostalnih upisnih područja, pet je samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama, a jedno je integrirano upisno područje osnovnih škola. U ovom su radu obuhvaćena sva naselja upisnih područja osnovnih škola Ličko-senjske županije osim naselja upisnih područja OŠ Antuna Gustava Matoša, Novalja, OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Senj i OŠ Karlobag, Karlobag, sva naselja upisnih područja osnovnih škola OŠ Josipdol, Josipdol i OŠ Plaški, Plaški te sva naselja integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Ogulinu u Karlovačkoj županiji, naselja upisnih područja osnovnih škola Primorsko-goranske županije OŠ Petar Zrinski Čabar, Čabar, OŠ Ivana Gorana Kovačića, Delnice, OŠ Frana Krste Frankopana, Brod na Kupi, OŠ Ivana Gorana Kovačića, Vrbovsko, OŠ Rudolfa Strohala, Lokve, OŠ Ivanke Trohar, Fužine, OŠ Skrad, Skrad, OŠ Dr. Branimira Markovića, Ravna Gora, OŠ Mrkopalj, Mrkopalj i OŠ Brod Moravice, Brod Moravice te naselja upisnog područja OŠ Nikole Tesle, Gračac u Zadarskoj županiji.

U usporedbi s ostalim regijama, Gorska Hrvatska ima najmanji broj integriranih upisnih područja (samo jedno) i najveći udio samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama (19 %). Iz prije opisanog prostornog obuhvata naselja razvidna je specifičnost organizacije osnovnoškolskog obrazovanja u regiji Gorska Hrvatska. Regiji pripadaju upisna područja iz četiriju županija, a niti jedne županije u cijelosti. Najveći je broj upisnih područja iz Ličko-senjske županije (12), zatim 10 upisnih područja iz Primorsko-goranske, tri iz Karlovačke i jedno iz Zadarske županije (sl. 62). Ostala upisna područja Karlovačke županije uključena su u Središnju Hrvatsku, a dvije trećine upisnih područja Primorsko-goranske županije (sl. 57) u Sjeverno hrvatsko primorje, kojemu pripadaju i tri upisna područja Ličko-senjske županije. Primorsko-goranska županija ističe se samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama, dok Ličko-senjska županija (sl. 58) ima samo jedno takvo upisno područje.

Gorska Hrvatska ima prosječno 21,4 naselja po upisnom području što je dvostruko više naselja od prosječnog broja naselja po upisnom području Hrvatske. Prosječan broj naselja u svim je županijama Gorske Hrvatske iznad prosjeka Hrvatske. Ličko-senjska županija ima 18,2, a Primorsko-goranska županija 25,6 naselja po upisnom području. Najmanje naselja ima upisno područje OŠ Dr. Franje Tuđmana, Lički Osik u Ličko-senjskoj županiji (četiri naselja), a najviše upisno područje OŠ Petar Zrinski Čabar, Čabar u Primorsko-goranskoj županiji (48). Najviše upisnih područja Gorske Hrvatske ima sjedišta osnovnih škola u općinskim središtima (62 %), a nešto manje upisnih područja ima sjedišta u gradskim naseljima[34] (27 %) i ostalim naseljima (11 %). Upisna područja OŠ Dr. Franje Tuđmana, Lički Osik i OŠ Dr. Ante Starčević, Klanac u Ličko-senjskoj županiji nalaze se u sastavu Grada Gospića te su njihova sjedišta u kategoriji ostala naselja.

Prosječne su površine upisnih područja Gorske Hrvatske u odnosu na upisna područja ostalih regija Hrvatske najveće (293,5 km^2). Površinom je u Gorskoj Hrvatskoj najveće upisno područje OŠ Nikole Tesle, Gračac (956,7 km^2). Više od polovine upisnih područja Gorske Hrvatske prema površini su vrlo velika upisna područja (sl. 10). Izdvaja se upisno područje OŠ Nikole Tesle, Gračac (956,7 km^2) iz Zadarske županije, a slijede upisna područja OŠ Zrinskih i Frankopana, Otočac (853,1 km^2), OŠ Dr. Jure Turića, Gospić (644,3 km^2) i OŠ Kralja Tomislava, Udbina (590,4 km^2) iz Ličko-senjske županije te integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Ogulinu (536,7 km^2) iz Karlovačke županije. Upisno područje OŠ Rudolfa Strohala, Lokve (42,3 km^2) iz Primorsko-goranske županije površinom je najmanje upisno područje Gorske Hrvatske.

Hipsometrijski najviši prostori Hrvatske podudaraju se s brdsko-planinskim područjima Gorske Hrvatske te je prosječna nadmorska visina sjedišta upisnih područja Gorske Hrvatske 566 m. Gorska je Hrvatska reljefno najviša regija, a čine je Lika, Gorski kotar i prijelazni prostor Ogulinsko-plaščanske udoline. Različita reljefna obilježja Gorske Hrvatske utjecala su na lokaciju škola. Oko 70 % sjedišta osnovnih škola Gorske Hrvatske je na nadmorskim visinama > od 500 m. Morfologija terena odražava i na nadmorsku visinu sjedišta osnovnih škola. Sva su sjedišta upisnih područja Gorske Hrvatske na višoj nadmorskoj visini od prosječne nadmorske visine svih sjedišta matičnih škola Hrvatske (sl. 10, tab. 6). Na najnižoj je nadmorskoj visini upisno područje OŠ Frana Krste Frankopana, Brod na Kupi u Primorsko-

[34] Upisna područja sa sjedištem matične škole u upravnim gradovima su: OŠ Ivana Gorana Kovačića, Delnice, integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Ogulinu, OŠ Frana Krste Frankopana, Brod na Kupi, OŠ Zrinskih i Frankopana, Otočac, OŠ Dr. Jure Turića, Gospić, OŠ Petar Zrinski Čabar, Čabar i OŠ Ivana Gorana Kovačića, Vrbovsko.

goranskoj županiji (228 m), a na najvišoj je OŠ Kralja Tomislava, Udbina u Ličko-senjskoj županiji (834 m).

4.1.4. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Sjevernog hrvatskog primorja

Najmanji udio površine Hrvatske (11 %) pripada upisnim područjima uključenim u Sjeverno hrvatsko primorje. U 53 upisna područja te regije (9,3 % svih upisnih područja) raspoređeno je 14,3 % svih naselja Hrvatske. Broj upisnih područja u Sjevernom hrvatskom primorju dvostruko je veći od broja upisnih područja Gorske Hrvatske, a čini ga 36 samostalnih upisnih područja, osam je samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama i devet je integriranih upisnih područja sa sjedištima u Rijeci, Crikvenici, Novigradu, Puli, Labinu, Bujama, Poreču, Rovinju i Umagu. U ovom su radu obuhvaćena naselja svih upisnih područja Istarske županije, naselja 21 upisnog područja Primorsko-goranske te naselja triju upisnih područja osnovnih škola Ličko-senjske županije.

Istarska županija (sl. 67) se među ostalim županijama regije i cijele države izdvaja po velikom broju integriranih upisnih područja. Također se uz Primorsko-goransku županiju u regiji ističe udjelom samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama. U Sjevernom je hrvatskom primorju oko 68 % upisnih područja Primorsko-goranske županije (sl. 57), a od toga je 16 samostalnih upisnih područja, tri su samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama i dva su integrirana upisna područja.

Sjeverno hrvatsko primorje druga je regija po prosječnom broju naselja po upisnom području (18,2). Broj naselja po upisnom području u svim županijama Sjevernoga hrvatskog primorja, kao i u Gorskoj Hrvatskoj, iznad je prosjeka Hrvatske. Upisna područja Ličko-senjske županije u granicama Sjevernoga hrvatskog primorja imaju 18 naselja po upisnom području kao i upisna područja Ličko-senjske županije u granicama Gorske Hrvatske. Primorsko-goranska županija u granicama Sjevernoga hrvatskog primorja ima 12 naselja po upisnom području što je značajno manje od upisnih područja ove županije u granicama Gorske Hrvatske gdje je 19 naselja po upisnom području. Prosječno najviše naselja po upisnom području ima Istarska županija (22,5). OŠ Milan Brozović, Kastav i OŠ Dr. Josipa Pančića, Bribir u Primorsko-goranskoj županiji imaju samo jedno naselje u kojemu je i sjedište tih škola. Najviše naselja (68) ima upisno područje OŠ „Fran Krsto Frankopan", Krk. Trećina upisnih područja Sjevernoga hrvatskog primorja ima prosječno više naselja po upisnom području od prosjeka te regije, a više od polovine ima više naselja po upisnom području od prosjeka Hrvatske. Najviše

upisnih područja Sjevernoga hrvatskog primorja ima sjedišta osnovnih škola u gradskim naseljima (47 %), oko 40 % u općinskim središtima, a 13 % u ostalim naseljima.

Prosječna je površina upisnih područja Sjevernoga hrvatskog primorja 116,9 km^2, uz velike razlike među pojedinim upisnim područjima. Oko 70 % upisnih područja Sjevernoga hrvatskog primorja prema površini pripada kategoriji malih i vrlo malih upisnih područja. Površina upisnih područja OŠ Maria Martinolića, Mali Lošinj, OŠ Ivana Mažuranića, Novi Vinodolski, OŠ Frane Petrića, Cres i OŠ „Fran Krsto Frankopan", Krk u Primorsko-goranskoj županiji; OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Senj i OŠ Karlobag, Karlobag u Ličko-senjskoj županiji te OŠ „Vazmoslav Gržalja", Buzet i OŠ Vladimira Nazora, Pazin u Istarskoj županiji veća je od 200 km^2. Tih osam upisnih područja zauzimaju oko 50 % površine Sjevernoga hrvatskog primorja (sl. 10). Površinom je najveće u regiji upisno područje OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Senj[35] (661,7 km^2) koje je ujedno površinom najveće upisno područje Ličko-senjske županije uključeno u tu regiju, a površinom je najmanje upisno područje OŠ Milan Brozović, Kastav (11,4 km^2) iz Primorsko-goranskoj županiji.

Sjedišta su osnovnih škola upisnih područja Sjevernoga hrvatskog primorja na prosječnoj nadmorskoj visini od 140 m, što je ispod prosječne nadmorske visine upisnih područja Hrvatske. Sjeverno hrvatsko primorje izdvojeno je gorsko-planinskim nizom Učke i Ćićarije od Gorskog kotara, a Velebitom i Senjskim bilom od Like. To je geografski raznolik prostor u kojemu se ističu tri različite cjeline: Istra, kvarnerski pojas i otoci. Sva tri upisna područja iz Ličko-senjske županije su na najnižoj prosječnoj nadmorskoj visini (10 m) u regiji. Upisna područja Istarske i Primorsko-goranske županije su na podjednakoj prosječnoj nadmorskoj visini (148 m). Na najvišoj nadmorskoj visini u Sjevernom hrvatskom primorju nalazi se sjedište upisnog područja OŠ Klana, Klana u Primorsko-goranskoj županiji (563 m), a Novigrad u Istarskoj županiji nalazi se na najnižoj nadmorskoj visini na 0 m nadmorske visine. Novigrad je sjedište OŠ – Scuola Elementare „Rivarela" i Talijanske osnovne škole, Novigrad – Scuola Elementare Italiana Cittanova. Oko 50 % sjedišta osnovnih škola Sjevernoga hrvatskog primorja nalazi se na nadmorskoj visini nižoj od 75 m (sl. 11, tab. 6) što je posljedica koncentracije većeg broja upisnih područja uz obalu mora.

[35] Površinom veća upisna područja od najvećega upisnog područja ove regije su samo upisna područja OŠ Nikole Tesle, Gračac (956,7 km^2) i OŠ Zrinskih i Frankopana, Otočac (853,1 km^2).

4.1.5. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola Južnoga hrvatskog primorja

Površina je upisnih područja osnovnih škola Južnoga hrvatskog primorja 11 967,0 km^2, što je 21,2 % ukupne površine Hrvatske. Južno hrvatsko primorje ima 984 naselja koja su raspoređena u 129 upisnih područja. Od 129 upisnih područja 97 je samostalnih upisnih područja, 22 su samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama i 10 je integriranih upisnih područja sa sjedištima u Zadru, Kninu, Šibeniku, Makarskoj, Sinju, Trogiru, Solinu, Splitu, Metkoviću i Dubrovniku. U ovome su radu obuhvaćena naselja 27 upisnih područja Zadarske županije, naselja svih upisnih područja Šibensko-kninske županije, naselja svih upisnih područja Splitsko-dalmatinske županije te naselja svih upisnih područja Dubrovačko-neretvanske županije.

Splitsko-dalmatinska županija (sl. 66) izdvaja se najvećim brojem svih vrsta upisnih područja. U zaobalnom dijelu Splitsko-dalmatinske županije veći je broj samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama. Ta se upisna područja ističu velikim površinama te uz matičnu školu imaju jednu ili više područnih škola koje polaze učenici od prvog do osmog razreda. Zadarska (sl. 62) i Dubrovačko-neretvanska županija (sl. 68) imaju isti broj upisnih područja i podjednak broj samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama. Šibensko-kninska županija (sl. 64) ima najmanji broj upisnih područja pri čemu su dva integrirana, jedno je samostalno upisno područje s područnim osmorazrednim školama, ostala su samostalna upisna područja.

Južno hrvatsko primorje druga je regija po ukupnom broju naselja (984). Prosječno je 7,6 naselja po upisnom području (tab. 3). Broj naselja po upisnom području u svim županijama Južnoga hrvatskog primorja osim Šibensko-kninske županije ispod je prosjeka Hrvatske. Upisna područja Zadarske županije imaju 6,9 naselja po upisnom području gotovo kao i upisna područja Splitsko-dalmatinske županije (6,1). Dubrovačko-neretvanska županija ima 8,6 naselja po upisnom području. Najviše je prosječno naselja po upisnom području u Šibensko-kninskoj županiji (13,3) (tab. 4). Upisna područja OŠ Kneza Mislava, Kaštel Sućurac, OŠ Strožanac, Podstrana, OŠ „Tučepi", Tučepi i OŠ Studenci, Studenci iz Splitsko-dalmatinske županije, OŠ Stjepana Radića, Bibinje, OŠ Braće Radić, Pridraga i OŠ Petra Zoranića, Jasenice iz Zadarske županije te OŠ Vela Luka, Vela Luka iz Dubrovačko-neretvanske županije su upisna područja čije se granice poklapaju s granicama naselja u kojima je sjedište osnovne škole. Najviše naselja ima upisno područje OŠ Antuna Mihanovića Petropoljskog, Drniš (48). Oko 65 % upisnih područja Južnoga hrvatskog primorja ima prosječno manje naselja po

upisnom području od prosjeka te regije, a 80 % upisnih područja Južnoga hrvatskog primorja ima prosječno manje naselja po upisnom području od prosjeka Hrvatske. Najviše upisnih područja Južnoga hrvatskog primorja ima sjedišta osnovnih škola u općinskim središtima (53,5 %), a gotovo podjednako upisnih područja ima sjedišta u gradovima[36] (24,8 %) i u ostalim naseljima[37] (21,7 %).

Prosječna je površina upisnih područja Južnoga hrvatskog primorja 92,8 km^2. Kao i u Sjevernom hrvatskom primorju, i u ovoj regiji oko 70 % upisnih područja prema površini pripada kategoriji malih i vrlo malih upisnih područja, a zahvaćaju gotovo 40 % ukupne površine regije. Površina je upisnih područja OŠ Dinka Šimunovića, Hrvace, OŠ Milana Begovića, Vrlika i OŠ Vrgorac, Vrgorac u Splitsko-dalmatinskoj županiji; integriranih upisnih područja osnovnih škola smještenih u Šibeniku i Kninu, OŠ Kistanje, Kistanje i OŠ Antuna Mihanovića Petropoljskog, Drniš u Šibensko-kninskoj županiji te integriranoga upisnog područja osnovnih škola smještenih u Zadru, OŠ Benkovac, Benkovac i OŠ Obrovac, Obrovac u Zadarskoj županiji veća od 200 km^2, što je trećina ukupne površine upisnih područja Južnoga hrvatskog primorja odnosno 6,7 % ukupne površine Hrvatske (sl. 10, tab. 5). Površinom je najmanje upisno područje OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica (6,9 km^2) u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a površinom je najveće upisno područje OŠ Antuna Mihanovića Petropoljskog, Drniš (659,3 km^2) u Šibensko-kninskoj županiji.

Prosječna je nadmorska visina sjedišta osnovnih škola Južnoga hrvatskog primorja 124,4 m. Južno hrvatsko primorje obuhvaća izduženi primorski pojas čiji planinski lanci Velebita i Dinare do Prevlake. Razvedena obala najznačajniji je fizionomski element Južnoga hrvatskog primorja. U sjeverozapadnom su dijelu otoci brojniji, površinom manji i međusobno usporedni. Jugoistočnu otočnu skupinu odvaja otvorena kopnena obala oko rta Ploča kod Rogoznice. Nju čine Brač, Hvar, Vis, Korčula i Lastovo. Kopneni obalni pojas regije nije jednako širok i

[36] Upisna područja sa sjedištem matične škole u gradovima su: OŠ Kneza Mislava, Kaštel Sućurac, OŠ Biograd, Biograd na Moru, OŠ Vodice, Vodice, OŠ Petra Kanavelića, Korčula, OŠ Petra Hektorovića, Stari Grad, OŠ „Petar Zoranić", Nin, OŠ Hvar, Hvar, OŠ „Vladimir Nazor", Ploče, OŠ Supetar, Supetar, OŠ „Stjepan Radić", Imotski, OŠ Vis, Vis, OŠ Milana Begovića, Vrlika, OŠ Komiža, Komiža, OŠ Jurja Dalmatinca, Pag, OŠ Josip Pupačić, Omiš, OŠ Obrovac, Obrovac, OŠ Skradin, Skradin, OŠ Opuzen, Opuzen, OŠ Trilj, Trilj, OŠ Vrgorac, Vrgorac, OŠ Benkovac, Benkovac, OŠ Antuna Mihanovića Petropoljskog, Drniš te integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Makarskoj, Solinu, Splitu, Dubrovniku, Sinju, Trogiru, Metkoviću, Šibeniku, Zadru i Kninu.

[37] Upisna područja sa sjedištem matične škole u ostalim naseljima su: OŠ Studenci, Studenci, OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica, OŠ „Bijaći", Kaštel-Novi, OŠ Ivo Dugandžić-Mišić, Komin, OŠ Fra Ante Gnječa, Staševica, OŠ Aržano, Aržano, OŠ "Ante Curać-Pinjac", Žrnovo, OŠ Tin Ujević, Krivodol, OŠ Brodarica, Brodarica, OŠ Neorić-Sutina, Neorić, OŠ Ostrog, Kaštel Lukšić, OŠ Ivana Gorana Kovačića, Cista Velika, OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari, OŠ Gornja Poljica, Srijane, OŠ Ivana Mažuranića, Obrovac Sinjski, Han, OŠ Čista Velika, Čista Velika, OŠ „Kuna", Kuna, OŠ Stjepan Radić, Tijarica, OŠ Vladimir Nazor, Neviđane, OŠ Primorje, Smokovljani, OŠ Grohote, Grohote, OŠ Mokošica, Mokošica, OŠ Braće Radića, Bračević, OŠ Antuna Masle, Orašac, OŠ „1. listopada 1942.", Čišla, OŠ Vrpolje, Vrpolje, OŠ Župa Dubrovačka, Mlini i OŠ Gruda, Gruda.

otvoren (najotvoreniji je u flišnoj zoni Ravnih kotara). Fliš čini važan pokrov vapnenačke osnove i na dijelu od Trogira do ušća Neretve. Treći uzdužni dio ove regije čini Zagora (zaobalje) koja se nastavlja na sjeverozapadnije položenu Bukovicu i Ravne kotare. Navedena su obilježja značajno utjecala na koncentraciju naseljenosti i smještaj sjedišta škola. Nadmorska je visina sjedišta upisnih područja OŠ Biograd, Biograd na Moru u Zadarskoj županiji; OŠ Skradin, Skradin u Šibensko-kninskoj županiji; OŠ Jesenice, Dugi Rat, OŠ Jelsa, Jelsa i OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj u Splitsko-dalmatinskoj županiji te OŠ Ston, Ston u Dubrovačko-neretvanskoj županiji 0 m. U regiji na najvišoj je nadmorskoj visini sjedište upisnog područja OŠ Studenci, Studenci u općini Lovreć u Splitsko-dalmatinskoj županiji (691 m). Najmanja je prosječna nadmorska visina sjedišta upisnih područja Zadarske županije[38] (52,1 m), a najviša je prosječna nadmorska visina sjedišta upisnih područja Splitsko-dalmatinske županije[39] (190,9 m) (tab. 4). Oko 58 % sjedišta upisnih područja Južnoga hrvatskog primorja je na nadmorskoj visini do 75 m. Na najvišim nadmorskim visinama, iznad 500 m u Južnome hrvatskom primorju su sjedišta upisnih područja OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Lovreć, OŠ Braće Radića, Bračević, OŠ Stjepan Radić, Tijarica, OŠ Aržano, Aržano i OŠ Studenci, Studenci u Splitsko-dalmatinskoj županiji (sl. 11, tab. 6).

4.2. Demografske promjene u upisnim područjima i mreži škola 1961., 2001. i 2011. godine

Stanovništvo je temelj svih prostornih, regionalnih, gospodarskih, društvenih i inih planiranja (Šterc i Komušanac, 2012). U posljednjim desetljećima, uz sve neravnomjerniji prostorni razmještaj stanovništva, Hrvatsku obilježavaju intenzivni nepovoljni demografski procesi: opća depopulacija i smanjenje učeničkoga kontingenta, što negativno utječe na demografsko stanje u upisnim područjima i mreži osnovnih škola. Demografski razvoj ključni je faktor razvoja mreže osnovnih škola. Demografski podatci važni su i za kontinuirano unapređenje rada škola zbog toga što je na temelju njih moguće dobiti odgovor na pitanje „Gdje smo?" te je moguće odrediti trenutačni kontekst škole i opisati demografske trendove (Bernhardt, 2013). Mreža osnovnih škola je između ostaloga ustrojena i na temelju sustavnog praćenja i predviđanja demografskih kretanja u upisnim područjima čiji su osnivači županije i upravni gradovi. Zbog toga je važno pratiti varijable demografskog faktora koje utječu na obilježja upisnih područja osnovnih škola (sl. 12). Broj učenika pojedine škole, broj razrednih

[38] U Zadarskoj je županiji OŠ Biograd, Biograd na Moru na najnižoj nadmorskoj visini (0 m), a OŠ Benkovac, Benkovac na najvišoj nadmorskoj visini (187 m).
[39] U Splitsko-dalmatinskoj županiji OŠ Jesenice, Dugi Rat, OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj i OŠ Jelsa, Jelsa na najnižoj su nadmorskoj visini (0 m), a OŠ Studenci, Studenci na najvišoj su nadmorskoj visini (691 m).

odjela te njihova dinamika kroz određena razdoblja definirani su u ovome radu kao varijable obrazovnog faktora, a korišteni su u tipologiji osnovnih škola Hrvatske.

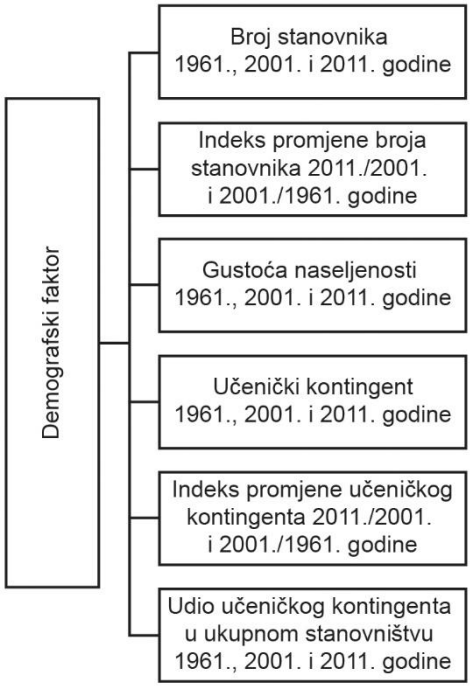

Sl. 12. Struktura demografskog faktora

Demografski faktor reprezentira društveno-geografska obilježja prostora i temelj je održivosti obrazovne funkcije, a time i ekonomskog rasta i razvoja, a obrazovni faktor neophodan je za obavljanje odgojno-obrazovne djelatnosti pojedine škole, za ishode učenja i za cjelokupnu učinkovitost odgojno-obrazovnih ustanova. Tijekom istraživanog razdoblja i popisnih godina od 1961. godine do 2011. godine mijenjala se je metodologija popisa stanovništva te podaci za neka međupopisna razdoblja nisu metodološki u potpunosti usporedivi[40]. Zbog metodologije popisa kojom je u ukupan broj stanovnika Hrvatske uključeno popisano stanovništvo u inozemstvu u popisima 1971., 1981., 1991. i 2001. dobivao se fiktivno veći broj stanovnika (Wertheimer-Baletić i Akrap, 2014, prema Akrap, 1999, 2004). Metodološki bi bilo ispravno uspoređivati kategorije istih ili sličnih definicija, no razlika između stalnog i ukupnog stanovništva nema značajnije implikacije na pokazatelje promjene u odnosu na 1991. i ranije popisne godine (Pokos, 2003; Bašić, 2005). Za istraživanje općeg smjera demografskih promjena u proteklom pedesetogodišnjem razdoblju korišteni podaci popisa 1961., 2001. i 2011. godine svedeni su na političko-administrativni ustroj županija koje su egzistirale 2011. godine. Analize na razini upisnih područja rađene su prema granicama upisnih područja formiranima prema mreži škola 2011. godine. Komparirani su i podatci međupopisne promjene broja stanovnika ($P_{2011/2001}$) koji ukazuju na trend demografskog razvoja Hrvatske.

4.2.1. Broj i prostorni razmještaj stanovništva Hrvatske upisnih područja osnovnih škola 1961., 2001. i 2011. godine

Ukupno kretanje stanovništva posljedica je prirodnih i društvenih čimbenika. Stanovništvo Hrvatske obilježava neravnomjeran prostorni razmještaj, starenje stanovništva i depopulacija (Živić, 2003b; Nejašmić, 2007; Nejašmić i dr. 2008, Pejnović i Kordej-De Villa, 2015). Već više desetljeća Hrvatsku karakteriziraju stalno iseljavanje stanovništva, migracije selo – grad, starenje stanovništva i stalno smanjenje prirodnog prirasta. Na sadašnju demografsku situaciju utjecali su i znatni izravni i neizravni demografski gubitci u dvama svjetskim ratovima te u Domovinskom ratu. Svi su navedeni čimbenici negativno utjecali na ukupno kretanje stanovništva Hrvatske i na promjene u razmještaju stanovništva Hrvatske. Analiza prostornih (regionalnih) razlika demografskog razvoja Hrvatske pokazuje da su upisna područja osnovnih škola također suočena sa snažnom negativnom demografskom dinamikom, a to je posebice

[40] Popisi od 1961. do 1991. godine izvršeni su prema koncepciji stalnog stanovništva (de iure), tj. popisane su osobe s prebivalištem u Hrvatskoj bez obzira jesu li u vrijeme popisa bile prisutne u prebivalištu ili ne i bez obzira na duljinu odsutnosti iz prebivališta, dok su popisi iz 2001. i 2011. godine (prema međunarodnim preporukama) izvršeni prema koncepciji prisutnog stanovništva (de facto).

uočljivo u upisnim područjima čija su sjedišta škola na hipsometrijski najvišim prostorima koji se podudaraju s brdsko-planinskim područjima upisnih područja Gorske Hrvatske. Pad ukupnog broja stanovnika i učeničkog kontingenta izražen je i u upisnim područjima čija su sjedišta udaljenija od regionalnih i makroregionalnih središta.

U Hrvatskoj je prema Popisu stanovništva iz 2011. godine živjelo 4 284 889 stanovnika (7544 stanovnika prosječno po upisnom području osnovnih škola). Prema regijama Hrvatske najviše je stanovnika 2011. godine živjelo u upisnim područjima osnovnih škola Središnje Hrvatske (2 099 231 stanovnik), što je oko 24 puta više od ukupnog broja stanovnika upisnih područja osnovnih škola Gorske Hrvatske u kojoj je živjelo 88 426 stanovnika. Upisna područja osnovnih škola Južnoga hrvatskog primorja i Istočne Hrvatske imaju zajedno oko 1,3 puta manje stanovnika od upisnih područja osnovnih škola Središnje Hrvatske. Također, moguće je zaključiti da upisna područja osnovnih škola triju velikih geografskih regija (Južnoga i Sjevernoga hrvatskog primorja te Istočne Hrvatske) imaju gotovo jednaki broj stanovnika kao i upisna područja osnovnih škola Središnje Hrvatske (tab. 7). Ako se prostorni razmještaj stanovništva Hrvatske analizira prema modelu centar – periferija (Pejnović, 2005; Nejašmić, 2007), Središnja Hrvatska predstavlja centar odnosno demografsku regiju jezgre jer u njoj 2011. godine živi 49 % ukupnog stanovništva Hrvatske. Takav razmještaj stanovništva odraz je regionalnih različitosti i polariziranoga općeg društveno-gospodarskog i demografskog razvoja Hrvatske. Polarizirani razvoj „osim prirodno-geografskih uvjeta i povijesnih razloga uzrokuju i procesi socijalno-prostornoga prestrukturiranja u uvjetima urbano temeljene industrijalizacije do početka devedesetih godina, učinci ratnih zbivanja tijekom devedesetih godina i regionalni dispariteti u tranzicijskom razdoblju" (Pejnović i Kordej-De Villa, 2015, 327).

Na županijskoj razini krajnosti naseljenosti su u upisnim područjima osnovnih škola Grada Zagreba i upisnim područjima osnovnih škola Ličko-senjske županije (tab. 8). Dakle, najviše je stanovnika 2011. godine živjelo u upisnim područjima osnovnih škola Grada Zagreba, što je posljedica polarizacijskog utjecaja glavnog grada te koncentracije djelatnosti i svih funkcija kojima glavni grad privlači stanovništvo. Tome pridonosi i činjenica da je Zagrebačka aglomeracija ušla još krajem 20. stoljeća u zreliju fazu suburbanizacije, s apsolutnom decentralizacijom kao osnovnim obilježjem populacijskog razvoja (Bašić, 2005). Sva upisna područja Grada Zagreba imaju više ukupnog stanovništva od ukupnog broja stanovnika svih upisnih područja osnovnih škola Istočne Hrvatske. „Registrirani trend i intenzitet prostorne polarizacije naseljenosti i u najnovijem razdoblju uzrokuju da Hrvatska sve više poprima obrise „otočne" države s prostorno izdvojenim urbanim područjima oko makroregionalnih središta i širokim rijetko naseljenim prostorom koji karakteriziraju depopulacija i demografsko

izumiranje" (Pejnović i Kordej-De Villa, 2015, 330). Nakon Grada Zagreba slijede upisna područja osnovnih škola Splitsko-dalmatinske županije s 454 595 stanovnika. Broju stanovnika Splitsko-dalmatinske županije pridonijelo je i prijavljivanje prebivališta/boravišta u Hrvatskoj posebice u pograničnim područjima Hrvata iz Bosne i Hercegovine koji imaju dvojno državljanstvo (Klempić Bogadi i Lajić, 2014). U upisnim je područjima osnovnih škola Zagrebačke županije živjelo 316 128 stanovnika, a u upisnim područjima osnovnih škola Osječko-baranjske županije 304 708 stanovnika, ali je zbog većeg broja upisnih područja i gušće mreže osnovnih škola u Osječko-baranjskoj županiji živjelo prosječno manje stanovnika po upisnom području (6218). U upisnim je područjima osnovnih škola Primorsko-goranske županije živjelo 296 195 stanovnika (prosječno 9555 stanovnika po upisnom području) zbog makroregionalnog utjecaja grada Rijeke i doseljavanja stanovništva u okolicu Rijeke. Najmanje je stanovnika živjelo u Ličko-senjskoj županiji[41]. Lika je jedan od klasičnih emigracijskih krajeva Hrvatske iz koje je prvo veće iseljavanje počelo već nakon razvojačenja Vojne krajine krajem 19. stoljeća i od tada se emigracija kontinuirano odvija različitim intenzitetom (Pejnović, 1991, 1996). Prirodno-geografski čimbenici značajno su utjecali na nastanak disperzne naseljenosti Ličko-senjske županije (Turk i dr., 2015). Prema Klempić Bogadi i Lajić (2014) Ličko-senjska županija uz Karlovačku županiju ima znatno višu stopu mortaliteta od ostalih županija, a time i najviše starog stanovništva, što je utjecalo na današnji broj i strukturu naseljenosti.

Značajna je polarizacija broja stanovnika i na razini pojedinih vrsta upisnih područja. Najveća je koncentracija u integriranim upisnim područjima (54 %), a najmanja u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama (7,7 % stanovništva) (tab. 9). Prosječan broj stanovnika u jednom integriranom upisnom području osnovnih škola Hrvatske 2011. godine iznosio je 45 341 stanovnik. U integriranim upisnim područjima osnovnih škola u Zagrebu, Splitu, Rijeci, Osijeku, Zadru, Slavonskom Brodu, Puli, Sesvetama i Karlovcu (17,6 % integriranih upisnih područja) prosječno je živjelo više stanovnika od prosječne veličine jednog integriranog upisnog područja. Različite su veličine integriranih upisnih područja. U integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u Zagrebu živjelo je najviše stanovnika (703 799), a u integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u Novigradu u Istarskoj županiji živjelo je najmanje stanovnika (5058). Prosječan broj stanovnika u jednom samostalnom upisnom području osnovnih škola Hrvatske 2011. godine iznosio je

[41] Manje od 100 000 stanovnika 2011. godine imale su: Virovitičko-podravska županija (84 836 stanovnika ili 2 % ukupnog stanovništva Hrvatske), Požeško-slavonska županija (78 034 stanovnika ili 1,8 % ukupnog stanovništva Hrvatske) i Ličko-senjska županija (51 718 stanovnika ili 1,2 % ukupnog stanovništva Hrvatske).

3623 stanovnika, a oko 36 % samostalnih upisnih područja imalo je veću prosječnu naseljenost od tog broja. Najveće je samostalno upisno područje OŠ „Ljubo Babić", Jastrebarsko u Zagrebačkoj županiji s 14 707 stanovnika, a najmanje je samostalno upisno područje OŠ Studenci, Studenci u općini Lovreć u Splitsko-dalmatinskoj županiji s 456 stanovnika. Neravnomjeran je broj stanovnika i u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama u kojima je 2011. godine živjelo prosječno po upisnom području 5093 stanovnika. U oko 34 % samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama viša je prosječna naseljenost od prosječne naseljenosti jednoga samostalnog upisnog područja. Najveće je samostalno upisno područje s osmorazrednim područnim školama OŠ „Fran Krsto Frankopan", Krk u Primorsko-goranskoj županiji s 19 383 stanovnika, a najmanje je samostalno upisno područje s osmorazrednim područnim školama OŠ Aržano, Aržano u Splitsko-dalmatinskoj županiji s 908 stanovnika. U upisnom području OŠ „Fran Krsto Frankopan" Krk prevladava većinom starije stanovništvo. Krk je privlačan starijem stanovništvu (umirovljenicima) iz Rijeke pa i drugih većih gradova Hrvatske zbog dobre prometne povezanosti s obalom. Ugodna klima i atraktivan prirodni okoliš nedvojbeno pridonose useljavanju. Porast broja stanovnika na Krku djelomično je uvjetovan i fiktivnim popisivanjem, odnosno prijavljivanjem prebivališta na Krku kako bi vlasnici izbjegli plaćanje poreza na kuće za odmor (vikendice) (Jovanić i dr., 2014).

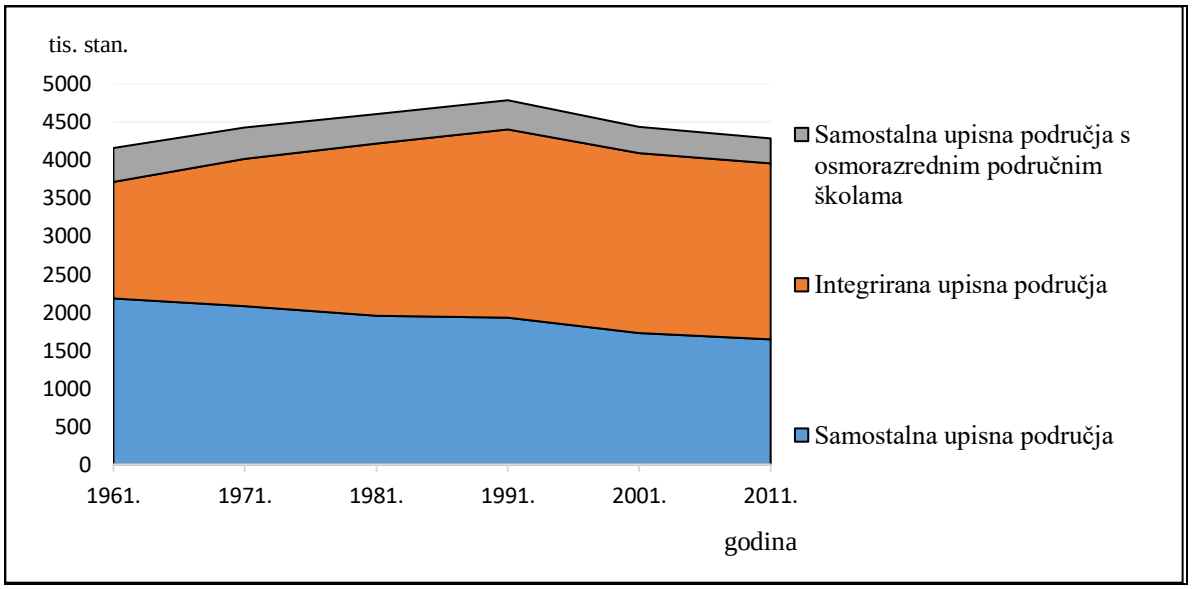

Sl. 13. Kretanje broja stanovništva Hrvatske prema vrstama upisnih područja (1961. – 2011. godine)

Tab. 7. Broj upisnih područja i naselja te demografski pokazatelji upisnih područja od 1961. do 2011. godine prema geografskim regijama Hrvatske

Regija	Broj		Ukupan broj stanovnika			Indeks promjene broja stanovnika			Prosječan broj stanovnika po upisnom području			Udio u ukupnom stanovništvu Hrvatske (%)		
	upisnih područja	naselja	1961. godine	2001. godine	2011. godine	2011./ 1961.	2001./ 1961.	2011./ 2001.	1961. godine	2001. godine	2011. godine	1961. godine	2001. godine	2011. godine
Središnja Hrvatska	227	3364	1 980 178	2 153 369	2 099 231	106,0	108,7	97,5	8 761,8	9 528,2	9 288,6	47,6	48,5	49,0
Istočna Hrvatska	134	889	828 022	833 638	752 163	90,8	100,7	90,2	6 179,3	6 221,2	5 613,2	19,9	18,8	17,6
Gorska Hrvatska	26	556	191 927	94 679	88 426	46,1	49,3	93,4	7 381,8	3 641,5	3 401,0	4,6	2,1	2,1
Sjeverno hrvatsko primorje	53	963	398 007	498 930	493 792	124,1	125,4	99,0	7 509,6	9 413,8	9 316,8	9,6	11,2	11,5
Južno hrvatsko primorje	129	984	761 562	856 844	851 277	111,8	112,5	99,4	5 903,6	6 642,2	6 599,0	18,3	19,3	19,9
Ukupno	**569**	**6 756**	**4 159 696**	**4 437 460**	**4 284 889**	**103,0**	**106,7**	**96,6**	**7 323,4**	**7 812,4**	**7 543,8**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Izvor: obrada autora

Tab. 8. Broj upisnih područja i naselja te demografski pokazatelji upisnih područja od 1961. do 2011. godine prema županijama Hrvatske

Regija	Županija	Broj		Ukupan broj stanovnika			Indeks promjene broja stanovnika			Prosječan broj stanovnika po upisnom području			Udio u ukupnom stanovništvu Hrvatske (%)		
		upisnih područja	naselja	1961. godine	2001. godine	2011. godine	2011./ 1961.	2001./ 1961.	2011./ 2001.	1961. godine	2001. godine	2011. godine	1961. godine	2001. godine	2011. godine
Središnja Hrvatska	Zagrebačka	37	701	235 182	308 606	316 128	134,4	131,2	102,4	6 356,3	8 340,7	8 544,0	5,7	7,0	7,4
	Krapinsko-zagorska	31	423	168 952	142 432	132 892	78,7	84,3	93,3	5 450,1	4 594,6	4 286,8	4,1	3,2	3,1
	Sisačko-moslavačka	25	447	252 355	184 330	171 850	68,1	73,0	93,2	10 094,2	7 373,2	6 874,0	6,1	4,2	4,0
	Karlovačka	17	592	165 716	118 342	107 339	64,8	71,4	90,7	9 748,0	6 961,3	6 314,1	4,0	2,7	2,5
	Varaždinska	35	301	179 280	184 373	175 601	97,9	102,8	95,2	5 122,3	5 267,8	5 017,2	4,3	4,2	4,1
	Koprivničko-križevačka	20	263	143 270	124 597	115 713	80,8	87,0	92,9	7 163,5	6 229,9	5 785,7	3,4	2,8	2,7
	Bjelovarsko-bilogorska	21	325	167 973	133 350	119 985	71,4	79,4	90,0	7 998,7	6 350,0	5 713,6	4,0	3,0	2,8
	Virovitičko-podravska*	4	41	45 494	42 092	39 205	86,2	92,5	93,1	11 373,5	10 523,0	9 801,3	1,1	0,9	0,9
	Požeško-slavonska*	3	68	29 834	15 529	14 630	49,0	52,1	94,2	9 944,7	5 176,3	4 876,7	0,7	0,3	0,3
	Međimurska	28	131	112 073	118 426	113 804	101,5	105,7	96,1	4 002,6	4 229,5	4 064,4	2,7	2,7	2,7
	Grad Zagreb	6	72	480 049	781 292	792 084	165	162,8	101,4	80 008,2	130 215,3	132 014,0	11,5	17,6	18,5
Istočna Hrvatska	Virovitičko-podravska	10	147	82 018	51 297	45 631	55,6	62,5	89,0	8 201,8	5 129,7	4 563,1	2,0	1,2	1,1
	Požeško-slavonska	9	209	69 506	70 302	63 404	91,2	101,1	90,2	7 722,9	7 811,3	7 044,9	1,7	1,6	1,5
	Brodsko-posavska	23	185	154 309	176 765	158 575	102,8	114,6	89,7	6 709,1	7 685,4	6 894,6	3,7	4,0	3,7
	Osječko-baranjska	49	262	328 634	330 043	304 708	92,7	100,4	92,3	6 706,8	6 735,6	6 218,5	7,9	7,4	7,1
	Vukovarsko-srijemska	43	86	193 555	205 231	179 845	92,9	106,0	87,6	4 501,3	4 772,8	4 182,4	4,7	4,6	4,2
Gorska Hrvatska	Karlovačka*	3	57	36 715	23 445	21 560	58,7	63,9	92,0	12 238,3	7 815,0	7 186,7	0,9	0,5	0,5
	Primorsko-goranska*	10	256	38 088	26 120	23 011	60,4	68,6	88,1	3 808,8	2 612,0	2 301,1	0,9	0,6	0,5
	Ličko-senjska	12	204	100 454	41 191	39 165	39,0	41,0	95,1	8 371,2	3 432,6	3 263,8	2,4	0,9	0,9
	Zadarska*	1	39	16 670	3 923	4 690	28,1	23,5	119,6	16 670,0	3 923,0	4 690,0	0,4	0,1	0,1
Sjeverno hrvatsko primorje	Primorsko-goranska	21	254	202 533	279 385	273 184	134,9	137,9	97,8	9 644,4	13 304,1	13 008,8	4,9	6,3	6,4
	Ličko-senjska*	3	54	18 636	13 201	12 553	67,4	70,8	95,1	6 212,0	4 400,3	4 184,3	0,4	0,3	0,3
	Istarska	29	655	176 838	206 344	208 055	117,7	116,7	100,8	6 097,9	7 115,3	7 174,3	4,3	4,7	4,9
Južno hrvatsko primorje	Zadarska	27	187	157 526	157 407	164 536	104,5	99,9	104,5	5 834,3	5 829,9	6 093,9	3,8	3,5	3,8
	Šibensko-kninska	15	199	164 757	112 891	109 375	66,4	68,5	96,9	10 983,8	7 526,1	7 291,7	4,0	2,5	2,6
	Splitsko-dalmatinska	60	367	339 477	463 492	454 595	133,9	136,5	98,1	5 658,0	7 724,9	7 576,6	8,2	10,4	10,6
	Dubrovačko-neretvanska	27	231	99 802	123 054	122 771	123,0	123,3	99,8	3 696,4	4 557,6	4 547,1	2,4	2,8	2,9
Ukupno		**569**	**6 756**	**4 159 696**	**4 437 460**	**4 284 889**	**103,0**	**106,7**	**96,6**	**7 310,5**	**7 798,7**	**7 530,6**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Izvor: obrada autora

Tab. 9. Broj upisnih područja i naselja te demografski pokazatelji upisnih područja od 1961. do 2011. godine prema vrstama upisnih područja Hrvatske

Vrsta upisnih područja	Broj		Ukupan broj stanovnika			Indeks promjene broja stanovnika		Udio u ukupnom stanovništvu Hrvatske (%)		
	upisnih područja	naselja	1961. godine	2001. godine	2011. godine	2001./ 1961.	2011./ 2001.	1961. godine	2001. godine	2011. godine
Samostalna upisna područja	452	4 528	2 180 172	1 723 997	1 641 424	79,1	95,2	52,4	38,9	38,3
Samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama	66	1 328	449 060	346 375	331 051	77,1	95,6	10,8	7,8	7,7
Integrirana upisna područja	51	900	1 530 464	2 367 088	2 312 414	154,7	97,7	36,8	53,3	54,0
Ukupno	**569**	**6 756**	**4 159 696**	**4 437 460**	**4 284 889**	**106,7**	**96,6**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Izvor: obrada autora

Promatrano razdoblje 1961. – 2011. godine podijeljeno je u dva podrazdoblja, prvo od 1961. do 2001. godine, a drugo obuhvaća posljednje međupopisje (od 2001. do 2011. godine). Iz prvog podrazdoblja se identificira opći smjer demografskih promjena, a iz posljednjeg međupopisja se mogu prepoznati izazovi za funkcioniranje mreže osnovnih škola u budućnosti.

Ukupan broj stanovnika Hrvatske 2001. godine veći je za 6,7 % u odnosu na 1961. godinu, uz kontinuiran porast broja stanovnika do 1991. godine i pad u međupopisnom razdoblju 2001./1991. (sl. 13). Analizirano na razini regija, uočava se ukupan porast broja stanovnika u svim regijama osim u regiji Gorske Hrvatske u kojoj je broj stanovnika prepolovljen (indeks promjene 49,3). To povećanje se kreće od 0,7 % za Istočnu Hrvatsku do 25,4 % za regiju Sjeverno hrvatsko primorje (tab. 7). Prostorne razlike još su izraženije na razini županija i upisnih područja. Porast ukupnog broja stanovnika 2001. godine u odnosu na 1961. godinu zabilježen je u 57,1 % županija. Najveći porast ukupnog broja stanovnika u razdoblju od 1961. do 2001. godine zabilježen je u Gradu Zagrebu i to za više od 60 %. Primorsko-goranska, Splitsko-dalmatinska, Zagrebačka i Dubrovačko-neretvanska županija su u tom razdoblju doživjele značajan porast (veći od 20 %), Istarska, Brodsko-posavska, Vukovarsko-srijemska i Međimurska vrlo mali porast (5 – 10 %), dok su Varaždinska, Požeško-slavonska, Osječko-baranjska i Zadarska županija bez značajne promjene broja stanovnika. U ostalim županijama broj stanovnika je manji 2001. godine u odnosu na 1961. godinu. Od 569 upisnih područja izdvojenih u ovome radu, broj stanovnika smanjen je u čak dvije trećine upisnih područja. Prema vrstama upisnih područja uočavaju se različiti trendovi. Dok je u integriranim upisnim područjima broj stanovnika 2001. upola veći nego 1961. godine, u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama je za trećinu manji. To je posljedica procesa urbanizacije i porasta broja stanovnika u gradskim naseljima, a integrirana upisna područja u najvećem broju obuhvaćaju gradove.

Indeks promjene broja stanovnika 2001./1961. godine iznosio je 106,7. Oko trećinu upisnih područja doživjelo je porast broja stanovnika. Od svih integriranih upisnih područja samo upisna područja osnovnih škola smještenih u Kninu, Bujama, Vrbovcu, Slatini i Dugoj Resi u tom razdoblju bilježe stagnaciju i/ili pad broja stanovnika. Upisna područja s porastom broja stanovnika 2001./1961. godine uglavnom su smještena u blizini makroregionalnih i regionalnih centara i uz obalu Jadranskoga mora. Najveće su razlike u ukupnoj promjeni broja stanovnika prema upisnim područjima za upisno područje OŠ Kralja Tomislava, Udbina i upisno područje OŠ Lovinac, Lovinac u Ličko-senjskoj županiji (indeks promjene 18,7) s jedne strane i za upisno područje OŠ Strožanac, Podstrana (indeks promjene 765,7) u Splitsko-dalmatinskoj županiji (sl. 14).

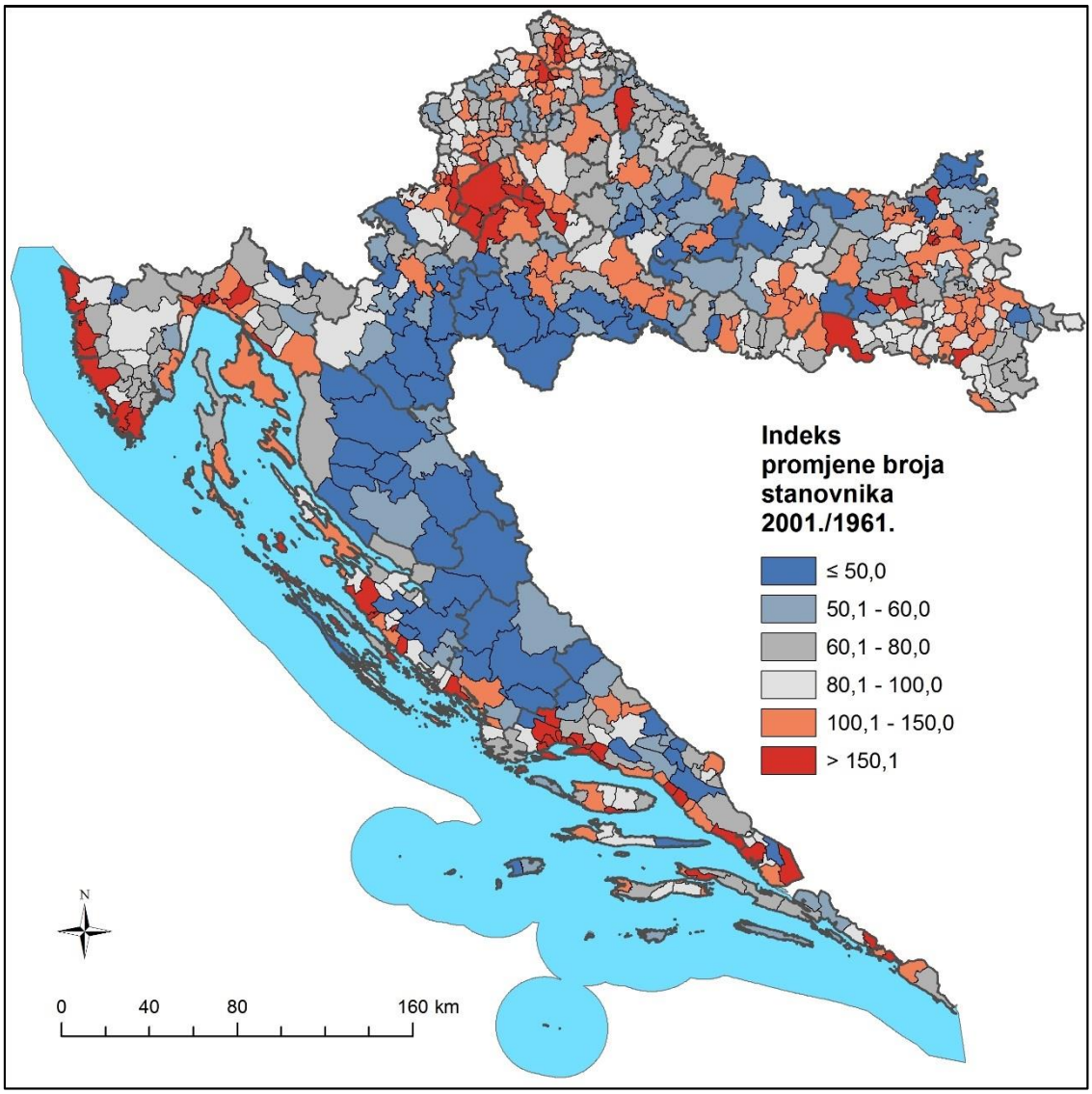

Sl. 14. Indeks promjene broja stanovnika u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske 2001./1961.

Promatramo li samo posljednje međupopisno razdoblje, možemo zaključiti da je ukupan broj stanovnika smanjen za 152 571 stanovnika. Intenzivniji procesi depopulacije dogodili su se u samostalnim upisnim područjima u kojima je za 5 % smanjen ukupan broj stanovnika 2011. u odnosu na 2001. godinu te u integriranim upisnim područjima u kojima je za 2,4 % smanjen ukupan broj stanovnika, što se negativno odražava na demografske strukture, a posebice na udio učeničkog kontingenta i ostale demografske pokazatelje relevantne za stanje u mreži osnovnih škola. Indeks je promjene broja stanovnika za posljednje međupopisno razdoblje 2011./2001. za Hrvatsku bio 96,6 (tab. 9). U svim geografskim regijama smanjen je broj stanovnika 2011. godine u odnosu na 2001. godinu. U tri županije zabilježen je porast broja stanovnika (Zadarska i Zagrebačka županija te Grad Zagreb). Najveću demografsku progresiju

u Hrvatskoj imala je Zadarska županija (4,9 %), što je djelomično moguće povezati s činjenicom da je Zadar jedini veći obalni grad koji je u tom razdoblju imao porast broja stanovnika (Klempić Bogadi i Lajić, 2014). Zahvaljujući povoljnom prometno-geografskom položaju i izgradnji suvremene prometne infrastrukture koji su pozitivno utjecali i na demografski rast, stvoreni su temelji da Zadarska županija postane jedna od gospodarski najdinamičnijih županija Hrvatske (Pejdo i Ikić, 2014). Županije u kojima je indeks promjene broja stanovnika oko prosjeka Hrvatske su: Dubrovačko-neretvanska, Splitsko-dalmatinska, Primorsko-goranska, Šibensko-kninska i Međimurska županija. U ostalim je županijama zabilježeno veće smanjenje broja stanovnika. Najintenzivniji procesi depopulacije dogodili su se u posljednjem međupopisnom razdoblju u upisnim područjima Brodsko-posavske i Vukovarsko-srijemske županije za koje Klempić Bogadi i Lajić (2014) ističu da su u ekonomski najnepovoljnijem položaju te da je u njima i negativan migracijski saldo[42]. Županije u kojima je povećan udio ukupnog stanovništva 2011. u odnosu na 2001. godinu su Zagrebačka, Grad Zagreb te primorske županije od Istarske do Dubrovačko-neretvanske županije. Upisna područja Virovitičko-podravske i Požeško-slavonske županije koja su prema geografskim regijama uvrštena u Središnju Hrvatsku stagniraju u udjelu ukupnog broja stanovnika u posljednjem međupopisju, kao i županije Gorske Hrvatske. Međimurska županija stagnira udjelom u ukupnom stanovništvu Hrvatske za sve analizirane popisne godine (tab. 8).

U 445 upisnih područja osnovnih škola Hrvatske smanjen je broj stanovnika 2011. godine u odnosu na 2001. godinu, a u 123 upisna područja osnovnih škola Hrvatske porastao je broj stanovnika. Broj stanovnika u razdoblju od 2001. do 2011. godine smanjen je u 78,1 % samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama i u 84,8 % samostalnih upisnih područja. Među integriranim upisnim područjima jedna je trećina onih koja u istom razdoblju bilježi porast broja stanovnika. Najveće su razlike u ukupnoj promjeni broja stanovnika prema upisnim područjima za upisno područje OŠ Stjepan Radić, Tijarica u Splitsko-dalmatinskoj županiji (indeks promjene 42,7) i za upisno područje OŠ Sveti Matej, Viškovo u Primorsko-goranskoj županiji (indeks promjene 162,2).

Upisna područja u kojima je povećan broj stanovnika (indeks promjene 2011./2001. godine iznad 100,1) u posljednjem međupopisuju obuhvaćaju upisna područja na sjeveru Hrvatske s koncentracijom upisnih područja u Međimurskoj i Varaždinskoj županiji[43], upisna

[42] Vukovarsko-srijemska županija ima migracijski saldo−9130, a Brodsko-posavska županija−7832.

[43] OŠ Nedelišće, Nedelišće (100,5), OŠ Prelog, Prelog (100,6), OŠ "Petar Zrinski", Šenkovec (101,7), OŠ Vladimira Nazora, Pribislavec (107,1), OŠ Kuršanec, Kuršanec (109,7), OŠ Dr. Ivana Novaka, Macinec (111,3) te OŠ Trnovec, Trnovec (101,4), OŠ Kneginec Gornji, Gornji Kneginec (101,7), OŠ Vladimir Nazor, Sveti Ilija (101,9), OŠ Sračinec, Sračinec (102,7), OŠ Cestica, Cestica (102,8) i VII. OŠ Varaždin, Donji Kućan (103,4).

područja oko Zagreba i to u oko 45 % svih upisnih područja Zagrebačke županije[44] i u upisnim područjima Grada Zagreba[45] te u manjem broju upisnih područja Istočne Hrvatske[46]. Porast broja stanovnika 2011./2001. godine bio je i u upisnim područjima južne Like[47], uz obalu Istre[48], u Kvarnerskom primorju[49] i Dalmaciji (posebice sjevernom dijelu Dalmatinske zagore)[50]. Vidljivi su učinci decentralizacije makroregionalnih centara, učinci povratka stanovništva u dijelove Gorske Hrvatske i Južnog hrvatskog primorja koji su bili devastirani u agresiji na Hrvatsku, kao i izrazita prostorna polarizacija između zapadne obale Istre i unutrašnjosti županije.

U ostalim upisnim područjima broj stanovnika je smanjen 2011. godine u odnosu na 2001. godinu. Glavni čimbenici koji su utjecali na intenziviranje procesa depopulacije su emigracijska

[44] OŠ Velika Mlaka, Velika Mlaka (111,0), integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zaprešiću (111,4), OŠ Pavao Belas, Brdovec (112,7), OŠ Sveta Nedelja, Sveta Nedelja (115,9) i integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Dugom Selu (121,3).

[45] OŠ Stjepana Bencekovića, Horvati (101,4), OŠ Brezovica, Brezovica (112,1), integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Sesvetama (120,1) i OŠ Vugrovec-Kašina, Kašina (120,5).

[46] OŠ "Dragalić", Dragalić (102,8) u Brodsko-posavskoj županiji; OŠ Antunovac, Antunovac (104,0), OŠ Tenja, Tenja (106,8), OŠ Bilje, Bilje (110,0) u Osječko-baranjskoj županiji i OŠ Nikole Tesle, Mirkovci (122,8) u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

[47] OŠ Dr. Jure Turića, Gospić (100,1), OŠ Dr. Franje Tuđmana, Lički Osik (104,1), OŠ A. G. Matoša, Novalja (110,0), OŠ Donji Lapac, Donji Lapac, (112,4) i OŠ Kralja Tomislava, Udbina (116,5).

[48] OŠ Vladimira Nazora, Krnica (100,8), integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Rovinju (100,9), OŠ Vladimira Gortana, Žminj (101,6), OŠ Marčana, Marčana (102,4), OŠ Petra Studenca, Kanfanar (103,2), integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Umagu (104,4), OŠ Jože Šurana, Višnjan (105,1), integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Poreču (106,3), OŠ Tar-Vabriga, Tar (106,6), OŠ Vodnjan - Scuola elementare Dignano (106,6), OŠ Joakima Rakovca Sveti Lovreč Pazenatički (108,1), integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Novigradu (108,9), OŠ Fažana, Fažana (117,5) i OŠ Dr. Mate Demarina, Medulin (118,1).

[49] OŠ Kraljevica, Kraljevica (100,9), OŠ "Drago Gervais", Brešca (101,1), OŠ Klana, Klana (102,3), OŠ Bakar, Bakar (104,8), OŠ Jurja Klovića, Tribalj (105,9), OŠ Čavle, Čavle (107,0), OŠ "Fran Krsto Frankopan", Krk (108,5), OŠ "Dr. Andrija Mohorovičić", Matulji (108,8), OŠ Hreljin, Hreljin (109,4), OŠ "Jelenje-Dražice", Dražice (109,6), OŠ Milan Brozović, Kastav (117,4), OŠ Sveti Matej, Viškovo (162,2).

[50] OŠ Galovac, Galovac (100,2), OŠ Vladimira Nazora, Škabrnja (100,2), OŠ Novigrad, Novigrad (100,9), OŠ Stjepana Radića, Bibinje (101,6), OŠ Braća Ribar, Posedarje (102,7), integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zadru (103,2), OŠ Sv. Filip i Jakov, Sv. Filip i Jakov (103,4), OŠ Vladimir Nazor, Nevidane (103,9), OŠ Petra Zoranića, Jasenice (103,9), OŠ Biograd, Biograd na Moru (105,5), OŠ Jurja Dalmatinca, Pag (105,9), OŠ Pakoštane, Pakoštane (106,2), OŠ Polača, Polača (106,2), OŠ „Petra Zoranić“, Nin (106,3), OŠ Sukošan, Sukošan (106,3), OŠ Benkovac, Benkovac (110,8), OŠ Zemunik, Zemunik Donji (119,5), OŠ Nikole Tesle, Gračac (119,6), OŠ Obrovac, Obrovac (127,4), OŠ Privlaka, Privlaka (138,0) u Zadarskoj županiji; integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Kninu (101,3), OŠ Pirovac, Pirovac (104,6), OŠ Brodarica, Brodarica (106,0), OŠ Vodice, Vodice (112,4), OŠ Kistanje, Kistanje (113,9) u Šibensko-kninskoj, integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Makarskoj (100,9), OŠ Hvar, Hvar (102,5), OŠ Neorić-Sutina, Neorić (103,3), integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Trogiru (104,0), OŠ "Stjepan Radić", Imotski (104,7), OŠ Supetar, Supetar (105,4), OŠ Ante Starčevića, Dicmo (105,5), OŠ Ostrog, Kaštel Lukšić (107,7), OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari (107,8), OŠ Kneza Mislava, Kaštel Sućurac (109,5), OŠ "Tučepi", Tučepi (109,5), OŠ Dugopolje, Dugopolje (111,7), OŠ Petra Kružića, Klis (114,4), OŠ Grohote, Grohote (114,9), OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica (115,5), OŠ "Bijaći", Kaštel-Novi (118,8), OŠ Strožanac, Podstrana (124,4) i integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Solinu (125,9) u Splitsko-dalmatinskoj županiji te OŠ Fra Ante Gnječa, Staševica (100,3), OŠ "Ante Curać-Pinjac", Žrnovo (101,7), OŠ Primorje, Smokovljani (103,1), OŠ Orebić, Orebić (104,3), OŠ Antuna Masle, Orašac (106,5), OŠ Mokošica, Mokošica (107,0), integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Metkoviću (107,5), OŠ Cavtat, Cavtat (110,7) i OŠ Župa dubrovačka, Mlini (125,0) u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

kretanja, uglavnom u Zagreb i inozemstvo, kontinuirano smanjenje prirodne promjene stanovništva te demografski i gospodarski gubitci u Domovinskom ratu (Feletar, 2007). Brojne su posljedice depopulacije. Promijenjena je starosna struktura stanovništva, smanjen je radni i učenički kontingent te je istodobno povećan udio starog stanovništva, što usporava ekonomski razvoj. „Koncentracija ljudi, znanja i kapitala jedino u regionalna i neka lokalna urbana središta oslabljuje željene tendencije policentričnog razvoja" (Feletar, 2007, 157). U upisnim područjima izrazito negativne demografske dinamike povećan je udio staračkih i samačkih domaćinstava, opada broj mladog stanovništva i brojnost učeničkog kontingenta, pojavljuju se socijalni problemi, zamire kulturni i društveni život te slabi gospodarski razvoj.

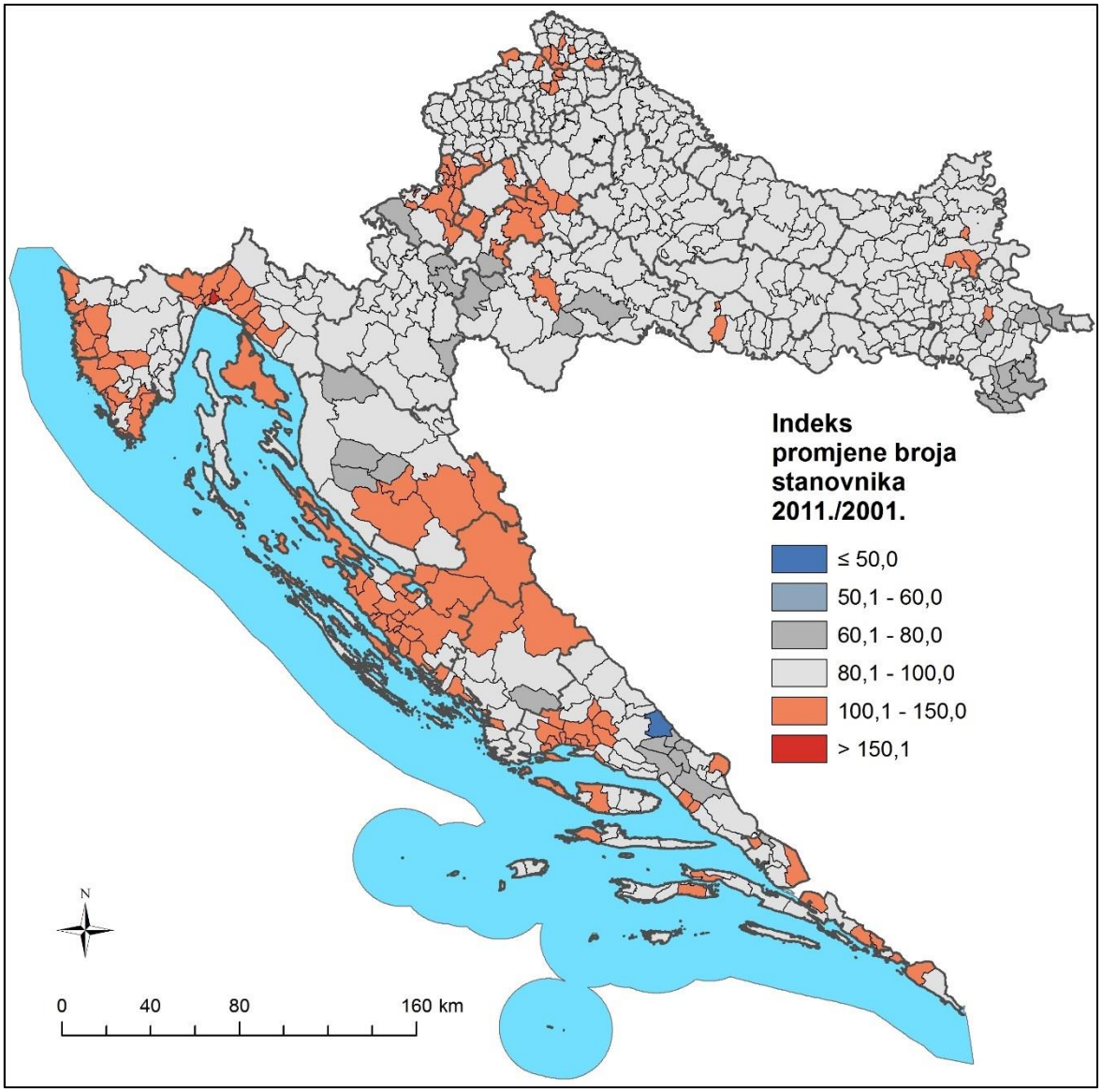

Sl. 15. Indeks ukupne promjene broja stanovnika u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske 2011./2001.

Promatrajući demografsku dinamiku u razdoblju od pedeset godina, zaključujemo da je broj stanovnika Hrvatske 2011. godine povećan za 3 % u odnosu na 1961. godinu, ali uz

kontinuiran pad broja stanovnika u posljednjim dvama međupopisnim razdobljima (2011./2001. i 2001./1991.). U Hrvatskoj je osim 1961. godine u svim popisnim godinama živjelo više stanovnika nego 2011. godine. Uz zapošljavanje u inozemstvu u 1960-im godinama znatan broj mladih iz emigracijskih županija seli prema velikim gradovima u Hrvatskoj (Wertheimer-Baletić i Akrap, 2014). „Ruralni egzodus inicirao je jake depopulacijske tendencije na velikome prostoru Hrvatske“ (Wertheimer-Baletić i Akrap, 2014, 26). Najveće su razlike u promjeni broja stanovnika 2011./1961. godine između upisnih područja Sjevernog hrvatskog primorja i Gorske Hrvatske. Dok je u Sjevernom hrvatskom primorju zabilježen najveći porast broja stanovnika (indeks promjene 124,1), u Gorskoj Hrvatskoj je broj stanovnika prepolovljen (indeks promjene 46,1). Osim Sjevernog hrvatskog primorja, porast broja stanovnika zabilježila su upisna područja u Južnom hrvatskom primorju i u Središnjoj Hrvatskoj. Pad broja stanovnika zabilježen je u dvije regije, u Gorskoj i Istočnoj Hrvatskoj (tab. 7). Prostorne razlike još su izraženije na razini županija. Porast ukupnog broja stanovnika zabilježen je u 38 % županija. Najveći porast ukupnog broja stanovnika u razdoblju od 1961. do 2011. godine zabilježen je u Gradu Zagrebu, slijede Zagrebačka, Splitsko-dalmatinska, Primorsko-goranska, Dubrovačko-neretvanska i Istarska županija sa značajnijim porastom te Brodsko-posavska i Međimurska županija s vrlo malim porastom. Sve demografske promjene (kretanje broja stanovnika, prirodno kretanje stanovništva, razmještaj stanovništva, migracije) utječu na dinamiku i smjer društveno-gospodarskoga razvoja (Živić, 2003a), a intenzitet demografskih procesa još se bolje uočava ako se analiza provodi na razini upisnih područja osnovnih škola.

Od 569 upisnih područja izdvojenih u ovome radu, broj stanovnika smanjen je u čak 402 upisna područja. Prema vrstama upisnih područja uočavaju se različiti trendovi. Broj stanovnika u razdoblju 1961. – 2011. godine smanjen je u 84,6 % samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama i u 74,8 % samostalnih upisnih područja. Među integriranim upisnim područjima prevladavaju ona koja u istom razdoblju bilježe porast broja stanovnika, a smanjenje je zabilježeno u 15 % integriranih upisnih područja.

Najveće su razlike u ukupnoj promjeni broja stanovnika prema upisnim područjima za upisno područje OŠ Stjepan Radić, Tijarica (indeks promjene 16,5) i za upisno područje OŠ Strožanac, Podstrana (978,5) oba u Splitsko-dalmatinskoj županiji. OŠ Viškovo upisno je područje Primorsko-goranske županije s najvišim indeksom promjene broja stanovnika 2011./1961. godine (indeks promjene iznosi 625,3). Takav je porast broja stanovnika u općini Viškovo svojevrsna „demografska eksplozija” (Lajić i Klempić Bogadi, 2012, 173). Prikazana

demografska kretanja odražavaju se na neravnomjernu gustoću naseljenosti i na prostorne razlike u učeničkom kontingentu.

4.2.2. Gustoća naseljenosti upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 1961., 2001. i 2011. godine

Prosječna gustoća naseljenosti upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 1961. godine iznosila je 73,6 stan./km^2. Hrvatska je nakon te godine imala maksimalan broj stanovnika 1991. godine kada je gustoća naseljenosti iznosila 84,6 stan./km^2 (Magaš, 2013). Zatim je zbog smanjenja broja stanovnika smanjena i gustoća naseljenosti te je 2001. godine iznosila 78,5 stan./km^2, a 2011. godine 75,8 stan./km^2. Najveću gustoću naseljenosti imaju upisna područja osnovnih škola u Središnjoj Hrvatskoj (sl. 16). Gustoću naseljenosti iznad prosjeka Hrvatske uz Središnju Hrvatsku ima i Sjeverno hrvatsko primorje.

Devet županija Hrvatske je 1961. godine imalo veću prosječnu gustoću naseljenosti od prosječne gustoće naseljenosti Hrvatske te godine (73,6 stan./km^2) (sl. 16). Najveće su razlike u gustoći naseljenosti na razini županija u današnjoj Ličko-senjskoj županiji koja je 1961. godine iznosila 22,1 stan./km^2 do 722,2 stan./km^2 (današnji Grad Zagreb). Pedeset godina kasnije prosječna gustoća naseljenosti u Hrvatskoj bila je gotovo ista (oko 75,8 stan./km^2), ali uz izrazitije prostorne razlike u gustoći naseljenosti. Najmanju gustoću naseljenosti 2011. godine imala je Ličko-senjska županija (9,6 stan./km^2), a očekivano najveću Grad Zagreb (1191,7 stan./km^2). Oko 14 današnjih županija Hrvatske je 1961. godine imalo veću prosječnu gustoću naseljenosti nego 2011. godine (sl. 18), što znači da je depopulacija zahvatila veći broj upisnih područja. Promjena ukupnog broja stanovnika 2011./1961. godine rezultirala je smanjenjem gustoće naseljenosti posebice u upisnim područjima Ličko-senjske, Karlovačke, Sisačko-moslavačke, Bjelovarsko-bilogorske i Virovitičko-podravske županije, a povećanjem gustoće naseljenosti u Zagrebačkoj i Međimurskoj županiji te Gradu Zagrebu u Središnjoj Hrvatskoj, Brodsko-posavskoj županiji u Istočnoj Hrvatskoj te Primorsko-goranskoj, Istarskoj, Splitsko-dalmatinskoj i Dubrovačko-neretvanskoj županiji u Primorskoj Hrvatskoj (tab. 11).

Najizrazitije su razlike u gustoći naseljenosti na razini upisnih područja (sl. 16, sl. 17 i sl. 18). Samostalna upisna područja i samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama bila su gušće naseljena 1961. godine nego 2001. i 2011. godine. Integrirana su upisna područja 2011. godine bila gušće naseljena (308,7 stan./km^2) nego samostalna upisna područja (41,4 stan./km^2) i samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama (35 stan./km^2) (tab. 12). U 88 % integriranih upisnih područja je 2011. godine gustoća naseljenosti bila veća od prosjeka Hrvatske. Upisnih područja koja su vrlo rijetko naseljena (< 25 stan./km^2)

bilo je 5,1 % 1961. godine. Površina je tih područja 7004,2 km^2, a u njima je živjelo 127 884 stanovnika (3,1 % ukupnog stanovništva). Vrlo rijetko naseljena upisna područja 1961. godine grupirana su u tri zone. Najveća zona vrlo rijetke naseljenosti obuhvaćala je upisna područja osnovnih škola Ličko-senjske županije u podvelebitskom primorju i unutrašnjosti Gorske Hrvatske[51] te veći broj upisnih područja u goranskom dijelu Primorsko-goranske županije[52]. Druga zona rijetke naseljenosti proteže se Dalmacijom i to od Zadarske županije[53] i upisnih područja na otocima Splitsko-dalmatinske županije[54] do upisnih područja dubrovačkog primorja u Dubrovačko-neretvanskoj županiji[55]. Treća zona rijetke naseljenosti je najmanja površinom, a obuhvaća upisna područja Istočne Hrvatske[56]. U kasnijim popisnim godinama 2001. i 2011. godine koncentracija stanovništva na uskoj longitudinalnoj priobalnoj zoni (Mišetić, 2010) uzrokovala je i povećanu gustoću naseljenosti tih upisnih područja.

Iako je neravnomjerna gustoća naseljenosti uočena u svim analiziranim razdobljima, najveće prostorne promjene uočene su 2011. godine. Uzmemo li vrijednost prosječne gustoće naseljenosti upisnih područja Hrvatske iz 2011. godine od 75 stan./km^2 i usporedimo li ih s podatcima o naseljenosti 1961. i 2001. godine, moguće je zaključiti da je 1961. godine u 337 upisnih područja (oko 60 %) gustoća naseljenosti bila ispod današnjeg prosjeka, dakle manja od 75 stan./km^2. Ta su područja zauzimala 76,9 % ukupne površine Hrvatske, a u njima je živjelo 1 858 712 stanovnika, što je 44,7 % ukupnog broja stanovnika Hrvatske. Udio upisnih područja u kojima je gustoća naseljenosti bila oko ili iznad 75 stan./km^2 bio je 40,7 % (231 upisno područje). Ta su upisna područja obuhvaćala 23,1 % ukupne površine Hrvatske, a u njima je živjelo 2 300 984 stanovnika, što je 55,3 % ukupnog broja stanovnika Hrvatske.

Nakon pedeset godina odnosno 2011. godine gustoća naseljenosti u 367 (64,6 %) upisnih područja Hrvatske je ispod prosjeka Hrvatske (ispod 75 stan./km^2). Gustoća naseljenosti je ispodprosječna u upisnim područjima koja zauzimaju 45 145,7 km^2 (gotovo 80 %) površine Hrvatske i u kojima živi oko 30 % odnosno 1 236 744 stanovnika. Oko 35 % upisnih područja

[51] OŠ Karlobag, Karlobag, OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Senj, OŠ Kralja Tomislava, Udbina, OŠ Dr. Franje Tuđmana, Korenica, OŠ Lovinac, Lovinac, OŠ Donji Lapac, Donji Lapac, OŠ Anž Frankopan, Kosinj, OŠ Dr. Ante Starčević, Pazarište-Klanac i OŠ Plitvička Jezera, Plitvička Jezera.
[52] OŠ Mrkopalj, Mrkopalj, OŠ Frana Krste Frankopana, Brod na Kupi, OŠ Petar Zrinski Čabar, Čabar, OŠ Ivana Mažuranića, Novi Vinodolski i OŠ Frane Petrića, Cres.
[53] OŠ Starigrad, Starigrad Paklenica, OŠ Nikole Tesle, Gračac, OŠ Petra Zoranića, Jasenice i OŠ Jurja Dalmatinca, Pag.
[54] OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj i OŠ Pučišća, Pučišća.
[55] OŠ „Janjina", Janjina, OŠ Primorje, Smokovljani, OŠ Mljet, Babino Polje, OŠ Slano, Slano i OŠ „Kuna", Kuna.
[56] OŠ Voćin, Voćin u Virovitičko-podravskoj županiji; OŠ Josip Kozarac Soljani, Soljani u Vukovarsko-srijemskoj županiji te OŠ Lug – Laskói Általános Iskola, Lug i OŠ Silvije Strahimir Kranjčević, Levanjska Varoš u Osječko-baranjskoj županiji.

imalo je gustoću naseljenosti iznad prosjeka Hrvatske, a u njima je 2011. godine živjelo preko 70 % odnosno 3 153 865 stanovnika. Iz navedenih je podataka moguće zaključiti da je u analiziranom razdoblju od pedeset godina došlo do prostorne regresije naseljenog dijela Hrvatske. Zbog koncentracije stanovništva u sve manjem broju upisnih područja povećan je udio površine Hrvatske čija je gustoća naseljenosti ispod prosjeka Hrvatske. Depopulacijski procesi započeli su u Hrvatskoj i prije razdoblja koje je analizirano u ovome radu. Nejašmić (1991) je analizom razvoja depopulacije u Hrvatskoj od polovice 19. stoljeća do 1981. godine utvrdio tri glavne razvojne faze[57]. Sredinom 20. stoljeća bila je ekspanzija procesa depopulacije i Nejašmić je izdvojio sljedeće jezgre depopulacije od 1900. do 1948. godine: „Kalničko-bilogorski prostor s Poilovljem, srednjohrvatsku Posavinu, Baniju i Kordun, Gorski kotar sa Žumberkom, Liku, Kvarner s dijelom unutrašnje Istre, sjevernodalmatinsko otočje, srednjodalmatinsko otočje i dubrovački kraj" (Nejašmić, 1991, 68). Ti su prostori bili sve rjeđe naseljeni i Nejašmić ih u kasnijoj fazi naziva prostranim područjima „sociodemografske depresije". Evidentno je da je depopulacija u kasnijim fazama zahvatila čitav prostor današnje Hrvatske te su „jezgre depopulacije" pretvorene u zone depopulacije koje su ostavile negativne učinke na sociodemografska obilježja pojedinih upisnih područja Hrvatske. Iz utvrđenih promjena u posljednjem međupopisnom razdoblju može se nazrijeti pogoršanje stanja u budućnosti, s mogućim implikacijama za održivost obrazovne funkcije u sve većem broju upisnih područja. Promjene gustoće naseljenosti proporcionalne su promjeni ukupnog broja stanovnika te one ukazuju na sve veću koncentraciju stanovništva s jedne strane i depopulaciju s druge strane.

[57] Razvojne faze depopulacije prema Nejašmiću (1991) su: 1. rana (1869. – 1910.), 2. srednja (1910. – 1948.) i 3. kasna (1948. – 1981.). Unutar njih izdvojene su pojedine etape. U ranoj je fazi depopulacija započela i postala stabilan demografski proces koji je zahvatio četvrtinu naselja i teritorija današnje Hrvatske. Srednju fazu obilježava ekspanzija procesa. Kasna faza označava zrelost procesa koji se razvio gotovo u cijeloj Hrvatskoj te je 4/5 naselja zahvaćeno depopulacijom.

Tab. 10. Gustoća naseljenosti i učenički kontingent od 1961. do 2011. godine prema geografskim regijama Hrvatske

Regije	Gustoća naseljenosti			Učenički kontingent (7 – 14 godina)			Indeks promjene učeničkog kontingenta			Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu (%)			Udio učeničkog kontingenta regije u ukupnom učeničkom kontingentu Hrvatske (%)		
	1961. godine	2001. godine	2011. godine	1961. godine	2001. godine	2011. godine	2011./ 1961.	2001./ 1961.	2011./ 2001.	1961. godine	2001. godine	2011. godine	1961. godine	2001. godine	2011. godine
Središnja Hrvatska	102,2	111,1	108,3	270 763	195 493	172 978	63,9	72,2	88,5	13,7	9,1	8,2	44,0	46,8	48,3
Istočna Hrvatska	72,8	73,3	66,1	127 040	86 307	69 698	54,9	67,9	80,8	15,3	10,4	9,3	20,7	20,7	19,5
Gorska Hrvatska	25,1	12,4	11,6	30 546	7 876	6 743	22,1	25,8	85,6	15,9	8,3	7,6	5,0	1,9	1,9
Sjeverno hrvatsko primorje	64,2	80,5	79,7	56 309	42 307	33 693	59,8	75,1	79,6	14,1	8,5	6,8	9,2	10,1	9,4
Južno hrvatsko primorje	63,6	71,6	71,1	130 446	85 728	74 879	57,4	65,7	87,3	17,1	10	8,8	21,2	20,5	21,0
Ukupno	**73,6**	**78,5**	**75,8**	**615 104**	**417 711**	**357 991**	**58,2**	**67,9**	**85,7**	**14,8**	**9,4**	**8,4**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Izvor: obrada autora

Tab. 11. Gustoća naseljenosti i učenički kontingent u upisnim područjima po županijama prema geografskim regijama Hrvatske od 1961. do 2011. godine

Regije	Županije	Broj		Gustoća naseljenosti			Učenički kontingent (7 – 14 godina)			Indeks promjene učeničkog kontingenta			Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu (%)			Udio učeničkog kontingenta županije u ukupnom učeničkom kontingentu Hrvatske (%)		
		upisnih područja	naselja	1961. godine	2001. godine	2011. godine	1961. godine	2001. godine	2011. godine	2011./ 1961.	2001./ 1961.	2011./ 2001.	1961. godine	2001. godine	2011. godine	1961. godine	2001. godine	2011. godine
Središnja Hrvatska	Zagrebačka	37	701	75,9	99,6	102	30 337	29 370	28 084	92,6	96,8	95,6	12,9	9,5	8,9	4,9	7,0	7,8
	Krapinsko-zagorska	31	423	137,5	115,9	108,2	24 755	13 605	11 215	45,3	55,0	82,4	14,7	9,6	8,4	4,0	3,3	3,1
	Sisačko-moslavačka	25	447	57,3	41,9	39	38 283	16 378	14 209	37,1	42,8	86,8	15,2	8,9	8,3	6,2	3,9	4,0
	Karlovačka	17	592	65,3	46,7	42,3	24 639	9 607	7 841	31,8	39,0	81,6	14,9	8,1	7,3	4,0	2,3	2,2
	Varaždinska	35	301	143,2	147,2	140,2	26 975	17 652	15 015	55,7	65,4	85,1	15	9,6	8,6	4,4	4,2	4,2
	Koprivničko-križevačka	20	263	81,8	71,1	66,1	17 788	11 643	10 084	56,7	65,5	86,6	12,4	9,3	8,7	2,9	2,8	2,8
	Bjelovarsko-bilogorska	21	325	63,6	50,5	45,4	22 619	12 733	10 261	45,4	56,3	80,6	13,5	9,5	8,6	3,7	3,0	2,9
	Virovitičko-podravska	4	41	89,4	82,7	77,1	6 890	4 157	3 559	51,7	60,3	85,6	15,1	9,9	9,1	1,1	1,0	1,0
	Požeško-slavonska	3	68	52,6	27,4	25,8	4 865	1 370	1 308	26,9	28,2	95,5	16,3	8,8	8,9	0,8	0,3	0,4
	Međimurska	28	131	153,8	162,5	156,2	18 691	12 129	10 505	56,2	64,9	86,6	16,7	10,2	9,2	3,0	2,9	2,9
	Grad Zagreb	6	72	722,3	1176	1192	54 921	66 849	60 897	110,9	121,7	91,1	11,4	8,6	7,7	8,9	16,0	17,0
Istočna Hrvatska	Virovitičko-podravska	10	147	54,7	34,2	30,4	13 267	5 199	4 131	31,1	39,2	79,5	16,2	10,1	9,1	2,2	1,2	1,2
	Požeško-slavonska	9	209	55,4	56,1	50,6	10 291	7 820	6 296	61,2	76,0	80,5	14,8	11,1	9,9	1,7	1,9	1,8
	Brodsko-posavska	23	185	76,1	87,2	78,2	23 413	19 078	15 559	66,5	81,5	81,6	15,2	10,8	9,8	3,8	4,6	4,3
	Osječko-baranjska	49	262	79,3	79,7	73,5	50 264	32 628	26 430	52,6	64,9	81	15,3	9,9	8,7	8,2	7,8	7,4
	Vukovarsko-srijemska	43	86	78,8	83,6	73,3	29 805	21 582	17 282	58,0	72,4	80,1	15,4	10,5	9,6	4,8	5,2	4,8
Gorska Hrvatska	Karlovačka	3	57	33,7	21,5	19,8	5 802	2 067	1 684	29,0	35,6	81,5	15,8	8,8	7,8	0,9	0,5	0,5
	Primorsko-goranska	10	256	17,4	4,1	4,9	2 908	353	441	15,2	12,1	124,9	17,4	9	9,4	0,5	0,1	0,1
	Ličko-senjska	12	204	29,9	20,5	18,1	5 719	2 062	1 436	25,1	36,1	69,6	15	7,9	6,2	0,9	0,5	0,4
	Zadarska	1	39	23,3	9,6	9,1	16 117	3 394	3 182	19,7	21,1	93,8	16	8,2	8,1	2,6	0,8	0,9

Regije	Županije	Broj		Gustoća naseljenosti			Učenički kontingent (7 – 14 godina)			Indeks promjene učeničkog kontingenta			Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu (%)			Udio učeničkog kontingenta županije u ukupnom učeničkom kontingentu Hrvatske (%)		
		upisnih područja	naselja	1961. godine	2001. godine	2011. godine	1961. godine	2001. godine	2011. godine	2011./ 1961.	2001./ 1961.	2011./ 2001.	1961. godine	2001. godine	2011. godine	1961. godine	2001. godine	2011. godine
Sjeverno hrvatsko primorje	Primorsko-goranska	21	254	87,5	120,7	118	27 163	22 749	18 305	67,4	83,7	80,5	13,4	8,1	6,7	4,4	5,4	5,1
	Ličko-senjska	3	54	17,5	12,4	11,8	2 902	1 121	905	31,2	38,6	80,7	15,6	8,5	7,2	0,5	0,3	0,3
	Istarska	29	655	62,8	73,3	73,9	26 244	18 437	14 483	55,2	70,3	78,6	14,8	8,9	7,0	4,3	4,4	4,0
Južno hrvatsko primorje	Zadarska	27	187	59,2	59,1	61,8	30 585	15 772	14 266	46,6	51,6	90,5	19,4	10,0	8,7	5,0	3,8	4,0
	Šibensko-kninska	15	199	55,1	37,8	36,6	29 743	10 410	8 850	29,8	35,0	85,0	18,1	9,2	8,1	4,8	2,5	2,5
	Splitsko-dalmatinska	60	367	74,9	102,3	100,3	55 376	47 161	40 915	73,9	85,2	86,8	16,3	10,2	9,0	9,0	11,3	11,4
	Dubrovačko-neretvanska	27	231	56,0	69,0	68,9	14 742	12 385	11 139	75,6	84,0	89,9	14,8	10,1	9,1	2,4	3,0	3,1
Ukupno		**569**	**6 756**	**73,6**	**78,5**	**75,8**	**615 104**	**417 711**	**358 282**	**58,2**	**67,9**	**85,8**	**14,8**	**9,4**	**8,4**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Izvor: obrada autora

Tab. 12. Gustoća naseljenosti i učenički kontingent u upisnim područjima po županijama prema geografskim regijama i prema vrstama upisnih područja Hrvatske od 1961. do 2011. godine

Vrsta upisnih područja	Broj		Gustoća naseljenosti			Učenički kontingent (7 – 14)			Indeks promjene učeničkog kontingenta			Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu (%)			Udio učeničkog kontingenta u ukupnom učeničkom kontingentu Hrvatske (%)		
	upisnih područja	naselja	1961. godine	2001. godine	2011. godine	1961. godine	2001. godine	2011. godine	2011./ 1961.	2001./ 1961.	2011./ 2001.	1961. godine	2001. godine	2011. godine	1961. godine	2001. godine	2011. godine
Samostalna upisna područja	453	4 528	55,1	43,5	41,4	331 278	168 414	144 434	43,6	50,8	85,8	8,0	3,8	3,4	53,9	40,3	40,3
Samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama	65	1 328	47,5	36,6	35	75 431	34 085	28 809	40,1	45,2	84,1	1,8	0,8	0,7	12,3	8,2	8,0
Integrirana upisna područja	51	900	204,3	316	308,7	208 395	215 212	185 039	88,8	103,3	86,0	5,0	4,8	4,3	33,9	51,5	51,6
Ukupno	**569**	**6 756**	**73,6**	**78,5**	**75,8**	**615 104**	**417 711**	**358 282**	**58,2**	**67,9**	**85,8**	**14,8**	**9,4**	**8,4**	**100,0**	**100,0**	**100,0**

Izvor: obrada autora

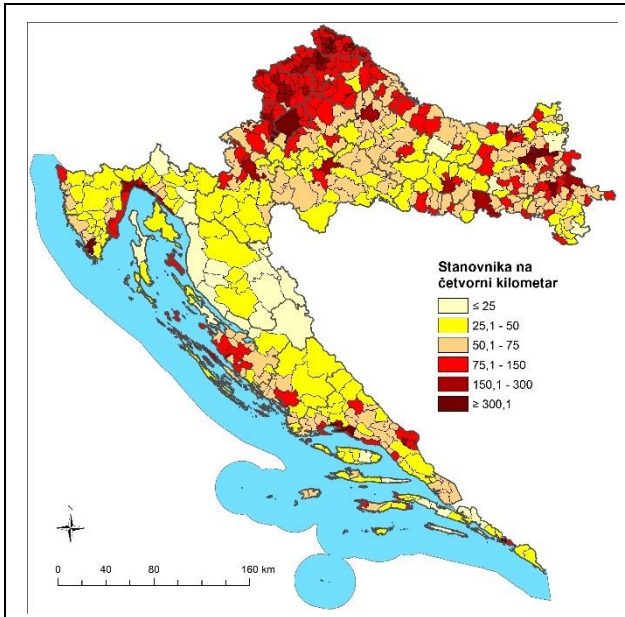

Sl. 16. Gustoća naseljenosti (stan./km^2) upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 1961. godine

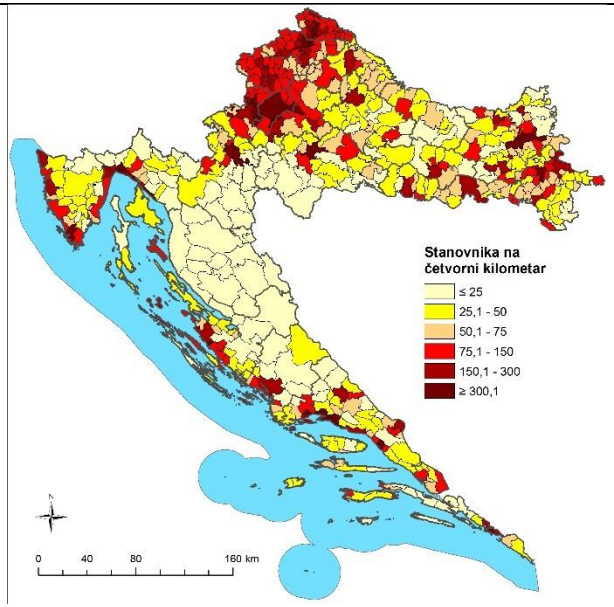

Sl. 17. Gustoća naseljenosti (stan./km^2) upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 2001. godine

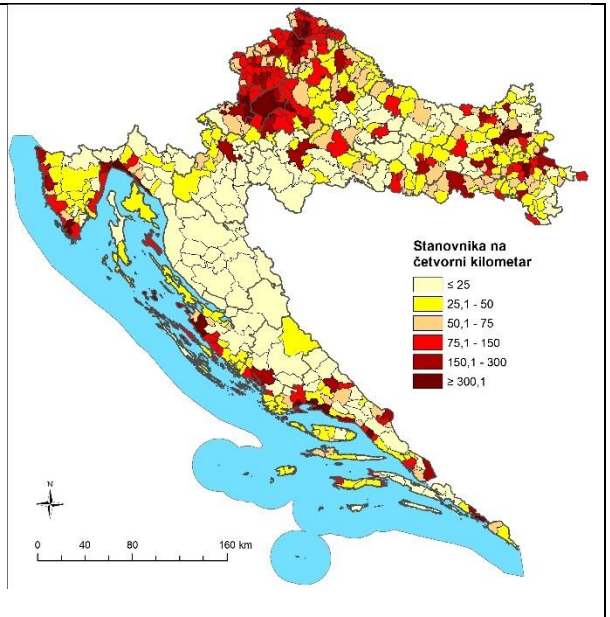

Sl. 18. Gustoća naseljenosti (stan./km^2) upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 2011. godine

4.2.3. Broj i prostorni razmještaj učeničkog kontingenta (7 – 14 godina) Hrvatske prema upisnim područjima osnovnih škola i promjene 1961., 2001. i 2011. godine

Opći društveno-gospodarski razvoj Hrvatske u drugoj polovici 20. stoljeća uvjetovao je izrazitu prostornu polarizaciju demografskih i društveno-gospodarskih potencijala, što se odrazilo na mrežu osnovnih škola i obilježja upisnih područja (Vranković i Vuk, 2015). Negativno prirodno kretanje, iseljavanje, starenje stanovništva i nepovoljne gospodarske prilike u Hrvatskoj uvjetovali su širenje procesa depopulacije (Spevec, 2009), a utjecali su i na strukturne promjene stanovništva, npr. na promjene strukture stanovništva po dobnim skupinama, a posebice na promjene učeničkog kontingenta. Prema Steinman (1964) maksimalan broj učenika u Hrvatskoj na teritoriju današnje Hrvatske (bez podataka za Istru) bio je u školskoj godini 1938./1939. Bilo je ukupno 693 018 školskih obveznika od čega je 351 308 obveznika imalo od 7 do 10 godina, a od 341 710 obveznika od 11 do 14 godina. Ratne su godine uzrokovale smanjenu rodnost, a manji obuhvat školskih obveznika uzrokovan je i činjenicom da su brojne škole bile srušene za vrijeme Drugog svjetskog rata. Od školske godine 1952./1953. učenički je kontingent ponovno počeo rasti (iznosio je 510 411 školskih obveznika od čega je 231 667 obveznika imalo od 7 do 10 godina, a 278 744 obveznika od 11 do 14 godina. „Školska godina 1960./1961. prva je u kojoj kontingent školskih obveznika predstavlja samo poslijeratne generacije odnosno djecu rođenu od 1945. do 1953." (Steinman, 1964, 33).

Početkom šezdesetih godina brojnost učeničkog kontingenta je najveća, a od 1961. do 2011. godine se smanjuje, uz izražene razlike između pojedinih upisnih područja i u pojedinim međupopisnim razdobljima. Godine 1961. u učenički je kontingent ubrojeno 615 000 stanovnika ili 1081 prosječno po upisnom području[58]. Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu Hrvatske 1961. godine iznosio je 14,8 %. Analiza učeničkog kontingenta prema geografskim regijama upućuje na zaključke da su udjeli učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu upisnih područja Istočne Hrvatske i Južnog hrvatskog primorja bili viši od prosjeka Hrvatske (tab. 10). Usporedimo li prostornu distribuciju učeničkog kontingenta prema vrstama upisnih područja, zaključujemo da 1961. godine više od polovine pripada samostalnim upisnim područjima, trećina integriranim, a u samostalnim je upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama samo 12,3 % učeničkog kontingenta. Najmanji učenički kontingent 1961. godine imalo je upisno područje OŠ Bol u Splitsko-dalmatinskoj županiji županiji (142), a

[58] Prema metodologiji upisnih područja u školskoj godini 2010./2011. i 569 izdvojenih upisnih područja Hrvatske te prema podatcima Popisa stanovništva iz 2011. godine. U poglavlju *2. Teorijsko-metodološki okvir* detaljno je opisan postupak izračuna učeničkog kontingenta prema popisom utvrđenom broju stanovnika po dobnim skupinama za 1961., 2001. i 2011. godinu.

najveći upisno područje OŠ Glina, Glina u Sisačko-moslavačkoj županiji (4333). Među samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama najmanji učenički kontingent imalo je upisno područje OŠ „Janjina", Janjina u Dubrovačko-neretvanskoj županiji (236), a najveći upisno područje OŠ Antuna Mihanovića Petropoljskog, Drniš (5909). Najmanji učenički kontingent među integriranim upisnim područjima bio je u upisnom području osnovnih škola u Novigradu u Istarskoj županiji (444), a najveći u upisnom području osnovnih škola smještenih u Gradu Zagrebu (51 480) (tab. 11).

Učenički je kontingent 2011. godine smanjen na 358 282 stanovnika ili oko 630 prosječno po upisnom području. Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu Hrvatske 2011. godine značajno je smanjen u odnosu na 1961. godinu i iznosio je 8,4 %, što je posljedica procesa starenja stanovništva i drugih nepovoljnih društveno-geografskih procesa. „Proces starenja je zahvatio ne samo ukupno stanovništvo Hrvatske, što znači da se u njemu brojčano povećava broj i udio starog stanovništva (65 i više godina), uz istovremeno smanjenje udjela mladih (0 – 14 godina), već je on utjecao na to da istovremeno stare i pojedini, za demografski i gospodarski razvoj relevantni funkcionalni dobni kontingenti (radno-sposobno stanovništvo, stanovništvo u fertilnoj dobi, radna snaga, kontingent obrazovanih)" (Wertheimer-Baletić, 2005, 98). U analiziranih pedeset godina dogodila se prostorna preraspodjela učeničkog kontingenta iz samostalnih upisnih područja u integrirana upisna područja (sl. 19, 20 i 21), uz daljnje smanjenje udjela u upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama. U integriranim upisnim područjima 2011. godine koncentrirano je više od polovine učenička (51,6 %) zbog intenzivnih procesa urbanizacije, migracija selo – grad i popratnih procesa industrijalizacije i deagrarizacije u Hrvatskoj u posljednjih pola stoljeća. Na razini regija, godine 2011. najveća je koncentracija učenika u upisnim područjima Središnje Hrvatske. Upisna područja Središnje Hrvatske imaju oko 25 puta veći učenički kontingent od upisnih područja Gorske Hrvatske (tab. 10). Učenički je kontingent neravnomjeran i na županijskoj razini. Županije u kojima je značajan udio učeničkog kontingenta u ukupnom udjelu učeničkog kontingenta Hrvatske 2011. godine su Grad Zagreb i Splitsko-dalmatinska županija, zatim slijede Zagrebačka županija i Osječko-baranjska te Primorsko-goranska i Zadarska županija što je u korelaciji s prostornim rasporedom ukupnog broja stanovnika Hrvatske (tab. 11).

U Središnjoj je Hrvatskoj učenički kontingent bio najveći u upisnim područjima Grada Zagreba (7,7 % ukupnog stanovništva upisnih područja Grada Zagreba). Nakon Grada Zagreba s većim udjelom učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu slijede županije koje zahvaćaju gravitacijska područja makroregionalnih centara. Najveći udio učeničkog kontingenta među njima u ukupnom stanovništvu imala je Splitsko-dalmatinska županija (9 %). Udjeli učeničkog

kontingenta u ukupnom stanovništvu vrlo su niski u upisnim područjima OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj (3,7 %) i OŠ Grohote, Grohote (4,4 %) u Splitsko-dalmatinskoj županiji, OŠ Donji Lapac, Donji Lapac (4,3 %) i OŠ Anž Frankopan, Kosinj (4,4 %) u Ličko-senjskoj županiji; OŠ Skrad, Skrad (4,8 %) u Primorsko-goranskoj županiji; OŠ Petar Lorini, Sali (4,9 %) u Zadarskoj županiji i dr. Među najvišima su udjeli učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu upisnog područja OŠ Voćin, Voćin (15,1 %) u Virovitičko-podravskoj županiji; OŠ Kuršanec, Kuršanec (14,2 %) i OŠ Dr. Ivana Novaka, Macinec (14,0 %) u Međimurskoj; OŠ u Đulovcu, Đulovac (13,8 %) u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji i dr. Sva upisna područja koja se nalaze na otocima imaju manji udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu od prosjeka Hrvatske[59].

[59] Upisna područja na otocima koja imaju udio manji od prosječnog udjela učeničkog kontingenta u ukupnom udjelu stanovnika Hrvatske su: OŠ "Fran Krsto Frankopan", Krk (6,8 %), OŠ Maria Martinolića, Mali Lošinj (6,8 %), OŠ Frane Petrića, Cres (7,1 %), OŠ Ivana Rabljanina, Rab (7,2 %) u Primorsko-goranskoj županiji; OŠ Petar Lorini, Sali (4,9 %) na Dugom otoku i OŠ Valentin Klarin, Preko (5,7 %) na otoku Ugljanu, OŠ Vladimir Nazor, Nevidane (7,1 %) na otoku Pašmanu u Zadarskoj županiji; OŠ Murterski školji, Murter (7,1 %) u Šibensko-kninskoj županiji; OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj (3,7 %) na otoku Hvaru, OŠ Grohote, Grohote (4,4 %) na otoku Šolti, OŠ Bol, Bol (5,7 %) i OŠ Supetar (6,0 %) na otoku Braču, OŠ Vis, Vis (6,3 %) i OŠ Komiža, Komiža (6,6 %) na otoku Visu u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Mljet, Babino Polje (6,0) na otoku Mljetu, OŠ "Braća Glumac", Lastovo (7,6 %), OŠ Smokvica, Smokvica (7,3 %), OŠ Petra Kanavelića, Korčula (7,8 %), OŠ "Ante Curać-Pinjac", Žrnovo (7,9 %), OŠ Vela Luka, Vela Luka (7,9 %) i OŠ Blato, Blato (8,2 %) na otoku Korčuli u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

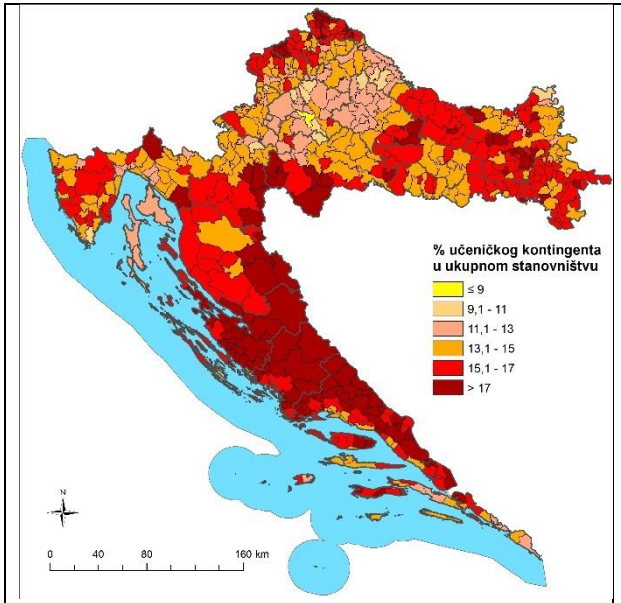

Sl. 19. Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske 1961. godine

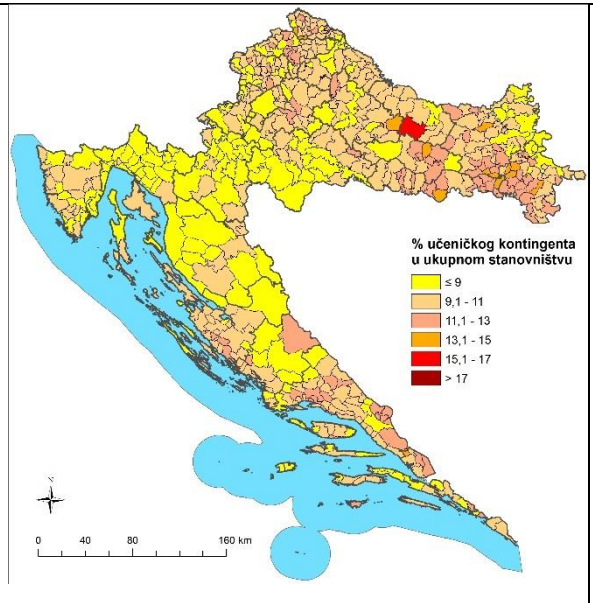

Sl. 20. Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske 2001. godine

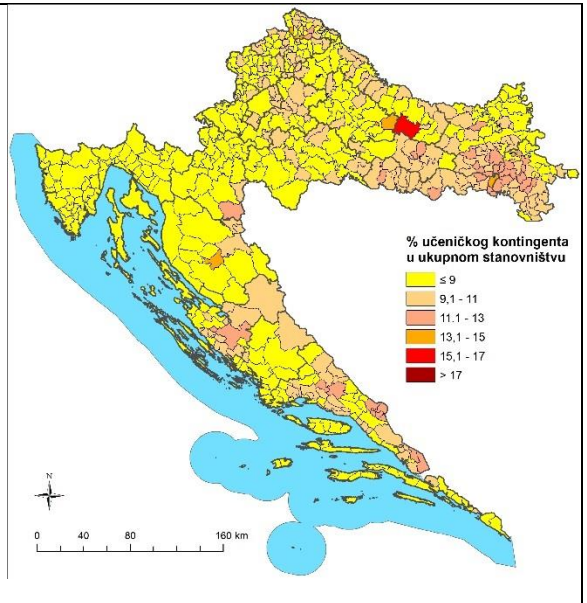

Sl. 21. Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske 2011. godine

Za osnivače škola, županije i upravne gradove iznimno je važna analiza promjene učeničkog kontingenta, posebice u posljednjem međupopisnom razdoblju 2011./2001. godine (sl. 22), na svim prostornim razinama. Osim opće slike na razini države, važno je identificirati trendove među geografskim regijama, prema vrstama upisnih područja, prema županijama i unutar županija. U upisnim područjima Hrvatske učenički je kontingent 2001. godine obuhvaćao 9,4 % ukupnog stanovništva Hrvatske. U međupopisnome razdoblju 2011./2001. godine učenički je kontingent smanjen za 59 429 učenika, što je 14,3 % manje učenika nego 2001. godine. Smanjenje učeničkoga kontingenta 2011. godine u odnosu na 2001. godinu u Hrvatskoj je najizraženije u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama, a podjednako je u integriranim upisnim područjima i samostalnim upisnim područjima. Utvrđeno stanje otvara pitanje održivosti područnih osmorazrednih osnovnih škola i mogućeg degradiranja statusa na četverorazredne, a potvrđuje opravdanost metodološkog pristupa prema kojemu je iz samostalnih upisnih područja izdvojen i analiziran korpus samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama. Analizirano na razini upisnih područja indeks promjene učeničkoga kontingenta varira od 34,2 (OŠ Tijarica, Tijarica u Splitsko-dalmatinskoj županiji) do 175,6 (OŠ Lovinac, Lovinac[60] u Ličko-senjskoj županiji). Učenički je kontingent 2011. godine u odnosu na 2001. godinu povećan u 11,2 % upisnih područja Hrvatske i to u četirima integriranim upisnim područjima (integriranom upisnom području osnovnih škola u Sesvetama, Dugome Selu, Petrinji i Solinu) i četirima samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama (OŠ Vugrovec-Kašina, Kašina u Gradu Zagrebu, OŠ Sveta Nedelja, Sveta Nedelja i OŠ Pušća, Pušća u Zagrebačkoj županiji te OŠ Obrovac, Obrovac u Zadarskoj županiji). Daljnjim praćenjem demografskih trendova u navedena četiri samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama moguće je utvrditi opravdanost prerastanja područnih škola u matične. Najviše je samostalnih upisnih područja u kojima je povećan učenički kontingent 2011./2001. godine u Središnjoj Hrvatskoj[61], a zatim slijede upisna područja Južnog hrvatskog

[60] Učenički kontingent je u upisnom području OŠ Lovinac 2011. godine iznosio 79, a 2001. godine 45.

[61] Samostalna upisna područja Središnje Hrvatske u kojima je učenički kontingent 2011./2001. godine povećan su: OŠ Molve, Molve u Koprivničko-križevačkoj županiji; OŠ Oroslavje, Oroslavje u Krapinsko-zagorskoj županiji; OŠ Kuršanec, Kuršanec, OŠ Dr. Ivana Novaka, Macinec, OŠ Orehovica, Orehovica, OŠ Vladimira Nazora, Pribislavec i OŠ Domašinec, Domašinec u Međimurskoj županiji; OŠ Braće Radića, Pakrac u Požeško-slavonskoj županiji; OŠ Komarevo, Komarevo u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Cestica, Cestica, OŠ Trnovec, Trnovec i OŠ Veliki Bukovec, Veliki Bukovec u Varaždinskoj županiji; OŠ „Vladimir Nazor", Pisarovina, OŠ Klinča Sela, Klinča Sela, OŠ Šćitarjevo, Šćitarjevo, OŠ Pavao Belas, Brdovec, OŠ Bistra, Poljanica Bistranska, OŠ Ivane Brlić-Mažuranić, Prigorje Brdovečko i OŠ Josipa Badalića, Graberje Ivanićko u Zagrebačkoj županiji te OŠ Stjepana Bencekovića, Horvati i OŠ Brezovica, Brezovica u Gradu Zagrebu.

primorja[62] i upisna područja Istočne Hrvatske[63]. U zadnjem je međupopisnom razdoblju u Gorskoj Hrvatskoj učenički kontingent povećan u četirima upisnim područjima (OŠ Lovinac, Lovinac, OŠ Dr. Franje Tuđmana, Lički Osik i OŠ Kralja Tomislava, Udbina u Ličko-senjskoj županiji te OŠ Nikole Tesle, Gračac u Zadarskoj županiji), a u Sjevernom hrvatskom primorju u OŠ Joakima Rakovca Sveti Lovreč Pazenatički u Istarskoj županiji te u upisnim područjima Primorsko goranske županije OŠ Sveti Matej, Viškovo, OŠ Milan Brozović, Kastav, OŠ Jurja Klovića, Tribalj, OŠ Klana, Klana i OŠ Hreljin, Hreljin. U ostalim je upisnim područjima 2011./2001. godine (sl. 22) smanjen učenički kontingent. Vuk i Curić (2014) u svojem istraživanju ukazali su na to da je smanjenje ukupnog broja stanovnika Bjelovarsko-bilogorske županije utjecalo na smanjenje broja školskih obveznika. Nijedno upisno područje Bjelovarsko-bilogorske županije nije zabilježilo porast broja stanovnika u razdoblju 2011./2001. godine. „Podatak da je u posljednjem međupopisnom razdoblju u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji smanjen broj stanovnika za više od četvrtinu nego u desetljeću u kojemu je na demografski razvoj dominantno utjecao politički razvoj najavljuje i dramatičan pad broja školskih obveznika u predmetnoj nastavi u sljedećem petogodišnjem razdoblju" (Vuk i Curić, 2014, 181). Depopulacijski procesi su i u upisnim područjima Splitsko-dalmatinske županije u međupopisnom razdoblju 2011./2001. godine značajno utjecali i na smanjenje učeničkoga kontingenta županije (indeks promjene 86,8) (Vuk i Vranković, 2016).

Udio učeničkog kontingenta u ukupnom učeničkom kontingentu stagnira 2011. godine u odnosu na 2001. godinu u Virovitičko-podravskoj i Požeško-slavonskoj županiji te u županijama na sjeveru Hrvatske (Varaždinska, Koprivničko-križevačka, Međimurska). Mali je porast udjela učeničkog kontingenta 2011. godine u odnosu na 2001. godinu u ukupnom učeničkom kontingentu Hrvatske ostvaren u Gradu Zagrebu i Zagrebačkoj županiji te u županijama Južnog hrvatskog primorja (osim Šibensko-kninske koja bilježi smanjenje). Udio učeničkog kontingenta je smanjen 2011. u odnosu na 2001. godinu i u Krapinsko-zagorskoj, Bjelovarsko-bilogorskoj, Karlovačkoj, u županijama Istočne Hrvatske te u Istarskoj i Primorsko-goranskoj županiji (tab. 11).

[62] Samostalna upisna područja Južnog hrvatskog primorja u kojima je učenički kontingent 2011./2001. godine povećan su: OŠ Benkovac, Benkovac, OŠ Vladimira Nazora, Škabrnja, OŠ Privlaka, Privlaka, OŠ Braće Radić, Pridraga u Zadarskoj županiji; OŠ Kistanje, Kistanje u Šibensko-kninskoj županiji; OŠ Ante Starčevića, Dicmo, OŠ Strožanac, Podstrana, OŠ „Bijaći", Kaštel-Novi, OŠ Ostrog, Kaštel Lukšić, OŠ „Stjepan Radić", Imotski, OŠ Petra Kružića, Klis, OŠ "Tučepi", Tučepi, OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Primorje, Smokovljani, OŠ Trpanj, Trpanj, OŠ Orebić, Orebić i OŠ Župa dubrovačka, Mlini u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

[63] Samostalna upisna područja Istočne Hrvatske u kojima je učenički kontingent 2011./2001. godine povećan su: OŠ „Dragalić", Dragalić u Brodsko-posavskoj županiji; OŠ Luka Botić, Viškovci, OŠ Bilje, Bilje, OŠ Tenja, Tenja, OŠ Antunovac, Antunovac, OŠ Laslovo, Laslovo i OŠ Drenje, Drenje u Osječko-baranjskoj županiji te OŠ Nikole Tesle, Mirkovci u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

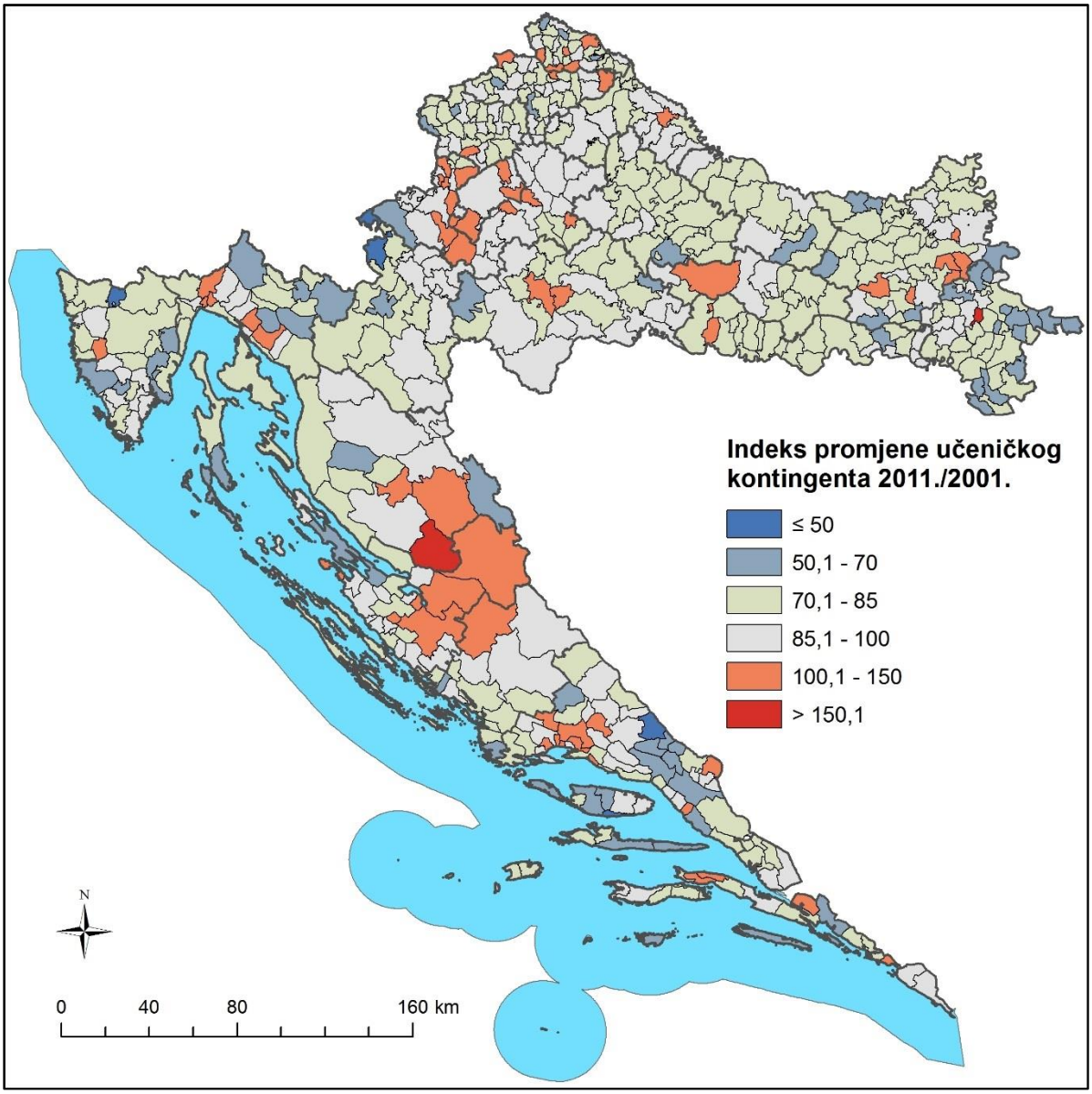

Sl. 22. Indeks promjene učeničkog kontingenta u upisnim područjima Hrvatske 2011./2001. godine

Za utvrđivanje specifičnih, ali kompleksnih uzroka promjene učeničkog kontingenta na razini pojedinih županija i vrsta upisnih područja u međupopisnim razdobljima 2001. – 2011. kao i 2011. – 2021. godina nužna su daljnja multidisciplinarna istraživanja koja uključuju terenski rad. Ta bi istraživanja dopunila dosadašnje spoznaje od kojih su odabrane interpretirane u nastavku poglavlja. Nastavlja se koncentracija stanovništva u gradskim i prigradskim naseljima, a neki od uzroka prostornog prerazmještaja stanovništva Međimurske županije su „velika nezaposlenost radno aktivnog stanovništva, lošiji uvjeti rada, nepovoljni stambeni uvjeti, nedostatak obrazovnih ustanova te nedovoljna opskrbljenost brojnim uslugama“ (Spevec, 2011, 69). Proces ukupne depopulacije, uz proces starenja stanovništva, temeljni su demografski procesi i u Karlovačkoj županiji što se je odrazilo kako na nepovoljnu obrazovnu strukturu tako

i na učenički kontingent u ukupnom stanovništvu (Turk i Jukić, 2009). „Nije dovoljno samo financijskim sredstvima poticati rađanje, a zatim prepustiti stanovništvo samo sebi, poglavito u naseljima bez osnovnih infrastrukturnih kapaciteta, škola i gospodarstva koje nije sposobno održavati život lokalne zajednice“ (Turk i Jukić, 2009, 1190). Kontinuirano smanjenje kontingenta mladog stanovništva koji je uočen u gotovo svim županijama, uz istodobno povećanje udjela starije populacije, utjecalo je na sve nepovoljniju dobnu strukturu stanovništva Varaždinske županije (Spevec, 2009b).

Na stanje i trendove u brojnosti i prostornoj distribuciji učeničkog kontingenta u posljednjem međupopisnom razdoblju značajno su utjecali društveno-geografski procesi iz razdoblja koje mu je prethodilo. Promatramo li razdoblje od 1961. do 2011. godine, uočavamo da je veći broj upisnih područja u kojima je smanjen učenički kontingent od broja upisnih područja u kojima je smanjen ukupan broj stanovnika**.** Od 569 upisnih područja izdvojenih u ovome radu, u čak 494 upisnih područja je smanjen učenički kontingent što je za 100 upisnih područja više od broja upisnih područja u kojima je smanjen ukupan broj stanovnika 2001./1961. godine. Različiti trendovi se uočavaju prema vrstama upisnih područja, ali i prema pojedinim upisnim područjima. U integriranim upisnim područjima došlo je do povećanja učeničkog kontingenta 2001. godine u odnosu na 1961. godinu (indeks promjene 103,3), a najveće je smanjenje u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama (indeks promjene 45,2) (tab. 9).

Indeks promjene učeničkog kontingenta 2001./1961. godine iznosio je oko 68. Na razini pojedinih upisnih područja najveće su razlike u ukupnoj promjeni učeničkog kontingenta za upisno područje OŠ Lovinac, Lovinac u Ličko-senjskoj županiji (indeks promjene 4,8) i za upisno područje OŠ Strožanac, Podstrana (indeks promjene 892,2) u Splitsko-dalmatinskoj županiji (sl. 23). Smanjenje brojnosti učeničkog kontingenta 2001./1961. zabilježeno je u 87 % upisnih područja. Upisna područja jakog smanjenja učeničkog kontingenta 2001./1961. godine su OŠ Jabukovac, Jabukovac (8,5), OŠ Dvor, Dvor (9,0), OŠ Gvozd, Gvozd (11,1) i OŠ Vladimir Nazor, Topusko (14,1) u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Primorski Dolac, Primorski Dolac (13,6), OŠ Milana Begovića, Vrlika (14,6), OŠ Braće Radića, Bračević (14,8), OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj (14,8) u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Kistanje, Kistanje (7,8), OŠ Jakova Gotovca, Unešić (9,0) i OŠ Skradin, Skradin (12,2) u Šibensko-kninskoj županiji; OŠ Zemunik, Zemunik Donji (11,4) i OŠ Nikole Tesle, Gračac (12,1) u Zadarskoj županiji (sl. 23). Mali je broj upisnih područja koja su doživjela povećanje učeničkog kontingenta 2001./1961. godine (oko 17 % svih upisnih područja). Upisna područja s povećanim učeničkim kontingentom 2001./1961. godine u korelaciji su s upisnim područjima u kojima je povećan ukupan broj

stanovnika kao i s upisnim područjima veće gustoće naseljenosti. Do značajnog povećanja učeničkog kontingenta došlo je u upisnim područjima uskog obalnog pojasa srednje i južne Dalmacije[64], u izdvojenim upisnim područjima Istre[65], riječke[66] i osječke[67] makroregije te u te u području decentralizirane zagrebačke aglomeracije [68] (sl. 23).

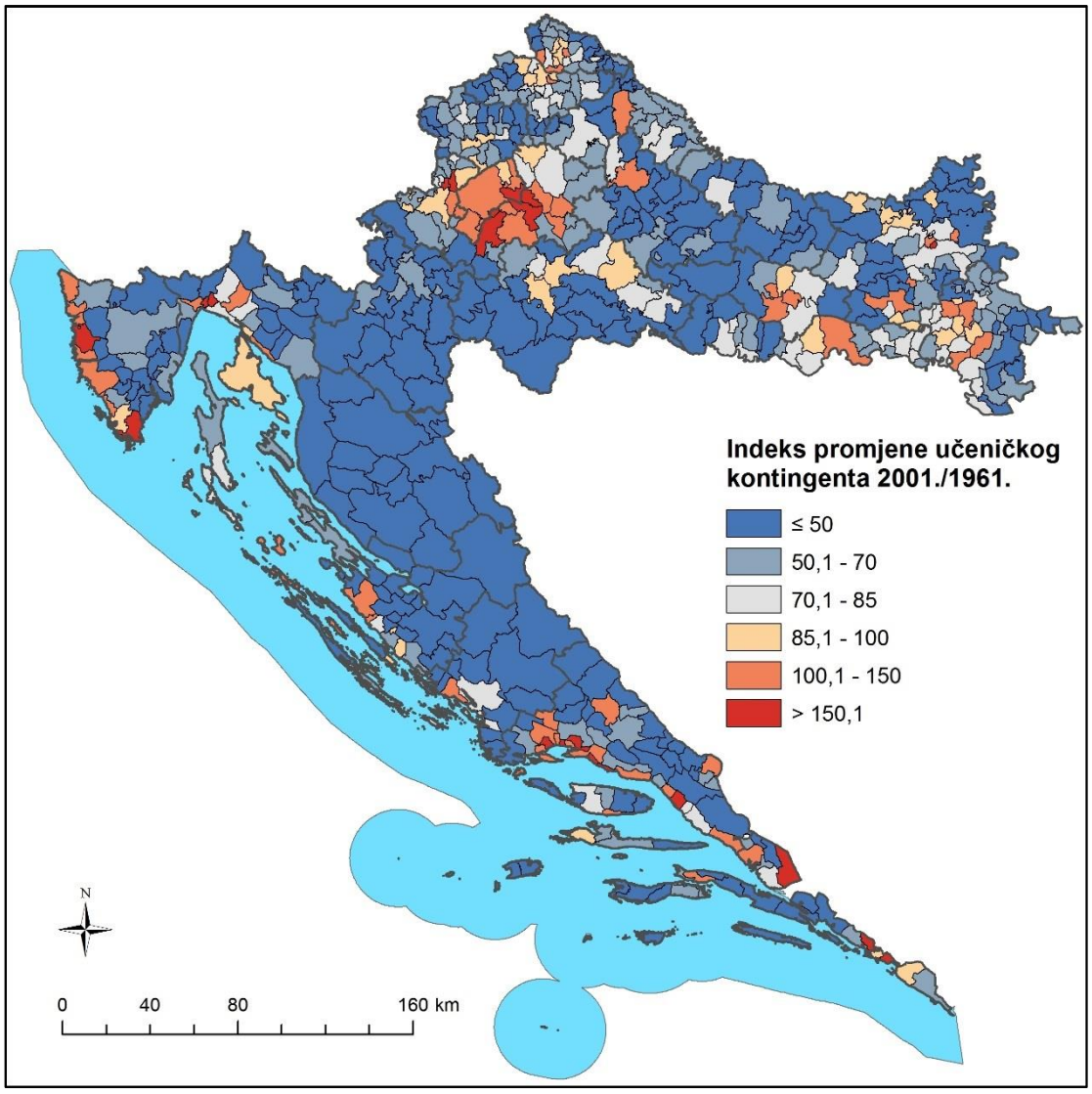

Sl. 23. Indeks promjene učeničkog kontingenta u upisnim područjima Hrvatske 2001./1961. godine

[64] OŠ Strožanac, Podstrana (631,3), integrirana upisna područja osnovnih škola smještena u Solinu (247,2) i Makarskoj (218,9), OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica (222,2), OŠ Jesenice, Dugi Rat (202,7) i OŠ "Bijaći", Kaštel-Novi (181,6) u Splitsko-dalmatinskoj županiji te u OŠ Mokošica, Mokošica (892,2), OŠ Župa dubrovačka, Mlini (194,0) i integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Metkoviću (152,8) u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

[65] OŠ Dr. Mate Demarina, Medulin (161,6) i integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Poreču (154,4) u Istarskoj županiji.

[66] OŠ Sveti Matej, Viškovo (324,3) i OŠ Milan Brozović, Kastav (262,0) u Primorsko-goranskoj županiji.

[67] OŠ Višnjevac, Višnjevac (223,8) u Osječko-baranjskoj županiji.

[68] OŠ Velika Mlaka, Velika Mlaka (238,1), OŠ Rugvica, Rugvica (209,8), OŠ Pavao Belas, Brdovec (162,4) i u integriranim upisnim područjima osnovnih škola smještenim u Zaprešiću (341,4), Dugom Selu (253,5) i Velikoj Gorici (245,9) u Zagrebačkoj županiji i u integriranom upisnom području osnovnih škola smještenim u Sesvetama i okolnom području (573,1) u Gradu Zagrebu.

Možemo zaključiti da su broj stanovnika i učenički kontingent smanjeni u cijeloj Hrvatskoj u posljednjem međupopisju 2001. – 2011. godina, kao i u razdoblju od 1961. do 2001. godine, a time i u ukupnom proučavanom razdoblju od 1961. do 2011. godine zbog depopulacijskih procesa i starenja stanovništva. Osim smanjenog učeničkog kontingenta promijenila su se i kvalitativna obilježja ostalih demografskih struktura u upisnim područjima osnovnih škola. Indeks promjene učeničkog kontingenta u upisnim područjima Hrvatske 2011./1961. godine iznosio je 58,2 što znači da je u upisnim područjima osnovnih škola 2011. godine učenički kontingent bio smanjen za više od 40 %. U analiziranom razdoblju učenički je kontingent najviše smanjen u upisnim područjima Gorske Hrvatske, a najmanje smanjenje bilježe upisna područja Središnje Hrvatske (tab. 10). Sva upisna područja Gorske Hrvatske su 2011. godine imala manji učenički kontingent nego 1961. godine. Smanjenje učeničkoga kontingenta 2011. godine u odnosu na 1961. godinu u Hrvatskoj je najizraženije u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama[69] i samostalnim upisnim područjima, a najmanje je izraženo u integriranim upisnim područjima. Indeks promjene učeničkoga kontingenta varira od 5,7 (OŠ Anž Frankopan, Kosinj u Ličko-senjskoj županiji) do 765,7 (OŠ Strožanac, Podstrana u Splitsko-dalmatinskoj županiji). Učenički je kontingent 2011. godine u odnosu na 1961. godinu povećan u 8,9 % upisnih područja Hrvatske (tab. 11). Iako stanovništvo stari i u gradu, i u nepoljoprivrednim, gradskim djelatnostima (Wertheimer-Baletić, 2005), neka su integrirana upisna područja zabilježila povećanje učeničkog kontingenta 2011./1961. godine, npr. integrirano upisno područje osnovnih škola u Zagrebu u kojem je 1961. godine učenički kontingent brojio 51 480, a 2011. godine 51 867 stanovnika ili integrirano upisno područje osnovnih škola u Splitu u kojem je 1961. godine učenički kontingent iznosio 12 121, a 2011. godine 14 515 stanovnika. U većini samostalnih upisnih područja 2011./1961. godine smanjen je učenički kontingent. Npr., u upisnom području OŠ Antuna Mihanovića Petropoljskog, Drniš u Šibensko-kninskoj županiji učenički je kontingent 1961. godine iznosio 5909, a 2011. godine smanjen je na 919 stanovnika ili u upisnom području OŠ Zrinskih i Frankopana, Otočac u Ličko-senjskoj županiji učenički je kontingent 1961. godine iznosio 3586, a 2011. godine smanjen je na 871 stanovnika.

Ljudski potencijal ima važnu ulogu u ukupnome razvoju i (re)valorizaciji prostora, a promjene u njegovim obilježjima utječu na sveukupne društvene odnose, procese i strukture (Spevec, 2011). Kompleksne posljedice tih demografskih procesa, između ostaloga, očituju se u

[69] Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama iznosio je 40,1, u samostalnim upisnim područjima 43,1, a u integriranim upisnim područjima 88,8.

prostornoj organizaciji pojedinih centralnih funkcija. U središtu je ovog rada obrazovna funkcija koja predstavlja sile koje utječu na kulturni pejzaž regionalno različito (Ruppert i dr., 1981) ovisno o geografskim obilježjima upisnih područja. U pojedinim su područjima osnovane osnovne škole i formirana upisna područja da bi bile zadovoljene potrebe društvene zajednice te kako bi školskim obveznicima tj. učenicima bio osiguran odgojno-obrazovni rad. Stoga je demografski razvoj ključan faktor razvoja mreže osnovnih škola. Tamo gdje je veći udio učeničkog kontingenta, gušća je i mreža škola, a to utječe na gospodarska i društvena obilježja upisnih područja i cjelokupni razvoj Hrvatske. Kako se učenički kontingent smanjuje, smanjuje se i broj učenika u pojedinim razredima i ukupni broj učenika u školama te se mijenjaju obilježja škola. U područjima s većim učeničkim kontingentom veće su i potrebe za razvojem obrazovne funkcije pa je na relativno malom prostoru ustrojeno više od jedne osnovne škole, npr. u integriranim upisnim područjima (prigradskim i gradskim područjima) s većom gustoćom naseljenosti. Područja koja su rjeđe naseljena imaju drukčija obilježja škola. U skladu s demografskim prilikama u nekim su područjima Hrvatske ustrojene matične škole s osmorazrednim područnim školama. Zbog intenzivnog smanjenja broja učenika neke su škole izgubile status matičnosti i postale su područne osmorazredne škole. Te škole nisu matične i najčešće su pripojene najbližoj „većoj" osnovnoj školi. Dakle, demografski je faktor ključan za odluke obrazovne politike i strateške odluke o dodjeli ili ukidanju statusa matičnosti škole. Iz prikazanih podataka i detaljne demografske analize moguće je zaključiti da su demografsko stanje i demografski razvoj ključni za daljnji razvoj mreže osnovnih škola čime je potvrđena druga hipoteza ovoga rada.

4.3. Tipologija upisnih područja osnovnih škola Hrvatske

Tipologijom upisnih područja osnovnih škola Hrvatske identificirana su i objašnjena zajednička obilježja pojedinih tipova upisnih područja osnovnih škola te su utvrđene zakonitosti u procesu njihova funkcioniranja, ali i predviđeni novi odnosi i posljedice u geografskome prostoru koji nastaju prožimanjem prirodnih i/ili društvenih faktora.

Nakon pristupa tipologiji upisnih područja osnovnih škola Hrvatske opisani su rezultati tipologije upisnih područja zasebno za svaku od triju vrsta upisnih područja.

4.3.1. Pristup tipologiji upisnih područja osnovnih škola Hrvatske

U metodologiji znanstvenih radova kojima je cilj izrada tipologije često su korištene metode multivarijatnih analiza. Kurnoga Živadinović (2005) je primjenom metoda multivarijatnih analiza (klaster analiza, faktorska analiza i diskriminacijska analiza) izradila klasifikaciju županija Hrvatske na temelju sličnih socioekonomskih obilježja. Lovrinčević i dr. (2005) su

upotrebom različitih multivarijatnih metoda pokušali odgovoriti na pitanje kako optimalno regionalizirati Hrvatsku[70]. Homogenost hrvatskih županija procjenjivali su K-means metodom[71] klaster analize. Rašić (2005) je primjenom faktorske i klaster analize grupirao jedinice lokalne samouprave odabranih županija na temelju društveno-gospodarskih pokazatelja. Tipologiju ruralnih područja Hrvatske[72] izradio je Lukić 2009. godine pri čemu se koristio faktorskom analizom za izdvajanje ključnih faktora diferencijacije ruralnih područja Hrvatske te je nakon izračunavanja faktorskih bodova proveo klaster analizu kojom je izdvojio sedam tipova ruralnih područja Hrvatske[73]. Klaster analize primijenjene su i u radovima kojima je tema istraživanje nastave i nastavnog procesa. Klaster analiza korištena je i u istraživanju stilova poučavanja i napredovanja učenika (Bennett, 1976).

Za tipologiju upisnih područja osnovnih škola Hrvatske u ovom su radu primijenjene multivarijatne analize. Izrada tipologije upisnih područja Hrvatske sastojala se od nekoliko metodoloških koraka. Nakon što su identificirana upisna područja osnovnih škola Hrvatske i diferencirana na samostalna upisna područja, samostalna upisna područja s područnim osmorazrednim školama i integrirana upisna područja, prikupljani su kvantitativni pokazatelji. Na 70 različitih varijabla[74] svrstanih u četiri geografska faktora, a to su općegeografski

[70] Kriteriji za izbor varijabla bili su: kriteriji Eurostata o broju stanovnika, maksimalan financijski učinak od pristupa strukturnim fondovima u dugoročnom razdoblju i kriterij homogenosti pojedinih regija kao osnovica za vođenje dugoročne konzistentne politike regionalnog razvitka.

[71] K-means metoda je podvrsta klaster analize. Vrlo je fleksibilna u zadavanju broja željenih grupa. Za razliku od nekih drugih pristupa klaster analizi K-means metoda podrazumijeva zadavanje broja maksimalno različitih grupa koji se želi postići analizom, i to prije same analize. Procedura K-means metode nakon toga formira zadani broj grupa koje su međusobno maksimalno različite, a elementi pojedinih grupa minimalno su različiti unutar grupe.

[72] Lukić je tipologiju ruralnih područja Hrvatske izradio na skupu 6515 ruralnih i periurbanih naselja sa stanovništvom 2001. godine na temelju 58 varijabla podijeljenih u 11 skupina: lokacijska obilježja, broj, razmještaj i sastav stanovništva, demografska dinamika, zaposlenost i cirkulacija, socioekonomska struktura naselja, značaj i struktura poljoprivrede kao izvora prihoda, način korištenja zemljišta, funkcije i stanje stambenog fonda, infrastrukturna opremljenost kućanstava, centralitet naselja te dostupnost centralnim i funkcionalno jače opremljenim naseljima.

[73] A – Dinamična, strukturno jača periurbana ili ruralna područja, B – Dostupnija, o cirkulaciji ovisna ruralna ili periurbana područja, C – Tržišno orijentirana poljoprivredna ruralna područja, D – Ekonomski diverzificirana ruralna područja (pretežito turistička), E – Ruralna područja poljoprivredne ekstenzifikacije i slabe demografske dinamike, F – Ruralna periferija i G – Ostala ruralna područja (pretežito mala, slabo infrastrukturno opremljena naselja).

[74] Površina upisnog područja (km^2), upisno područje uz obalu ili u unutrašnjosti, nadmorska visina sjedišta upisnog područja (m), broj stanovnika 1961. godine, broj stanovnika 1971. godine, broj stanovnika 1981. godine, broj stanovnika 1991. godine, broj stanovnika 2001. godine, broj stanovnika 2011. godine, gustoća naseljenosti 1961. godine, gustoća naseljenosti 2001. godine, gustoća naseljenosti 2011. godine, broj stanovnika dobi od 0 do 14 godina 1961. godine, broj stanovnika dobi od 0 do 19 godina 1961. godine, broj stanovnika dobi više od 65 godina 1961. godine, broj stanovnika dobi od 0 do 14 godina 2001. godine, broj stanovnika dobi od 0 do 19 godina 2001. godine, broj stanovnika dobi više od 65 godina 2001. godine, broj stanovnika dobi od 0 do 14 godina 2011. godine, broj stanovnika dobi od 0 do 19 godina 2011. godine, broj stanovnika dobi više od 65 godina 2011. godine, indeks starosti 1961. godine, indeks starosti 2001. godine, indeks starosti 2011. godine, učenički kontingent 1961. godine, učenički kontingent 2001. godine, učenički kontingent 2011. godine, udio učeničkog kontingenta od 7 do 14 godina u stanovništvu dobi od 0 do 19 godina 1961. godine, udio učeničkog kontingenta od 7 do 14 godina u stanovništvu dobi od 0 do 19 godina 2001. godine, udio učeničkog kontingenta od 7 do 14 godina u stanovništvu dobi od 0 do 19 godina 2011. godine, udio učeničkog kontingenta od 7 do 14 godina u ukupnom stanovništvu 1961. godine, udio

(lokacijski), demografski, obrazovni i ekonomski, primijenjena je metoda korelacije kojom su za svaki geografski faktor određene po dvije do tri varijable. U multivarijatnim analizama za određivanje tipova upisnih područja osnovnih škola Hrvatske korišteno je ukupno jedanaest varijabla. Općegeografski (lokacijski) faktor (I) čine sljedeće varijable: broj naselja upisnog područja, površina upisnog područja i prosječna nadmorska visina sjedišta upisnog područja. Demografski faktor (II) čine gustoća naseljenosti upisnog područja 2011. godine, učenički kontingent 2011. godine te indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. Obrazovni faktor (III) čine indeks promjene broja učenika upisnog područja od prvog do osmog razreda 2011./2001., promjena broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011./2001. te veličina škole prema broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011. godine. Ekonomski faktor (IV) čine prosječna udaljenost od mjesta stanovanja do škole (u minutama) i indeks razvijenosti[75] 2010. godine za jedinicu lokalne i područne (regionalne) samouprave u kojemu se nalazi sjedište matične škole. Budući da su odabrane varijable iskazane u različitim mjernim jedinicama, provedena je transformacija originalnih podataka (tab. 13). Da bi se uklonio utjecaj različitih mjernih jedinica, originalne vrijednosti svih jedanaest primijenjenih varijabli pretvorene su u standardizirane vrijednosti (*z*-vrijednosti).

učeničkog kontingenta od 7 do 14 godina u ukupnom stanovništvu 2001. godine, udio učeničkog kontingenta od 7 do 14 godina u ukupnom stanovništvu 2011. godine, razlika učeničkog kontingenta od broja stanovnika dobi od 0 do 19 godina 2011./1961., razlika učeničkog kontingenta od broja stanovnika dobi od 0 do 19 godina 2011./2001., razlika učeničkog kontingenta od ukupnog broja stanovnika 2011. godine u odnosu na 1961. godinu, razlika učeničkog kontingenta od ukupnog broja stanovnika 2011./2001. godine, indeks promjene ukupnog stanovništva 2011./1961. godine, indeks promjene ukupnog stanovništva 2011./2001. godine, prosječna udaljenost sjedišta škole i svih naselja upisnog područja (u km), prosječna udaljenost sjedišta škole i svih naselja upisnog područja (u min), maksimalna udaljenost unutar upisnog područja sjedište škole – naselje (u km), maksimalna udaljenost unutar upisnog područja sjedište škole – naselje (u min), broj matičnih škola 2011. godine, broj područnih osmorazrednih škola 2011. godine, broj područnih škola od 1. do 4. razreda 2011. godine, broj razrednih odjela od 1. do 4. razreda 2011. godine, broj učenika od 1. do 4. razreda 2011. godine, broj razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011. godine, broj učenika od 5. do 8. razreda 2011. godine, ukupan broj razrednih odjela od 1. do 8. razreda 2011. godine, ukupan broj učenika od 1. do 8. razreda 2011. godine, broj matičnih škola 2001. godine, broj područnih osmorazrednih škola 2001. godine, broj područnih škola od 1. do 4. razreda 2001. godine, broj razrednih odjela od 1. do 4. razreda 2001. godine, broj učenika od 1. do 4. razreda 2001. godine, broj razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2001. godine, broj učenika od 5. do 8. razreda 2001. godine, ukupan broj razrednih odjela od 1. do 8. razreda 2001. godine, ukupan broj učenika od 1. do 8. razreda 2001. godine, indeks promjene broja učenika od 1. do 8. razreda 2011./2001. godine, indeks promjene broja učenika od 5. do 8. razreda 2011./2001. godine, promjena broja razrednih odjela od 1. do 8. razreda 2011./2001., promjena broja razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011./2001. godine, prosječan broj učenika po razrednom odjelu od 5. do 8. razreda 2011. godine, prosječan broj učenika po razrednom odjelu od 1. do 8. razreda 2011. godine, prosječan broj učenika po razrednom odjelu od 5. do 8. razreda 2001. godine, prosječan broj učenika po razrednom odjelu od 1. do 8. razreda 2001. godine, indeks razvijenosti 2010. godine.

[75] Indeks razvijenosti je kompozitni pokazatelj koji se računa kao ponderirani prosjek više osnovnih društveno-gospodarskih pokazatelja radi mjerenja stupnja razvijenosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te se na temelju odstupanja vrijednosti pokazatelja od državnog prosjeka jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave razvrstavaju u skupine razvijenosti.

Dio podataka za navedene varijable po upisnim područjima osnovnih škola preuzet je iz e-Matice[76] MZOS-a za 2011. godinu i iz statističkih evidencija MZOS-a za 2001. godinu. Iz popisne statistike[77] Državnog zavoda za statistiku prema naseljima i dobnim skupinama (za 1961. i 2011. godinu) izračunate su vrijednosti varijabla demografskog faktora za svako upisno područje. Za izračunavanje veličine učeničkog kontingenta primijenjena je formula opisana u metodologiji. Podatci o indeksu razvijenosti prema jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave za 2010. godinu preuzeti su na način da je svakom upisnom području pridružena vrijednost indeksa razvijenosti one jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave u kojoj se nalazi sjedište pojedinog upisnog područja. Podatci o prometnoj dostupnosti škole svakom naselju u upisnom području (u kilometrima i minutama) dobiveni su postavljanjem upita putem aplikacije www.udaljenosti.com, a zatim su za svako upisno područje izračunate prosječne udaljenosti svih naselja do sjedišta pojedinih škola.

Cilj je tipologije upisnih područja njihovo grupiranje s obzirom na sličnost odabranih ključnih varijabla. Razvrstavanje objekata (opažanja ili varijabla) s obzirom na njihovu sličnost prema mjerenim obilježjima u klastere omogućuje klaster analiza[78] (Aldenderfer and Blashfield, 1984; Kurnoga Živadinović, 2007; Pivac, 2009; Everitt et al., 2011). Klaster analizom utvrđujemo broj i sastav klastera. U klaster analizi razlikuju se hijerarhijske i nehijerarhijske metode. Kod hijerarhijskih metoda u početku nije poznat broj klastera, dok su kod nehijerarhijskih metoda objekti grupirani u unaprijed određen broj klastera. Hijerarhijska metoda primijenjena je na spomenutim odabranim varijablama geografskih faktora te su dobiveni različiti tipovi upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Budući da je cilj klaster analize grupirati slične objekte, potrebno je utvrditi koliko su ti objekti slični, odnosno različiti. Stoga se u klaster analizi primjenjuju različite mjere udaljenosti, a najčešće su korištene euklidska udaljenost i kvadrirana euklidska udaljenost. Za izdvajanje tipova upisnih područja osnovnih škola Hrvatske uz Wardovu hijerarhijsku metodu korištena je i nehijerarhijska K-means metoda. Usporedbom klastera najbolje interpretabilno rješenje dobiveno je Wardovom metodom s kvadriranim euklidskim udaljenostima pri čemu je odabrano rješenje s pet klastera za svaku vrstu upisnih područja. Provedena nehijerarhijska K-means metoda potvrdila je preklapanje izdvojenih

[76] e-Matica je centralizirani sustav Ministarstva znanosti i obrazovanja koji služi za unos najvažnijih podataka o učenicima i djelatnicima osnovnih i srednjih škola Republike Hrvatske.
[77] Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Državni zavod za statistiku, www.dzs.hr (2. 5. 2013.).
[78] Klaster analiza je vrsta multivarijatne statističke analize koja pripada metodama klasificiranja. Temelji se na matematički formuliranim mjerama sličnosti i obuhvaća različite postupke, algoritme i metode grupiranja podataka (Pivac, 2009). To je istraživačka analiza čiji je osnovni cilj sortirati različite podatke u grupe na način da se maksimizira stupanj sličnosti unutar grupe uz uvjet da je sličnost s drugim grupama minimalna.

klastera, što je detaljnije opisano u potpoglavljima 4.3.2., 4.3.3. i 4.3.4. Dobiveni klasteri se u nastavku rada nazivaju tipovi.

Rezultati tipologije prikazani su za 569 upisnih područja osnovnih škola u Hrvatskoj: 452 samostalna upisna područja, 66 samostalnih upisnih područja s područnim osmorazrednim školama te 51 integrirano upisno područje s dvjema matičnim školama ili više njih među kojima neke imaju i područne osmorazredne škole.

Tab. 13. Geografski faktori i varijable za određivanje tipova upisnih područja

Općeogeografski (lokacijski) faktor	**Demografski faktor**	**Obrazovni faktor**	**Ekonomski faktor**
Broj naselja	Gustoća naseljenosti 2011. godine (stan./km^2)	Indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. godine	Udaljenost sjedište škole – mjesto prebivališta/boravišta (min)
Površina (km^2)	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 2011. godine	Promjena broja razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011./2001. godine	Indeks razvijenosti 2010. godine
Nadmorska visina sjedišta upisnog područja (m)	Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine	Veličina škole prema broju razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011. godine	

Izvor: obrada autora

4.3.2. Tipologija samostalnih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske

U Hrvatskoj je od ukupnog broja upisnih područja osnovnih škola oko 80 % samostalnih upisnih područja. Ona zauzimaju površinu od 38 943,6 km^2, što čini 70 % površine Hrvatske. Prosječna veličina jednog samostalnog upisnog područja iznosi 86,1 km^2, što je manje od prosječne veličine jednog upisnog područja svih osnovnih škola Hrvatske. U samostalnim upisnim područjima 2011. godine živjelo je 1 631 127 stanovnika (38 % stanovništva Hrvatske), a udio učeničkog kontingenta u ukupnom broju stanovnika samostalnih upisnih područja je 8,9 %. Samostalna upisna područja su u odnosu na prosječnu gustoću naseljenosti Hrvatske rjeđe naseljena (41,9 stan./km^2). Od ukupno 452 osnovne škole koje djeluju u tom prostranom području za 429 osnovnih škola osnivači su županije, a za 23 osnovne škole gradovi. Od ukupnog broja naselja u Hrvatskoj (6756) njih 4528 odnosno 67,0 % pripada samostalnim upisnim područjima (sl. 24 i tab. 14)

Prosječno je naselja po samostalnom upisnom području oko 10, što je manje od prosječnog broja naselja po jednom upisnom području Hrvatske (oko 12). Sjedišta samostalnih upisnih područja prosječno se nalaze na nadmorskoj visini sličnoj prosječnoj nadmorskoj visini svih sjedišta upisnih područja osnovnih škola Hrvatske (158 m).

Primijenjene varijable koje predstavljaju osnovne indikatore za izdvajanje tipova ukazuju na postojanje značajnih razlika među izdvojenim tipovima upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Primjenom Wardove metode od ukupno 452 samostalna upisna područja osnovnih škola Hrvatske izdvojeno je pet tipova samostalnih upisnih područja[79]. Najviše je upisnih područja (311) s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (A2). Demografskih i gospodarski stabilnijih upisnih područja s održivom obrazovnom funkcijom (A4) je 62, a upisnih područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (A1) je 40. Velikih i slabije gospodarski razvijenih upisnih područja s oslabljenom obrazovnom funkcijom (A3) je 33, a gusto naseljenih upisnih područja s vrlo velikim školama i perspektivnom obrazovnom funkcijom (A5) je šest (tab. 16).

Ovakav način izdvajanja tipova upisnih područja osnovnih škola Hrvatske rezultat je međuovisnosti primijenjenih varijabla geografskih faktora i karakteristika obrazovne funkcije. U nastavku je svaki tip upisnog područja detaljnije opisan na temelju korištenih varijabla u klaster analizi. Pritom je korišten grafički prikaz sredina z-vrijednosti za svaki formirani tip (sl. 24 i tab. 15).

[79] Pojedini tip upisnih područja osnovnih škola imenovan je ovisno o vrijednostima pojedinih varijabla i njihovim međuovisnostima. Prema varijablama obrazovne funkcije izdvojeni tipovi upisnih područja osnovnih škola prema tome radi li se o perspektivnoj, održivoj, oslabljenoj, ugroženoj ili teško održivoj obrazovnoj funkciji. Ostali dijelovi naziva tipa upisnog područja formirani su sukladno z-vrijednostima dominantnih varijabla ostalih geografskih faktora. Primjerice upisna područja velikih površina s niskim vrijednostima indeksa rzvijenosti grupirana su u tip koji je nazvan *velika slabije gospodarski razvijena upisna područja* i sl.

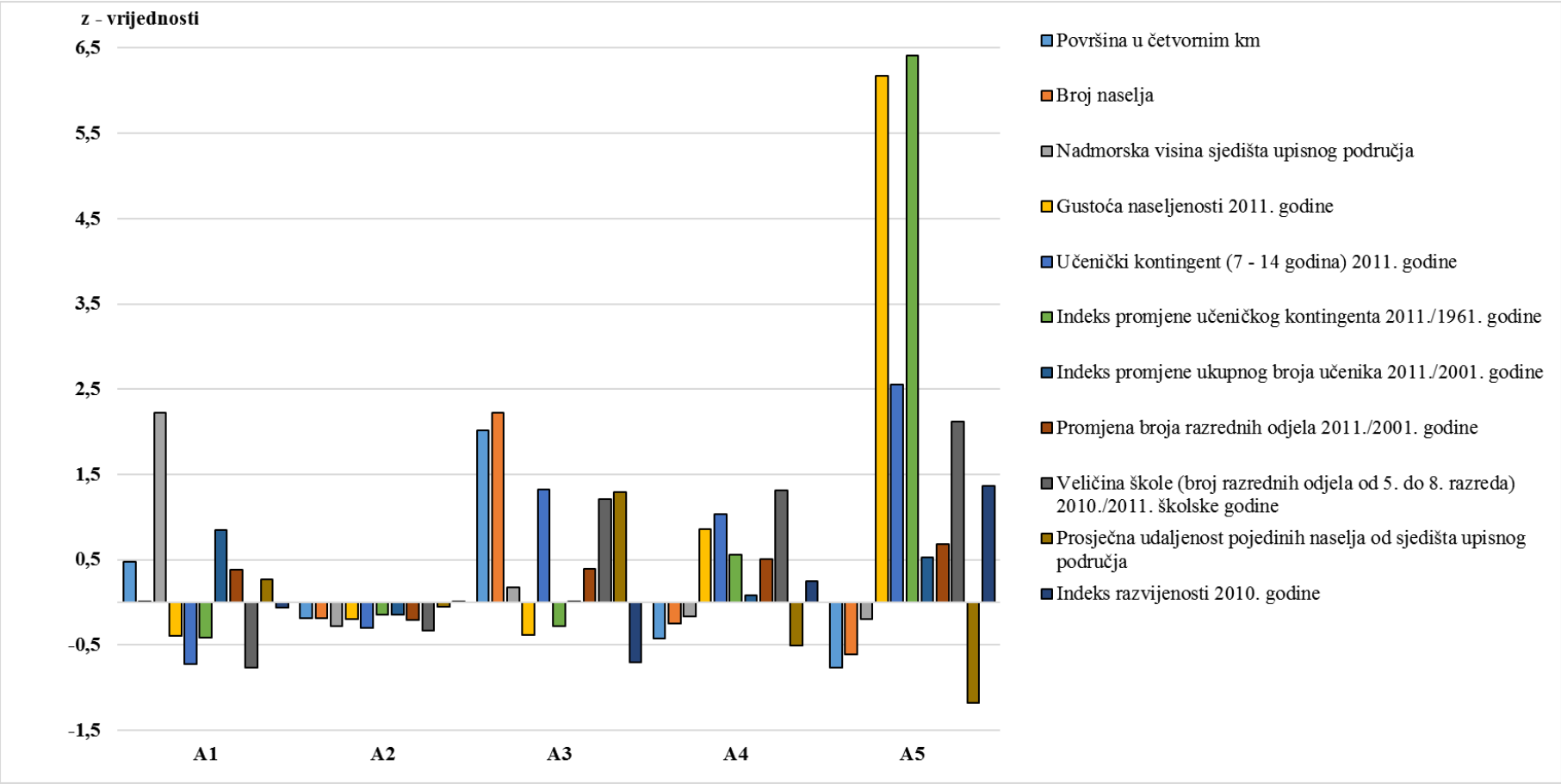

Sl. 24. Grafički prikaz sredina z-vrijednosti varijabla svakog tipa samostalnih upisnih područja

Tab. 14. Prosječne vrijednosti varijabla općegeografskih i lokacijskih, demografskih, ekonomskih i obrazovnih geografskih faktora prema vrstama upisnih područja Republike Hrvatske

Vrsta upisnih područja	Broj upisnih područja	Površina (km^2)	Prosječna veličina upisnog područja (km^2)	Broj naselja	Prosječan broj naselja po upisnom području	Prosječna nadmorska visina sjedišta upisnog područja (m)	Gustoća naseljenosti 2011. godine (stan./ km^2)	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 2011. godine	Prosječna veličina učeničkog kontingenta (7 – 14 godina) 2011. godine	Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine	Indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. godine	Promjena broja razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011./2001. godine	Veličina škole prema broju razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011. godine	Prosječna udaljenost sjedište škole – mjesto prebivališta/boravišta (min)	Indeks razvijenosti 2010. godine
Samostalna	452	38 943,6	86,1	4 528	10,1	157,7	41,9	144 143	318,9	43,5	86,2	-101	2,0	11,3	78,9
Samostalna s osmorazrednim područnim školama	66	10 120,4	153,3	1 328	20,1	194,7	33,7	28 809	436,5	38,2	84,6	20	1,7	11,1	83,3
Integrirana	51	7 489,7	146,9	900	17,6	105,0	308,7	185 039	3 628,2	88,8	86,1	128	4,1	15,3	101,0
Ukupno	**569**	**56 553,7**	**99,4**	**6 756**	**11,9**	**157,3**	**75,8**	**357 991**	**629,7**	**58,2**	**86,2**	**47**	**2,4**	**11,6**	**81,4**

Izvor: obrada autora

Tab. 15. Prosječne z-vrijednosti varijabla po tipovima samostalnih upisnih područja (Wardova metoda)

Tipovi upisnih područja	Površina	Broj naselja	Nadmorska visina sjedišta upisnog područja	Gustoća naseljenosti 2011. godine	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 2011. godine	Indeks promjene učeničkog kontingenta (7 – 14 godina) 2011./1961. godine	Indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. godine	Promjena broja razrednih odjela od 5.do 8. razreda 2011./2001. godine	Veličina škole prema broju razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2010./2011. školske godine	Prosječna udaljenost sjedište škole – mjesto prebivališta/ boravišta	Indeks razvijenosti 2010. godine
Upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (A1)	0,478	0,004	2,225	-0,393	-0,725	-0,409	0,848	0,381	-0,768	0,268	-0,065
Upisna područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (A2)	-0,186	-0,182	-0,276	-0,193	-0,301	-0,148	-0,141	-0,206	-0,330	-0,054	0,010
Velika slabije gospodarski razvijena upisna područja s oslabljenom obrazovnom funkcijom (A3)	2,015	2,219	0,177	-0,379	1,328	-0,275	0,015	0,394	1,211	1,288	-0,702
Demografski i gospodarski stabilnija upisna područja s održivom obrazovnom funkcijom (A4)	-0,420	-0,250	-0,166	0,854	1,032	0,554	0,088	0,506	1,314	-0,509	0,248
Gusto naseljena upisna područja s vrlo velikim školama i perspektivnom obrazovnom funkcijom (A5)	-0,760	-0,612	-0,200	6,173	2,555	6,408	0,529	0,683	2,115	-1,180	1,364

Izvor: obrada autora

Tab. 16. Odabrani pokazatelji izdvajanja tipova samostalnih upisnih područja

Tipovi samostalnih upisnih područja	**Broj upisnih područja (udio u ukupnom broju UP i udio u broju samostalnih UP)**	**Broj naselja (udio u ukupnom broju naselja i udio u broju naselja samostalnih UP)**	**Površina (km^2) (udio u ukupnoj površini i udio u površini samostalnih UP)**	**Prosječna površina (km^2) upisnog područja**	**Broj stanovnika 2011. godine (udio u ukupnom broju stanovnika i udio u broju stanovnika samostalnih UP)**	**Gustoća naseljenosti 2011. godine (stan./km^2)**	**Učenički kontingent (7 – 14 godina) 1961. godine**	**Učenički kontingent (7 – 14 godina) 2011. godine (udio u ukupnom broju i udio u broju u samostalnih UP)**	**Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine**	**Udio učeničkog kontingenta 2011. godine u ukupnom stanovništvu tipa**	**Prosječna nadmorska visina sjedišta UP (m)**
Upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (A1)	40 (7,2) (9,1)	412 (6,2) (9,1)	5 447,7 (9,7) (13,8)	136,2	69 733 (1,8) (4,6)	12,8	26 622	5 810 (1,8) (4,3)	21,8	8,3	468,3
Upisna područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (A2)	311 (54,7) (68,7)	2 530 (37,4) (55,3)	21 645,5 (38,3) (54,7)	69,6	897 694 (21,0) (54,7)	41,5	192 604	77 904 (21,8) (53,8)	40,6	8,7	120,5
Velika slabije gospodarski razvijena upisna područja s oslabljenom obrazovnom funkcijom (A3)	33 (5,8) (7,3)	1 109 (16,4) (25,3)	8 870,5 (16,9) (22,7)	268,8	232 337 (5,4) (14,3)	26,2	65 988	20 397 (5,7) (14,1)	30,9	8,8	179,1
Demografski i gospodarski stabilnija upisna područja s održivom obrazovnom funkcijom (A4)	62 (10,7) (13,5)	456 (6,7) (9,9)	2 891,9 (5,1) (7,3)	46,6	371 252 (8,5) (22,3)	118,4	44 522	34 573 (9,5) (23,4)	77,7	9,3	135,5

Tipovi samostalnih upisnih područja	Broj upisnih područja (udio u ukupnom broju UP i udio u broju samostalnih UP)	Broj naselja (udio u ukupnom broju naselja i udio u broju naselja samostalnih UP)	Površina (km^2) (udio u ukupnoj površini i udio u površini samostalnih UP)	Prosječna površina (km^2) upisnog područja	Broj stanovnika 2011. godine (udio u ukupnom broju stanovnika i udio u broju stanovnika samostalnih UP)	Gustoća naseljenosti 2011. godine (stan./km^2)	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 1961. godine	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 2011. godine (udio u ukupnom broju i udio u broju u samostalnih UP)	Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine	Udio učeničkog kontingenta 2011. godine u ukupnom stanovništvu tipa	Prosječna nadmorska visina sjedišta UP (m)
Gusto naseljena upisna područja s vrlo velikim školama i perspektivnom obrazovnom funkcijom (A5)	6 (1,1) (1,3)	21 (0,3) (0,5)	87,9 (0,2) (0,2)	14,7	60 111 (1,4) (3,7)	683,6	1 542	5 459 (1,5) (3,8)	354,0	9,1	130,8
Ukupno	**452** **(79,4)** **(100)**	**4 528** **(67,0)** **(100)**	**38 943,6** **(68,8)** **(100)**	**86,1**	**1 631 127** **(38,0)** **(100)**	**41,9**	**331 278**	**144 143** **(40,3)** **(100)**	**43,5**	**8,8**	**157,7**

Izvor: obrada autora

Tab. 17. Prosječne vrijednosti korištenih varijabli u klaster analizi prema tipovima samostalnih upisnih područja Hrvatske

Tipovi samostalnih upisnih područja	Broj upisnih područja	Površina (km^2)	Broj naselja	Nadmorska visina sjedišta upisnog područja (m)	Gustoća naseljenosti 2011. godine (stan./km^2)	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 2011. godine	Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine	Indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. godine	Promjena broja razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011./2001. godine	Veličina škole prema broju razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011. godine	Prosječna udaljenost sjedište škole – mjesto prebivališta/boravišta (min)	Indeks razvijenosti 2010. godine
Upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (A1)	40	5447,7	412	468,3	12,8	5 810	21,8	94,4	22	1,3	13,3	76,7
Upisna područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (A2)	311	21 645,5	2 530	120,5	41,5	77 904	40,4	83,3	-238	1,9	10,9	79,1
Velika, slabije gospodarski razvijena upisna područja s oslabljenom obrazovnom funkcijom (A3)	33	8 870,5	1 109	179,1	26,2	20 397	30,9	88,6	34	3,8	20,2	63,4
Demografski i gospodarski stabilnija upisna područja s održivom obrazovnom funkcijom (A4)	62	2 891,9	456	135,5	128,4	34 573	77,7	90,6	72	4,0	7,8	84,4
Gusto naseljena upisna područja s vrlo velikim školama i perspektivnom obrazovnom funkcijom (A5)	6	87,9	21	130,8	683,6	5 459	354,0	102,1	9	5,0	3,1	109,2
Ukupno	**452**	**38 943,6**	**4 528**	**157,7**	**41,9**	**144 143**	**43,5**	**86,7**	**-101**	**2,0**	**11,3**	**78,9**

Izvor: obrada autora

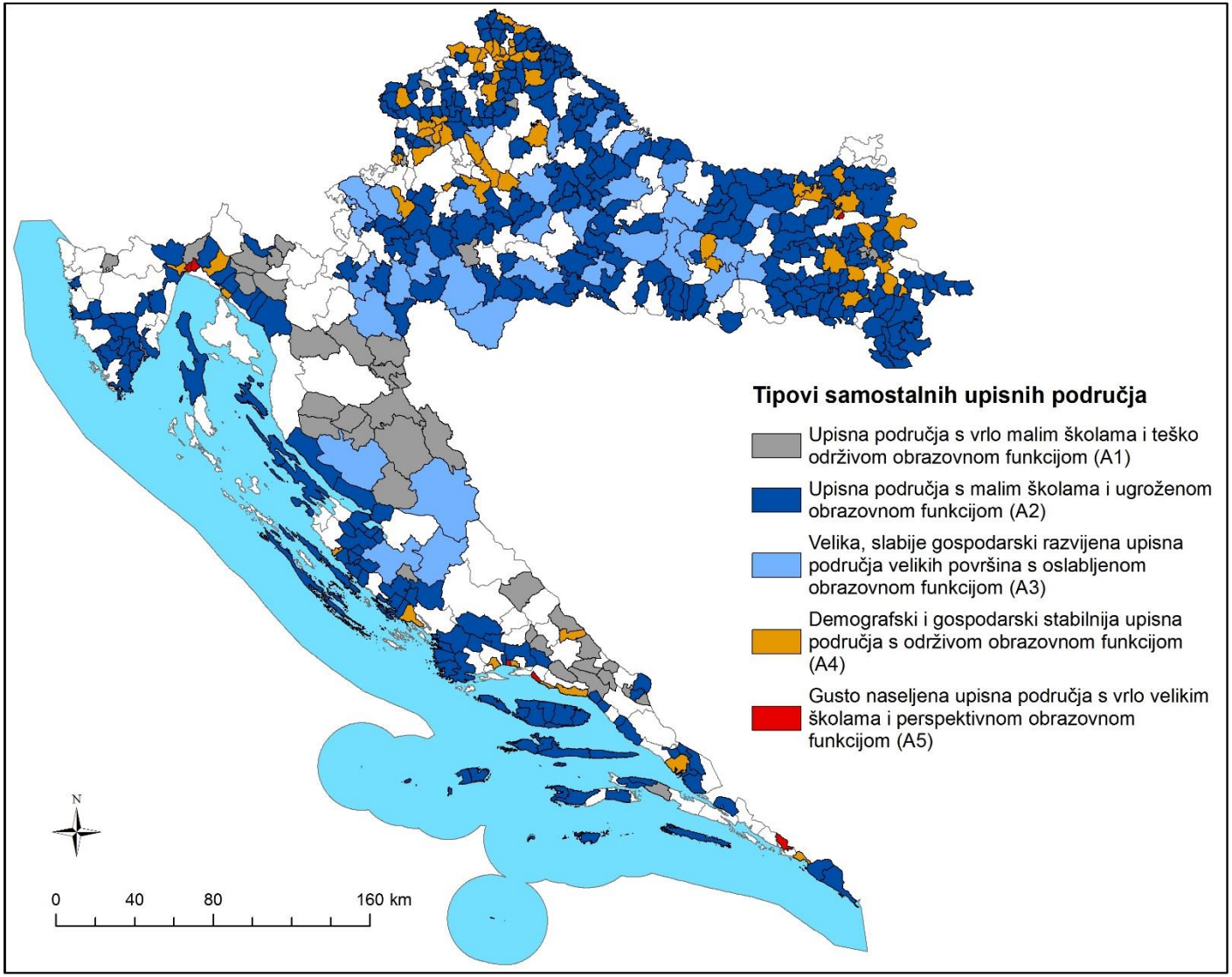

Sl. 25. Tipologija samostalnih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 2011. godine

4.3.2.1. Upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (A1)

Upisnih je područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom 40, što je 9,1 % od ukupnog broja samostalnih upisnih područja ili 7,2 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom zauzimaju površinu oko 14 % ukupne površine samostalnih upisnih područja ili nešto manje od 10 % površine svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prosječna je veličina jednog upisnog područja 136,2 km^2, što je više od prosječne površine jednog samostalnog upisnog područja osnovnih škola Hrvatske. Upisna područja koja se ističu malim površinama su OŠ Korog, Korog u Vukovarsko-srijemskoj županiji (15,7 km^2) i OŠ Tin Ujević, Krivodol u Splitsko-dalmatinskoj županiji (23,6 km^2), a najveće je upisno područje OŠ Kralja Tomislava, Udbina u Ličko-senjskoj županiji (590,4 km^2)[80]. U 40 upisnih područja tipa A1 uključeno je 412 naselja odnosno 9,1 % ukupnog broja naselja samostalnih upisnih područja ili 6,2 % ukupnog broja naselja Hrvatske. Samostalna upisna područja tipa A1 imaju prosječno oko 10 naselja po upisnom području. Broj naselja po upisnom području u rasponu je od jednog[81] do 38 naselja. Najviše je naselja (38) u upisnom području OŠ Brod Moravice, Brod Moravice u Primorsko-goranskoj županiji. Sjedišta upisnih područja tipa A1 nalaze se na prosječno najvišim nadmorskim visinama (460,4 m n. v.), što je i dvostruko viša nadmorska visina od prosječne nadmorske visine sjedišta svih upisnih područja Hrvatske. S obzirom na lokaciju i geografski položaj, veći dio upisnih područja tipa A1 koncentriran je u područjima Like i Gorskog kotara te Dalmatinske zagore. Od ukupnog broja samostalnih upisnih područja tipa A1 oko 75 % je upisnih područja iz Gorske Hrvatske i Južnog hrvatskog primorja. Pet je upisnih područja iz Središnje

[80] Upisna područja iznad 200 km^2 su i OŠ Milana Begovića, Vrlika (243,7 km^2) u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Eugena Kvaternika, Rakovica (256,0 km^2) i OŠ Plaški, Plaški (290,0 km^2) u Karlovačkoj županiji te OŠ Anž Frankopan, Kosinj (230,0 km^2), OŠ Luke Perkovića, Brinje (321,5 km^2), OŠ Lovinac, Lovinac (341,9 km^2), OŠ Donji Lapac, Donji Lapac (352,5 km^2) i OŠ Dr. Franje Tuđmana, Korenica (390,9 km^2) u Ličko-senjskoj županiji.

[81] Prema registru naselja iz 2011. godine jedno upisno područje tipa A1 ima jedno naselje, OŠ Studenci, Studenci u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

Hrvatske[82], dva su upisna područja iz Istočne Hrvatske[83], 17 iz Gorske Hrvatske[84], dva iz Sjevernog hrvatskog primorja[85] i 14 iz Južnog hrvatskog primorja[86] (PRILOG 1).

Gorski kotar i Lika prostori su koje obilježava intenzivna depopulacija čemu su pridonijeli nepovoljni biореprodukcijski procesi i iseljavanja stanovništva. „Na početku 21. stoljeća demografski razvoj Gorskoga kotara obilježava opća depopulacija kao rezultat emigracijske depopulacije i prirodne depopulacije, uz istovremeno intenzivno starenje stanovništva (Lajić i Klempić Bogadi, 2010, 166). To se odrazilo na demografska obilježja upisnih područja tipa A1 u kojima je 2011. godine živjelo 69 733 stanovnika s vrlo malom gustoćom naseljenosti od 12,8 stan./km^2. Najmanju su gustoću naseljenosti 2011. godine imala upisna područja OŠ Kralja Tomislava, Udbina i OŠ Lovinac, Lovinac u Ličko-senjskoj županiji (2,9 stan./km^2). OŠ Stubičke Toplice, Stubičke Toplice u Krapinsko-zagorskoj županiji ističe se većom gustoćom naseljenosti od prosjeka Hrvatske. Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu tipa A1 upisnih područja 2011. godine iznosio je 8,3 %, što je najniža vrijednost među svim tipovima samostalnih upisnih područja[87]. Prosječno je bilo 153,7 učenika po upisnom području 2011. godine, što je dvostruko manje od prosjeka svih samostalnih upisnih područja (320,9). Značajne su krajnosti u veličini učeničkog kontingenta za upisna područja grupirana u tip A1, npr. najmanji učenički kontingent 2011. godine imalo je upisno područje OŠ Milana Šorga, Oprtalj u Istarskoj županiji (28), a najveći upisno područje OŠ Ivana Gorana Kovačića, Delnice u Primorsko-goranskoj županiji (352). Promatramo li demografsku dinamiku od 1961. do 2011. godine, možemo zaključiti da je u 54 % upisnih područja tipa A1 vrijednost indeksa promjene učeničkog kontingenta niža od prosjeka koji iznosi 21,8. To znači da je u pedeset godina u tim upisnim područjima smanjen broj učeničke populacije osnovnoškolske dobi za 78,2 %. Najveće smanjenje broja učenika od svih tipova samostalnih upisnih područja imao je tip A1 u

[82] OŠ Gornje Jesenje, Gornje Jesenje i OŠ Stubičke Toplice, Stubičke Toplice u Krapinsko-zagorskoj; OŠ Ivan Goran Kovačić, Gora u Sisačko-moslavačkoj; OŠ Eugena Kvaternika, Rakovica u Karlovačkoj i OŠ Kalnik, Kalnik u Koprivničko-križevačkoj županiji.
[83] OŠ Korog, Korog i OŠ Tordinci, Tordinci u Vukovarsko-srijemskoj županiji.
[84] OŠ Plaški, Plaški u Karlovačkoj županiji; OŠ Ivana Gorana Kovačića, Delnice, OŠ Rudolfa Strohala, Lokve, OŠ Ivanke Trohar Fužine, OŠ Skrad, Skrad, OŠ Mrkopalj, Mrkopalj i OŠ Brod Moravice, Brod Moravice u Primorsko-goranskoj županiji te OŠ Donji Lapac, Donji Lapac, OŠ Luke Perkovića, Brinje, OŠ Perušić, Perušić, OŠ Anž Frankopan, Kosinj, OŠ Lovinac, Lovinac, OŠ Plitvička Jezera, Plitvička Jezera, OŠ Kralja Tomislava, Udbina, OŠ Dr. Franje Tuđmana, Korenica, OŠ Dr. Franje Tuđmana, Lički Osik i OŠ Dr. Ante Starčević, Klanac u Ličko-senjskoj županiji.
[85] OŠ Klana, Klana u Primorsko-goranskoj županiji i OŠ Milana Šorga Oprtalj, Oprtalj u Istarskoj županiji.
[86] OŠ Ivana Gorana Kovačića, Lišane Ostrovičke u Zadarskoj županiji; OŠ Gornja Poljica, Srijane, OŠ Stjepan Radić, Tijarica, OŠ Neorić-Sutina, Neorić, OŠ Tin Ujević, Krivodol, OŠ Ivana Gorana Kovačića, Cista Velika, OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Lovreć, OŠ Studenci, Studenci, OŠ Runović, Runović, OŠ Ivana Mažuranića, Obrovac Sinjski, Han, OŠ Ante Starčevića, Dicmo, OŠ Dr. fra Karlo Balić, Šestanovac i OŠ Milana Begovića, Vrlika u Splitsko-dalmatinskoj županiji te OŠ „Kuna", Kuna u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.
[87] Udio učeničkog kontingenta svih samostalnih upisnih područja u ukupnom stanovništvu 2011. godine iznosio je 8,9 %.

promatranom razdoblju od pedeset godina (OŠ Anž Frankopan, Kosinj u Ličko-senjskoj županiji s indeksom promjene učeničkog kontingenta 5,7 i OŠ Stjepan Radić, Tijarica u Splitsko-dalmatinskoj županiji 6,9). Upisno područje OŠ Anž Frankopan, Kosinj površinom je veliko, a obuhvaća prostor Kosinjskog polja od oko 200 km^2. To je ruralni depopulacijski i emigracijski kraj bez značajnijih gospodarskih subjekata koji bi omogućili veću zaposlenost stanovništva. Kosinj pripada općini Perušić koja prema indeksu razvijenosti pripada skupini slabije razvijenih jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave. Ta se situacija reflektira na rad škole i na obrazovnu funkciju tog upisnog područja, posebice u smanjenju broja stanovnika i učenika te je prijetnja da Kosinj u skoroj budućnosti ostane i bez stanovništva i bez škole[88]. Upisna područja tipa A1 u kojima je učenički kontingent smanjen za više od 90 % su: OŠ Anž Frankopan, Kosinj, OŠ Kralja Tomislava, Udbina, OŠ Donji Lapac, Donji Lapac, OŠ Lovinac, Lovinac i OŠ Dr. Ante Starčević, Klanac u Ličko-senjskoj županiji te OŠ Stjepan Radić, Tijarica u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Prema Vuk i Vranković (2016) indeks promjene učeničkoga kontingenta u međupopisnom razdoblju 2001. – 2011. godine u OŠ Stjepan Radić, Tijarica iznosio je 34,2, što je najniža vrijednost indeksa promjene učeničkog kontingenta među upisnim područjima Splitsko-dalmatinske županije. Od 1961. do 2011. godine uočena je redukcija učeničkoga kontingenta u upisnim područjima, što se reflektira na obrazovnu funkciju i vrijednosti varijabla obrazovne funkcije. Smanjenje ukupnoga broja učenika postupno se odražava i na broj razrednih odjela.

Za školsku godinu 2010./2011. prosječna je veličina škola prema broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi 1,3, što znači da u upisnim područjima tipa A1 s aspekta učitelja geografije prevladavaju vrlo male škole (četiri razredna odjela u predmetnoj nastavi). Obrazovna je funkcija u tim upisnim područjima teško održiva. Oko 68,3 % upisnih područja tipa A1 ima vrlo male škole, 29,3 % upisnih područja ima male škole, a jedno upisno područje ima optimalnu školu (OŠ Dr. Franje Tuđmana, Lički Osik u Ličko-senjskoj županiji). Indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. iznosi 90,6, a vrijednosti se kreću od 40,3 za upisno područje OŠ Dr. Ante Starčević, Klanac u Ličko-senjskoj županiji do 250,0 za upisno područje OŠ Lovinac, Lovinac u Ličko-senjskoj županiji. Za oko 80 % upisnih područja tipa A1 indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. manji je od 100, što znači da se u tom vremenskom razdoblju broj učenika smanjivao. Broj učenika povećava se u ostalim upisnim područjima tipa A1, no kako se radi o vrlo malim ili malim školama, povećanja su u apsolutnim vrijednostima minimalna. Primjerice, zgrada OŠ Lovinac u Ličko-senjskoj županiji imala je tijekom Domovinskog rata (1991. – 1995.)

[88] Godišnji plan i program za 2015./2016. školsku godinu; http://os-afrankopan-kosinj.skole.hr/

drugu funkciju. U zgradi škole boravile su mirovne snage UN-a. Nakon rata 1997. godine škola je ponovno počela s radom. Imala je svega osam učenika. Od tada je broj učenika postupno rastao. U školskoj godini 2000./2001. škola je od 1. do 8. razreda imala 24 učenika, a u školskoj godini 2010./2011. 60 učenika te je zbog toga indeks promjene iznosio 250. U budućnosti će biti upitan opstanak škola koje imaju manje od 60 učenika. Zato je izuzetno važno u istraživanje mreže škola uključiti što više kriterija na temelju kojih se donose odluke o daljnjem razvoju škola. U tipu A1 prema podatcima iz e-Matice škola zabilježen je pad broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011./2001. u četirima školama. U tom je razdoblju ukinuto 10 razrednih odjela, što je prosječno oko 0,25 razrednih odjela po upisnom području, a u devet upisnih područja (22 % upisnih područja tipa A1) broj razrednih odjela u predmetnoj je nastavi povećan za jedan do četiri razredna odjela. U 53,7 % upisnih područja nije došlo do promjene broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi. Prema podatcima iz e-Matice u tipu A1 u OŠ Tin Ujević, Krivodol i OŠ Milana Begovića, Vrlika u Splitsko-dalmatinskoj županiji ukinuta su četiri razredna odjela, a u OŠ Stubičke Toplice, Stubičke Toplice u Krapinsko-zagorskoj županiji u razdoblju od deset godina povećan je broj razrednih odjela i otvoreno je još šest odjela.

Indeks razvijenosti i prometna dostupnost su varijable ekonomskog faktora. Prosječna vrijednost indeksa razvijenosti[89] upisnih područja tipa A1 iznosi 76,7 %. Najmanja je vrijednost indeksa razvijenosti za upisno područje OŠ Plaški, Plaški u Karlovačkoj županiji (42,9 %), a najveća za upisno područje OŠ Ivanke Trohar, Fužine u Primorsko-goranskoj županiji (111,5 %). U tipu A1 najviše je upisnih područja čija su sjedišta škola u jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave s indeksom razvijenosti ispod 75 %. Tih je upisnih područja 19 (46,3 %) te prema gospodraskoj razvijenosti ona zaostaju za prosjekom Hrvatske. Od toga ih je najviše iz Južnog hrvatskog primorja[90]. U tip A1 grupirana su i upisna područja OŠ Stubičke Toplice, Stubičke Toplice u Krapinsko-zagorskoj županiji; OŠ Ivana Gorana Kovačića, Delnice, OŠ Klana, Klana, OŠ Skrad, Skrad, OŠ Rudolfa Strohala, Lokve i OŠ Ivanke Trohar, Fužine u Primorsko-goranskoj županiji čija su sjedišta u jedinicama lokalne i područne (regionalne)

[89] U skladu sa Zakonom o regionalnom razvoju Republike Hrvatske (Narodne novine 147/2014) Ministarstvo regionalnoga razvoja i fondova Europske unije ocjenjuje i razvrstava sve jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave u Republici Hrvatskoj prema indeksu razvijenosti. Pri izračunu indeksa razvijenosti upotrebljavaju se sljedeći pokazatelji: stopa nezaposlenosti, dohodak po stanovniku, proračunski prihodi jedinica lokalne odnosno područne (regionalne) samouprave po stanovniku, opće kretanje stanovništva i stopa obrazovanosti.

[90] OŠ Ivana Gorana Kovačića, Cista Velika, OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Lovreć, OŠ Studenci, Studenci, OŠ Runović, Runović, OŠ Tin Ujević, Krivodol, OŠ Dr. fra Karlo Balić, Šestanovac, OŠ Stjepan Radić, Tijarica, OŠ Milana Begovića, Vrlika i OŠ Neorić-Sutina, Neorić u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Ostala uisna područja tipa A1 s niskim indeksom razvijenosti su: OŠ Korog, Korog i OŠ Tordinci, Tordinci u Vukovarsko-srijemskoj županiji te OŠ Ivana Gorana Kovačića, Lišane Ostrovičke u Zadarskoj županiji.OŠ Plaški, Plaški, OŠ Eugena Kvaternika, Rakovica u Karlovačkoj županiji; OŠ Kalnik, Kalnik u Koprivničko-križevačkoj županiji; OŠ Donji Lapac, Donji Lapac, OŠ Luke Perkovića, Brinje, OŠ Kralja Tomislava, Udbina u Ličko-senjskoj županiji; OŠ Ivan Goran Kovačić, Gora u Sisačko-moslavačkoj županiji.

samouprave s indeksom razvijenosti između 100 % i 125 %. Nijedno sjedište samostalnih upisnih područja tipa A1 nije u skupini koja ima indeks razvijenosti veći od 125 %.

Općegeografski (lokacijski) faktori upisnih područja tipa A1 u uskoj su korelaciji s prometnom dostupnosti škole. Budući da su to reljefno dinamičnija upisna područja veće površine s višim nadmorskim visinama, veća je i udaljenost od mjesta stanovanja učenika do škole. Prosječna prometna udaljenost u minutama od naselja (mjesta) stanovanja učenika do naselja u kojemu je sjedište određene škole za upisna područja tipa A1 iznosi 13,3 minuta. Učenicima iz naselja u upisnim područjima Gorske Hrvatske prosječno treba najviše vremena do škole (prosječno 15,4 minuta u jednome smjeru javnim prijevozom). Učenicima iz naselja u upisnim područjima Sjevernog hrvatskog primorja treba najmanje vremena do škole (9,3 minute prijevozom). Prometna udaljenost od mjesta stanovanja do mjesta škole ovisi o specifičnostima pojedinih upisnih područja. Upisna područja u kojima je učenicima prosječno potrebno više od 20 minuta do škole su: OŠ Ivan Goran Kovačić, Gora u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Kralja Tomislava, Udbina i OŠ Donji Lapac, Donji Lapac u Ličko-senjskoj županiji; OŠ Ivana Gorana Kovačića, Delnice u Primorsko-goranskoj županiji te OŠ Stjepan Radić, Tijarica u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Upisno područje OŠ Kralja Tomislava, Udbina ima površinu od 590,4 km^2, sjedište je škole tog upisnog područja na 834 m nadmorske visine i to područje ima 24 naselja iz kojih učenici putuju do Udbine. Učenicima prosječno treba 25,6 minuta do škole. Slično je stanje u upisnom području OŠ Stjepan Radić, Tijarica u Splitsko-dalmatinskoj županiji, koje ima manju površinu od 103,5 km^2 i u kojem samo šest naselja gravitira sjedištu škole, a učenicima treba prosječno 22,6 minuta u jednom smjeru. Na dostupnost škole utječe organizacija prijevoza, kvaliteta cesta, morfologija terena, zaobilazne ceste i sl. OŠ Studenci, Studenci u Splitsko-dalmatinskoj županiji jedino je upisno područje koje nema drugih naselja iz kojih učenici putuju do škole pa je vremenska dostupnost ograničena na granice naselja.

4.3.2.2. Upisna područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (A2)

Upisnih je područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom 311, što je 68,7 % od ukupnog broja samostalnih upisnih područja ili 54,7 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prosječne su *z*-vrijednosti svih primijenjenih varijabla tipa A2 u klaster analizi negativne osim *z*-vrijednosti indeksa razvijenosti[91]. Najniže su negativne *z*-vrijednosti tipa A2 iz skupina obrazovnih i demografskih varijabla (veličina škole prema broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011. godine, učenički kontingent 2011. godine i promjena broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011./2001. godine (tab. 15). Prosječna veličina škola prema broju

[91] *Z*-vrijednost indeksa razvijenosti za ovaj tip upisnih područja iznosi 0,0103.

razrednih odjela u predmetnoj nastavi iznosi 1,9, što znači da u upisnim područjima tipa A2 s aspekta učitelja geografije prevladavaju male škole. Upisna područja tipa A2 imaju prosječno pet do osam razrednih odjela u predmetnoj nastavi. Obrazovna je funkcija u tim upisnim područjima ugrožena, što potvrđuju niske ili negativne vrijednosti demografskih varijabla. Takva demografska dinamika negativno se odrazila i na veličinu učeničkog kontingenta upisnih područja, što dovodi do niza drugih posljedica kao što su moguće daljnje smanjenje broja razrednih odjela, promjena statusa matičnosti škole ili smanjenje ukupnog demografskog potencijala u tim područjima. Stoga je potrebno promišljati o posebnim mjerama populacijske politike, ali i o mjerama za revalorizaciju i revitalizaciju obrazovne funkcije u tim upisnim područjima.

Prostorna analiza prema geografskim regijama pokazuje da Središnja Hrvatska ima 122 upisna područja, Istočna Hrvatska 91 upisno područje, Gorska Hrvatska jedno upisno područje, Sjeverno hrvatsko primorje 29 upisnih područja, a Južno hrvatsko primorje 68 upisnih područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom. Od ukupnog broja samostalnih upisnih područja tipa A2 oko 70 % ih je iz Središnje i Istočne Hrvatske[92]. Središnja Hrvatska ima 122 upisna područja, što je 21,4 % u ukupnom broju svih upisnih područja Hrvatske ili 39,2 % u udjelu svih samostalnih upisnih područja. Upisna područja Istočne Hrvatske čine 16 % svih upisnih područja Hrvatske ili 29,3 % svih samostalnih upisnih područja. OŠ Frana Krste Frankopana, Brod na Kupi iz Primorsko-goranske županije jedino je samostalno upisno područje iz Gorske Hrvatske koje je klasificirano u tip A2 (PRILOG 1). Oko 5 % upisnih područja iz Sjevernog hrvatskog primorja pripada tipu A2, a oko 12 % upisnih područja iz Južnog hrvatskog primorja, što je više od petine svih samostalnih upisnih područja Hrvatske.

Upisna područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom zauzimaju više od 50 % ukupne površine samostalnih upisnih područja ili 38 % površine svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prema općegeografskim (lokacijskim) faktorima prosječna je veličina jednog upisnog područja 70 km^2, što je ispod prosjeka prosječne površine jednog samostalnog upisnog područja osnovnih škola Hrvatske. Upisno područje OŠ Beletinec, Beletinec u Varaždinskoj županiji najmanje je (7,0 km^2)[93], a upisno područje OŠ Frane Petrića, Cres u

[92] Upisnih je područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom u udjelu svih samostalnih upisnih područja iz Središnje Hrvatske 39,2 % i iz Istočne Hrvatske 29,3 %.

[93] Površinom mala upisna područja do oko 15 km^2 s obilježjima malih škola i ugroženom obrazovnom funkcijom su: OŠ Vladimir Nazor, Sveti Ilija (15,5 km^2) u Varaždinskoj županiji; OŠ Kupljenovo, Kupljenovo (10,0 km^2) u Zagrebačkoj županiji; OŠ Donji Kraljevec, Donji Kraljevec (11,8 km^2) u Međimurskoj županiji i OŠ „Matija Gubec", Jarmina (12,8 km^2), OŠ Bršadin, Bršadin (14,1 km^2) u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

Primorsko-goranskoj županiji najveće je upisno područje (291,7 km^2)[94]. U 311 upisnih područja tipa A2 uključeno je 2530 naselja odnosno 55,3 % ukupnog broja naselja samostalnih upisnih područja ili 37,4 % ukupnog broja naselja Hrvatske. Tip A2 ima prosječno oko 8 naselja po upisnom području, što je manje i od prosječnog broja naselja svih samostalnih upisnih područja i prosječnog broja svih naselja Hrvatske. Jedno upisno područje ima od jednog[95] do 35 naselja. Najviše je naselja u upisnim područjima OŠ Cetingrad, Cetingrad u Karlovačkoj županiji i OŠ Joakima Rakovca Sveti Lovreč Pazenatički, Sveti Lovreč Pazenatički u Istarskoj županiji (njih 35). Upisno područje OŠ Cetingrad, Cetingrad u Karlovačkoj županiji je i u najnižoj (I) skupini prema vrijednostima indeksa razvijenosti jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i ima negativnu demografsku dinamiku, zbog čega se smanjuje broj učenika. Što je površina upisnog područja veća i što je više naselja u njemu, a demografska dinamika slabija i broj učenika manji, pojavljuju se problemi s prometnom dostupnosti škole. Veći su troškovi javnog prijevoza učenika, a to je osnivačima škola zbog smanjenog proračuna problem. To je tek jedan primjer mogućih posljedica pojedinih entiteta sličnih geografskih obilježja u kojima prevladavaju male škole. Od ukupnog broja upisnih područja tipa A2 oko 75 % ih je s jednim naseljem, najviše iz Istočne Hrvatske. Primjerice, 20 je upisnih područja Vukovarsko-srijemske županije s jednim naseljem. To je prvenstveno posljedica prirodnogeografske osnove, tj. reljefnih karakteristika i izduženih naselja koja su koncentrirana oko glavnih prometnica. Ta naselja su i površinom velika. Sjedišta su matične škole upisnih područja tipa A2 na oko 120 metara nadmorske visine, što je manje od prosječne nadmorske visine sjedišta matičnih škola svih samostalnih upisnih područja[96]. Na 0 m n. v. su sjedišta upisnih područja OŠ Biograd, Biograd na Moru u Zadarskoj županiji; OŠ Skradin, Skradin u Šibensko-kninskoj županiji te OŠ Jelsa, Jelsa i OŠ Ante

[94] Upisna područja iznad 200 km^2 su: OŠ Ivana Mažuranića, Novi Vinodolski (261,8 km^2) u Primorsko-goranskoj županiji; OŠ Karlobag, Karlobag (281,1 km^2) u Ličko-senjskoj županiji; OŠ Lug – Laskói Általános Iskola, Lug (241,2 km^2) u Osječko-baranjskoj županiji i OŠ Mladost, Lekenik (217,4 km^2) u Sisačko-moslavačkoj županiji.

[95] Prema registru naselja iz 2011. godine 35 upisnih područja tipa A2 imaju jedno naselje. To su upisna područja: OŠ Draganići, Draganići u Karlovačkoj županiji; OŠ Dr. Josipa Pančića, Bribir u Primorsko-goranskoj županiji; OŠ Augusta Šenoe, Gundinci i OŠ „Sikirevci", Sikirevci u Brodsko-posavskoj županiji; OŠ Braće Radić, Pridraga i OŠ Petra Zoranića, Jasenice u Zadarskoj županiji; OŠ Đakovački Selci, Đakovački Selci, OŠ Luka Botić, Viškovci i OŠ Bijelo Brdo, Bijelo Brdo u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Ivan Goran Kovačić, Štitar, OŠ fra Bernandina Tome Leakovića, Bošnjaci, OŠ Borovo, Borovo, OŠ Gradište, Gradište, OŠ „Ivan Meštrović", Drenovci, OŠ Julija Benešića, Ilok, OŠ „Matija Gubec", Jarmina, OŠ Antun Gustav Matoš, Tovarnik, OŠ „Davorin Trstenjak", Podgajci Posavski, OŠ Josipa Lovretića, Otok, OŠ „Vladimir Nazor", Komletinci, OŠ Stjepana Antolovića, Privlaka, OŠ Slakovci, Slakovci, OŠ Stjepana Cvrkovića, Stari Mikanovci, OŠ Trpinja, Trpinja, OŠ Mare Švel Gamiršek, Vrbanja, OŠ Mijat Stojanović, Babina Greda, OŠ Negoslavci, Negoslavci, OŠ Nikole Tesle, Mirkovci i OŠ Bršadin, Bršadin u Vukovarsko-srijemskoj županiji; OŠ „Tučepi", Tučepi u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Vela Luka, Vela Luka u Dubrovačko-neretvanskoj županiji; OŠ Goričan, Goričan, OŠ Donji Kraljevec, Donji Kraljevec i OŠ Kotoriba, Kotoriba u Međimurskoj županiji te OŠ Stjepana Bencekovića, Horvati u Gradu Zagrebu.

[96] Prosječno su sjedišta upisnih područja osnovnih škola na 157,3 m nadmorske visine pri čemu su na višim nadmorskim visinama sjedišta upisnih područja s osmorazrednim područnim školama (193,4 m n. v.), a na nižim integrirana upisna područja (105 m n. v.).

Anđelinović, Sućuraj u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Na maksimalnoj je nadmorskoj visini sjedište upisnog područja OŠ „Stjepan Radić", Imotski u Splitsko-dalmatinskoj županiji (388 m n. v.)[97]. Iznad 300 m n. v. su sjedišta upisnih područja OŠ Svetvinčenat, Svetvinčenat u Istarskoj županiji; OŠ Ivana Gorana Kovačića Sveti Juraj na Bregu, Pleškovec u Međimurskoj županiji; OŠ „Drago Gervais", Brešca u Primorsko-goranskoj županiji; OŠ Jakova Gotovca, Unešić u Šibensko-kninskoj županiji; OŠ Antuna Mihanovića, Petrovsko u Krapinsko-zagorskoj županiji i OŠ Vladimira Gortana, Žminj u Istarskoj županiji. Na najvišim prosječnim nadmorskim visinama su sjedišta upisnih područja Središnje Hrvatske (163,9 m n. v.) i sjedišta upisnih područja Sjevernog hrvatskog primorja (131 m n. v.). Sjedište je upisnog područja Gorske Hrvatske OŠ Frana Krste Frankopana, Brod na Kupi na 288 m n. v. Sjedišta su upisnih područja Istočne Hrvatske zbog nizinskog reljefa prosječno na 99,8 m n. v. Sjedišta su upisnih područja Južnog hrvatskog primorja prosječno na 63,8 m n. v. prvenstveno zbog koncentracije sjedišta upisnih područja uz obalu Jadranskog mora kao posljedice litoralizacije i manje koncentracije upisnih područja u prostoru Dalmatinske zagore.

Sve tri varijable demografskog faktora imaju negativne *z*-vrijednosti. Najnižu *z*-vrijednost ima učenički kontingent (od 7 do 14 godina) 2011. godine. U upisnim je područjima tipa A2 78 195[98] učenika, što je 21,8 % učeničkog kontingenta svih upisnih područja Hrvatske odnosno 53,5 % svih samostalnih upisnih područja. Učenički kontingent (od 7 do 14 godina) 2011. godine po jednom upisnom području tipa A2 prosječno iznosi oko 251. Veličina učeničkog kontingenta je od 22 u OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj u Splitsko-dalmatinskoj županiji do 1460 u OŠ „Stjepan Radić", Imotski[99] u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Učenički je kontingent upisnih područja Središnje i Istočne Hrvatske oko prosjeka upisnih područja tipa A2, dok je nešto niži u upisnim područjima Južnog hrvatskog primorja (238) i Sjevernog hrvatskog primorja (241). Gustoća je naseljenosti upisnih područja tipa A2 41,5 stan./km^2, što je na razini gustoće naseljenosti svih samostalnih upisnih područja, ali ispod prosjeka gustoće naseljenosti Hrvatske 2011. godine. Gustoća naseljenosti upisnih područja tipa A2 je između 3,3 stan./km^2 (OŠ Karlobag, Karlobag iz Ličko-senjske županije) i 295,4 stan./km^2 (OŠ „Petar Zrinski", Šenkovec iz Međimurske županije). Upisna područja s manje od 10 stan./km^2 su: OŠ Lug – Laskói Általános Iskola, Lug i OŠ Silvije Strahimir Kranjčević, Levanjska Varoš u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Ante

[97] Na najvišoj je nadmorskoj visini sjedište upisnog područja OŠ Kralja Tomislava, Udbina iz Ličko-senjske županije (834 m n. v.).

[98] Učenički kontingent (od 7 do 14 godina) 2011. godine u upisnim područjima Središnje Hrvatske iznosio je 31 223, Istočne Hrvatske 23 701, Gorske Hrvatske 51 i Sjevernog hrvatskog primorja 7005, a u upisnim područjima Južnog hrvatskog primorja 16 215.

[99] Upisno područje OŠ „Stjepan Radić", Imotski slovi kao jedna od najvećih škola u Hrvatskoj. S obzirom na ostale pokazatelje i varijable, to je upisno područje svrstano u tip upisnih područja u kojima je obrazovna funkcija ugrožena.

Anđelinović, Sućuraj u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Jakova Gotovca, Unešić u Šibensko-kninskoj županiji te OŠ Frana Krste Frankopana, Brod na Kupi i OŠ Frane Petrića, Cres u Primorsko-goranskoj županiji. Upisna područja koja imaju gustoću naseljenosti iznad 200 stan./km^2 su: OŠ Bilje, Bilje u Osječko-baranjskoj županiji te OŠ Ante Starčevića, Lepoglava i OŠ Vladimir Nazor, Sveti Ilija u Varaždinskoj županiji. U upisnim područjima tipa A2 vrlo je nizak i indeks promjene učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011./1961. godine i prosječno iznosi 40,6. Najniži je indeks promjene učeničkog kontingenta u OŠ Jabukovac, Jabukovac u Sisačko-moslavačkoj županiji i iznosi 6,0, a najviši u OŠ Šćitarjevo, Šćitarjevo u Zagrebačkoj županiji i iznosi 148,0. Indeks promjene učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011./1961. godine u svim je tipovima samostalnih upisnih područja ispod prosjeka (41,4) osim u tipu gusto naseljenih samostalnih upisnih područja s vrlo velikim školama i perspektivnom obrazovnom funkcijom (A5) u kojemu iznosi 354. Upisna područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom koja su doživjela porast broja stanovnika 2011. godine u odnosu na 1961. godinu su: OŠ Bariše Granića Meštra, Baška Voda, OŠ „Stjepan Radić", Imotski i OŠ Ostrog, Kaštel Lukšić u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Fažana, Fažana i OŠ Dr. Mate Demarina, Medulin u Istarskoj županiji; OŠ Nikole Tesle, Mirkovci u Vukovarsko-srijemskoj županiji; OŠ Bilje, Bilje u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Orebić, Orebić u Dubrovačko-neretvanskoj županiji; OŠ Brezovica, Brezovica u Gradu Zagrebu te OŠ Šćitarjevo, Šćitarjevo u Zagrebačkoj županiji.

Veličina škole prema broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011. godine varijabla je koja se odnosi na obrazovni faktor[100]. Prosječna veličina škole prema broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011. godine iznosi 1,9. Upisnih je područja s vrlo malim školama koje imaju do četiri razredna odjela 32,7 %.Većina je upisnih područja s malim školama koje imaju pet do osam razrednih odjela (50,8 %), oko 11 % je upisnih područja s optimalnim školama koje imaju devet do 11 razrednih odjela, 4 % je upisnih područja s velikim školama koje imaju 12 do 13 razrednih odjela i 1 % je upisnih područja s vrlo velikim školama[101] koje imaju 14 i više razrednih

[100] *Z*-vrijednost varijable veličina škole prema broju razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011. godine iznosi –0,330. Ostale varijable koje se odnose na dinamiku obrazovne funkcije i njihove *z*-vrijednosti su promjena broja razrednih odjela 2011./2001. od 5. do 8. razreda (–0,206) i indeks promjene broja učenika 2011./2001. od 1. do 8. razreda (–0,148).

[101] Wardovom metodom klaster analize u tip A2 svrstane su i škole upisnih područja koja imaju 12 i više razrednih odjela. To su: OŠ „Stjepan Radić", Imotski i OŠ Ostrog, Kaštel Lukšić u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Brezovica, Brezovica u Gradu Zagrebu, OŠ Vodnjan – Scuola elementare Dignano u Istarskoj županiji; OŠ Marija Bistrica, Marija Bistrica u Krapinsko-zagorskoj županiji; OŠ Tomaša Goričanca, Mala Subotica u Međimurskoj županiji; OŠ August Harambašić, Donji Miholjac u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Ivana Rabljanina, Rab i OŠ „Rikard Katalinić Jeretov", Opatija u Primorsko-goranskoj županiji; OŠ Josipa Kozarca, Lipovljani i OŠ Mladost, Lekenik u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ „Antun i Stjepan Radić", Gunja, OŠ Josipa Lovretića, Otok i OŠ „Ivana Brlić-Mažuranić", Rokovci-Andrijaševci u Vukovarsko-srijemskoj županiji; OŠ Biograd, Biograd na Moru u Zadarskoj županiji te OŠ Milke Trnine, Križ u Zagrebačkoj županiji.

odjela. U A2 tipu upisnih područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom 2011. godine je bilo 330 razrednih odjela u predmetnoj nastavi manje nego 2001. godine, što je prosječno nešto više od jednog razrednog odjela po upisnom području. U 54 upisna područja (17 %) povećan je broj razrednih odjela u predmetnoj nastavi za jedan do četiri razredna odjela, a u oko 31,5 % upisnih područja smanjen je broj razrednih odjela. „Smanjenje broja razrednih odjela rezultira smanjenjem potreba za učiteljima u razrednoj i predmetnoj nastavi ili smanjenjem broja sati neposrednoga odgojno-obrazovnog rada, a time i smanjenjem indeksa iskorištenosti njihovih kompetencija u odgojno-obrazovnome radu" (Vuk i Vranković, 2016, 297). U oko 51,5 % upisnih područja nije došlo do promjene broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi. U oko 10 % upisnih područja povećan je broj razrednih odjela od 5. do 8. razreda za jedan razredni odjel, a u 3,5 % upisnih područja povećan je broj razrednih odjela za dva razredna odjela u predmetnoj nastavi. U 2,6 % upisnih područja povećan je broj razrednih odjela za tri razredna odjela u predmetnoj nastavi, a samo u 1,3 % upisnih područja povećan je broj razrednih odjela za četiri razredna odjela u predmetnoj nastavi. Najviše je smanjen broj razrednih odjela u upisnim područjima Dalmatinske zagore i dijelovima županija Središnje Hrvatske. Prema podatcima iz e-Matice MZOS-a smanjen je broj razrednih odjela za više od pet razrednih odjela u predmetnoj nastavi u upisnim područjima: OŠ Opuzen, Opuzen u Dubrovačko-neretvanskoj županiji; OŠ Brezovica, Brezovica, u Gradu Zagrebu, OŠ Fažana, Fažana u Istarskoj županiji; OŠ Dr. Vinka Žganca, Vratišinec, OŠ Ivana Gorana Kovačića Sveti Juraj na Bregu, Pleškovec, OŠ Selnica, Selnica, OŠ „Petar Zrinski", Šenkovec i OŠ Sveta Marija, Sveta Marija u Međimurskoj županiji; OŠ Mladost, Lekenik u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Ostrog, Kaštel Lukšić, OŠ Bol, Bol, OŠ „Tučepi", Tučepi, OŠ „Stjepan Radić", Imotski, OŠ Don Mihovila Pavlinovića, Podgora, OŠ Pučišća, Pučišća i OŠ Petra Hektorovića, Stari Grad u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Skradin, Skradin u Šibensko-kninskoj županiji te OŠ Vođinci, Vođinci, OŠ Bobota, Bobota i OŠ Josip Kozarac Soljani, Soljani u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Broj razrednih odjela u predmetnoj nastavi od 2001. do 2011. godine povećan je za četiri razredna odjela u upisnim područjima OŠ Braće Radić, Pridraga u Zadarskoj županiji; OŠ Ernestinovo, Ernestinovo u Osječko-baranjskoj županiji i OŠ Nikole Tesle, Mirkovci u Vukovarsko-srijemskoj županiji odnosno u prigradskim upisnim područjima regionalnih i makroregionalnih centara Osijeka, Zadra i Vukovara. Indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. iznosi 85,0, a vrijednosti su indeksa promjene ukupnog broja učenika od 32,7 za upisno područje OŠ „Matija Gubec", Magadenovac u Osječko-baranjskoj županiji do 172,5 za upisno područje OŠ Nikole Tesle, Mirkovci u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Upisnih je područja s malim školama s ugroženom obrazovnom funkcijom, u kojima se je ukupan broj učenika 2011./2001. smanjio, 264 odnosno

85 % upisnih područja tipa A2 ili 46,4 % svih upisnih područja. Upisna područja u kojima je najviše smanjen ukupni broj učenika od 2001. do 2011. godine su: OŠ „Vjekoslav Klaić", Garčin u Brodsko-posavskoj županiji; OŠ Mljet, Babino Polje u Dubrovačko-neretvanskoj županiji; OŠ Ivan Goran Kovačić, Čepić, OŠ Divšići, Divšići i OŠ Ivana Batelića, Raša u Istarskoj županiji; OŠ Josipa Broza, Kumrovec u Krapinsko-zagorskoj županiji; OŠ „Matija Gubec", Magadenovac i OŠ Šećerana, Šećerana u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Bol, Bol, OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj, OŠ Don Mihovila Pavlinovića, Podgora, OŠ Grohote, Grohote i OŠ Jelsa, Jelsa u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Vrpolje, Vrpolje u Šibensko-kninskoj županiji; OŠ Svibovec, Svibovec Toplički u Varaždinskoj županiji; OŠ Negoslavci, Negoslavci u Vukovarsko-srijemskoj županiji te OŠ Novigrad, Novigrad u Zadarskoj županiji.

U tipu upisnih područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom prevladavaju upisna područja čija su sjedišta škole u jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave s indeksom razvijenosti manjim od 75 %. U II. je skupini indeksa razvijenosti 79 % upisnih područja tipa A2. Najniži indeks razvijenosti ima sjedište upisnog područja OŠ Katarina Zrinska, Mečenčani u Sisačko-moslavačkoj županiji (21,5 %), a najviši sjedište upisnog područja OŠ Dr. Mate Demarina, Medulin u Istarskoj županiji (142,7 %). Upisnih područja tipa A2 čija su sjedišta u jedinicama lokalne samouprave s indeksom razvijenosti ispod 75 % je 153. Oko 50 % upisnih područja tipa A2 zaostaje više od 25 % u gospodarskom razvoju za prosjekom Hrvatske. Najviše je upisnih područja čija su sjedišta škola u granicama jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave s indeksom razvijenosti ispod 75 % iz Istočne Hrvatske (88). To su upisna područja Brodsko-posavske i Vukovarsko-srijemske županije te 60 % upisnih područja Osječko-baranjske županije. Sva samostalna upisna područja tipa A2 iz Brodsko-posavske, Bjelovarsko-bilogorske i Požeško-slavonske županije te 97 % upisnih područja iz Vukovarsko-srijemske i 90,6 % upisnih područja iz Osječko-baranjske županije imaju indeks razvijenosti ispod 75 %.[102] Među njima su i upisna područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom čija su sjedišta škola u jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave s indeksom razvijenosti manjim od 50 %[103].

[102]http://regionalni.weebly.com/uploads/5/8/0/0/58005979/vrijednosti_indeksa_razvijenosti_i_pokazatelja_za_izra%C4%8Dun_indeksa_razvijenosti_na_lokalnoj_razini.pdf.

[103] OŠ Štefanje, Štefanje (43,9), OŠ Nova Rača, Nova Rača (46,3), OŠ Dežanovac, Dežanovac (48,8) i OŠ Mirka Pereša, Kapela (49,9) u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji; OŠ Ivana Gorana Kovačića, Staro Petrovo Selo (47,8), OŠ Markovac, Vrbova (47,8) i OŠ Augusta Šenoe, Gundinci (48,0) u Brodsko-posavskoj županiji; OŠ Cetingrad, Cetingrad (34,2) i OŠ Katarine Zrinski, Krnjak (39,6) u Karlovačkoj županiji; OŠ Silvije Strahimir Kranjčević, Levanjska Varoš (40,1), OŠ Jagodnjak, Jagodnjak (43,9), OŠ Drenje, Drenje (44,6), OŠ Hinka Juhna, Podgorač (46,3) i OŠ Josipa Jurja Strossmayera, Trnava (46,3) u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Ivo Kozarčanin, Hrvatska Dubica (46,7) i OŠ Katarina Zrinska, Mečenčani (21,5) u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Gradina, Gradina (43,6) u Virovitičko-podravskoj županiji; OŠ Mikleuš, Mikleuš (44,5), OŠ Vladimira Nazora, Nova Bukovica (47,4), OŠ Davorin Trstenjak, Čađavica (47,4) i OŠ Augusta Cesarca, Špišić Bukovica (48,3) u Virovitičko-podravskoj županiji te OŠ „Antun i Stjepan Radić", Gunja (32,8), OŠ „Ivan Meštrović", Drenovci (43,3), OŠ „Ivan Filipović", Račinovci

Deset je upisnih područja odnosno 3,2 % samostalnih upisnih područja tipa A2[104] čija sjedišta škola imaju indeks razvijenosti veći od 125 %. Također je oko 16 % upisnih područja tipa A2 čija su sjedišta škola u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave kojima je indeks razvijenosti između 100 i 125. Prednost za oko 20 % upisnih područja tipa A2 s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom u odnosu na ostala upisna područja tipa A2 je stabilnije ekonomsko stanje te mogućnost preusmjeravanja financijskih sredstava za revitalizaciju obrazovne funkcije.

Sastavni je dio ekonomskog faktora za razvoj mreže škola i prometna dostupnost. Važno je da školska zgrada bude prometno što dostupnija učenikovu mjestu stanovanja (prebivališta odnosno boravišta) kako bi učenici što manje vremena trošili na putovanje od škole do mjesta stanovanja i obrnuto. Prema Državnom pedagoškom standardu mreža osnovnih škola ustrojava se između ostaloga da „udovoljava zahtjevima dostupnosti i racionalnog ustroja upisnih područja".[105] Prema Matijeviću (2013)[106] zgrade osnovnih škola su u blizini mjesta stanovanja svakog školskog obveznika u Hrvatskoj. „Ne postoje takvi statistički podatci, ali može se procijeniti da većina školske populacije ne putuje do zgrade osnovne škole više od tri kilometra" (Matijević, 2013, 5). No, rezultati istraživanja upisnih područja tipa A2 pokazuju da je prosječna prometna udaljenost u minutama od naselja (mjesta) stanovanja učenika do naselja u kojemu je sjedište određene škole 10,9 minuta. Jedino je upisno područje tipa A2 iz Gorske Hrvatske OŠ Frana Krste Frankopana, Brod na Kupi u Primorsko-goranskoj županiji koje ima 31 naselje, a prosječna je prometna udaljenost od naselja do škole 17,1 minuta. Za neka je naselja tog upisnog područja prometna dostupnost još nepovoljnija, npr. za naselje Kalić koje je udaljeno od Broda na Kupi 53 minute u jednome smjeru ili za naselje Požar koje je udaljeno 50 minuta u jednome smjeru. Naselje Požar je prema Popisu stanovništva iz 2011. godine imalo 17 stanovnika od kojih je dvoje u dobnoj skupini potencijalnih školskih obveznika (od pet do devet godina), a naselje

(43,3), OŠ „Davorin Trstenjak", Podgajci Posavski (43,3), OŠ Mijat Stojanović, Babina Greda (44,1), OŠ Ivan Goran Kovačić, Štitar (44,3) i OŠ Markušica, Markušica (46,5) u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

[104] To su upisna područja čija su sjedišta u jedinici lokalne samouprave s indeksom razvijenosti iznad 125: OŠ Stjepana Bencekovića, Horvati (139,8) i OŠ Brezovica, Zagreb (139,8) u Gradu Zagrebu; OŠ Tar-Vabriga, Tar (127,5), OŠ Vladimira Nazora, Vrsar (131,3), OŠ Fažana, Fažana (132,1) i OŠ Dr. Mate Demarina, Medulin (142,7) u Istarskoj županiji; OŠ A. G. Matoša, Novalja (125,9) u Ličko-senjskoj županiji; OŠ Frane Petrića, Cres (128,1) i OŠ „Rikard Katalinić Jeretov", Opatija (131,6) u Primorsko-goranskoj županiji te OŠ Bol, Bol (136,3) u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

[105] Mreža osnovnih škola ustrojava se na način da zadovoljava iskazane potrebe utvrđene sustavnim praćenjem i predviđanjem demografskih, gospodarskih i urbanističkih kretanja na području županije, udovoljava zahtjevima dostupnosti i racionalnog ustroja upisnih područja te ispunjava uvjete i mjerila propisana Državnim pedagoškim standardom osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (Narodne novine 63/2008. i 90/2110.). Prema stavku 3. članku 3. svakomu osnovnoškolskom obvezniku dana je mogućnost redovitoga školovanja u osnovnoj školi ili drugoj ovlaštenoj ustanovi ili objektu škole uz primjerenu udaljenost od mjesta stanovanja i prometnu povezanost koja ne ugrožava sigurnost učenika.

[106] https://bib.irb.hr/datoteka/663089.Matijevic_Opatija_2013.pdf.

Kalić imalo je četiri stanovnika koji su stariji od 60 godina. Prema regijama Hrvatske prosječna je udaljenost po upisnom području u minutama od mjesta stanovanja do mjesta sjedišta škole 11 minuta za upisna područja tipa A2 iz Središnje Hrvatske, 9,1 minuta za upisna područja iz Istočne Hrvatske, 11,7 minuta za upisna područja iz Sjevernog hrvatskog primorja i 12,8 minuta za upisna područja iz Južnog hrvatskog primorja. Na prometnu udaljenost od mjesta stanovanja do mjesta sjedišta škole utječu površina upisnog područja, broj naselja u jednom upisnom području, nadmorska visina pojedinih naselja i dr.

Samostalna upisna područja Istočne Hrvatske tipa A2 imaju sjedišta škola na prosječno najnižim nadmorskim visinama (99,8 m) i manji broj naselja po jednom upisnom području (4,5 naselja po jednom upisnom području), što ukazuje na nizinski tip reljefa i morfološku strukturu uzdužnog tipa naselja, a time i na dobru prometnu povezanost. U upisnim područjima OŠ Ivo Dugandžić-Mišić, Komin u Dubrovačko-neretvanskoj županiji; OŠ Nova Rača, Nova Rača, OŠ Mate Lovraka, Veliki Grđevac i OŠ Velika Pisanica, Velika Pisanica u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji; OŠ „Stjepan Radić", Oprisavci u Brodsko-posavskoj županiji; OŠ Mljet, Babino Polje u Dubrovačko-neretvanskoj županiji; OŠ Ivana Batelića, Raša u Istarskoj županiji; OŠ Rečica, Rečica u Karlovačkoj županiji; OŠ Prof. Franje Viktora Šignjara, Virje u Koprivničko-križevačkoj županiji; OŠ Ivana Brlić Mažuranić, Strizivojna i OŠ Bilje, Bilje u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Frane Petrića, Cres i OŠ Ivana Mažuranića, Novi Vinodolski u Primorsko-goranskoj županiji; OŠ Mladost, Lekenik i OŠ Katarina Zrinska, Mečenčani u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Ostrog, Kaštel Lukšić, OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj i OŠ Petra Kružića, Klis u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Ivan Goran Kovačić, Zdenci i OŠ Antuna Gustava Matoša, Čačinci u Virovitičko-podravskoj županiji te OŠ Petar Lorini, Sali u Zadarskoj županiji prosječna je prometna udaljenost u minutama od naselja (mjesta) stanovanja učenika do naselja u kojemu je sjedište određene škole između 20 i 40 minuta.

Da je obrazovna funkcija u tim upisnim područjima ugrožena, potvrđuju niske ili negativne vrijednosti varijabla demografskog i obrazovnog faktora. Moguće su promjene u smanjenju broja razrednih odjela, statusu matičnosti škola, ali i u smanjenju ukupnog demografskog potencijala i života u tim područjima. „Smanjenje broja učenika dovodi do ukidanja razrednih odjela, što postaje problematično za normu neposrednog odgojno-obrazovnog rada učitelja u predmetnoj nastavi" (Vuk, 2012, 193). Pražnjenje školskih učionica utječe na egzistenciju postojećeg učiteljskog kadra i ostalih djelatnika osnovnoškolskih odgojno-obrazovnih ustanova. Stoga je za ta upisna područja potrebno osmisliti posebne mjere za revalorizaciju, revitalizaciju i održivost obrazovne funkcije. Također, potrebno je osmisliti najpovoljnije mjere za stabilizaciju naseljenosti, oživljavanje gospodarstva i jačanje proizvodnih uslužnih i ostalih djelatnosti.

Pritom je nužna politička stabilnost i dosljednost u provedbi reforma koje neposredno utječu na opstanak pojedinih upisnih područja. Unutar upisnih područja tipa A2 s niskim indeksom razvijenosti i ugroženom obrazovnom funkcijom zbog smanjenja broja učenika i razrednih odjela nužno je donijeti posebne mjere kako se ti procesi ne bi negativno odrazili na radna mjesta i egzistenciju učitelja razredne nastave te učitelja predmetne nastave, a tako i učitelja geografije.

4.3.2.3. Velika, slabije gospodarski razvijena upisna područja s oslabljenom obrazovnom funkcijom (A3)

Velikih, slabije gospodarski razvijenih upisnih područja s oslabljenom obrazovnom funkcijom je 33. To je 7,5 % od ukupnog broja samostalnih upisnih područja ili 6 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Najveće su aritmetičke sredine z-vrijednosti varijabla iz skupine općegeografskih (lokacijskih) faktora (tab. 15). Prema općegeografskim (lokacijskim) faktorima upisna područja tipa A3 ističu se velikom površinom i većim brojem naselja unutar granica upisnog područja te su na visokim nadmorskim visinama. Prostiru se na površini od 8870,5 km^2. Njihova prosječna površina iznosi 268,8 km^2, što je trostruko više od prosječne površine jednog samostalnog upisnog područja. Najveće je upisno područje OŠ Nikole Tesle, Gračac (956,7 km^2) u Zadarskoj županiji, a najmanje OŠ Dragutina Domjanića, Sveti Ivan Zelina (102,2 km^2) u Zagrebačkoj županiji (PRILOG 1). Ta upisna područja imaju prosječno 34 naselja. U njima je ukupno 1109 naselja, što je 25,3 % svih naselja samostalnih upisnih područja ili 16,4 % svih naselja Hrvatske. Najviše je tih upisnih područja u Središnjoj Hrvatskoj[107] (21) i Istočnoj Hrvatskoj[108] (8). Upisna područja OŠ Dr. Jure Turića, Gospić u Ličko-senjskoj županiji i OŠ Nikole Tesle, Gračac u Zadarskoj županiji su u Gorskoj Hrvatskoj, a upisna područja OŠ Benkovac, Benkovac u Zadarskoj županiji i OŠ Kistanje, Kistanje u Šibensko-kninskoj županiji su u Južnom hrvatskom primorju. Brojem naselja posebno se ističu upisna područja OŠ „Kardinal Alojzije Stepinac", Krašić u Zagrebačkoj županiji i OŠ Slunj, Slunj u Karlovačkoj županiji s po 72 naselja.

Varijable demografskog faktora imaju niske prosječne vrijednosti. Upisna područja tipa A3 rjeđe su gustoće naseljenosti (26,2 stan./ km^2) od prosječne gustoće naseljenosti Hrvatske, ali i

[107] To su upisna područja OŠ Novska I, Novska, OŠ Gvozd, Gvozd, OŠ Popovača I, Popovača i OŠ Sunja, Sunja u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Slava Raškaj, Ozalj, OŠ Slunj, Slunj, OŠ Vojnić, Vojnić i OŠ Barilović, Barilović u Karlovačkoj županiji; OŠ Grgura Karlovčana, Đurđevac u Koprivničko-križevačkoj županiji; OŠ Čazma, Čazma, OŠ Garešnica, Garešnica, OŠ Ivana Nepomuka Jemeršića, Grubišno Polje i OŠ Rovišće, Rovišće u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji; OŠ Petra Preradovića, Pitomača u Virovitičko-podravskoj županiji te OŠ Braće Radića, Pakrac u Požeško-slavonskoj županiji.

[108] To su upisna područja OŠ Voćin, Voćin i OŠ Suhopolje, Suhopolje u Virovitičko-podravskoj županiji; OŠ Dragutina Lermana, Brestovac, OŠ Stjepana Radića, Čaglin, OŠ Zdenka Turkovića, Kutjevo, OŠ fra Kaje Adžića, Pleternica i OŠ „Ivan Goran Kovačić", Velika u Požeško-slavonskoj županiji te OŠ Josipa Jurja Strossmayera, Đurđenovac u Osječko-baranjskoj županiji.

svih samostalnih upisnih područja. Manju gustoću naseljenosti jedino imaju upisna područja tipa A1 s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom. Najrjeđe su naseljena upisna područja OŠ Nikole Tesle, Gračac (4,9 stan./km^2) u Zadarskoj županiji i OŠ Voćin, Voćin u Virovitičko-podravskoj županiji (8,5 stan./km^2), a najgušće su naseljena među upisnim područjima tipa A3 upisna područja OŠ Vukovina, Vukovina (77 stan./km^2) i OŠ Dragutina Domjanića, Sveti Ivan Zelina (88,6 stan./km^2) u Zagrebačkoj županiji. Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine iznosio je 30,9. U svim je upisnim područjima tipa A3 veličina učeničkog kontingenta 2011. godine bila manja nego 1961. godine. Izražen pad učeničkog kontingenta 2011./1961. godine bio je u upisnim područjima OŠ Gvozd, Gvozd (7,4), OŠ Dvor, Dvor (8,2) i OŠ Glina, Glina (15,0) u Sisačko-moslavačkoj županiji; u OŠ Kistanje, Kistanje (8,9) u Šibensko-kninskoj županiji i u OŠ „Kardinal Alojzije Stepinac“, Krašić (14,3) u Zagrebačkoj županiji. Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu 2011. godine iznosio je 8,8 %, što je oko prosjeka za samostalna upisna područja. Prosječna veličina učeničkog kontingenta 2011. godine iznosila je 626,9 po upisnom području, što je gotovo dvostruko više od prosječne veličine učeničkog kontingenta svih samostalnih upisnih područja (320,9). Veličina učeničkog kontingenta je od 164 u OŠ Gvozd, Gvozd u Sisačko-moslavačkoj županiji do 1264 u OŠ Vukovina, Vukovina u Zagrebačkoj županiji. Opća demografska dinamika utjecala je na demografske strukture u osnovnim školama tipa A3, što je postupno reflektirano i na ostale varijable obrazovnog faktora.

Prosječna veličina škola prema kriteriju broja razrednih odjela od 5. do 8. razreda u školskoj godini 2010./2011. iznosila je 3,8 te je evidentno da u upisnim područjima tipa A3 prevladavaju velike škole (s aspekta učitelja geografije). Upisna područja imaju u prosjeku 12 ili 13 razrednih odjela od 5. do 8. razreda. Od ukupnog broja upisnih područja tipa A3 50 % sjedišta osnovnih škola smješteno je u upravnim gradovima (Grubišno Polje, Čazma i Garešnica u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji; Slunj i Ozalj u Karlovačkoj županiji; Đurđevac u Koprivničko-križevačkoj županiji; Gospić u Ličko-senjskoj županiji; Pakrac, Kutjevo i Pleternica u Požeško-slavonskoj županiji; Glina, Popovača i Novska u Sisačko-moslavačkoj županiji; Benkovac u Zadarskoj županiji te Jastrebarsko i Sveti Ivan Zelina u Zagrebačkoj županiji). Sjedište upisnog područja OŠ Vukovina, Vukovina u Zagrebačkoj županiji jedino nema status upravnog grada ni općinskog sjedišta, a sjedišta škola u ostalim naseljima imaju status općinskog sjedišta. Prema statusu sjedišta osnovnih škola u upisnim područjima tipa A3 prevladavaju naselja gradskoga tipa koja imaju niže vrijednosti indeksa starosti te više udjele radnog i učeničkog kontingenta. To je utjecalo na povećanje broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi i na promjene u veličini škola.

Pedeset i šest posto upisnih područja tipa A3 ima obilježja vrlo velikih škola[109] s 14 i više razrednih odjela. Osnovne škole pet upisnih područja tipa A3 imaju obilježja optimalnih škola[110], osam upisnih područja ima obilježja malih škola[111] i jedno upisno područje ima obilježja vrlo malih škola[112]. Povećan je broj razrednih odjela 2011./2001. godine od 5. do 8. razreda u 19 škola[113] (56 % upisnih područja tipa A3) i to za 44 razredna odjela. U tom je razdoblju smanjen broj razrednih odjela za 18 i to u pet upisnih područja[114]. U devet škola nije promijenjen broj razrednih odjela predmetne nastave. Najviše je povećan broj razrednih odjela u OŠ Benkovac, Benkovac u Zadarskoj županiji i to za šest razrednih odjela.

Indeks razvijenosti kao varijabla ekonomskog faktora ima najniže aritmetičke sredine z-vrijednosti od svih primijenjenih varijabla geografskih faktora. Upisna područja tipa A3 imaju najniži indeks razvijenosti koji prosječno iznosi 63,7 %. Sjedište upisnoga područja OŠ Kistanje, Kistanje u Šibensko-kninskoj županiji ima najniži indeks razvijenosti u Hrvatskoj (16,1 %). U Kistanju je slabo razvijeno gospodarstvo, visok je udio starog i uzdržavanog stanovništva s malim mirovinama i ima puno povratnika nakon završetka rata. Uzroci siromaštva u Kistanju povezani su s nedovoljnim i niskim obrazovanjem te ograničenim mogućnostima zapošljavanja što je posljedica dugotrajne ovisnosti o sustavu socijalne skrbi. To se odrazilo i na cjelokupno stanje u mreži škola. Više je od 80 % upisnih područja tipa A3 čija su sjedišta u jedinicama lokalne samouprave koje imaju indeks razvijenosti ispod 75 %[115]. Upisna područja koja imaju indeks razvijenosti iznad 100 su OŠ Vukovina, Vukovina (109,8 %) i OŠ „Ljubo Babić",

[109] OŠ Glina, Glina u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Čazma, Čazma, OŠ Garešnica, Garešnica i OŠ Rovišće, Rovišće u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji; OŠ Grgura Karlovčana, Đurđevac u Koprivničko-križevačkoj županiji; OŠ Dr. Jure Turića, Gospić u Ličko-senjskoj županiji; OŠ Josipa Jurja Strossmayera, Đurđenovac u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Braće Radića, Pakrac, OŠ Zdenka Turkovića, Kutjevo i OŠ fra Kaje Adžića, Pleternica u Požeško-slavonskoj županiji; OŠ Popovača I, Popovača i OŠ Novska I, Novska u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Suhopolje, Suhopolje i OŠ Petra Preradovića, Pitomača u Virovitičko-podravskoj županiji; OŠ Benkovac, Benkovac u Zadarskoj županiji te OŠ „Ljubo Babić", Jastrebarsko, OŠ Dragutina Domjanića, Sveti Ivan Zelina i OŠ Vukovina, Vukovina u Zagrebačkoj županiji.

[110] OŠ Slunj, Slunj u Karlovačkoj županiji; OŠ Nikole Tesle, Gračac u Zadarskoj županiji; OŠ Sunja, Sunja u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Voćin, Voćin u Virovitičko-podravskoj županiji te OŠ „Ivan Goran Kovačić", Velika u Požeško-slavonskoj županiji.

[111] OŠ Vojnić, Vojnić i OŠ Slava Raškaj, Ozalj u Karlovačkoj županiji; OŠ Gvozd, Gvozd i OŠ Dvor, Dvor u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Kistanje, Kistanje u Šibensko-kninskoj županiji; OŠ „Kardinal Alojzije Stepinac", Krašić u Zagrebačkoj županiji te OŠ Stjepana Radića, Čaglin i OŠ Dragutina Lermana, Brestovac u Požeško-slavonskoj županiji.

[112] OŠ Barilović, Barilović u Karlovačkoj županiji.

[113] Upisna područja u čijim je osnovnim školama povećan broj razrednih odjela za četiri i više razrednih odjela su: OŠ Glina, Glina i OŠ Novska I, Novska u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Petra Preradovića, Pitomača u Virovitičko-podravskoj županiji te OŠ Benkovac, Benkovac u Zadarskoj županiji. U školama ostalih upisnih područja povećan je broj razrednih odjela u predmetnoj nastavi za jedan, dva ili tri razredna odjela.

[114] OŠ Slava Raškaj, Ozalj u Karlovačkoj županiji; OŠ Gvozd, Gvozd u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ „Kardinal Alojzije Stepinac", Krašić u Zagrebačkoj županiji te OŠ „Ivan Goran Kovačić", Velika i OŠ Zdenka Turkovića, Kutjevo u Požeško-slavonskoj županiji.

[115] Vrijednosti ispod 50 % imaju upisna područja OŠ Voćin, Voćin (26,3 %) u Virovitičko-podravskoj županiji; OŠ Gvozd, Gvozd (30,2 %), OŠ Dvor, Dvor (38,6 %) i OŠ Sunja, Sunja (45,0 %) u Sisačko-moslavačkoj županiji; OŠ Vojnić, Vojnić (38,2 %) u Karlovačkoj županiji te OŠ Rovišće, Rovišće (48,4 %) u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji.

Jastrebarsko (104 %) u Zagrebačkoj županiji. Nijedno upisno područje nema indeks razvijenosti > 125 %.

Prosječna prometna udaljenost u minutama od naselja (mjesta) stanovanja učenika do naselja u kojemu je sjedište određene škole za tip A3 je 20,2 minute. Najveće su udaljenosti u upisnom području OŠ Nikole Tesle, Gračac u Zadarskoj županiji (40,4 min) zbog velikog broja naselja (39) i vrlo velike površine (956,7 km^2). Učenike voze tri autoprijevoznika (tri linije). Učenici putuju iz Srba, Suvaje, Brotinje, Kruškovače, Ajderovca, Zaklopca, Krčkog Brda, Osredaka, Bruvna, Mazina, Deringaja, Tomingaja, Rudopolja, Graba, Kijana, Novog Naselja, Štikade i Potkose.[116] Upisna područja u kojima je prosječna udaljenost sjedišta škole od mjesta stanovanja učenika veća od 25 minuta u jednome smjeru su: OŠ „Ivan Goran Kovačić", Velika (25,1 min) i OŠ Braće Radića, Pakrac (28,1 min) u Požeško-slavonskoj županiji; OŠ Glina, Glina (25,3 min) i OŠ Dvor, Dvor (29,6 min) u Sisačko-moslavačkoj županiji te OŠ Barilović, Barilović (25,6 min) u Karlovačkoj županiji. Ovakva prometna dostupnost škola naseljima (i obrnuto) posljedica je općegeografskih (lokacijskih) faktora koji su utjecali na oblikovanje mreže škola koja obuhvaća površinom velika upisna područja različitih reljefnih obilježja i morfologije terena s disperznim tipom naseljenosti i sl.

4.3.2.4. Demografski i gospodarski stabilnija upisna područja s održivom obrazovnom funkcijom (A4)

Demografski i gospodarski stabilnijih upisnih područja s održivom obrazovnom funkcijom je 62, što je 13,5 % od ukupnog broja samostalnih upisnih područja ili 10,7 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prostornom analizom utvrđeno je da su se upisna područja tipa A4 koncentrirala oko većih regionalnih i makroregionalnih centara kao posljedica procesa suburbanizacije (PRILOG 1). Najviše je upisnih područja iz Središnje Hrvatske[117] (57,4 %) i Istočne Hrvatske[118] (23 %), a nešto je manje upisnih područja iz Sjevernoga hrvatskog

[116]http://os-ntesle-gracac.skole.hr/upload/os-nteslegracac/images/static3/871/attachment/GODISNJI_PLAN_RADA_2015_2016.pdf.

[117] OŠ Ksavera Šandora Đalskog, Donja Zelina, OŠ Ivana Perkovca, Šenkovec, OŠ Ivane Brlić-Mažuranić, Prigorje Brdovečko, OŠ Pavao Belas, Brdovec, OŠ Rugvica, Rugvica, OŠ Stjepan Radić, Božjakovina, OŠ Klinča Sela, Klinča Sela, OŠ Braće Radića, Kloštar Ivanić, OŠ Bistra, Poljanica Bistranska i OŠ Velika Mlaka, Velika Mlaka u Zagrebačkoj županiji; OŠ Donja Stubica, Donja Stubica, OŠ Ksavera Šandora Gjalskog Zabok, Zabok, OŠ Janka Leskovara Pregrada, OŠ Bedekovčina, Bedekovčina, OŠ Matije Gupca, Gornja Stubica i OŠ Oroslavje, Oroslavje u Krapinsko-zagorskoj županiji; OŠ Ludbreg, Ludbreg, OŠ Novi Marof, Novi Marof, OŠ Cestica, Cestica, OŠ Kneginec Gornji, Gornji Kneginec, OŠ Vidovec, Vidovec, OŠ Petrijanec, Petrijanec, OŠ Trnovec, Trnovec, OŠ Sračinec, Sračinec i VII. OŠ Varaždin, Donji Kućan u Varaždinskoj županiji; OŠ „Grigor Vitez", Sveti Ivan Žabno u Koprivničko-križevačkoj županiji te OŠ Orehovica, Orehovica, OŠ Mursko Središće, Mursko Središće, OŠ Nedelišće, Nedelišće, OŠ Dr. Ivana Novaka, Macinec, OŠ Podturen, Podturen, OŠ Prelog, Prelog, OŠ Strahoninec, Strahoninec, OŠ Vladimira Nazora, Pribislavec, OŠ Ivanovec, Ivanovec i OŠ Kuršanec, Kuršanec u Međimurskoj županiji.

[118] To su upisna područja OŠ Mladost, Jakšić i OŠ Vilima Korajca, Kaptol u Požeško-slavonskoj županiji; OŠ Dr. Franjo Tuđman, Beli Manastir, OŠ Matije Petra Katančića, Valpovo, OŠ Darda, Darda, OŠ Ivana Kukuljevića,

primorja[119] i Južnoga hrvatskog primorja[120]. Zajednička su obilježja upisnih područja tipa A4 prema varijablama općegeografskih (lokacijskih) faktora mala površina, manji broj naselja unutar granica upisnih područja i prosječno niže nadmorske visine sjedišta osnovnih škola (135,5 m n.v.). Ukupna je površina upisnog područja tipa A4 2891,9 km^2. U njima je živjelo 371 252 stanovnika 2011. godine. Prosječna je površina upisnog područja tipa A4 46,6 km^2. Najveće je upisno područje OŠ Dalj, Dalj (121,1 km^2) u Osječko-baranjskoj županiji, a najmanje VII. OŠ Varaždin, Donji Kućan (10,0 km^2) u Varaždinskoj županiji. U upisnim je područjima tipa A4 ukupno 456 naselja, što je prosječno 7,3 naselja po upisnom području. Najviše naselja[121] ima upisno područje OŠ Ksavera Šandora Đalskog, Donja Zelina u Zagrebačkoj županiji (25). Pozitivne su *z*-vrijednosti varijabla demografskog faktora[122].

Ta su upisna područja gusto naseljena, prosječno 128,4 stan./km^2, što je više od prosječne gustoće naseljenosti Hrvatske, ali i svih samostalnih upisnih područja. Gustoća naseljenosti oko 90 % upisnih područja tipa A4 veća je od prosječne gustoće naseljenosti Hrvatske[123]. Najmanju gustoću naseljenosti ima upisno područje OŠ Vilima Korajca, Kaptol u Požeško-slavonskoj županiji (40,4 stan./km^2), a najvišu upisno područje OŠ Jesenice, Dugi Rat (651,9 stan./km^2) u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu upisnih područja tipa A4 2011. godine iznosio je 9,5 %, što je više od prosjeka za samostalna upisna područja. Prosječna veličina učeničkog kontingenta 2011. godine iznosila je 557,6 po upisnom području, što je također više od prosječne veličine učeničkog kontingenta svih samostalnih upisnih područja (318,9). Najmalobrojniji je učenički kontingent 2011. godine bio u upisnom području OŠ Ivane Brlić-Mažuranić, Prigorje Brdovečko (238) u Zagrebačkoj županiji, a najveći

Belišće, OŠ Josipa Kozarca, Semeljci, OŠ Dalj, Dalj, OŠ Josipovac, Osijek i OŠ Tenja, Tenja u Osječko-baranjskoj županiji te OŠ Matija Antun Reljković, Cerna, OŠ August Cesarec, Ivankovo, OŠ Zrinskih Nuštar i OŠ Stari Jankovci, Stari Jankovci u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

[119] OŠ Čavle, Čavle, OŠ Kraljevica, Kraljevica i OŠ „Dr. Andrija Mohorovičić", Matulji u Primorsko-goranskoj županiji.

[120] OŠ Stjepana Radića, Bibinje u Zadarskoj županiji; OŠ Vodice, Vodice u Šibensko-kninskoj županiji; OŠ Josip Pupačić, Omiš, OŠ Kneza Mislava, Kaštel Sućurac, OŠ „Bijaći", Kaštel-Novi, OŠ Jesenice, Dugi Rat i OŠ Kamešnica, Otok u Splitsko-dalmatinskoj županiji te OŠ „Vladimir Nazor", Ploče i OŠ Župa dubrovačka, Mlini u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

[121] Upisna područja koja imaju iznad 20 naselja po upisnom području su: OŠ Trnovec, Trnovec u Varaždinskoj županiji; OŠ Stjepana Radića, Bibinje u Zadarskoj županiji; OŠ Dr. Franjo Tuđman, Beli Manastir i OŠ Josipovac, Osijek u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ August Cesarec, Ivankovo u Vukovarsko-srijemskoj županiji; OŠ Kneza Mislava, Kaštel Sućurac u Splitsko-dalmatinskoj županiji i OŠ Vladimira Nazora, Pribislavec u Međimurskoj županiji.

[122] *Z*-vrijednost indeksa promjene broja učeničkog kontingenta 2011./1961. godine iznosi 0,554, gustoće naseljenosti 0,854 i učeničkog kontingenta 1,032.

[123] Manju od toga imaju jedino upisna područja: OŠ Dalj, Dalj (44,2 stan./km^2) i OŠ Darda, Darda (73,4) u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Stari Jankovci, Stari Jankovci (44,4 stan./km^2) u Vukovarsko-srijemskoj županiji; OŠ „Grigor Vitez", Sveti Ivan Žabno (48,3 stan./km^2) u Koprivničko-križevačkoj županiji; OŠ Matija Antun Reljković, Cerna (64,6 stan./km^2) u Vukovarsko-srijemskoj županiji i OŠ Klinča Sela, Klinča Sela (66,1 stan./km^2) u Zagrebačkoj županiji.

OŠ Novi Marof, Novi Marof (960) u Varaždinskoj županiji. Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine iznosio je 77,7. U 23 % upisnih područja tipa A4 povećan je učenički kontingent 2011./1961. godine, a najviše u OŠ Velika Mlaka, Velika Mlaka (236,5) u Zagrebačkoj županiji. Povećanje broja učenika upisnih područja tipa A4 posljedica je utjecaja suburbanizacije i litoralizacije. Upisna područja u kojima je povećan učenički kontingent 2011./1961. godine su: OŠ Župa dubrovačka, Mlini u Dubrovačko-neretvanskoj županiji; OŠ Vladimira Nazora, Pribislavec, OŠ Dr. Ivana Novaka, Macinec i OŠ Kuršanec, Kuršanec u Međimurskoj županiji; OŠ Kneza Mislava, Kaštel Sućurac, OŠ Jesenice, Dugi Rat i OŠ „Bijaći", Kaštel-Novi u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Vodice, Vodice u Šibensko-kninskoj županiji; VII. OŠ Varaždin, Donji Kućan u Varaždinskoj županiji te OŠ Stjepan Radić, Božjakovina, OŠ Rugvica, Rugvica, OŠ Pavao Belas, Brdovec i OŠ Velika Mlaka, Velika Mlaka u Zagrebačkoj županiji.

Takva se demografska dinamika odrazila i na varijable obrazovnog faktora. Najviša z-vrijednost je veličina škole prema broju razrednih odjela od 5. do 8. razreda i iznosi 1,32. Indeks promjene ukupnog broja učenika od 1. do 8. razreda u posljednjem međupopisnom razdoblju 2011./2001. godine prosječno je iznosio 90,6. Upisna područja tipa A4 u kojima je u tom desetogodišnjem razdoblju povećan broj učenika su: OŠ Župa dubrovačka, Mlini u Dubrovačko-neretvanskoj županiji; OŠ Oroslavje, Oroslavje u Krapinsko-zagorskoj županiji; OŠ Kuršanec, Kuršanec i OŠ Dr. Ivana Novaka, Macinec u Međimurskoj županiji; OŠ Darda, Darda i OŠ Tenja, Tenja u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ „Bijaći", Kaštel-Novi u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Trnovec, Trnovec u Varaždinskoj županiji; OŠ Stari Jankovci, Stari Jankovci u Vukovarsko-srijemskoj županiji te OŠ Bistra, Poljanica Bistranska, OŠ Ksavera Šandora Đalskog, Donja Zelina, OŠ Stjepan Radić, Božjakovina i OŠ Klinča Sela, Klinča Sela u Zagrebačkoj županiji. Najniži je indeks promjene učeničkog kontingenta od 1. do 8. razreda 2011./2001. godine u OŠ „Vladimir Nazor", Ploče (69,2) u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. U upisnim su područjima tipa A4 s aspekta učitelja geografije prevladavale velike škole (u prosjeku 12 ili 13 razrednih odjela od 5. do 8. razreda) u školskoj godini 2010./2011. Više od 70 % upisnih područja tipa A4 ima obilježja velikih i vrlo velikih škola, 20 % ima obilježja optimalnih škola, a 8 % ima obilježja malih škola. Obrazovna je funkcija u tim upisnim područjima održiva. Prema podatcima iz e-Matice broj razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011./2001. godine povećan je za 72 razredna odjela, što je prosječno oko jedan razredni odjel po upisnom području tipa A4. U oko 60 % upisnih područja povećan je broj razrednih odjela[124]. Upisna područja tipa A4 u kojima je

[124] Škole upisnih područja u kojima je broj razrednih odjela od 5. do 8. razreda povećan za više od četiri razredna odjela su: OŠ Bistra, Poljanica Bistranska u Zagrebačkoj županiji; OŠ Darda, Darda i OŠ Tenja, Tenja u Osječko-

smanjen broj razrednih odjela 2011./2001. za tri razredna odjela su OŠ Josip Pupačić, Omiš u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ „Vladimir Nazor" Ploče i OŠ Župa dubrovačka, Mlini u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, a upisna područja u kojima je smanjen broj razrednih odjela za dva razredna odjela su OŠ Ksavera Šandora Gjalskog Zabok, Zabok i OŠ Bedekovčina, Bedekovčina u Krapinsko-zagorskoj županiji te OŠ Matije Petra Katančića, Valpovo u Osječko-baranjskoj županiji. Upisna područja u kojima je smanjen broj razrednih odjela za jedan razredni odjel su OŠ Donja Stubica, Donja Stubica u Krapinsko-zagorskoj županiji te OŠ Nedelišće, Nedelišće i OŠ Ivanovec, Ivanovec u Međimurskoj županiji.

Indeks razvijenosti za sjedišta upisnih područja tipa A4 bio je od 51,5 za upisno područje OŠ Orehovica, Orehovica u Međimurskoj županiji do 116,1 za upisno područje VII. OŠ Varaždin, Donji Kućan u Varaždinskoj županiji. Indeks razvijenosti u oko 30 % upisnih područja tipa A4 ispod je 75 %. Sjedište nijednog upisnog područja tipa A4 nije u skupini jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave s indeksom razvijenosti ispod 50 %. Također, sjedište nijednog upisnog područja nije u skupini jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave u kojima je indeks razvijenosti viši od 125 %. Upisna područja čija se sjedišta nalaze u četvrtoj skupini razvijenosti (100 % i 125 %) su OŠ Čavle, Čavle, OŠ Kraljevica, Kraljevica i OŠ „Dr. Andrija Mohorovičić", Matulji u Primorsko-goranskoj županiji; OŠ Josipovac, Osijek i OŠ Tenja, Tenja u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Župa dubrovačka, Mlini u Dubrovačko-neretvanskoj županiji; OŠ Ivanovec, Ivanovec i OŠ Kuršanec, Kuršanec u Međimurskoj županiji; OŠ Ivana Perkovca, Šenkovec i OŠ Ivane Brlić-Mažuranić, Prigorje Brdovečko, OŠ Velika Mlaka, Velika Mlaka i OŠ Pavao Belas, Brdovec u Zagrebačkoj županiji; OŠ Ksavera Šandora Gjalskog Zabok, Zabok u Krapinsko-zagorskoj županiji te VII. OŠ Varaždin, Donji Kućan u Varaždinskoj županiji.

Prometna je dostupnost uz indeks razvijenosti varijabla ekonomskog faktora. Prosječna prometna udaljenost u minutama od naselja (mjesta) stanovanja učenika do naselja u kojemu je sjedište određene škole po upisnom području tipa A4 iznosi 7,8 minuta. Najveće su udaljenosti u upisnom području OŠ Tenja (19 minuta). Najveći dio učenika dolazi u školu pješice, jedino se učenici razredne nastave iz udaljenih dijelova Tenje mogu koristiti dodatnom vožnjom autobusom prema utvrđenom redu vožnje i na dogovorenim stajalištima. Također, organiziran je prijevoz učenika putnika iz Silaša iz Općine Šodolovci koji pripadaju ovom upisnom području i koji su udaljeni od sjedišta škole oko 9,7 km, a prema aplikaciji www.udaljenosti.com potrebno

baranjskoj županiji; OŠ Kuršanec, Kuršanec u Međimurskoj županiji; OŠ Stjepan Radić, Božjakovina u Zagrebačko županiji te OŠ Stari Jankovci, Stari Jankovci u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

vrijeme od mjesta stanovanja do mjesta školovanja iznosi 19 minuta[125]. Upisna područja u kojima je prosječna udaljenost sjedišta škole od mjesta stanovanja veća od 10 minuta u jednome smjeru su: OŠ „Grigor Vitez", Sveti Ivan Žabno (12,6 min) u Koprivničko-križevačkoj županiji; OŠ Kuršanec, Kuršanec (11,3 min) u Međimurskoj županiji; OŠ Josipa Kozarca, Semeljci (12,3 min), OŠ Dalj, Dalj (13,5 min), OŠ Matije Petra Katančića, Valpovo (15,0 min) i OŠ Tenja, Tenja (19,0 min) u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Josip Pupačić, Omiš (13,8 min) u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Sračinec, Sračinec (11,0 min) u Varaždinskoj županiji; OŠ Stari Jankovci, Stari Jankovci (11,3 min) u Vukovarsko-srijemskoj županiji te OŠ Braće Radića, Kloštar Ivanić (11,9 min), OŠ Stjepan Radić, Božjakovina (12,0 min), OŠ Rugvica, Rugvica (13,6 min) i OŠ Klinča Sela, Klinča Sela (15,8 min) u Zagrebačkoj županiji. Prometnu povezanost valja detaljno analizirati i posebno za svako upisno područje. Primjerice, upisno područje OŠ Rugvica obuhvaća 23 naselja (Čista Mlaka, Črnec Rugvički, Črnec Dugoselski, Donja Greda, Dragošička, Hrušćica, Ježevo, Jalševec Nartski, Nart Savski, Novaki Nartski, Novaki Oborovski, Obedišće Ježevsko, Oborovo, Okunšćak, Otok Nartski, Otok Svibovski, Prevlaka, Preseka Oborovska, Rugvica, Svibje, Sop, Struga Nartska, Trstenik Nartski), tj. kompletno područje općine Rugvica. Velika je raspršenost naselja upisnog područja. Naselja udaljena od mjesta škole više od 15 minuta su Prevlaka, Otok Svibovski, Sop, Ježevo, Svibje, Hrušćica, Oborovo, Otok Nartski i Trstenik Nartski. Prometna povezanost relativno je dobra jer u sva naselja voze autobusi Čazmatransa[126].

4.3.2.5. Gusto naseljena upisna područja s vrlo velikim školama i perspektivnom obrazovnom funkcijom (A5)

Gusto naseljenih upisnih područja s vrlo velikim školama i perspektivnom obrazovnom funkcijom je šest. To su upisna područja OŠ Milan Brozović, Kastav i OŠ Sveti Matej, Viškovo u Primorsko-goranskoj županiji; OŠ Višnjevac, Višnjevac u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica i OŠ Stružanac, Podstrana u Splitsko-dalmatinskoj županiji te OŠ Mokošica, Mokošica u Dubrovačko-neretvanskoj županiji (PRILOG 1). Sva navedena upisna područja smještena su u područjima nastalim pod utjecajem procesa suburbanizacije. Dinamičan demografski razvoj prigradskih područja Rijeke, Splita, Dubrovnika i Osijeka te ekonomsko jačanje tih suburbanih zona utjecali su na stabilizaciju naseljenosti tih područja, a time i na jačanje obrazovne funkcije. Upisna područja tipa A5 imaju malu površinu i manji broj naselja te

[125] http://os-tenja.skole.hr/ Prema izvoru web-stranice škole ovom upisnom području pripada i naselje Ćelije. Mrežom škola i upisnih područja HR iz Izvora MZOS-a ono pripada OŠ Bobota te je tako svrstano za potrebe izrade ovoga rada.
[126] http://os-rugvica.skole.hr/.

imaju veliku gustoću naseljenosti i visoki indeks razvijenosti. Prosječna površina upisnih područja tipa A5 iznosi 14,7 km^2. Među njima je najveće upisno područje OŠ Mokošica, Mokošica u Dubrovačko-neretvanskoj županiji s površinom od 31,7 km^2. Upisno područje OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica i upisno područje OŠ Strožanac, Podstrana u Splitsko-dalmatinskoj županiji primjeri su suburbanizacije Splita i procesa litoralizacije. Upisno područje OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica obuhvaća dva naselja (Kaštel Kambelovac[127] i Kaštel Gomilicu[128]). Granice se upisnih područja uglavnom poštuju uz manji broj iznimaka. Upisno područje OŠ Strožanac, Podstrana obuhvaća prostor između rijeke Žrnovnice (granica sa Splitom) i Mutograsa (granica s Dugim Ratom). Na tom upisnom području živi približno 11 000 stanovnika. Posljednjih nekoliko godina intenzivirala se izgradnja stambenih zgrada, što je rezultiralo doseljavanjem mlađih obitelji s djecom školske dobi. Tijekom godina povećan je broj razrednih odjela. Veliki broj učenika su putnici.

U upisnim područjima tipa A5 živjelo je ukupno 60 111 stanovnika 2011. godine s prosječnom gustoćom naseljenosti od 683,6 stan./km^2. Najmanju gustoću naseljenosti među upisnim područjima tipa A5 ima upisno područje OŠ Mokošica, Mokošica u Dubrovačko-neretvanskoj županiji (299,9 stan./km^2), a najvišu upisno područje OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica (1427,0 stan./km^2) u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu tipa A5 upisnih područja 2011. godine iznosio je 9,1 %, što je više od prosjeka za samostalna upisna područja. Veličina učeničkog kontingenta 2011. godine iznosila je 909,8 po upisnom području, što je trostruko više od prosječne veličinu učeničkog kontingentasvih samostalnih upisnih područja (320,9). Krajnosti u veličini učeničkog kontingenta 2011. godine su od 616 za upisno područje OŠ Višnjevac, Višnjevac u Osječko-baranjskoj županiji do 1171 za upisno područje OŠ Sveti Matej, Viškovo u Primorsko-goranskoj županiji. Površina Općine Viškovo poklapa se s upisnim područjem OŠ Sveti Matej, Viškovo u Primorsko-goranskoj županiji. Za upis učenika u OŠ Sveti Matej, Viškovo poštuju se granice upisnog područja te je pri upisu učenika u 1. razred nužna adresa stanovanja na Viškovu kao uvjet upisa učenika u školu. Zahtjeve roditelja djece iz drugih upisnih područja rješava škola, ovisno o broju učenika s tog područja[129]. Prema Lajić i Klempić Bogadi (2012) općina Viškovo je u posljednjem međupopisnom razdoblju zabilježila takav porast da je moguće govoriti o svojevrsnoj „demografskoj eksploziji". Porast ukupnog broja stanovnika između 2001. i 2011.

[127] Kaštel Kambelovac gdje graniči s upisnim područjem OŠ Ostrog, Kaštel Lukšić (predio Stupi).
[128] Kaštel Gomilica gdje graniči s upisnim područjem OŠ kneza Mislava, Kaštel Sućurac (bivša tvornica Jugovinil). Zbog porasta broja stanovništva naselja ovog upisnog područja širila su se sjeverno od magistrale tako da udaljenost od škole do rubnih dijelova upisnog područja prelaze tri kilometra.
[129] http://os-sveti-matej-viskovo.skole.hr/.

godine iznosio je 62,7 % i ako pridodamo rast iz prethodnoga međupopisnog razdoblja, moguće je konstatirati da je broj stanovnika više nego udvostručen. Drugo je demografski najpropulzivnije upisno područje Primorsko-goranske županije OŠ Kastav. „Grad Kastav je u proteklom desetljeću zabilježio veliki porast broja stanovnika od 17,8 %, ali je neusporedivo niži nego u međupopisnom razdoblju 1991. – 2001. kada je iznosio čak 48,3 %“ (Lajić, Klempić Bogadi, 2012, 173).

Takva demografska dinamika u upisnim područjima tipa A5 odrazila se i na obrazovnu funkciju, što potvrđuju visoke vrijednosti varijabla obrazovnog faktora. U svim upisnim područjima tipa A5 indeks promjene ukupnog broja stanovnika je u posljednjem međupopisnom razdoblju 2001. – 2011. viši od 100, osim u upisnom području OŠ Višnjevac u Osječko-baranjskoj županiji (93,5). Indeks promjene ukupnog broja učenika od 1. do 8. razreda 2011./2001. godine bio je najniži u OŠ Višnjevac, Višnjevac u Osječko-baranjskoj županiji (91,4) i u OŠ Mokošica, Mokošica u Dubrovačko-neretvanskoj županiji (73,0) u kojoj je u zadnjem međupopisnom razdoblju indeks ukupne promjene broja stanovnika iznosio 107 . Iako je riječ o ukupnom povećanju demografskog potencijala, smanjen je udio u kontingentu učeničke dobi, što je povezano s procesom starenja stanovništva pogotovo u mjestima uz obalu mora gdje ima dosta umirovljenog stanovništva zbog blagih biometeoroloških i povoljnih klimatskih faktora i utjecaja. Upisno područje OŠ Viškovo koje je imalo i najveći porast ukupnog stanovništva ističe se među ostalim upisnim područjima i po visokom indeksu promjene ukupnog broja učenika od 1. do 8. razreda 2011./2001. godinu (135,4)[130].

U školskoj godini 2010./2011. u upisnim područjima tipa A5 s aspekta učitelja geografije prevladavaju vrlo velike škole s više od 14 razrednih odjela od 5. do 8. razreda. Obrazovna je funkcija u tim upisnim područjima vrlo perspektivna. Prema podatcima iz e-Matice smanjen je broj razrednih odjela 2011./2001. godine od 5. do 8. razreda za dva razredna odjela u OŠ Mokošica, Mokošica u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. U OŠ Višnjevac, Višnjevac u Osječko-baranjskoj županiji broj razrednih odjela nije promijenjen, a u ostalim je školama povećan za dva do četiri razredna odjela. Broj razrednih odjela najviše je povećan u OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

Prosječna vrijednost indeksa razvijenosti upisnih područja tipa A5 iznosi 109,2 %. Najmanja vrijednost indeksa razvijenosti za upisna područja tipa A5 je 90,8 % za upisno područje OŠ

[130] Indeksi promjene ukupnog broja učenika od 1. do 8. razreda 2011./2001. godine za ostala upisna područja ovoga tipa iznose 102,7 za OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica i 113,3 za OŠ Strožanac, Podstrana u Splitsko-dalmatinskoj županiji te 110,7 za OŠ Milan Brozović, Kastav u Primorsko-goranskoj županiji.

Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica u Splitsko-dalmatinskoj županiji[131], a 126,8 % za upisno područje OŠ Mokošica, Mokošica u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Prosječna je prometna udaljenost u minutama od naselja (mjesta) stanovanja učenika do naselja u kojemu je sjedište određene škole prosječno po upisnom području tipa A5 3,1 minuta. U upisnim područjima OŠ Sveti Matej, Viškovo i OŠ Mokošica, Mokošica prosječna je udaljenost u minutama veća od prosjeka svih upisnih područja tipa A5. Za upisno područje tipa A5 OŠ Sveti Matej, Viškovo prosječno udaljenost iznosi 7,5 minuta. Ono u svom sastavu ima sedam naselja te je u tom upisnom području propulzivan rast broja učenika, ali i velik porast broja učenika putnika. Prema članku 69. *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* učenici od 1. do 4. razreda koji putuju više od 3 km ne plaćaju prijevoz jer to financira Upravni odjel za odgoj i obrazovanje u Primorsko-goranskoj županiji. Zbog stalnog dolaska novih učenika uvedene su dodatne linije za učenike koji žive u mjestima koja su slabo prometno povezana s Viškovom (Petrci, Gornji i Donji Jug te mjesta oko Saršona) kako bi mogli bez kašnjenja dolaziti na nastavu. Linije su uvedene osim za dolazak u školu i u vrijeme završetka nastave tako da učenici ne čekaju dugo prijevoz kući. Neke škole poput OŠ Višnjevac, Višnjevac u Osječko-baranjskoj županiji, da bi poboljšale prometnu povezanost, uz redovite autobusne linije uvode i lokalne linije (mini-buseve) koji prolaze pokraj škole. Naselje Višnjevac smješteno je duž Podravske magistrale i dobra je povezanost s makroregionalnim centrom Osijekom. Upisno područje OŠ Milan Brozović poklapa u cijelosti se s područjem Grada Kastva. Učenici u školu dolaze autobusnim linijama koje prometuju prema posebnom voznom redu usklađenom s rasporedom sati učenika.[132]

4.3.3. Tipologija samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama

U samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama organizirana je nastava za učenike od 1. do 8. razreda u matičnoj školi te u područnim osmorazrednim školama. Prema Državnome pedagoškom standardu područna je škola odgojno-obrazovna podružnica škole smještena izvan sjedišta matične škole, a s kojom je programski i kadrovski povezana. Područna osmorazredna osnovna škola ustrojena je ako upisnom kvotom osigurava broj učenika za najmanje jedan razredni odjel od 1. do 4., odnosno od 5. do 8. razreda te ako ispunjava Standard za obavljanje djelatnosti[133]. Od ukupnog broja upisnih područja Hrvatske u ovom je radu izdvojeno 11,5 % samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama.

[131] U ovome tipu upisnih područja jedino još upisno područje OŠ Strožanac, Podstrana ima indeks razvijenosti manji od 100 (96,6).
[132] http://os-mbrozovic-kastav.com/index.php?show=44937.
[133] Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (Narodne novine 63/2008).

Površina je samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama 10 120,4 km^2, što je 17,9 % površine Hrvatske. Prosječna je površina jednog upisnog područja s osmorazrednim područnim školama 153,3 km^2, što je poput veličine jednog integriranog upisnog područja. U samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama 2011. godine živio je 341 051 stanovnik (7,9 % stanovništva Hrvatske), a udio je učeničkog kontingenta u ukupnom broju stanovnika samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama 8 %. Ta su upisna područja u odnosu na prosječnu gustoću naseljenosti Hrvatske rijetko naseljena (33,7 stan./km^2). Od ukupnog broja naselja Hrvatske (6756) njih 1328 odnosno 18,9 % pripada upisnim područjima matičnih škola s osmorazrednim područnim školama (sl. 26 i tab. 18).

U samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim školama je prosječno 20 naselja po upisnom području, što je više od prosječnog broja naselja po jednom upisnom području Hrvatske (oko 12 naselja). Prosječna je nadmorska visina sjedišta samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama 194,7 m, tj. ta su sjedišta na višoj nadmorskoj visini od prosječne nadmorske visine svih sjedišta upisnih područja osnovnih škola Hrvatske.

Od ukupno 66 samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama primjenom Wardove metode klaster analize izdvojeno je pet tipova upisnih područja: 23 demografski oslabljena upisna područja manjih površina s ugroženom obrazovnom funkcijom (B2), 19 demografski stabilnih i gospodarski slabije razvijenih upisnih područja manjih površina s održivom obrazovnom funkcijom (B4), 11 demografski i gospodarski oslabljenih upisnih područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (B1), devet demografski i gospodarski stabilnih upisnih područja velikih površina s oslabljenom obrazovnom funkcijom (B3) te četiri demografski stabilna i gospodarski razvijena upisna područja s perspektivnom obrazovnom funkcijom (B5) (PRILOG 1).

U nastavku je svaki tip samostalnoga upisnog područja s osmorazrednim područnim školama detaljnije opisan na temelju korištenih varijabla u klaster analizi. Pritom je korišten grafički prikaz sredina z-vrijednosti za svaki formirani tip (sl. 26 i tab. 18).

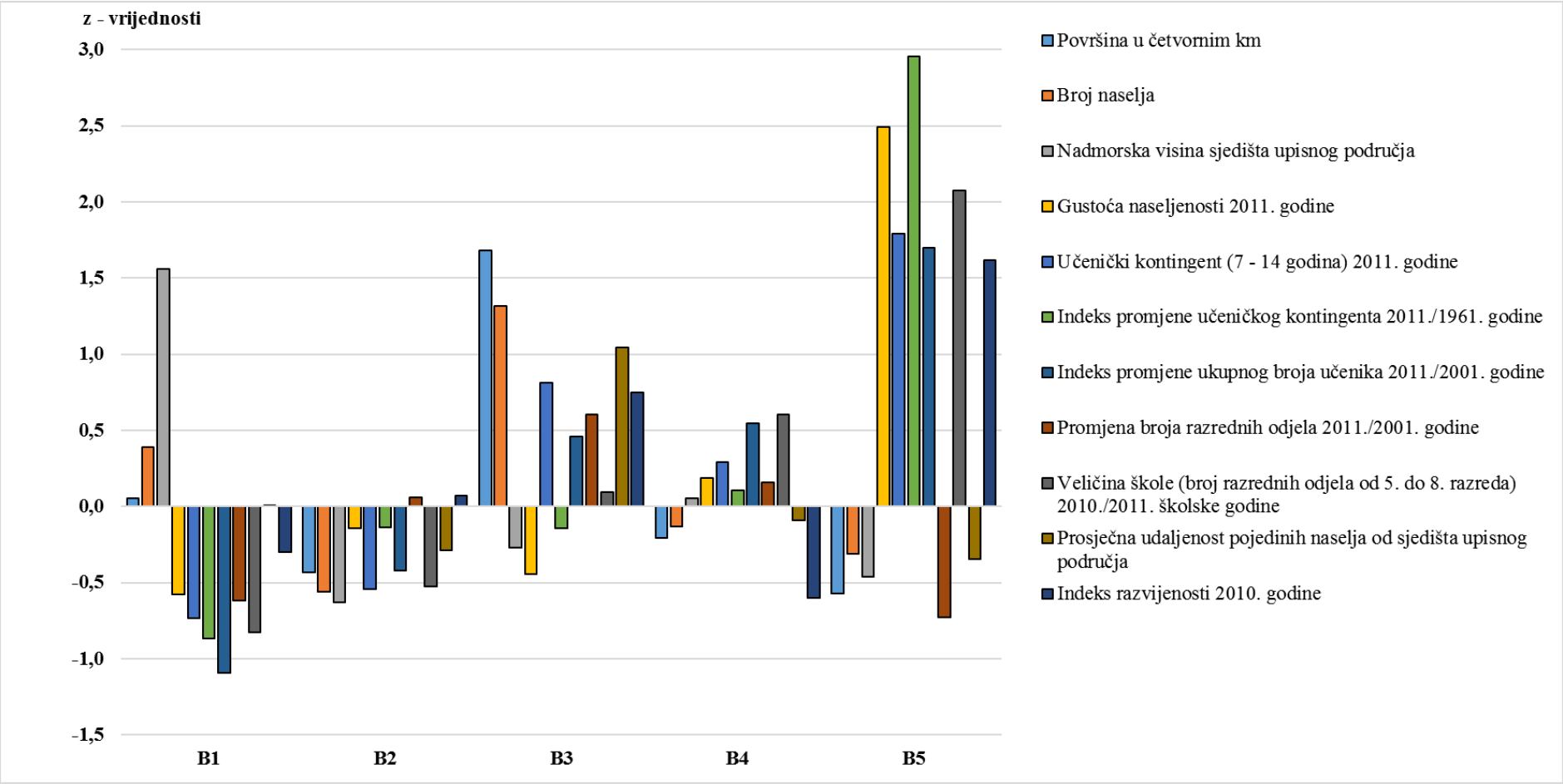

Sl. 26. Grafički prikaz sredina *z*-vrijednosti varijabla svakoga tipa samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama za rješenje s pet odabranih tipova

Tab. 18. Prosječne z-vrijednosti varijabla po tipovima upisnih područja i broj samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama (Wardova metoda)

Tipovi upisnih područja	Površina	Broj naselja	Nadmorska visina sjedišta upisnog područja	Gustoća naseljenosti 2011. godine	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 2011. godine	Indeks promjene učeničkog kontingenta (7 – 14 godina) 2011./1961. godine	Indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. godine	Promjena broja razrednih odjela od 5.do 8. razreda 2011./2001. godine	Veličina škole prema broju razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2010./2011. školske godine	Prosječna udaljenost sjedište škole – mjesto prebivališta/ boravišta	Indeks razvijenosti 2010. godine
Demografski i gospodarski oslabljena upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (B1)	0,053	0,388	1,557	-0,575	-0,734	-0,867	-1,092	-0,620	-0,829	0,004	-0,299
Demografski oslabljena upisna područja manjih površina s ugroženom obrazovnom funkcijom (B2)	-0,432	-0,562	-0,630	-0,145	-0,542	-0,136	-0,423	0,062	-0,523	-0,286	0,070
Demografski i gospodarski stabilna upisna područja velikih površina s oslabljenom obrazovnom funkcijom (B3)	1,681	1,318	-0,269	-0,443	0,811	-0,144	0,461	0,604	0,094	1,047	0,748
Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja s održivom obrazovnom funkcijom (B4)	-0,207	-0,132	0,053	0,186	0,291	0,106	0,546	0,155	0,605	-0,094	-0,603
Demografski stabilna i gospodarski razvijena upisna područja s perspektivnom obrazovnom funkcijom (B5)	-0,570	-0,311	-0,460	2,494	1,793	2,954	1,698	-0,729	2,072	-0,345	1,619

Izvor: obrada autora

Tab. 19. Odabrani pokazatelji izdvajanja tipova samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama

Tipovi upisnih područja	Broj upisnih područja (udio u ukupnom broju UP i udio u broju samostalnih UP s osmorazrednim područnim školama)	Broj naselja (udio u ukupnom broju naselja i udio u broju naselja samostalnih UP s osmorazrednim područnim školama)	Površina (km^2) (udio u ukupnoj površini i udio u površini samostalnih UP s osmorazrednim područnim školama)	Prosječna površina (km^2) upisnog područja	Broj stanovnika 2011. godine (udio u ukupnom broju stanovnika i udio u broju stanovnika samostalnih UP s osmorazrednim područnim školama)	Gustoća naseljenosti 2011. godine (stan./km^2)	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 1961. godine	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 2011. godine (udio u ukupnom broju i udio u broju u samostalnih UP s osmorazrednim područnim školama)	Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine	Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu tipa	Prosječna nadmorska visina sjedišta UP
Demografski i gospodarski oslabljena upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (B1)	11 (1,9) (16,9)	305 (4,5) (23,8)	1 689,3 (3,0) (17,9)	153,6	31 994 (0,7) (9,7)	18,9	10 734	2 123 (0,6) (7,6)	19,8	6,6	451,8
Demografski oslabljena upisna područja manjih površina s ugroženom obrazovnom funkcijom (B2)	23 (3,9) (33,8)	225 (3,3) (13,8)	2 436,5 (3,1) (18,8)	105,9	80 669 (1,6) (21,3)	33,1	21 012	6 525 (1,6) (20,1)	31,1	8,0	97,1
Demografski i gospodarski stabilna upisna područja velikih površina s oslabljenom obrazovnom funkcijom (B3)	9 (1,6) (13,8)	423 (6,3) (33,0)	3 580,3 (6,3) (37,8)	397,8	81 469 (1,9) (24,6)	22,8	17 376	6 209 (1,7) (22,3)	35,7	7,6	148,7
Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja manjih površina s održivom obrazovnom funkcijom (B4),	19 (3,3) (29,2)	322 (4,8) (25,2)	2 174,5 (3,9) (23,0)	114,4	103 220 (2,4) (31,2)	47,5	23 043	9 930 (2,8) (35,6)	43,1	9,6	202,2
Demografski stabilna i gospodarski razvijena upisna područja s perspektivnom obrazovnom funkcijom (B5)	4 (0,7) (6,2)	53 (0,8) (4,1)	239,9 (0,4) (2,5)	60,0	43 996 (1,0) (13,3)	183,4	3266	4 022 (1,1) (14,4)	123,1	9,1	117,0

Tipovi upisnih područja	Broj upisnih područja (udio u ukupnom broju UP i udio u broju samostalnih UP s osmorazrednim područnim školama)	Broj naselja (udio u ukupnom broju naselja i udio u broju naselja samostalnih UP s osmorazrednim područnim školama)	Površina (km^2) (udio u ukupnoj površini i udio u površini samostalnih UP s osmorazrednim područnim školama)	Prosječna površina (km^2) upisnog područja	Broj stanovnika 2011. godine (udio u ukupnom broju stanovnika i udio u broju stanovnika samostalnih UP s osmorazrednim područnim školama)	Gustoća naseljenosti 2011. godine (stan./km^2)	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 1961. godine	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 2011. godine (udio u ukupnom broju i udio u broju u samostalnih UP s osmorazrednim područnim školama)	Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine	Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu tipa	Prosječna nadmorska visina sjedišta UP
Ukupno	**66** **(11,4)** **(100)**	**1 328** **(18,9)** **(100,0)**	**10 120,4** **(16,7)** **(100,0)**	**146,9**	**341 051** **(7,9)** **(100,0)**	**33,7**	**75 431**	**28 809** **(8,0)** **(100,0)**	**38,2**	**8,0**	**194,7**

Izvor: obrada autora

Tab. 20. Prosječne vrijednosti korištenih varijabla u klaster analizi prema tipovima samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama

Tipovi samostalnih upisnih područja	Broj upisnih područja	Površina (km^2)	Broj naselja	Nadmorska visina sjedišta upisnog područja (m)	Gustoća naseljenosti 2011. godine (stan./km^2)	Učenički kontingenta (7 – 14 godina) 2011. godine	Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine	Indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. godine	Promjena broja razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011./2001. godine	Veličina škole prema broju razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011. godine	Prosječna udaljenost sjedište škole – mjesto prebivališta/boravišta (min)	Indeks razvijenosti 2010. godine
Demografski i gospodarski oslabljena upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (B1)	11	1 689,3	305	451,8	18,9	2 123	19,8	64,9	-18	1,1	11,0	76,3
Demografski oslabljena upisna područja manjih površina s ugroženom obrazovnom funkcijom (B2)	23	2 436,5	225	97,1	33,1	6 525	31,3	73,9	6	1,3	9,5	85,2
Demografski i gospodarski stabilna upisna područja velikih površina s oslabljenom obrazovnom funkcijom (B3)	9	3 580,3	423	148,7	22,8	6 209	35,7	84,2	22	1,8	16,4	101,4
Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja manjih površina s održivom obrazovnom funkcijom (B4)	19	2 174,5	322	202,2	47,5	9 930	43,1	90,3	18	2,2	10,5	69,0

Tipovi samostalnih upisnih područja	Broj upisnih područja	Površina (km^2)	Broj naselja	Nadmorska visina sjedišta upisnog područja (m)	Gustoća naseljenosti 2011. godine (stan./km^2)	Učenički kontingenta (7 – 14 godina) 2011. godine	Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine	Indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. godine	Promjena broja razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011./2001. godine	Veličina škole prema broju razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011. godine	Prosječna udaljenost sjedište škole – mjesto prebivališta/boravišta (min)	Indeks razvijenosti 2010. godine
Demografski stabilna i gospodarski razvijena upisna područja s perspektivnom obrazovnom funkcijom (B5)	4	239,9	53	117,0	183,4	4 022	123,1	108,5	-8	3,3	9,2	122,3
Ukupno	**66**	**10 120,4**	**1 328**	**194,7**	**33,7**	**28 809**	**38,2**	**84,6**	**20**	**1,7**	**11,1**	**83,3**

Izvor: obrada autora

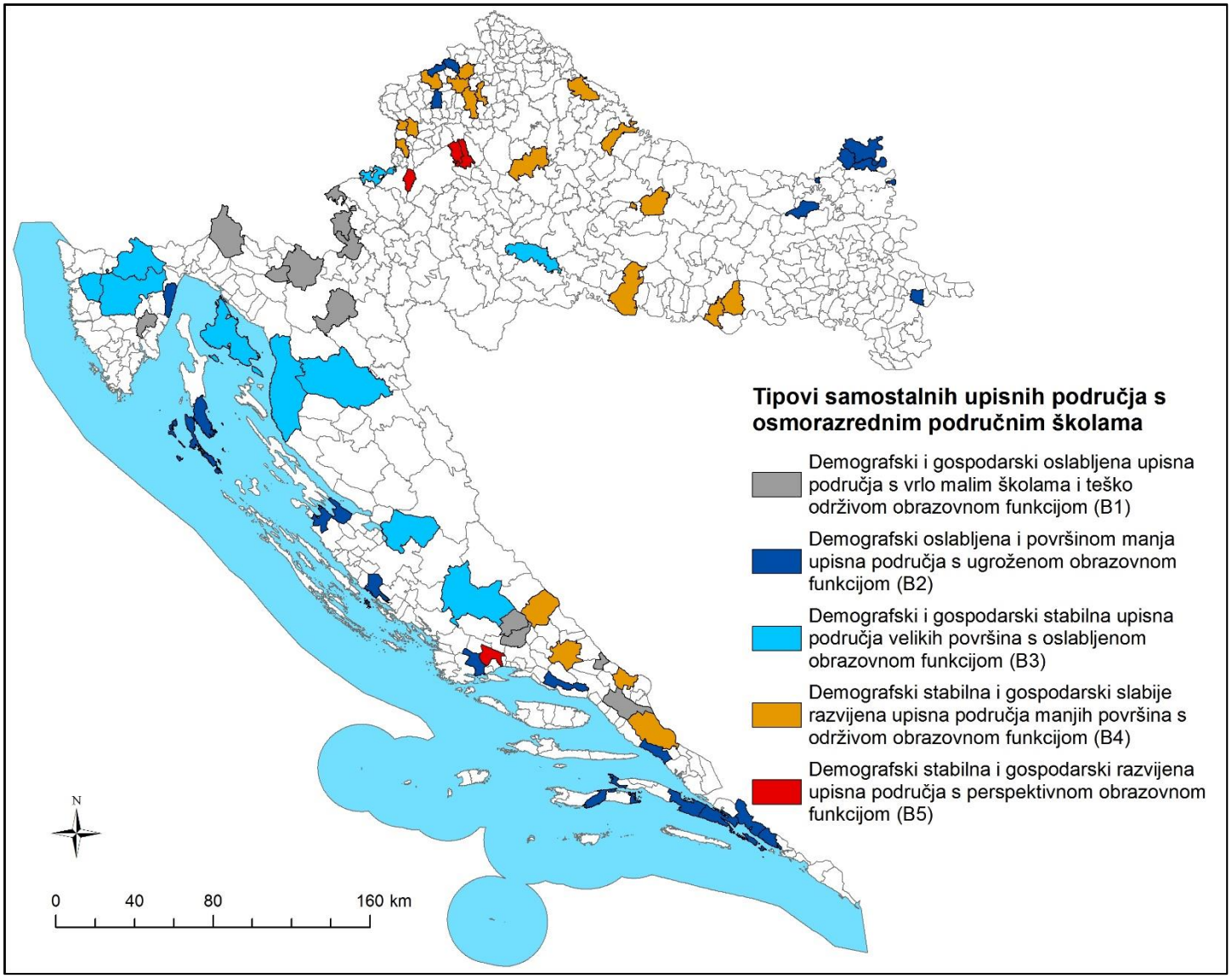

Sl. 27. Tipologija samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama

4.3.3.1. Demografski i gospodarski oslabljena upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (B1)

Demografski i gospodarski oslabljenih upisnih područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom je 11, što je 16,9 % od ukupnog broja samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama ili 1,9 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Najviše je takvih škola (po četiri upisna područja) iz Gorske Hrvatske i Južnoga hrvatskog primorja. Tri su samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama iz Karlovačke županije[134], tri iz Primorsko-goranske županije[135], četiri iz Splitsko-dalmatinske županije[136] i jedna iz Istarske županije[137] (sl. 27 i PRILOG 1).

Upisna područja tipa B1 su površinom veća od prosječne površine samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama, ali i od prosječne veličine svih upisnih područja Hrvatske i imaju veći broj naselja po jednom upisnom području u odnosu na prosjek Hrvatske. Sjedišta matičnih škola su na nadmorskim visinama koje su dvostruko više od prosjeka Hrvatske, a gustoća naseljenosti je vrlo mala. Od svih tipova samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama upisna područja tipa B1 imaju najmanje veličine učeničkog kontingenta i vrlo male škole. Ukupna je površina upisnih područja B1 tipa 1689,3 km^2, što je oko 18 % ukupne površine upisnih područja toga tipa ili samo 3 % površine svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prosječna je veličina jednog upisnog područja 153,6 km^2. Najmanju površinu ima upisno područje OŠ Aržano, Aržano (s PŠ Svib) u Splitsko-dalmatinskoj županiji (35,9 km^2), a najveću OŠ Petar Zrinski Čabar, Čabar (s PŠ Prezid; PŠ Gerovo i PŠ Trešće) (284,2 km^2) u Primorsko-goranskoj županiji[138]. U 11 upisnih područja tipa B1 uključeno je 305 naselja odnosno 23,8 % ukupnog broja naselja samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama ili 4,5 % ukupnog broja naselja Hrvatske. Upisna područja tipa B1 imaju prosječno oko 27 naselja po upisnom području, što je više od prosječnog broja svih naselja

[134] OŠ Netretić, Netretić (s PŠ Jarče Polje), OŠ Josipdol, Josipdol (s PŠ „Siniša i Zrinko Rendulić", Oštarije i PŠ „Lucija Capan", Tounj) i OŠ Žakanje, Žakanje (s PŠ Kamanje) u Karlovačkoj županiji.
[135] OŠ Petar Zrinski Čabar, Čabar (s PŠ Prezid; PŠ Gerovo i PŠ Trešće), OŠ Ivana Gorana Kovačića, Vrbovsko (s PŠ Nikole Tesle, Moravice i PŠ Ivana Gorana Kovačića, Severin na Kupi) te OŠ Dr. Branimira Markovića Ravna Gora (s PŠ Stari Laz) u Primorsko-goranskoj županiji.
[136] OŠ Kneza Branimira, Donji Muć (s PŠ Brštanovo), OŠ Braće Radića, Bračević (s PŠ Donje Ogorje), OŠ Aržano, Aržano (s PŠ Svib) i OŠ Zagvozd, Zagvozd (s PŠ Slivno) u Splitsko-dalmatinskoj županiji. OŠ Aržano na inicijativu Školskog odbora mijenja naziv u OŠ Josipa Jovića kako se službeno naziva od travnja 2015. godine. Izvor: http://os-jjovica.skole.hr/skola/povijest.
[137] OŠ „Vitomir Širola Pajo", Nedešćina (s PŠ Sveti Martin) u Istarskoj županiji.
[138] Upisna područja veća od 250 km^2 su i OŠ Josipdol, Josipdol (261,8 km^2) u Karlovačkoj županiji i OŠ Ivana Gorana Kovačića, Vrbovsko (279,8 km^2) u Primorsko-goranskoj županiji.

Hrvatske po jednom upisnom području. Upisna područja tipa A1 imaju od dva[139] do 76 naselja u upisnom području. Najviše naselja (76) ima upisno područje OŠ Žakanje, Žakanje u Karlovačkoj županiji (s PŠ Kamanje)[140]. Sjedišta upisnih područja tipa B1 su na najvišim prosječnim visinama (prosječno na 452 m n. v.), što je i dvostruko viša nadmorska visina od prosječne nadmorske visine sjedišta svih upisnih područja Hrvatske. Na najvišoj je nadmorskoj visini sjedište upisnog područja OŠ Aržano u Splitsko-dalmatinskoj županiji (648 m).

U upisnim je područjima tipa B1 2011. godine živjelo 31 994 stanovnika. Gustoća naseljenosti je vrlo rijetka (18,9 stan./km^2) pri čemu najmanju gustoću naseljenosti ima upisno područje OŠ Zagvozd, Zagvozd u Splitsko dalmatinskoj županiji (9,6 stan./km^2). Nijedno upisno područje tipa B1 nema gustoću naseljenosti veću od prosjeka Hrvatske. Sva upisna područja tipa B1 imaju manju gustoću naseljenosti od prosjeka svih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama osim OŠ „Vitomir Širola Pajo", Nedešćina, Nedešćina u Istarskoj županiji (42,8 stan./km^2). Upisna područja tipa B1 imaju najmanji udio učeničkog kontingenta od ostalih tipova samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama (7,6 % u ukupnom udjelu samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama i 0,6 % u udjelu svih upisnih područja Hrvatske). U upisnim područjima tipa B1 je 2011. godine učenički kontingent iznosio 193 stanovnika po upisnom području, što je dvostruko manje od prosjeka svih samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama (429). Značajne su krajnosti u veličini učeničkog kontingenta za upisna područja grupirana u tip B1. Najmanji je učenički kontingent 2011. godine u upisnim područjima OŠ Aržano, Aržano (72) i OŠ Braće Radića, Bračević (84) u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a najveći je u upisnom području OŠ Josipdol, Josipdol u Karlovačkoj županiji (418). Te su vrijednosti za školske jedinice područnih osmorazrednih škola još niže. Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine za upisna područja tipa B1 iznosi 19,8, što znači da je u pedeset godina u tim upisnim područjima smanjen broj učeničke populacije osnovnoškolske dobi za 80 %. Od svih tipova samostalnih upisnih područja s osmorazrednim školama u tipu B1 najviše je smanjen broj učenika u promatranom razdoblju od pedeset godina (OŠ Zagvozd[141], Zagvozd u Splitsko-dalmatinskoj

[139] Prema registru naselja iz 2011. godine jedno upisno područje tipa B1 sastoji se od dvaju naselja, OŠ Aržano, Aržano u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

[140] Škola je smještena u rubnom dijelu Karlovačke županije koji je uz granicu s Republikom Slovenijom. Škola samostalno djeluje od 1993. godine kada se izdvojila iz OŠ Slave Raškaj, Ozalj. Početci školstva na ovim prostorima sežu u 19. stoljeće, točnije u 1857. godinu kada s radom započinje škola u Žakanju, a na sadašnju lokaciju preseljena je 1958. godine te potom dograđivana 1972. i 1986. godine.
Izvor: http://os-zakanje.skole.hr/skola.

[141] Upisno područje OŠ Zagvozd obuhvaća jako raspršena i udaljena naselja na području općine Zagvozd te dijelom općina Lovreć i Runović, ali i drugih upisnih područja (Grad Vrgorac) s jako malim brojem učenika. Tako osmogodišnja područna škola Slivno ima 25 učenika.

županiji s indeksom promjene učeničkog kontingenta 9,6 i OŠ Braće Radića, Bračević u Splitsko-dalmatinskoj županiji s indeksom promjene učeničkog kontingenta 10,3). Svi opisani demografski pokazatelji negativno su se odrazili i na smanjenje ukupnoga broja učenika i na broj razrednih odjela i moguće je zaključiti da je obrazovna funkcija u tim upisnim područjima teško održiva.

Od ukupnog broja upisnih područja tipa B1 u pet je upisnih područja smanjen broj razrednih odjela 2011. godine u odnosu na 2001. godinu. U četirima upisnim područjima nije došlo do promjene, a u dvama je upisnim područjima povećan broj razrednih odjela za dva razredna odjela (OŠ Dr. Branimira Markovića Ravna Gora u Primorsko-goranskoj županiji) odnosno za četiri razredna odjela (OŠ „Vitomir Širola Pajo", Nedešćina u Istarskoj županiji). Od 2001. godine do 2011. godine broj razrednih odjela od 5. do 8. razreda najviše je promijenjen u upisnim područjima OŠ Ivana Gorana Kovačića, Vrbovsko u Primorsko-goranskoj županiji (–6) te OŠ Aržano, Aržano (–6), OŠ Zagvozd, Zagvozd (–5) i OŠ Braće Radića, Bračević (–4) u Splitsko-dalmatinskoj županiji. U 90 % upisnih područja tipa B1 s aspekta učitelja geografije prevladavaju vrlo male škole (imaju do četiri razredna odjela u predmetnoj nastavi).

Prosječna vrijednost indeksa razvijenosti upisnih područja tipa B1 iznosi 76,3 %, što je manje od njegove prosječne vrijednosti indeksa razvijenosti (83,5). Najniži je indeks razvijenosti u upisnom području OŠ Aržano[142], Aržano u Splitsko-dalmatinskoj županiji (52 %). Zbog nemogućnosti zaposlenja mladih generacija na tom se području znatno smanjio broj stanovnika. Posljedice rijetke gustoće naseljenosti (25 stan./km^2) i intenzivnih depopulacijskih procesa su loša socioekonomska situacija i teško održiva obrazovna funkcija. Najviši je indeks razvijenosti (108,7 %) u upisnom području OŠ „Vitomir Širola Pajo", Nedešćina u Istarskoj županiji. To upisno područje obuhvaća općinu Sv. Nedelja, općinu Kršan (za naselje Boljevići) i općinu Raša (Kunj, Barbići), a suočeno je s negativnim demografskim procesima i ima vrlo male škole. Sjedišta škola su u oko 65 % upisnih područja tipa B1 u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave i imaju indeks razvijenosti ispod 75 %, što potvrđuje lošu i oslabljenu gospodarsku situaciju.

Prosječna je prometna udaljenost u minutama od naselja (mjesta) stanovanja učenika do naselja u kojemu je sjedište određene škole za upisna područja tipa B1 jednaka kao i prosječna prometna udaljenost samostalnih upisnih područja od osmorazrednih područnih škola (11 minuta). Učenicima iz upisnog područja OŠ Žakanje[143] potrebno je najviše vremena do škole, prosječno 27,2 minute u jednome smjeru. Upisno područje OŠ Žakanje smješteno je u rubnom

[142]U školskoj godini 2016./2017. škola nosi naziv OŠ Josipa Jovića, Aržano.
[143] Škola samostalno djeluje od 1993. godine kada se izdvojila iz OŠ Slave Raškaj Ozalj.

dijelu Karlovačke županije uz granicu s Republikom Slovenijom, a u granicama upisnog područja djeluju još dvije područne škole, PŠ Kamanje i PŠ Ribnik u kojima se odvija osmorazredni odgojno-obrazovni proces. To upisno područje ima veliki broj naselja (72) koji gravitiraju osnovnoj školi. Škole su najmanje udaljene učenicima upisnih područja Sjevernoga hrvatskog primorja (u prosjeku 9,3 minute). Prometna udaljenost od mjesta stanovanja do mjesta škole ovisi o specifičnostima pojedinih upisnih područja.

4.3.3.2. Demografski oslabljena upisna područja manjih površina s ugroženom obrazovnom funkcijom (B2)

Demografski oslabljenih upisnih područja manjih površina s ugroženom obrazovnom funkcijom je 23 odnosno 33,8 % upisnih područja B2 tipa ili 3,9 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Najvažnija je specifičnost upisnih područja tipa B2 da su demografski oslabljena, manjih su površina i u njima je ugrožena obrazovna funkcija. Najviše je samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama tipa B2 iz Južnoga hrvatskog primorja[144]. Ostala su upisna područja tipa B2: OŠ Ljudevit Gaj, Mihovljan (s PŠ Lučelnica) iz Krapinsko-zagorske županije (PRILOG 1), OŠ Andrije Kačića Miošića, Donja Voća (s PŠ Antuna Gustava Matoša, Gornja Voća) i OŠ Izidora Poljaka, Višnjica (s PŠ E. J. Drašković, Cvetlin) iz Varaždinske županije, OŠ Viktora Cara Emina, Lovran (s PŠ „Eugen Kumičić", Mošćenička Draga), OŠ Maria Martinolića, Mali Lošinj (s PŠ Ilovik, PŠ Susak i PŠ Unije) iz Primorsko-goranske županije, OŠ Ladimirevci, Ladimirevci (s PŠ Ivanovci), OŠ Popovac, Popovac (s PŠ Kneževo), OŠ Zmajevac, Zmajevac (s PŠ Novi Bezdan) i OŠ Draž, Draž (s PŠ Batina) iz Osječko-baranjske županije te OŠ Ilača-Banovci, Ilača (s PŠ Banovci) iz Vukovarsko-srijemske županije (sl.5.). *Z*-vrijednosti svih primjenjenih varijabla u klaster analizi su negativne osim *z*-vrijednosti promjene broja razrednih odjela 2011./2001. godine i indeksa razvijenosti[145]. Najniže negativne *z*-vrijednosti unutar upisnih područja tipa B2 su varijable demografskog i obrazovnog faktora (veličina škole prema broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011. godine i učenički kontingent 2011. godine) (sl. 26 i tab. 18).

Ukupna je površina upisnih područja tipa B2 2436,5 km^2, što je oko 19 % površine samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama ili 3 % površine svih upisnih

[144] OŠ Petra Kanavelića, Korčula (s PŠ Lovište i PŠ Viganj), OŠ Ston, Ston (s PŠ Ponikve), OŠ „Janjina", Janjina (s PŠ Putniković), OŠ Smokvica, Smokvica (iz PŠ Čara), OŠ Slano, Slano (s PŠ Šipanska Luka) i OŠ Antuna Masle, Orašac (s PŠ Lopud) iz Dubrovačko-neretvanske županije; OŠ „1. listopada 1942.", Čišla (s PŠ Kostanje), OŠ Kralja Zvonimira, Seget Donji (s PŠ Ljubovitica) i OŠ „Gradac", Gradac (s PŠ Drvenik) iz Splitsko-dalmatinske županije; OŠ Jurja Barakovića, Ražanac (s PŠ Radovin), OŠ „Petar Zoranić", Nin (s PŠ Vrsi) i OŠ Pakoštane, Pakoštane (s PŠ „Dr, Blaž Jurišić", Vrgada) iz Zadarske županije te OŠ Antuna Mihanovića Petropoljskog, Drniš (s PŠ Drinovci, PŠ Oklaj i PŠ Gradac) iz Šibensko-kninske županije.

[145] *Z*-vrijednost indeksa razvijenosti za tip upisnih područja B2 iznosi 0,0103.

područja osnovnih škola Hrvatske. Prosječna je veličina jednoga upisnog područja 80 km^2. Upisno područje OŠ Izidora Poljaka, Višnjica (s PŠ E. J. Drašković, Cvetlin) iz Varaždinske županije površinom je najmanje upisno područje tipa B2 (27,0 km^2). Najveće je upisno područje OŠ Antuna Mihanovića-Petropoljskog, Drniš (s osmorazrednim PŠ Drinovci, PŠ Oklaj i PŠ Gradac) iz Šibensko-kninske županije (659,3 km^2). U 23 upisna područja tipa B2 uključeno je 225 naselja odnosno 13,8 % ukupnog broja naselja samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama ili 3,3 % ukupnog broja naselja Hrvatske. Upisna područja tipa B2 imaju prosječno oko 8 naselja po upisnom području. Raspon je broja naselja po upisnom području od dvaju do 20 naselja. Najviše je naselja u upisnom području OŠ Viktora Cara Emina, Lovran (s PŠ „Eugen Kumičić", Mošćenička Draga)[146] u Primorsko-goranskoj županiji. Najmanje naselja ima upisno područje OŠ Smokvica, Smokvica (s PŠ Čara) u Dubrovačko-neretvanskoj županiji i naseljima Smokvica (općina Smokvica) i Čara (Grad Korčula). Sjedišta su matične škole upisnih područja tipa B2 na oko 97 m nadmorske visine, što je manje od prosječne nadmorske visine svih sjedišta osnovnih škola Hrvatske, ali i ostalih vrsta upisnih područja[147]. Na 0 m nadmorske visine je sjedište upisnog područja OŠ Ston, Ston (s PŠ Ponikve) u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, a ostala su sjedišta na nadmorskim visinama od 8 do 285 m (OŠ Izidora Poljaka, Višnjica, s PŠ Područna škola E. J. Drašković, Cvetlin u Gradu Lepoglavi u Varaždinskoj županiji).

Od varijabla demografskog faktora najnižu z-vrijednost ima varijabla učenički kontingent (od 7 do 14 godina) 2011. godine (–0,542). U upisnim je područjima tipa B2 2011. godine živjelo 80 669 stanovnika, a od toga na učenički kontingent otpada 8 %. Na tim je područjima bilo ukupno 6525 učenika od 7 do 14 godina, što je 20,1 % učeničkog kontingenta tih upisnih područja odnosno 1,6 % ukupnog učeničkog kontingenta Hrvatske. Prosječan broj učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) po jednom upisnom području tipa B2 2011. godine iznosio je oko 284 (upisno područje OŠ „Janjina", Janjina u Dubrovačko-neretvanskoj županiji imalo je najmanju veličinu učeničkog kontingenta (89), a najveću (551) OŠ Maria Martinolića, Mali Lošinj u Primorsko-goranskoj županiji najveću). OŠ Maria Martinolića, Mali Lošinj najveća je otočna škola u Hrvatskoj. Upisno područje OŠ Maria Martinolića, Mali Lošinj obuhvaća pet otoka (Ilovik, Susak, Unije, Lošinj i Cres). Učenici Maloga Lošinja, matičnu školu OŠ Maria Martinolića

[146] Ta naselja su: Lovran, Dobreć, Liganj, Lovranska Draga, Medveja, Tuliševica (pripadaju općini Lovran); Brseč, Golovik, Grabrova, Kalac, Kraj, Mala Učka, Martina, Mošćenice, Mošćenička Draga, Obrš, Sučići, Sveta Jelena, Sveti Anton i Zagore (pripadaju općini Mošćenička Draga).

[147] Prosječno su sjedišta škola samostalnih upisnih područja na 158 m nadmorske visine pri čemu su na višim nadmorskim visinama sjedišta matičnih škola s osmorazrednim područnim školama (193,4 m n. v.), a na nižim integrirana upisna područja (105 m n. v.). Prosječna je nadmorska visina svih sjedišta osnovnih škola Hrvatske na 157,3 m n. v.

pohađaju od 1. do 8. razreda, a učenici Beleja i Velog Lošinja od 5. do 8. razreda. U područnoj školi Veli Lošinj nastava je organizirana za učenike Velog Lošinja od 1. do 4. razreda, a u područnoj školi Nerezine za učenike naselja Sv. Jakov, Ćunski, Nerezine, Osor, Belej, Ustrine, Punta Križa (također od 1 do 4. razreda). Specifičnost upisnog područja B2 su i područne škole na otocima Iloviku, Unijama i Susku gdje je nastava organizirana prema dobi učenika i za predmetnu nastavu pa pripadaju kategoriji osmorazrednih područnih škola. Područne osmorazredne škole OŠ Maria Martinolića, Mali Lošinj imaju vrlo malo učenika, npr. Područna škola Ilovik je 2011. godine imala šest, a 2015. godine četiri učenika, Područna škola Susak je 2011. godine imala 10, a 2015. godine četiri učenika, a Područna škola Unije je 2011. godine imala sedam učenika, a 2015. godine pet učenika[148].

Upisna područja tipa B2 imaju prosječnu gustoću naseljenosti oko 33,1 stan./km^2. Upisno je područje OŠ „Janjina", Janjina[149] najrjeđe naseljeno upisno područje tipa B2 s 12,1 stan./km^2, a upisno područje OŠ Petra Kanavelića, Korčula u Dubrovačko-neretvanskoj županiji najgušće je naseljeno (120,9 stan./km^2). U tipu B2 smanjen je učenički kontingent u promatranom razdoblju od 50 godina. Indeks promjene učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011./1961. godine iznosi 31,1, a najviše je smanjen broj učenika u upisnom području u OŠ Popovac, Popovac u Osječko-baranjskoj županiji (indeks promjene 19,9).

Oko 70 % osnovnih škola upisnih područja tipa B2 imalo je obilježja vrlo malih škola prema broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi (do četiri razredna odjela) 2011. godine. Ostale škole upisnih područja tipa B2 su u skupini malih škola[150]. Osnovne škole upisnih područja tipa B2 u kojima je smanjen broj razrednih odjela od 2001. do 2011. godine za po pet razrednih odjela su: OŠ Smokvica, Smokvica u Dubrovačko-neretvanskoj županiji; OŠ Kralja Zvonimira, Seget Donji i OŠ „1. listopada 1942.", Čišla, Čišla i OŠ „Gradac", Gradac u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Ostala upisna područja obično stagniraju, bez promjene ili bez porasta broja razrednih odjela, ali uz konstantno smanjenje prosječnog broja učenika po razrednim odjelima, a posebice u predmetnoj nastavi. Stoga analiza varijabla obrazovnih faktora pokazuje da je u upisnim područjima tipa B2 obrazovna funkcija ugrožena.

[148] Izvori: e-matica 2011. i 2015. godine; terensko istraživanje 2015. i 2016. godine te mrežne stranice škole http://os-mmartinolica.skole.hr/.

[149] Posljednjih dvadeset godina upisno je područje ostalo isto iako naselje Doli teritorijalno pripada Općini Dubrovačko primorje kojoj pripada i OŠ Slano, a djeca iz područja sela Doli idu u školu Ston u Stonu. OŠ Slano prihvaća učenike iz svih spomenutih mjesta. Najudaljenije je mjesto od škole selo Trnovica i to 15 km. Dva područna odjela na otoku Šipanu, Šipanska Luka i Sudurađ, su do 31. prosinca 2012. godine bili u sastavu OŠ Slano, a sada su područni odjeli OŠ Ivana Gundulića u Dubrovniku. Izvor: http://os-slano.skole.hr/skola.

[150] To su upisna područja OŠ Viktora Cara Emina, Lovran, Lovran i OŠ Maria Martinolića, Mali Lošinj u Primorsko-goranskoj županiji; OŠ Pakoštane, Pakoštane u Zadarskoj županiji; OŠ Ladimirevci, Ladimirevci i OŠ Zmajevac, Zmajevac u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Kralja Zvonimira, Seget Donji u Splitsko-dalmatinskoj županiji i OŠ Petra Kanavelića, Korčula u Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

Prometna je udaljenost upisnih područja tipa B2 u minutama od naselja u kojima učenici imaju prebivalište do naselja u kojemu je sjedište određene škole prosječno oko 9,5 minuta (sl. 26 i Tab. 20). U tim je upisnim područjima relativno mala udaljenost među naseljima i sjedištima škola, što je u korelaciji s manjom površinom upisnih područja. Najkraća je prometna udaljenost naselja i sjedišta škole u upisnom području OŠ Popovac u Osječko-baranjskoj županiji (5 min). Učenici upisnog područja OŠ Izidora Poljaka, Višnjica kao dio Grada Lepoglave u Varaždinskoj županiji najdulje putuju od mjesta stanovanja do mjesta sjedišta škole, prosječno 21 minuta u jednome smjeru. Učenicima iz upisnog područja OŠ Antuna Mihanovića Petropoljskog, Drniš prosječno treba najviše vremena do škole (prosječno 20,5 minuta u jednome smjeru javnim prijevozom).

Upisna su područja B2 tipa u II. skupini indeksa razvijenosti. Prosječna vrijednost indeksa razvijenosti iznosi 76,3 % , a kreće se od 53,1 % za sjedište upisnog područja OŠ Andrije Kačića Miošića, Donja Voća u Varaždinskoj županiji do 126,8 za sjedište upisnog područja OŠ Antuna Masle, Orašac u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama demografski su, ali i gospodarski oslabljena o čemu svjedoče niske vrijednosti indeksa razvijenosti (ispod 75) su: OŠ Popovac, Popovac (54,6), OŠ Zmajevac, Zmajevac (60,6) i OŠ Draž, Draž (60,6) u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Ljudevit Gaj, Mihovljan (74,6) u Krapinsko-zagorskoj županiji; OŠ Ston, Ston (74,6) u Dubrovačko-neretvanskoj županiji te OŠ Ilača-Banovci, Ilača (74,8) u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Vrlo malo upisnih područja ima indeks razvijenosti viši od 100 (OŠ Antuna Masle, Orašac, OŠ „Petar Zoranić", Nin (109,3) u Zadarskoj županiji te OŠ Viktora Cara Emina, Lovran (121,1) i OŠ Maria Martinolića, Mali Lošinj (123,9) u Primorsko-goranskoj županiji.

4.3.3.3. Demografski i gospodarski stabilna upisna područja velikih površina s oslabljenom obrazovnom funkcijom (B3)

Demografski i gospodarski stabilnih upisnih područja velikih površina s oslabljenom obrazovnom funkcijom je devet, što je 13,8 % samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama ili 1,6 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Ta su upisna područja površinom velika, imaju više od jedne područne osmorazredne škole, sjedišta su im uglavnom u upravnim gradovima te su demografski i gospodarski stabilnija u odnosu na ostala samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama.

Najviše prosječne z-vrijednosti su varijable općegeografskih (lokacijskih) faktora (broj naselja i površina te varijable ekonomskog faktora (prosječna udaljenost (min) i indeks

razvijenosti). Najniža je negativna z-vrijednost varijabla demografskog faktora, gustoća naseljenosti 2011. godine.

Najviše je samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama tipa B3 iz Sjevernoga hrvatskog primorja[151], dva su upisna područja iz Središnje Hrvatske, OŠ Milana Langa, Bregana (s PŠ Noršić Selo) iz Zagrebačke županije i OŠ Budaševo-Topolovac-Gušće, Budaševo (s PŠ Gušće i PŠ Topolovac) iz Sisačko-moslavačke županije, jedno je upisno područje iz Gorske Hrvatske, OŠ Zrinskih i Frankopana, Otočac (s PŠ Kuterevo, PŠ Ličko Lešće, PŠ Švica i PŠ Vrhovine) iz Ličko-senjske županije, a jedno iz Južnoga hrvatskog primorja, OŠ Obrovac, Obrovac (s PŠ Karin) iz Zadarske županije (PRILOG 1).

Upisna područja tipa B3 zauzimaju površinu od 3580,3 km^2, što je oko 37,8 % površine samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama ili 6,3 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prosječna je veličina jednoga upisnog područja 397,8 km^2. Površinom najmanje upisno područje je OŠ Milana Langa, Bregana (s PŠ Noršić Selo) iz Zagrebačke županije (78,5 km^2)[152], a površinom najveće upisno područje je OŠ Zrinskih i Frankopana, Otočac (s PŠ Kuterevo, PŠ Ličko Lešće, PŠ Švica i PŠ Vrhovine) iz Ličko-senjske županije (853,1 km^2). U devet upisnih područja tipa B3 uključeno je 423 naselja odnosno 33 % ukupnog broja naselja tog tipa upisnih područja ili 6,3 % ukupnog broja naselja u Hrvatskoj. Taj tip upisnih područja ima prosječno 47 naselja po upisnom području, što je dvostruko više od prosječnog broja naselja svih samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama. Broj naselja po upisnom području je od 12 naselja (OŠ Budaševo-Topolovac-Gušće, Budaševo (s PŠ Gušće i PŠ Topolovac)[153] u Sisačko-moslavačkoj županiji do 97 naselja (OŠ Jože Šurana, Višnjan (s PŠ Kaštelir, PŠ Vižinada)[154] u Istarskoj županiji.

---

[151] To su upisna područja OŠ „Fran Krsto Frankopan", Krk (s PŠ Vrh, PŠ Baška, PŠ Malinska – Dubašnica, PŠ Dobrinj, PŠ Omišalj, PŠ Punat, PŠ Vrbnik) iz Primorsko-goranske županije; OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Senj (s PŠ dr. M. Anića, Krasno, PŠ V. Novaka Sv. Juraj) iz Ličko-senjske županije te upisna područja OŠ „Vazmoslav Gržalja", Buzet (s PŠ Roč, PŠ Vrh, PŠ Livade), OŠ Jože Šurana, Višnjan (s PŠ Kaštelir, PŠ Vižinada) i OŠ Vladimira Nazora, Pazin (s PŠ Trviž, PŠ Karojba, PŠ Lupoglav, PŠ Motovun) iz Istarske županije.

[152] Površinom mala upisna područja tipa B3 do oko 15 km^2 su: OŠ Vladimir Nazor, Sveti Ilija (15,5 km^2) u Varaždinskoj županiji; OŠ Kupljenovo, Kupljenovo (10,0 km^2) u Zagrebačkoj županiji; OŠ Donji Kraljevec, Donji Kraljevec (11,8 km^2) u Međimurskoj županiji te OŠ „Matija Gubec", Jarmina (12,8 km^2) i OŠ Bršadin, Bršadin (14,1 km^2) u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

[153] Ta naselja su: Budaševo, Čigoč, Gušće, Kratečko, Lonja, Lukavec Posavski, Mužilovčica, Prelošćica, Bukovsko, Suvoj, Topolovac i Veliko Svinjičko (iz Grada Siska).

[154] Ta naselja su: Babići, Brnobići, Cerjani, Deklići, Dvori, Kaštelir –Castelliere, Kovači, Krančići, Labinci – S. Domenica, Mekiši kod Kaštelira, Rogovići, Rojci, Roškići, Tadini i Valentići (iz općine Kaštelir-Labinci – Castelliere – S. Domenica); Višnjan – Visignano, Anžići, Babudri, Bačva, Barat, Barići, Baškoti, Benčani, Bokići, Broskvari, Bucalovići, Bujarići, Butori, Cerion, Cvitani, Deklevi, Diklići, Fabci, Farini, Gambetići, Kelci, Kočići, Kolumbera, Korlevići, Košutići, Kurjavići, Legovići, Majkusi, Mališi, Maretići, Markovac, Milanezi, Prašćari, Prhati, Prkovići, Pršurići, Radoši kod Višnjana, Radovani, Rafaeli, Rapavel, Ribarići, Sinožići, Smolići, Srebrnići, Strpačići, Sveti Ivan, Štuti, Tićan, Tripari, Vejaki, Vranići kod Višnjana, Vrhjani, Zoričići, Ženodraga, Žikovići i Žužići (iz općine Višnjan – Visignano) te naselja Bajkini, Baldaši, Brig, Bukori, Crklada, Čuki, Danci, Ferenci, Filipi, Grubići, Jadruhi, Lašići, Markovići, Mastelići, Mekiši kod Vižinade, Nardući, Ohnići, Piškovica, Staniši,

Sjedišta su matičnih škola upisnih područja tipa B3 na 148,7 m nadmorske visine, što je manje od prosječne nadmorske visine svih sjedišta osnovnih škola Hrvatske, ali i ostalih tipova upisnih područja. Na najnižim su nadmorskim visinama sjedišta matičnih škola OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Senj (na 8 m n. v.) iz Ličko-senjske županije i OŠ Obrovac, Obrovac (na 6 m n. v.) iz Zadarske županije. Sjedište je upisnog područja OŠ Zrinskih i Frankopana, Otočac iz Ličko-senjske županije na najvišoj nadmorskoj visini (na 450 m n. v.) među sjedištima upisnih područja tipa B3.

Prosječna je gustoća naseljenosti 22,8 stan./km^2, što je ispod prosječne gustoće naseljenosti svih samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama, ali i ispod prosječne gustoće naseljenosti Republike Hrvatske 2011. godine. Gustoća naseljenosti je od 10,9 stan./km^2 u upisnom području OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Senj (s PŠ dr. M. Anića, Krasno, PŠ V. Novaka Sv. Juraj) u Ličko-senjskoj županiji do oko 70 stan./km^2 u upisnom području OŠ Milana Langa, Bregana (s PŠ Noršić Selo) u Zagrebačkoj županiji. U tim je upisnim područjima 2011. godine živjelo 81 469 stanovnika od čega 7,6 % otpada na učenički kontingent. Na tome je području učenički kontingent iznosio 6209, što je 22,3 % učeničkog kontingenta samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama odnosno 1,7 % učeničkog kontingenta Hrvatske. Prosječan broj učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011. godine po jednom upisnom području tipa B3 iznosio je oko 690. Najniža vrijednost učeničkog kontingenta je 380, u upisnom području OŠ Budaševo-Topolovac-Gušće, Budaševo (s PŠ Gušće i PŠ Topolovac) iz Sisačko-moslavačke županije, a najviša 1393 u upisnom području OŠ Vladimira Nazora, Pazin (s PŠ Trviž, PŠ Karojba, PŠ Lupoglav i PŠ Motovun) iz Istarske županije.

Indeks promjene učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011./1961. godine za tip B3 manji je prosjeka tih upisnih područja (indeks promjene 35,7). Prosječna veličina škola prema kriteriju broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi za tip B3 iznosi 1,8, što znači da u tim upisnim područjima s aspekta učitelja geografije prevladavaju male škole koje imaju u prosjeku od četiri do osam razrednih odjela u predmetnoj nastavi. OŠ Obrovac, Obrovac (s PŠ Karin) u Zadarskoj županiji i OŠ Jože Šurana, Višnjan (s PŠ Kaštelir i PŠ Vižinada) u Istarskoj županiji su prema kriteriju broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi upisna područja s vrlo malim školama (imaju do četiri razredna odjela u predmetnoj nastavi). Broj je razrednih odjela u upisnim područjima tipa B3 2011./2001. godine gotovo ostao isti (u upisnom području OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Senj ukinuta su dva razredna odjela), a prema podatcima za ostala upisna

Trombal, Velići, Vižinada – Visinada, Vranići kod Vižinade, Vranje Selo, Vrbani, Vrh Lašići i Žudetići (iz općine Vižinada – Visinada).

područja moguće je zaključiti da je dinamika promjene broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi ili nepromijenjena ili blago povećana za prosječno do dva razredna odjela.

Upisna područja tipa B3 većih su prosječnih površina te koreliraju s vrijednostima varijable ekonomskog faktora – prometne dostupnosti. Prosječna prometna udaljenost u minutama od naselja (mjesta) stanovanja učenika do naselja u kojemu je sjedište određene škole za upisna područja tipa B3 iznosi više od prosjeka tih upisnih područja (16,4 minuta). Najkraće su udaljenosti unutar tipa B3 u upisnom području OŠ Jože Šurana, Višnjan (prosječne udaljenosti 6,3 min), a najveće u upisnom području OŠ Milana Langa, Bregana (s PŠ Noršić Selo) u Zagrebačkoj županiji (prosječne udaljenosti 26,5 min).

Prosječna vrijednost indeksa razvijenosti područne (regionalne) samouprave u kojoj su sjedišta upisnih područja tipa B3 iznosi 101,4 %, što znači da su upisna područja toga tipa u IV. skupini indeksa razvijenosti između 100 % i 125 % prosjeka Hrvatske. Vrijednosti indeksa razvijenosti kreću se od 68,7 % za upisno područje OŠ Obrovac, Obrovac (s PŠ Karin) u Zadarskoj županiji do 132,7 % za upisno područje OŠ „Fran Krsto Frankopan", Krk (s PŠ Vrh, PŠ Baška, PŠ Malinska – Dubašnica, PŠ Dobrinj, PŠ Omišalj, PŠ Punat i PŠ Vrbnik). Nisku vrijednost indeksa razvijenosti (ispod 75 %) ima OŠ Zrinskih i Frankopana, Otočac, u Ličko-senjskoj županiji (71,4), a indeks razvijenosti između 75 % i 100 % (III. skupina vrijednosti indeksa razvijenosti) ima OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Senj i OŠ Budaševo-Topolovac-Gušće, Budaševo. Ostala su upisna područja tipa B3 u IV. skupini (imaju indeks razvijenosti između 100 % i 125 %) osim upisno područje OŠ „Fran Krsto Frankopan", Krk čije je sjedište u jedinici lokalne samouprave s indeksom razvijenosti iznad 125 % (V. skupina vrijednosti indeksa razvijenosti).

4.3.3.4. Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja manjih površina s održivom obrazovnom funkcijom (B4)

Demografski stabilnih i gospodarski slabije razvijenih upisnih područja manjih površina s održivom obrazovnom funkcijom (B4) je 19, što je 29,2 % samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama ili 3,3 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske.

Od ukupnog broja upisnih područja matičnih škola s područnim osmorazrednim školama 63,2 % ih je iz Središnje Hrvatske[155]. Oko 15 % ih je iz Istočne Hrvatske[156], a 21 % iz Južnoga hrvatskog primorja[157]. Upisna područja tipa B4 zauzimaju površinu od 2174,5 km^2, što je oko 23 % samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama ili 3,9 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prosječna je veličina jednog upisnog područja 114 km^2. Površinom je najmanje upisno područje OŠ Antuna Mihanovića Klanjec (s PŠ Lučelnica) u Krapinsko-zagorskoj županiji čija je površina 24 km^2, a najveće je upisno područje OŠ Vrgorac, Vrgorac (s PŠ Dragljane i PŠ Veliki Prolog) u Splitsko-dalmatinskoj županiji čija je površina 274,1 km^2. Devetnaest upisnih područja tipa B4 imaju 322 naselja odnosno 25,2 % ukupnog broja naselja toga tipa upisnih područja ili 4,8 % ukupnog broja naselja Republike Hrvatske. Taj tip upisnih područja ima prosječno oko 17 naselja po upisnom području. Broj naselja po upisnom području je između šest i 38 naselja. Najmanje naselja ima upisno područje OŠ „Dr. Stjepan Ilijašević", Oriovac (s PŠ Slavonski Kobaš)[158] u Brodsko-posavskoj županiji, a najviše OŠ Dubrava, Dubrava (s PŠ Farkaševac)[159] u Zagrebačkoj županiji. Sjedišta su matičnih škola upisnih područja tipa B4 na 202 m nadmorske visine, što je oko prosječne nadmorske visine svih sjedišta samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama. Upisna područja tipa B4 su na višim nadmorskim visinama u odnosu na prosječnu nadmorsku visinu svih sjedišta osnovnih škola Hrvatske. Nadmorske visine sjedišta upisnih područja tipa B4 su od 114 (OŠ „Dr. Stjepan Ilijašević", Oriovac u Brodsko-posavskoj županiji) do 347 m (OŠ Dinka Šimunovića, Hrvace) u Splitsko-dalmatinksoj županjii.

Upisna su područja tipa B4 prema demografskim obilježjima stabilna i imaju uz upisna područja tipa B5 najbolje demografske pokazatelje. U upisnim područjima tipa B4 2011. godine živjelo 103 220 stanovnika od čega 9,6 % otpada na učenički kontingent. Učenički kontingent je

[155] OŠ Pušća, Pušća (s PŠ Dubravica) i OŠ Dubrava, Dubrava (s PŠ Farkaševac) u Zagrebačkoj županiji; OŠ Antuna Mihanovića Klanjec (s PŠ Lučelnica), OŠ Vladimira Nazora, Budinščina (s PŠ Hraščina) i OŠ Veliko Trgovišće, Veliko Trgovišće (s PŠ Dubrovčan) u Krapinsko-zagorskoj županiji; OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanec (s PŠ Tina Ujevića, Salinovec), OŠ Podrute, Donje Makoišće (s PŠ Završje), OŠ Franje Serta, Bednja (s PŠ Vrbno), OŠ Gustav Krklec, Maruševec (s PŠ Druškovec) u Varaždinskoj županiji; OŠ Fran Koncelak, Drnje (s PŠ Josipa Generalića, Hlebine) i OŠ Kloštar Podravski, Kloštar Podravski (s PŠ Podravske Sesvete) u Koprivničko-križevačkoj županiji te OŠ u Đulovcu, Đulovac (s PŠ Veliki Bastaji) u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji.

[156] OŠ „Ivan Mažuranić", Sibinj (s PŠ Slobodnica), OŠ „Dr. Stjepan Ilijašević", Oriovac (s PŠ Slavonski Kobaš) i OŠ „Okučani", Okučani (PŠ Stara Gradiška) u Brodsko posavskoj županiji.

[157] OŠ Vrgorac, Vrgorac (s PŠ Dragljane i PŠ Veliki Prolog), OŠ Dinka Šimunovića, Hrvace (s PŠ Potravlje), OŠ Ivan Leko, Proložac (s PŠ Ričice) i OŠ Trilj, Trilj (s PŠ Grab i PŠ Košute) u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

[158] Oriovac, Kujnik, Radovanje i Slavonski Kobaš (iz općine Oriovac) te Brodski Stupnik i Lovčić (iz općine Brodski Stupnik).

[159] Dubrava, Bađinec, Brezje, Donji Marinkovac, Donji Vukšinac, Dubravski Markovac, Gornji Marinkovac, Gornji Vukšinac, Graberec, Habjanovac, Koritna, Kostanj, Kunđevac, Ladina, Mostari, Nova Kapela, Novaki, Paruževac, Pehardovac, Podlužan, Radulec, Stara Kapela, Svinjarec, Zetkan, Zgališće, Zvekovac, Žukovec (iz općine Dubrava), Bolč, Brezine, Donji Markovac, Farkaševac, Ivančani, Kabal, Mački, Majur, Praščevac, Zvonik i Žabnica (iz općine Farkaševac).

2011. godine iznosio 9930, što je 35,6 % učeničkog kontingenta samostalnih upisnih područja osmorazrednih područnih škola odnosno 2,8 % ukupnog učeničkog kontingenta Hrvatske. Prosječan broj učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011. godine po jednom upisnom području tipa B4 iznosio je 522 s minimalnim vrijednostima od 224 (upisno područje OŠ Podrute, Donje Makojišće u Varaždinskoj županiji) do 1001 (upisno područje OŠ Trilj, Trilj u Splitsko-dalmatinskoj županiji). Prosječna gustoća naseljenosti upisnih područja tipa B4 iznosi 47,5 stan./km^2, što je više od prosječne gustoće naseljenosti svih samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama, ali je ispod prosjeka gustoće naseljenosti Republike Hrvatske 2011. godine. Gustoća naseljenosti u upisnim područjima tipa B4 kreće se od 17,5 stan./km^2 (upisna područja OŠ u Đulovcu, Đulovac u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji i OŠ Dinka Šimunovića, Hrvace u Splitsko-dalmatinskoj županiji) do 176 stan./km^2 (upisno područje OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanec u Varaždinskoj županiji). Indeks promjene učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011./1961. godine u upisnim područjima tipa B4 je od 22,7 u upisnom području OŠ Franje Serta, Bednja u Varaždinskoj županiji do 69,0 u upisnom području OŠ „Ivan Mažuranić", Sibinj u Brodsko-posavskoj županiji.

Sve varijable koje čine obrazovni faktor i koje se odnose na dinamiku obrazovne funkcije u upisnim područjima B4 tipa imaju pozitivne *z*-vrijednosti (sl. 26 i tab. 18). Prosječna veličina škole prema broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011. godine iznosila je 2,2. S aspekta učitelja geografije to su male škole. Oko 85 % upisnih područja tipa B4 ima obilježja malih škola (do osam razrednih odjela u predmetnoj nastavi), a tri su škole optimalne (OŠ Dubrava, Dubrava u Zagrebačkoj županiji; OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanec u Varaždinskoj županiji i OŠ „Ivan Mažuranić", Sibinj u Brodsko-posavskoj županiji). Promjena broja razrednih odjela predmetne nastave 2011./2001. godine nije značajna. Broj razrednih odjela od 5. do 8. razreda smanjen je u OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanec i OŠ Podrute, Donje Makojišće u Varaždinskoj županiji; OŠ Antuna Mihanovića Klanjec u Krapinsko-zagorskoj županiji i OŠ Fran Koncelak, Drnje u Koprivničko-križevačkoj županiji. Broj razrednih odjela predmetne nastave ostao je nepromijenjen u OŠ „Dr. Stjepan Ilijašević", Oriovac u Brodsko-posavskoj županiji; OŠ Vladimira Nazora, Budinščina u Krapinsko-zagorskoj županiji te OŠ Ivan Leko, Proložac, Donji Proložac, OŠ Vrgorac, Vrgorac i OŠ Dinka Šimunovića, Hrvace u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Broj razrednih odjela predmetne nastave najviše je povećan u OŠ Franje Serta, Bednja za tri razredna odjela te OŠ „Okučani", Okučani i OŠ Trilj, Trilj za četiri razredna odjela. U osnovnim je školama ostalih upisnih područja broj razrednih odjela povećan za jedan

do dva razredna odjela[160]. Indeks ukupne promjene broja učenika od 1. do 8. razreda od 2001. do 2011. godine u osnovnim školama upisnih područja tipa B4 iznosio je 90,3, što je viša vrijednost od prosjeka svih samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama. Najniži indeks promjene broja učenika 2011./2001. godine je 74 u OŠ u Đulovcu, Đulovac u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, a najviši 109,4 u OŠ Pušća, Donja Pušća u Zagrebačkoj županiji.

Varijable ekonomskog faktora, indeks razvijenosti i prometna dostupnost, su u upisnim područjima tipa B4 imale negativne *z*-vrijednosti. *Z*-vrijednost za prometnu udaljenost u minutama od naselja u kojima učenici imaju prebivalište do naselja u kojemu je sjedište određene sugeriraju na manje udaljenosti što je u korelaciji s manjom površinom upisnih područja. *Z*-vrijednost indeksa razvijenosti za upisna područja tipa B4 je negativna, a njegova prosječna vrijednost iznosi 69, što bi znači da su upisna područja B4 tipa u II. skupini indeksa razvijenosti[161]. Vrijednosti su indeksa razvijenosti od 34,1 % za sjedište matične škole OŠ „Okučani", Okučani u Brodsko-posavskoj županiji do 99,7 % za sjedište matične škole OŠ Pušća, Pušća u Zagrebačkoj županiji. Samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama demografski su stabilna, ali su slabije gospodarske razvijenosti. Sjedišta upisnih područja tipa B4 koja pripadaju jedinicama lokalne samouprave s indeksom razvijenosti manjim od 50 % prosjeka Hrvatske su OŠ „Okučani", Okučani u Brodsko-posavskoj županiji; OŠ u Đulovcu, Đulovac u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji te OŠ Kloštar Podravski, Kloštar Podravski u Koprivničko-križevačkoj županiji.

Prosječna je prometna udaljenost u minutama od naselja (mjesta) stanovanja učenika do naselja u kojemu je sjedište određene škole za upisna područja tipa B4 10,5 minuta. Učenicima iz upisnog područja OŠ „Ivan Mažuranić", Sibinj u Brodsko-posavskoj županiji je prosječno potrebno najviše vremena do škole (16,6 minuta u jednom smjeru javnim prijevozom). Najkraća je udaljenost u naseljima onih upisnih područja koja imaju manju površinu, a to su OŠ Pušća, Pušća u Zagrebačkoj županiji (6,4) te OŠ Gustav Krklec, Maruševec (7,7) i OŠ Podrute, Donje Makojišće (7,9) u Varaždinskoj županiji.

[160] OŠ Gustav Krklec, Maruševec u Varaždinskoj županiji; OŠ „Ivan Mažuranić", Sibinj u Brodsko-posavskoj županiji; OŠ Veliko Trgovišće, Veliko Trgovišće u Krapinsko-zagorskoj županiji; OŠ Kloštar Podravski, Kloštar Podravski u Koprivničko križevačkoj županiji; OŠ u Đulovcu, Đulovac u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji te OŠ Pušća, Pušća i OŠ Dubrava, Dubrava u Zagrebačkoj županiji.

[161] Prema odluci Vlade u II. skupinu razvrstane su jedinice lokalne samouprave čija je vrijednost indeksa razvijenosti između 50 % i 75 % prosjeka RH.

4.3.3.5. Demografski stabilna i gospodarski razvijena upisna područja s perspektivnom obrazovnom funkcijom (B5)

Demografski stabilna i gospodarski razvijena upisna područja s perspektivnom obrazovnom funkcijom su: OŠ Sveta Nedelja, Sveta Nedelja (s PŠ Strmec) u Zagrebačkoj županiji; OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari (s PŠ Prgomet) u Splitsko-dalmatinskoj županiji te OŠ Vugrovec-Kašina, Kašina (s PŠ Vugrovec) i OŠ Ivana Granđe, Soblinec (s PŠ Adamovec) u Gradu Zagrebu. Upisna područja tipa B5 smještena su u suburbaniziranim zonama splitske i zagrebačke okolice. Najviše prosječne z-vrijednosti primijenjenih varijabla za tipologiju upisnih područja osnovnih škola su iz skupine demografskih i obrazovnih varijabla. Najviše su z-vrijednosti indeksa promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine , gustoće naseljenosti te veličine učeničkog kontingenta od 7 do 14 godine 2011. godine (sl. 26 i tab. 18).

Perspektivnu obrazovnu funkciju potvrđuju podatci koji se odnose na broj razrednih odjela od 5. do 8. razreda te indeks promjene broja učenika 2011./2001. godine. Od varijabla ekonomskog faktora indeks razvijenosti ima najvišu z-vrijednost među svim ostalim tipovima samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama. Upisna područja tipa B5 zauzimaju malu površinu od 239,9 km^2, što je 2,5 % samostalnih upisnih područja s osmorazrednim školama ili 0,4 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prosječna je veličina upisnog područja 60 km^2. Površinom je najmanje upisno područje OŠ Sveta Nedelja, Sveta Nedelja (s PŠ Strmec) u Zagrebačkoj županiji (46,3 km^2), a površinom je najveće upisno područje OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari (s PŠ Prgomet) u Splitsko-dalmatinskoj županiji (79,9 km^2). Upisna područja tipa B5 imaju 53 naselja odnosno 4,1 % ukupnog broja naselja tog tipa upisnih područja ili 0,8 % ukupnog broja naselja Hrvatske s prosječno 13,2 naselja po upisnom području. Upisno područje OŠ Vugrovec-Kašina, Kašina (s PŠ Vugrovec)[162] ima 18 naselja, što je najveći broj naselja u jednom upisnom području tipa B5. Sjedišta su matičnih škola upisnih područja tipa na 117 m nadmorske visine, što je manje od prosječne nadmorske visine svih sjedišta osnovnih škola Hrvatske (157,3 m n. v.), ali i prosječne nadmorske visine svih sjedišta samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama (193,4 m n. v.). Na najnižoj je nadmorskoj visini sjedište matične škole OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari (14 m n. v.), a na najvišoj sjedište matične škole OŠ Vugrovec-Kašina (178 m). Upisna područja tipa B5 iznadprosječne su gustoće naseljenosti (183,4 stan./km^2), što je peterostruko više od prosječne gustoće naseljenosti samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama (33,7

[162] Ta naselja su: Kašina, Blaguša, Dobrodol, Đurđekovec, Goranec, Kašinska Sopnica, Kučilovina, Kućanec, Paruževina, Planina Donja, Planina Gornja, Prekvršje, Prepuštovec, Šimunčevec, Vuger Selo, Vugrovec Donji, Vugrovec Gornji i Vurnovec. Sva navedena naselja administrativno pripadaju Gradu Zagrebu.

stan./km^2). Među upisnim područjima tog tipa najvišu gustoću naseljenosti ima upisno područje OŠ Sveta Nedelja, Sveta Nedelja u Zagrebačkoj županiji (414,1 stan./km^2), a najmanju upisno područje OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari u Splitsko-dalmatinskoj županiji (97,2 stan./km^2). Naselje je smješteno uz obalu Kaštelanskog zaljeva, između Kaštel Starog i Kaštel Kambelovca, a cijelo upisno područje dosta je raspršeno i slabije je prometno povezano. Upisno područje OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari obuhvaća i područnu osmorazrednu školu. U upisnim područjima tipa B5 je 2011. godine živjelo 43 996 stanovnika. Učenički kontingent je 2011. godine iznosio 4022, što je 14,4 % učeničkog kontingenta samostalnih upisnih područja s osmorazrednim školama odnosno 1,1 % ukupnog učeničkog kontingenta Hrvatske. Prosječan broj učeničkog kontingenta po jednom upisnom području (od 7 do 14 godina) iznosio je 2011. godine oko 1005,5. U upisnom području OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari (s PŠ Prgomet) u Splitsko-dalmatinskoj županiji učenički je kontingent (od 7 do 14 godina) 713, a u upisnom području OŠ Sveta Nedelja, Sveta Nedelja (s PŠ Strmec) u Zagrebačkoj županiji 1712. U svim je četirima upisnim područjima tipa B5 u razdoblju od 50 godina porastao broj učenika. Indeks promjene učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011./1961. godine iznosio je prosječno 123,1 pri čemu je u upisnom području OŠ Sveta Nedelja, Sveta Nedelja (s PŠ Strmec) u Zagrebačkoj županiji povećan učenički kontingent više od 50 %, indeks promjene učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) iznosio je 151,4.

Indeks promjene broja učenika od 1. do 8. razreda 2011. godine u odnosu na 2001. varijabla je obrazovnog faktora i iznosi 108,5. Najviši je indeks promjene broja učenika 2011./2001. u OŠ Ivana Granđe, Soblinec (s PŠ Adamovec) u Zagrebačkoj županiji (119,8), a najniži u OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari (s PŠ Prgomet) u Splitsko-dalmatinskoj županiji (96,2). Prema kriteriju broja razrednih odjela s aspekta učitelja geografije u upisnim područjima tipa B5 prevladavaju optimalne škole (prosječno u predmetnoj nastavi imaju od devet do 11 razrednih odjela. OŠ Sveta Nedelja, Sveta Nedelja pripada skupini tzv. vrlo velikih škola jer je 2011. godine imala više od 14 razrednih odjela u predmetnoj nastavi. Upisno područje OŠ Vugrovec-Kašina, Kašina (s PŠ Kašina) ima do osam razrednih odjela u predmetnoj nastavi, a u ostalim dvama upisnim područjima osnovnih škola[163] prevladavaju optimalne škole (do 11 razrednih odjela u predmetnoj nastavi). U upisnim područjima tipa B5 uočena je promjena broja razrednih odjela od 5. do 8. razreda u predmetnoj nastavi 2011. godine u odnosu na 2001. godinu. U upisnom području OŠ Sveta Nedelja, Sveta Nedelja, smještenom u suburbaniziranoj zoni Zagrebačke županije, povećan je broj razrednih odjela za šest. U tom je razdoblju u osnovnim školama ostalih

[163] To su OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari u Splitsko-dalmatinskoj županiji i OŠ Ivana Granđe, Soblinec (s PŠ Adamovec) u Zagrebačkoj županiji.

triju upisnih područja, iako su smještene u splitskoj (OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari) i zagrebačkoj suburbaniziranoj zoni (OŠ Ivana Granđe, Soblinec i OŠ Vugrovec-Kašina), smanjen broj razrednih odjela. Prema podatcima iz e-Matice MZOS-a u upisnom području OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari iz splitske suburbanizirane okolice smanjen je broj razrednih odjela za deset, a upisnim područjima OŠ Ivana Granđe, Soblinec i OŠ Vugrovec-Kašina iz zagrebačke suburbanizirane okolice smanjen je broj razrednih odjela za dva.

Prometna je dostupnost u upisnim područjima tipa B5 zadovoljavajuća. Prosječna je udaljenost 9,2 minute. Najveća je prometna udaljenost u upisnom području OŠ Vugrovec-Kašina, Kašina (s PŠ Vugrovec) u Gradu Zagrebu (10, 2 min), a najmanja u upisnom području OŠ Sveta Nedelja, Sveta Nedelja (s PŠ Strmec) u Zagrebačkoj županiji (7,5 min). U upisnim je područjima malih površina s manjim brojem naselja i bolja prometna dostupnost. U područnoj školi Prgomet situacija je manje povoljna. PŠ Prgomet je 1. rujna 1993. godine priključena OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari koju pohađaju učenici iz Prgometa, Labina i Trolokava. Demografska slika škole i upisnog područja koje obuhvaća nije zadovoljavajuća, osim područja uz obalu. Mali broj djece glavni je problem ove škole koja je u bliskoj prošlosti bila najveća osnovna škola u Kaštelanskoj zagori. Nagli pad broja učenika počeo je početkom 80-ih godina prošlog stoljeća zbog migracije aktivnog i mladog stanovništva te zbog niskih stopa nataliteta. Tek je početkom 21. stoljeća broj novorođene djece osjetno povećan. Prosječna je vrijednost indeksa razvijenosti područne (regionalne) samouprave u kojoj su sjedišta upisnih područja tipa B5 117 %, što znači da su upisna područja tog tipa u IV. skupini indeksa razvijenosti između 100 % i 125 % prosjeka Hrvatske. Od četiriju upisnih područja tipa B5 vrijednosti su indeksa razvijenosti u rasponu od 90,8 % za sjedište upisnog područja OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari (s PŠ Prgomet) u Splitsko-dalmatinskoj županiji do 139,8 % za sjedišta upisnih područja OŠ Vugrovec-Kašina, Kašina (s PŠ Vugrovec) i OŠ Ivana Granđe, Soblinec (s PŠ Adamovec) u Zagrebačkoj županiji.

4.3.4. Tipologija integriranih upisnih područja

Integrirana upisna područja osnovnih škola obuhvaćaju naselja koja imaju dvije ili više osnovnih škola. U Hrvatskoj je od ukupnog broja upisnih područja osnovnih škola 9 % integriranih upisnih područja. Ona zauzimaju površinu od 7489,7 km^2, što je 13,2 % ukupne površine Hrvatske. Površina je jednog integriranog upisnog područja 146,9 km^2 kao i površina jednog samostalnog upisnog područja s osmorazrednim područnim školama. Integrirana upisna područja imaju veću površinu od prosječne površine jednog samostalnog upisnog područja i od prosječne površine jednog upisnog područja svih osnovnih škola Hrvatske. Integrirana upisna

područja su u odnosu na prosječnu gustoću naseljenosti Hrvatske gusto naseljena (308,7 stan./km^2). U integriranim upisnim područjima 2011. godine živjelo je 2 312 414 stanovnika (54 % stanovništva Hrvatske), a udio je učeničkog kontingenta u ukupnom broju stanovnika integriranih upisnih područja 8 % . Od ukupnog broja naselja Hrvatske (6756) njih 900 odnosno 13,3 % pripada integriranim upisnim područjima (tab. 22). Prosječan broj naselja po integriranom upisnom području iznosi 17,6, što je više od prosječnog broja naselja po jednom upisnom području Hrvatske (oko 12 naselja). Sjedišta su integriranih upisnih područja prosječno na 105 m nadmorske visine, tj. na nižoj nadmorskoj visini od prosječne nadmorske visine svih sjedišta upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Od 51 integriranoga upisnog područja osnovnih škola Hrvatske izdvojeno je pet tipova upisnih područja[164]. Od ukupnog je broja integriranih upisnih područja 21 demografski i gospodarski stabilno upisno područje manjih površina s optimalnim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (C2), 19 ih je demografski stabilnih i gospodarski slabije razvijenih upisnih područja manjih površina s vrlo velikim školama i održivom obrazovnom funkcijom (C4), šest ih je demografski oslabljenih i gospodarski slabije razvijenih upisnih područja vrlo velikih površina s velikim školama i oslabljenom obrazovnom funkcijom (C3), a četiri su demografski propulzivna i gospodarski stabilna upisna područja malih površina s perspektivnom obrazovnom funkcijom (C5). Posebno je izdvojeno jedno integrirano upisno područje, a to je integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Zagrebu (C1) (tab. 22, sl. 30, PRILOG 1).

Na sl. 28 prikazan je dendrogram integriranih upisnih područja s kvadriranim euklidskim udaljenostima provedene klaster analize. Iz dendrograma je vidljivo da je na temelju Wardove metode najbolje interpretabilno rješenje s pet tipova integriranih upisnih područja.

[164] Imenovanje pojedinog tipa integriranih upisnih područja metodološki je isto kao i imenovanje tipova samostalnih upisnih područja i samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama.

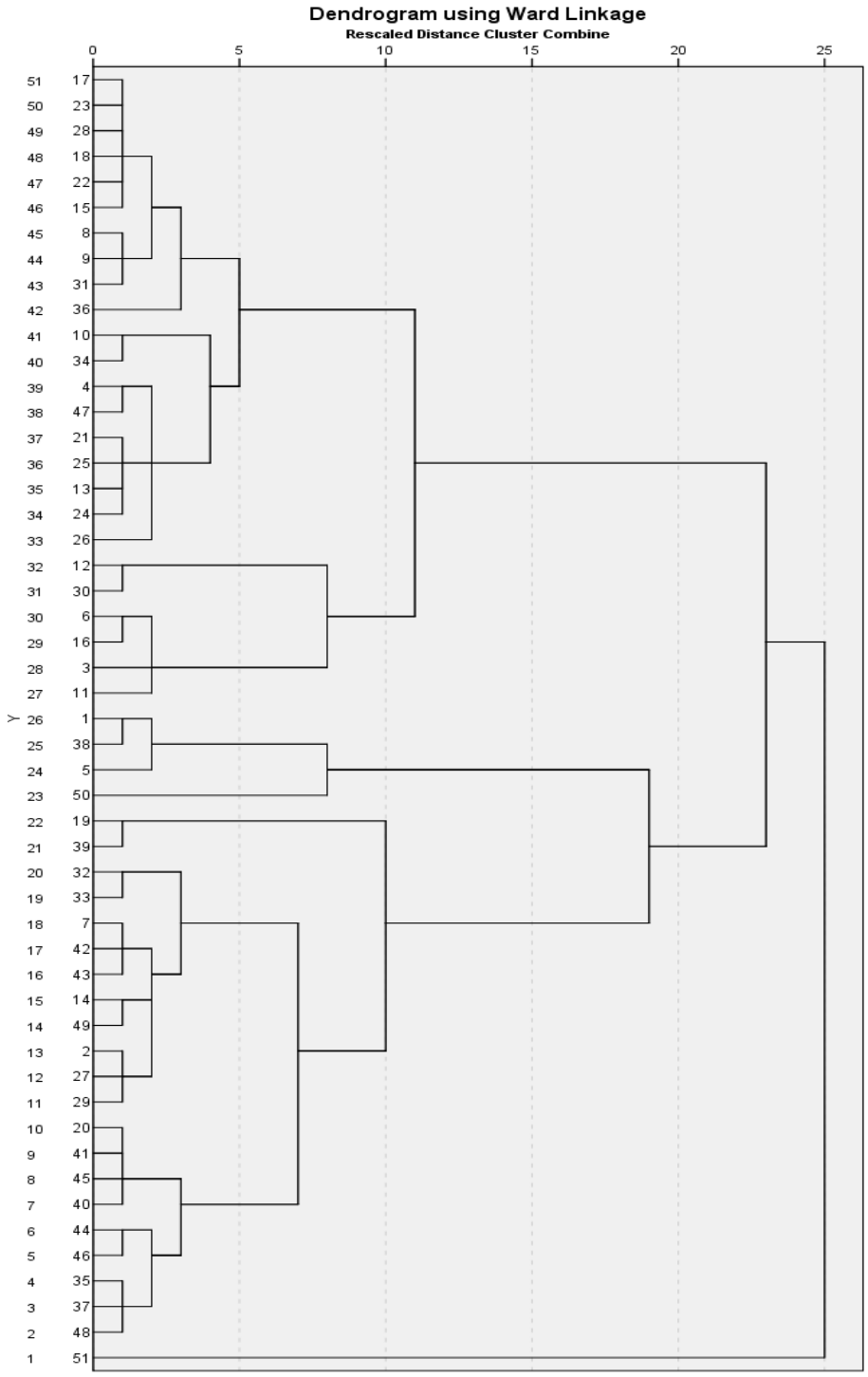

Sl. 28. Dendrogram integriranih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske (51 upisno područje)

U nastavku je svaki tip integriranih upisnih područja detaljnije opisan na temelju korištenih varijabla u klaster analizi. Pritom je korišten grafički prikaz sredina z-vrijednosti za svaki formirani tip (sl. 29 i tab. 21) .

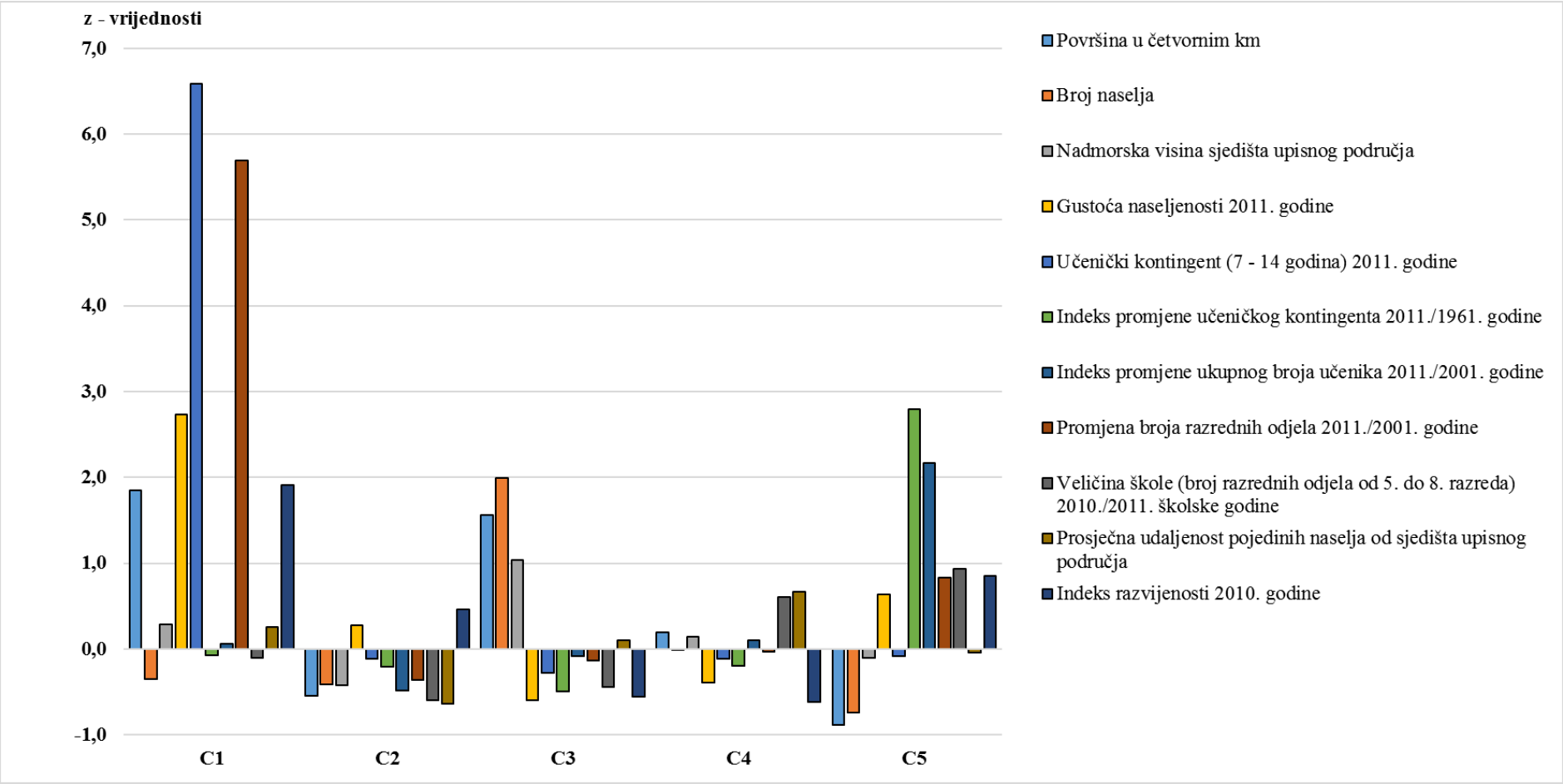

Sl. 29. Grafički prikaz sredina z-vrijednosti varijabla integriranih upisnih područja za rješenje s pet tipova

Tab. 21. Prosječne z-vrijednosti varijabla po tipovima upisnih područja i broj upisnih područja integriranih upisnih područja (Wardova metoda)

Tipovi upisnih područja	Površina	Broj naselja	Nadmorska visina sjedišta upisnog područja	Gustoća naseljenosti 2011. godine	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 2011. godine	Indeks promjene učeničkog kontingenta (7 – 14 godina) 2011./1961. godine	Indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. godine	Promjena broja razrednih odjela od 5.do 8. razreda 2011./2001. godine	Veličina škole prema broju razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2010./2011. školske godine	Prosječna udaljenost sjedište škole – mjesto prebivališta/ boravišta	Indeks razvijenosti 2010. godine
Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Zagrebu (C1)	1,850	-0,350	0,285	2,737	6,588	-0,078	0,059	5,689	-0,102	0,259	1,911
Demografski i gospodarski stabilna upisna područja manjih površina s optimalnim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (C2)	-0,543	-0,409	-0,421	0,279	-0,115	-0,208	-0,484	-0,359	-0,595	-0,635	0,465
Demografski oslabljena i gospodarski slabije razvijena upisna područja vrlo velikih površina s velikim školama i oslabljenom obrazovnom funkcijom (C3)	1,559	1,993	1,0398	-0,602	-0,274	-0,494	-0,082	-0,136	-0,447	0,105	-0,551
Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja manjih površina s vrlo velikim školama i održivom obrazovnom funkcijom (C4)	0,197	-0,004	0,1444	-0,395	-0,115	-0,200	0,101	-0,034	0,608	0,663	-0,621
Demografski propulzivna i gospodarski stabilna upisna područja malih površina s perspektivnom obrazovnom funkcijom (C5)	-0,889	-0,737	-0,103	0,633	-0,082	2,794	2,171	0,829	0,935	-0,039	0,857

Izvor: obrada autora

Tab. 22. Odabrani pokazatelji izdvajanja tipova integriranih upisnih područja

Tipovi upisnih područja	Broj upisnih područja (udio u ukupnom broju UP i udio u broju integriranih UP) školama)	Broj naselja (udio u ukupnom broju naselja i udio u broju naselja integriranih UP)	Površina (km^2) (udio u ukupnoj površini i udio u površini integriranih UP))	Prosječna površina (km^2) upisnog područja	Broj stanovnika 2011. godine (udio u ukupnom broju stanovnika i udio u broju stanovnika integriranih UP)	Gustoća naseljenosti 2011. godine (stan./km^2)	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 1961. godine	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 2011. godine (udio u ukupnom broju i udio u broju u integriranih UP)	Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine	Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu tipa	Prosječna nadmorska visina sjedišta UP (m)
Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Zagrebu (C1)	1 (0,2) (2,0)	12 (0,2) (1,3)	371,6 (0,7) (5,0)	371,6	703 799 (16,4) (30,4)	1 894,0	51 480	51 867 (14,5) (28,0)	100,8	7,4	127,0
Demografski i gospodarski stabilna upisna područja manjih površina s optimalnim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (C2)	21 (3,7) (41,2)	232 (3,4) (25,8)	1 698,5 (3,0) (22,7)	80,9	765 193 (17,9) (33,1)	450,5	71 936	58 421 (16,3) (31,6)	81,2	7,6	72,4
Demografski oslabljena i gospodarski slabije razvijena upisna područja vrlo velikih površina s velikim školama i oslabljenom obrazovnom funkcijom (C3)	6 (1,1) (11,8)	299 (4,4) (33,2)	2 018,1 (3,6) (26,9)	336,4	113 533 (2,6) (4,9)	56,3	18 444	9 714 (2,7) (5,2)	52,7	8,6	185,3
Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja manjih površina s vrlo velikim školama i održivom obrazovnom funkcijom (C4)	19 (3,3) (37,3)	334 (4,9) (37,1)	3 246,3 (5,7) (43,3)	170,9	612 005 (14,3) (26,5)	188,5	63 662	52 943 (14,8) (28,6)	83,2	8,7	116,2

Tipovi upisnih područja	Broj upisnih područja (udio u ukupnom broju UP i udio u broju integriranih UP) školama)	Broj naselja (udio u ukupnom broju naselja i udio u broju naselja integriranih UP)	Površina (km^2) (udio u ukupnoj površini i udio u površini integriranih UP))	Prosječna površina (km^2) upisnog područja	Broj stanovnika 2011. godine (udio u ukupnom broju stanovnika i udio u broju stanovnika integriranih UP)	Gustoća naseljenosti 2011. godine (stan./km^2)	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 1961. godine	Učenički kontingent (7 – 14 godina) 2011. godine (udio u ukupnom broju i udio u broju u integriranih UP)	Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine	Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu tipa	Prosječna nadmorska visina sjedišta UP (m)
Demografski propulzivna i gospodarski stabilna upisna područja malih površina s perspektivnom obrazovnom funkcijom (C5)	4 (0,7) (7,8)	23 (0,3) (2,6)	155,2 (0,3) (2,1)	38,8	117 884 (2,8) (5,1)	759,6	2 873	12 094 (3,4) (6,5)	421,0	10,3	97,0
Ukupno	**51** **(9,0)** **(100)**	**900** **(13,3)** **(100,0)**	**7 489,7** **(13,2)** **(100,0)**	**146,9**	**2 312 414** **(54,0)** **(100,0)**	**308,7**	**208 395**	**185 039** **(51,6)** **(100,0)**	**88,8**	**8,0**	**105,0**

Izvor: obrada autora

Tab. 23. Prosječne vrijednosti korištenih varijabla u klaster analizi prema tipovima integriranih upisnih područja

Tipovi samostalnih upisnih područja	Broj upisnih područja	Površina (km^2)	Broj naselja	Nadmorska visina sjedišta upisnog područja (m)	Gustoća naseljenosti 2011. godine (stna./km^2)	Broj učeničkog kontingenta (7 – 14 godina) 2011. godine	Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine	Indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. godine	Promjena broja razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011./2001. godine	Veličina škole prema broju razrednih odjela od 5. do 8. razreda 2011. godine	Prosječna udaljenost sjedište škole – mjesto prebivališta/boravišta (min)	Indeks razvijenosti 2010. godine
Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Zagrebu (C1)	1	371,6	12	127,0	1 894,0	51 867	100,8	87,4	114	4,0	17,0	139,8
Demografski i gospodarski stabilna upisna područja manjih površina s optimalnim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (C2)	21	1 698,5	232	72,4	450,5	58 421	81,2	80,0	-95	3,5	11,0	110,4
Demografski oslabljena i gospodarski slabije razvijena upisna područja vrlo velikih površina s velikim školama i oslabljenom obrazovnom funkcijom (C3)	6	2 018,1	299	185,3	56,3	9 714	52,7	87,5	-1	3,7	16,0	89,7
Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja manjih površina s vrlo velikim školama i održivom obrazovnom funkcijom (C4)	19	3 246,3	334	116,2	188,5	52 943	83,2	86,7	35	4,7	19,7	88,3
Demografski propulzivna i gospodarski stabilna upisna područja malih površina s perspektivnom obrazovnom funkcijom (C5)	4	155,2	23	97,0	759,6	12 094	421,0	118, 8	75	5,0	15,0	118,4
Ukupno	**51**	**7 489,7**	**900**	**105,0**	**308,7**	**185 039**	**88,8**	**86,1**	**128**	**4,1**	**15,3**	**101,0**

Izvor: obrada autora

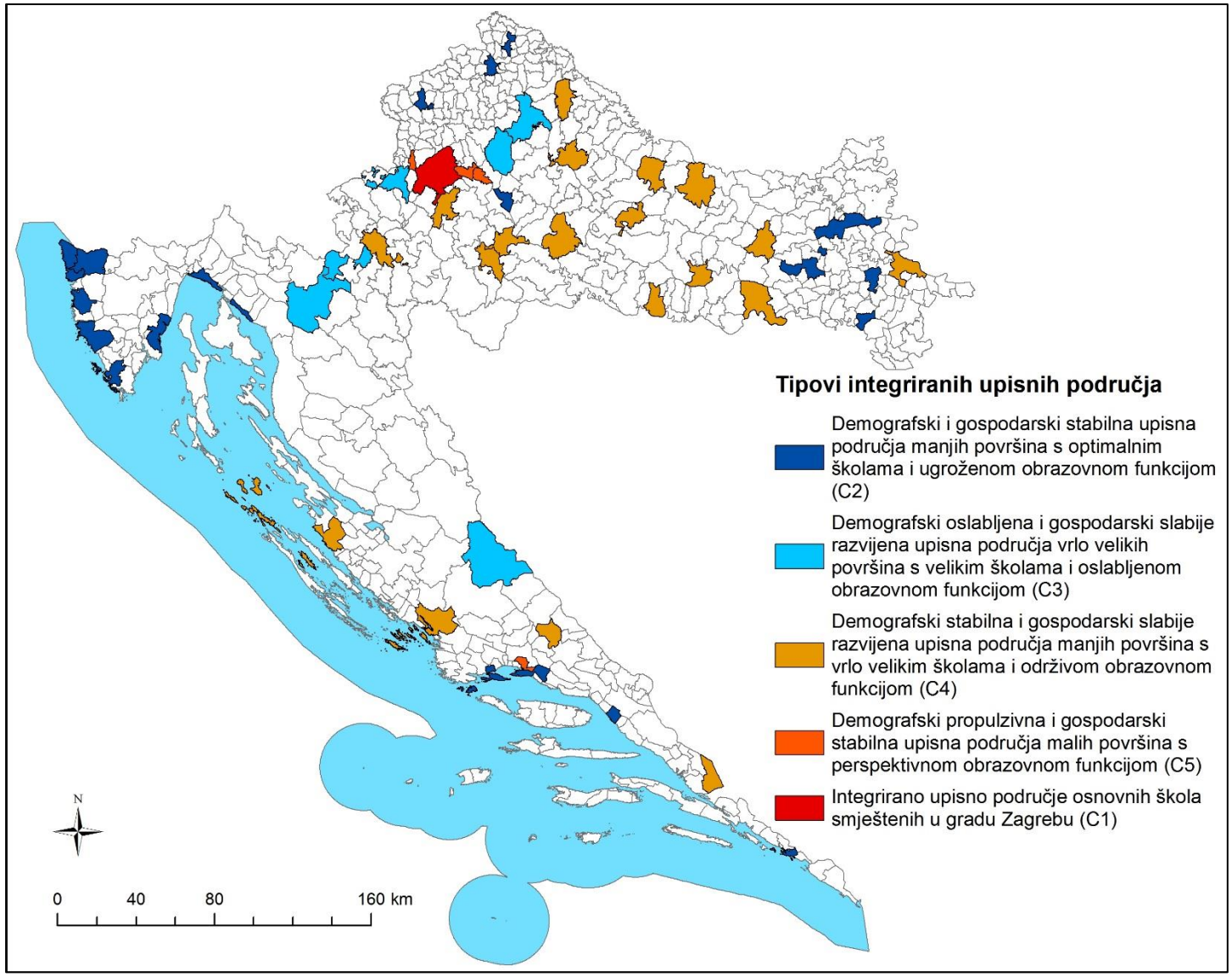

Sl. 30. Tipologija integriranih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske

4.3.4.1. Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Zagrebu (C1)

Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Zagrebu (C1) prostrano je i dijelom se podudara s jedinicom lokalne i regionalne samouprave Grada Zagreba. Prema članku 79. Statuta Grada Zagreba (Službeni glasnik Grada Zagreba, 19/99.) u Gradu Zagrebu osnovano je 17 gradskih četvrti u kojima građani Grada Zagreba ostvaruju svoje pravo na mjesnu samoupravu. Jedanaest gradskih četvrti ustrojeno je na području naselja Zagreb, četiri gradske četvrti obuhvaćaju rub naselja Zagreb te cijela ili dijelove susjednih naselja (Gornja Dubrava, Peščenica – Žitnjak, Novi Zagreb – istok i Novi Zagreb – zapad), a gradske četvrti Brezovica i Sesvete obuhvaćaju niz naselja na sjeveroistočnom i jugozapadnom dijelu Grada Zagreba (minimalno zahvaćaju naselje Zagreb) (Valožić i dr., 2012). Prema Vuk (2012) na području Grada Zagreba u školskoj godini 2010./2011. je djelovalo 124 školske jedinice (uz 106 redovitih matičnih osnovnih škola kojima je osnivač Grad Zagreb je i 18 područnih škola). Prema metodologiji izdvajanja upisnih područja ovoga rada na samostalna, integrirana i samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama u Gradu Zagrebu izdvojena su dva samostalna upisna područja (upisno područje OŠ Brezovica i OŠ Stjepana Bencekovića, Horvati), dva upisna područja matičnih škola s osmorazrednim područnim školama (upisno područje matične škole OŠ Vugrovec – Kašina, Kašina (s osmorazrednom PŠ Vugrovec) i upisno područje matične škole OŠ Ivana Granđe, Soblinec (s osmorazrednom PŠ Adamovec) te dva integrirana upisna područja ostalih osnovnih škola smještenih u Zagrebu i Sesvetama. Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zagrebu obuhvaća petnaest gradskih četvrti: Donji grad, Gornji grad – Medveščak, Trnje, Maksimir, Peščenica – Žitnjak, Novi Zagreb – istok, Novi Zagreb – zapad, Trešnjevka – sjever, Trešnjevka – jug, Črnomerec, Gornja Dubrava, Donja Dubrava, Stenjevec, Podsused – Vrapče i Podsljeme (Šestine – Gračani – Markuševec) te je u njima 2011. godine djelovalo 95 redovitih osnovnih škola.

Od ukupno 51 integriranog upisnog područja integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zagrebu izdvojeno je Wardovom metodom klaster analize kao posebno integrirano upisno područje tipa C1, što je kasnije i potvrđeno K-means metodom. Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Zagrebu zauzima površinu od 371,6 km^2, što je 5 % površine integriranih upisnih područja ili 0,7 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske (PRILOG 1). Specifičnost je integriranog upisnog područja tipa C1 da je vrlo prostrano s velikim brojem škola i da ima 12 naselja (devet s područja Grada Zagreba – Zagreb, Donji Čehi, Gornji Čehi, Ivanja Reka, Botinec, Hrašće Turopoljsko, Mala Mlaka, Odra i Buzin te tri iz Zagrebačke županije – Donji Stupnik, Gornji Stupnik i Stupnički Obrež (pripadaju

upisnom području OŠ Lučko koje je dio integriranog upisnog područja osnovnih škola Zagreba).

Vrlo su visoke *z*-vrijednosti demografskog, ekonomskog i obrazovnog faktora (tab. 21).

Najviše su *z*-vrijednosti učeničkog kontingenta (6,588) i gustoće naseljenosti 2011. godine (2,737). U integriranom je upisnom području tipa C1[165] 2011. godine živjelo 703 799 stanovnika od čega 7,4 % otpada na učenički kontingent. Taj tip integriranog upisnog područja ima najmanji udio učeničkog kontingenta u ukupnom broju stanovništva, što je posljedica starenja stanovništva u Zagrebu. Na integriranom upisnom području tipa C1 bilo je 51 867 učenika od 7 do 14 godina, što je 28 % učeničkog kontingenta tog tipa odnosno 14,5 % ukupnog učeničkog kontingenta Hrvatske. Indeks je promjene učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011./1961. godine iznad prosječan u odnosu na ostala integrirana upisna područja (indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine iznosio je 100,8). Indeks promjene broja učenika 2011./2001. godine iznosio je 87,4. Prosječna je veličina škola prema kriteriju broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi za tip C1 4, što znači da u upisom području tog tipa prevladavaju velike škole koje imaju prosječno 12 ili 13 razrednih odjela u predmetnoj nastavi. Prema podatcima e-Matice Ministarstva znanosti i obrazovanja broj razrednih odjela 2011./2001. godine povećan je za 114, što je ukazivalo na prosječno povećanje od 1,2 razrednih odjela po matičnoj osnovnoj školi.

Od varijabla ekonomskog faktora *z*-vrijednost koja se odnosi na prometnu udaljenost u minutama od naselja u kojima učenici imaju prebivalište do naselja u kojima je sjedište određene škole iznosi 0,259. Prosječna je udaljenost od mjesta stanovanja do mjesta sjedišta škole za tip C1 17 minuta, što je više od prosjeka za integrirana upisna područja. *Z*-vrijednost indeksa razvijenosti integriranih upisnih područja tipa C1 iznosi 1,911, što je dvostruko više od *z*-vrijednosti indeksa razvijenosti tipa C5 koji ima perspektivnu obrazovnu funkciju. Prosječna je vrijednost indeksa razvijenosti područne (regionalne) samouprave u kojoj su sjedišta integriranih upisnih područja za tip C1 139,8 %, što pokazuje da je integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zagrebu u V. skupini indeksa razvijenosti (iznad 125 % prosjeka Hrvatske).

[165] Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zagrebu čini oko 30,5 % ukupnog stanovništva integriranih upisnih područja ili 16,4 % stanovništva svih upisnih područja Hrvatske.

4.3.4.2. Demografski i gospodarski stabilna upisna područja manjih površina s optimalnim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (C2)

Integrirana upisna područja tipa C2 demografski su i gospodarski stabilna te su manjih površina. U predmetnoj nastavi prema broju razrednih odjela prevladavaju optimalne škole, ali im je obrazovna funkcija ugrožena. Integriranih je upisnih područja tipa C2 21, što je od ukupnog broja integriranih upisnih područja 41,2 % ili 3,7 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Oko 42 % integriranih upisnih područja tipa C2 je u Sjevernom hrvatskom primorju (u Primorsko-goranskoj županiji i u Istarskoj županiji). Osnovne škole u integriranim upisnim područjima Primorsko-goranske županije smještene su u Rijeci[166] i Crikvenici[167]. Sedam je integriranih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske smješteno u Novigradu[168], Puli[169], Labinu[170], Bujama[171], Poreču[172], Rovinju[173] i Umagu[174] u Istarskoj županiji. Ostala integrirana upisna područja tipa C2 su u Središnjoj Hrvatskoj (osnovne škole smještene su u Ivanić-Gradu[175], Krapini[176], Varaždinu[177] i Čakovcu[178]), Istočnoj Hrvatskoj (osnovne škole smještene su u Đakovu[179], Osijeku[180], Županji[181] i Vinkovcima[182]) i Južnom hrvatskom

[166] OŠ-SE Belvedere, OŠ „Brajda", OŠ „Centar", OŠ „Zamet", OŠ-SE Dolac, OŠ-SE „Gelsi", OŠ-SE „San Nicolo", OŠ „Vladimir Gortan", OŠ Kantrida, OŠ Kozala, OŠ „Eugen Kumičić", OŠ Pećine, OŠ Podmurvice, OŠ „Nikola Tesla", OŠ Škurinje, OŠ „Trsat", OŠ „Turnić", OŠ Vežica, OŠ Gornja Vežica, OŠ Ivana Zajca, OŠ Srdoči, OŠ „Fran Franković", OŠ Pehlin i OŠ Kostrena.
[167] OŠ Zvonka Cara, Crikvenica i OŠ Vladimira Nazora, Crikvenica.
[168] Osnovna škola – Scuola elementare Rivarela, Novigrad i Talijanska osnovna škola Novigrad – Scuola elementare italiana Cittanova, Novigrad.
[169] OŠ Šijana Pula, Pula; OŠ Stoja, Pula; OŠ Centar, Pula, OŠ-Scuola elementare Giuseppina Martinuzzi Pula-Pola, OŠ Giuseppina Martinuzzi, Pula-Pola, OŠ Tone Peruška Pula, Pula, OŠ Kaštanjer, Pula, OŠ Vidikovac, Pula; OŠ Monte Zaro, Pula, OŠ Veruda Pula, Pula; OŠ Veli Vrh, Pula.
[170] OŠ Matije Vlačića, Labin i OŠ Ivo Lola Ribar, Labin.
[171] Osnovna škola – Scuola elementare Mate Balote Buje – Buie i Talijanska osnovna škola, Scuola elementare italiana „Edmondo De Amicis" Buje, Buie.
[172] OŠ Poreč i Talijanska osnovna škola - Scuola elementare italiana Bernardo Parentin Poreč – Parenzo.
[173] Talijanska osnovna škola Bernardo Benussi, Rovin, OŠ Vladimira Nazora – Scuola elementare „Vladimir Nazor", Rovinj i OŠ Jurja Dobrile, Rovinj.
[174] OŠ Marije i Line, Scuola elementare „Marija i Lina", Umag i Talijanska osnovna škola Galileo Galilei, Umag.
[175] OŠ Đure Deželića, Ivanić Grad i OŠ Stjepana Basaričeka, Ivanić Grad.
[176] OŠ Ljudevit Gaj u Krapini i OŠ Augusta Cesarca, Krapina.
[177] I. OŠ Varaždin, II. OŠ Varaždin, III. OŠ Varaždin, IV. OŠ Varaždin, V. OŠ Varaždin i VI. OŠ Varaždin.
[178] I. OŠ Čakovec, II. OŠ Čakovec i III. OŠ Čakovec.
[179] OŠ Ivan Goran Kovačić, Đakovo, OŠ Vladimir Nazor, Đakovo i OŠ Josipa Antuna Ćolnića, Đakovo.
[180] OŠ Vladimir Nazor, Čepin, OŠ Miroslava Krleže, Čepin, OŠ Antuna Mihanovića, Osijek, OŠ August Šenoa, Osijek, OŠ Ljudevita Gaja, Osijek, OŠ Svete Ane u Osijeku, Osijek, OŠ Franje Krežme, Osijek, OŠ Vladimira Becića, Osijek, OŠ „Mladost" Osijek, OŠ Frana Krste Frankopana, OŠ Vijenac, Osijek, OŠ Jagode Truhelke, Osijek, OŠ „Grigor Vitez", Osijek, OŠ „Tin Ujević", Osijek, OŠ „Dobriše Cesarić", Osijek, OŠ Ivana Filipovića Osijek i OŠ „Retfala", Osijek.
[181] OŠ Ivana Kozarca, Županja i OŠ Mate Lovraka, Županja.
[182] OŠ Bartola Kašića, Vinkovci, OŠ Josipa Kozarca, Vinkovci, OŠ Ivana Gorana Kovačića, Vinkovci, OŠ Vladimira Nazora, Vinkovci, OŠ Ivana Mažuranića, Vinkovci, OŠ Nikole Tesle, Mirkovci i OŠ „Antun Gustav Matoš", Vinkovci.

primorju (osnovne škole smještene su u Makarskoj[183], Trogiru[184], Splitu[185] i Dubrovniku[186]) (PRILOG 1).

Glavna obilježja C2 tip integriranih upisnih područja je da prevladavaju manja površinom integrirana upisna području s manjim brojem naselja u odnosu na prosječan broj naselja integriranih upisnih područja Hrvatske. Sjedišta matičnih škola integriranih upisnih područja tipa C2 nalaze na nadmorskim visinama koje su niže i od prosječne nadmorske visine integriranih upisnih područja i od prosječne nadmorske visine upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Integrirana upisna područja tipa C2 zauzimaju površinu od 1698,5 km^2, što je oko 22,7 % ukupne površine integriranih upisnih područja ili 3 % površine svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prosječna površina jednog upisnog područja je 80,9 km^2. Površinom najmanje je integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Dubrovniku (26,8 km^2) u Dubrovačko-neretvanskoj županiji, a najveće je integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Osijeku (201,9 km^2) u Osječko-baranjskoj županji, upisno područje koje u svojim granicama obuhvaća 18 osnovnih škola. Integrirana upisna područja tipa C2 imaju ukupno 232 naselja (prosječno oko 11 naselja po upisnom području) odnosno 25,8 % ukupnog broja naselja integriranih upisnih područja ili 3,5 % ukupnog broja naselja Hrvatske. Integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Županji i Vinkovcima (Vukovarsko-srijemska županija) jedina su integrirana upisna područja tipa C2 koja administrativno obuhvaćaju jedno naselje. Najveći broj naselja (41 naselje) okupljen je u integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u gradu Poreču[187] u Istarskoj županiji. I ostala integrirana upisna područja Istarske županije u svojim granicama imaju veći broj naselja, npr. integrirano

[183] OŠ o. Petra Perice, Makarska i OŠ Stjepana Ivičevića, Makarska.
[184] OŠ Majstora Radovana, Trogir, OŠ Petar Berislavić, Trogir; i OŠ Slatine, Trogir.
[185] OŠ Blatine-Škrape, OŠ Bol, OŠ Brda, OŠ Dobri, OŠ Gripe, OŠ Kamen- Šine, OŠ Kman-Kocunar, OŠ Lučac, OŠ Manuš, OŠ Marjan, OŠ „Mejaši“, OŠ Meje, OŠ Mertojak, OŠ Plokite, OŠ Pojišan, OŠ Pujanki, OŠ Ravne Njive, OŠ Slatine, OŠ Skalice, OŠ Split 3, OŠ Spinut, OŠ Srinjine, OŠ Stobreč, OŠ Sućidar, OŠ Trstenik, OŠ Visoka i OŠ „Žrnovnica” Split.
[186] OŠ Marina Getaldića, Dubrovnik, OŠ Lapad, Dubrovnik, OŠ Marina Držića, Dubrovnik i OŠ Ivana Gundulića, Dubrovnik.
[187] Poreč – Parenzo, Stancija Vodopija, Ružići, Brčići, Starići, Stranići kod Nove Vasi, Antonci, Blagdanići, Buići, Cancini, Črvar, Čuši, Dekovići, Dračevac, Filipini, Fuškulin, Garbina, Jasenovica, Jehnići, Kadumi, Katun, Kirmenjak, Kosinožići, Kukci, Ladrovići, Mičetići, Mihatovići, Mihelići, Montižana, Mugeba, Mušalež, Nova Vas, Radmani, Radoši kod Žbandaja, Valkarin, Veleniki, Vrvari, Vržnaveri, Žbandaj (Grad Poreč – Parenzo), Rošini i Gedići (općina Tar-Vabriga – Torre-Abrega).

upisno područje osnovnih škola smještenih u Bujama[188] (31 naselje), Labinu[189] (25 naselja) i Umagu[190] (25 naselja). Sjedišta su integriranih upisnih područja tipa C2 na prosječno najnižim nadmorskim visinama (72,4 m n. v.), što je i dvostruko niže od prosječne nadmorske visine sjedišta svih upisnih područja Hrvatske. Ona su na prosječno najnižim nadmorskim visinama zbog toga što su većinom smještena uz obalu Jadranskog mora u Sjevernom i Južnom hrvatskom primorju. Na najvišoj je nadmorskoj visini sjedište integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Labinu (226 m n.v.).

U integriranim je upisnim područjima tipa C2 2011. godine živjelo 765 193 stanovnika s gustoćom naseljenosti od 450,5 stan./km^2, što je više od gustoće naseljenosti svih integriranih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske (308,7 stan./km^2). Od svih je tipova integriranih upisnih područja najviše stanovnika u tipu C2, dakle taj tip ima najveći broj učeničkog kontingenta – mladog stanovništva u dobi od 7 do 14 godina (Tab. 22). U integriranim upisnim područjima tipa C2 najmanju gustoću naseljenosti ima integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Bujama (37,9 stan./km^2) koje uključuje dvije osnovne škole OŠ Scuola elementare Mate Balote Buje – Buie i Talijansku osnovnu školu, Scuola elementare italiana „Edmondo De Amicis" Buje, Buie. Sva ostala integrirana upisna područja tipa C2 imaju veću gustoću naseljenosti od prosječne gustoće naseljenosti svih upisnih područja Hrvatske. Integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Makarskoj, Crikvenici, Vinkovcima, Osijeku, Čakovcu, Puli, Varaždinu, Dubrovniku, Rijeci i Splitu imaju veću gustoću naseljenosti od prosječne gustoće naseljenosti svih integriranih upisnih područja. Najveća je gustoća naseljenosti u integriranim upisnim područjima osnovnih škola smještenih u Splitu (2564,1 stan./km^2), Rijeci (2398,7 stan./km^2) i Dubrovniku (1118,8 stan./km^2). Integrirana upisna područja tipa C2 imaju najveći učenički kontingent (58 421 učenika) od ostalih tipova integriranih upisnih područja. Taj je udio 2011. godine iznosio 31,6 %, a u ukupnom učeničkom

[188] Buje – Buie, Baredine – Baredine, Bibali – Bibali, Brdo – Collato, Brič – Briz, Buroli – Buroli, Gamboci – Gambozzi, Kaldanija – Caldania, Kaštel – Castelvenere, Krasica – Crassiza, Kršete – Carsette, Kućibreg – Cucibreg, Lozari – Losari, Marušići – Marussici, Merišće – Merischie, Momjan – Momiano, Oskoruš – Oscurus, Plovanija – Plovania i Triban – Tribano (Grad Buje – Buie), Brtonigla – Verteneglio i Radini – Radini (općina Brtonigla – Verteneglio) te naselja Antonci – Antonzi, Bijele Zemlje - Terre Bianche, Grožnjan – Grisignana, Kostanjica – Castagna, Kuberton – Cuberton, Makovci – Macovzi, Martinčići – Martincici, Šterna – Sterna, Vrnjak – Vergnacco i Završje – Piemonte (općina Grožnjan – Grisignana).

[189] Bartići, Breg, Duga Luka, Gondolići, Gora Glušići, Kapelica, Kranjci, Labin, Marceljani, Presika, Rabac, Ripenda Kosi, Ripenda Kras, Ripenda Verbanci, Rogočana, Salakovci, Vinež (Grad Labin), Crni, Drenje, Sveta Marina i Ravni (općina Raša) te Plomin, Plomin Luka, Vozilići i Zagorje (općina Kršan).

[190] Umag – Umago, Kmeti – Metti, Valica – Valizza, Babići – Babici, Bašanija – Bassania, Crveni Vrh - Monte Rosso, Čepljani – Ceppiani, Đuba – Giubba, Finida – Finida, Juricani – Giurizzani, Katoro – Catoro, Križine – Crisine, Lovrečica - San Lorenzo, Materada – Matterada, Monterol – Monterol, Murine – Morno, Petrovija – Petrovia, Savudrija – Salvore, Seget – Seghetto, Sveta Marija na Krasu – Madonna del Carso, Vardica – Vardiza, Vilanija – Villania i Zambratija – Zambrattia (Grad Umag – Umago) te Kanegra – Canegra i Sveta Marija na Krasu – Madonna del Carso (Grad Buje).

kontingentu svih upisnih područja Hrvatske 16,3 %. Učenički kontingent prosječno iznosi 2782,0 stanovnika po upisnom području, što je manje od prosjeka svih integriranih upisnih područja (3628,2). Najmanja veličina učeničkog kontingenta za integrirana upisna područja tipa C2 iznosi 330 za integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Novigradu, a najveća za integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Splitu (2564,1). Integrirana upisna područja tipa C2 imaju najvišu prosječnu veličinu učeničkog kontingenta po upisnim područjima, a tip C5 je poput tipa C2. Indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine za tip integriranih upisnih područja C2 iznosio je 81,2. Najniži indeks promjene učeničkog kontingenta ima integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Bujama i iznosi 35,6. U pedeset je godina u tim upisnim područjima smanjen broj učeničke populacije osnovnoškolske dobi za 64,4 %. Integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Županji, Ivanić-Gradu, Trogiru, Splitu, Poreču i Makarskoj imaju indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine viši od 100 što znači da je u tim upisnim područjima učenički kontingent povećan 2011. godine u odnosu na 1961. godinu.

Sve varijable koje se odnose na obrazovni faktor negativnih su *z*-vrijednosti. U oko 66 % upisnih područja tipa C2 smanjen je broj razrednih odjela 2011./2001. godine. To su integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Rijeci, Puli, Rovinju, Poreču, Makarskoj, Umagu, Labinu, Splitu, Bujama, Osijeku, Varaždinu, Krapini, Crikvenici i Ivanić-Gradu. Ostali gradovi integriranih upisnih područja tipa C2 stagniraju ili je u njima blago povećan broj razrednih odjela od 1. do 8. razreda (Novigrad, Dubrovnik, Đakovo, Županja, Trogir, Vinkovci i Čakovec). Za školsku je godinu 2010./2011. prosječna veličina škola prema kriteriju broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi iznosila 3,5, što znači da u upisnim područjima tipa C2 s aspekta učitelja geografije prevladavaju optimalne škole s devet do 11 razrednih odjela u predmetnoj nastavi. Integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Bujama i Novigradu u Istarskoj županiji imaju pet do osam razrednih odjela u predmetnoj nastavi (tzv. male škole). Deset je integriranih upisnih područja tipa C2 s optimalnim školama (od devet do 11 razrednih odjela predmetne nastave po školi), pet ih je s velikim školama (12 i 13 razrednih odjela predmetne nastave po školi) i četiri ih je s vrlo velikim školama (više od 14 razrednih odjela predmetne nastave po školi).

Prosječna vrijednost indeksa razvijenosti područne (regionalne) samouprave u kojoj su sjedišta integriranih upisnih područja tipa C2 iznosi 110,4 %, što je više od prosječne vrijednosti indeksa razvijenosti svih integriranih upisnih područja (101,0). Prema prosječnoj vrijednosti indeksa razvijenosti moguće je zaključiti da su upisna područja tipa C2 u IV. skupini indeksa razvijenosti između 100 % i 125% prosjeka Hrvatske. U oko 80 % upisnih područja tipa C2

sjedišta škola su u jedinici lokalne i područne (regionalne) samouprave s indeksom razvijenosti iznad 100 %. Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Đakovu u Osječko-baranjskoj županiji ima najniži indeks razvijenosti (72,8 %) unutar upisnih područja tipa C2, a integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Novigradu u Istarskoj županiji ima najviši indeks razvijenosti (141,3 %).

Prosječna je prometna udaljenost u minutama od naselja (mjesta) stanovanja učenika do naselja u kojemu je sjedište određene škole za upisna područja tipa C2 11 minuta, što je manje od prosjeka za sva integrirana upisna područja (15,3). Integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Vinkovcima i Županji u Vukovarsko-srijemskoj županiji jedina su u koja ne dolaze učenici iz drugih naselja. Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Splitu ima 27 osnovnih škola i uključuje Split, Donje Sitno, Gornje Sitno, Kamen, Srinjine, Stobreč i Žrnovnicu. Prosječna je udaljenost u minutama od naselja u kojima stanuju učenici do naselja u kojima je smještena škola koju polaze 6,3 minute. Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Rovinju uključuje u granice svojega upisnog područja i Rovinjsko Selo, Bale – Valle, Golaš i Krmed, a prosječna je udaljenost naselja u kojima stanuju učenici od sjedišta u kojemu su locirane osnovne škole koje učenici polaze 20 minuta u jednome smjeru, što je dvostruko više od prosječne udaljenosti za upisna područja tipa C2. Prometna udaljenost od mjesta stanovanja do mjesta škole ovisi o specifičnostima pojedinih upisnih područja. U integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u Rovinju na prometnu udaljenost svakako utječe površina upisnog područja koja je gotovo trostruko veća od prosječne površine jednog integriranog upisnog područja tipa C2, ali i manji broj naselja koja su uključena u to integrirano područje i koja su međusobno udaljenija, a posebno od naselja u kojima su locirane osnovne škole koju polaze učenici osnovnoškolske dobi.

4.3.4.3. Demografski oslabljena i gospodarski slabije razvijena upisna područja vrlo velikih površina s velikim školama i oslabljenom obrazovnom funkcijom (C3)

Demografski oslabljena i gospodarski slabije razvijena integrirana upisna područja tipa C3 velikih su površina, imaju velike škole, ali im je obrazovna funkcija oslabljena. Integriranih je upisnih područja tipa C3 11,8 % ili 1,1 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. U integriranim je upisnim područjima tipa C3 14 osnovnih škola odnosno 4,3 % osnovnih škola od ukupnog broja osnovnih škola integriranih upisnih područja. Najviše je integriranih upisnih područja tipa C3 u Središnjoj Hrvatskoj (integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih

u Samoboru i okolnom području[191] te integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Vrbovcu[192], Dugoj Resi[193] i Križevcima[194]) (PRILOG 1). Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Ogulinu[195] u ovom je radu svrstano u Gorsku Hrvatsku jer dio naselja koja uključuje spomenuto upisno područje pripadaju Središnjoj Hrvatskoj. U integriranim upisnim područjima tipa C3 integrirano je i upisno područje osnovnih škola smještenih u Kninu[196] koje pripada Južnom hrvatskom primorju. Nijedno integrirano upisno područje iz Sjevernog hrvatskog primorja i Istočne Hrvatske nije svrstano u upisna područja tipa C3.

Glavno je obilježje prema varijablama općegeografskih (lokacijskih) faktora da prevladavaju površinom velika integrirana upisna područja s većim brojem naselja u odnosu na prosječan broj naselja integriranih upisnih područja Hrvatske. Sjedišta su matičnih škola integriranih upisnih područja na nadmorskim visinama koje su više i od prosječne nadmorske visine integriranih upisnih područja i od prosječne nadmorske visine upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Integrirana upisna područja tipa C3 zauzimaju površinu od 2018,1 km^2, što je oko 27 % integriranih upisnih područja ili 3,6 % površine svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prosječna je veličina jednog upisnog područja 336 km^2. Površinom najmanja integrirana upisna područja tipa C3 su integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Samoboru i okolnom području u Zagrebačkoj županiji te integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Dugoj Resi u Karlovačkoj županiji (oko 165 km^2). Osnovne škole najvećeg integriranog upisnog područja tipa C3 smještene su u Kninu u Šibensko-kninskoj županiji (646 km^2). Šest upisnih područja tipa C3 imaju 299 naselja odnosno 33,2 % ukupnog broja naselja tog tipa upisnih područja ili 4,4 % ukupnog broja naselja Hrvatske. Taj tip upisnih područja ima prosječno oko 50 naselja po upisnom području, što je najveći prosječan broj prema broju naselja u odnosu na sve tipove integriranih upisnih područja. Raspon je broja naselja po upisnom području od 24 naselja (integrirana upisna područja osnovnih škola smještena u Ogulinu i Kninu) do 69 naselja (integrirana upisna područja osnovnih škola smještena u Dugoj Resi i Vrbovcu). Sjedišta su integriranih upisnih područja tipa C3 na 185 m nadmorske visine, što je najviša prosječna visina na kojoj su sjedišta osnovnih škola integriranih upisnih područja.

[191] OŠ Bogumila Tonija, Samobor, OŠ Mihaela Šiloboda, Sveti Martin pod Okićem, OŠ Samobor, Samobor i OŠ Rude, Rude.
[192] I. OŠ Vrbovec, Vrbovec i II. OŠ Vrbovec, Vrbovec.
[193] OŠ Vladimir Nazor, Duga Resa i OŠ Ivan Goran Kovačić, Duga Resa.
[194] OŠ Ljudevita Modeca, Križevci i OŠ Vladimir Nazor, Križevci.
[195] OŠ Ivane Brlić Mažuranić, Ogulin i Prva OŠ, Ogulin.
[196] OŠ Domovinske zahvalnosti Knin i OŠ dr. Franje Tuđmana, Knin.

Na najvišoj je nadmorskoj visini integrirano upisno područje osnovnih škola u gradu Ogulinu (320 m n. v.).

Prema varijablama demografskog faktora integrirana upisna područja tipa C3 imaju najnegativnije demografske pokazatelje. U tim je upisnim područjima 2011. godine živjelo 113 533 stanovnika od čega 8,6 % otpada na učenički kontingent. U tim je područjima bilo ukupno 9714 učenika od 7 do 14 godina, što je 5,2 % učeničkog kontingenta tog tipa upisnih područja odnosno 2,7 % ukupnog učeničkog kontingenta Hrvatske. Prosječna vrijednost učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011. godine po jednom upisnom području tipa C3 iznosila je 1619. Najmanji su učenički kontingent imala integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Dugoj Resi (767), a najveći integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Samoboru i okolnom području (2640). Prosječna gustoća naseljenosti integriranih upisnih područja tipa C3 iznosi 56,3 stan./km^2, što je ispod prosječne gustoće naseljenosti svih integriranih upisnih područja osnovnih škola, ali i ispod prosječne gustoće naseljenosti svih upisnih područja Hrvatske 2011. godine. Najrjeđu gustoću naseljenosti unutar integriranih upisnih područja tipa C3 ima integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Ogulinu (26 stan./km^2). Iznadprosječnu gustoću naseljenosti svih integriranih upisnih područja Hrvatske ima integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Samoboru i okolnom području čija je gustoća naseljenosti 188,6 stan./km^2. Od svih je tipova u integriranim upisnim područjima tipa C3 najviše smanjen broj učeničkog kontingenta 2011./1961. godine te je indeks promjene učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) koji je iznosio 52,7. Najveću je promjenu doživjelo integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Kninu u kojemu je u razdoblju od 50 godina broj učeničke populacije smanjen za oko 70 % (indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine 31,3). U integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u Samoboru i okolnom području u istom je razdoblju smanjen broj učeničke populacije za oko 10 % (indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961 godine iznosio je 91,3).

Sve varijable koje se odnose na obrazovni faktor upisnih područja tipa C3 imaju negativne z-vrijednosti (Tab. 21). U integriranim upisnim područjima tipa C3 prema broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011. godine prevladavale su velike škole s prostornim razlikama prema pojedinim integriranim područjima. Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Dugoj Resi s aspekta učitelja geografije ima male škole (od pet do osam razrednih odjela u predmetnoj nastavi), integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Vrbovcu ima velike škole (12 i 13 razrednih odjela u predmetnoj nastavi), integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Ogulinu i Samoboru te njegovu okolnom području imaju

optimalne škole (od devet do 11 razrednih odjela u predmetnoj nastavi), a integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Kninu i Križevcima imaju velike škole (14 i više razrednih odjela u predmetnoj nastavi). Za tip C3 promjena broja razrednih odjela 2011./2001. godine u prosjeku nije značajna. Jedino je u integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u Dugoj Resi prema podatcima iz e-matice Ministarstva znanosti i obrazovanja smanjen broj razrednih odjela 2011./ 2001. godine za šest. Ostala su upisna područja stagnirala ili je u njima broj razrednih odjela povećan za jedan do dva razredna odjela. Indeks ukupne promjene broja učenika 2011./2001. godine u osnovnim školama od 1. do 8. razreda u upisnim područjima tipa C3 iznosio je 87,5, što je nešto više od prosjeka svih integriranih upisnih područja. Indeks ukupne promjene broja učenika kreće se od 70,2 za integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Dugoj Resi do 96,7 za integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Samoboru i njegovu okolnom području. Gotovo svi pokazatelji obrazovnog faktora upućuju na zaključak o oslabljenosti obrazovne funkcije u upisnim područjima C3.

Od varijabla ekonomskog faktora pozitivnu *z*-vrijednost ima varijabla koja se odnosi na prometnu udaljenost u minutama od naselja u kojima učenici imaju prebivalište do naselja u kojemu je sjedište određene škole. Ona iznosi 0,105, što znači da su to prosječno veće udaljenosti zbog veće površine integriranih upisnih područja tipa C3. Prosječna je prometna udaljenost u minutama od naselja (mjesta) stanovanja učenika do naselja u kojemu je sjedište određene škole za upisna područja tipa C3 16 minuta, što je oko prosjeka svih integriranih upisnih područja. Učenicima iz integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Samoboru i okolnim područjima treba do škole oko 20 minuta u jednome smjeru. Najkraća je udaljenost u integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u Vrbovcu (10,8 min). Prosječna vrijednost indeksa razvijenosti područne (regionalne) samouprave u kojoj su sjedišta integriranih upisnih područja tipa C3 iznosi 89,7 %. Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Kninu ima najniži indeks razvijenosti (69,4 %) unutar upisnih područja tipa C3 a integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Samoboru ima najviši indeks razvijenosti (120,6 %).

4.3.4.4. Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja manjih površina s vrlo velikim školama i održivom obrazovnom funkcijom (C4)

Demografski stabilna i gospodarski slabije integrirana upisna područja tipa C4 imaju manje površine, a u njima prevladavaju vrlo velike škole. Prema pokazateljima obrazovnog faktora njihova je obrazovna funkcija održiva. Integriranih je upisnih područja tipa C4 19, što je 37,3

% ovog tipa upisnih područja ili 3,3 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Najviše je integriranih upisnih područja tipa C4 u Središnjoj Hrvatskoj (integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Daruvaru[197], Sisku[198], Petrinji[199], Koprivnici[200], Velikoj Gorici[201], Virovitici[202], Bjelovaru[203]. Karlovcu[204] i Kutini[205]). Šest je integriranih upisnih područja smješteno u Istočnoj Hrvatskoj (integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Požegi[206], Novoj Gradišci[207], Vukovaru[208], Našicama[209], Slavonskom Brodu[210] i Slatini[211]). Četiri su upisna područja u Južnom hrvatskom primorju u Sinju[212], Metkoviću[213], Zadru[214] i Šibeniku[215]. Integriranih upisnih područja tipa C4 nema u Gorskoj Hrvatskoj i Sjevernom hrvatskom primorju (PRILOG 1).

Integrirana upisna područja tipa C4 zauzimaju površinu od 3246,3 km^2, što je 43,3 % integriranih upisnih područja ili 5,7 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prosječna je veličina jednog upisnog područja 170,9 km^2, što je više od prosječne veličine jednog integriranog upisnog područja i od prosječne veličine jednog upisnog područja svih upisnih područja Hrvatske. Površinom je najmanje integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Sinju (107,1 km^2), a najveća su integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Slatini i Kutini (264 km^2). Devetnaest upisnih područja tipa C4 ima 334 naselja odnosno 37,1 % ukupnog broja naselja tog tipa ili oko 5 % ukupnog broja naselja Hrvatske.

[197] OŠ Vladimira Nazora, Daruvar i Češka OŠ Jana Amosa Komenskog Češka Zakladni škola Jana Amose Komenskeho, Daruvar.
[198] Ivana Kukuljevića, Sisak, OŠ 22. lipnja, Sisak, OŠ Braća Bobetko, Sisak, OŠ Braća Ribar, Sisak, OŠ Viktorovac, Sisak i OŠ Galdovo, Sisak.
[199] I. OŠ Petrinja, Petrinja, OŠ Mate Lovraka, Petrinja i OŠ Dragutina Tadijanovića, Petrinja.
[200] OŠ Antun Nemčić Gostovinski, Koprivnica, OŠ „Đuro Ester" , Koprivnica i OŠ Braća Radić, Koprivnica.
[201] OŠ Jurja Habdelića, Velika Gorica, OŠ Nikole Hribara, Velika Gorica i OŠ Eugena Kvaternika, Velika Gorica.
[202] OŠ Ivane Brlić-Mažuranić, Virovitica i OŠ Vladimir Nazor, Virovitica.
[203] I. OŠ Bjelovar, Bjelovar, II. OŠ Bjelovar, Bjelovar, III. OŠ Bjelovar, Bjelovar i IV. OŠ Bjelovar, Bjelovar.
[204] OŠ Banija, Karlovac, OŠ Švarča, Karlovac, OŠ Grabrik, Karlovac, OŠ Dubovac, Karlovac, OŠ Turanj, Karlovac, OŠ Dragojle Jarnjević, Karlovac i OŠ Braće Seljan, Karlovac.
[205] „OŠ Mate Lovraka, Kutina, OŠ Zvonimira Franka, Kutina, OŠ Vladimira Vidrića, Kutina i OŠ Stjepana Kefelje, Kutina.
[206] OŠ „Dobriša Cesarić", Požega, OŠ Julija Kempfa, Požega i OŠ Antuna Kanižlića, Požega.
[207] OŠ Ljudevita Gaja, Nova Gradiška i OŠ „Mato Lovrak", Nova Gradiška.
[208] OŠ Nikole Andrića, Vukovar, OŠ Mitnica, Vukovar, OŠ Antuna Bauera, Vukovar, OŠ Siniše Glavaševića, Vukovar i OŠ Blage Zadre, Vukovar.
[209] OŠ Dore Pejačević, Našice i OŠ Kralja Tomislava, Našice.
[210] OŠ „Ivana Brlić Mažuranić", Slavonski Brod, OŠ „Blaž Tadijanović", Slavonski Brod, OŠ „Bogoslav Šulek", Slavonski Brod, OŠ „Vladimir Nazor", Slavonski Brod, OŠ „Ivan Goran Kovačić", Slavonski Brod, OŠ „Antun Mihanović", Slavonski Brod, OŠ „Hugo Badalić", Slavonski Brod, OŠ „Đuro Pilar", Slavonski Brod i OŠ „Dragutin Tadijanović", Slavonski Brod.
[211] OŠ Eugena Kumičića, Slatina i OŠ Josipa Kozarca, Slatina.
[212] OŠ Ivana Lovrića, Sinj, OŠ Fra Pavla Vučkovića, Sinj i OŠ Marka Marulića, Sinj.
[213] OŠ Stjepana Radića, Metković i OŠ Don Mihovila Pavlinovića, Metković.
[214] OŠ Stanovi, Zadar, OŠ Krune Krstića, Zadar, OŠ Petra Preradovića, Zadar, OŠ Šimuna Kožičića Benje, Zadar, OŠ Šime Budinića, Zadar, OŠ Smiljevac, Zadar, OŠ Bartula Kašića, Zadar i OŠ Zadarski otoci, Zadar.
[215] OŠ Fausta Vrančića, Šibenik, OŠ Petra Krešimira IV., Šibenik, OŠ Jurja Šižgorića, Šibenik, OŠ Jurja Dalmatinca, Šibenik, OŠ Tina Ujevića, Šibenik i OŠ Vidici, Šibenik.

Integrirana upisna područja tipa C4 imaju prosječno oko 17,6 naselja po upisnom području. Broj naselja po jednom integriranom upisnom području tipa C4 iznosi između 7 i 28 naselja. Najviše naselja ima integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Slavonskome Brodu[216] u Brodsko-posavskoj županiji (28), a najmanje naselja ima integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Vukovaru (7) u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Sjedišta su integriranih upisnih područja tipa C4 na 116,2 m nadmorske visine, što je veća prosječna nadmorska visina od prosječne nadmorske visine svih integriranih upisnih područja osnovnih škola, a niže od prosječne nadmorske visine sjedišta svih upisnih područja Hrvatske. Na najnižoj je nadmorskoj visini sjedište integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Metkoviću (10 m n. v.), a na najvišoj sjedište integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Sinju (334 m n. v.).

Prosječna je gustoća naseljenosti integriranih upisnih područja tipa C4 188,5 stan./km^2, što je manje od prosječne gustoće naseljenosti integriranih upisnih područja (308,7 stan./km^2), ali su ta upisna područja gušće naseljena od prosječne gustoće naseljenosti Hrvatske 2011. godine. Najrjeđe naseljeno integrirano upisno područje tipa C4 je integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Slatini (58,3 stan./km^2), a najgušće naseljeno je integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zadru (304,2 stan./km^2). Indeks promjene učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011./1961. godine za integrirano upisno područje tipa C4 nešto je ispod prosjeka tog tipa (prosječno iznosi 83,2, a prosjek za taj tip upisnih područja iznosi 88,8). Učenički kontingent je u razdoblju od pedeset godina (2011./1961.) smanjen za 16,8 %. Učenički kontingent je 2011./1961. godine najviše smanjen u integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u Daruvaru (indeks promjene 44,3). U razdoblju od pedeset godina učenički kontingent povećan je u integriranim upisnim područjima čije su osnovne škole smještene u Petrinji (indeks promjene 104,3), Zadru (indeks promjene 110,5), Slavonskom Brodu (indeks promjene 111,6), Metkoviću (indeks promjene 2011./1961. iznosio je 152,1) i Velikoj Gorici (indeks promjene 2011./1961. iznosio je 222,7).

U upisnim je integriranim područjima tipa C4 2011. godine živjelo 612 005 stanovnika od čega 8,7 % otpada na učenički kontingent. U tim je područjima bilo 52 943 učenika od 7 do 14 godina, što je 28,6 % učeničkog kontingenta integriranih upisnih područja tipa C4 odnosno 14,8 % ukupnog učeničkog kontingenta Hrvatske. Prosječan učenički kontingent (od 7 do 14 godina)

[216] Ta naselja su: Bukovlje, Ježevik, Korduševci, Šušnjevci, Vranovci (općina Bukovlje), Donja Vrba, Gornja Vrba (općina Gornja Vrba), Donja Bebrina, Gornja Bebrina, Klakar, Ruščica (općina Klakar), Brodski Zdenci, Donji Slatinik, Dubovik, Glogovica, Gornji Slatinik, Grabarje, Kindrovo, Matković Mala, Oriovčić, Podcrkavlje, Rastušje, Tomica, Crni Potok (općina Podcrkavlje), Gromačnik (općina Sibinj), Slavonski Brod, Brodski Varoš i Podvinje (Grad Slavonski Brod).

po jednom upisnom području tipa C4 iznosio je 2011. godine oko 2786,5, što je ispod prosjeka za taj tip upisnih područja[217]. Najmanji učenički kontingent ima integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Daruvaru (1016), a najveći integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zadru (6703).

Veličina škole prema broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011. godine varijabla je obrazovnog faktora, a odnosi se na dinamiku obrazovne funkcije. Prosječna je veličina škole prema broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011. godine iznosila 4,7, što znači da su to vrlo velike škole s 14 i više razrednih odjela u predmetnoj nastavi. Šest integriranih upisnih područja osnovnih škola smještenih u Sisku, Kutini, Petrinji, Karlovcu, Zadru i Vukovaru s aspekta učitelja geografije ima velike škole (12 i 13 razrednih odjela predmetne nastave), a osnovne škole ostalih integriranih upisnih područja imaju vrlo velike škole. U Hrvatskoj je u posljednjem desetljeću (2011./2001.) smanjen ukupan broj učenika od 1. do 8. razreda. Indeks promjene broja učenika 2011./2001. godine je za Hrvatsku iznosio 86,2. U integriranim upisnim područjima tipa C4 također je smanjen ukupan broj učenika te je indeks promjene broja učenika 2011./2001. iznosio oko prosjeka Hrvatske, tj. 86,7. Indeksa promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. godine od 75,2 za integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Šibeniku do 115,9 za integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Petrinji. Ukupan broj učenika povećan je za oko 15 % 2011./2001. u integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u Petrinji i Vukovaru, što je posljedica revitalizacije ratom pogođenih područja devedesetih godina 20. stoljeća. U nekim integriranim upisnim područjima tipa C4 smanjen je broj razrednih odjela i do 10 (integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Sisku), u nekim je ostao nepromijenjen (integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Slatini, Novoj Gradiški i Metkoviću), a u nekim je povećan (integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Zadru (+10) i Petrinji (+15). Iako demografska dinamika ukazuje na smanjenje ukupne populacije, a time i na smanjenje učeničkog kontingenta, što je trend demografskih kretanja na nacionalnoj razini već dugi niz godina, tip integriranih područja tipa C4 ima održivu obrazovnu funkciju. To potvrđuju i podatci analize promjene broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011./2001. godine koja nije značajnije promijenjena. Smanjenje ukupnog broja učenika se više odrazilo na prosječnu veličinu nego na smanjenje broja razrednih odjela, a obrazovna je funkcija pritom ostala održiva i nije ugrozila status učitelja geografije.

Od varijabla ekonomskog faktora z-vrijednost za prometnu udaljenost u minutama od naselja u kojima učenici imaju prebivalište do naselja u kojemu je sjedište određene škole je

[217] Prosječan učenički kontingent (od 7 do 14 godina) 2011. godine po jednom integriranom upisnom području iznosio je 3628,2.

pozitivna (0,663), što znači da su to prosječno veće udaljenosti, a to je u korelaciji s većom površinom upisnih područja. Prosječna z-vrijednost indeksa razvijenosti integriranih upisnih područja C4 ima negativni predznak (–0,621). Prosječna je vrijednost indeksa razvijenosti tih upisnih područja najniža među tipovima integriranih upisnih područja i iznosi 88,3 %. Sjedišta su upisnih područja tipa C4 e u II. skupini indeksa razvijenosti jedinica područne (regionalne) samouprave poput integriranih upisnih područja tipa C3. Indeks razvijenosti kreće se od 67,3 % za Petrinju u Sisačko-moslavačkoj županiji do 111,2 % za Koprivnicu u Koprivničko-križevačkoj županiji. Uz Koprivnicu vrijednosti indeksa razvijenosti veće od 100 imaju i Velika Gorica (109,8), Zadar (107,0) i Šibenik (103,4). Prosječna je prometna udaljenost u minutama od naselja (mjesta) stanovanja učenika do naselja u kojemu je sjedište određene škole za upisna područja tipa C4 oko 20 minuta, što je više od prosjeka integriranih upisnih područja (15,3 minute). To je svakako u korelaciji s ukupnom površinom integriranog upisnog područja, brojem naselja iz kojih učenici pohađaju određenu školu, ali i s konfiguracijom terena, npr. veća nadmorska visina utječe na dinamičnost reljefa pa je i prometna dostupnost manja i potrebno je duže vrijeme od mjesta stanovanja do mjesta školovanja, tj. od naselja do škole. Učenicima unutar integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Zadru u prosjeku treba 36 minuta u jednome smjeru, što je posljedica upisnog područja veće površine (256,0 km^2). Najmanje je vremena od mjesta prebivališta/boravišta do škole potrebno učenicima unutar integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Sinju (8,4 min) u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

4.3.4.5. Demografski propulzivna i gospodarski stabilna upisna područja malih površina s perspektivnom obrazovnom funkcijom (C5)

Integrirana upisna područja tipa C5 ističu se pozitivnom demografskom dinamikom i većom gospodarskom razvijenošću od ostalih integriranih upisnih područja. Pokazatelji obrazovnog faktora pokazuju rast, razvoj i perspektivnost obrazovne funkcije. Četiri su integrirana upisna područja tipa C5. To su integrirana upisna područja s osnovnim školama smještenim u Dugom Selu[218] i Zaprešiću[219] u Zagrebačkoj županiji, Sesvetama[220] u Gradu Zagrebu i Solinu[221] u Splitsko-dalmatinskoj županiji (PRILOG 1).

[218] OŠ Josipa Zorića, Dugo Selo i OŠ Ivan Benković, Dugo Selo.
[219] OŠ Antuna Augustinčića, Zaprešić i OŠ Ljudevita Gaja, Zaprešić.
[220] OŠ Sesvetski Kraljevec, Sesvetski Kraljevec, OŠ Luka, Sesvete, OŠ Sesvete, Sesvete, OŠ Brestje, Sesvete, OŠ Sesvetska Sopnica, Sesvete, OŠ Sesvetska Sela, Sesvete i OŠ Jelkovec, Sesvete.
[221] OŠ Don Lovre Katića, Solin, OŠ Vjekoslava Paraća, Solin i OŠ Kraljice Jelene, Solin.

Najviše prosječne *z*-vrijednosti su varijable demografskog i obrazovnog faktora razvoja mreže osnovnih škola. Najviša je *z*-vrijednost indeksa promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine koje je iznosila 2,740. Visoke *z*-vrijednosti ostalih varijabla demografskog, ekonomskog i obrazovnog faktora prikazane su u tab. 21.

Integrirana upisna područja tipa C5 zauzimaju površinu od 155,2 km^2, što je 2,1 % integriranih upisnih područja ili 0,3 % svih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske. Prosječna površina integriranog upisnog područja tipa C5 iznosi 38,8 km^2, što je trostruko manje od jednog integriranog upisnog područja. Površinom je najmanje integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zaprešiću (26,2 km^2), a površinom je najveće integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Sesvetama (49,9 km^2). Površina je integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Solinu 34,3 km^2, a površina je integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Dugom Selu 44,8 km^2. Integrirana upisna područja tipa C5 imaju 23 naselja odnosno 2,3 % ukupnog broja naselja integriranih upisnih područja ili 0,3 % ukupnog broja naselja Hrvatske s prosječno oko šest naselja po upisnom području. Najviše naselja (9) ima integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Dugom Selu[222]. Osnovne škole smještene u Zaprešiću u svoje upisno područje uz učenike iz Zaprešića uključuju i učenike iz Lužnica i Pojatnog (Grad Zaprešić)[223]. Sjedišta su integriranih upisnih područja tipa C5 na prosječno 97 m nadmorske visine, što je manje od prosječne nadmorske visine svih sjedišta osnovnih škola Hrvatske (157,3 m n. v.), ali i prosječne nadmorske visine svih sjedišta integriranih upisnih područja (105 m n. v.). Na najnižoj je nadmorskoj visini sjedište integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Solinu (22 m n. v.), a na najvišoj je nadmorskoj visini sjedište integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Zaprešiću (130 m n. v. [224]).

Integrirana upisna područja tipa C5 ističu se iznadprosječnom gustoćom naseljenosti (759,6 stan./km^2), što je 2,5 puta više od prosječne gustoće naseljenosti integriranih upisnih područja (308,7 stan./km^2). Među integriranim upisnim područjima tipa C5 najvišu gustoću naseljenosti ima integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Sesvetama (1124,2 stan./km^2), a najmanju integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Dugom Selu

[222] Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u gradu Dugo Selo uključuje sva naselja koja pripadaju Gradu Dugo Selo (naselja Dugo Selo, Kopčevec, Kozinščak, Leprovica, Lukarišće, Mala Ostrna, Puhovo, Velika Ostrna i Prozorje).

[223] Ostala dva integrirana upisna područja osnovnih škola smještenih u Solinu i Sesvetama imaju pet odnosno šest naselja. Upisnom području Solina pripadaju Solin, Vranjic, Blaca, Kučine i Mravince, a Sesvetama Sesvete, Budenec, Cerje, Drenčec, Dumovec i Glavničica.

[224] Ostala su dva integrirana upisna područja tipa C5 na 128 m n. v. (integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Sesvetama) i 108 m n. v. (integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Dugom Selu).

(379,2 stan./km^2). U upisnim je integriranim područjima tipa C5 2011. godine živjelo 117 884 stanovnika od čega 10,3 % otpada na učenički kontingent. U tim je upisnim područjima bilo 12 094 učenika od 7 do 14 godina, što je 6,5 % učeničkog kontingenta integriranih upisnih područja odnosno 3,4 % ukupnog učeničkog kontingenta Hrvatske. Prosječna veličina učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011. godine po jednom upisnom području tipa C5 iznosla je 3023 učenika. Krajnosti u veličini učeničkog kontingenta su od 1796 za integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Dugom Selu do 5992 za integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Sesvetama. U svim je četirima integriranim upisnim područjima tipa C5 povećan učenički kontingent u razdoblju od pedeset godina. Indeks promjene učeničkog kontingenta (od 7 do 14 godina) 2011./1961. je prosječno iznosio 421. Učenički je kontingent najviše povećan u integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u Sesvetama (indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. iznosio je 706,6). U ostalim je integriranim upisnim područjima tipa C5 2011./1961. podjednako povećan učenički kontingent (indeksi promjene učeničkog kontingenta od 7 do 14 godina iznose za Solin 277,0, za Dugo Selo 309,1 i za Zaprešić 333,6).

Indeks promjene broja učenika 2011./2001. u integriranim upisnim područjima tipa C5 iznosio je 118,8, što je najviša vrijednost indeksa promjene broja učenika među svim tipovima integriranih upisnih područja. Ukupan broj učenika u posljednjih deset godina (indeks promjene broja učenika 2011./2001.) povećan je u svim integriranim upisnim područjima osnovnih škola tipa C5 osim integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Zaprešiću u kojem je smanjen za 8,3 % i iznosio je 91,7. Broj je učenika najviše povećan u integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u Sesvetama (indeks promjene ukupnog broja učenika 2011./2001. iznosio je 133,3)[225]. Demografski procesi odrazili su se i na stanje u organizaciji rada pojedinih osnovnih škola. Posljedica povećanja broja učenika u nekim upisnim područjima uvjetuje potrebu za gradnjom novih škola ili promjene u organizaciji rada postojećih škola. Nastava se u nekim školama odvija i u trima smjenama, a prosječan je broj učenika u razrednim odjelima na granici dopuštenog broja državnog pedagoškog standarda te je povećana potreba za učiteljima geografije. S aspekta učitelja geografije u integriranim upisnim područjima tipa C5 prevladavaju vrlo velike škole. Prosječna je veličina škola prema kriteriju broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi za tip C5 5, što znači da prevladavaju vrlo velike škole koje prosječno imaju više od 14 razrednih odjela u predmetnoj nastavi. Prema podatcima iz e-Matice

[225] Indeksi promjena ukupnog broja učenika 2011./2001. godine za integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Solinu iznosio je 110,0 , a integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Dugom Selu 127,4.

Ministarstva znanosti i obrazovanja postoje prostorne razlike u promjenama broja razrednih odjela integriranih upisnih područja tipa C5 smještenim u suburbaniziranim zonama zagrebačke okolice. U istočnom dijelu zagrebačke okolice odnosno u integriranim upisnim područjima osnovnih škola smještenih u Sesvetama (administrativno pripada Gradu Zagrebu) i u Dugom Selu (Zagrebačka županija) značajnije je povećan broj učenika, a time i broj razrednih odjela od 5. do 8. razreda (Sesvete za 61, Dugo Selo za 15), a u zapadnom dijelu u integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u Zaprešiću smanjen je broj razrednih odjela za 9. U integriranom upisnom području osnovnih škola smještenih u Solinu, kao posljedica suburbanizirane splitske okolice, povećan je broj razrednih odjela za osam.

Od varijabla ekonomskog faktora *z*-vrijednost koja se odnosi na prometnu udaljenost u minutama od naselja u kojima učenici imaju prebivalište do naselja u kojima je sjedište određene škole iznosi –0,039. Udaljenosti su unutar integriranih upisnih područja tipa C5 male i ta upisna područja imaju i manji broj naselja pa je škola u tim upisnim područjima učenicima dostupnija. Prosječna je udaljenost od mjesta stanovanja do mjesta sjedišta škole u upisnim područjima tipa C5 15 minuta kao i prosječna udaljenost u integriranim upisnim područjima osnovnih škola. Učenicima unutar integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Sesvetama u prosjeku treba 29 minuta u jednome smjeru. Najmanje potrebno vrijeme od mjesta prebivališta/boravišta do škole je unutar integriranog upisnog područja osnovnih škola smještenih u Dugom Selu (9,2 min) u Zagrebačkoj županiji. Prosječna je vrijednost indeksa razvijenosti područne (regionalne) samouprave u kojoj su sjedišta integriranih upisnih područja tipa C5 118,4 %. Ta su upisna područja u IV. skupini indeksa razvijenosti između 100 % i 125 % prosjeka Hrvatske. Najmanja vrijednost indeksa razvijenosti između četiriju upisnih područja tipa C5 je 104,6 % za integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Solinu u Splitsko-dalmatinskoj županiji, a najveća 139,8 % za integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Sesvetama u Gradu Zagrebu.

4.4. Aktualno stanje mreže osnovnih škola i specifičnosti kvalitete rada osnovnih škola u Hrvatskoj

Prostorna polarizacija demografskih i društveno-gospodarskih potencijala te vanjskih uvjeta učenja odrazila se i na stanje u broju učeničke populacije pojedinih upisnih područja u školskoj godini 2014./2015. Promjene u demografskim obilježjima dovode i do promjena obrazovnih varijabla. Prema stanju mreže osnovnih škola u školskoj godini 2014./2015. napravljena je projekcija broja učenika i razrednih odjela s aspekta učitelja geografije za 2018./2019. školsku godinu. Kontinuirano poboljšanje vanjskih uvjeta učenja i njihovo usklađivanje s unutarnjim uvjetima učenja može doprinijeti kvaliteti rada škola.

4.4.1. Promjene u demografskim obilježjima osnovnih škola 2014./2015. školske godine i projekcija broja učenika i razrednih odjela s aspekta učitelja geografije za 2018./2019. školsku godinu

Broj učenika i broj razrednih odjela najčešći su demografski pokazatelji za određivanje veličine škola. Prema Euridyce istraživanjima (2012) europski prosjek iznosio je 633 učenika po školi. Najveći prosječan broj učenika po školi zabilježen je u Luksemburgu (1310 učenika), Nizozemskoj (984 učenika), Rumunjskoj (920 učenika) i Ujedinjenom Kraljevstvu (Engleska 1062 učenika i Škotska 938 učenika). Na drugom kraju su Grčka, Poljska i Lihtenštajn, u kojima je većina učenika pohađala škole s manje od 300 učenika. Prema istraživanju Ristić Dedić i Jokić (2009) prosječna veličina hrvatskih osnovnih škola je 2008. godine iznosila 383 učenika. Prema tom pokazatelju Hrvatska se nalazi između navedenih ekstrema te je prema prosječnom ukupnom broju učenika po školi najsličnija Švedskoj (Ristić Dedić i Jokić, 2009).

Na kraju školske godine 2010./2011. u Hrvatskoj je bilo ukupno 846 redovitih osnovnih škola koje su u svom sastavu imale 1240 područnih škola od toga je bilo 109 područnih škola od prvog do osmog razreda. Prosječna veličina škola prema broju učenika u Hrvatskoj je u školskoj godini 2010./2011. iznosila 313,4 učenika, dok je u školskoj godini 2000./2001. bilo prosječno 425 učenika. U osnovnim školama Hrvatske u školskoj godini 2010./2011. bilo je 348 318 učenika za koje je nastava bila organizirana u 20 137 razrednih odjela pri čemu je bilo 54 % učenika predmetne nastave. U predmetnoj nastavi u odnosu na ukupan broj razrednih odjela formirano je 44,1 % razrednih odjela. Prosječna veličina jednog razrednog odjela na razini Hrvatske iznosila je 17,3. Prosječna veličina razrednog odjela prema broju učenika veća je u predmetnoj nastavi (21,2), za razliku od veličine razrednog odjela razredne nastave (14,2). Zbog postojanja područnih škola koje pohađaju učenici od prvog do četvrtog razreda, u

Hrvatskoj je veći udio razrednih odjela razredne nastave u odnosu na broj razrednih odjela predmetne nastave, te je u njima manja prosječna veličina jednog razrednog odjela.

Proces depopulacije determinirao je demografska obilježja upisnih područja. Na početku školske godine 2014./2015. broj osnovnih škola nije se bitno mijenjao u odnosu na 2010./2011. školsku godinu, kod nekih škola promijenjen je status matičnosti, a prosječan broj učenika po školi se smanjio (311,3 učenika po školi). U školskoj godini 2014./2015. u Hrvatskoj je bilo ukupno 321 872 učenika u 19 629 razrednih odjela. Udio učenika razredne i predmetne nastave gotovo je izjednačen (160 882 učenika u 8296 razredna odjela). Promjene su uočljive u smanjenom broju učenika i razrednih odjela kao i u smanjenoj prosječnoj veličini razrednih odjela (19,4 učenika po razrednom odjelu predmetne nastave) 2014./2015. školske godine u odnosu na stanje u 2010./2011. školskoj godini (tab. 25).

Aktualni demografski procesi utjecali su na nastavak smanjenja ukupnog broja učenika i broja razrednih odjela u analiziranom četverogodišnjem razdoblju (od 2010./2011. do 2014./2015. školske godine). Indeks promjene ukupnog broja učenika od prvog do osmog razreda iznosio je 92,4, a indeks promjene ukupnog broja razrednih odjela 97,5. Uočavaju se različiti trendovi promjene ukupnog broja učenika od prvog do osmog razreda prema vrstama upisnih područja, ali i prema pojedinim upisnim područjima. Najveće je smanjenje u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama (indeks promjene 89). Među svim upisnim područjima, najveće je smanjenje zabilježeno u upisnom području OŠ Vladimira Nazora, Trenkovo u Požeško-slavonskoj županiji (indeks promjene 44,2), a najveći porast u upisnom području OŠ "Ivan Goran Kovačić", Velika (indeks promjene 200,2) također u Požeško-slavonskoj županiji (sl. 31).

Smanjenje broja učenika od prvog do osmog razreda zabilježeno je u 84,6 % upisnih područja. Uz navedeno upisno područje OŠ Vladimira Nazora Trenkovo, smanjenje broja učenika veće od 40 % 2014./2015. školske godine u odnosnu na 2010./2011. školsku godinu bilježe još upisna područja OŠ Dragutina Lermana, Brestovac u Požeško-slavonskoj županiji; OŠ Jurja Barakovića, Ražanac u Zadarskoj županiji te OŠ Stjepan Radić, Tijarica u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Podjednak je udio upisnih područja (oko 3,5 %) u kojima je ukupni broj učenika od prvog do osmog razreda smanjen za trećinu kao i onih koja su zabilježila povećanje broja učenika u analiziranom razdoblju (indeks promjene viši od 115). Upisna područja čiji indeks promjene broja učenika od prvog do osmog razreda iznosi više od 115 nalaze se na jugu

i sjeveru Istarske županije[226], zatim u blizini Osijeka i Vukovara[227], upisna područja uz obalu[228] te upisno područje u blizini Zagreba (OŠ Pavao Belas, Brdovec). Istarska županija je primjer pozitivne dinamike učeničke populacije koja je među vodećima s indeksom razvijenosti i predstavlja primjer održivosti obrazovne funkcije u tom dijelu Hrvatske. Povećanje broja učenika u predmetnoj nastavi u nekim upisnim područjima u Slavoniji možemo povezati s učincima revitalizacije u devastiranim područjima u vrijeme agresije na Hrvatsku (sl. 31). Pozitivne trendove bilježe i neka upisna područja (npr. upisno područje OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj) s malim ukupnim brojem učenika.

[226] OŠ Milana Šorga Oprtalj, Oprtalj, OŠ Vladimira Nazora, Krnica, OŠ Fažana, Fažana, OŠ "Vitomir Širola Pajo", Nedešćina, OŠ Dr. Mate Demarina, Medulin i OŠ Marčana, Marčana.
[227] OŠ Josipa Jurja Strossmayera, Trnava i OŠ „Matija Gubec“, Magadenovac u Osječko-baranjskoj županiji; OŠ Vilima Korajca, Kaptol, OŠ Stjepana Radića, Čaglin i OŠ "Ivan Goran Kovačić", Velika u Požeško-slavonskoj te OŠ Nikole Tesle, Mirkovci i OŠ Bršadin, Bršadin u Vukovarsko-srijemskoj županiji.
[228] OŠ Supetar, Supetar i OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj u Splitsko-dalmatinskoj županiji; OŠ Orebić, Orebić i OŠ Primorje, Smokovljani u Dubrovačko-neretvanskoj županiji te OŠ Galovac, Galovac u Zadarskoj županiji.

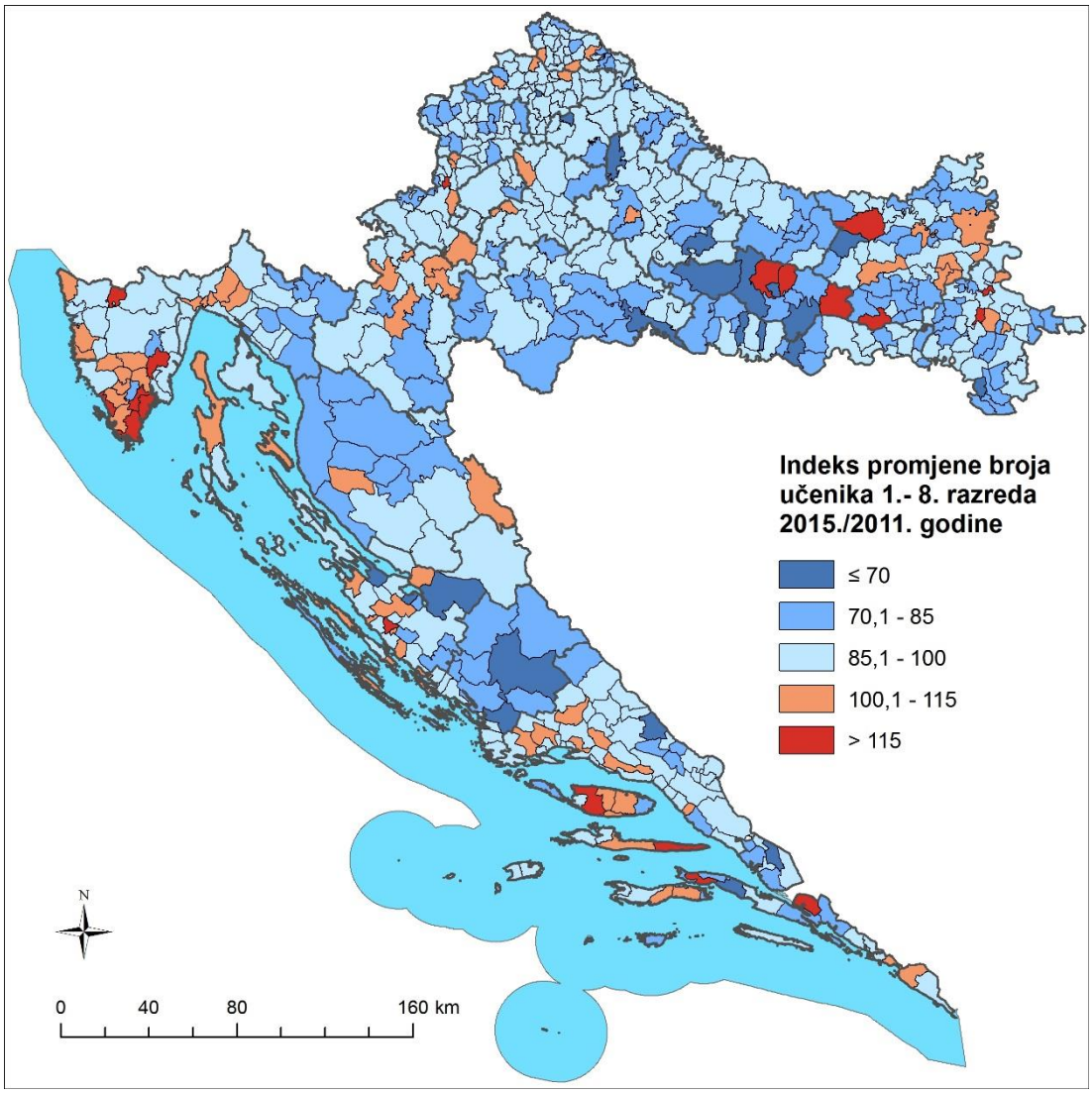

Sl. 31. Indeks promjene ukupnog broja učenika u upisnim područjima osnovnih škola u Hrvatskoj 2015./2011. godine

Za cjelokupni uvid u stanje veličine škole pojedinih upisnih područja, veličinu škole možemo definirati prema ukupnom broju učenika, a Vuk (2012) ih je klasificirala na vrlo male škole, male, optimalne, velike i vrlo velike škole. Prema ukupnom broju učenika 2014./2015. školske godine, povećan je broj upisnih područja s vrlo malim (do 160) i malim školama (161 – 300 učenika), a smanjen broj upisnih područja s optimalnim (301 – 400), velikim (401 – 600) i vrlo velikim školama (više od 600 učenika). Oko 60 % upisnih područja Hrvatske pripadaju kategoriji malih i vrlo malih škola (sl. 32).

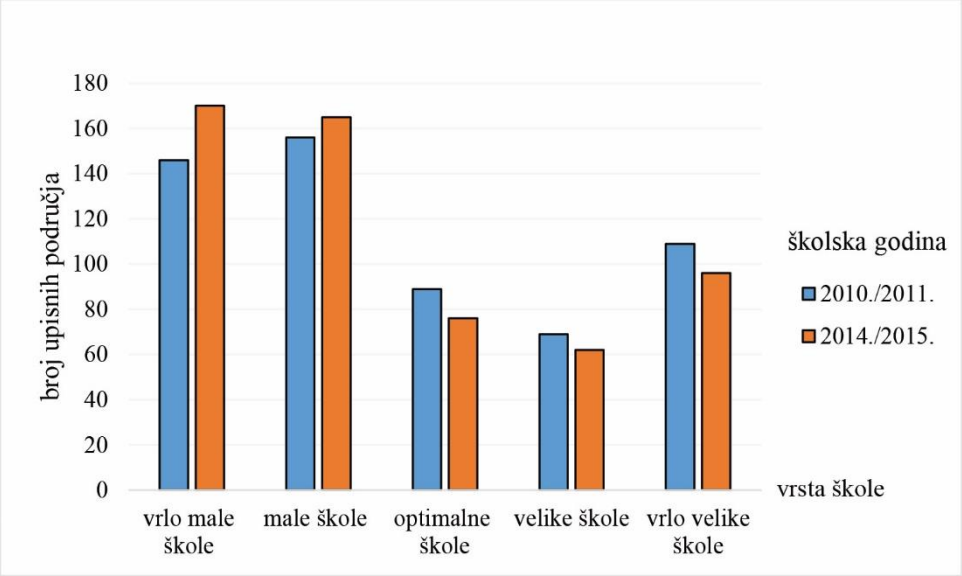

Sl. 32. Struktura škola prema ukupnom broju učenika 2010./2011. i 2014./2015. školske godine

Sve je veći trend smanjivanja broja učenika predmetne nastave. Indeks promjene broja učenika od petog do osmog razreda 2014./2015. u odnosu na 2010./2011. školsku godinu iznosio je 85,6, također s najizraženijim smanjenjem u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama. Vrlo su izražene prostorne razlike među upisnim područjima. Povećanje broja učenika od petog do osmog razreda bilježi 11,5 % upisnih područja, a ostala bilježe stagnaciju ili smanjenje (sl. 33). Upisna područja jakog smanjenja broja učenika predmetne nastave djelomično se poklapaju s upisnim područjima koja bilježe smanjenje ukupnog broja učenika. Na razini upisnih područja, najveće smanjenje broja učenika u predmetnoj nastavi zabilježeno je 2014./2015. u odnosu na 2010./2011. školsku godinu u upisnom području OŠ Vladimira Nazora, Trenkovo u Požeško-slavonskoj županiji (indeks promjene 42,4), a najveći porast u upisnom području OŠ Bršadin, Bršadin u Vukovarsko-srijemskoj županiji (indeks promjene 350,2)[229]. Promjene u broju učenika predmetne nastave usko su povezane s promjenama u broju razrednih odjela. Indeks promjene broja razrednih odjela predmetne nastave u analiziranom razdoblju iznosio je 93,4 (tab. 26). Naime, unatoč stalnom smanjenju broja učenika u školama i upisnim područjima izraženije je smanjenje prosječnog broja učenika u razrednim odjelima od promjena u broju razrednih odjela. Razredni

[229] Kod analize prostornih razlika i promjena u broju učenika bilo predmetne nastave ili ukupnog broja učenika valja istaknuti da se u analiziranim prostornim jedinicama radi o promjenama, a ne o mogućim ekstremnim primjerima najvećih ili najmanjih upisnih područja obzirom na broj učenika.

odjeli bilježe sve manji broj učenika, u nekim područjima i školama i ispod pedagoškog minimuma[230] (sl. 33).

Disproporcija u promjenama u broju razrednih odjela i broja učenika proizlazi i iz činjenice da na formiranje razrednog odjela ne utječe isključivo kriterij broja učenika. Redoviti razredni odjeli, uz prethodnu suglasnost nadležnog ministarstva, mogu imati veći ili manji broj učenika od pedagoškog minimuma, ako to zahtijevaju organizacijski, programski i drugi opravdani razlozi, organizacija obrazovanja za pripadnike nacionalnih manjina te predviđeni upis učenika u sljedećoj školskoj godini[231].

[230] Prema Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja pedagoški minimum je 14 učenika po razrednom odjelu pa su škole s manjim brojem učenika po razrednom odjelu u ovome radu svrstane u kategoriju „ispod pedagoškog minimuma“. Primjenjujući terminologiju i klasifikaciju Državnog pedagoškog standarda, možemo izdvajati još optimalne razredne odjele (14 do 24 učenika), velike razredne odjele (25 do 28 učenika) i razredne odjele iznad pedagoškog maksimuma (više od 28 učenika u razrednom odjelu).

[231] Prema *Pravilniku o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu i odgojno-obrazovnoj skupini u osnovnoj školi* (Narodne novine 124/2009).

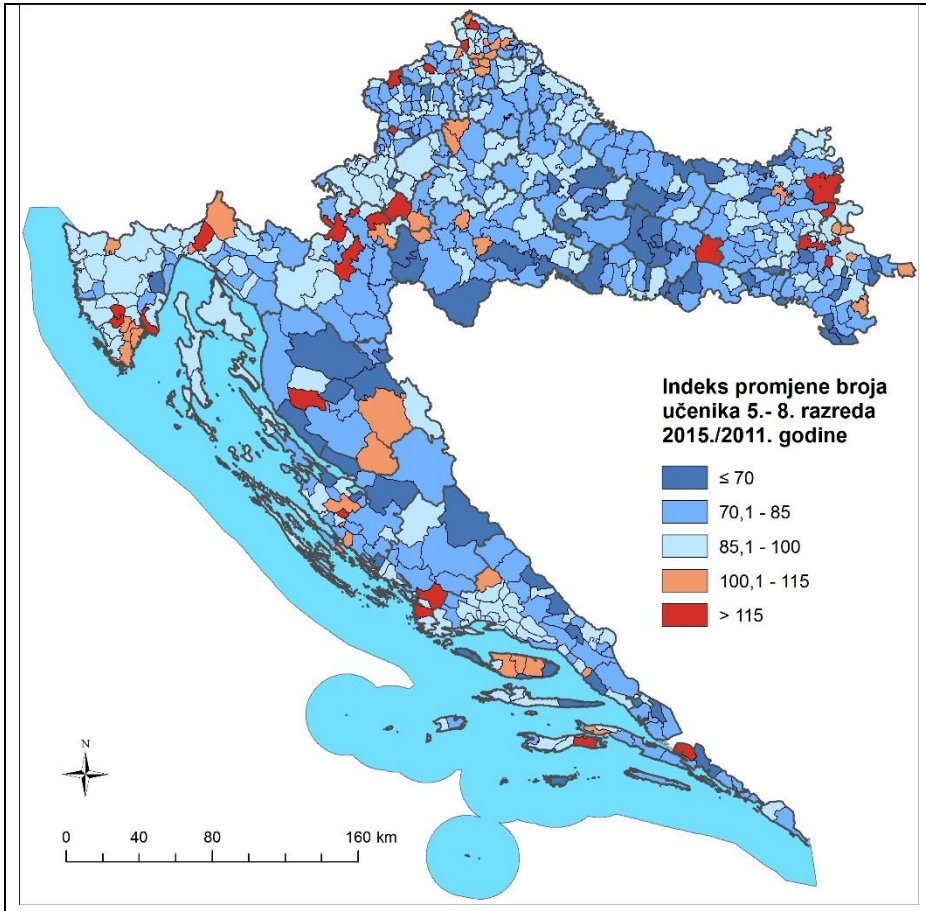

Sl. 33. Indeks promjene broja učenika predmetne nastave u upisnim područjima osnovnih škola u Hrvatskoj 2010./2011. – 2014./2015. školske godine

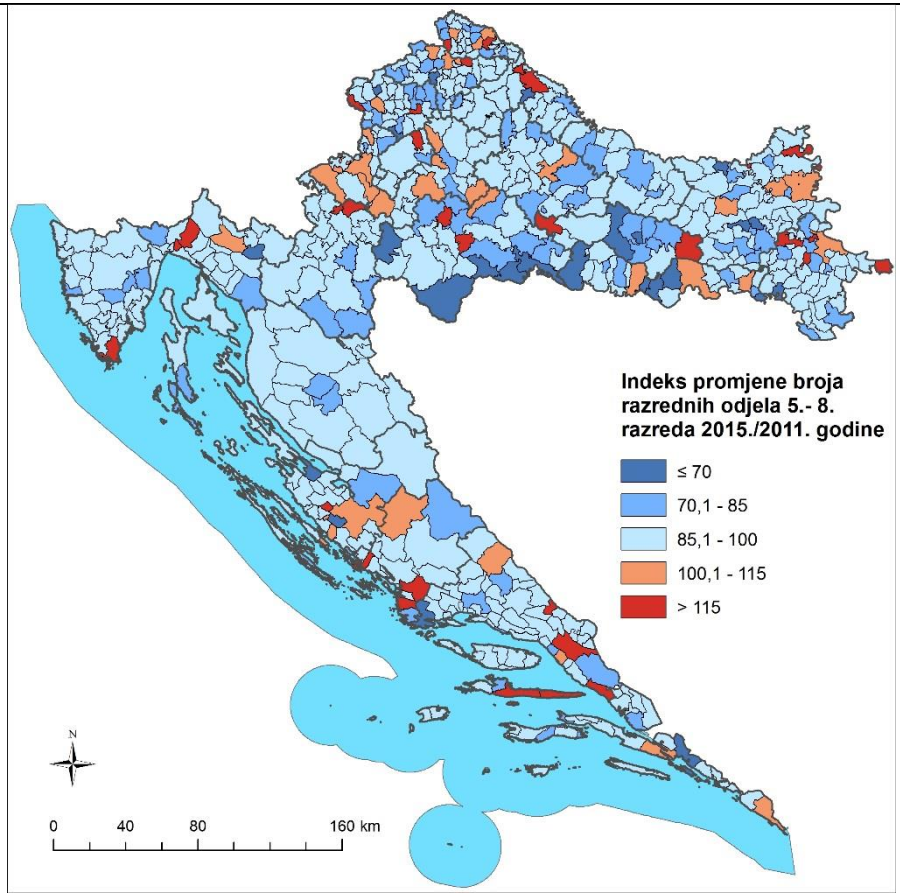

Sl. 34. Indeks promjene broja razrednih odjela predmetne nastave u upisnim područjima osnovnih škola u Hrvatskoj 2010./2011. – 2014./2015. školske godine

Izvor: Prema podatcima iz e- Matice MZOS-a

Tab. 24. Obrazovni pokazatelji prema vrstama i tipovima upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 2010./2011. školske godine

Vrsta upisnog područja	Tipovi upisnih područja	Broj upisnih područja	Broj učenika od 1. do 8. razreda	Broj razrednih odjela od 1. do 8. razreda	Prosječno učenika po razrednome odjelu od 1. do 8. razreda	Broj učenika od 5. do 8 razreda	Broj razrednih odjela od 5. do 8. razreda	Prosječno učenika po razrednome odjelu od 5. do 8. razreda	Udio učenika od 5. do 8. razreda u ukupnom broju učenika (%)	Udio razrednih odjela od 5. do 8. razreda u ukupnom broju razrednih odjela (%)
Samostalna upisna područja	A1	40	5 571	485	11,5	3 081	197	15,6	55,3	40,6
	A2	311	73 389	5 250	14,0	39 832	2 072	19,2	54,3	39,5
	A3	33	19 594	1 226	16,0	10 818	470	23,0	55,2	38,3
	A4	62	32 918	1 783	18,5	17 663	806	21,9	53,7	45,2
	A5	6	4 680	207	22,6	2 439	93	26,2	52,1	44,9
	Ukupno	**452**	**136 152**	**8 951**	**15,2**	**73 833**	**3 638**	**20,3**	**54,2**	**40,6**
Samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama	B1	11	1 901	230	8,3	1 014	94	10,8	53,3	40,9
	B2	23	5 895	560	10,5	3 153	220	14,3	53,5	39,3
	B3	9	6 391	455	14,0	3 429	205	16,7	53,7	45,1
	B4	19	9 589	633	15,1	5 243	276	19,0	54,7	43,6
	B5	4	3 575	181	19,8	1 872	81	23,1	52,4	44,8
	Ukupno	**66**	**27 351**	**2 059**	**13,3**	**14 711**	**876**	**16,8**	**53,8**	**42,5**
Integrirana upisna područja	C1	1	50 814	2 311	22,0	27 221	1 219	22,3	53,6	52,7
	C2	21	59 580	3 071	19,4	31 571	1 433	22,0	53,0	46,7
	C3	6	9 497	538	17,7	5 177	222	23,3	54,5	41,3
	C4	19	53 041	2 669	19,9	29 278	1 242	23,6	55,2	46,5
	C5	4	11 883	538	22,1	6 247	255	24,5	52,6	47,4
	Ukupno	**51**	**184 815**	**9 127**	**20,2**	**99 494**	**4 371**	**22,8**	**53,8**	**47,9**
Sveukupno		**569**	**348 318**	**20 137**	**17,3**	**188 038**	**8 885**	**21,2**	**54,0**	**44,1**

Izvor: Izračunato prema podatcima iz e-Matice MZOS-a

Tab. 25. Obrazovni pokazatelji prema vrstama i tipovima upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 2014./2015. školske godine

Vrsta upisnog područja	Tipovi upisnih područja	Broj upisnih područja	Broj učenika od 1. do 8. razreda	Broj razrednih odjela od 1. do 8. razreda	Prosječno učenika po razrednome odjelu od 1. do 8. razreda	Broj učenika od 5. do 8. razreda	Broj razrednih odjela od 5. do 8. razreda	Prosječno učenika po razrednome odjelu od 5. do 8. razreda	Udio učenika od 5. do 8. razreda u ukupnom broju učenika (%)	Udio razrednih odjela od 5. do 8. razreda u ukupnom broju razrednih odjela (%)
Samostalna upisna područja	A1	40	4 790	453	10,6	2 475	188	13,2	51,7	41,5
	A2	311	67 353	5 195	13,0	34 393	1 979	17,4	51,1	38,1
	A3	33	17 071	1 172	14,6	8 750	427	20,5	51,3	36,4
	A4	62	30 333	1 731	17,5	15 189	750	20,3	50,1	43,3
	A5	6	4 533	210	21,6	2 255	94	24,0	49,7	44,8
	Ukupno	**452**	**124 080**	**8 761**	**14,2**	**63 062**	**3 438**	**18,3**	**50,8**	**39,2**
Samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama	B1	11	1 826	247	7,4	923	100	9,2	50,5	40,5
	B2	23	5 127	507	10,1	2 509	201	12,5	48,9	39,6
	B3	9	5 627	440	12,8	2 868	192	14,9	51,0	43,6
	B4	19	8 207	615	13,3	4 150	241	17,2	50,6	39,2
	B5	4	3 559	184	19,3	1 701	81	21,0	47,8	44,0
	Ukupno	**66**	**24 346**	**1 993**	**12,2**	**12 151**	**815**	**14,9**	**49,9**	**40,9**
Integrirana upisna područja	C1	1	50 043	2 309	21,7	24 109	1 136	21,2	48,2	49,2
	C2	21	56 395	2 948	19,1	28 233	1 334	21,2	50,1	45,3
	C3	6	8 671	516	16,8	4 342	208	20,9	50,1	40,3
	C4	19	47 603	2 581	18,4	23 710	1 130	21,0	49,8	43,8
	C5	4	10 734	521	20,6	5 275	235	22,4	49,1	45,1
	Ukupno	**51**	**173 446**	**8 875**	**19,5**	**85 669**	**4 043**	**21,2**	**49,4**	**45,6**
Sveukupno		**569**	**321 872**	**19 629**	**16,4**	**160 882**	**8 296**	**19,4**	**50,0**	**42,3**

Izvor: Izračunato prema podatcima iz e-Matice MZOS-a

Tab. 26. Indeksi promjene broja učenika i razrednih odjela 2010./2011. – 2014./2015. školske godine i projekcija za 2018./2019. školsku godinu

Vrsta upisnog područja	Tipovi upisnog područja	Broj upisnih područja	Indeks promjene broja učenika od 1. do 8. razreda	Indeks promjene broja razrednih odjela od 1. do 8. razreda	Indeks promjene broja učenika od 5. do 8. razreda	Indeks promjene broja razrednih odjela od 5. do 8. razreda	Projekcija broja učenika od 5. do 8. razreda	Projekcija broja razrednih odjela od 5. do 8. razreda	Indeks promjene broja učenika predmetne nastave 2014./2015. – 2018./2019.	Promjena broja učenika predmetne nastave 2014./2015. – 2018./2019.	Promjena broja razrednih odjela predmetne nastave 2014./2015. – 2018./2019.
Samostalna upisna područja	A1	40	86,0	93,4	80,3	95,4	2 315	168	93,5	-160	-20
	A2	311	91,8	99,0	86,3	95,5	32 960	1 919	95,8	-1433	-60
	A3	33	87,1	95,6	80,9	90,9	8 321	406	95,1	-429	-21
	A4	62	92,1	97,1	86,0	93,1	15 144	747	99,7	-45	-3
	A5	6	96,9	101,4	92,5	101,1	2 278	95	101	23	1
	Ukupno	**452**	**91,1**	**97,9**	**85,4**	**94,5**	**61 018**	**3 336**	**96,8**	**-2044**	**-103**
Samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama	B1	11	96,1	107,4	91,0	106,4	903	102	97,8	-20	2
	B2	23	87,0	90,5	79,6	91,4	2 420	202	96,5	-89	1
	B3	9	88,0	96,7	83,6	93,7	2 957	195	103,1	89	3
	B4	19	85,6	97,2	79,2	87,3	4 057	234	97,8	-93	-7
	B5	4	99,6	101,7	90,9	100,0	1 858	88	109,2	157	7
	Ukupno	**66**	**89,0**	**96,8**	**82,6**	**93,0**	**12 195**	**821**	**100,4**	**44**	**6**
Integrirana upisna područja	C1	1	98,5	99,9	88,6	93,2	25 934	1 222	107,6	1825	86
	C2	21	94,7	96,0	89,4	93,1	28 162	1 331	99,7	-71	-3
	C3	6	91,3	95,9	83,9	93,7	4 329	208	99,7	-13	0
	C4	19	89,7	96,7	81,0	91,0	23 893	1 138	100,8	183	8
	C5	4	90,3	96,8	84,4	92,2	5 459	243	103,5	184	8
	Ukupno	**51**	**93,8**	**97,2**	**86,1**	**92,5**	**87 777**	**4 141**	**102,5**	**2108**	**9**
Sveukupno		**569**	**92,4**	**97,5**	**85,6**	**93,4**	**160 990**	**8 299**	**100,1**	**108**	**2**

Izvor: Izračunato prema podatcima iz e-Matice MZOS-a

Među vrstama upisnih područja osnovnih škola u Hrvatskoj prevladavaju samostalna upisna područja koja čine oko 80 % svih upisnih područja i zahvaćaju 70 % ukupne površine. U njima je 2010./2011. školske godine bilo 136 152 učenika (39,1 % svih učenika osnovnih škola) u 8951 razrednom odjelu prosječne veličine 15,2 učenika po razrednom odjelu. Predmetnu je nastavu pohađalo 73 833 učenika u 3638 razredna odjela, s prosječno 20,3 učenika po razrednome odjelu. Prema istraženim općegeografskim obilježjima zaključujemo da je taj broj učenika raspoređen mjestom prebivališta odnosno boravišta u nekom od 67,7 % naselja Hrvatske. U samostalnim upisnim područjima 2014./2015. školske godine od prvog do osmog razreda nastava je bila organizirana za 124 080 učenika u 8761 razrednom odjelu s prosječno 14,2 učenika po razrednom odjelu. Od ukupnog broja učenika samostalnih upisnih područja predmetnu je nastavu pohađalo 50,8 % učenika s prosječno 18,3 učenika po razrednome odjelu[232]. Indeks promjene ukupnog broja učenika 2010./2011. – 2014./2015. školske godine u samostalnim je upisnim područjima iznosio 91,1 što govori o smanjenju ukupnog broja učenika osnovnoškolske dobi. Veći utjecaj na smanjenje ukupnog broja učenika imalo je smanjenje broja učenika predmetne nastave, što se odrazilo i na veće smanjenje broja razrednih odjela u predmetnoj nego u razrednoj nastavi i u ukupnom broju razrednih odjela. Dinamika promjena značajno se razlikuje među pojedinim tipovima upisnih područja i tipovima škola, što uvjetuje produbljivanje razlika u uvjetima obrazovanja u pojedinim županijama Republike Hrvatske.

Prema kriteriju veličine škole prema ukupnom broju učenika 2014./2015. školske godine dvije trećine samostalnih upisnih područja ima obilježja vrlo malih (do 160 učenika) i malih škola (od 160 do 300 učenika) pri čemu je 33,8 % vrlo malih škola i 33,1 % malih škola. Obilježja optimalnih škola (od 301 do 400 učenika) imale su škole u 13,7 % upisnih područja dok je petina samostalnih upisnih područja imala velike (od 401 do 600 učenika) i vrlo velike (više od 600 učenika) škole, od čega je 12,1 % velikih i 7,3 % vrlo velikih. Prostorna analiza samostalnih upisnih područja ukazuje na zaključke da u županijama vrlo raščlanjenog reljefa s raštrkanim tipom naselja i malom gustoćom naseljenosti prevladavaju male i vrlo male škole te su u tipologiji upisnih područja najčešće svrstane u upisna područja u kojima je obrazovna funkcija teško održiva ili je ugrožena.

Promatramo li ukupan broj učenika unutar pojedine županije prema velični škola u školskoj godini 2014./2015., zaključujemo da najveći udio učenika (39,8 %) u Karlovačkoj županiji

[232] Da smo primijenili spomenutu metodologiju projekcije broja učenika predmetne nastave za školsku godinu 2014./2015. tada bi u predmetnoj nastavi bilo 62 319 učenika što je za 2,1 % više od aktualnog stanja prema podatcima iz e-Matice škola za školsku godinu 2014./2015. Taj podatak potvrđuje ispravnost metode koja je primijenjena za izradu projekcije broja učenika 2018./2019. školske godine.

pohađa upisna područja čije škole imaju obilježja vrlo male škole (sl. 35). U ostalim županijama među upisnim područjima s obilježjima vrlo malih škola ističemo upisna područja s manje od 40 učenika po školi: OŠ Korog, Korog (18) u Vukovarsko-srijemskoj; OŠ Dr. Ante Starčević, Pazarište-Klanac (27), OŠ Anž Frankopan, Kosinj (31) i OŠ Karlobag, Karlobag (34) u Ličko-senjskoj; OŠ Frana Krste Frankopana, Brod na Kupi (36) u Primorsko-goranskoj; OŠ Divšići, Divšići (36) u Istarskoj; OŠ Stjepan Radić, Tijarica (20), OŠ Studenci, Studenci (28) i OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj (11) u Splitsko-dalmatinskoj te OŠ "Kuna", Kuna (28) u Dubrovačko-neretvanskoj županiji. Kompleksni su uzroci takvih specifičnosti, a stanje je moguće interpretirati samo detaljnim analizama prirodno i društveno geografskih i prostornih obilježja moguće je interpretirati takvo stanje. Pri tome svako upisno područje treba sagledati kao izdvojen prostor sa svim njegovim specifičnostima[233]. Kod promišljanja o revalorizaciji mreže škola valja uzeti u obzir ove ili slične specifičnosti. Kao primjer navodimo upisno područje OŠ Ante Anđelinovića Sućuraj koje po ukupnom broju učenika pripada u kategoriju vrlo male škole. Radi se o otočnoj školi čije upisno područje uključuje naselja Sućuraj, Bogomolje i Gdinja. Sućuraj je naselje koje se nalazi na slabo razvijenom i izoliranom istočnom dijelu otoka Hvara i sa statusom općinskog središta. Cijelo je upisno područje 2011. godine imalo 596 stanovnika s enormno visokim indeksom starosti[234], od 625,2. Najbliže veće mjesto (Jelsa) udaljeno je 55 km. Za opstanak ove škole (kao i ostalih škola sa sličnim specifičnostima) broj učenika nikako ne bi trebao biti kriterij kod odluka o daljnjem razvoju i opstanku osnovnoškolskih ustanova. Dakako da će za osnivače škola veliki izazov predstavljati osiguravanje jednakosti u pristupu obrazovanju u segmentu stručne zastupljenosti učitelja predmetne nastave i otvoriti pitanje opravdanosti jednake primjene pravilnika o normi neposrednog rada učitelja predmetne nastave, bez obzira u kojem tipu škole i vrsti upisnog područja rade.

[233] Primjerice upisno područje OŠ Divšići u Istarskoj županiji ima sjedište u općini Marčana (koja ima još dvije osnovne škole), a prihvaća školske obveznike djelomično s Općine Marčana (naselja: Filipana, Cetinići, Divšići, Orbanići, Krvavići, Negričani, Matelići i Kužinići), djelomično s područja Općine Barban (Glavani, Šajini, Bičići i Škitača) te područja Općine Svetvinčenat (naselje Pačići). Radi se o maloj seoskoj školi koja je započela s radom davne 1911. godine, tako da ima dugu tradiciju postojanja i djelovanja pa ima velik utjecaj na cjelokupni razvoj toga kraja i zauzima važno mjesto u životu ljudi na tog područja. http://www.os-divsici.skole.hr/upload/os-divsici/newsattach/238/GPP_Divsici_2016-2017.pdf.

[234] Indeks starosti pokazuje odnos broja stanovnika starih 65 i više godina prema broju stanovnika starih od 0 do uključivo 14 godina života.

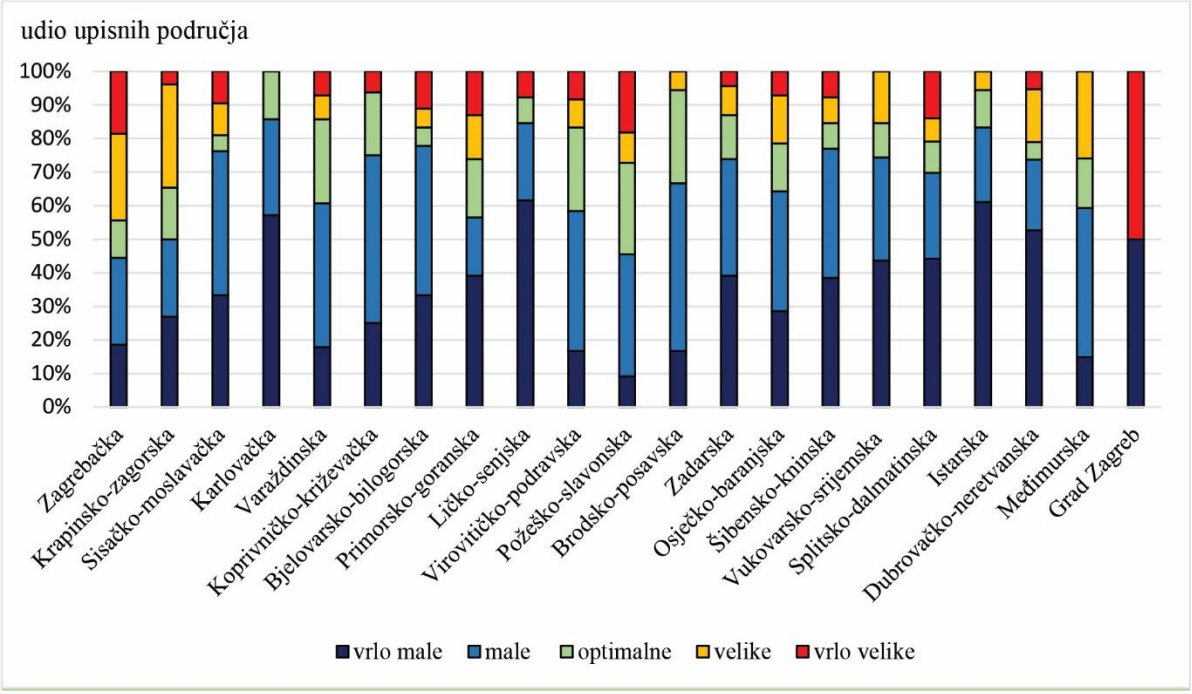

Sl. 35. Struktura samostalnih upisnih područja Hrvatske prema veličini škola (ukupan broj učenika) i njihov udio u županijama 2014./2015. školske godine

Primijećene su razlike u obrazovnim varijablama kod različitih tipova upisnih područja dobivenim Wardovom metodom klaster analize. U svim tipovima samostalnih upisnih područja veći je udio učenika predmetne nastave u odnosu na učenike razredne nastave, osim u tipu A5 što upućuje na zaključak da će jedino gusto naseljena upisna područja s vrlo velikim školama i perspektivnom obrazovnom funkcijom (tip A5) prema projekciji broja učenika u 2018./2019. školskoj godini imati povećanje broja učenika predmetne nastave. Također je u tipu A5 najveći prosječan broj učenika po razrednom odjelu u predmetnoj nastavi (prosječno 24 učenika) dok je prosječna veličina razrednog odjela znatno manja u samostalnim upisnim područjima nekog drugog tipa (primjerice u A1 je prosječna veličina razrednog odjela predmetne nastave 13,2). U upisnim područjima tipa A5 je najmanja dinamika promjene ukupnog broja učenika od prvog do osmog razreda (indeks promjene iznosi 96,9). Na temelju trenda u promjeni broja učenika i razrednih odjela u razdoblju od 2010./2011. do 2014./2015. školske godine, za samostalna upisna područja 2018./2019. školske godine mogu se predvidjeti velike promjene u broju učenika i broju razrednih odjela predmetne nastave, posebice u najzastupljenijim upisnim područjima (tip A2). Ostvari li se očekivano smanjenje za više od 100 razrednih odjela predmetne nastave, bez utjecaja emigracije učeničke populacije (i njihovih roditelja), izgubit će se desetak radnih mjesta za učitelje geografije.

U samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama koja zahvaćaju 16,7 % ukupne površine Hrvatske i 18,9 % ukupnog broja naselja Hrvatske bilo je 2010./2011.

školske godine 7,8 % učenika Hrvatske. Prosječna veličina razrednog odjela (13,3) je manja i od samostalnih upisnih područja i od prosječne veličine razrednih odjela integriranih upisnih područja (tab. 24). Manji je udio učenika u predmetnoj nastavi nego u razrednoj nastavi.

U samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama je 2014./2015. školske godine od prvog do osmog razreda nastava organizirana za 24 346 učenika u 1993 razredna odjela s prosječno 12,2 učenika po razrednom odjelu. Od ukupnog broja učenika samostalnih upisnih područja s osmorazrednim školama predmetnu je nastavu pohađalo 49,9 % učenika s prosječno 14,9 učenika po razrednome odjelu s prostornim razlikama ovisno o tipovima upisnih područja. Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja s održivom obrazovnom funkcijom (B4) i demografski stabilna i gospodarski razvijena upisna područja s perspektivnom obrazovnom funkcijom (B5) imaju prosječne veličine razrednih odjela između 17 i 21 učenika, a u školama ostalih tipova je prosječan broj učenika po razrednom odjelu ispod pedagoškog minimuma (tab. 26). Indeks promjene broja učenika 2010./2011. – 2014./2015. školske godine u samostalnim je upisnim područjima s osmorazrednim školama iznosio 89 što ukazuje na najbrže smanjenje broja učenika u usporedbi s ostalim vrstama upisnih područja. Za samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama za 2018./2019. školsku godinu mogu se predvidjeti različiti smjerovi promjene broja učenika i broja razrednih odjela predmetne nastave. Smanjenje broja učenika predmetne nastave u tipovima B1 i B2, kao i porast broja učenika predmetne nastave u tipu B3 neće značajnije utjecati na promjenu broja razrednih odjela. Značajnije se promjene očekuju u tipovima B4 (negativne) i B5 (pozitivne).

U Hrvatskoj je od ukupnog broja upisnih područja 9 % integriranih upisnih područja. Obzirom da ona obuhvaćaju najvećim dijelom gradska naselja i da je u njima koncentriran velik broj stanovnika, u tim je upisnim područjima za očekivati i visoki udio učeničke populacije. Na 13,2 % ukupne površine Hrvatske koju zauzimaju integrirana upisna područja, bilo je 53,8 % učenika svih osnovnih škola Hrvatske što je u korelaciji s koncentracijom ukupnog broja stanovnika Hrvatske[235]. Oni obuhvaćaju 13,3 % naselja Hrvatske. Među integriranim upisnim područjima 2014./2015. školske godine u svim je tipovima zabilježeno smanjenje ukupnog broja učenika i razrednih odjela u odnosu na 2010./2011. školsku godinu. Smanjenje ukupnog broja učenika, broja učenika predmetne nastave i broja razrednih odjela predmetne nastave najveće je u tipu C4, a ukupnog broja razrednih odjela u tipu C3. Prema projekciji, 2018./2019. školske godine očekuje se smanjenje broja učenika predmetne nastave u tipovima C2 i C3, ali

[235] U integriranim upisnim područjima 2011. godine živjelo je 54 % stanovništva Hrvatske s udjelom učeničkog kontingenta u ukupnom broju stanovnika integriranih upisnih područja 8 %.

bez smanjenja broja razrednih odjela predmetne nastave u tipu C3 (tab. 26). Demografski i gospodarski stabilna upisna područja manjih površina s optimalnim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (tip C2) i u idućim će školskim godinama zadržati obilježja utvrđena stanjem 2010./2011. školske godine pa mjere za ublažavanje negativnih trendova među integriranim upisnim područjima treba usmjeriti prema tim upisnim područjima. Iako se u integriranom upisnom području osnovnih škola Grada Zagreba, prema projekciji, među svim tipovima i vrstama upisnih područja očekuju najpovoljniji trendovi, na razini pojedinih upisnih područja postoje ogromne razlike pa za optimizaciju mreže škola u Gradu Zagrebu tek nova istraživanja i nova metodologija mogu dati relevantne odgovore.

Kod izrade projekcije broja učenika predmetne nastave za iduće četverogodišnje razdoblje važan je pokazatelj sadašnje stanje broja učenika od prvog do četvrtog razreda. Za četiri školske godine učenici od prvog do četvrtog razreda, u uvjetima zatvorene populacije, predstavljat će populaciju učenika od petog do osmog razreda. Pri izradi projekcije spomenutom metodologijom jedan je od pokazatelja pozitivnih demografskih promjena veći udio učenika razredne nastave u odnosu na učenike predmetne nastave. Veći udio učenika razredne nastave od učenika predmetne nastave je u školskoj godini 2014./2015. bio u upisnim područjima gusto naseljenih upisnih područja s vrlo velikim školama i perspektivnom obrazovnom funkcijom (A5), demografski stabilnim i gospodarski razvijenim upisnim područjima s perspektivnom obrazovnom funkcijom (B5), demografski stabilnim i gospodarski slabije razvijenim upisnim područjima manjih površina s vrlo velikim školama i održivom obrazovnom funkcijom (C4), demografski propulzivnim i gospodarski stabilnim upisnim područjima malih površina s perspektivnom obrazovnom funkcijom (C5) i integriranom upisnom području grada Zagreba (tab. 25).

Promjene broja učenika i razrednih odjela mogu biti smanjenje, stagnacija ili povećanje broja učenika i razrednih odjela u školi. Tendencija pada ukupnog broja stanovnika odražava se i na smanjenje ukupnog broja učenika, a to u školi dovodi do organizacijskih promjena koje mogu rezultirati ili smanjenjem prosječnog broja učenika po razrednom odjelu (do ispod pedagoškog minimuma) ili do pojave smanjenja broja razrednih odjela. Pozitivni efekti smanjenja prosječnog broja učenika u razrednim odjelima doprinose povećanju kvalitete odgojno-obrazovnog rada te veće mogućnosti primjene različitih nastavnih strategija, oblika i metoda rada te ostalih elemenata koji funkcioniraju u manje brojnim razrednim odjelima. Iako je ukupan broj stanovnika Hrvatske smanjen, neki dijelovi Hrvatske, doduše manjeg prostornog obuhvata, doživljavaju pozitivne demografske procese (porast broja stanovnika). Dijelovi Hrvatske koji su doživjeli porast broja stanovnika (iako je to rjeđi slučaj) imaju i porast

učeničkog kontingenta. Pozitivni efekti povećanja broja učenika doprinose „rastu“ škole i pojavi formiranja novih razrednih odjela. Povećanje broja razrednih odjela u nekim školama može uzrokovati potrebe za pojavom novih radnih mjesta što se pozitivno reflektira na cjelokupno gospodarstvo Hrvatske, a može rezultirati i potrebom za proširenjem prostornih kapaciteta škole. U svakom slučaju procesi usko povezani s obrazovnim faktorom poput kretanja broja učenika, razrednih odjela, potrebe za učiteljima, njihov profesionalni razvoj i sl. u međusobnom su odnosu s elementima praćenja svih sastavnica kvalitete rada škola. Veće smanjenje/povećanje broja učenika odražava se na pojavu smanjenja/povećanja broja razrednih odjela u školi što utječe na kadrovske promjene. Primjerice četiri razredna odjela manje/više u predmetnoj nastavi može rezultirati smanjenom/povećanom satnicom za 7,5 sati manje/više za učitelja geografije, a 10 razrednih odjela manje/više značilo bi jedno radno mjesto manje/više za učitelja geografije (ili za nastavne predmete jednakog nastavnog plana kao i geografija).

Prema projekciji broja učenika predmetne nastave u uvjetima zatvorene populacije u školskoj godini 2018./2019. bit će 160 990 učenika[236] i 8299 razrednih odjela. Ovaj izračun broja učenika upućuje na stagnaciju u demografskim obilježjima škola i upisnih područja. Izuzmemo li iz analize integrirano upisno područje grada Zagreba prostorna i ukupna slika je drugačija. Prema projekciji broja učenika u upisnim područjima Hrvatske 2018./2019. školske godine (bez integriranog upisnog područja škola smještenih u gradu Zagrebu) u predmetnoj nastavi će biti 135 056 učenika raspoređenih u 7077 razrednih odjela što je manje u odnosu na 2014./2015. školsku godinu (bez grada Zagreba). U školskoj godini 2018./2019. broj učenika od petog do osmog razreda bit će smanjen za 1717 učenika, a broj razrednih odjela za 83 razredna odjela predmetne nastave što bi značilo gubitak radnih mjesta za oko osam učitelja geografije. Pozitivna demografska dinamika i kretanje broja učenika očekuje se u tipovima upisnih područja s perspektivnom i održivom obrazovnom funkcijom (A4, A5, B4, B5, C4 i C5 te C1) iako i među ostalim upisnim područjima postoje iznimke (tab. 26).

Dinamika smanjenja broja razrednih odjela manja je u odnosu na smanjenje prosječnog broja učenika po razrednom odjelu i školi. Dokazana je i treća hipoteza rada jer su uočene promjene broja učenika i razrednih odjela prema različitim upisnim područjima, a to povećava razlike u uvjetima rada, a time i u obilježjima upisnih područja i obilježjima mreže osnovnih

[236] Za kontrolu pouzdanosti projekcije mogu poslužiti podatci iz zadnjeg dostupnog Priopćenja 8.1.3. Državnoga zavoda za statistiku. U trećim, četvrtim, petim i šestim razredima osnovnih škola Republike Hrvatske na početku 2016./2017. školske godine bilo je 158 494 učenika, a ti će učenici 2018./2019. godine biti u predmetnoj nastavi. Iza tih generacija slijede još dvije u kojima je prema navedenom izvoru broj učenika u porastu (prvi razredi imali su 42 027 učenika na početku 2016./2017. školske godine, a drugi razredi 41 008 učenika), no iza tih generacija školski obveznici postaju generacije u kojima je rođeno manje od 40 tisuća djece godišnje.

škola. Općeobrazovni i demografski pokazatelji pojedinih upisnih područja određuju specifične uvjete rada pojedinih škola, a nositelji obrazovnog procesa, vodstvo škole, učitelji i učenici trebali bi ih prepoznati i iskoristiti na najbolji mogući način za svoje razvojne strategije u budućnosti.

4.4.2. Specifičnosti kvalitete rada osnovnih škola u Hrvatskoj

Kvaliteta rada škola podrazumijeva kontinuirano poboljšanje vanjskih uvjeta učenja i njihovo usklađivanje s unutarnjim uvjetima učenja. „Uvjete učenja, koji se diferenciraju na unutarnje i vanjske, metodika geografije proučava s aspekta učenika i aspekta okoline“ (Vuk, 2012, 21). Vanjski uvjeti učenja odnose se na prostorne (lokacijske), kadrovske, materijalno-tehničke i ostale uvjete rada u školi i o njima ovisi kvaliteta rada škola. Unutarnji uvjeti učenja odnose se isključivo na učenike, njihove kognitivne sposobnosti, motivaciju i sklonost učenju te na ostale čimbenike o kojima ovise obrazovna postignuća učenika. Škola s dobrim uvjetima rada u kojoj učenici uče s veseljem i postižu dobre rezultate je učinkovita (efektivna) i djelotvorna (efikasna). Učinkovitost ili efektivnost odnosi se na ostvarenje zadanih ciljeva, a djelotvornost ili efikasnost na ostvarenje zadanih ciljeva uz najmanji mogući trošak (Domović, 2004). Kvalitetna škola prema tradicionalnom shvaćanju raspolaže potrebnim resursima (Glasser, 2004), dok je prema suvremenom shvaćanju težište kvalitete obrazovanja na „kognitivnim i afektivnim postignućima učenika, dakle na ishodima učenja” (Pastuović, 2012, 270). Prema teoriji sustava (odnosno organizacijskoj teoriji) pokazatelji kvalitete su izlazi, ishodi i učinci obrazovanja (Scheerens, 1989; Scheerens, 2000; Pasarić, 2003; Scheerens, 2004a; Scheerens, 2004b; MacBeath, 2005; Bezinović, 2010; Pastuović, 2012). „Kultura kvalitete inkluzivne škole podrazumijeva i dobre materijalno-organizacijske i stručne resurse za inkluzivno djelovanje (dostupnost škole svim učenicima – blizina, organizirani prijevoz, prostorna pristupačnost), opremljenost općom i specifičnom opremom te didaktičkim sredstvima i pomagalima, broj učenika u razrednim odjelima, stručna osposobljenost učitelja za rad s djecom s teškoćama” (Ivančić i Stančić, 2013, 146). U svim je važnim dokumentima vezanim uz osiguravanje kvalitete odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj (*Državni pedagoški standardi predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama, Nacionalni okvirni kurikulum, Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije*) istaknuta potreba provedbe komplementarnog (integriranog) vrednovanja u kojemu su samovrednovanje i vanjsko vrednovanje usklađeni i povezani u koherentan pristup kojim su ostvareni potrebni sinergijski učinci (Bezinović, 2016).

Jedno je od načela obrazovanja prema *Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*[237] da je rad škole temeljen na vrednovanju svih sastavnica odgojno-obrazovne djelatnosti i samovrednovanju radi postizanja najkvalitetnijeg nacionalnog obrazovnog i pedagoškog standarda. Također je u članku 88. toga zakona istaknuto da škole radi unapređenja kvalitete odgojno-obrazovne djelatnosti provode vanjsko vrednovanje i samovrednovanje. Škole su pri samovrednovanju dužne koristiti se rezultatima provedenih nacionalnih ispita te mjeriti stupanj kvalitete ostalih sastavnica nacionalnog kurikuluma. Osnovne škole u Hrvatskoj su nakon vanjskog vrednovanja obrazovnih postignuća učenika 2008. godine potaknute na korištenje tih rezultata pri procesu samovrednovanja škola[238]. Odgojno-obrazovni sustav u Hrvatskoj nema u cijelosti razvijen sustav osiguravanja kvalitete obrazovanja[239]. Prema Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014) i mjeri 8.2.1. iz Nacrta prijedloga Akcijskog plana provedbe Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije (drugi kvartal 2017. – drugi kvartal 2019.) potrebno je provoditi vanjsko vrednovanje i kontinuirano pratiti rad odgojno-obrazovnih ustanova. Samovrednovanje je sistematičan i transparentan proces koji se reflektira na praksu, s ciljem poboljšanja rada učenika i profesionalnog razvoja školskog osoblja i organizacije (MacBeath and Mortimor, 2001; MacBeath and MacGlynn, 2002). Bit je procesa samovrednovanja unapređenje kvalitete rada škola u ozračju otvorenosti i međusobnog povjerenja, što pridonosi transparentnosti i usporedivosti na europskoj razini. Tri su temeljna pitanja na koja škole odgovaraju pri samovrednovanju: *Koliko je dobra naša škola?*, *Kako to znamo?* i *Što učiniti da budemo još bolji?* (MacBeath, 1999; MacBeath and MacGlynn, 2002;

[237] Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi načela obrazovanja u Hrvatskoj su: 1. osnovno školovanje obvezno je za sve učenike u Republici Hrvatskoj, 2. odgoj i obrazovanje u osnovnoj i srednjoj školi temeljeni su na jednakosti obrazovnih mogućnosti za sve učenike prema njihovim sposobnostima, 3. odgoj i obrazovanje u školskoj ustanovi temeljeni su na visokoj kvaliteti obrazovanja i usavršavanja svih neposrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti – učitelja, nastavnika, stručnih suradnika, ravnatelja te ostalih radnika, 4. rad u školskoj ustanovi temeljen je na vrednovanju svih sastavnica odgojno-obrazovne djelatnosti i samovrednovanju neposrednih i posrednih nositelja odgojno-obrazovne djelatnosti u školi radi postizanja najkvalitetnijeg nacionalnog obrazovnog i pedagoškog standarda, 5. odgojno-obrazovna djelatnost u školskoj ustanovi temeljena je na autonomiji planiranja i organizacije te slobodi pedagoškog i metodičkog rada prema smjernicama hrvatskoga nacionalnog obrazovnog standarda, a u skladu s nacionalnim kurikulumom, nastavnim planovima i programima i državnim pedagoškim standardima, 6. stjecanje osnovnog obrazovanja temelj je vertikalne i horizontalne prohodnosti u sustavu odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj, 7. obrazovanje u školskoj ustanovi temeljeno je na decentralizaciji u smislu povećanja ovlaštenja i odgovornosti na lokalnoj i područnoj (regionalnoj) razini i 8. odgojno-obrazovna djelatnost u školskoj ustanovi temeljena je na partnerstvu svih odgojno-obrazovnih čimbenika na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.

[238] Vanjsko vrednovanje u Hrvatskoj provodi Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.

[239] Pristupi koji su u Hrvatskoj korišteni za vrednovanje kvalitete obrazovnih ustanova su: samovrednovanje škola u koordinaciji Nacionalnoga centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja, samovrednovanje strukovnih škola u koordinaciji Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, ISSA pristup – Korak po korak, ZŠEM akreditacijski postupak i HGK postupak vrednovanja škola stranih jezika. Vrednovanje u visokom obrazovanju provodi Agencija za znanost i visoko obrazovanje na temelju članka 24. Zakona o osiguravanju kvalitete u znanosti i visokom obrazovanju (Narodne novine 45/2009).

MacBeath, 2005; Bezinović i Ristić Dedić, 2005; Reberšak i dr., 2009; Vranković et. al., 2009; Bezinović, 2010; Vranković i dr., 2014). Postupak samovrednovanja osnovnih škola Hrvatske proveden je sustavno u nekoliko ciklusa, a posljednji je bio u školskoj godini 2011./2012. Za utvrđivanje specifičnosti kvalitete i prioritetnih područja unapređenja rada osnovnih škola Hrvatske korišteni su podatci KREDA-analize iz izvještaja o samovrednovanju osnovnih škola. U analizu o specifičnosti kvalitete rada osnovnih škola u Hrvatskoj uključeni su izvještaji o samovrednovanju 275 osnovnih škola iz 275 samostalnih upisnih područja (60,7 % od ukupnog broja samostalnih upisnih područja), izvještaji 43 osnovne škole iz 43 samostalna upisna područja osnovnih škola s osmorazrednim područnim školama (66,1 % od ukupnog broja samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama) i izvještaji 181 osnovne škole iz 45 integriranih upisnih područja (88,2 % od ukupnog broja integriranih upisnih područja). Analiza prioritetnih područja unapređenja obuhvatila je 499 osnovnih škola iz 363 upisna područja osnovnih škola Hrvatske odnosno oko dvije trećine (64 %) upisnih područja. Od 846 osnovnih škola u Hrvatskoj 2011. godine, 499 ih je u izvještajima o samovrednovanju popunilo KREDA-analizu i odredilo prioritetna područja unapređenja za iduće razdoblje. KREDA-analiza je modificirana SWOT-analiza prilagođena potrebama samovrednovanja škola. Slova u akronimu KREDA odnose se na pojmove koji su ključni za postavljanje ciljeva unutar procesa samovrednovanja i za njihovu realizaciju. Preporuka je da razvojni ciljevi koji proizlaze iz KREDA-analize budu konkretni i realno postavljeni, a da se realizaciji postavljenih ciljeva pristupa energično, dinamično i ambiciozno. Naziv KREDA-analiza proizišlo je iz riječi „školska kreda" koja se i danas unatoč razvijenim tehnikama i audio-vizualnim nastavnim sredstvima i pomagalima primjenjuje u poučavanju (Drvodelić i Vranković, 2013). Cilj je KREDA-analize ispitati sve unutarnje i vanjske čimbenike koji utječu na kvalitetu rada škole te na ljestvici od 1 do 5[240] donijeti kvantitativnu procjenu pitanja *Koliko je dobra naša škola?*.

Na temelju rezultata provedene KREDA-analize izdvojena su prioritetna područja unapređenja rada škole. Prosječna je ocjena zadovoljstva kvalitetom rada osnovnih škola Hrvatske 3,91. Osnovne škole Grada Zagreba ocijenile su kvalitetu svojega rada najvišom ocjenom (4,06), a osnovne škole Požeško-slavonske županije najnižom ocjenom (3,44). Škole integriranih upisnih područja ocijenile su kvalitetu svojega rada nešto višim ocjenama (prosječno 4,01), dok su škole samostalnih upisnih područja (3,86) i škole samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama (3,81) približno jednako ocijenile kvalitetu svojega rada.

[240] Procjena kvalitete rada škole ocjenama od 1 do 5 značila je da su škole označile ocjenu 5 za „potpuno smo zadovoljni", a ocjenu 1 za „nismo zadovoljni".

Prioritetna područja unapređenja koja su identificirana KREDA-analizom su: obrazovna postignuća učenika – predmetna nastava, obrazovna postignuća učenika – razredna nastava, obrazovna postignuća učenika – vanjsko vrednovanje, vrednovanje napretka i postignuća učenika, integracija nastavnih sadržaja, međupredmetna korelacija, planiranje nastave, poučavanja i učenja, izvannastavne aktivnosti, dopunska, dodatna i izborna nastava, pedagoške mjere, odnos učenika prema drugim učenicima i školi, odnos učenika i učitelja, odnos učitelja, roditelja i škole, radno ozračje, organizacija nastave i rada škole, osiguranje i unapređenje kvalitete škole, materijalni uvjeti i opremljenost škole, higijensko-zdravstvene i sigurnosne mjere, stručna služba, podrška učenicima, stručno usavršavanje djelatnika škole, uključenost škole u projekte, suradnja s lokalnom zajednicom i ostalo. Iz KREDA-analiza 499 osnovnih škola identificirana su 2283 prioritetna područja unapređenja, što je prosječno oko pet prioritetnih područja unapređenja po školi. Škole samostalnih upisnih područja i samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama su prosječno određivale po pet prioritetnih područja, a škole integriranih upisnih područja po četiri prioritetna područja unapređenja kvalitete rada škola.

Najviše je škola odabralo prioritetno područje unapređenja *odnos učenika prema drugim učenicima i školi* (43 % od ukupnog broja analiziranih izvještaja škola). Od ukupnog broja analiziranih izvještaja škola 10,2 % prioritetnih područja unapređenja odnosi se na *pedagoške mjere*, a 6,5 % na *ostalo* (sl. 36).

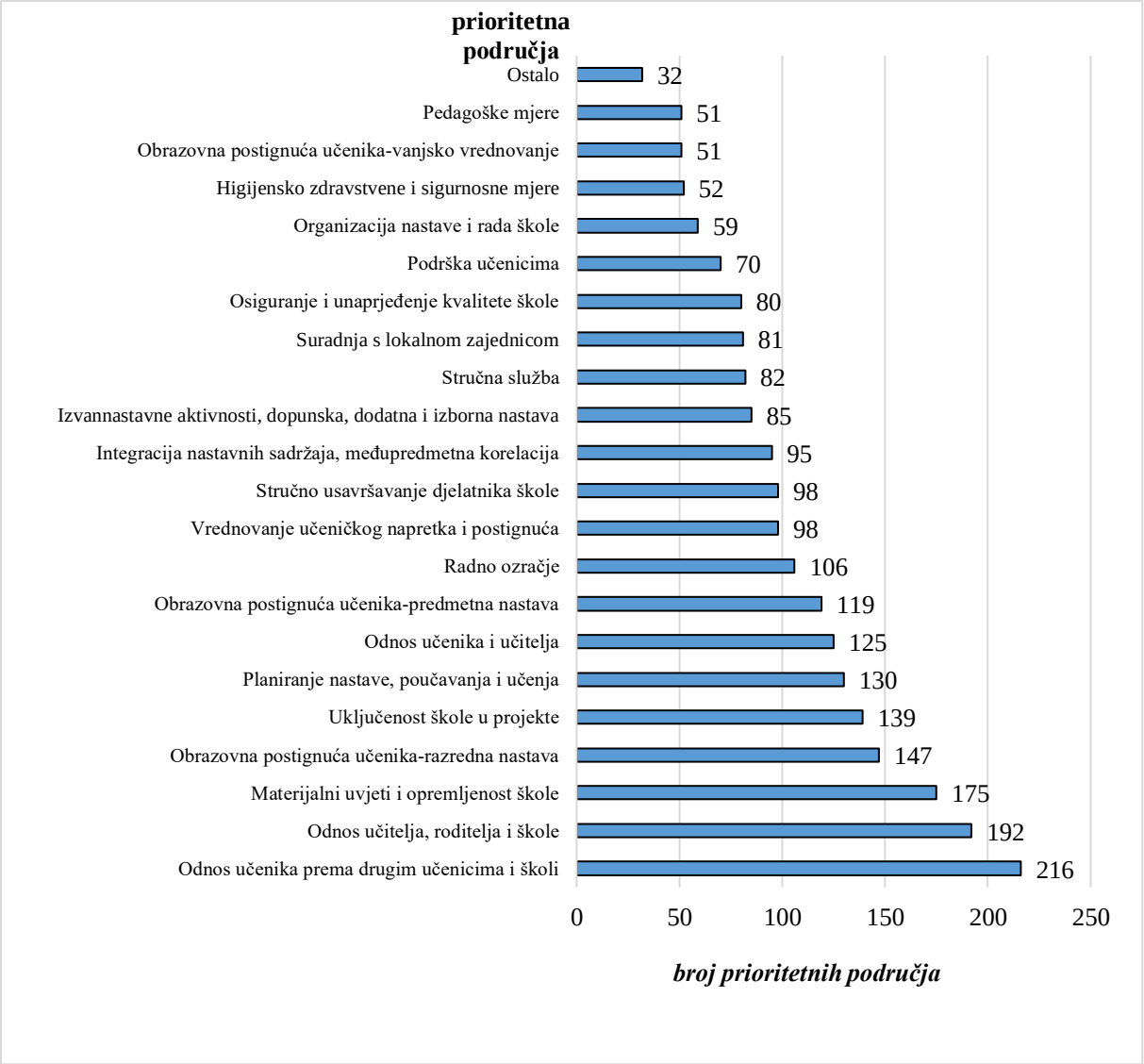

Sl. 36. Struktura prioritetnih područja identificiranih iz KREDA-analize u procesu samovrednovanja 499 osnovnih škola Hrvatske u školskoj godini 2011./2012.

Izvor: izračunato prema 499 izvještaja o samovrednovanju osnovnih škola Hrvatske, NCVVO

Prioritetna područja unapređenja ispitanih škola uvrštena su u kategorije područja vrednovanja EFQM modela (European Foundation for Quality Management) koji je prilagođen školama (sl. 4) (više u poglavlju *2. Teorijsko-metodološki okvir istraživanja*).

Prema EFQM modelu koji je prilagodio Bezinović (2016) područja vrednovanja su: rukovođenje i upravljanje, uvjeti rada, profesionalni razvoj djelatnika, partnerski odnosi, kurikulum, kvaliteta učenja, poučavanja i vrednovanja učenja, dobrobit učenika, odgojno-obrazovni ishodi i ostalo. Podizanje kvalitete rada škola trebalo bi biti usmjereno ka područjima koja dovode do stabilnog ekonomskog razvoja, a koja su temeljena na ekonomiji povezanoj sa znanjem i utjecajem na društveni život (Baranović, 2007). Za osiguravanje kvalitete odgojno-obrazovnog rada osnovnih škola ključno je područje vrednovanja *odgojno-obrazovni ishodi* te

je najviše škola i odabralo prioritetna područja unapređenja koja se odnose na to područje vrednovanja. Zatim su škole birale područja vrednovanja koja se odnose na dobrobit učenika, partnerske odnose, rukovođenje i upravljanje, kurikulum te kvalitetu učenja, poučavanja i vrednovanja učenja. Najmanje je škola odabralo prioritetna područja unapređenja koja se odnose na uvjete rada i profesionalni razvoj djelatnika i ostalo (sl. 37).

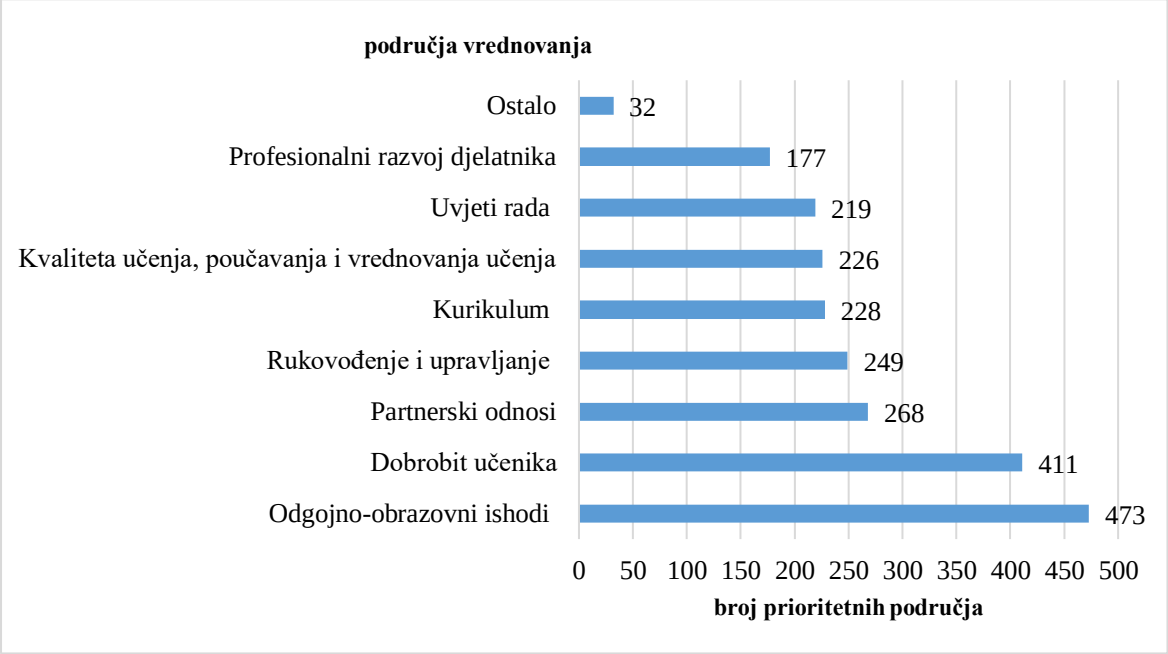

Sl. 37. Struktura prioritetnih područja identificiranih KREDA-analizom 499 osnovnih škola Hrvatske unutar odgovarajućeg područja vrednovanja prema EFQM modelu

Izvor: izračunato prema 499 izvještaja o samovrednovanju osnovnih škola Hrvatske, NCVVO

Od ukupnog broja odabranih prioritetnih područja unapređenja gotovo petina njih odnosi se na odgojno-obrazovne ishode. Odgojno-obrazovni ishodi su specifična znanja, vještine, stavovi, vrijednosti i ponašanja koje učenici stječu tijekom školovanja (Bezinović, 2010). Škole su istaknule da u idućem razdoblju žele realizirati ciljeve kojima bi poboljšale obrazovna postignuća učenika razredne i predmetne nastave, rezultate na međunarodnim ispitivanjima (PISA, TIMSS i sl.) i natjecanjima te ishode koji se odnose na ponašanja učenika. Hrvatska je jedna od rijetkih država Europske unije koja nema razvijen nacionalni kurikulum orijentiran na odgojno-obrazovne ishode (Baranović, 2007), a prepoznavanje tog područja kao prioritetnog pomak je u shvaćanju i određivanju značenja kvalitete rada škola. U školama Bjelovarsko-bilogorske županije od ukupnog udjela svih područja vrednovanja 27,3 % su odgojno-obrazovni ishodi, u školama Osječko-baranjske županije 26,6 %, a u školama Karlovačke županije 24,7 % (Sl. 38).

Škole trebaju djelovati kao zajednice učenja (*learning communities*) (Hargreaves, 2003) i pružati snažnu podršku svojim učenicima. Županije u čijim je školama prvo po učestalosti područje vrednovanja *dobrobit učenika* su: Brodsko-posavska (28,4 %), Varaždinska (26,1 %), Zagrebačka (24,1%) i Primorsko-goranska županija (18,8 %). Odnosi i oblici podrške koji su usmjereni na učenike uključuju sigurno i zdravo okruženje, pozitivan i poticajan odnos učenika prema drugim učenicima i školi te odnos učenika i učitelja s podrškom u učenju.

Kvaliteta učenja, poučavanja i vrednovanja učenja podrazumijeva organizaciju i izvedbu nastavnog sata, vrednovanje i planiranje nastavnog procesa i motiviranost za učinkovito učenje u skladu s kapacitetima, potrebama i interesima te drugim karakteristikama učenika. Kvalitetno učenje i poučavanje osnovna su obilježja dobre škole te bi trebali biti najveći prioritet škole. O školi ovisi angažman učenika, kvaliteta učenja i ishodi cjelokupnog obrazovnog procesa. Meyer (2005) u obilježja dobre nastave ubraja: jasno strukturiranje, visoki udio stvarnog učenja, poticajno ozračje, jasnoću sadržaja, uspostavljanje smisla komunikacijom, raznolikost metoda, individualno poticanje, inteligentno vježbanje, transparentnost očekivanih postignuća i pripremljenu okolinu. Prema Mattesu (2007) pet čimbenika koji pridonose zanimljivosti nastave su: raznolikost metoda, aktivni učenici, dobra radna atmosfera, formiranje ličnosti i primjerena stručna razina. U Krapinsko-zagorskoj, Koprivničko-križevačkoj i Ličko-senjskoj županiji škole daju prednost prioritetnim područjima unapređenja koja se odnose na kvalitetu učenja, poučavanja i vrednovanja učenja[241].

Rukovođenje i upravljanje je područje vrednovanja koje se odnosi na strateško upravljanje u školi, upravljanje ljudskim potencijalima, upravljanje odgojno-obrazovnim procesom te na organizacijsko upravljanje školom (Staničić, 1999; 2006). „Rukovođenje je izvršna funkcija upravljanja“ (Staničić, 2006, 24). Distributivno školsko vođenje istaknuto je kao jedan od najznačajnijih čimbenika uspješnosti škola odnosno postignuća učenika, a u širem kontekstu čak i uspješnosti odnosno održivosti obrazovnih reforma (Kovač i dr., 2014). „Upravljanje škole podrazumijeva sljedeće faze: postavljanje ciljeva, razvoj jasnih programa rada, olakšanje izvršenja programa rada, osiguravanje povratnih obavijesti o učincima programa rada i nagrađivanje osoblja“ (Pastuović, 1999, 448). Rukovođenje i upravljanje je područje vrednovanja koje je najvažnije za osiguravanje kvalitete rada škola Požeško-slavonske županije i koje su te škole odabrale u najvišem postotku (25,6 %) među ostalim područjima vrednovanja. Školama Međimurske županije najvažnije je poboljšati odgojno-obrazovne ishode, a drugo po

[241] Udio područja vrednovanja *kvaliteta učenja, poučavanja i vrednovanja učenja* u svim područjima vrednovanja iznosi 30,8 % u osnovnim školama Ličko-senjske županije, 23,4 % u osnovnim školama Koprivničko-križevačke županije i 20,5 % u školama Krapinsko-zagorske županije.

važnosti za unapređenje kvalitete njihova rada je rukovođenje i upravljanje (od svih područja vrednovanja 14,7 % odnosi se na rukovođenje i upravljanje).

Kurikulum škole obuhvaća planiranje, dizajniranje, implementiranje i vrednovanje ostvarenosti planiranih odgojno-obrazovnih ciljeva školskog sustava. Osnovni je smisao kurikuluma škole definirati obrazovne potrebe učenika, ali i sredine u kojoj se škola nalazi. Sastavnice razvijenijeg školskog kurikuluma prema Pastuoviću (1999) su ciljevi učenja, sadržaj (program) obrazovanja, uvjeti učenja ili situacija učenja (koja uključuje poučavanje) i vrednovanje rezultata učenja, a prema Juriću (2005) ishodišta sadržaja i ciljeva, školski život, kultura škole, učinkovitost škole, nastava, školski menadžment, osobnost učitelja/nastavnika i njihov osobni razvoj, ciljevi i strategije razvoja kvalitete, težišne točke, vremenski standardi, oblici zajedničkog rada, kurikulum za roditelje, radno okruženje, suradnja roditelja – učitelja/nastavnika te suradnja učenika – učitelja/nastavnika, rad u školskoj zajednici, kurikulum skrbi i instrumenti evaluacije. Školama Virovitičko-podravske županije također je najvažnije poboljšati odgojno-obrazovne ishode, a sljedeći po važnosti za unapređenje kvalitete njihova rada su kurikulum (od svih područja vrednovanja 17,1 % odnosi se na kurikulum) i u istom postotku rukovođenje i upravljanje.

Suradnja škola i vanjskih dionika bitan je pokazatelj kvalitete obrazovanja, ali i bitna pretpostavka održivosti obrazovnih promjena i reforma (Kovač i Buchberger, 2013). Školama Krapinsko-zagorske županije najvažnije je poboljšati kvalitetu učenja, poučavanja i vrednovanja učenja, a sljedeći po važnosti za unapređenje kvalitete njihova rada jesu partnerski odnosi (od svih područja vrednovanja 16,4 % odnosi se na partnerske odnose) i u istom postotku rukovođenje i upravljanje. I u školama Bjelovarsko-bilogorske županije drugo po važnosti područje vrednovanja su partnerski odnosi.

Uvjeti rada ovise o specifičnom geografskom okruženju (smještaju škole, lokacijskim uvjetima, dostupnosti, demografskom stanju i ekonomskim prilikama), materijalno-tehničkoj funkcionalnoj opremljenosti, organizaciji rada i financijskim prilikama. „Vanjski uvjeti učenja su podražaji iz okoline kojima se aktiviraju pojedine faze procesiranja informacija od kojih se sastoji proces učenja“ (Pastuović, 1999, 550). Uvjeti rada su drugo po važnosti područje vrednovanja škola Šibensko-kninske županije i škola Ličko-senjske županije za unapređenje njihova rada[242].

[242] Udio područja vrednovanja uvjeti rada u svim područjima vrednovanja iznosi 18,2 % u školama Šibensko-kninske županije, a u školama Ličko-senjske županije 15,4 %.

Profesionalni razvoj zaposlenika i dobrobit učenika druga su po važnosti područja vrednovanja škola Zadarske županije (od svih područja vrednovanja 13,4 % odnosi se i na profesionalni razvoj zaposlenika i na dobrobit učenika).

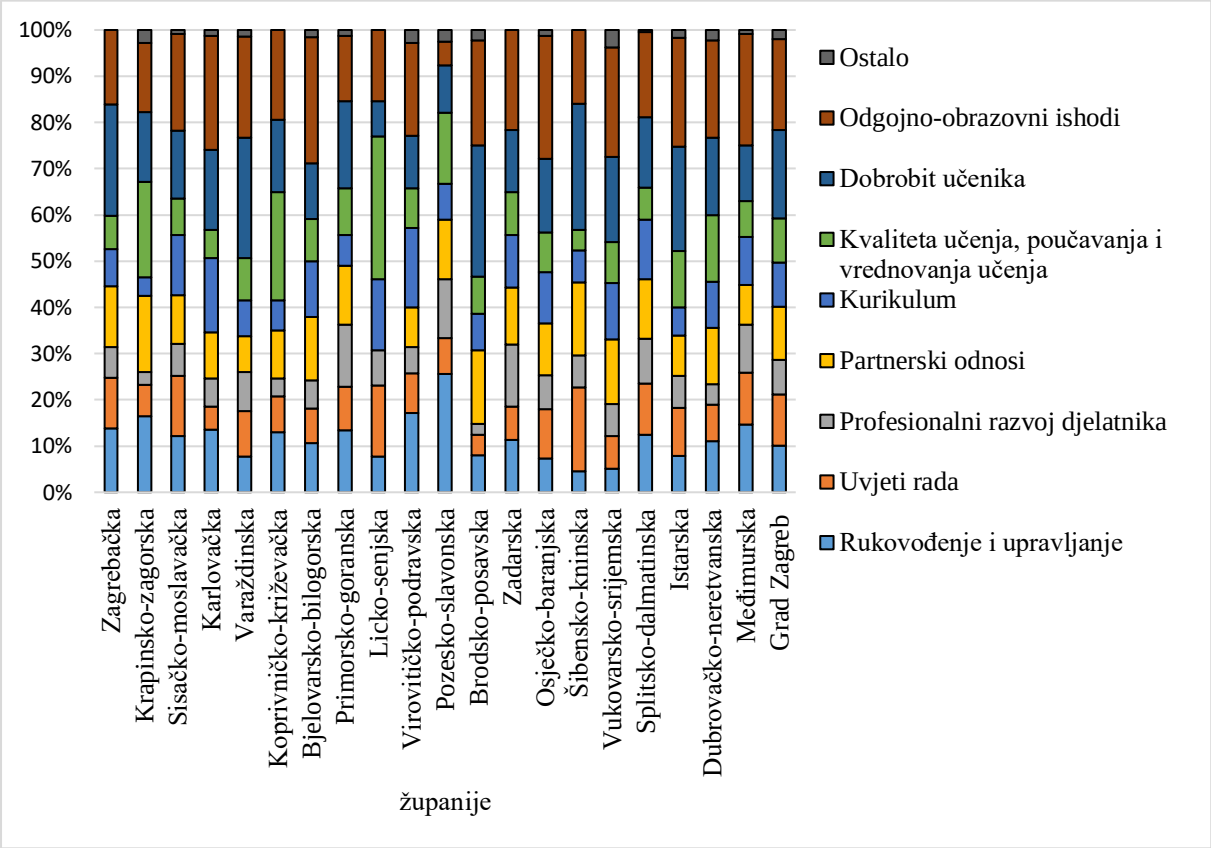

Sl. 38. Struktura područja vrednovanja* prema EFQM modelu i županijama Hrvatske

*prioritetna područja unapređenja proizašla iz KREDA-analize 499 osnovnih škola Hrvatske i uvrštena unutar odgovarajućeg područja vrednovanja

Izvor: izračunato prema 499 izvještaja o samovrednovanju osnovnih škola Hrvatske, NCVVO

Školama samostalnih upisnih područja najvažnije je poboljšati odgojno-obrazovne ishode (od svih područja vrednovanja 22,3 % odnosi se na odgojno-obrazovne ishode), a drugo po važnosti za unapređenje kvalitete njihova rada je dobrobit učenika (od svih područja vrednovanja 16,2 % odnosi se na dobrobit učenika). Školama integriranih upisnih područja najvažnije je za unapređenje kvalitete njihova rada poboljšati dobrobit učenika (od svih područja vrednovanja 20,3 % odnosi se na dobrobit učenika), a školama samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama gotovo je podjednako važno poboljšati i odgojno-obrazovne ishode (od svih područja vrednovanja 21,5 % odnosi se na odgojno-obrazovne ishode) i dobrobit učenika (od svih područja vrednovanja 20,5 % odnosi se na dobrobit učenika) (sl. 39).

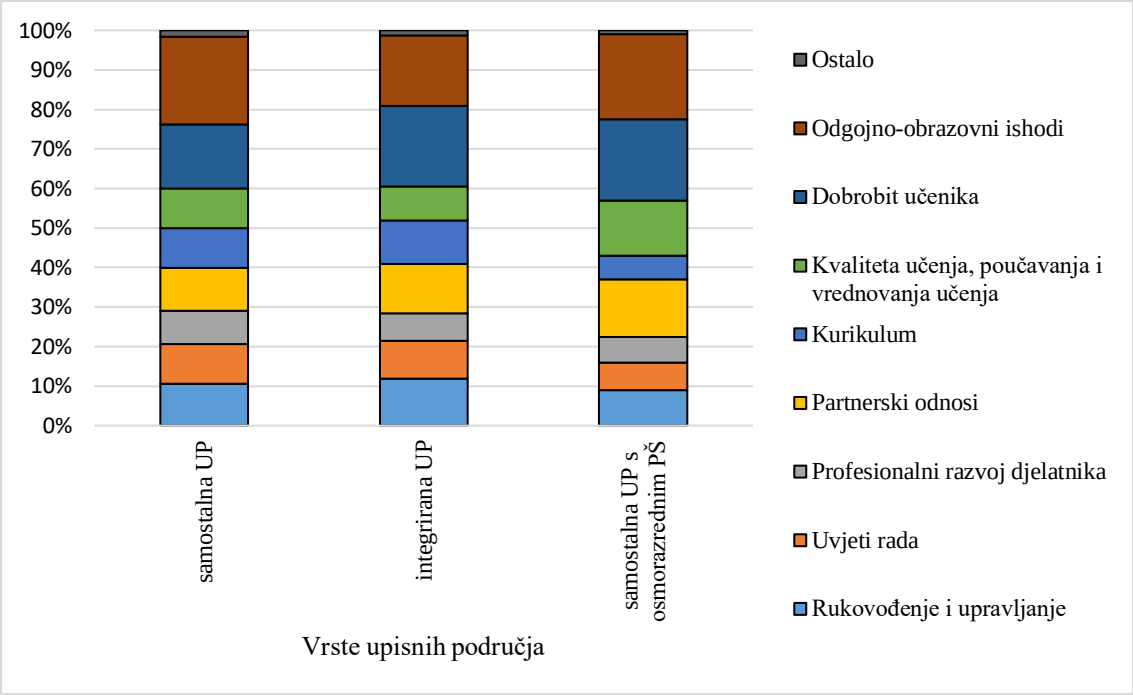

Sl. 39. Struktura područja vrednovanja* prema EFQM modelu i vrstama upisnih područja Hrvatske

*prioritetna područja unapređenja proizašla iz KREDA-analize 499 osnovnih škola Hrvatske i uvrštena unutar odgovarajućeg područja vrednovanja

Izvor: izračunato prema 499 izvještaja o samovrednovanju osnovnih škola Hrvatske, NCVVO

Odgojno-obrazovni ishodi kao specifična znanja, vještine, stavovi, vrijednosti i ponašanja koje učenici stječu tijekom školovanja pokazatelji su ostvarivanja očekivanih rezultata učenja i čine temelj svakog daljnjeg obrazovanja. „Rezultati rada učenika imaju posebnu važnost u društvu znanja“ (Baranović, 2007, 296). Svaka je škola po svojim općim obilježjima i obilježjima kvalitete rada specifična. Najviše škola smatra da je za njihov budući razvoj najvažnije poboljšati odgojno-obrazovne ishode i dobrobit učenika. Odabir tih područja vrednovanja potvrđuje da su učenici u središtu interesa škole i da je njihovo obrazovanje usmjereno razvoju integrirane ličnosti – razvoju talenata te psiholoških i tjelesnih sposobnosti učenika[243] (Bezinović, 2010).

[243] http://dokumenti.ncvvo.hr/Samovrjednovanje/Prezentacije/02-kultura-kvalitete.pdf (18. 6. 2016.)

Tab. 27. Struktura udjela prioritetnih područja unapređenja kvalitete rada škole unutar područja vrednovanja prema županijama Hrvatske 2011. godine

Županija	Broj škola	Prosječna ocjena kvalitete rada škole	% ukupnog broja prioritetnih područja uvrštenih u područje vrednovanja								
			Rukovođenje i upravljanje	Uvjeti rada	Profesionalni razvoj djelatnika	Partnerski odnosi	Kurikulum	Kvaliteta učenja, poučavanja i vrednovanja učenja	Dobrobit učenika	Odgojno-obrazovni ishodi	Ostalo
Zagrebačka	32	3,97	13,9	10,9	6,6	13,1	8,0	7,3	24,1	16,1	0,0
Krapinsko-zagorska	22	3,90	16,4	6,8	2,7	16,4	4,1	20,5	15,1	15,1	2,7
Sisačko-moslavačka	28	3,89	12,2	13,0	7,0	10,4	13,0	7,8	14,8	20,9	0,9
Karlovačka	22	3,95	13,6	4,9	6,2	9,9	16,0	6,2	17,3	24,7	1,2
Varaždinska	25	4,00	7,7	9,9	8,5	7,7	7,7	9,2	26,1	21,8	1,4
Koprivničko-križevačka	13	3,92	13,0	7,8	3,9	10,4	6,5	23,4	15,6	19,5	0,0
Bjelovarsko-bilogorska	15	3,93	10,6	7,6	6,1	13,6	12,1	9,1	12,1	27,3	1,5
Primorsko-goranska	34	3,97	13,4	9,4	13,4	12,8	6,7	10,1	18,8	14,1	1,3
Ličko-senjska	4	4,00	7,7	15,4	7,7	0,0	15,4	30,8	7,7	15,4	0,0
Virovitičko-podravska	10	3,90	17,1	8,6	5,7	8,6	17,1	8,6	11,4	20,0	2,9
Požeško-slavonska	9	3,44	25,6	7,7	12,8	12,8	7,7	15,4	10,3	5,1	2,6
Brodsko-posavska	21	3,81	8,0	4,5	2,3	15,9	8,0	8,0	28,4	22,7	2,3
Zadarska	18	3,82	11,3	7,2	13,4	12,4	11,3	9,3	13,4	21,6	0,0
Osječko-baranjska	48	3,94	7,3	10,7	7,3	11,2	11,2	8,6	15,9	26,6	1,3
Šibensko-kninska	11	3,89	4,5	18,2	6,8	15,9	6,8	4,5	27,3	15,9	0,0
Vukovarsko-srijemska	38	3,92	5,1	7,0	7,0	14,0	12,1	8,9	18,5	23,6	3,8
Splitsko-dalmatinska	52	3,82	12,4	11,1	9,7	12,9	12,9	6,9	15,2	18,4	0,5

Županija	Broj škola	Prosječna ocjena kvalitete rada škole	% ukupnog broja prioritetnih područja uvrštenih u područje vrednovanja								
			Rukovođenje i upravljanje	Uvjeti rada	Profesionalni razvoj djelatnika	Partnerski odnosi	Kurikulum	Kvaliteta učenja, poučavanja i vrednovanja učenja	Dobrobit učenika	Odgojno-obrazovni ishodi	Ostalo
Istarska	23	3,87	7,8	10,4	7,0	8,7	6,1	12,2	22,6	23,5	1,7
Dubrovačko-neretvanska	17	3,94	11,1	7,8	4,4	12,2	10,0	14,4	16,7	21,1	2,2
Međimurska	22	3,90	14,7	11,2	10,3	8,6	10,3	7,8	12,1	24,1	0,9
Grad Zagreb	35	4,06	10,1	11,1	7,5	11,6	9,5	9,5	19,1	19,6	2,0
Ukupno	**499**	**3,91**	**10,9**	**9,6**	**7,8**	**11,7**	**10,0**	**9,9**	**18,0**	**20,7**	**1,4**

Izvor: obrada autora

5. PERSPEKTIVE RAZVOJA MREŽE OSNOVNIH ŠKOLA HRVATSKE

U skladu s društvenim, gospodarskim, političkim i dr. promjenama događaju se promjene kako u odgojno-obrazovnom sustavu tako i u mreži škola. Provedeno je anketno ispitivanje među ravnateljima osnovnih škola o perspektivama daljnjeg razvoja mreže osnovnih škola Hrvatske. Cilj je bio ispitati stavove ravnatelja o utjecaju geografskih faktora na razvoj mreže osnovnih škola, a posebice o utjecaju pretpostavljenog najdominantnijeg demografskog faktora. Komparirajući rezultate provedene ankete i istraživanih geografskih faktora na razvoj mreže škola donosimo i prijedlog razvojnih mjera za intervencije u mreži škola.

5.1. Rezultati anketnog istraživanja o perspektivama razvoja mreže osnovnih škola Hrvatske

Demografski faktor utječe na broj razrednih odjela i prostorni kapacitet škola, perspektive u mreži škola s obzirom na promjene broja razrednih odjela, statusne promjene matičnosti škola i organizacijske promjene (pojavu kombiniranih razrednih odjela) te status učitelja u školi. Ispitane su i potrebe za materijalnim ulaganjima. Komparacija ukupnog broja stanovnika Hrvatske u zadnjem međupopisnom razdoblju 2011./2001. godine, komparacija učeničkog kontingenta te komparacija ukupnog broja učenika osnovnih škola te posebno učenika predmetne nastave osnovnih škola potvrdile su početnu hipotezu da je demografski razvoj Hrvatske ključan za razvoj mreže škola. Demogeografski procesi potaknuti različitim čimbenicima promijenili su demografsku strukturu, posebice onu koja se odnosi na učenički kontingent i broj učenika osnovnih škola, ali i broj razrednih odjela.

Odgovori ispitanih ravnatelja na pitanje o promjenama broja razrednih odjela u posljednjim četirima godinama upućuju na zaključak da demografski faktor uvelike utječe na stanje u mreži škola. Više od polovine ispitanih ravnatelja (54 %) naveo je da je broj razrednih odjela zbog utjecaja demografskog faktora promijenjen, a manji je udio (46 %) naveo da je broj razrednih odjela ostao isti. Veći je udio ispitanih ravnatelja (40,6 %) naveo da promjene koje su se dogodile u školama u proteklim četirima godinama i koje su potaknute demografskim faktorom većinom utječu na smanjenje broja razrednih odjela, a manji je udio (13,4 %) naveo da te promjene većinom utječu na povećanje broja razrednih odjela. Podatci provedenog anketnog istraživanja među ravnateljima škola razvrstanih u integrirana upisna područja, samostalna upisna područja i samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama pokazuju da je broj razrednih odjela u posljednjim četirima godinama u najvećoj mjeri povećan u

integriranim upisnim područjima, a smanjen u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama (tab. 28). Evidentno je da je na promjene broja razrednih odjela utjecao demografski faktor čime je dodatno potvrđena druga hipoteza ovoga rada.

Tab. 28. Stanje broja razrednih odjela i prostornog kapaciteta osnovnih škola prema mišljenjima ispitanih ravnatelja osnovnih škola Hrvatske

Vrsta upisnih područja	U posljednjim četirima godinama broj je razrednih odjela u Vašoj školi:					
	povećan		isti		smanjen	
	broj	%	broj	%	broj	%
Samostalna upisna područja	18	13,0	66	47,8	54	39,1
Integrirana upisna područja	15	14,9	44	43,6	42	41,6
Samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama	2	9,1	10	45,5	10	45,5
Ukupno	**35**	**13,4**	**120**	**46,0**	**106**	**40,6**

Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

Prostorni je kapacitet škola u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama prema mišljenju ispitanih ravnatelja optimalan s obzirom na broj učenika, a u integriranim upisnim područjima nedovoljan (tab. 29). U urbanim je područjima potrebno izgraditi dodatne prostore zbog veće koncentracije stanovništva i većeg broja učenika u osnovnim školama. U školama samostalnih upisnih područja prostorni je kapacitet veći od potreba škola.

Tab. 29. Stanje prostornog kapaciteta osnovnih škola prema mišljenjima ispitanih ravnatelja osnovnih škola Hrvatske

Vrsta upisnih područja	Prema Vašem mišljenju prostorni kapacitet Vaše matične škole je s obzirom na broj učenika:					
	optimalan		nedovoljan		veći od broja učenika	
	broj	%	broj	%	broj	%
Samostalna upisna područja	57	41,3	55	39,9	26	18,8
Integrirana upisna područja	45	44,6	51	50,5	5	5,0
Samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama	11	52,4	8	38,1	2	9,5
Ukupno	**113**	**43,5**	**114**	**43,8**	**33**	**12,7**

Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

Perspektive i potrebe ravnatelja za materijalnim ulaganjima u idućim četirima godinama najviše se odnose na materijalnu opremljenost i na ulaganje u ljude odnosno u stručna

usavršavanja djelatnika škole (sl. 40). Ravnatelji su iskazali najveću potrebu za materijalnim ulaganjima u opremljenost škole informatičkom opremom, a potom u opremljenost škole nastavnim sredstvima i pomagalima te potrebu za ulaganjem u profesionalni razvoj djelatnika. Mišljenja ispitanih ravnatelja razlikuju se prema vrstama upisnih područja. Ravnatelji upisnih područja s osmorazrednim područnim školama iskazali su veću potrebu za ulaganjem u materijalne resurse (opremljenost škole informatičkom opremom, opremljenost škole nastavnim sredstvima i pomagalima i gradnja školske sportske dvorane) nego za ulaganjem u ljudske potencijale i njihova stručna usavršavanja. U samostalnim upisnim područjima prioritet je opremiti škole nastavnim sredstvima i pomagalima, a u integriranim upisnim područjima opremiti škole informatičkom opremom (sl. 40). U samostalnim upisnim područjima i integriranim upisnim područjima drugo je po važnosti stručno usavršavanje djelatnika škola.

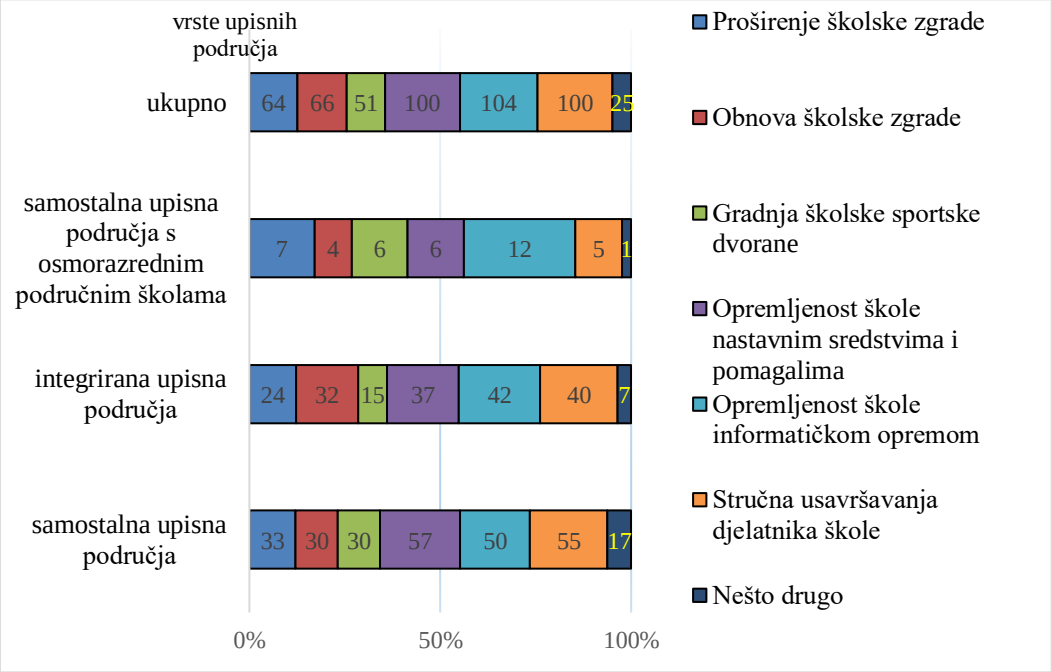

Sl. 40. Procjene ispitanih ravnatelja osnovnih škola o potrebama za materijalnim ulaganjima prema prioritetima

Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

U idućim su četirima godinama pod utjecajem geografskih faktora, a posebice demografskog faktora moguće sljedeće statusne i ostale promjene u obilježjima osnovnih škola: prelazak matične škole u područnu školu (gubljenje matičnosti), prelazak područne škole u matičnu školu (dobivanje matičnosti), pojava kombiniranih razrednih odjela u razrednoj nastavi i pojava kombiniranih razrednih odjela u predmetnoj nastavi. Statusne i ostale promjene u obilježjima osnovnih škola odražavaju se, između ostalog, i na položaj učitelja geografije u pojedinoj školi, a odnose se na gubitak dijela satnice za učitelja geografije, gubitak jednog

radnog mjesta za učitelja geografije, povećanje dijela satnice za učitelja geografije i potrebu za novim radnim mjestom za učitelja geografije.

U idućim četirima godinama oko 5,5 % ispitanih ravnatelja očekuje promjene u statusu škole – prelazak matične škole u područnu školu, a 22,7 % ispitanih ravnatelja smatra da će se to dogoditi u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama. Pojavu kombiniranih razrednih odjela u predmetnoj nastavi u posljednjim četirima godinama očekuje 8,2 % ispitanih ravnatelja, a oko četvrtina njih smatra da će se to dogoditi u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama.

Oko 37,2 % ispitanih ravnatelja smatra da će učitelji geografije izgubiti dio satnice i to najviše u samostalnim upisnim područjima s osmorazrednim područnim školama (40,9 %).

Oko 4,3 % ispitanih ravnatelja očekuje gubitak jednog radnog mjesta za učitelja geografije i to najviše u integriranim upisnim područjima (8,1 %).

Neznatna su očekivanja povećanja dijela satnice za učitelja geografije u idućim četirima godinama (2 % od ukupnog broja ispitanih ravnatelja).

Funkcioniranju i učinkovitosti škola pridonose opća obilježja upisnih područja i geografsko okruženje u kojemu je škola smještena. U CIPO modelu geografsko okruženje u kojemu je škola smještena dio je skupine indikatora širega konteksta u kojemu škola djeluje, a ostali elementi geografskog aspekta, koji je glavni objekt istraživanja u ovome radu, dio su indikatora ulaznih čimbenika (npr. uvjeta rada). Obilježja pojedinih upisnih područja su specifična i preduvjet su učinkovitosti škola. Utjecaj geografskih faktora na razvoj mreže škola ispitan je anketnim upitnikom za ravnatelje osnovnih škola. Ravnatelji su davali svoje procjene koristeći se Likertovom skalom od 1 do 5[244] time izražavajući stavove o utjecaju određenih faktora na daljnji razvoj mreže škola u Republici Hrvatskoj. Tvrdnje su se odnosile na faktore prirodno-geografskih obilježja (geografski položaj, reljef, klimatska obilježja, ...), općih obilježja upisnih područja (npr. veličina naselja, status naselja matične škole), demografskih procesa, gospodarske razvijenosti upisnih područja, prometnih obilježja upisnih područja, obrazovnih resursa (prostorni i materijalno-tehnički uvjeti škole, oprema i dr.) i ljudskih potencijala (zaposlenici škole i svi dionici s kojima škola surađuje). Ispitani ravnatelji procijenili su da od geografskih faktora (Sl. 41, tab. 30) najveći utjecaj na budući razvoj mreže škole ima demografski faktor (M=4,01, SD=0,842) , a najmanji je utjecaj prirodno-geografskih obilježja upisnih područja (M=2,82, SD= 1,215). Ispitane su razlike u procjenama mišljenja o važnosti utjecaja pojedinih geografskih faktora prema vrstama upisnih područja škola iz kojih

[244] Pri čemu je 1 značilo „uopće se ne slažem“ i predstavljalo najniže slaganje s određenom tvrdnjom, a 5 je značilo „u potpunosti se slažem“ i predstavljalo najviši stupanj slaganja.

ravnatelji dolaze. Analizom varijance (ANOVA) potvrđene su statistički značajne razlike među grupama u procjeni dvaju faktora, i to faktora demografski procesi i prometna obilježja upisnih područja. Kod procjena utjecaja demografskih procesa na budući razvoj mreže osnovnih škola statistički značajne razlike uočene su između ravnatelja samostalnih upisnih područja i ravnatelja integriranih upisnih područja ($p<0,05$), a za utjecaj prometnih obilježja na budući razvoj mreže škola detektirane su razlike između ravnatelja integriranih upisnih područja i ravnatelja samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama ($p<0,05$). Rezultat pouzdanosti skale iznosi Crombach alfa = 0,754. Ispitani ravnatelji samostalnih upisnih područja i integriranih upisnih područja za utjecaj geografskih faktora na razvoj mreže škola najveću važnost pridaju geografskim faktorima koji se odnose na demografske procese i trendove, na gospodarsku razvijenost upisnog područja te na obilježja upisnog područja (veličina naselja, status naselja matične škole). Da je geografski faktor koji se odnosi na demografske procese i trendove najvažniji za utjecaj na dalji razvoj mreže škola procijenili su ispitani ravnatelji samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama. Prema procjenama ispitanih ravnatelja samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama važan geografski faktor je onaj koji se odnosi na prometna obilježja upisnih područja, a potom onaj koji se odnosi na gospodarsku razvijenost upisnog područja (tab. 30).

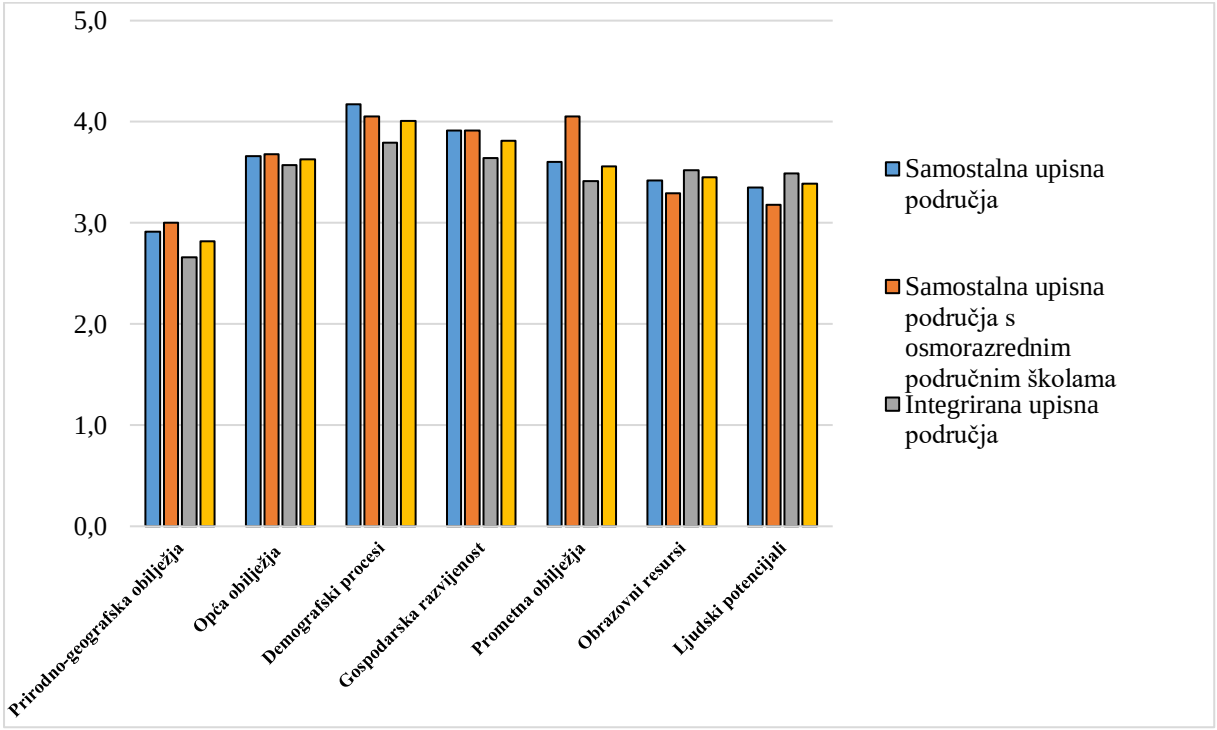

Sl. 41. Procjene ispitanih ravnatelja o utjecaju pojedinih faktora na razvoj mreže škola prema vrstama upisnih područja

Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

Tab. 30. Utjecaj pojedinih faktora na razvoj mreže škola prema vrstama upisnih područja u Hrvatskoj

U kojoj će mjeri sljedeći faktori imati utjecaja na daljnji razvoj mreže škola u RH:	Vrsta upisnih područja											
	samostalna			integrirana			samostalna s osmorazrednim područnim školama			ukupno		
	M	N	SD	M	N	SD	M	N	SD	M	N	SD
Prirodna osnova upisnog područja (geografski položaj, reljef, klimatska obilježja, ...)	2,1	137	1,234	2,66	99	1,188	3,00	21	1,183	2,82	257	1,215
Obilježja upisnog područja (veličina naselja, status naselja matične škole)	3,66	136	0,937	3,57	100	0,844	3,68	22	0,839	3,63	258	0,892
Demografski procesi i trendovi	4,17	137	0,713	3,79	100	0,967	4,05	22	0,785	4,01	259	0,842
Gospodarska razvijenost upisnog područja	3,91	136	0,915	3,64	101	0,986	3,91	22	0,750	3,81	259	0,937
Prometna obilježja upisnog područja	3,60	137	0,903	3,41	101	1,022	4,05	21	0,740	3,56	259	0,952
Obrazovni resursi (prostorni i materijalno-tehnički uvjeti škole, oprema i dr.)	3,42	137	0,983	3,52	101	1,026	3,29	21	1,056	3,45	259	1,004
Ljudski potencijali (zaposlenici škole i svi dionici s kojima škola surađuje)	3,35	136	1,085	3,49	101	1,163	3,18	22	1,140	3,39	259	1,120

M – aritmetična sredina; N – broj odgovora; SD – standardna devijacija

Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

Perspektive budućeg razvoja mreže škola pod utjecajem geografskih faktora podrazumijevaju promišljanja:

- o ključnim prednostima i nedostatcima prirodno-geografskog okruženja za daljnji razvoj mreže škola i upisnih područja
- o posljedicama aktualnih demografskih procesa i trendova na daljnji razvoj škola uz prijedloge mjera koje bi valjalo poduzeti u upisnim područjima Hrvatske koja su suočena s depopulacijom
- o poboljšanjima vezanim uz promet i prijevoz učenika u pojedinom upisnom području
- o razlozima nepoštivanja mreže škola pojedinih roditelja koji upisuju učenike u škole u koje prema upisnom području i donesenoj mreži škola ne pripadaju.

5.1.1. Prednosti i nedostatci prirodno-geografskog okruženja za daljnji razvoj mreže škola i upisnih područja

Osnovne škole Hrvatske međusobno se razlikuju, ali su i slične prema prirodno-geografskim obilježjima. Prema mišljenjima ispitanih ravnatelja različite su prednosti prirodno-geografskog okruženja u kojemu je smještena pojedina škola. Na prirodno-geografsko okruženje pojedine škole utječu geografski i prometno-geografski položaj (prometni, pogranični položaj, smještaj škola u urbaniziranim i ruralnim područjima, u brdsko-planinskim područjima, u područjima uz obalu i sl.) te prirodno-geografska obilježja upisnih područja (veličina upisnih područja s obzirom na površinu, raznolikost fizičkih obilježja – reljefa, klime, voda, prirodnih ljepota i zakonom zaštićenih područja).

Daljnjem razvoju mreže škola prema mišljenju ispitanih ravnatelja pridonosi dobar geografski i prometno-geografski položaj pojedinih škola. Ključne su prednosti stabilizacije naseljenosti i života u pojedinim upisnim područjima prometni položaj (na raskrižjima cestovnog i željezničkog prometa), razvijena prometna infrastruktura, međusobna povezanost te smještaj škola u blizini glavnog grada ili makroregionalnih, županijskih i/ili regionalnih središta. Ta su upisna područja privlačna za doseljavanje mladih obitelji. Urbanizacija prostora razlog je doseljavanju novog stanovništva i zadržavanju postojećeg broja učenika i razrednih odjela ili čak i povećanju broja učenika i razrednih odjela. Pojedini ispitani ravnatelji kao ključne prednosti ističu smještaj škole u urbaniziranim područjima te dostupnost različitih kulturnih ustanova i sadržaja koje grad nudi (muzeje, kazališta itd.), što omogućuje organizaciju terenske nastave, istraživačko učenje, uključivanje škole u različite projekte i sl. Jedna je od ključnih prednosti smještaja škola u prigradskim naseljima ta što će gradovi svojim

gravitacijskim utjecajem prihvaćati učenike iz okolnih manjih naselja u kojima obrazovna funkcija neće biti održiva.

Ispitani ravnatelji ističu prednosti smještaja škola u ruralnim područjima. U ruralnim područjima koja obiluju prirodnim bogatstvima i plodnim tlom postoji mogućnost intenziviranja poljoprivredne proizvodnje te razvoja ekološke proizvodnje i seoskog turizma, što može pridonijeti revitalizaciji tih područja. Škole ruralnih područja koja su tradicionalno usmjerena na razvoj poljoprivrede izrazitih su depopulacijskih obilježja te u njima opada broj učenika. Ispitani ravnatelji tih područja vide kao mogućnost jačanje poljoprivredne proizvodnje, posebice kultura koje zahtijevaju više radne snage, npr. povrtlarstva te ono predstavlja privlačni faktor za naseljavanje. Također, u depopulacijskim ruralnim područjima tradicionalno usmjerenim na poljoprivredu velik je broj praznih kuća koje kupuju žitelji okolnih gradova, a u kojima su jeftiniji troškovi života, što bi moglo dodatno utjecati i na povećanje broja učenika u pojedinim školama. Pojedini ispitani ravnatelji tvrde da tomu može pridonijeti i činjenica da je među prioritetima Europske unije ulaganje u razvoj ruralnih područja te sukladno tomu (uz razvoj poslovne zone u lokalnoj sredini) postoji nada ostanka mladih obitelji na selu, čime je neupitna i održivost škola koje su suočene s kontinuiranim smanjenjem broja učenika. Prirodno okruženje i netaknuta priroda, udaljenost od gradske vreve, izrazito ruralno područje, seoska sredina, mogućnost ratarstva i stočarstva te registracija OPG-a još su neke od ključnih prednosti koje ističu ravnatelji, a koje se odnose na prirodno-geografsko okruženje. Neke škole posjeduju i oranice, što pogoduje postojanju školskih vrtova i pokretanju učeničkih zadruga, razvoju nastave u prirodi te mogućnostima istraživačkog rada i terenske nastave u neposrednom prirodnom okruženju. Neki od ispitanih ravnatelja škola depopulacijskih ruralnih područja ističu nužnost postojanja područnih škola za opstanak šireg područja u kojemu škola djeluje.

Škole smještene u brdsko-planinskim područjima također su suočene sa stalnim opadanjem broja učenika. U brdsko-planinskim područjima postoji mogućnost razvoja seoskog turizma i malog i srednjeg poduzetništva te bi to moglo pridonijeti stabilizaciji naseljenosti i radu škola. Pojedini ispitani ravnatelji ističu prednost takvoga smještaja škola za realizaciju terenske nastave, istraživačkog rada i učenja različitih nastavnih područja i predmeta, a „posebice, biologije, geografije i tehničke kulture". Pojedini su ispitani ravnatelji svjesni prostorne dislociranosti takvih škola i njihove prometne izoliranosti, ali dodaju da takav položaj ima prednosti zbog mirnog životnog okruženja, a mali broj učenika u razrednim odjelima preduvjet je kvalitetnije nastave temeljene na paradigmi usmjerenosti na učenika.

Pojedina upisna područja uz obalu gusto su naseljena zbog sredozemne klime, prirodnih i kulturnih znamenitosti te gospodarske usmjerenosti na turizam. Neki od ispitanih ravnatelja kao ključnu prednost tog prirodno-geografskog okruženja (smještaj uz more odnosno obalu) ističu stabilnost obrazovne funkcije. Prednost koju ispitani ravnatelji vide za daljnji razvoj škola koje su smještene uz obalu je usmjerenost gospodarstva na turizam koji općinama i upisnim područjima osigurava dodatne prihode. Lokalni proračun nekih upisnih područja visok je zahvaljujući turizmu, a lokalna zajednica često potpomaže škole.

Upisna područja pograničnog položaja najčešće su površinom velika, rijetko su naseljena i imaju sve manje učenika. Ispitani ravnatelji ističu da takva upisna područja „ne bi trebala prestati s radom bez obzira na broj učenika jer se tada i ljudi iseljavaju, a mjesta ostaju pusta i bez stanovnika, pogotovo mlađih ljudi". Ključna je prednost škola pograničnog položaja što postoji mogućnost suradnje sa školama susjednih država za razmjenu iskustava, istraživačko učenje i jačanje dobrosusjedskih odnosa.

Neka se upisna područja ističu veličinom površine. U velikim upisnim područjima različite prirodne osnove i nepristupačnih terena prema mišljenjima ispitanih ravnatelja trebaju ostati aktivne i najmanje područne škole jer su dio obrazovnog i kulturnog identiteta na svojim područjima više od 90 godina.

Prednost škola smještenih u područjima raznolikih prirodno-geografskih obilježja ispitani ravnatelji vide u stabilizaciji naseljenosti, a ujedno vide i mogućnost unapređenja nastave učenjem u prirodnom okruženju. U područjima raznolikih fizičko-geografskih obilježja moguće je bavljenje ekološkom poljoprivredom, ruralnim turizmom i otvaranjem obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, što bi moglo povoljno utjecati na mrežu škola tih područja. Prirodne ljepote u okruženju ispitani ravnatelji vide kao potencijal za poučavanje i učenje kroz terensku nastavu te kao mogućnost uključivanja u eko-projekte. Također, pojedini ispitani ravnatelji ističu važnost školskoga zemljišta i zelenih površina oko škole za razvoj školske zadruge i za dnevnu izvanučioničku nastavu s rekreacijom. Prirodne ljepote kao turistički potencijal nekih upisnih područja utječu na rast gospodarskih zona i potiču doseljavanje stanovništva, što može povećati i broj učenika. Geografska, geološka i biološka raznolikost nekih upisnih područja omogućuje povezivanje s nastavom te istraživačkim, izvanučioničkim i terenskim radom.

Mišljenja anketiranih ravnatelja osnovnih škola ukazuju na moguće probleme u organizaciji rada škola koji su posljedica specifičnosti upisnih područja i prirodno-geografskog okruženja škola. Upisna područja sa školama smještenim u brdsko-planinskim područjima, izoliranim ruralnim područjima, područjima posebne državne skrbi i na otocima često su

depopulacijska područja. U tim je upisnim područjima smanjen broj učenika. Problemi u organizaciji rada škole kao posljedica smanjenja broja učenika povezani su sa smanjenjem prosječnog broja učenika u razrednom odjelu i smanjenjem broja razrednih odjela te sa sve većom pojavom kombiniranih razrednih odjela. U nekim će upisnim područjima depopulacija uzrokovati promjenu statusa matičnih škola u područne osmorazredne škole i/ili će dovesti do zatvaranja područnih škola. Zatvaranjem manjih područnih škola doći će do povećanja broja učenika putnika. Statusne promjene škola i smanjenje broja razrednih odjela uzrokovat će smanjivanje satnice učitelja i dovest će do česte fluktuacije učiteljskog kadra. Učitelji će normu do punog radnog vremena kombinirati u dvjema ili više škola ovisno o broju sati koji učitelji imaju u pojedinoj školi. Zbog smanjenja broja učenika i smanjene satnice učitelja moguće su česte promjene učitelja, ali i pojava nestručno zastupljene nastave. Osim smanjenja satnice učitelja moguća je i pojava tehnoloških viškova. Čim osoba radi u više škola, kvaliteta rada opada kao i sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima škole te kulturno-javnoj djelatnosti. Otočne škole zbog svojeg položaja ponekad teško pronalaze djelatnike deficitarnih struka i nemoguće je dopuniti satnicu u drugim školama. Ispitani ravnatelji ističu mogućnost zatvaranja malih područnih škola, ali ne i matičnih škola te ističu da mali broj djece ne bi trebao utjecati na opstanak škola u upisnim područjima koja su površinom velika i jako udaljena od drugih upisnih područja. Ako se status matične škole promijeni (škola postane područna), to bi se moglo negativno odraziti na organizaciju, motivaciju učitelja i cjelokupnu kvalitetu rada škole.

Specifičnost upisnih područja je i smještaj škola u pograničnim područjima. U pograničnim područjima nije rijedak slučaj tzv. miješanih brakova. Čest je odljev učenika u susjedne škole (npr. slovenske), a to dovodi u pitanje održivost nekih područnih, ali i pograničnih matičnih škola. Nepoštovanje mreže škola u nekim upisnim područjima dovodi do smanjenja broja učenika pojedine škole, a u nekim dovodi do povećanja broja učenika. Različiti su uzroci nepoštovanja mreže škola (loša prometna infrastruktura, neprimjeren školski prostor, smanjena kvaliteta nastave, npr. mali izbor izvannastavnih sadržaja i izborne nastave, blizina djedova ili baka, blizina zaposlenja roditelja).

U upisnim područjima razvrstanim u potpomognuta područja na organizacijske probleme najviše ukazuje loša i/ili nerazvijena infrastruktura. U tim se upisnim područjima mogu pojaviti problemi koji su povezani s nepostojanjem ustanova ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja. Zaposleni roditelji koji upisuju djecu u vrtić koji je u mjestu njihova rada, najčešće kasnije upisuju djecu i u osnovnu školu u tom istom mjestu iako po upisnom području tu ne pripadaju. U gradovima u čijim se školama neplanirano upisuju učenici drugih upisnih područja pojavljuje se potreba za proširivanjem produženog boravka.

Površinom velika upisna područja mogu očekivati probleme u organizaciji rada škole povezane s prijevozom učenika, ali i učitelja. Površinom velika upisna područja najčešće imaju veći broj naselja i veći broj područnih škola. U takvim upisnim područjima potrebno je angažirati veći broj autoprijevoznika. Probleme u organizaciji rada škole u površinom velikim upisnim područjima ispitani ravnatelji vide i u organizaciji nastave, a posebice u izvođenju izborne nastave i izvannastavnih aktivnosti u kojima učenici putnici otežano sudjeluju jer su vezani za vrijeme polaska i dolaska autobusa. Površinom velika upisna područja imaju veliki broj učitelja putnika koji rade u više škola da bi popunili satnicu te im je prometna (ne)dostupnost ograničavajući čimbenik. Postoje upisna područja koja su površinom velika i koja imaju lošu prometnu infrastrukturu (ceste bez nogostupa) čime se ugrožava sigurnost učenika. Loša prometna infrastruktura, velika udaljenost od kuće do škole, velika udaljenost od matične do područne škole, nesigurnost prometa u zimskim mjesecima zbog dinamičnog reljefa te neorganiziranost predškolskog odgoja i obrazovanja može dovesti do opadanja broja učenika.

Neka se upisna područja ističu različitim vrstama škola (redovite, manjinske, vjerske, privatne). Među školama tih upisnih područja pojavljuje se konkurencija te nemogućnost projekcija kretanja broja učenika, što otežava organizacijsko poslovanje i planiranje. Najmanje problema očekuju upisna područja gdje je cijelo naselje jedno upisno područje. Pojavljuju se problemi u postojećoj mreži škole gdje, npr. jedna područna škola prema teritorijalnom ustroju pripada drugoj općini.

Općegeografska obilježja upisnih područja i niski indeks razvijenosti mogu potaknuti emigraciju te utjecati na širenje depopulacijskih područja. Dotrajalost postojećih školskih zgrada, oskudna opremljenost škole i nedostatak financijskih sredstava u uvjetima slabe gospodarske razvijenosti izazovi su organizacije i poslovanja takvih škola.

Upisna područja koja očekuju povećanje broja učenika imat će problem s prostornim kapacitetom škola, što će također utjecati na organizaciju rada. U tim školama nije moguće raditi u jednoj smjeni niti je moguće organizirati produženi boravak i različite druge oblike nastave (izbornu, dodatnu ili dopunsku nastavu, izvannastavne aktivnosti i sl.), a pojavljuje se potreba za dogradnjom i/ili izgradnjom novih prostora. Nepostojanje školske sportske dvorane također predstavlja problem u organizaciji rada škole. U školama upisnih područja koja se ističu kao imigracijska područja mogući su problemi vezani uz socijalizaciju i integraciju doseljenih učenika, što također može negativno utjecati na organizaciju rada škole. Zbog koncentracije učenika u jednoj gradskoj školi u nekim je upisnim područjima potrebna izgradnja novih škola. Izdvajanje iz jednog velikog upisnog područja i nastajanje dvaju upisnih područja u organizacijskom smislu može izazvati probleme u podjeli učenika i učitelja između dviju škola.

Promjena granica između upisnih područja između većeg broja škola mogla bi negativno utjecati na neke škole.

5.1.2. Posljedice aktualnih demografskih procesa i trendova za daljnji rad škole i prijedlozi mjera za ublažavanje depopulacije

Smanjenje broja stanovnika najčešće uzrokuje smanjena stopa nataliteta, ali i povećane stope iseljavanja zbog nemogućnosti zapošljavanja, želje za boljim uvjetima života i povećanjem životnog standarda. Ispitani ravnatelji osnovnih škola Hrvatske kao posljedice aktualnih demografskih procesa za razvoj škola u idućem razdoblju ističu smanjenje broja učenika, stagnaciju broja učenika, smanjenje broja razrednih odjela, pojavu kombiniranih razrednih odjela, mogućnost promjene matičnosti škole u područnu školu, ukidanje područnih škola, smanjivanje satnice za učitelje ili potpuni gubitak radnih mjesta te pojavu nestručno zastupljene nastave (Sl. 42). Smanjenje broja učenika može utjecati na smanjenje broja razrednih odjela (13 % iskazanih tvrdnji) što neupitno utječe na satnicu učitelja, ali i na potpuni gubitak radnih mjesta posebice (6 %). Smanjenje broja učenika i broja razrednih odjela će utjecati na organizaciji rada u predmetnoj nastavi. Učitelji koji punu normu ostvaruju u dvjema i više škola suočit će se s poteškoćama vezanim uz putovanja od jedne do druge škole, s problemima vezanim za organizaciju izvannastavnih aktivnosti i ostalih oblika rada (izvanučionička i/ili terenska, dodatna i dopunska nastava, smanjenje rada na projektima). Krucijalne posljedice koje proizlaze iz aktualnih negativnih demografskih procesa odnose se na promjene matičnosti škola (prelazak matične škole u područnu školu) ili još značajnije na zatvaranje postojećih područnih škola (4 % od iskazanih tvrdnja svih ispitanih ravnatelja osnovnih škola). Manje ispitanih ravnatelja smatra da će povećanje broja učenika utjecati na organizaciju rada. Oko 1 % tvrdnja odnose se na pojavu nestručno zastupljene nastave. Smanjuje se broj učenika u upisnim područjima u kojima ima polaznika romske nacionalnosti jer se iz škole ispisuju učenici hrvatske nacionalnosti (sl. 42). Oko 9 % iskazanih tvrdnji odnosi se na povećanje broja učenika.

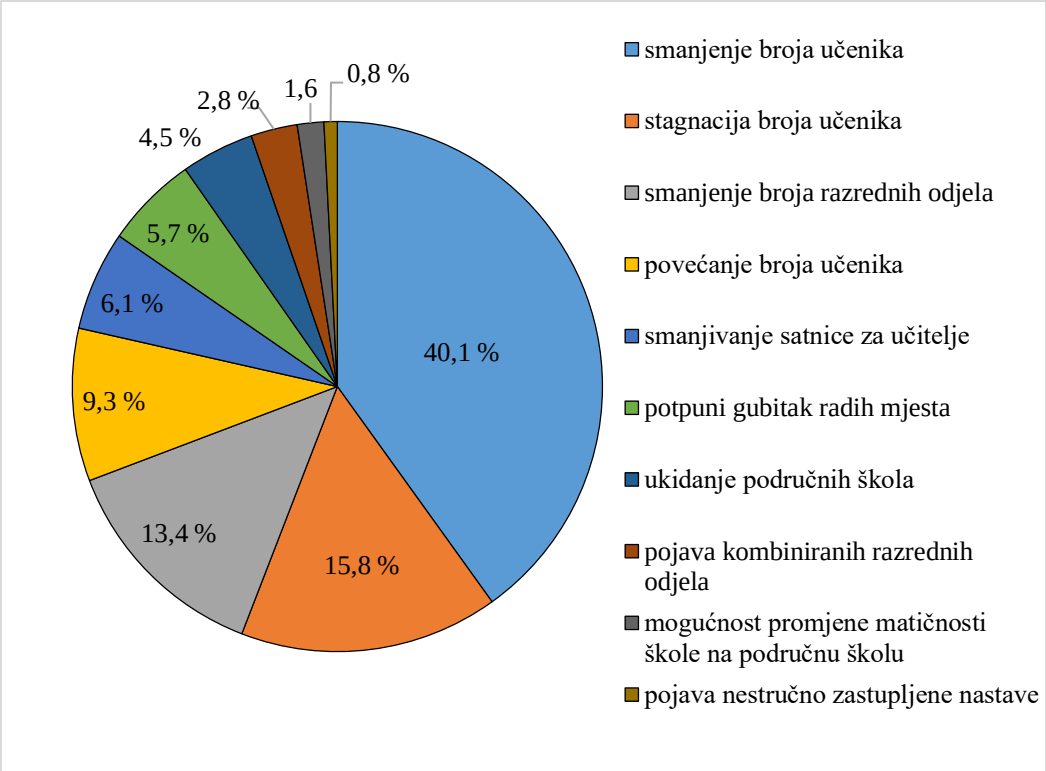

Sl. 42. Udio iskazanih mišljenja ravnatelja osnovnih škola vezano za posljedice aktualnih demografskih procesa za razvoj škola i upisnih područja Hrvatske

Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

Depopulacija je utjecala na smanjenje broja učenika u školama. Taj je proces moguće ublažiti zadržavanjem stanovništva (sprečavanjem emigracije), porastom nataliteta i imigracijom stanovništva. Da bi se to dogodilo, nužno je stvoriti neke preduvjete i donijeti mjere ublažavanja depopulacije u upisnim područjima Hrvatske koja su suočena s tim procesom. Mjere koje bi trebalo poduzeti s aspekta ispitanih ravnatelja osnovnih škola mogu se kategorizirati u pet skupina. Te se mjere odnose na provođenje poticanja zapošljavanja, povećanje životnog standarda, unapređenje obrazovanja, osuvremenjivanje infrastrukture i poticanje pronatalitetne politike.

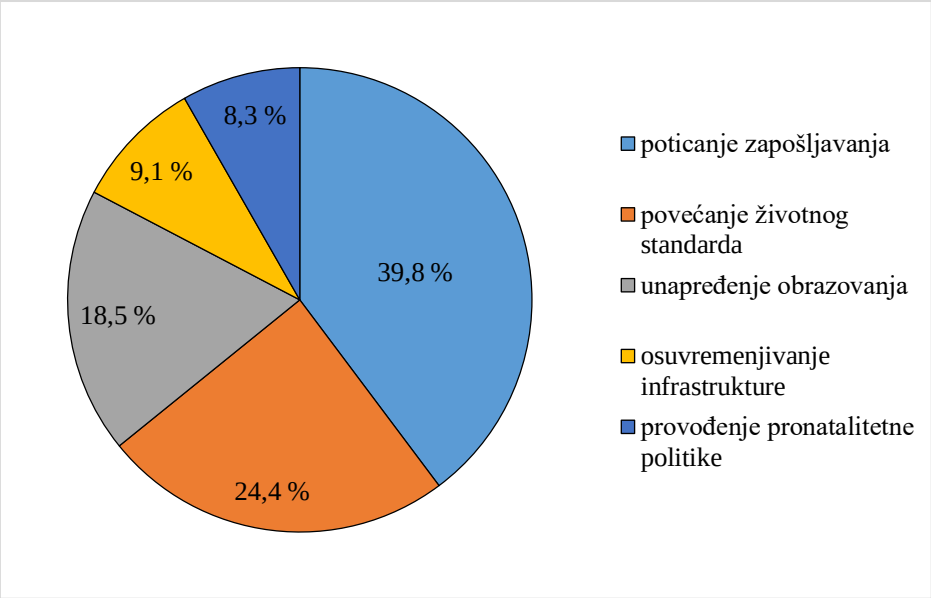

Sl. 43. Udio iskazanih mišljenja ravnatelja osnovnih škola vezano za mjere za ublažavanje procesa depopulacije u Hrvatskoj

Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

Najveći broj tvrdnja ispitanih ravnatelja o mjerama za ublažavanje depopulacije odnosi se na poticanje zapošljavanja, a zatim slijede tvrdnje koje se odnose na povećanje životnog standarda, unapređenje obrazovanja i provođenje pronatalitetne politike (sl. 43). Poticanjem zapošljavanja razvija se gospodarstvo, a prema mišljenjima ispitanih ravnatelja osnovnih škola to je moguće poticanjem otvaranja obrta, stvaranjem uvjeta za razvoj malog i srednjeg poduzetništva, stvaranjem proizvodnih centara, poticanjem industrijskog razvoja i razvoja turizma te jačanjem aktivnosti svih sektora gospodarskih djelatnosti. Potrebno je donijeti posebne mjere za rast ruralnih područja. Rast ruralnih područja moguć je reorganizacijom politike poljoprivrede, stvaranjem uvjeta za razvoj malih gospodarstava ili malih pogona s pet do šest zaposlenih, poticanjem razvoja ruralnog turizma koji objedinjuje ugostiteljske i smještajne kapacitete u ruralnim područjima te aktivnostima koje počivaju na ruralnoj baštini. Pojedini ispitani ravnatelji naglašavaju važnost zaposlenja stanovništva u bližem okruženju od mjesta prebivališta jer često zbog zaposlenja izvan mjesta stanovanja cijele obitelji sele u udaljenija mjesta. Ispitani ravnatelji dodaju da su poticanje zapošljavanja mladih i otvaranje novih radnih mjesta mogući izradom gospodarskih programa i akcijskih planova primjerenih pojedinom prostoru.

Za povećanje životnog standarda ključno je povećati osobni dohodak stanovništva različitim ekonomskim stimulacijama i sustavnim mjerama države na svim razinama. Prema mišljenju pojedinih ispitanih ravnatelja neke od ekonomskih stimulacija za sprečavanje procesa depopulacije su: porezne olakšice osobama nižeg socijalnog statusa i roditeljima s više djece,

poticajna stambena izgradnja, stipendije srednjoškolcima i studentima, besplatna prehrana i besplatan prijevoz učenika, besplatni udžbenici te organiziranje novih sadržaja i aktivnosti u sklopu slobodnog vremena učenika (klubovi, sportske aktivnosti itd.).

Mjere za unapređivanje obrazovanja prema mišljenju ispitanih ravnatelja odnose se na uključivanje sve većeg broja djece u predškolske ustanove, unapređenje rada postojeće osnovnoškolske ustanove i reorganizaciju postojeće mreže škola. Uključivanje sve većeg broja djece u predškolske ustanove bilo bi moguće povećanjem broja mjesta u vrtićima, uvođenjem dviju smjena u rad vrtića i jaslica, omogućavanjem besplatnih vrtića za osobe s nižim primanjima te izgradnjom novih vrtića. Potrebno je poboljšati materijalne uvjete škole, unaprijediti organizaciju rada škole (produženi boravak, rad u jednoj smjeni, izgradnja sportskih terena, besplatni udžbenici i besplatna prehrana) i školski kurikulum (ponuda različitih izvannastavnih aktivnosti i projekata kojima bi se jačala suradnja lokalne zajednice i škole) te više ulagati u profesionalni razvoj učitelja. Pri reorganizaciji mreže škola ne treba uzimati u obzir samo projekciju broja učenika. Školama s manjim brojem učenika nije potrebno mijenjati status (niti ih je potrebno ukidati) jer će to intenzivirati već prisutne negativne demografske procese, a može izazvati i potpuni nestanak nekih sela. Pri reorganizaciji mreže škole, pogotovo u upisnim područjima velikih površina i u područnim osmorazrednim školama s velikim brojem učenika, nužno je vratiti matičnost. U upisnim područjima u kojima raste broj učenika treba poticati izgradnju novih škola, a u područjima u kojima žive nacionalne manjine potrebno je omogućiti izvođenje nastave na jezicima i pismima nacionalnih manjina. U područjima u kojima prevladava romsko stanovništvo potrebno ih je integrirati i socijalizirati s ostalim učenicima. Učenike s teškoćama u razvoju treba više uključivati u redovite škole. Trebalo bi mijenjati Državni pedagoški standard na razini države u kojemu bi bilo određeno da u razrednim odjelima bude dopušten manji broj učenika kako bi se spriječilo smanjivanje broja razrednih odjela po školama. Smanjenje broja razrednih odjela po školama negativno utječe i na status učitelja. Potrebno je podjednako urediti i opremiti škole bez obzira na geografski položaj i blizinu velikih gradskih centara.

Da bi se ojačalo gospodarstvo i da bi bila osigurana gospodarska stabilnost pojedinih upisnih područja, uz poticanje raznih oblika gospodarstva važno je i osuvremeniti infrastrukturu. Pojedini ispitani ravnatelji smatraju da tomu može pridonijeti bolja prometna povezanost s gradom i svim mjestima unutar upisnog područja (osuvremeniti cestovnu infrastrukturu, revitalizirati željeznice), ali i bolja organiziranost prijevoza prema gradskim sredinama (usklađivanje voznog reda). Osim boljom prometnom infrastrukturom depopulaciju

je moguće spriječiti i izgradnjom ili osuvremenjivanjem postojeće, stambene i obrazovne infrastrukture (gradnja vrtića, škola, sportskih terena i školskih sportskih dvorana).

Provođenje pronatalitetne politike odnosi se na aktivnosti kojima bi se stvorili uvjeti u kojima bi se većina obitelji lakše odlučivala na veći broj djece. Prije svega, trebalo bi donijeti demografsku strategiju države koja bi promicala pozitivnu pronatalitetnu politiku za mlade parove. Lokalne bi zajednice trebale povećati potpore roditeljima za rođenje djeteta, dati status i plaću majkama s troje i više djece iako nisu zaposlene, produžiti produljenje roditeljskog dopusta (strategija države) i dati dječji doplatak obiteljima s više djece. Dadiljama bi trebalo omogućiti otvaranje obrta. Uvođenje poreza za neženje i stimuliranje bračnih parova da postanu roditelji također su neki od prijedloga ravnatelja za sprečavanje procesa depopulacije u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske.

5.1.3. Mjere za poboljšanje prometne dostupnosti unutar upisnih područja

Veličina i prirodno-geografska obilježja upisnih područja utječu i na prometnu dostupnost škole učenicima. Oko trećina ispitanih ravnatelja izrazila je zadovoljstvo postojećom organizacijom prijevoza. Ostali ispitani ravnatelji predložili su mjere poboljšanja prometne dostupnosti. Te se mjere odnose na unapređenje organizacije prijevoza učenika putnika, izgradnju nove ili obnovu postojeće infrastrukture, nabavku školskih autobusa, smanjenje poteškoća vezanih uz financiranje prijevoza i unapređenje prometne povezanosti u upisnom području (sl. 44).

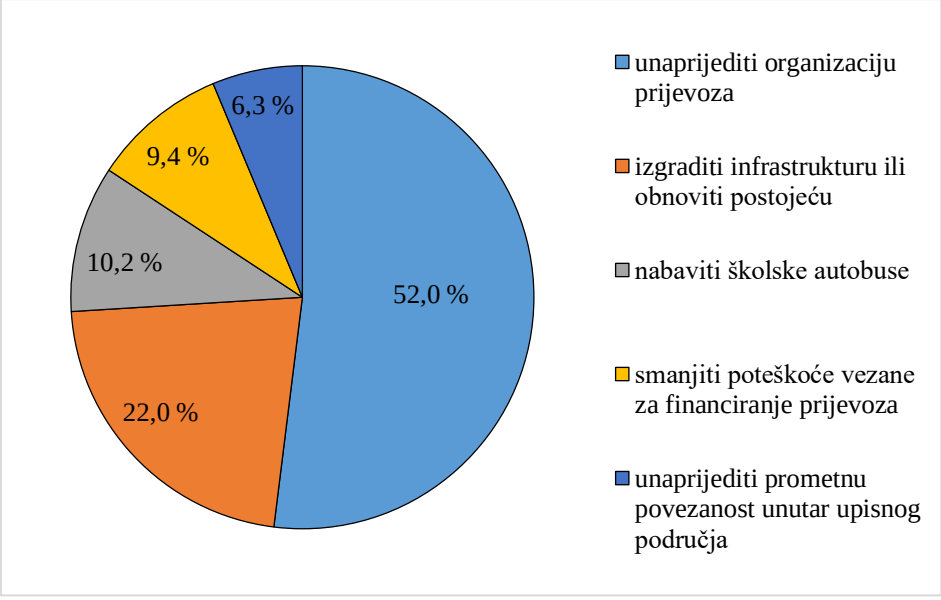

Sl. 44. Udio iskazanih mišljenja ravnatelja osnovnih škola o poboljšanju prometa i prijevoza učenika u upisnim područjima Hrvatske
Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

Najveći broj tvrdnja ispitanih ravnatelja o mjerama poboljšanja prometne dostupnosti odnosi se na unapređenje organizacije prijevoza učenika, a zatim slijede tvrdnje koje se odnose na izgradnju nove ili obnovu postojeće infrastrukture, nabavku školskih autobusa, smanjenje poteškoća vezanih uz financiranje prijevoza.

Unapređenje organizacije prijevoza učenika odnosi se na prilagodbu voznog reda autobusa radnom vremenu škole odnosno početku i završetku nastave[245] te na uvođenje više gradskih linija i više autobusnih linija prema susjednim mjestima posebice u popodnevnim satima zbog uključivanja učenika u izbornu, dopunsku i dodatnu nastavu te u izvannastavne aktivnosti. Zbog veće sigurnosti potrebno je osigurati odgovarajuće autobuse da učenici u vožnji ne stoje te učenicima iz naselja raštrkanog tipa omogućiti da se po njih dođe u njihove zaseoke[246].

Izgradnja nove ili obnova postojeće prometne infrastrukture trebala bi unaprijediti prijevoz učenika od mjesta stanovanja do škole i obrnuto. Prema mišljenjima ispitanih ravnatelja trebalo bi modernizirati sve županijske i lokalne ceste (asfaltirati, popraviti stare i dotrajale), izgraditi nogostupe koji nedostaju u blizini pojedinih škola, opremiti prometnice autobusnim stajalištima te pojačati sigurnost učenika u prometu na putu od kuće do škole i obrnuto (staviti na kritična mjesta pješačke prijelaze, upozoravajuće semafore i rasvjetu, izgraditi nadvožnjake i podvožnjake). Pojedini ispitani ravnatelji smatraju da bi učenike koji stanuju bliže školi trebalo više poticati na pješačenje i vožnju bicikla (stoga valja izgraditi biciklističke i pješačke staze) te da je nužno urediti prilaze autobusa školama koje to nemaju. Isto tako, nužno je za prijevoz učenika modernizirati i poboljšati autobuse zbog starosti i dotrajalosti.

Pojedini ispitani ravnatelji ističu da bi za sigurnost učenika i bolju organizaciju prijevoza učenika bilo dobro umjesto linijskog prijevoza uvesti školski autobus[247]. Iako je prijevoz učenika u organizaciji osnivača (županija), svaka bi škola trebala imati svoje autobuse za različite potrebe škole (terensku i izvanučioničku nastavu i druge potrebe škole).

Potrebno je smanjiti cijene karata za prijevoz učenika i sufinancirati prijevoz socijalno različitih skupina učenika, a prema mišljenjima ponekih ravnatelja i osigurati besplatan prijevoz

[245] Pojedinim učenicima nastava počinje u 8:30, a završava u 14:25, a zbog voznog reda autobusa učenici dolaze u školu u 7:15, a odlaze kući u 15:15. Stoga, pojedini ravnatelji navode da nije potrebno ukidati broj potrebnih autobusa kako bi djeca pravodobno odlazila u školu bez predugog čekanja na prijevoz pri dolasku i odlasku. Dakle, nužno je osigurati prijevoz prilagođen radu škole i potrebama nastave. Često je nastava „stisnuta" u redovnu liniju prijevoznika. Često prijevoznici kombiniraju vozni red s prijevozom srednjoškolaca pa su učenici osnovnih škola prisiljeni prilagoditi se tomu. Trebalo bi povećati prijevozne ture tako da učenici nižih razreda ne moraju dugo boraviti u školi (sada moraju čekati učenike viših razreda da završe s nastavom).

[246] Potrebno ih je preuzeti od roditelja i dovesti do škole te ih vratiti poslije nastave kući.

[247] Potrebno je nabaviti kombi za prijevoz učenika PŠ (sada prijevoznik ima monopol, dotrajale autobuse i jako visoke cijene). Učinkovitije (jeftinije) bi bilo kada bi škola imala kombi i domara vozača.

svih učenika. Također, potrebno je pažljivije birati autoprijevoznike. Prema mišljenju jednog ravnatelja trebalo bi omogućiti da lokalna zajednica putem komunalnog i prometnog poduzeća sama odabire vrstu i tip prijevoza učenika, a ne županija kao osnivač jer ona pogoduje svojemu prometnom poduzeću. Školama koje imaju manji broj učenika potrebno je osigurati manja prijevozna sredstva. Neka upisna područja prema mišljenju pojedinih ravnatelja zbog javne nabave županija upotrebljavaju velike i skupe autobuse za kratke relacije.

Pojedini ispitani ravnatelji istaknuli su problem slabe povezanosti u jednomu upisnom području i nužnost povezivanja rubnih i ostalih dijelova upisnog područja. Jedni smatraju da promet treba biti organiziran isključivo prema upisnom području, a drugi da treba povećati prometnu povezanost šireg područja u kojemu škola djeluje zbog različitih potreba učenika (pohađanja različitih izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti koje se odvijaju i u granicama drugih upisnih područja).

5.1.4. Razlozi nepoštovanja aktualne mreže škola

Učenici se upisuju u osnovnoškolsku ustanovu prema pripadajućem upisnom području. Roditelji odnosno skrbnici mogu upisati školske obveznike u školu kojoj ne pripadaju prema upisnom području, ali je ono ograničeno mogućnostima pojedine škole. Upisom učenika iz drugih upisnih područja ne smije se narušiti optimalni ustroj rada škole i ne smije se onemogućiti upis obveznicima koji pripadaju upisnom području škole[248]. Sedamnaest posto ispitanih ravnatelja istaknulo je da u njihovu školu nisu upisani učenici koji joj prema upisnom području ne pripadaju i da se ne poštuje aktualna mreža škola. Pojedini roditelji prema mišljenjima ispitanih ravnatelja ne poštuju aktualnu mrežu škola zbog specifičnosti upisnih područja, kvalitetnog školskog kurikuluma drugih škola, kvalitete rada škole, učenja i poučavanja, dobre organizacije rada škole i opremljenosti te kvalitete rada učitelja u drugim školama.

[248] Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, 2008. godine.

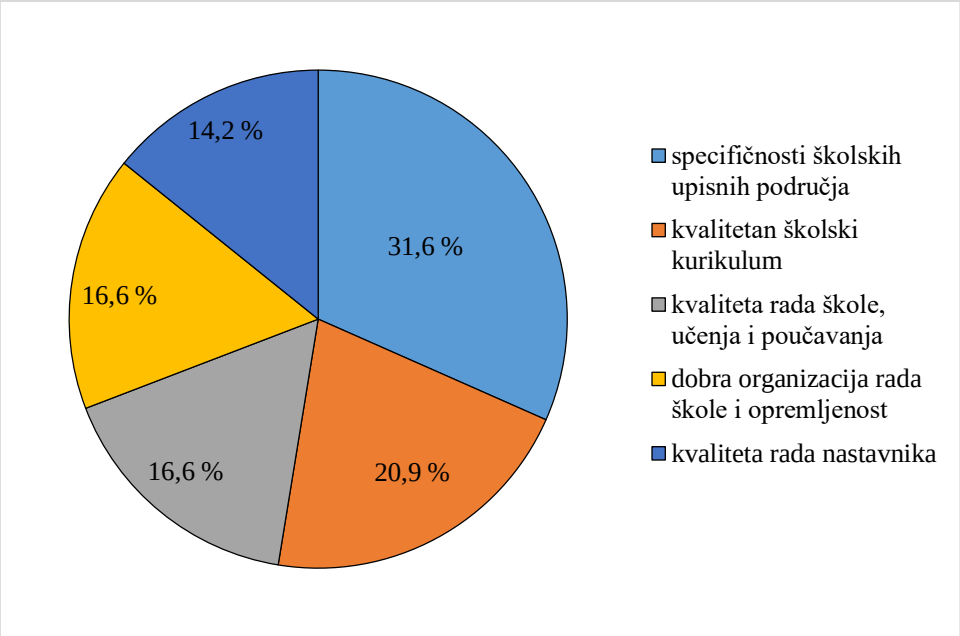

Sl. 45. Udio iskazanih mišljenja ravnatelja osnovnih škola o razlozima upisivanja učenika u škole kojima prema upisnom području ne pripadaju

Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

Ispitani ravnatelji tvrde da roditelji upisuju djecu u škole kojima prema upisnom području ne pripadaju najviše zbog specifičnosti upisnih područja i okruženja u kojemu se škole nalaze (sl. 45). Najčešće upisuju djecu u drugu školu zbog blizine (najčešće su to škole pograničnog položaja, škole rubnih područja i škole u gradovima), bolje prometne dostupnosti, trenda odlaska sa sela u grad te geografskog položaja u općini. Neki navode obiteljske razloge (posao roditelja, razvod roditelja, preseljenje iz drugih sredina, određenu školu polaze starija braća i sestre učenika, blizina djedova i baka), a neki navode razloge socijalnog okruženja (žele izbjeći visoki udio učenika romskog podrijetla).

Roditelji odnosno skrbnici često upisuju školske obveznike u školu kojoj ne pripadaju prema upisnom području, a razlozi koje najčešće navode su dobra organizacija rada i opremljenost te druge škole. Dobra organizacija rada škole podrazumijeva rad u jednoj smjeni, mogućnost uključivanja učenika u produženi boravak, rad u razrednim odjelima s manjim brojem učenika, nepostojanje kombiniranih razrednih odjela, optimalan broj učenika u razredu, rejting škole, ekipiranost stručne službe, sportsku dvoranu, zadovoljstvo školskom kuhinjom, mogućnost bavljenja sportom, prostran zeleni okoliš i opremljenost škole (e-dnevnici i druga informatička opremljenost, dizalo).

Ispitani ravnatelji također navode da roditelji upisuju djecu u škole koje ne pripadaju njihovim upisnim područjima zbog kvalitete rada nastavnika, školskog ozračja i suradničkih odnosa svih dionika. To podrazumijeva stručnu zastupljenost nastave, stalno zaposlen učiteljski

kadar bez fluktuacije djelatnika na pojedinim radnim mjestima, potpunu stručnu službu (pedagoga, psihologa, defektologa i dr.), profesionalnost i odgovornost u radu, kvalitetu rada učitelja i vodstva škole, ugodnu radnu atmosferu, dobre suradničke odnose učitelja i učenika, učitelja i roditelja, svih zaposlenika škole te škole i lokalne zajednice.

Također, ispitani ravnatelji smatraju da roditelji upisuju svoju djecu u škole upisnog područja kojemu ne pripadaju zbog programa koji ih privlače (raznolikih izvannastavnih aktivnosti, dodatne i dopunske nastave, programa osnovnog glazbenog obrazovanja, organizacije priprema za natjecanja, posebnih odgojno-obrazovnih programa za učenike s teškoćama u razvoju i rada s darovitim učenicima). Neke su škole privlačne zbog nastave na jeziku i pismu nacionalnih manjina, a neke zbog toga što roditelji žele da njihova djeca pohađaju nastavu na hrvatskom jeziku („u suprotnom bi imali nastavu na mađarskom jeziku").

Pojedini ispitani ravnatelji smatraju da su roditelji zainteresirani za upis svoje djece u školu upisnog područja kojemu ne pripadaju zbog kvalitete nastave, učenja i poučavanja (zbog različitih metoda i oblika rada – istraživačke, terenske i izvanučioničke nastave te zbog mogućnosti putovanja učenika preko Erasmusa+, dobrih rezultata na natjecanjima i dobrih postignuća za nastavak školovanja).

5.2. Prijedlog razvojnih mjera za intervencije u mreži škola

„Planiranje u prostoru podrazumijeva razmatranje razvojnih potreba i prikladnosti specifičnih mjera, funkcija i namjena površina s obzirom na obilježja određenoga područja" (Radeljak, 2012, 346). Mreža škola i upisna područja osnovnih škola Hrvatske heterogene su morfologije i nije moguće donijeti jedinstvene razvojne mjere za intervencije u mreži škola na nacionalnoj razini. Moguće je primijeniti različite koncepte i pristupe za planiranje i donošenje tih razvojnih mjera. Za promišljanje o budućem razvoju mreže škola moguće je primijeniti neka od načela LEADER pristupa[249] (usmjerenoga na razvoj ruralnih područja), načelo temeljeno na osobitostima područja i načelo odozdo prema gore. Svako upisno područje ima svoja obilježja, potencijale, posebnosti i prepoznatljivost te na njima treba graditi prijedloge za budući razvoj. Pritom je važno uključiti lokalnu zajednicu. Planske akcije uređenja na lokalnoj razini pojavljuju se već u starom vijeku, o čemu svjedoče rasporedi ulica i važnijih objekata u drevnim naseljima, a planiranje na regionalnoj i nacionalnoj razini pojavljuje se između dvaju svjetskih ratova, a u većini zemalja nakon Drugoga svjetskog rata (Vresk, 1990). Jedna je od metoda u

[249] LEADER pristup odnosi se na razvoj ruralnih područja. LEADER (iz francuskog izraza *Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale*) je kratica koja označava „vezu među aktivnostima razvoja ruralnog gospodarstva".

istraživanju i planiranju prostora metoda scenarija (Gausemeier et al., 1998; Bradfield et. al., 2005; Godet, 2000; Radeljak Kaufmann, 2016). U kontekstu regionalnog planiranja scenarij se najčešće definira kao opis budućeg stanja i tijeka događaja koji omogućuje napredak od sadašnjega prema budućem stanju, a koji je temeljen na kompleksnoj mreži utjecajnih čimbenika (Radeljak Kaufmann, 2016). „Svrha izrade scenarija vezana je uz sagledavanje postojećih trendova razvoja u prostoru, promišljanje mogućih i poželjnih smjerova budućeg razvoja, postavljanje kvalitetne osnove za donošenje odluka u prostornom planiranju te razradu strategija radi postizanja postavljenih planerskih ciljeva" (Radeljak Kaufmann, 2016, 55). Prostor u cjelini ili njegovi određeni dijelovi u određenom vremenu i kontekstu društveno-povijesnog razvoja djeluju kroz mnoštvo faktora i elemenata prirodne osnove i/ili društvene nadgradnje (Šterc i Komušanec, 2013). Zbog promjena u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske nužno je revalorizirati mrežu škola.

Formiranju mreže škola u Hrvatskoj prethodile su promjene kroz povijesna razdoblja, a posljednja je odluka o mreži škola donesena 2011. godine. Mreža osnovnih škola podložna je izmjenama. Mijenjaju se broj učenika, broj razrednih odjela, materijalno-tehnički uvjeti, prometna dostupnost i kvaliteta rada škole. Treba li mrežu škola ekonomski racionalizirati ili optimizirati? Ekonomska racionalizacija omogućuje novčane uštede i cilj joj je povećanje efikasnosti obrazovnog sustava, a ako nije praćena realokacijom sredstava u svrhu povećanja kvalitete obrazovanja, onda postaje kontraproduktivna (Babin i Lažetić, 2016). Ekonomska racionalizacija mreže škola ne poboljšava kvalitetu obrazovanja i ne utječe na učinkovitost škola te može izazvati i niz negativnih posljedica (zatvaranje malih područnih škola u depopulacijskim područjima, smanjivanje broja razrednih odjela uz istodobno povećavanje broja učenika u razredima, povećanje broja učenika po jednom učitelju). Moguće je govoriti o racionalizaciji korištenja uštođenih sredstava koja su nastala optimizacijom mreže škola. Uštođena sredstva treba iskoristiti za unapređenje svih segmenata obrazovanja.

Optimizacijom mreže škola može se poboljšati dostupnost i kvaliteta obrazovanja u svim dijelovima Hrvatske. Prema *Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije* pri optimizaciji mreže škola treba uvažiti demografska kretanja, geografske specifičnosti i potrebe gospodarstva u skladu s potrebama lokalne zajednice. Sedmi cilj *Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije*[250] odnosi se na osiguravanje optimalnih uvjeta rada odgojno-obrazovnih ustanova.

[250] Mjera 7.1.3. provesti analizu mreže osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova s gimnazijskim programima po županijama/regijama, analizirati materijalne i kadrovske uvjete rada u školama po županijama/regijama, procijeniti potrebe u sustavu odgoja i obrazovanja – izraditi kriterije za optimizaciju mreže škola.
Mjera 7.1.4. izraditi projekt optimalne mreže škola i mjera 7.1.5. uspostaviti optimalnu mrežu osnovnoškolskih ustanova i srednjih škola s gimnazijskim programima.

Stanje u mreži škola treba permanentno pratiti, dopunjavati novim podatcima ili ažurirati postojećim podatcima kako bi donesene odluke bile objektivnije i valjanije. Tomu bi pridonijelo formiranje jedinstvene baze podataka te korištenje moderne informatičke tehnologije s izradom geoprostornih analiza. U Hrvatskoj ne postoji informacijski sustav koji obuhvaća varijable najvažnijih faktora koji opisuju stanje mreže škola i to na razini upisnih područja za korekcije i intervencije u mreži škola. Zbog toga razvijene države uspostavljaju sustav za upravljanje informacijama o obrazovanju (*Education Management Information System* – EMIS). Taj sustav registrira i prati varijable različitih elementa (ulazi u sustav, procesi u sustavu i izlazi iz sustava) te varijable relevantnih aspekata u okolini obrazovanja (Powell, 2006).

Proces optimizacije trebao bi biti neprekidan i ciklički te bi trebao uključiti:

- snimanje stanja mreže škola (analiza statističkih podataka, terensko rekognosciranje, ispitivanje o dobrim i lošim stranama mreže i potrebama za unapređenjem)
- izradu kriterija za intervencije u mreži škola
- evaluiranje prikupljenih podataka (procjenu potreba prema prioritetima)
- identificiranje problemskih upisnih područja i određivanje potrebnih mjera za rješavanje problema
- intervencije i korekcije u mreži škola i pripadajućim upisnim područjima
- permanentno praćenje i unapređenje mreže škola i upisnih područja.

Mjere za optimizaciju moraju se donositi uvažavajući lokalne specifičnosti, a ne na temelju nacionalnih prosjeka. Pri donošenju razvojnih mjera za intervencije u mreži škola važno je identificirati ključne faktore, a potom se usmjeriti na donošenje relevantnih mjera. „Stanovništvo je temelj svih prostornih, regionalnih, gospodarskih, društvenih i inih planiranja, osnovni je prostorni resurs i potencijal te je u svakoj zemlji nacionalni strateški interes" (Šterc i Komušanec, 2012, 694). Demografski trendovi ključni su za planiranje odluka o statusnim promjenama škola, ali i za donošenje ostalih razvojnih mjera. Prijedlog razvojnih mjera na izdvojenim primjerima može poslužiti kao mogući model za intervencije u mreži škola te na taj način pridonijeti regionalnom razvoju Hrvatske.

Najprimjerenija razina prostorne analize za intervencije u mreži škola je razina upisnih područja. U ovom je radu za istraživanje razvoja mreže škola primijenjen geografski pristup. Taj pristup uključuje varijable općegeografskog ili lokacijskog, demografskog, ekonomskog i obrazovnog faktora koje mogu poslužiti za snimanje stanja mreže škola. Prostor treba promatrati „kao faktor globalnih zbivanja (...) i okvira identiteta u relaciji prostor – granice – stanovništvo" (Šterc i Komušanac, 2014, 10). U ovome radu izrađena je regionalizacija upisnih

područja Hrvatske prema geografskim regijama i županijama te prema broju i statusu matičnih škola (samostalna upisna područja, samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama i integrirana upisna područja). Tipologijom upisnih područja izdvojeno je pet tipova za svaku vrstu upisnih područja. Stvorena je baza podataka za 569 upisnih područja osnovnih škola Hrvatske na temelju koje je moguće dati prijedloge razvojnih mjera za intervencije u postojećoj mreži škola.

Prijedlog razvojnih mjera za intervencije u mreži škola grupiran je prema obilježjima tipova upisnih područja i stupnju prioriteta za intervencije u mreži škola. Tom prijedlogu prethodi opći prijedlog smjernica za intervencije u mreži škola na nacionalnoj razini koji je u skladu sa *Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi*, *Strategijom obrazovanja, znanosti i tehnologij*e te ostalim zakonskim i podzakonskim aktima koji se odnose na politike obrazovanja i regionalnog razvoja Hrvatske.

Opći prijedlozi smjernica za intervencije u mreži škola na nacionalnoj razini su:

- ustrojiti mrežu škola da upisnim područjima budu obuhvaćeni svi školski obveznici – s ciljem ostvarivanja prava na obrazovanje svih struktura stanovništva (donesena mreža škola ne smije biti uzrokom neredovitog pohađanja škole)
- osigurati kvalitetno obrazovanje dostupno svima pod jednakim uvjetima i u skladu sa sposobnostima svakoga učenika
- zadržati besplatni model školovanja
- integrirati sustav obrazovanja uz projekciju gospodarskih prioriteta i potreba nacionalne ekonomije
- provoditi redovita istraživanja o stanju u mreži škola (prikupljati, pratiti i analizirati podatke o pohađanju i završavanju osnovnoškolskog obrazovanja)
- korigirati prema potrebi granice upisnih područja (ne uzimati kriterij granice administrativno-teritorijalne jedinice općina i Gradova; granice upisnih područja mogu se proširiti i na teritorij susjedne općine ako konfiguracija terena, prometna infrastruktura i sl. učenicima omogućuju lakše pohađanje škole)
- riješiti problem vođenja obrazovne statistike Hrvatske na različitim razinama i s različitim pokazateljima kvalitete obrazovanja (podatci o ulazima, procesima i ishodima obrazovanja pojedinog učenika)
- donijeti konkretne dugoročne mjere i akcije za sprečavanje smanjivanja broja učenika

- pokrenuti vanjsko vrednovanje odgojno-obrazovnih ustanova (provoditi vanjsko vrednovanje škola prema propisanim standardima i instrumentima) s ciljem osiguravanja kvalitete rada osnovnih škola
- donijeti kriterije za optimizaciju mreže osnovnih škola prema specifičnostima upisnih područja
- koordinirati aktivnosti vezane uz optimizaciju mreže škola sudjelovanjem lokalne sredine i uključivanjem svih relevantnih partnera (tijela, agencije i instituti iz sustava odgoja i obrazovanja)
- poticati izradu godišnjih izvještaja s prikazom stanja mreže škola na razini upisnih područja, županija i regija.

Održivost obrazovne funkcije najuže je povezana s demografskim faktorom. Male seoske škole ne bi trebalo zatvarati. One ovise o demografskim strukturama u sredini u kojoj se nalaze, ali isto tako i same utječu na demografsko stanje jer ako mjesto ostane bez škole, brzo ostane i bez stanovništva. Škole upisnih područja u kojima je obrazovna funkcija teško održiva trebale bi postati višefunkcionalni centri (pored obrazovne funkcije trebale bi preuzeti i druge funkcije, npr. kulturne, administrativne i uslužne) i pokretati lokalne seoske zajednice. Prostore područnih četverorazrednih osnovnih škola trebalo bi prenamijeniti u resursne centre za pružanje pomoći redovitim školama, učiteljima i obiteljima ili u centre za osnovno obrazovanje odraslih. Moguće je izdvojiti prijedloge razvojnih mjera za intervencije u mreži škola prema tri stupnja prioriteta upisnih područja ovisno o održivosti obrazovne funkcije (tab. 31, tab. 32 i tab. 33).

Tab. 31. Prijedlog razvojnih mjera za intervencije u mreži škola za upisna područja prvog stupnja prioriteta (teško održive i ugrožene obrazovne funkcije)

Stupanj prioriteta	Prvi stupanj – teško održiva i ugrožena obrazovna funkcija
Tipovi upisnih područja	Demografski i gospodarski oslabljena upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (A1) (samostalna upisna područja) Demografski oslabljena upisna područja s malim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (A2) (samostalna upisna područja) Demografski i gospodarski oslabljena upisna područja s vrlo malim školama i teško održivom obrazovnom funkcijom (B1) (samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama) Demografski oslabljena upisna područja manjih površina s ugroženom obrazovnom funkcijom (B2) (samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama) Demografski i gospodarski stabilna integrirana upisna područja manjih površina s optimalnim školama i ugroženom obrazovnom funkcijom (C2) (integrirana upisna područja)
Opća obilježja	Prevladavaju vrlo rijetko i rijetko naseljena upisna područja s intenzivnim depopulacijskim procesima. Nalaze se na višim nadmorskim visinama. Sjedišta upisnih područja imaju nizak indeks razvijenosti (1. i/ili 2. skupina indeksa razvijenosti). Prema broju učenika i razrednih odjela prevladavaju vrlo male, male i optimalne škole. U tim je upisnim područjima otežana prometna dostupnost te ih ima na otocima.
Prijedlog razvojnih mjera	• Ublažiti proces depopulacije upisnih područja provođenjem pronatalitetne politike • Povećati životni standard stanovništva pojedinih upisnih područja • Pružiti podršku učenicima iz osjetljivih socioekonomskih skupina s ciljem neprekidanja školovanja (stipendije, domovi, plaćanje putnih troškova do škole, prehrana učenika, osiguravanje uvjeta za vježbanje i rad u školi i sl.) • Financijski stimulirati upisna područja niskih indeksa razvijenosti i nižeg socioekonomskog statusa roditelja te manje i teže dostupnih svih obrazovnih, kulturnih i znanstvenih sadržaja (otočne škole, brdsko-planinska područja) • Optimizirati mrežu škola • Osigurati troškove prijevoza (plaćanje ili subvencioniranje karata) za učenike iz udaljenih mjesta i obitelji nižeg socioekonomskog statusa • Smanjiti fluktuaciju učiteljskog kadra u školama upisnih područja ovog stupnja prioriteta • Širiti informatizaciju i digitalizaciju u školama ovih upisnih područja

Izvor: obrada autora

Tab. 32. Prijedlog razvojnih mjera za intervencije u mreži škola za upisna područja drugog stupnja prioriteta (oslabljene obrazovne funkcije)

Stupanj prioriteta	Drugi stupanj – oslabljena obrazovna funkcija
Tipovi upisnih područja	Velika slabije gospodarski razvijena upisna područja s oslabljenom obrazovnom funkcijom (A3) (samostalna upisna područja) Demografski i gospodarski stabilna upisna područja velikih površina s oslabljenom obrazovnom funkcijom (B3) (samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama) Demografski oslabljena i gospodarski slabije razvijena upisna područja vrlo velikih površina s velikim školama i oslabljenom obrazovnom funkcijom (C3) (integrirana upisna područja)
Opća obilježja	Prevladavaju upisna područja velikih površina s izraženim depopulacijskim procesima. Nalaze se na višim nadmorskim visinama. Sjedišta upisnih područja imaju nizak indeks razvijenosti (1. i/ili 2. skupina indeksa razvijenosti). Prema broju učenika i razrednih odjela prevladavaju male, optimalne i velike škole. U tim je upisnim područjima otežana prometna dostupnost te ih ima na otocima.
Prijedlog razvojnih mjera	• Spriječiti zatvaranje malih škola u velikim upisnim područjima • Vratiti status matičnosti područnim osmorazrednim školama s više od 120 učenika • Smanjiti radijus upisnog područja u upisnim područjima u kojima su velike udaljenosti između mjesta prebivališta i škole • Osuvremeniti prometnu infrastrukturu • Povećati sigurnost učenika u prometu • Povećati dostupnost pristupa internetu

Izvor: obrada autora

Tab. 33. Prijedlog razvojnih mjera za intervencije u mreži škola za upisna područja trećeg stupnja prioriteta (održiva i perspektivna obrazovna funkcija)

Stupanj prioriteta	Treći stupanj – održiva i perspektivna obrazovna funkcija
Tipovi upisnih područja	Demografski i gospodarski stabilnija upisna područja s održivom obrazovnom funkcijom (A4) (samostalna upisna područja) Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja manjih površina s održivom obrazovnom funkcijom (B4) (samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama) Demografski stabilna i gospodarski slabije razvijena upisna područja manjih površina s vrlo velikim školama i održivom obrazovnom funkcijom (C4) Gusto naseljena upisna područja s vrlo velikim školama i perspektivnom obrazovnom funkcijom (A5) (samostalna upisna područja) Demografski stabilna i gospodarski razvijena upisna područja s perspektivnom obrazovnom funkcijom (B5) (samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama) Demografski propulzivna i gospodarski stabilna upisna područja malih površina s perspektivnom obrazovnom funkcijom (C5) (integrirana upisna područja) Integrirano upisno područje osnovnih škola grada Zagreba (C1) (integrirana upisna područja)
Opća obilježja	Prevladavaju stabilna i gusto naseljena upisna područja u blizini regionalnih i makroregionalnih centara. Imaju povoljan geografski položaj i nalaze se u prostorima u kojima su prisutni procesi litoralizacije. Prema broju učenika i razrednih odjela prevladavaju velike i vrlo velike škole.
Prijedlog razvojnih mjera	• Optimizirati mrežu škola u gusto naseljenim područjima • Organizirati mrežu škola bez područnih škola (u pravilu) – lokacija škola određena je urbanističkim planovima razvoja naselja • Izgraditi nove škole u gusto naseljenim područjima • Prenamijeniti školske prostore • Uvesti druge programe (uz postojeće) u školske ustanove (npr. programe za predškolsku djecu, za obrazovanje odraslih) • Osigurati vanjski prostor za rekreaciju učenika • Ukinuti kombinirane razredne odjele gdje god je to moguće • Proširiti kapacitete za produženi boravak djece • Uvesti rad u jednoj smjeni u svim školama • Otvoriti učeničke domove prema potrebama učenika gdje je to opravdano

Izvor: obrada autora

Dok pojedina upisna područja karakteriziraju velika gustoća naseljenosti, dobra prometna povezanost, velike škole (prema kriteriju broja učenika i razrednih odjela), gospodarsko i socijalno restrukturiranje te održiva i perspektivna obrazovna funkcija, druga upisna područja suočena su s iseljavanjem stanovništva, izrazitim procesom starenja stanovništva, opadanjem broja učenika i razrednih odjela, pojavom vrlo malih i malih škola, manjom prometnom dostupnošću, dinamičnim reljefom, smanjenjem gospodarskog razvoja te oslabljenom, ugroženom i teško održivom obrazovnom funkcijom. Kod optimizacije mreže škola Hrvatske valja promisliti o navedenim specifičnostima i okvirnim prijedlozima za intervencije u mreži škola.

6. UTJECAJ MREŽE ŠKOLA NA REGIONALNO PLANIRANJE I OBRAZOVANJE BUDUĆIH UČITELJA GEOGRAFIJE

Spoznaje o budućoj mreži osnovnih škola iz perspektive demografskog i regionalnog razvoja Republike Hrvatske u velikoj mjeri utječu na planiranje obrazovanja budućih učitelja geografije te na potrebe za učiteljima geografije na tržištu rada.

6.1. Kompetencije učitelja i obrazovanje budućih učitelja geografije

U Hrvatskoj je organizirana nastava za učenike osnovne škole od prvog do četvrtog razreda i za učenike od petog do osmog razreda, a izvode je razredni učitelji odnosno predmetni učitelji. Geografija je nastavni predmet u osnovnoj školi koji se poučava od petog do osmog razreda. Neposredni odgojno-obrazovni rad učitelja geografije podrazumijeva redovitu nastavu, izbornu nastavu, dopunsku nastavu i dodatni rad, izvannastavne aktivnosti i razredništvo (*Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi*, Narodne novine 34/2014). Društvene promjene nameću školi i učitelju nove obveze, uloge i mogućnosti. „Nužno je razvijati novi model škole s kreativno-inovativnim osnovama paradigmatske naravi, dakako s paralelnim razvojem pedagoških kompetencija učitelja" (Jurčić, 2012, 13). Prema navedenome učitelj u današnjoj osnovnoj školi treba imati razvijene različite kompetencije da bi udovoljio zahtjevima današnje škole.

Kompetencije podrazumijevaju znanja, vještine i osobine ličnosti (Brust Nemet, 2013), a prema Foro (2015) su podijeljene na ključne profesionalne kompetencije (predmetna, metodološka, socijalna i samokompetencija) i praktične kompetencije. Hrvatić i Piršil (2007) kompetencije definiraju kao kombinacije znanja, vještina, stajališta, motivacije i osobnih karakteristika koje pojedincu omogućuju da aktivno i učinkovito djeluje u određenoj (specifičnoj) situaciji. Prema Palekčiću (2005) postoje sadržajno-predmetne kompetencije, dijagnostičke kompetencije, didaktičke kompetencije, kompetencije u vođenju razreda i empirijsko istraživanje učinkovitosti koje pripada pedagoškim kompetencijama učitelja. U Europskom referentnom okviru kompetencije su definirane kao kombinacija znanja, praktičnih, kognitivnih i socijalnih vještina te stavova i vrijednosti relevantnih za određeni profesionalni i životni kontekst (Vizek Vidović i dr., 2014). Prema tom okviru postoji osam ključnih kompetencija: komunikacija na materinskom jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, digitalna

kompetencija, kompetencija učiti kako učiti, socijalna i građanska kompetencije, inicijativnost i poduzetnost te kulturna svijest i izražavanje. Sve su ključne kompetencije jednako važne jer svaka od njih može pridonijeti uspješnom životu u društvu znanja.

Nastava je organizirana raspoređivanjem učenika u razredne odjele. Prema *Državnome pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* (2008) razredni je odjel skupina učenika približne životne, obrazovne i emotivne dobi istog razreda. Razredni odjel ima najviše 28 učenika. Ukupne tjedne obveze učitelja i stručnih suradnika u školi utvrđene su u 40-satnom radnom tjednu godišnjim planom i programom rada u skladu s nacionalnim kurikulumom, nastavnim planom i programom te školskim kurikulumom. Učitelji geografije izvode nastavu Geografije u redovitim razrednim odjelima, a u nekim planinskim i otočnim školama moguće je organizirati nastavu i za učenike od petog do osmog razreda u kombiniranim razrednim odjelima (*Nastavni plan i program za osnovnu školu*, 2006, 13). Učitelji razredne nastave poučavaju više nastavnih predmeta (šest), a u predmetnoj je nastavi angažiran po jedan učitelj odgovarajuće struke za pojedini nastavni predmet. Učitelji predmetne nastave, pa tako i učitelji geografije, osim što poučavaju sadržaje nastavnog predmeta, preuzimaju i ulogu razrednika odnosno voditelja razrednog odjela, ali i druga zaduženja koja se odnose na odgojno-obrazovni proces i koja uspijevaju realizirati jer posjeduju različite kompetencije. Također, učitelji osim što poučavaju učenike, često sudjeluju u organizaciji školskih priredba, jednodnevnim i/ili višednevnim izletima s učenicima, izvanučioničkoj, terenskoj i projektnoj nastavi, vrednovanju i ocjenjivanju učenika, zaključivanju ocjena, organizaciji školske prehrane te svakodnevno surađuju s roditeljima i ostalim dionicima odgojno-obrazovnog procesa, društva i zajednice. Također, učitelji sudjeluju u različitim tijelima i povjerenstvima te su dužni permanentno se stručno usavršavati.

Kvaliteta nastavnog rada pokazatelj je stručne spreme učitelja. Učenici uče na različite načine pa moderna nastava treba biti proces aktivnog i partnerskog stjecanja kompetencija u pedagoškom suodnosu učenika i učitelja, nastavnih sredstava, pomagala i medijskog posredovanja (Skupnjak, 2011). Iako se za učenje kaže da je rezultat vlastite psihičke aktivnosti, ono ovisi o načinima učiteljeva poučavanja, odnosno o nastavnim metodama koje učitelji primjenjuju u svojemu svakodnevnom radu s učenicima (Vranković, 2014). Učenje činjeničnog i faktografskog znanja sve je više zamijenjeno usvajanjem određenih ključnih kompetencija. Učitelj više nije prenositelj znanja i informacija, već postaje voditelj koji otkriva talente svojih učenika, poučava ih, inspirira i usmjerava (Jensen, 2003). Za kvalitetno izvođenje nastavnog procesa postavljen je niz pitanja vezanih uz nove uvjete rada naših učitelja od primjene različitih

nastavnih metoda, rada u kombiniranim razrednim odjelima, primjeni informatičke opreme, rada na različitim projektima financiranima iz Europske unije, rada s učenicima s posebnim potrebama i sl.

Kombinirani razredni odjel čini skupina učenika sastavljena od dvaju, triju ili četiriju razreda te se često pojavljuje u školama s malim brojem učenika. Kombinirani razredni odjeli često se pojavljuju u razrednoj nastavi, no u novije vrijeme sve se češće pojavljuju i u predmetnoj nastavi pa su učitelji geografije suočeni i s drukčijom organizacijom nastave. U ispitivanju ravnatelja osnovnih škola o perspektivama budućeg razvoja mreže škola u Hrvatskoj jedna je od tvrdnja glasila *Učitelji predmetne nastave Vaše škole kompetentni su za rad u kombiniranim razrednim odjelima predmetne nastave*. Oko 45 % ispitanih ravnatelja osnovnih škola procijenilo je da učitelji uopće nisu ili su vrlo malo kompetentni za rad u kombiniranim razrednim odjelima (sl. 46). Tipologijom upisnih područja izdvojeno je više od 50 upisnih područja s karakteristikama teško održive obrazovne funkcije. U tim upisnim područjima postoji opasnost od uvođenja kombiniranih RO u predmetnoj nastavi, a u nekima je to redovita i uobičajena praksa.

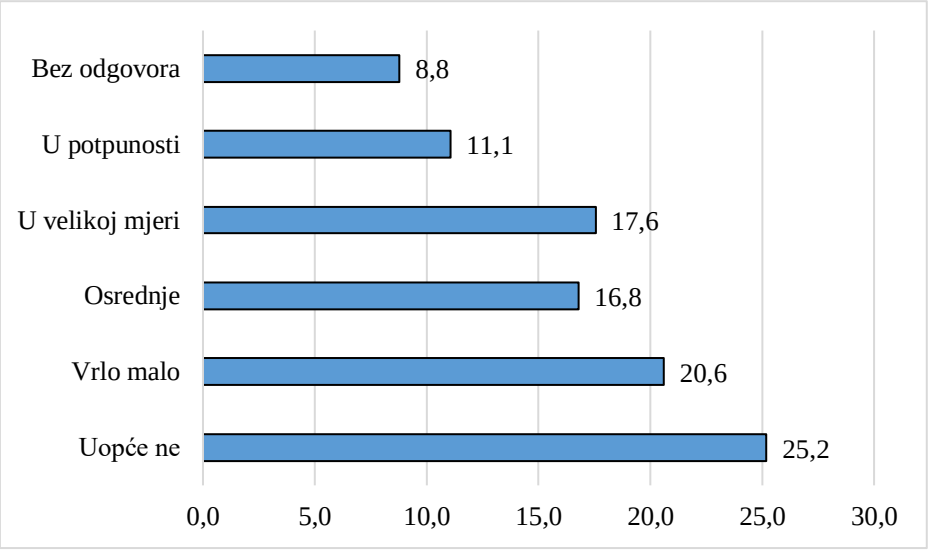

Sl. 46. Procjene ravnatelja osnovnih škola (u postotcima) o kompetentnosti njihovih učitelja za rad u kombiniranim razrednim odjeljenjima

Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

Učitelji u školi također organiziraju i druge oblike rada koji proizlaze iz nastavnog plana i programa, godišnjeg plana i programa škole, školskog kurikuluma i *Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* poput izvanučioničke i/ili terenske nastave, projektne nastave i sl. Na pitanje ravnateljima o tome organiziraju li učitelji aktivnosti u neposrednom okruženju škole (terensku nastavu, izvanučioničku nastavu itd.), kojima potiču učenike na

istraživačku nastavu i razvoj ekološke svijesti, potvrdno je odgovorilo oko 75 % ispitanih ravnatelja (sl. 47).

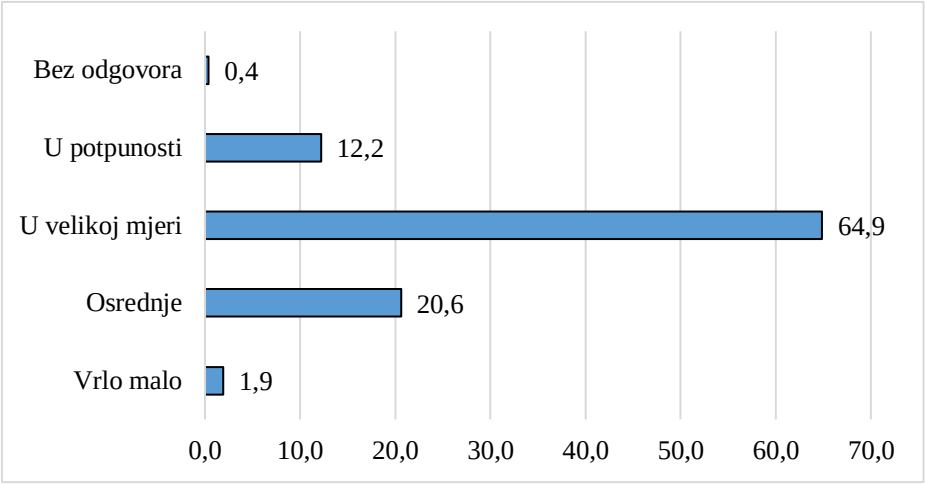

Sl. 47. Procjene ravnatelja osnovnih škola (u postotcima) o organiziranju izvanučioničke i terenske nastave te ostalih aktivnosti u neposrednom okruženju škole

Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

Osim uobičajenih metoda rada škole imaju mogućnost uključiti se u projekte financirane sredstvima iz Europske unije. Na pitanje ravnateljima provode li se u njihovim školama projekti financirani sredstvima iz Europske unije oko 65 % ispitanih ravnatelja odgovorilo je da takve projekte uopće ne provode ili ih provode vrlo malo (sl. 48).

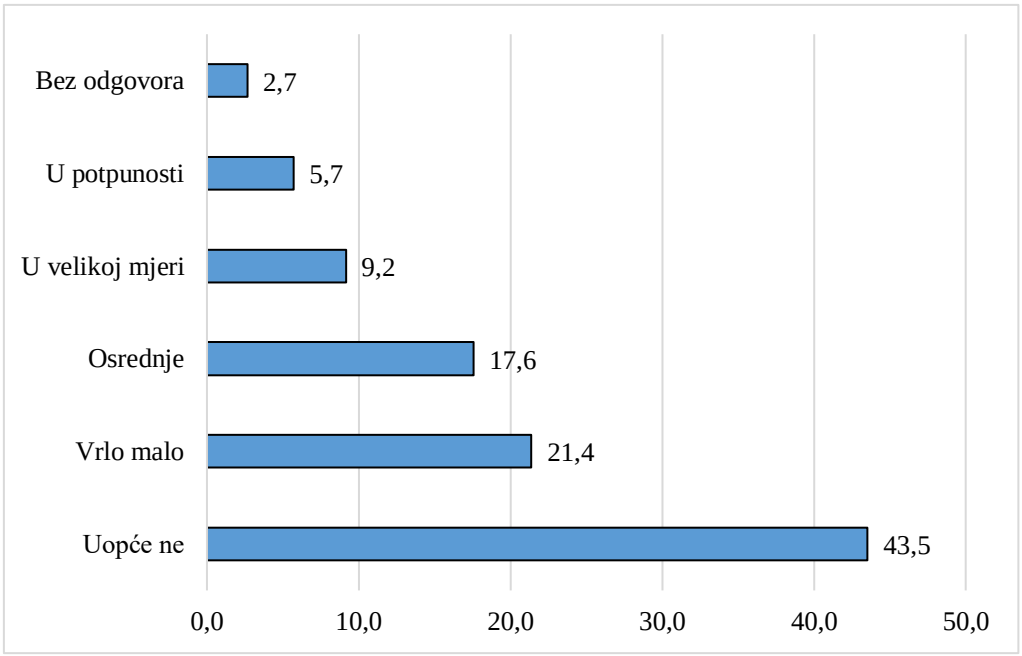

Sl. 48. Procjene ravnatelja osnovnih škola (u postotcima) o provedbi projekata u školi financiranim sredstvima iz Europske unije

Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

Informatizacija škola i tehnološki napredak doveo je do potrebe jačanja digitalne kompetencije učitelja razredne i predmetne nastave te učitelja geografije. U anketnom ispitivanju ravnatelja osnovnih škola jedna od tvrdnja glasila je *Učitelji geografije Vaše škole su informatički pismeni*. Oko 80 % ispitanih ravnatelja procijenili su da su učitelji geografije u velikoj mjeri ili u potpunosti informatički pismeni (sl. 49).

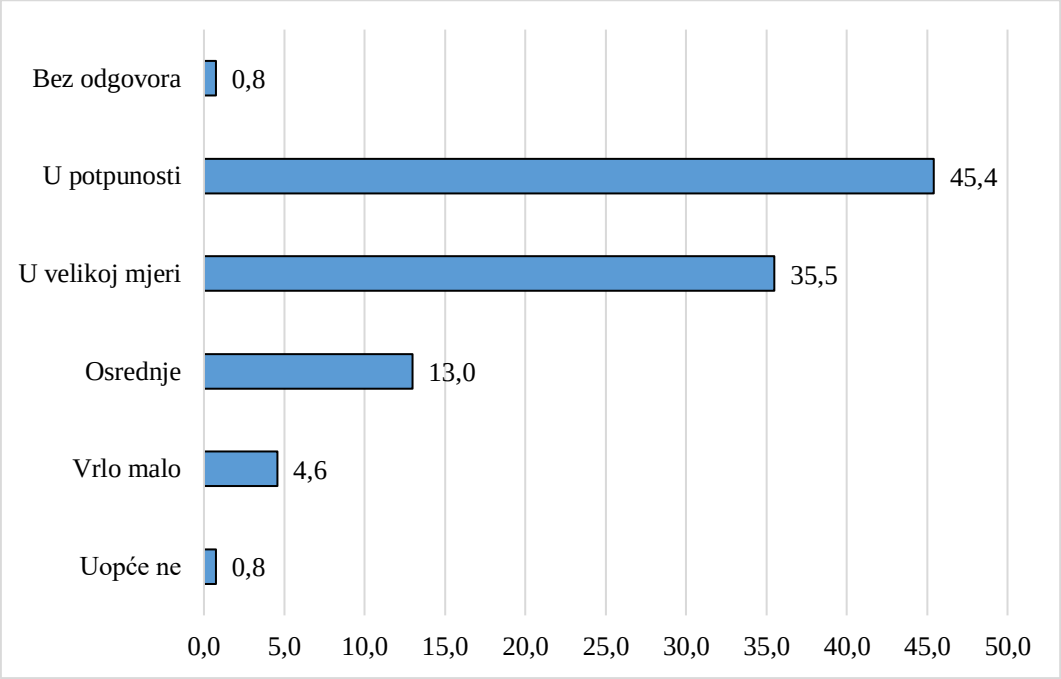

Sl. 49. Procjene ravnatelja osnovnih škola (u postotcima) o informatičkoj pismenosti učitelja geografije

Izvor: Anketno ispitivanje ravnatelja osnovnih škola, 2014. godine

Donošenjem temeljnih strateških dokumenta u području obrazovanja u Hrvatskoj *(Nacionalni okvirni kurikulum, Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije, Zakon o hrvatskom kvalifikacijskom okviru*) moguće je uočiti promjenu obrazovne paradigme i pristup koji je usmjeren na učenika. Ciljevi su operacionalizirani kao ishodi učenja odnosno kao kompetencije. Prema Vizek Vidović i dr. (2014) kompetencije uključuju znanje i razumijevanje (teorijsko znanje u akademskome području, kapacitet za spoznaju i razumijevanje), znanje o tome kako djelovati (praktična primjena znanja u određenim situacijama) i znanje o tome kako biti (vrijednosti kao integralni elementi načina opažanja i življenja s drugima u društvenome kontekstu). Nakon donošenja *Zakona o hrvatskom kvalifikacijskom okviru* (2013) izrađivani su profesionalni standardi za pojedine profesije pa tako i učiteljske. Standard kvalifikacije za učitelje utemeljen je na suvremenim znanstvenim i praktičnim spoznajama o obilježjima

visokokvalitetne nastave. Ishodi učenja oslikavaju složenost učiteljske profesije, a formulirani su tako da potiču profesionalno djelovanje bez ograničavanja učiteljske autonomije i kreativnosti (Vizek Vidović i dr., 2015). Zahtjevi profesionalne uloge učitelja opisani su kroz sedam kompetencijskih područja, odnosno skupova ishoda učenja koji bi trebali biti provjereni u postupku stjecanja licence. To su: učenje i poučavanje, vrednovanje, okruženje za učenje, suradnja u školi, s obitelji i zajednicom, obrazovni sustav i organizacija škole, profesionalna komunikacija i interakcija te profesionalnost i profesionalni razvoj. Ta kompetencijska područja učitelji trebaju kontinuirano razvijati.

U skladu s političkim i gospodarskim promjenama, promjenama u školskom sustavu i dostignućima geografije kao znanosti kod nas i u svijetu nastava geografije u osnovnim i srednjim školama te na sveučilištima doživljava vrlo intenzivne promjene (Matas, 1996). Upravo na takvim promjenama počiva profesionalni razvoj pojedinca koji se proteže od inicijalnog obrazovanja tijekom sveučilišnih studija do različitih oblika stručnog usavršavanja tijekom rada u školi. Nastavničke su kompetencije na završetku studija geografije zadovoljavajuće razvijene (Vuk i Curić, 2014). U skladu sa svim promjenama u društvu, gospodarstvu i znanosti neki od prijedloga za inicijalno obrazovanje učitelja geografije obuhvaćaju sadržaje koji se odnose:

- na povijesni pregled razvoja sustava obrazovanja i mreže škola s prostorno-geografskog aspekta
- na funkciju obrazovanja kao čimbenik promjena u geografskom prostoru i gospodarskom razvoju Hrvatske
- na specifičnosti odgojno-obrazovnog rada u nastavi geografije – rad s učenicima posebnih odgojno-obrazovnih potreba (daroviti, učenici s teškoćama u razvoju), rad u kombiniranim razrednim odjelima, rad s djecom različitih etničkih struktura (inojezičari i dr.) i sl.
- na primjenu IKT-a u nastavi geografije
- na vanjsko vrednovanje odgojno-obrazovnog rada – aspekti kvalitete rada škola i prostorne specifičnosti
- na evaluaciju odgojno-obrazovnog rada – rezultati učenika pri vanjskom vrednovanju odgojno-obrazovnih ishoda i rezultati međunarodnih istraživanja u obrazovanju.

6.2. Regionalno planiranje i potrebe za budućim učiteljima geografije

Upisna su područja osnovnih škola Hrvatske zbog demografske dinamike podložna stalnim promjenama. Mijenja se veličina škole, što utječe na veličinu razrednog odjela i/ili na broj razrednih odjela razredne i predmetne nastave. Broj razrednih odjela pojedine škole, upisnog područja, županije i/ili regije važan je prediktor regionalnog planiranja obrazovanja budućih geografa, ali i regionalnog planiranja zapošljavanja učitelja geografije. S jedne strane treba pratiti demografske trendove i broj učenika (oni ukazuju na potrebe za brojem obrazovanih učitelja geografije i odgovaraju na pitanja *Koliko?*, *Gdje?* i *S kojeg područja?*), a s druge strane treba pratiti promjene u obrazovanju, obrazovnim politikama, načinima poučavanja i novim sadržajima (oni daju odgovor na pitanje *Što?* odnosno odgovaraju na pitanje koje sadržaje uvrstiti u program stručnog usavršavanja ili u programe inicijalnog sveučilišnog obrazovanja da bi učitelji mogli pratiti najnovije trendove u znanosti i obrazovanju). Sveučilišno geografsko obrazovanje se u Hrvatskoj odvija na Geografskom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu te na Odjelu za geografiju Sveučilišta u Zadru.

„Na temelju Uredbe Vlade Republike Hrvatske o praćenju, analizi i predviđanju potreba tržišta rada za pojedinim zvanjima te izradi i uzimanju u obzir preporuka za obrazovnu upisnu politiku (Narodne novine 93/2010), Hrvatski zavod za zapošljavanje izrađuje analizu i prognozu potreba tržišta rada za pojedinim kvalifikacijama. Analiza se provodi na temelju relevantnih statističkih podataka i pokazatelja o zapošljavanju nezaposlenih osoba prema programu obrazovanja i podatcima iz ankete poslodavaca. Također, za prognozu potreba tržišta rada za pojedinim kvalifikacijama uzimaju se u obzir strategije i planovi gospodarskog razvoja na regionalnoj i lokalnoj razini”[251]. Uz navedeno, za potrebe učiteljskog kadra posebno bi trebalo pratiti aktualno stanje u mreži škola prema administrativnoj podjeli na upisna područja osnovnih škola. Prema demografskim podatcima o broju učenika i razrednih odjela trebalo bi napraviti projekciju broja učenika za naredno četverogodišnje razdoblje te izdvojiti područja s perspektivnom obrazovnom funkcijom, ali i ona područja koja stagniraju ili koja su teško održiva ili koja su ugrožena. U ovom su radu tipologijom upisnih područja Hrvatske izdvojena takva područja. Za očekivati je da će u područjima u kojima dolazi do intenzivnog smanjivanja broja učenika potrebe za učiteljima biti manje. Također, treba pratiti podatke o odlascima učitelja u mirovinu. Ako je u upisnim područjima koja imaju perspektivnu obrazovnu funkciju

[251] Prema informacijama iz Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje http://www.hzz.hr/default.aspx?id=10354 (12. 04. 2017.).

i stabilan broj učenika veliki broj učitelja otišao u mirovinu, ona će imati najveću potrebu za novim učiteljima geografije. Također će to sveučilištima biti smjernica za upisne kvote. U upisnim područjima u kojima je obrazovna funkcija teško održiva ili ugrožena, broj učenika opada. U tim će se upisnim područjima pojavljivati viškovi učitelja geografije ili geografija neće biti deficitarno zanimanje. Prema izrađenoj tipologiji upisnih područja osnovnih škola Hrvatske možemo pretpostaviti da će upisna područja s održivom i perspektivnom obrazovnom funkcijom imati i veće potrebe za učiteljima geografije (PRILOG 1). Prema dokumentu Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje *Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja* izrađene su preporuke za povećanje ili smanjenje broja upisanih učenika i studenata u pojedine obrazovne programe. Pritom su u obzir uzeti i podatci o broju već upisanih učenika i studenata u pojedine obrazovne programe. Analize, prognoze i preporuke izrađene su na razini lokalnih tržišta rada kako su ih odredili regionalni i područni uredi Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. Lokalna tržišta rada uglavnom su županije, ali mogu biti i dijelovi županija te pojedinačni gradovi ili općine. Prema toj metodologiji preporuke iznesene za 2017. godinu su da u gradovima Sisačko-moslavačke županije (Sisku, Glini, Hrvatskoj Kostajnici i Petrinji) i općinama (Dvoru, Gvozdu, Donjim Kukuruzarima, Hrvatskoj Dubici, Majuru, Lekeniku, Martinskoj Vesi, Sunji i Topuskom) treba povećati broj upisanih i stipendiranih učenika ili studenata i to između ostaloga za Sveučilišni studij Geografija i povijest, smjer nastavnički.

Također, treba povećati broj upisanih i stipendiranih studenata Primorsko-goranske i Osječko-baranjske županije za Sveučilišni studij Geografije, nastavnički smjer. U Vukovarsko-srijemskoj županiji treba povećati broj upisanih i stipendiranih studenata iz gradova Vinkovaca, Županje i Otoka te iz općina Andrijaševci, Ivankovo, Jarmina, Nuštar, Nijemci, Stari Jankovci, Stari Mikanovci, Privlaka, Vođinci, Markušica, Bošnjaci, Cerna, Gradište, Štitar, Babina Greda, Drenovci, Gunja i Vrbanja. Preporuka je da se studente u Istarskoj županiji iz gradova Pule, Rovinja, Umaga, Buja, Novigrada i Vodnjana te općina Barban, Fažana, Galižana, Ližnjan, Marčana, Medulin, Svetvinčenat, Livade, Grožnjan i Oprtalj stipendira i upisuje na nastavnički smjer Geografije.

Kako je već naglašeno, kada je riječ o potrebama za učiteljima geografije u osnovnoj školi, bilo bi preciznije raditi analize i preporuke na razini upisnih područja osnovnih škola. Analizom stanja u mreži škola te izradom projekcije broja razrednih odjela s aspekta učitelja geografije za školsku godinu 2018./2019. moguće je zaključiti da je manji trend smanjenja potreba za učiteljima geografije na tržištu rada od zahtjeva za njihovim novim kompetencijama čime je potvrđena četvrta hipoteza ovoga rada.

7. ZAKLJUČAK

Oblikovanju današnje mreže škola u Hrvatskoj prethodile su brojne društveno-političke i znanstveno-tehnološke promjene. Skup osnovnoškolskih (matičnih i područnih) ustanova koje obavljaju odgojno-obrazovnu djelatnost na lokalnome i regionalnome području Hrvatske nazivamo mreža škola. Odluka o mreži škola je složeno geografsko, ekonomsko, pedagoško, socijalno i političko pitanje koje utječe na životne interese mladih i društva u cjelini. Obrazovanje i pravilan ustroj mreže škola važni su čimbenici koji utječu na društveno-gospodarski razvoj neke države, a društveno-gospodarski razvoj utječe na promjene u mreži škola. Niz je reformskih zahvata prethodio stvaranju današnje mreže osnovnih škola na području Hrvatske. Za razdoblje od donošenja prvog školskog zakona 1874. godine izdvojene su četiri etape u razvoju današnje mreže osnovnih škola, od 1874. do 1929. godine, od 1929. do 1960. godine, od 1960. do 1991. godine te nakon 1991. godine. Glavni je kriterij primijenjene periodizacije u razvoju mreže škola godina donošenja određenih ključnih školskih zakona. Hipoteza da je mreža škola u pojedinim povijesnim razdobljima oblikovana pod utjecajem aktualnoga školskog zakonodavstva djelomično je potvrđena. Analizirajući različite zakonske dokumente iz područja školstva od 1874. godine do danas, utvrđena su dva cilja, prvi je nastojanje da osnovnoškolsko obrazovanje postane obvezno, a drugi da traje osam godina. Unatoč brojnim naredbama, propisima i zakonima trebalo je više od pola stoljeća za ostvarenje prvog cilja. *Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji* iz 1929. godine prvi je školski zakon kojim je propisano osmogodišnje obvezno trajanje osnovne škole. Tek je u školskoj godini 1960./1961. sustavno ušlo u primjenu trajanje osnovne škole osam godina i to kao posljedica donesenog *Zakona o osnovnoj školi* iz 1959. godine. Da školstvo ima dugu tradiciju na našim prostorima, potvrđuje i brojnost škola koje su nastale već u prvoj etapi širenja mreže osnovnih škola. U kasnijim etapama mreža škola se postepeno širila da bi današnja obilježja poprimila donošenjem odluke o mreži škola i upisnih područja 2011. godine. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi* iz 2008. godine često je mijenjan i dopunjavan, ali je i danas aktualan za sve osnovne škole u Hrvatskoj.

Glavni je objekt istraživanja ovoga rada mreža osnovnih škola i obilježja upisnih područja s geografskog aspekta. Prema mreži škola iz 2011. godine, kriterijima matičnosti škola i broju škola u jednome upisnom području u radu su diferencirane tri skupine upisnih područja: samostalna upisna područja (A), samostalna upisna područja s osmorazrednim područnim školama (B) i integrirana upisna područja (C). Upisno je područje utvrđeno za svaku od 846 redovnih osnovnoškolskih ustanova koje su djelovale u školskoj godini 2010./2011.

Samostalnih je upisnih područja 452 i ona obuhvaćaju jedno ili više naselja iz kojih učenici, koji u njima imaju prijavljeno prebivalište, odnosno boravište, imaju pravo pohađati osnovnu školu kojoj gravitiraju. Iz skupine samostalnih upisnih područja izdvojeno je 66 samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama zbog činjenice da se u područnim osmorazrednim školama izvodi i predmetna nastava (koju realiziraju i učitelji geografije). Te školske jedinice djeluju u upisnom području zajedno s matičnom školom kao samostalne jedinice, ali bez rukovodećeg kadra. Integrirana upisna područja (njih 51) izdvojena su kao treća skupina jer u praksi tako funkcioniraju. Ta su upisna područja utvrđena kao zajedničko upisno područje dviju ili više osnovnoškolskih ustanova istog osnivača.

Prostorno-geografski kontekst u kojemu se nalazi pojedina škola te tradicija obrazovne djelatnosti važni su za održivost obrazovne funkcije pojedinoga tipa upisnog područja. Tipologijom upisnih područja osnovnih škola Hrvatske identificirana su i objašnjena zajednička obilježja pojedinih tipova upisnih područja osnovnih škola te su utvrđene zakonitosti u procesu njihova funkcioniranja, ali i predviđeni novi odnosi i posljedice u geografskome prostoru koji nastaju prožimanjem prirodnih i/ili društvenih faktora. Za tipologiju upisnih područja osnovnih škola Hrvatske primijenjene su multivarijatne analize na jedanaest varijabla. Korištene varijable su: broj naselja upisnog područja, površina upisnog područja i prosječna nadmorska visina sjedišta upisnog područja, gustoća naseljenosti upisnog područja 2011. godine, učenički kontingent 2011. godine, indeks promjene učeničkog kontingenta 2011./1961. godine, indeks promjene ukupnog broja učenika upisnog područja od prvog do osmog razreda 2011./2001. godine, promjena broja razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011./2001. godine, veličina škole prema broju razrednih odjela u predmetnoj nastavi 2011. godine te prosječna udaljenost od mjesta stanovanja do škole (u minutama) i indeks razvijenosti 2010. godine za jedinicu lokalne i područne (regionalne) samouprave u kojoj se nalazi sjedište matične škole. Tipologijom je za svaku vrstu upisnog područja (A, B, C) izdvojeno po pet tipova upisnih područja različitih karakteristika s posebnim osvrtom na održivost obrazovne funkcije od teško održive i ugrožene preko oslabljene i stabilne do perspektivne obrazovne funkcije. S teško održivom obrazovnom funkcijom je 51 upisno područje, a s perspektivnom 15 (uključujući i integrirano upisno područje grada Zagreba).

„Geografija je temeljni predmet općega građanskoga obrazovanja i odgoja te ne smije biti zanemarivana i marginalizirana, posebno u suvremenom dobu u kojem dominiraju globalizacijski procesi. S obzirom da je geografski odnosno prostorni identitet u nizu različitih identifikacija primaran i s obzirom da je prema nizu ključnih kriterija i složenosti ubrojen u identitet prvog reda veličine, u suvremenom svijetu nemoguće je uspješno snalaženje bez

geografije i geografske spoznaje svijeta" (Vuk i dr., 2015, 32). Geografski aspekt proučavanja mreže škola odnosi se i na sve prostorne analize kojima su utvrđene regionalne posebnosti. Proučavanjem demografskih struktura i obilježja upisnih područja utvrđeno je da oni najviše utječu na razvoj mreže škola čime je potvrđena druga hipoteza rada.

Provedeno je anketno istraživanje među ravnateljima osnovnih škola o perspektivama budućeg razvoja mreže osnovnih škola. Također, ispitana su mišljenja ravnatelja o značenju pojedinih geografskih faktora za budući razvoj mreže škola, a posebice o utjecaju pretpostavljenog najdominantnijeg demografskog faktora. Demografski faktor utječe na broj razrednih odjela i prostorni kapacitet škola, statusne promjene matičnosti škola i organizacijske promjene (pojavu kombiniranih razrednih odjela) te status učitelja u školi. Anketnim je ispitivanjem utvrđeno da su u idućima četirima godinama pod utjecajem geografskih faktora, a posebice demografskog faktora moguće sljedeće statusne i ostale promjene u obilježjima osnovnih škola: prelazak matične škole u područnu školu (gubljenje matičnosti), prelazak područne škole u matičnu školu (dobivanje matičnosti), pojava kombiniranih razrednih odjela u razrednoj nastavi i pojava kombiniranih razrednih odjela u predmetnoj nastavi. Statusne i ostale promjene u obilježjima osnovnih škola utječu, između ostalog, i na položaj učitelja geografije u pojedinoj školi, a odnose se na gubitak dijela satnice za učitelja geografije, gubitak jednog radnog mjesta za učitelja geografije, povećanje dijela satnice za učitelja geografije i potrebu za novim radnim mjestom za učitelja geografije.

U Hrvatskoj je na kraju školske godine 2010./2011. bilo ukupno 846 redovitih osnovnih škola koje su imale 1240 područnih škola od čega je bilo 109 područnih škola od prvog do osmog razreda. Te je škole pohađalo 348 318 učenika i za njih je nastava bila organizirana u 20 137 razrednih odjela. Više od polovine ukupnog broja razrednih odjela (11 252) činili su razredni odjeli razredne nastave, ali je u njima bilo samo 160 280 učenika razredne nastave što je 27 758 učenika manje nego u 8885 razrednih odjela predmetne nastave. Prosječna veličina jednog razrednog odjela na razini Hrvatske iznosi 17,3 učenika. U školskoj godini 2014./2015. broj osnovnih škola nije bio bitno promijenjen, ali neke su škole promijenile status matičnosti. Promjene su uočljive u broju razrednih odjela i u prosječnoj veličini pojedinoga razrednog odjela. U školskoj godini 2014./2015. redovite je osnovne škole u Hrvatskoj pohađalo 321 872 učenika u 19 629 razrednih odjela. Indeks promjene ukupnog broja učenika 2015./2011. godine iznosio je 92,4, što znači da je ukupan broj učenika smanjen za 7,6 %. Indeks promjene ukupnog broja razrednih odjela 2015./2011. iznosio je 97,5. Iz navedenog zaključujemo da se broj učenika brže smanjuje od broja razrednih odjela što će rezultirati specifičnim promjenama u prosječnoj veličini razrednih odjela. Dinamika promjena značajno se razlikuje među pojedinim

tipovima upisnih područja i tipovima škola, što uvjetuje produbljivanje razlika u uvjetima obrazovanja u pojedinim županijama Republike Hrvatske.

Prema projekciji broja učenika predmetne nastave u uvjetima zatvorene populacije u školskoj godini 2018./2019. bit će 160 990 učenika i 8299 razrednih odjela. Ovaj izračun broja učenika upućuje na stagnaciju u demografskim obilježjima škola i upisnih područja. Izuzmemo li iz analize integrirano upisno područje grada Zagreba prostorna i ukupna slika je drugačija. Prema projekciji broja učenika u upisnim područjima Hrvatske 2018./2019. školske godine (bez integriranog upisnog područja škola smještenih u gradu Zagrebu) u predmetnoj nastavi će biti 135 056 učenika raspoređenih u 7077 razrednih odjela što je manje u odnosu na 2014./2015. školsku godinu (bez grada Zagreba). U školskoj godini 2018./2019. broj učenika od petog do osmog razreda bit će smanjen za 1717 učenika, a broj razrednih odjela za 83 razredna odjela predmetne nastave što bi značilo gubitak radnih mjesta za oko osam učitelja geografije. Pozitivna demografska dinamika i kretanje broja učenika očekuje se u tipovima upisnih područja s perspektivnom i održivom obrazovnom funkcijom (A4, A5, B4, B5, C4 i C5 te C1) iako i među ostalim upisnim područjima postoje iznimke. Promjena broja učenika i razrednih odjela povećava razlike u uvjetima rada, a time i u obilježjima upisnih područja i obilježjima mreže osnovnih škola čime je potvrđena i treća hipoteza rada. Kao posljedica tih promjena moguće su razlike i u kvaliteti rada škola.

Kvaliteta rada škola podrazumijeva kontinuirano poboljšanje vanjskih uvjeta učenja i njihovo usklađivanje s unutarnjim uvjetima učenja. Prema istraživanju KREDA-analize 499 osnovnih škola Hrvatske moguće je zaključiti da zaposlenici najvećeg broja škola smatraju da je za njihov budući razvoj najvažnije poboljšati odgojno-obrazovne ishode i dobrobit učenika. Odabir tih područja vrednovanja potvrđuje da su učenici u središtu interesa škole i da je njihovo obrazovanje usmjereno na njihov osobni razvoj.

Perspektive budućeg razvoja mreže škola pod utjecajem geografskih faktora podrazumijevaju promišljanja o ključnim prednostima i nedostatcima prirodno-geografskog okruženja za daljnji razvoj mreže škola i upisnih područja, o posljedicama aktualnih demografskih procesa i trendova na daljnji razvoj škola uz prijedloge mjera koje bi trebalo poduzeti u upisnim područjima Hrvatske koja su suočena s depopulacijom, o poboljšanjima vezanim uz promet i prijevoz učenika u pojedinom upisnom području te o razlozima nepoštivanja mreže škola pojedinih roditelja koji upisuju učenike u škole u koje prema upisnom području i donesenoj mreži škola ne pripadaju, što je detaljno argumentirano u ovom radu.

Mreža osnovnih škola podložna je promjenama te se mijenjaju broj učenika, broj razrednih odjela, prometna dostupnost, status matičnosti škola, kvaliteta rada škole i sl. Optimizacijom

mreže škola moguće je poboljšati dostupnost i kvalitetu obrazovanja u svim dijelovima Hrvatske. Prema *Strategiji obrazovanja, znanosti i tehnologije* pri optimizaciji mreže škola treba uvažiti demografska kretanja, geografske specifičnosti i potrebe gospodarstva u skladu s potrebama lokalne zajednice. Opći prijedlozi smjernica za intervencije u mreži škola na nacionalnoj razini su: ustrojiti mrežu škola da upisnim područjima budu obuhvaćeni svi školski obveznici – s ciljem ostvarivanja prava na obrazovanje svih struktura stanovništva (donesena mreža škola ne smije biti uzrokom neredovitog pohađanja škole), osigurati kvalitetno obrazovanje dostupno svima pod jednakim uvjetima i u skladu sa sposobnostima svakoga učenika, zadržati besplatni model školovanja, integrirati sustav obrazovanja u projekciju gospodarskih prioriteta i potreba nacionalne ekonomije, provoditi redovita istraživanja o stanju u mreži škola (prikupljati, pratiti i analizirati podatke o pohađanju i završavanju osnovnoškolskog obrazovanja), korigirati prema potrebi granice upisnih područja (ne uzimati kriterij granice administrativno-teritorijalne jedinice općina; granice upisnih područja mogu se proširiti i na teritorij susjedne općine ako konfiguracija terena, prometna infrastruktura i sl. učenicima omogućuju lakše pohađanje škole), riješiti problem vođenja obrazovne statistike Hrvatske na različitim razinama i s različitim pokazateljima kvalitete obrazovanja (podatci o ulazima, procesima i ishodima obrazovanja pojedinog učenika), donijeti konkretne dugoročne mjere i akcije za sprečavanje smanjivanja broja učenika, pokrenuti vanjsko vrednovanje odgojno-obrazovnih ustanova (provoditi vanjsko vrednovanje škola prema propisanim standardima i instrumentima) s ciljem osiguravanja kvalitete rada osnovnih škola, donijeti kriterije za optimizaciju mreže osnovnih škola prema specifičnostima upisnih područja, koordinirati aktivnosti vezane uz optimizaciju mreže škola sudjelovanjem lokalne sredine i uključivanjem svih relevantnih partnera (tijela, agencije i instituti iz sustava odgoja i obrazovanja) te poticati izradu godišnjih izvještaja s prikazom stanja mreže škola na razini upisnih područja, županija i regija.

Održivost obrazovne funkcije najuže je povezana s demografskim faktorom. Male seoske škole ne bi trebalo zatvarati. One ovise o demografskim strukturama u sredini u kojoj se nalaze, ali isto tako i same utječu na demografsko stanje jer ako mjesto ostane bez škole, brzo ostane i bez stanovništva. Škole upisnih područja u kojima je obrazovna funkcija teško održiva trebale bi postati višefunkcionalni centri (pored obrazovne funkcije trebale bi preuzeti i druge funkcije, npr. kulturne, administrativne i uslužne) i pokretati lokalne seoske zajednice. Prostore područnih četverorazrednih osnovnih škola trebalo bi prenamijeniti u resursne centre za pružanje pomoći redovitim školama, učiteljima i obiteljima ili u centre za osnovno obrazovanje odraslih.

Spoznaje o budućoj mreži osnovnih škola iz perspektive demografskog i regionalnog razvoja Republike Hrvatske u velikoj mjeri utječu na planiranje obrazovanja budućih učitelja geografije i na potrebe za učiteljima geografije. U skladu s društveno-gospodarskim promjenama, ali i dostignućima geografije kao znanosti u Hrvatskoj i u svijetu, nastava geografije u osnovnim i srednjim školama te na sveučilištima doživljava vrlo intenzivne promjene. Upravo na takvim promjenama počiva profesionalni razvoj pojedinca koji se proteže od inicijalnog obrazovanja tijekom sveučilišnih studija do različitih oblika stručnog usavršavanja tijekom rada u školi. U skladu sa svim promjenama u društvu, gospodarstvu i znanosti neki od prijedloga za inicijalno obrazovanje učitelja geografije obuhvaćaju sadržaje koji se odnose na povijesni pregled razvoja sustava obrazovanja i mreže škola s prostorno-geografskog aspekta, na funkciju obrazovanja kao čimbenika promjena u geografskom prostoru i gospodarskom razvoju Hrvatske, na specifičnosti odgojno-obrazovnog rada u nastavi geografije (daroviti učenici, učenici s teškoćama u razvoju), rad u kombiniranim razrednim odjelima, rad s djecom različitih etničkih struktura (inojezičari i dr.) i sl., na primjenu IKT-a u nastavi geografije, na vanjsko vrednovanje odgojno-obrazovnog rada (aspekti kvalitete rada škola i prostorne specifičnosti) te na evaluaciju odgojno-obrazovnog rada (rezultati učenika pri vanjskom vrednovanju odgojno-obrazovnih ishoda i rezultati međunarodnih istraživanja u obrazovanju) i sl.

Osim praćenja preporuka za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja od Hrvatskoga zavoda za zapošljavanje važno je raditi analize i projekcije broja učenika na razini upisnih područja osnovnih škola kada je riječ o potrebama za učiteljima geografije u osnovnoj školi. Na temelju analize stanja u mreži škola te izrade projekcije broja razrednih odjela s aspekta učitelja geografije za školsku godinu 2018./2019. moguće je zaključiti da je manji trend smanjenja potreba za učiteljima geografije na tržištu rada od zahtjeva za njihovim novim kompetencijama čime je potvrđena i četvrta hipoteza ovoga rada.

LITERATURA

1. Aldenderfer, M. S., Blashfield, R. K., 1984: *Cluster Analysis: Quantitative Applications in the Social Sciences*, SAGE Publications, London.
2. Babin, M., Lažetić, P., 2016: *Stručna studija Modeli optimizacije mreže osnovnih škola u Srbiji*, http://birnsrbija.rs/wp-content/uploads/2015/04/Babin-Lazzetic-Studija-o-optimizaciji-mre%C5%BEe-osnovnih-%C5%A1kola.pdf (9. 12. 2016.)
3. Baranović, B., 2007: Europska iskustva i nacionalni kurikulum za obvezno obrazovanje u Hrvatskoj (Uvod u raspravu o rezultatima istraživanja), *Metodika* 15, 8 (2), 294-305.
4. Bašić, K. 2005: Apsolutna decentralizacija u populacijskom razvoju Zagrebačke aglomeracije, *Hrvatski geografski glasnik* 67 (1), 63-80.
5. Batinić, Š., 2003: Hrvatski školski sustav u XX. stoljeću, *Anali za povijest odgoja* 2, 49-69.
6. Bernhardt, V. L., 2013: *Data Analysis for Continuous School Improvement*, Third Edition, New York.
7. Bezinović, P., 1993: Samopoštovanje i percepcija osobne kompetentnosti. *Godišnjak zavoda za psihologiju*, Rijeka.
8. Bezinović, P., 2010: *Samovrednovanje škola Prva iskustva u osnovnim školama*, AZOO/IDIZ, Zagreb.
9. Bezinović, P., 2016: Prijedlog sustava vanjskog vrednovanja hrvatskih škola, *Školski priručnik 2016./2017.*, Znamen, Zagreb.
10. Botić, J., 2015: Nelogičnosti aktualne mreže škola na području kaštelanske zagore, Školstvo na prostoru Dalmatinske zagore: školstvo – zalog za budućnost, Zbornik radova sa znanstveno stručnog skupa (ur. Marinov, N.), Drniš, 381-391.
11. Bradfield, R., Wright, G., Burt, G., Cairns, G., van der Heijden, K., 2005: The origins and evolution of scenario techniques in long range business planning, *Futures*, 37 (8), 795-812.
12. Brust Nemet, M., 2013: Pedagoške kompetencije učitelja u sukonstrukciji nastave, *Život i škola* 30 (59), 79-95.
13. Cohen, L., Manion, L, Morrison, K., 2007: *Metode istraživanja u obrazovanju*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
14. Curić, Z., Vuk, R., 2013: Metodika geografije u sustavu odgoja i obrazovanja, *Metodike u suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu*, Akademija odgojno-

obrazovnih znanosti Hrvatske (ur. Milanović, D., Bežen, A., Domović, V.), Zagreb, 165-196.

15. Domović, V., 2004: *Školsko ozračje i učinkovitost škole*, II. izdanje, Naklada Slap, Jastrebarsko.
16. Drvodelić, M., Vranković, B., 2013: KREDA-analiza – Korak do spoznaje koliko je dobra naša škola, *Zrno: časopis za obitelj, vrtić i školu*, 107-108, 36-38.
17. Europska komisija/EACEA/Eurydice, 2012: *Ključni podaci o obrazovanju u Europi*, Izvješća Eurydicea, Luxemburg: Publications Office of the European Union, http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice (10. 11. 2014.)
18. Europska komisija/EACEA/Eurydice, 2015: *Osiguravanje kvalitete u obrazovanju: Politike i pristupi vrednovanju škola u Europi*, Izvješća Eurydicea, Luxemburg: Publications Office of the European Union.
19. Everitt, B. S., Landau, S., Leese, M., Stahl D., 2011: *Cluster Analysis*, 5th Edition, Wiley, London.
20. Feletar, P., 2007: Procesi depopulacije Sjeverne Hrvatske između 1948. i 1991. godine, *Podravina* VI (12), 151-158.
21. Foro, D., 2015: *Profesionalne kompetencije nastavnika u suočavanju sa stresnim situacijama u školi*, doktorski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
22. Franković, D., Godler, Lj., Lončar, Lj., Ogrizović, M., Pazman, D. i Tunkl, A., 1958: *Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj*, Pedagoško književni zbor, Zagreb.
23. Gaćina Škalamera, S., 2004: Dinamika razvoja osnovnih i srednjih škola u Hrvatskoj od 1900. do 1940. godine, *Anali za povijest odgoja* 3, 83-111.
24. Gaćina Škalamera, S., 2014: Zakon o pučkim školama i preparandijama u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji iz 1874. godine, Sto četrdeseta obljetnica hrvatskoga zakona o obveznom obrazovanju, *Anali za povijest odgoja* 13, 99-133.
25. Gausemeier, J., Fink, A., Schlake, O., 1998: Scenario Management: An Approach to Develop Future Potentials, *Technological Forecasting & Social Change* 59 (2), 111-130.
26. Glasser, W., 2005: *Kvalitetna škola*, Educa, Zagreb.
27. Godet, M., 2000: The Art of Scenarios and Strategic Planning: Tools and Pitfalls, *Technological Forecasting & Social Change* 65 (1), 3-22.
28. Grgurić, I., 2011: Europe 2020 – europska strategija za pametan, održiv i uključiv razvoj, *Revija za socijalnu politiku* 18/1, 119-124.

29. Hargreaves, A., 2003: *Teaching in the knowledge society, Education in the Age of Insecurity*, Teachers College, Columbia University, New York and London.
30. Hrvatić, N, Piršl, E., 2007: Kurikulum pedagoške izobrazbe učitelja, u: *Kurikulum, teorije, metodologija, sadržaj, struktura* (ur. Previšić, V.), Školska knjiga, Zagreb, 385-412.
31. Ivančić, Đ., Stančić, Z., 2013: Stvaranje inkluzivne kulture škole, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 49 (2), 139-157.
32. Jensen, E., 2003*: Super nastava, Nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*, Educa, Zagreb.
33. Jokić, B. (ur.), 2007: *Ključne kompetencije „učiti kako učiti" i „poduzetništvo" u osnovnom školstvu Republike Hrvatske, European Training Foundation (ETF)*, Institut za društvena istraživanja (istraživački izvještaj), Torino, Italija, Zagreb.
34. Jovanić, M., Turk, I., i Šimunić, N., 2014: Promjene u dobnome sastavu stanovništva otoka Krka u razdoblju 1961. – 2011. godine, *Mostariensia* 18, 1-2, 253-276.
35. Jurčić, M., 2012: *Pedagoške kompetencije suvremenog učitelja*, Alinea, Zagreb.
36. Jurić, V., 2005: Kurikulum suvremene škole, *Pedagogijska istraživanja* 2 (2), 185-197.
37. Katić, M., 2012: Ogled o školovanju ženske djece i radu učiteljica na zadarskom području za austrijske uprave, *Magistra Iadertina* 7 (7), 143-154.
38. Klempić, S., Lajić I., 2014: Suvremena migracijska obilježja statističkih jedinica Republike Hrvatske, *Migracijske i etničke teme* 30 (3), 437-477.
39. Kovač, V. i Buchberger, I., 2013: Suradnja škola i vanjskih dionika, *Sociologija i prostor* 51, 197 (3), 523-545.
40. Kovač, V., Staničić, S., Buchberger, I., 2014: Obilježja i izazovi distributivnog školskog vođenja, *Školski vjesnik* 63 (3), 395-412.
41. Kurnoga Živadinović, N., 2007: Multivarijatna klasifikacija županija Hrvatske, *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu* godina 5, Zagreb.
42. Lajić, I., Klempić Bogadi, S., 2012: Migracijska komponenta u suvremenome demografskom razvoju Rijeke i priobalja Primorsko-goranske županije, *Migracijske i etničke teme* 28 (2), 165-187.
43. Lovrinčević, Ž., Marić, Z., Rajh, E., 2005: Kako optimalno regionalizirati Hrvatsku?, *Ekonomski pregled* 56 (12), 1109-1160.
44. Lukić, A., 2012: *Mozaik izvan grada – tipologija ruralnih i urbaniziranih naselja Hrvatske*, Meridijani, Samobor.

45. Ljubetić, M., Kostović Vranješ, V., 2008: Pedagoška (ne)kompetencija učitelj/ica za učiteljsku ulogu, *Odgojne znanosti* 10 (1), 209-230.
46. MacBeath, J. E., & Mortimore, P., 2001: *Improving School Effectiveness*. Maidenhead: Open University Press.
47. MacBeath, J., 1999: *Schools must speak for themselves: the case for school self-evaluation*, Routledge, London.
48. MacBeath, J., 2005: *Self-evaluation: A Guide for School Leaders. Background – principies and key teaming*. Nottingham: National College for School Leadership.
49. MacBeath, J., MacGlynn, A. 2002: *Self-evaluation: What's in it for Schools?*, Routlege Falmer, London.
50. Magaš, D., 2013: *Geografija Hrvatske*, Meridijani, Samobor, Sveučilište u Zadru, Zadar.
51. Marković, I., 2011: Razvoj pučkih škola u slavonskoj Vojnoj Krajini tijekom 18. i 19. stoljeća, *Scrinia Slavonica* 11, 79-96.
52. Marušić, M., 2009: Obrazovanje nastavnika u Srbiji – komparativne dimenzije za Srbiju i Sloveniju, u: *Zbornik sažetaka međunarodne konferencije Kvalitet i efikasnost nastave u društvu koje uči* (ur. Komlenović, Đ., Mandić, D.), Institut za pedagoška istraživanja, Beograd.
53. Matijević, M., 2007: Znanstvene kompetencije učitelja primarnog obrazovanja, u: *Kompetencije i kompetentnost učitelja* (ur. Babić, N.), Sveučilište J. J. Strossmayera, Učiteljski fakultet u Osijeku, Osijek i Kherson State University, Ukrajina, Kherson, 303-308.
54. Matijević, M., 2013: *Sigurnost učenika kao pretpostavka kvalitetne nastave*, https://bib.irb.hr/datoteka/663089.Matijevic_Opatija (02. 03. 2015.)
55. Matas, M., 1996: Razvoj nastave geografije u školi i na sveučilištu, u: *Zbornik 1. hrvatskoga geografskog kongresa* (ur. Pepeonik, Z.), Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 121-131.
56. Matas, M., 2000: Izobrazba učitelja kao čimbenik školske mreže te prostornog i geografskog razvoja Republike Hrvatske, u: *Zbornik 2. hrvatskoga geografskog kongresa* (ur. Pejnović, D.), Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 317-326.
57. Mattes, W., 2007: *Nastavne metode*, Naklada Ljevak, Zagreb.
58. Meyer, H., 2005: *Što je dobra nastava,* Erudita, Zagreb.
59. Miljković, D., Batinić, Š, 2011: Iz povijesti hrvatskoga srednjega školstva u razdoblju od 1918. – 1940., *Napredak* 152 (3 – 4), 495-520.

60. Mišetić, R., 2010: Srednja Dalmacija: prostor diferenciranoga demografskog razvitka (1961. – 2001.), *Migracijske i etničke teme* 26 (3), 297-319.
61. Modrić-Blivajs, D., 2007: Utjecaj školskog zakonodavstva na razvoj školstva u Banskoj Hrvatskoj od 1774. do 1850. godine, *Povijesni prilozi* 32, 209-220.
62. Munjiza, E., Lukaš, M., 2006: Pedagoško-psihološko osposobljavanje učitelja, *Odgojne znanosti* 8/2, 361-383.
63. Mutch, C., 2012: Complementary Evaluation: The development of a conceptual framework to integrate external and internal evaluation in the New Zealand school context, *Policy Futures in Education* 10/5, 569-586. http://dx.doi.org/10.2304/pfie.2012.10.5.569 (05. 10. 2013.)
64. Nejašmić, I., 1991: *Depopulacija u Hrvatskoj – korijeni, stanje, izgledi*, Globus, Zagreb.
65. Nejašmić, I., 2003: Značajke biološkog (demografskog) sastava stanovništva Hrvatske, *Hrvatski geografski glasnik* 65 (2), 29-54.
66. Nejašmić, I., 2005: *Demogeografija: Stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb.
67. Nejašmić, I., 2007: Demografski resursi hrvatskih županija: analiza sintetičnih indikatora, u: *Zbornik radova 4. hrvatskog geografskog kongresa: Geografsko vrednovanje prostornih resursa* (ur. Bajs, Lj. i dr.), Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 197-206.
68. Nejašmić, I., Bašić, K., Toskić, A., 2008: Prostorne značajke nataliteta u Hrvatskoj, *Hrvatski geografski glasnik* 70 (2), 91-112.
69. Nejašmić, I., 2008: *Stanovništvo Hrvatske-demogeografske studije i analize*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.
70. Nejašmić, I., Mišetić, R., 2010: Sintetični pokazatelj demografskih resursa: doprinos tipologiji hrvatskog prostora, *Hrvatski geografski glasnik* 72 (1), 49-62.
71. Nejašmić, I., 2012: Posljedice budućih demografskih promjena u Hrvatskoj, *Acta geographica Croatica* 38, 1-14.
72. Nevo, D., 2001: School Evaluation: internal or external? *Studies in Educational Evaluation* 27/2, 95-106. https://doi.org/10.1016/S0191-491X(01)00016-5 (20. 6. 2014)
73. Noreisch, K., 2007: Choice as Rule, Exception and Coincidence: Parents' Understandings of Catchment Areas in Berlin, *Urban Studies* 44 (7), 1307-1328.
74. Njegač, D., Pejnović, D., 2012: *Veliki atlas Hrvatske*, Mozaik knjiga, Zagreb.

75. Palekčić, M., 2005: Utjecaj kvalitete nastave na postignuća učenika, *Pedagogijska istraživanja* 2 (2), 209-233.
76. Pasarić, B., 2003: *Vrednovanje obrazovne djelatnosti*, metodološka studija, I. dio, vlastita naklada, Rijeka.
77. Pastuović, N., 1999: *Edukologija, Integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*, Znamen, Zagreb.
78. Pastuović, N., 2012: *Obrazovanje i razvoj: kako obrazovanje razvija ljude i mijenja društvo, a kako društvo djeluje na obrazovanje*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Učiteljski fakultet u Zagrebu, Zagreb.
79. Pearce, J., 2000: Techniques for defining school catchment areas for comparison with census data, Computers, *Environment and Urban Systems* 24, 283-303.
80. Pejdo, A., Ikić, D., 2014: Razvoj prometne infrastrukture Zadarske županije u okvirima hrvatskog i europskog prometnog sustava, u: *Potencijali društveno-gospodarskog razvitka Zadarske županije* (ur. Faričić, J.), Sveučilište u Zadru, Zadar, 84-96.
81. Pejnović, D., 1991: Opće kretanje stanovništva kao odraz i pokazatelj socijalno geografske diferencijacije Like, *Radovi: glasilo Geografskog odjela PMF-a Sveučilišta u Zagrebu* 26, 65-76.
82. Pejnović, D., 1996: Geografski aspekti revitalizacije depopulacijskih i ratom pogođenih područja Hrvatske na primjeru Like, u: *Zbornik radova 1. hrvatskog geografskog kongresa* (ur. Pepeonik, Z.), Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 255-274.
83. Pejnović, D., 2005: Polarizacija funkcije rada kao pokazatelj razlika u regionalnom razvoju Hrvatske, u: *Zbornik 3. hrvatskog geografskog kongresa*, (ur. Toskić, A.), Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 164-185.
84. Pejnović, D., Kordej-De Villa, Ž., 2015: Demografski resursi kao indikator i čimbenik dispariteta u regionalnom razvoju Hrvatske, *Društvena istraživanja* 3, 321-343.
85. Pivac, J., 2003: Rekonceptualizacija bića škole – temeljna karakteristika (i preokupacija) didaktičkih promišljanja XX. stoljeća, *Anali za povijest odgoja* 2, 35-48.
86. Pivac, S., 2009: Statističke metode – integrirana predavanja, Ekonomski fakultet, Split.
87. Pokos, N., 2003: Međupopisna promjena broja stanovnika Republike Hrvatske 1991.-2001. po općinama i gradovima, *Geografski glasnik* 63, 67-85.

88. Powell, M., 2006: *Rethinking Education Management Information Systems: Lessons from and Options for Less Developed Countries*, https://www.infodev.org/infodev-files/resource/InfodevDocuments_504.pdf (2. 04. 2017.)
89. Puževski, V., 1992: Svjedočenje o iskustvu osnovne škole u Hrvatskoj sedamdesetih godina našega doba. *Anali za povijest odgoja* 1, 59-68.
90. Puževski, V., 2003: Hrvatska osnovna škola od 1945. do 1990. godine, *Anali za povijest odgoja* 2, 87-105.
91. Radeljak, P., 2012: Prostorno planiranje na području Šibensko-kninske županije od druge polovice 20. stoljeća, *Sociologija i prostor* 50, 194 (3), 345-377.
92. Radeljak Kaufmann, P., 2016: Metoda scenarija u istraživanju i planiranju prostora, *Hrvatski geografski glasnik* 78 (1), 45-71.
93. Radulović, L., 2008: Obrazovanje nastavnika: zajednički problemi i naše specifičnosti, u *Obrazovanje i učenje pretpostavke europskih integracija* (ur. Alibabić, Š., Pejatović, A.), Institut za pedagogiju i andragogiju, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd, 231-243.
94. Rajović., V., Radulović, L., 2007: Kako nastavnici opažaju svoje inicijalno obrazovanje: na koji način su sticali znanja i razvijali kompetencije, *Nastava i vaspitanje* 4, 413-434.
95. Raguž, M., 2010: Zakon od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih škola i preparandija za pučko učiteljstvo u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, *Senjski zbornik* 37, 87-98.
96. Rašić, I., 2005: *Primjena faktorske i cluster analize u grupiranju jedinica lokalne samouprave odabranih županija na temelju društveno-gospodarskih pokazatelja*, magistarski rad, Ekonomski fakultet, Zagreb.
97. Reberšak, M., Vranković, B., Muraja, J., Vlahović Štetić, V., Brajković, S., Kolić-Vehovac, S.; Jovanović, J., Župa, S., Marjanović, V., Krajčić, I., Baraba, I., Šojat, A., 2008: *Vodič kroz samovrednovanje u osnovnim školama*, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.
98. Ristić Dedić, Z., Jokić, B., 2009: *Usklađenost nekih pokazatelja kvalitete obrazovanja u osnovnim školama Republike Hrvatske s državnim pedagoškim standardima i usporednim vrijednostima u europskim zemljama*, Interno izvješće za Upravu za kurikulum Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, Zagreb.
99. Ruppert, K., Schaffer, F., Maier, J., Paesler, R., 1981: *Socijalna geografija*, Školska knjiga, Zagreb.

100. Sahlberg, P., 2012: *Lekcije iz Finske. Što svijet može naučiti iz obrazovne promjene u Finskoj*, Školska knjiga, Zagreb.
101. Scheerens, J., 1989: Proces indicators of school functioning, *School Effectiveness and School Improvement* 1, 61-81.
102. Scheerens, J., 2000: *Improving school effectiveness*, UNESCO, IIEP, Fundamentals of Educational Planning 68. Paris.
103. Scheerens, J., 2004a: *The conceptual framework for measuring quality*, Paper 1 for the EFA Global Monitoring Report.
104. Scheerens, J., 2004b: *The quality of education at the beginning of the 21st century*, Paper for the UNESCO Education for All global Monitoring Report.
105. Spevec, D., 2009a: Populacijski potencijal Krapinsko-zagorske županije, *Hrvatski geografski glasnik* 71 (2), 43-63.
106. Spevec, D., 2009b: Starenje stanovništva Varaždinske županije od 1961. do 2001., *Migracijske i etničke teme* 25 (1-2), 125-152.
107. Spevec, D., 2011: *Prostorne značajke demografskih resursa i potencijala Krapinsko-zagorske, Varaždinske i Međimurske županije*, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.
108. Spevec, D., Vuk, R., 2012: Demografski resursi i potencijali te organizacija primarnog obrazovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (1), 187-212.
109. Staničić, S., 1999: Upravljanje i rukovođenje u obrazovanju, u: *Osnove suvremene pedagogije* (ur. Mijatović, A.), Hrvatski pedagoško-književni zbor, Zagreb, 537-560.
110. Staničić, S., 2006: *Menadžment u obrazovanju*, Vlastita naklada, Rijeka.
111. Steinman, Z., 1964: *Obavezno školovanje u SR Hrvatskoj: demografski faktor, materijalne i kadrovske osnove*, Školska knjiga, Zagreb.
112. Steinman, Z., 1970: *Metode projekcije završavanja školovanja,* Zavod za statistiku SR Hrvatske, Zagreb.
113. Skupnjak, D., 2011: Kurikulum i profesionalni razvoj učitelja u Hrvatskoj, *Napredak* 152 (2), 305-324.
114. SYNEVA Declaration, 2007: *Quality Assurance through Synergy of Internal and External Evaluation of Schools*, http://syneva.net/ (14. 09. 2016.)
115. Španić, I., 2015: *Osnovno školstvo Narodne Republike Hrvatske* (1945. – 1952.), diplomski rad, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
116. Šterc, S., 2012: *Geografski i demogeografski identitet*, doktorski rad, Geografski odsjek PMF-a Sveučilišta u Zagrebu.

117. Šterc, S., Komušanac, M., 2012: Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija, *Društvena istraživanja* 21, 3 (117), 693-713.
118. Šterc, S., Komušanac, M., 2013: Suvremeni teorijsko-koncepcijski razvoj geografije u Hrvatskoj, *Hrvatski geografski glasnik* 75 (1), 71-88.
119. Šterc, S., Komušanac, M., 2014: Prostor kao temelj identiteta u nadgradnji, *Mostariensia* 18, 1-2, 9-25.
120. Šterc, S., 1989: Geografski prostor – objektivna stvarnost ili geografska irealnost?, *Geografski glasnik* 51, 143-153.
121. Švicer, A., 1947: Poslije donošenja zakona o obaveznom sedmogodišnjem školovanju, *Narodna prosvjeta* 1-2, Zagreb.
122. Turk, I., Jukić, M., 2009: Promjene u obrazovnoj strukturi stanovništva Karlovačke županije (1981. - 2001.), *Društvena istraživanja* 18, 6 (104), 1173-1194.
123. Turk, I., Šimunić, N., Jovanić, M., 2015: Promjene u sastavu stanovništva prema narodnosti u Karlovačkoj i Ličko-senjskoj županiji od 1991. do 2011., *Migracijske i etničke teme* 31 (2), 275-309.
124. Valožić, L., Radeljak, P., Žiković, R., 2012: Prostorna analiza upisnih područja osnovnih škola u Gradu Zagrebu, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (2), 27-51.
125. Vanhoof, J., Van Petegem, P. 2007: How to Match Internal and External Evaluation? Conceptual Reflections from a Flemish Perspective, *Studies in Educational Evaluation*, 33/2,101-119., http://dx.doi.org/10.1016/j.stueduc.2007.04.001. (12. 11. 2015.)
126. Vizek Vidović, V., Domović, V., Baranović, B. 2014: *Praćenje i vrednovanje profesionalnoga razvoja učitelja – kompetencijski pristup*, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.
127. Vizek Vidović, V., Domović, V., Buntić Rogić,. A., 2015: *Razvoj standarda kvalifikacije za učitelje i njegova primjena u postupku licenciranja*, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.
128. Vranković, B., Vuk, R., Šiljković, Ž., 2011: Vanjsko vrednovanje postignuća učenika osmih razreda iz domene Opća geografija, *Hrvatski geografski glasnik* 73 (1), 271-289.
129. Vranković, B., Muraja, J., Vizek Vidović, V., Žižak, A., Matoic, I., Svalina, K., Antulić, S., Drvodelić, M., Bodin Petrov, B., Hitrec, S., Ibraković, V., Rašan Križanac, M., Lončar, N., Sekula, D., 2014: *Samovrednovanje srednjih škola* –

Pogled na kvalitetu obrazovanja iznutra, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.

130. Vranković, B. 2014: Nastavne metode i postignuća učenika osmih razreda iz geografije u zadacima uz grafičke priloge, *Acta geographica Croatica* 39 (1), 77-98.
131. Vranković, B., Vuk, R., 2015: Promjene učeničkog kontingenta i implikacije na organizaciju obveznog obrazovanja u upisnim područjima osnovnih škola Republike Hrvatske, u: *Knjiga sažetaka: Integrativna i primijenjena istraživanja u prostoru* (ur. Orešić, D., Cvitanović, M.), Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb, 73-73.
132. Vranković, B., Drvodelić (Reberšak), M., Muraja, J., 2009: *Improvement of School Quality Through Key Objectives*, Recent Advances in Education and Educational Technology (ed. Revetria, R., Mladenov, V., Mastorakis, N.), Genova, 98-105.
133. Vresk, M., 1976: The development of primary schools as an indicator of the spatial distribution of the population of Zagreb, *Geographicals papers* 3.
134. Vresk, M., 1990: *Grad u regionalnom i urbanom planiranju*, Školska knjiga, Zagreb.
135. Vuk, R., Vranković, B., 2009: Obrazovna postignuća učenika osmih razreda iz geografije u šk. god. 2007./2008. i stavovi profesora geografije o poučavanju geografskih vještina, *Metodika* 10 (19), 354-370.
136. Vuk, R., Curić, Z., 2014: Metodološka pitanja u istraživanjima nastavničkih kompetencija, u: *Zbornik radova 3. kongresa geografa Bosne i Hercegovine* (ur. Drešković, N.), Geografsko društvo u Federaciji Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 117-141.
137. Vuk, R., 2012: *Obrazovni resursi i ljudski potencijali u nastavi geografije u osnovnim školama Središnje Hrvatske*, doktorski rad, Geografski odsjek PMF-a Sveučilišta u Zagrebu.
138. Vuk, R., Vranković, B., Šiljković, Ž., 2012: Postignuća učenika iz geografije Hrvatske na ispitima vanjskoga vrednovanja i percepcije učenika o geografiji kao nastavnom predmetu u osnovnoj školi, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (1), 213-229.
139. Vuk, R., Vranković, B., 2015: Uloga geografskih visokoškolskih institucija u profesionalnom razvoju učitelja geografije i u poboljšanju učeničkih postignuća – studija slučaja: Splitsko-dalmatinska županija, u: *Zbornik radova: Sveučilište u profesionalnom usavršavanju učitelja u osnovnoj školi* (ur. Ivon, H., Tomaš, S.), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 132-146.

140. Vuk, R., Vranković, B., Orešić, D., 2015: *Geografija na državnoj maturi (2010. – 2012.) – analize i preporuke*, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.
141. Vuk, R., Vranković, B., 2016: Utjecaj demografskih procesa na organizaciju primarnoga obrazovanja u Splitsko-dalmatinskoj županiji, *Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja* 65, 287-300.
142. Wertheimer-Baletić, A., 2005: Demografija Hrvatske – aktualni demografski procesi, *Diacovensia* XIII (I), 95-118.
143. Wertheimer-Baletić, A., Akrap, A. 2014: Prostorni aspekt demografskih potencijala u Hrvatskoj 2011. - 2051., *Razvojni potencijali Hrvatskog gospodarstva* (ur. Družić, G., Družić, I.), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 19-52., http://web.efzg.hr/repec/Chapters/chapter14-09.pdf (13. 03. 2016.)
144. Zoričić, M., 1885: *Statističke crtice o Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*, Nakladom Kralj, Statističkog ureda, Tiskara Narodnih novina, Zagreb.
145. Živić, D., 2003a: Suvremene tendencije u razvoju stanovništva, *Diacovensia* 12, XI, 253-280.
146. Živić, D., 2003b: Demografske odrednice i posljedice starenja stanovništva Hrvatske, *Revija za socijalnu politiku* 3-4, 307-319.
147. Župan, D., 2002: Utjecaji Mažuranićeve reforme školstva na pučko školstvo u Slavoniji (1875. – 1885.), *Scrinia slavonica* 2, 277-292.

IZVORI

1. Declaration from Conference in Vienna on 20/21 November 1998, preuzeto s http://mpn.gov.rs/resursi/dokumenti/dok297-eng-Evaluating%20quality.pdf (4. 05. 2012.).
2. Defining Quality in Education 2000. godine UNESCO http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/educ-training_en.html
3. Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, Narodne novine 63/2008, http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2128.html
4. Enciklopedija Jugoslavije, sv. 4., Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb, 1960.
5. EUROPA 2020. Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast, preuzeto s http://www.strukturnifondovi.hr/UserDocsImages/Documents/Strukturni%20fondovi%202014.%20%E2%80%93%202020/eu_hr.pdf
6. Godišnji planovi i programi osnovnih škola za školsku godinu 2010./2011. (*dostupni na mrežnim stranicama pojedinih škola*).
7. Godišnji planovi i programi osnovnih škola za školsku godinu 2014./2015. (*dostupni na mrežnim stranicama pojedinih škola*).
8. Godišnji plan i program OŠ Jože Šurana, Višnjan http://os-jsurana-visnjan.skole.hr/upload/os-jsurana-visnjan/images/static3/1382/attachment/Godisnji_plan_i_program_2016-17_WEB.pdf
9. Izmjene i dopune Državnog pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja, Narodne novine 90/2010.
10. Izvještaji o samovrednovanju osnovnih škola za školsku godinu 2011./2012. (499 izvještaja osnovnih škola Hrvatske), iz baze podataka *Nacionalnog centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja*
11. Nacionalni okvirni kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2010., http://public.mzos.hr
12. Nacionalni program reformi 2017., Vlada Republike Hrvatske https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Sjednice/2017/04%20travanj/33%20sjednica%20VRH/33%20-%201.pdf
13. Nacrt novog plana i programa za četverogodišnju školu, šestogodišnju školu, niže razrede gimnazija i osmogodišnju školu, Prosvjetni vjesnik, 1953, br. 12.
14. Nacrt prijedloga Akcijskog plana provedbe Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije (drugi kvartal 2017. – drugi kvartal 2019.)

https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Sjednice/2015/246%20sjednica%20Vlade/246%20-%208.pdf
15. Nacrt Prijedloga mreže osnovnih škola Grada Splita /on line/, Posjećeno 10. ožujka 2015. na http://www.split.hr/lgs.axd?t=16&id=4316
16. Naredba kr. Hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za bogoštovje i nastavu, od 25. rujna 1889. br. 9951. ob polazu škole, Proglašen u kom. IX. Službenoga glasnika, izdanom dne 30. rujna 1889., Zagreb.
17. Narodna prosvjeta, Organ Ministarstva prosvjete Narodne Republike Hrvatske, god. 2, br. 1–2, Zagreb, 1946., str. 5.
18. Nastavni plan i program za osmogodišnje osnovne škole, Prosvjetni vjesnik, 1951., br. 4.
19. Nastavni plan i program za osnovnu školu (Savjet za prosvjetu), prosinac 1959.
20. Normativi za izgradnju škola, Prosvjetni vjesnik, 1957., br. 8.
21. Novi nastavni plan i program za šestogodišnje škole, studeni 1952. godine
22. Odluka o pretvaranju šestogodišnjih škola u narodne osnovne osmogodišnje škole, 1954. godine
23. Odluka o donošenju mreže osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i programa obrazovanja, Narodne novine 70/2011
24. Okvir za usklađenost strategija 2007. – 2013., Instrument pretpristupne pomoći. http://www.regionalna-konkurentnost.hr/userdocsimages/Okvir%20za%20uskladenost%20strategija%202007-2013.pdf
25. Okvirni nastavni plan i program 1945. godine (Ministarstvo prosvjete FNR Jugoslavije).
26. Opći zakon o školstvu 1964. (Prečišćeni tekst), Službeni list FNRJ, br. 11.
27. Opći zakon o upravljanju školama, Prosvjetni vjesnik 1955., br. 5.
28. Opšti zakon o školstvu sa Uvodnim zakonom, registrom i ekspozeom Rodoljuba Čolakovića, Službeni list FNRJ, Beograd, 1958. godine
29. Pravilnik o registru Hrvatskog kvalifikacijskog okvira, NN 62/2014 http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_05_62_1161.html
30. Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama, NN 119/2009 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_09_118_2929.html

31. Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. - 2010., Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/Sjednice/Arhiva/85-05a.pdf
32. Podatci o broju škola, učenika i razrednih odjela prema matičnim i područnim osnovnim školama Hrvatske za 2000./2001. školsku godinu iz tabličnih prikaza MZOS-a
33. Podatci o broju učenika i razrednih odjela prema matičnim i područnim osnovnim školama Hrvatske za 2010./2011. školsku godinu iz e-Matice Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta
34. Podatci o broju učenika i razrednih odjela prema matičnim i područnim osnovnim Hrvatske za 2014./2015. školsku godinu iz e-Matice Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta
35. Popis stanovništva 1961., Poljoprivredno stanovništvo, Rezultati za naselja, Knjiga XV., SZS, Beograd, 1966.
36. Popis stanovništva 1991., Aktivno stanovništvo u zemlji koje obavlja zanimanje, prema području djelatnosti po naseljima, Dokumentacija 885, Državni zavod za statistiku, Zagreb 1994., www.dzs.hr.
37. Popis stanovništva 2001., Stanovništvo i kućanstva, Tablice na razini naselja, CD, DZS, Zagreb.
38. Popis stanovništva 2011., DZS, Zagreb, http://www.dzs.hr 9. 1. 2013.
39. Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovništvo, Delatnost, Rezultati po naseljima i opštinama, SZS, Beograd, 1974.
40. Popis stanovništva i stanova 1971., Stanovništvo, Poljoprivredno stanovništvo, Rezultati po naseljima i opštinama, SZS, Beograd, 1973.
41. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981., Stanovništvo po naseljima, općinama i ZO, Dokumentacija 553, RZS, Zagreb, 1984.
42. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., CD, DZS, Zagreb, 2002.
43. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., http://www.dzs.hr.
44. Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi, Narodne novine 34/2014
45. Preporuke za obrazovnu upisnu politiku i politiku stipendiranja, 2016 Hrvatski zavod za zapošljavanje, http://www.hzz.hr/UserDocsImages/preporuke_16.pdf
46. Privremeni nastavni plan i program u školskoj godini 1958./1959.

47. Privremeni nastavni plan i program za osnovne škole 1946. godine (Ministarstvo prosvjete NR Hrvatske).
48. Statistički godišnjak SR Hrvatske 1971., RZS, Zagreb, 1971.
49. Statistika nastave u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji i Hrvatsko-slavonskoj Vojnoj krajini školske godine 1871. – 1872., Zagreb, 1873. godine
50. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije Republike Hrvatske, Narodne novine 124/2014, http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_124_2364.html
51. Strateški okvir za razvoj 2006. – 2013., Vlada Republike Hrvatske.
52. Strateški plan Ministarstva znanosti i obrazovanja za razdoblje 2017. - 2019. https://mzo.hr/sites/default/files/dokumenti/strateski_plan_mzoa_za_razdoblje_2017-2019_web_15_5.pdf
53. Strateški plan Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za razdoblje 2016. - 2018. (revidirana verzija 2016.) https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/strateski_plan_2016_-_2018_2016_revidiran.pdf
54. Strateški plan Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za razdoblje 2016. - 2018. https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/strateski_plan_mzos_za_razdoblje_2016_-_2018.pdf
55. Strateški plan Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta 2015. - 2017. https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/strateski_plan_2015-2017_mzos.pdf
56. Strateški plan Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za razdoblje 2014. - 2016. https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/strateski_plan_mzosa_2014-2016.pdf
57. Strateški plan Ministarstva znanosti obrazovanja i sporta za razdoblje 2013. - 2015. https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/strateski-plan-mzosa-za-razdoblje-2013-2015-.pdf
58. Strateški plan Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta za razdoblje 2012. - 2014. godine https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/strateski_plan_za_razdoblje_2012_2014.pdf
59. Strategija Vladinih programa za razdoblje 2012. - 2014. https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/strategija-vladinih-programa-za-razdoblje-2012.-2014..pdf
60. The Key Competences for Lifelong Learning – European Reference Framework 2007 European Communities

61. Školski i nastavni red za pučke škole u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, Službeni glasnik VII., 31. srpnja 1889. Zagreb.
62. Školski priručnik, 2010./2011., (ur. Drandić, B.), Znamen, Zagreb.
63. Upisna područja osnovnih škola Republike Hrvatske, MZOS, 2011, http://www.udu-pgz.hr/dokumenti/antonia/2.%20MREZA%20SKOLA%20-%20Upisna%20podrucja.pdf.
64. Uredba o indeksu razvijenosti, Narodne novine 63/2010, http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_05_63_1999.html , (24. 8. 2013.)
65. Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije, 31. januar 1946., http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_fnrj.html
66. Ustav Republike Hrvatske NN 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske
67. Vrijednosti_indeksa_razvijenosti_i_pokazatelja_za_izracun_indeksa_razvijenosti_na_lokalnoj_razini.pdf, http://www.mrrsvg.hr/UserDocsImages/, (2. 08. 2013.)
68. Vrijednosti_indeksa_razvijenosti_i_pokazatelja_za_izracun_indeksa_razvijenosti_na_zupanijskoj_razini.pdf, http://www.mrrsvg.hr/UserDocsImages/, (10. 08. 2013.)
69. Zakon o narodnim školama u Kraljevini Jugoslaviji 1929. godine, Tisak Jugoslovenske štampe, Zagreb.
70. Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru, Narodne novine 22/2013 i 41/2016, https://www.zakon.hr/z/566/Zakon-o-Hrvatskom-kvalifikacijskom-okviru
71. Zakon o narodnim školama s obveznom školom u osmogodišnjem trajanju od 26. 11. 1951. godine
72. Zakon o obveznom sedmogodišnjem školovanju 30. 10. 1946. godine (Sabor NR Hrvatske)
73. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (Uredničći pročišćeni tekst, Narodne novine 87/2008, 86/2009, 92/2010, 105/2010, 90/2011, 5/2012, 16/2012, 86/2012, 94/2013, 136/2014, 152/2014 i 7/2017). http://www.propisi.hr/print.php?id=8361 (29. 5. 2017.)
74. Zakon o odgoju i osnovnom obrazovanju 1979.
75. Zakon o osnovnoj školi, Narodne novine, Zagreb, 1959. godine
76. Zakon o osnovnoj školi 1974.

77. Zakon o osnovnoj školi s komentarom, Narodne novine, 1966., Zagreb, priredili Grigor Duda, Ivan Leko i Boško Perković
78. Zakon o osnovnom školstvu 1990., Narodne novine 59/1990, http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1990_12_59_1159.html
79. Zakon o osnovnom školstvu 1993., 1996., 2001., 2003. i 2005.
80. Zakon o otocima, pročišćeni tekst zakona, Narodne novine 34/1999, 149/1999, 32/2002, 33/2006.
81. Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, Narodne novine 147/2014.
82. Zakon od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih škola i preparandija za pučko učiteljstvo u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, Narodna tiskarna dra. Ljudevita Gaja, Zagreb, 1874.
83. Zakon od 32. listopada 1888. ob uredjenju pučke nastave i obrazovanja pučkih učitelja u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, proglašen u komadu XVII. Sabornika zakona i naredaba valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju pod br. 74., izdanu i razposlanu dne 10. prosinca 1888., Službeno izdanje, Zagreb.

POPIS SLIKA

Sl. 1. Upisna područja osnovnih škola Hrvatske prema geografskim regijama 2010./2011. školske godine 10
Sl. 2. Konceptualni model odgojno-obrazovnog sustava u čijem je središtu škola 18
Sl. 3. Osnovni model funkcioniranja rada škole prema Jaapu Scheerensu (2004) 19
Sl. 4. Uvjeti rada škole kao područje vrednovanja unutar modela vanjskoga vrednovanja škola 20
Sl. 5. Geografski faktori kao kontekst vanjskih uvjeta koji utječu na razvoj mreže škola i upisnih područja....22
Sl. 6. Sustav vanjskog vrednovanja škola i položaj Hrvatske u Europskoj uniji 23
Sl. 7. Vrste upisnih područja osnovnih škola Hrvatske prema mreži škola iz 2010./2011. školske godine 27
Sl. 8. Etape u razvoju mreže osnovnih škola koje su djelovale kao matične u upisnim područjima Hrvatske u 2010./2011. školskoj godini 36
Sl. 9. Struktura općegeografskog (lokacijskog) faktora 49
Sl. 10. Površina upisnih područja osnovnih škola Hrvatske (km^2) 55
Sl. 11. Nadmorska visina sjedišta upisnih područja osnovnih škola Hrvatske (u metrima)....57
Sl. 12. Struktura demografskog faktora....71
Sl. 13. Kretanje broja stanovništva Hrvatske prema vrstama upisnih područja (1961. – 2011. godine)....75
Sl. 14. Indeks promjene broja stanovnika u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske 2001./1961. 80
Sl. 15. Indeks ukupne promjene broja stanovnika u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske 2011./2001. 83
Sl. 16. Gustoća naseljenosti (stan./km^2) upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 1961. godine 92
Sl. 17. Gustoća naseljenosti (stan./km^2) upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 2001. godine 92
Sl. 18. Gustoća naseljenosti (stan./km^2) upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 2011. godine 92
Sl. 19. Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske 1961. godine 96
Sl. 20. Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske 2001. godine 96
Sl. 21. Udio učeničkog kontingenta u ukupnom stanovništvu u upisnim područjima osnovnih škola Hrvatske 2011. godine 96
Sl. 22. Indeks promjene učeničkog kontingenta u upisnim područjima Hrvatske 2011./2001. godine 99
Sl. 23. Indeks promjene učeničkog kontingenta u upisnim područjima Hrvatske 2001./1961. godine 101
Sl. 24. Grafički prikaz sredina z-vrijednosti varijabla svakog tipa samostalnih upisnih područja 109
Sl. 25. Tipologija samostalnih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 2011. godine 115
Sl. 26. Grafički prikaz sredina z-vrijednosti varijabla svakoga tipa samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama za rješenje s pet odabranih tipova 141
Sl. 27. Tipologija samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama 147
Sl. 28. Dendrogram integriranih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske (51 upisno područje)....165

Sl. 29. Grafički prikaz sredina z-vrijednosti varijabla integriranih upisnih područja za rješenje s pet tipova 166
Sl. 30. Tipologija integriranih upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 171
Sl. 31. Indeks promjene ukupnog broja učenika u upisnim područjima osnovnih škola u Hrvatskoj 2010./2011. – 2014./2015. školske godine 192
Sl. 32. Struktura škola prema ukupnom broju učenika 2010./2011. i 2014./2015. školske godine 193
Sl. 33. Indeks promjene broja učenika predmetne nastave u upisnim područjima osnovnih škola u Hrvatskoj 2010./2011. – 2014./2015. školske godine 195
Sl. 34. Indeks promjene broja razrednih odjela predmetne nastave u upisnim područjima osnovnih škola u Hrvatskoj 2010./2011. – 2014./2015. školske godine 195
Sl. 35. Struktura samostalnih upisnih područja Hrvatske prema veličini škola (ukupan broj učenika) i njihov udio u županijama 2014./2015. školske godine 201
Sl. 36. Struktura prioritetnih područja identificiranih iz KREDA-analize u procesu samovrednovanja 499 osnovnih škola Hrvatske u školskoj godini 2011./2012. 209
Sl. 37. Struktura prioritetnih područja identificiranih KREDA-analizom 499 osnovnih škola Hrvatske unutar odgovarajućeg područja vrednovanja prema EFQM modelu 210
Sl. 38. Struktura područja vrednovanja* prema EFQM modelu i županijama Hrvatske 213
Sl. 39. Struktura područja vrednovanja* prema EFQM modelu i vrstama upisnih područja Hrvatske 214
Sl. 40. Procjene ispitanih ravnatelja osnovnih škola o potrebama za materijalnim ulaganjima prema prioritetima 219
Sl. 41. Procjene ispitanih ravnatelja o utjecaju pojedinih faktora na razvoj mreže škola prema vrstama upisnih područja 221
Sl. 42. Udio iskazanih mišljenja ravnatelja osnovnih škola vezano za posljedice aktualnih demografskih procesa za razvoj škola i upisnih područja Hrvatske 229
Sl. 43. Udio iskazanih mišljenja ravnatelja osnovnih škola vezano za mjere za ublažavanje procesa depopulacije u Hrvatskoj 230
Sl. 44. Udio iskazanih mišljenja ravnatelja osnovnih škola o poboljšanju prometa i prijevoza učenika u upisnim područjima Hrvatske 232
Sl. 45. Udio iskazanih mišljenja ravnatelja osnovnih škola o razlozima upisivanja učenika u škole kojima prema upisnom području ne pripadaju 235
Sl. 46. Procjene ravnatelja osnovnih škola (u postotcima) o kompetentnosti njihovih učitelja za rad u kombiniranim razrednim odjeljenjima 247
Sl. 47. Procjene ravnatelja osnovnih škola (u postotcima) o organiziranju izvanučioničke i terenske nastave te ostalih aktivnosti u neposrednom okruženju škole 248
Sl. 48. Procjene ravnatelja osnovnih škola (u postotcima) o provedbi projekata u školi financiranim sredstvima iz Europske unije 248
Sl. 49. Procjene ravnatelja osnovnih škola (u postotcima) o informatičkoj pismenosti učitelja geografije 249
Sl. 50. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Zagrebačkoj županiji 281
Sl. 51. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Krapinsko-zagorskoj županiji 283
Sl. 52. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Sisačko-moslavačkoj županiji 285
Sl. 53. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Karlovačkoj županiji 287
Sl. 54. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Varaždinskoj županiji 289
Sl. 55. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Koprivničko-križevačkoj županiji 291
Sl. 56. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji 293
Sl. 57. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Primorsko-goranskoj županiji 295
Sl. 58. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Ličko-senjskoj županiji 297
Sl. 59. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Virovitičko-podravskoj županiji 299

Sl. 60. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Požeško-slavonskoj županiji 301
Sl. 61. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Brodsko-posavskoj županiji 303
Sl. 62. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Zadarskoj županiji 305
Sl. 63. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Osječko-baranjskoj županiji 307
Sl. 64. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Šibensko-kninskoj županiji 309
Sl. 65. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Vukovarsko-srijemskoj županiji 311
Sl. 66. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Splitsko-dalmatinskoj županiji 313
Sl. 67. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Istarskoj županiji 316
Sl. 68. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Dubrovačko-neretvanskoj županiji 318
Sl. 69. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Međimurskoj županiji 320
Sl. 70. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Gradu Zagrebu 322

POPIS TABLICA

Tab. 1. Broj škola, odjeljenja i učenika u školskoj godini 1951./1952. 40
Tab. 2. Pravna regulativa, političke tvorevine i događaji kroz etape razvoja mreže škola Hrvatske od 1874. godine do danas 47
Tab. 3. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola prema geografskim regijama Hrvatske 52
Tab. 4. Općegeografska (lokacijska) obilježja upisnih područja osnovnih škola prema županijama Hrvatske unutar pojedinih geografskih regija Hrvatske 53
Tab. 5. Struktura upisnih područja prema površini (km^2) po geografskim regijama Hrvatske 56
Tab. 6. Struktura upisnih područja prema nadmorskoj visini sjedišta po geografskim regijama Hrvatske 58
Tab. 7. Broj upisnih područja i naselja te demografski pokazatelji upisnih područja od 1961. do 2011. godine prema geografskim regijama Hrvatske 76
Tab. 8. Broj upisnih područja i naselja te demografski pokazatelji upisnih područja od 1961. do 2011. godine prema županijama Hrvatske 77
Tab. 9. Broj upisnih područja i naselja te demografski pokazatelji upisnih područja od 1961. do 2011. godine prema vrstama upisnih područja Hrvatske 78
Tab. 10. Gustoća naseljenosti i učenički kontingent od 1961. do 2011. godine prema geografskim regijama Hrvatske 88
Tab. 11. Gustoća naseljenosti i učenički kontingent u upisnim područjima po županijama prema geografskim regijama Hrvatske od 1961. do 2011. godine 89
Tab. 12. Gustoća naseljenosti i učenički kontingent u upisnim područjima po županijama prema geografskim regijama i prema vrstama upisnih područja Hrvatske od 1961. do 2011. godine 91
Tab. 13. Geografski faktori i varijable za određivanje tipova upisnih područja 107
Tab. 14. Prosječne vrijednosti varijabla općegeografskih i lokacijskih, demografskih, ekonomskih i obrazovnih geografskih faktora prema vrstama upisnih područja Republike Hrvatske 110
Tab. 15. Prosječne z-vrijednosti varijabla po tipovima samostalnih upisnih područja (Wardova metoda) 111
Tab. 16. Odabrani pokazatelji izdvajanja tipova samostalnih upisnih područja 112
Tab. 17. Prosječne vrijednosti korištenih varijabli u klaster analizi prema tipovima samostalnih upisnih područja Hrvatske 114
Tab. 18. Prosječne z-vrijednosti varijabla po tipovima upisnih područja i broj samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama (Wardova metoda) 142

Tab. 19. Odabrani pokazatelji izdvajanja tipova samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama 143
Tab. 20. Prosječne vrijednosti korištenih varijabla u klaster analizi prema tipovima samostalnih upisnih područja s osmorazrednim područnim školama 145
Tab. 21. Prosječne z-vrijednosti varijabla po tipovima upisnih područja i broj upisnih područja integriranih upisnih područja (Wardova metoda) 167
Tab. 22. Odabrani pokazatelji izdvajanja tipova integriranih upisnih područja 168
Tab. 23. Prosječne vrijednosti korištenih varijabla u klaster analizi prema tipovima integriranih upisnih područja 170
Tab. 24. Obrazovni pokazatelji prema vrstama i tipovima upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 2010./2011. školske godine 196
Tab. 25. Obrazovni pokazatelji prema vrstama i tipovima upisnih područja osnovnih škola Hrvatske 2014./2015. školske godine 197
Tab. 26. Indeksi promjene broja učenika i razrednih odjela 2010./2011. – 2014./2015. školske godine i projekcija za 2018./2019. školsku godinu 198
Tab. 27. Struktura udjela prioritetnih područja unapređenja kvalitete rada škole unutar područja vrednovanja prema županijama Hrvatske 2011. 215
Tab. 28. Stanje broja razrednih odjela i prostornog kapaciteta osnovnih škola prema mišljenjima ispitanih ravnatelja osnovnih škola Hrvatske 218
Tab. 29. Stanje prostornog kapaciteta osnovnih škola prema mišljenjima ispitanih ravnatelja osnovnih škola Hrvatske 218
Tab. 30. Utjecaj pojedinih faktora na razvoj mreže škola prema vrstama upisnih područja u Hrvatskoj 222
Tab. 31. Prijedlog razvojnih mjera za intervencije u mreži škola za upisna područja prvog stupnja prioriteta (teško održive i ugrožene obrazovne funkcije) 241
Tab. 32. Prijedlog razvojnih mjera za intervencije u mreži škola za upisna područja drugog stupnja prioriteta (oslabljene obrazovne funkcije) 242
Tab. 33. Prijedlog razvojnih mjera za intervencije u mreži škola za upisna područja trećeg stupnja prioriteta (održiva i perspektivna obrazovna funkcija) 243
Tab. 34. Tipovi upisnih područja Zagrebačke županije prema vrstama upisnih područja 282
Tab. 35. Tipovi upisnih područja Krapinsko-zagorske županije prema vrstama upisnih područja 284
Tab. 36. Tipovi upisnih područja Sisačko-moslavačke županije prema vrstama upisnih područja 286
Tab. 37. Tipovi upisnih područja Karlovačke županije prema vrstama upisnih područja 288
Tab. 38. Tipovi upisnih područja Varaždinske županije prema vrstama upisnih područja 290
Tab. 39. Tipovi upisnih područja Koprivničko-križevačke županije prema vrstama upisnih područja 292
Tab. 40. Tipovi upisnih područja Bjelovarsko-bilogorske županije prema vrstama upisnih područja 294
Tab. 41. Tipovi upisnih područja Primorsko-goranske županije prema vrstama upisnih područja 296
Tab. 42. Tipovi upisnih područja Ličko-senjske županije prema vrstama upisnih područja 298
Tab. 43. Tipovi upisnih područja Virovitičko-podravske županije prema vrstama upisnih područja 300
Tab. 44. Tipovi upisnih područja Požeško-slavonske županije prema vrstama upisnih područja 302
Tab. 45. Tipovi upisnih područja Brodsko-posavske županije prema vrstama upisnih područja 304
Tab. 46. Tipovi upisnih područja Zadarske županije prema vrstama upisnih područja 306

Tab. 47. Tipovi upisnih područja Osječko-baranjske županije prema vrstama upisnih područja 308
Tab. 48. Tipovi upisnih područja Šibensko-kninske županije prema vrstama upisnih područja 310
Tab. 49. Tipovi upisnih područja Vukovarsko-srijemske županije prema vrstama upisnih područja.....312
Tab. 50. Tipovi upisnih područja Splitsko-dalmatinske županije prema vrstama upisnih područja.....314
Tab. 51. Tipovi upisnih područja Istarske županije prema vrstama upisnih područja 317
Tab. 52. Tipovi upisnih područja Dubrovačko-neretvanske županije prema vrstama upisnih područja.....319
Tab. 53. Tipovi upisnih područja Međimurske županije prema vrstama upisnih područja ...321
Tab. 54. Tipovi upisnih područja Grada Zagreba prema vrstama upisnih područja 323

PRILOG 1

POPIS UPISNIH PODRUČJA OSNOVNIH ŠKOLA PO ŽUPANIJAMA PREMA VRSTI I TIPOVIMA UPISNIH PODRUČJA

1. ZAGREBAČKA ŽUPANIJA

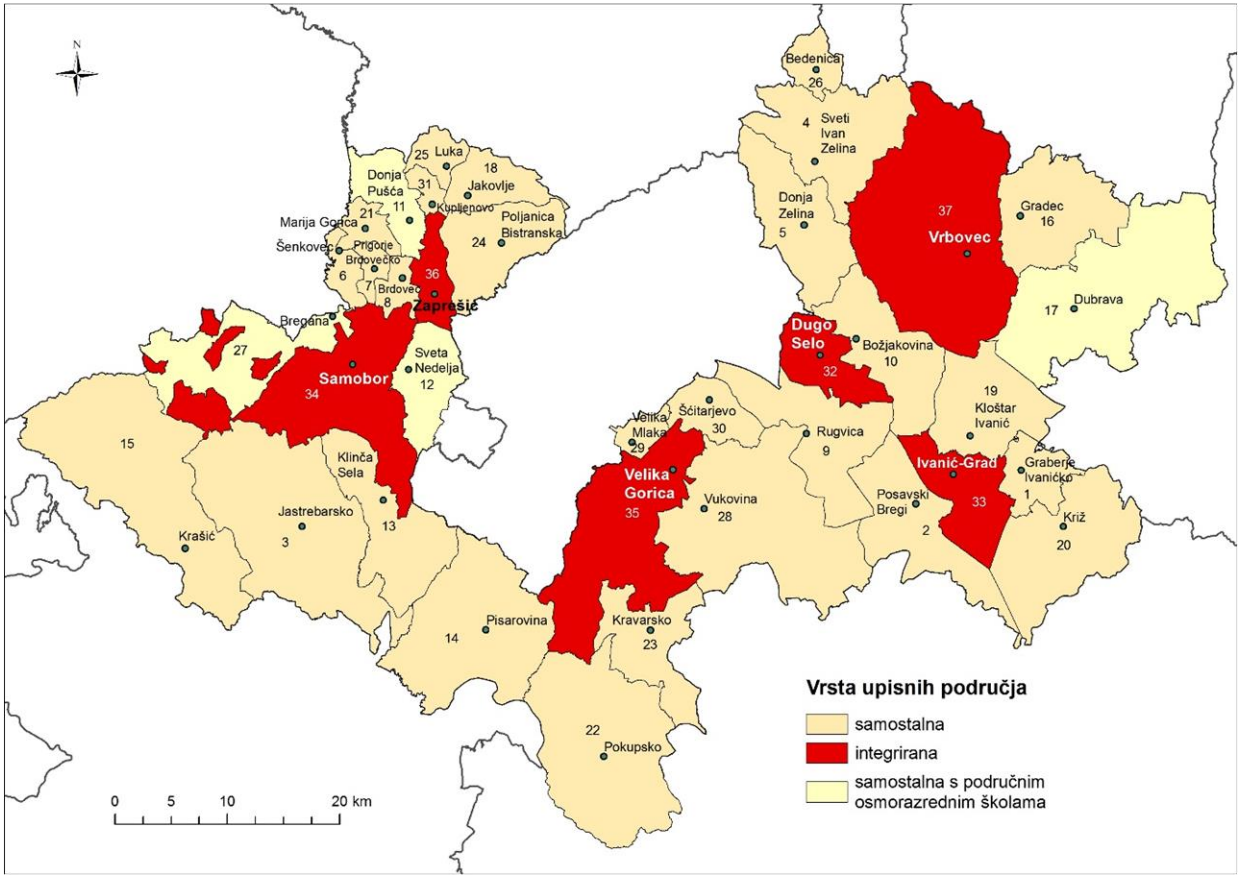

Sl. 50. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Zagrebačkoj županiji

Tab. 34. Tipovi upisnih područja Zagrebačke županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
	1 OŠ Josipa Badalića, Graberje Ivanićko 2 OŠ Posavski Bregi, Posavski Bregi 14 OŠ "Vladimir Nazor", Pisarovina 16 OŠ Gradec, Gradec 18 OŠ Jakovlje, Jakovlje 20 OŠ Milke Trnine, Križ 21 OŠ Ante Kovačića, Marija Gorica 22 OŠ Pokupsko, Pokupsko 23 OŠ Slavka Kolara, Kravarsko 25 OŠ Luka, Luka 26 OŠ Bedenica, Bedenica 30 OŠ Šćitarjevo, Šćitarjevo 31 OŠ Kupljenovo, Kupljenovo	3 OŠ "Ljubo Babić", Jastrebarsko 4 OŠ Dragutina Domjanića, Sveti Ivan Zelina 15 OŠ "Kardinal Alojzije Stepinac", Krašić 28 OŠ Vukovina, Vukovina	5 OŠ Ksavera Šandora Đalskog, Donja Zelina 6 OŠ Ivana Perkovca, Šenkovec 7 OŠ Ivane Brlić-Mažuranić, Prigorje Brdovečko 8 OŠ Pavao Belas, Brdovec 9 OŠ Rugvica, Rugvica 10 OŠ Stjepan Radić, Božjakovina 13 OŠ Klinča Sela, Klinča Sela 19 OŠ Braće Radića, Kloštar Ivanić 24 OŠ Bistra, Poljanica Bistranska 29 OŠ Velika Mlaka, Velika Mlaka	
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
		27 OŠ Milana Langa, Bregana	11 OŠ Pušća, Pušća 17 OŠ Dubrava, Dubrava	12 OŠ Sveta Nedelja, Sveta Nedelja
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C1	**C2**	**C3**	**C4**	**C5**
	33 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Ivanić Gradu obuhvaća OŠ Đure Deželića i OŠ Stjepana Basaričeka.	34 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Samoboru i okolnom mu području obuhvaća OŠ Samobor, OŠ Rude, Rude, OŠ Bogumila Tonija i OŠ Mihaela Šiloboda, Sveti Martin pod Okićem. 37 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Vrbovcu obuhvaća I. OŠ Vrbovec i II. OŠ Vrbovec.	35 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Velikoj Gorici obuhvaća OŠ Jurja Habdelića, OŠ Nikole Hribara i OŠ Eugena Kvaternika.	32 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Dugom Selu obuhvaća OŠ Ivan Benković i OŠ Josipa Zorića. 36 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zaprešiću obuhvaća OŠ Antuna Augustinčića i OŠ Ljudevita Gaja.

2. KRAPINSKO-ZAGORSKA ŽUPANIJA

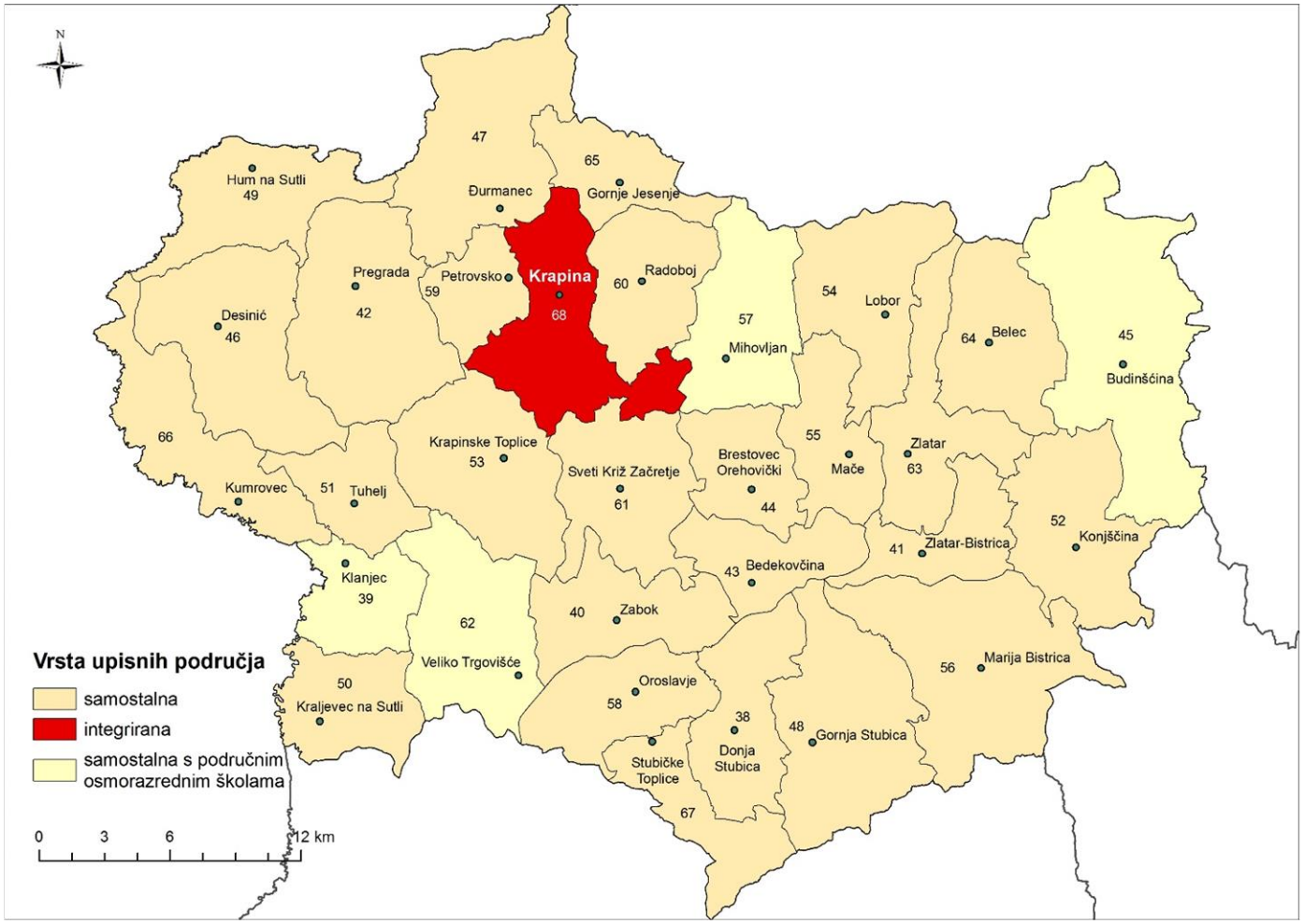

Sl. 51. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Krapinsko-zagorskoj županiji

Tab. 35. Tipovi upisnih područja Krapinsko-zagorske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
65 OŠ Gornje Jesenje, Gornje Jesenje 67 OŠ Stubičke Toplice, Stubičke Toplice	41 OŠ Zlatar Bistrica, Zlatar Bistrica 44 OŠ Stjepana Radića, Brestovec Orehovički 46 OŠ Đure Prejca, Desinić 47 OŠ Đurmanec, Đurmanec 49 OŠ Viktora Kovačića, Hum na Sutli 50 OŠ Pavla Štoosa, Kraljevec na Sutli 51 OŠ Lijepa naša, Tuhelj 52 OŠ Konjščina, Konjščina 53 OŠ Krapinske Toplice, Krapinske Toplice 54 OŠ Franje Horvata Kiša, Lobor 55 OŠ Mače, Mače 56 OŠ Marija Bistrica, Marija Bistrica 59 OŠ Antuna Mihanovića, Petrovsko 60 OŠ Side Košutić, Radoboj 61 OŠ Sveti Križ Začretje, Sveti Križ Začretje 63 OŠ Ante Kovačića, Zlatar 64 OŠ Belec, Belec 66 OŠ Josipa Broza, Kumrovec		38 OŠ Donja Stubica, Donja Stubica 40 OŠ Ksavera Šandora Gjalskog Zabok, Zabok 42 OŠ Janka Leskovara Pregrada 43 OŠ Bedekovčina, Bedekovčina 48 OŠ Matije Gupca, Gornja Stubica 58 OŠ Oroslavje, Oroslavje	
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
	57 OŠ Ljudevit Gaj, Mihovljan		39 OŠ Antuna Mihanovića Klanjec 45 OŠ Vladimira Nazora, Budinščina 62 OŠ Veliko Trgovišće, Veliko Trgovišće	
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C2				
Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Krapini obuhvaća OŠ Augusta Cesarca i OŠ „Ljudevit Gaj”.				

3. SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA

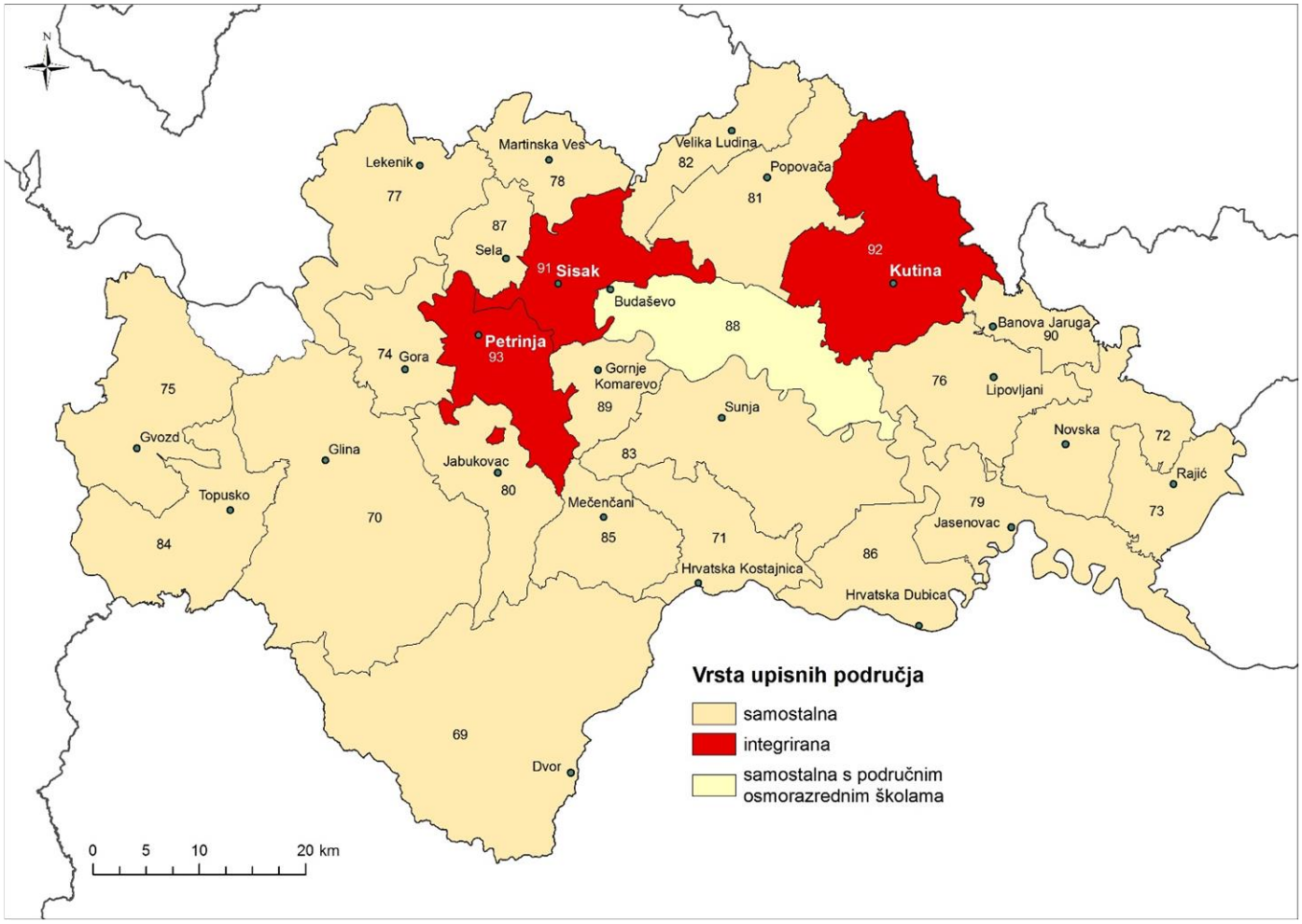

Sl. 52. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Sisačko-moslavačkoj županiji

Tab. 36. Tipovi upisnih područja Sisačko-moslavačke županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
74 OŠ Ivan Goran Kovačić, Gora	71 OŠ Davorina Trstenjaka, Hrvatska Kostajnica 73 OŠ Rajić, Rajić 76 OŠ Josipa Kozarca, Lipovljani 77 OŠ Mladost, Lekenik 78 OŠ Braća Radić, Martinska Ves 79 OŠ Jasenovac, Jasenovac 80 OŠ Jabukovac, Jabukovac 82 OŠ Ludina, Velika Ludina 84 OŠ Vladimir Nazor, Topusko 85 OŠ Katarina Zrinska, Mečenčani 86 OŠ Ivo Kozarčanin, Hrvatska Dubica 87 OŠ Sela, Sela 89 OŠ Komarevo, Komarevo 90 OŠ Banova Jaruga, Banova Jaruga	69 OŠ Dvor, Dvor 70 OŠ Glina, Glina 72 OŠ Novska I, Novska 75 OŠ Gvozd, Gvozd 81 OŠ Popovača I, Popovača 83 OŠ Sunja, Sunja		
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
		88 OŠ Budaševo-Topolovac-Gušće, Budaševo		
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C4				
91 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Sisku obuhvaća OŠ Ivana Kukuljevića, OŠ 22. lipnja, OŠ Braća Bobetko, OŠ Braća Ribar, OŠ Viktorovac i OŠ Galdovo. 92 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Kutini obuhvaća OŠ Mate Lovraka, OŠ Zvonimira Franka, OŠ Vladimira Vidrića i OŠ Stjepana Kefelje. 93 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Petrinji obuhvaća I. OŠ Petrinja, OŠ Mate Lovraka i OŠ Dragutina Tadijanovića.				

4. KARLOVAČKA ŽUPANIJA

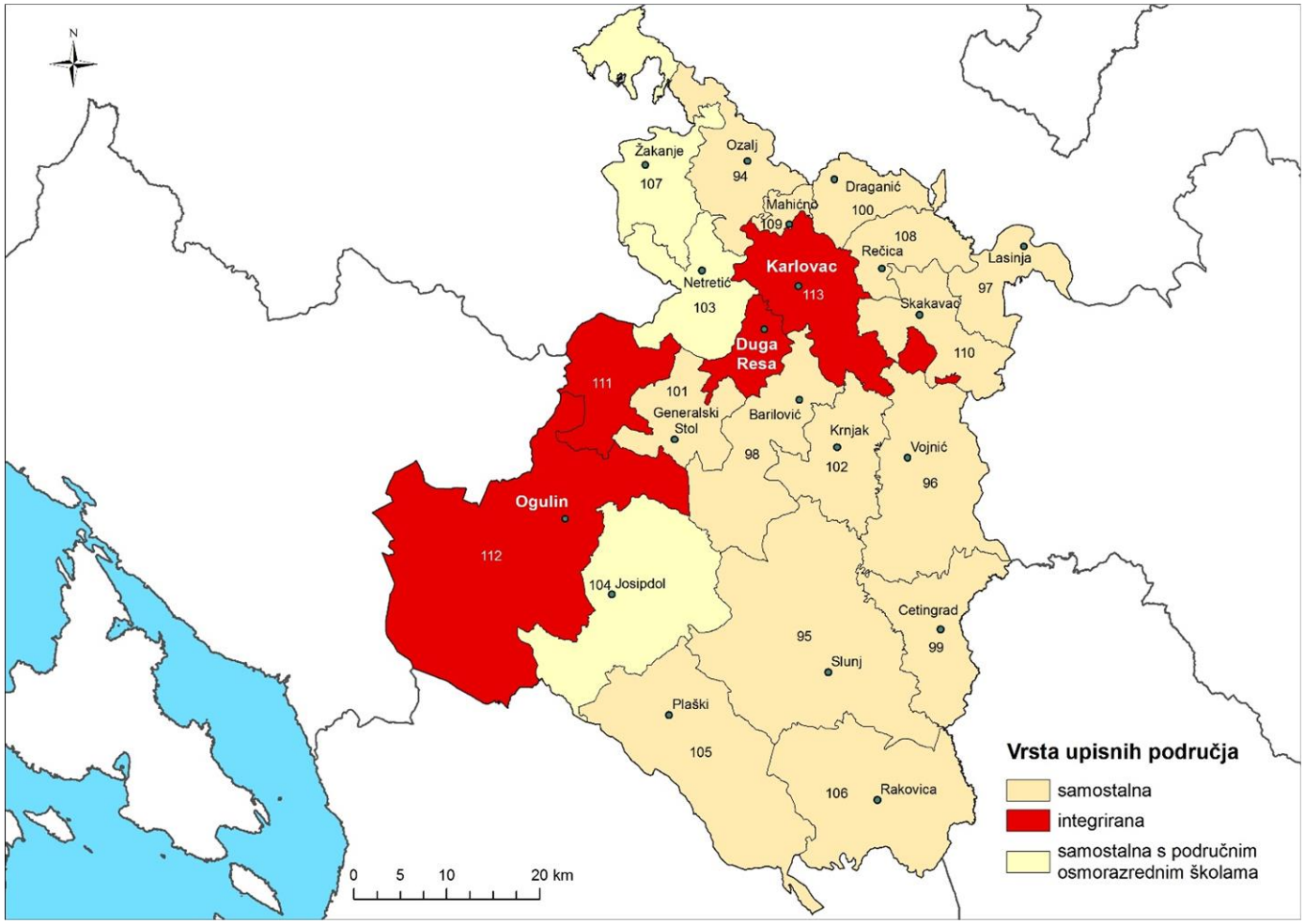

Sl. 53. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Karlovačkoj županiji

Tab. 37. Tipovi upisnih područja Karlovačke županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
OŠ Plaški, Plaški OŠ Rakovica, Rakovica	97 OŠ Antun Klasinc, Lasinja 99 OŠ Cetingrad, Cetingrad 100 OŠ Draganići, Draganići 101 OŠ Generalski Stol, Generalski Stol 102 OŠ Katarine Zrinski, Krnjak 108 OŠ Rečica, Rečica 109 OŠ Mahično, Mahično 110 OŠ Skakavac, Skakavac	94 OŠ Slava Raškaj, Ozalj 95 OŠ Slunj, Slunj 96 OŠ Vojnić, Vojnić 98 OŠ Barilović, Barilović		
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
103 OŠ Netretić, Netretić 104 OŠ Josipdol, Josipdol 107 OŠ Žakanje, Žakanje				
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C1	**C2**	**C3**	**C4**	**C5**
		111 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Dugoj Resi obuhvaća OŠ Vladimir Nazor, Duga Resa i OŠ Ivan Goran Kovačić, Duga Resa. 112 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Ogulinu obuhvaća I. osnovnu školu Ogulin i OŠ Ivane Brlić-Mažuranić.	113 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Karlovcu obuhvaća OŠ Banija, OŠ Švarča, OŠ Grabrik, OŠ Dubovac, OŠ Turanj, OŠ Dragojle Jarnjević i OŠ Braće Seljan.	

5. VARAŽDINSKA ŽUPANIJA

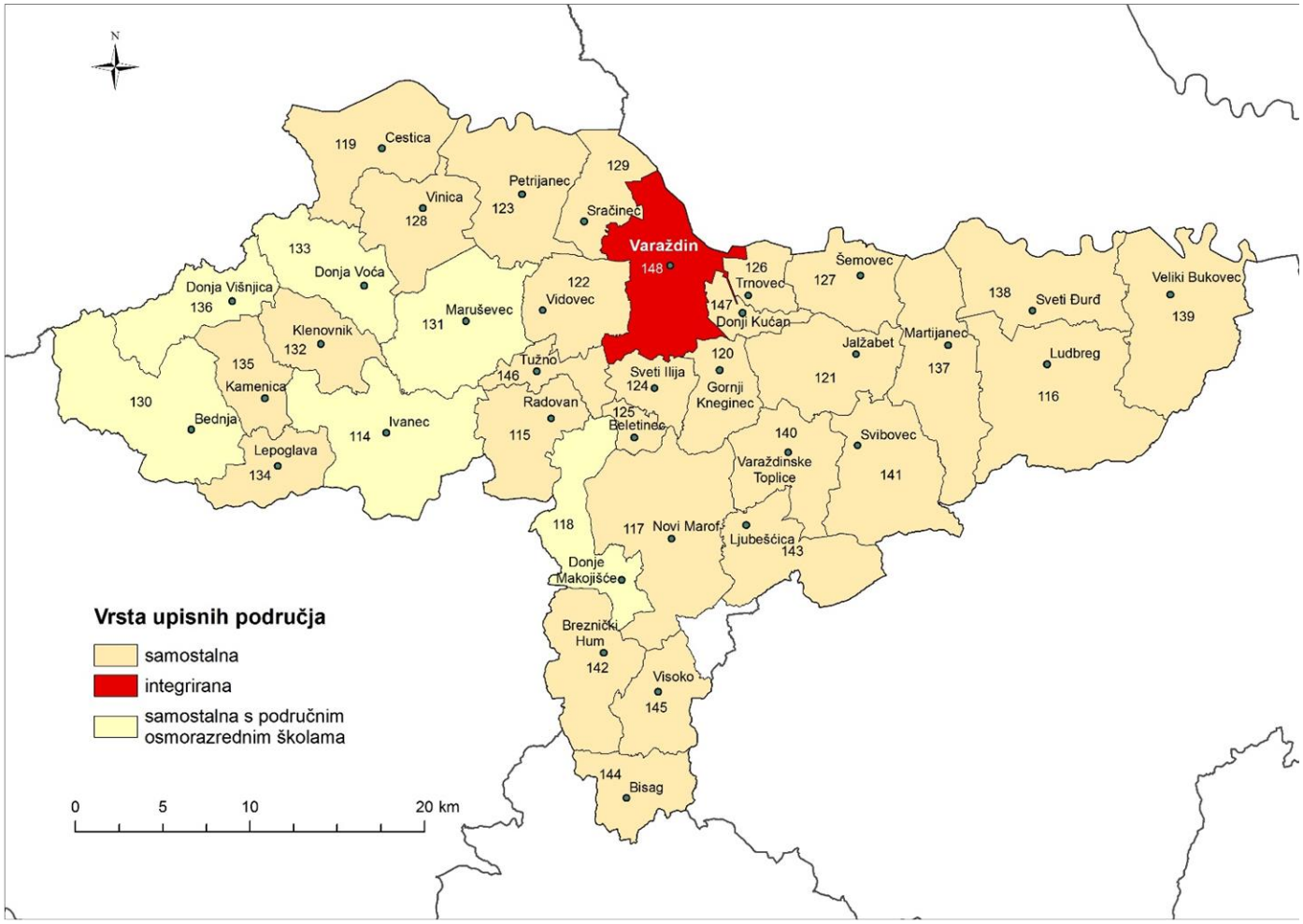

Sl. 54. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Varaždinskoj županiji

Tab. 38. Tipovi upisnih područja Varaždinske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
	115 OŠ Metel Ožegović, Radovan 121 OŠ Petar Zrinski, Jalžabet 124 OŠ Vladimir Nazor, Sveti Ilija 125 OŠ Beletinec, Beletinec 127 OŠ Šemovec, Šemovec 128 OŠ Vinica, Vinica 132 OŠ Grofa Janka Draškovića, Klenovnik 134 OŠ Ante Starčevića, Lepoglava 135 OŠ Ivana Rangera, Kamenica 137 OŠ Martijanec, Martijanec 138 OŠ Sveti Đurđ, Sveti Đurđ 139 OŠ Veliki Bukovec, Veliki Bukovec 140 OŠ Antuna i Ivana Kukuljevića, Varaždinske Toplice 141 OŠ Svibovec, Svibovec Toplički 142 OŠ Breznički Hum, Breznički Hum 143 OŠ Ljubešćica, Ljubešćica 144 OŠ Bisag, Bisag 145 OŠ Visoko, Visoko 146 OŠ Tužno, Tužno		116 OŠ Ludbreg, Ludbreg 117 OŠ Novi Marof, Novi Marof 119 OŠ Cestica, Cestica 120 OŠ Kneginec Gornji, Gornji Kneginec 122 OŠ Vidovec, Vidovec 123 OŠ Petrijanec, Petrijanec 126 OŠ Trnovec, Trnovec 129 OŠ Sračinec, Sračinec 147 VII. OŠ Varaždin, Donji Kućan	
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
	133 OŠ Andrije Kačića Miošića, Donja Voća 136 OŠ Izidora Poljaka Višnjica, Donja Višnjica		114 OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanec 118 OŠ Podrute, Donje Makojišće 130 OŠ Franje Serta, Bednja 131 OŠ Gustav Krklec, Maruševec	
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C1	**C2**	**C3**	**C4**	**C5**
			148 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Varaždinu obuhvaća I. OŠ Varaždin, II. OŠ Varaždin, III. OŠ Varaždin, IV. OŠ Varaždin, V. OŠ Varaždin i VI. OŠ Varaždin.	

6. KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA

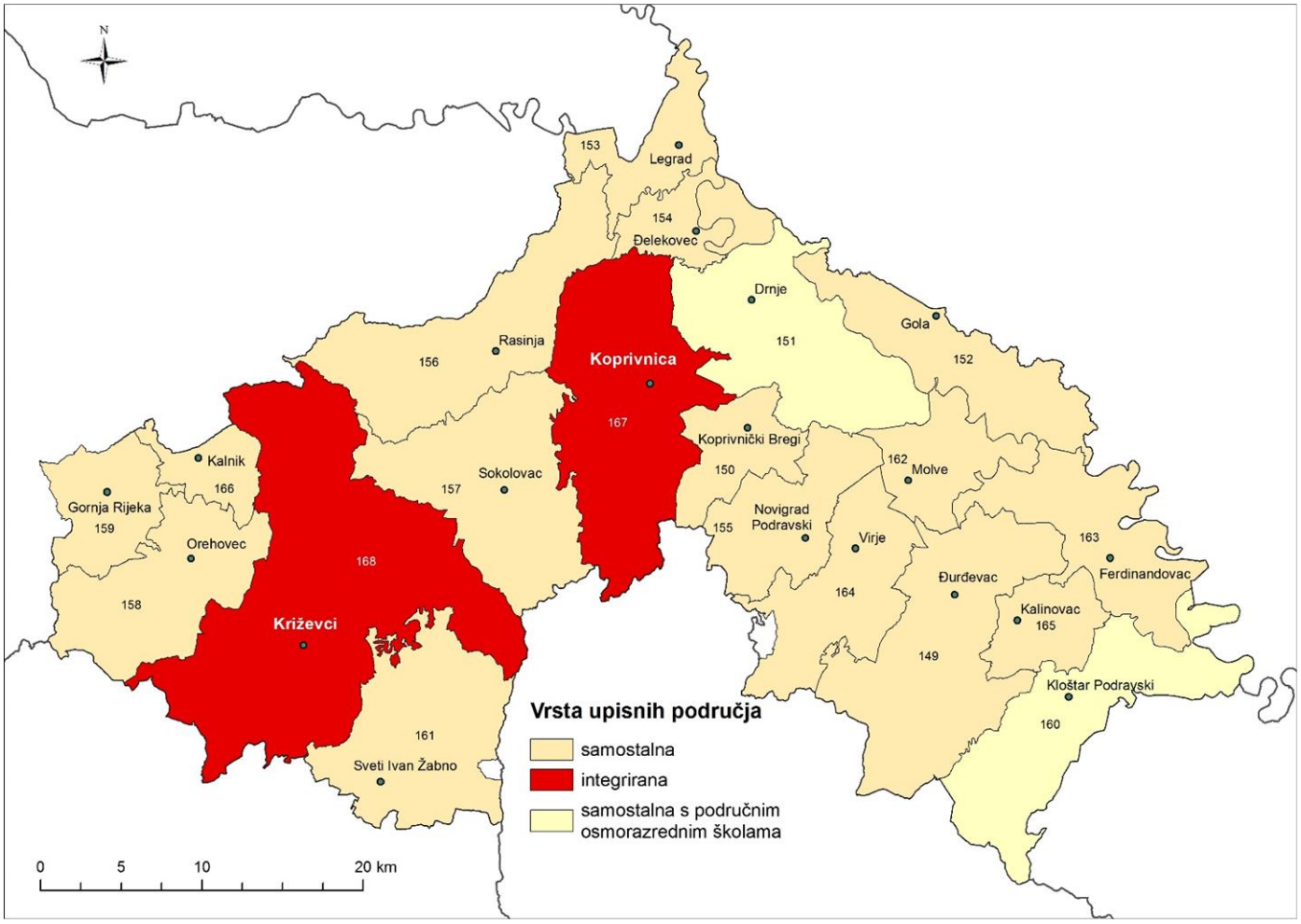

Sl. 55. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Koprivničko-križevačkoj županiji

Tab. 39. Tipovi upisnih područja Koprivničko-križevačke županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
166 OŠ Kalnik, Kalnik	150 OŠ Koprivnički Bregi, Koprivnički Bregi 152 OŠ Gola, Gola 153 OŠ Legrad, Legrad 154 OŠ Mihovil Pavlek Miškina, Đelekovec 155 OŠ Prof. Blaž Mađer, Novigrad Podravski 156 OŠ Andrije Palmovića, Rasinja 157 OŠ Sokolovac, Sokolovac 158 OŠ Sveti Petar Orehovec, Orehovec 159 OŠ Sidonije Rubido Erdödy, Gornja Rijeka 162 OŠ Molve, Molve 163 OŠ Ferdinandovac, Ferdinandovac 164 OŠ Prof. Franje Viktora Šignjara, Virje 165 OŠ Ivan Lacković Croata, Kalinovac	149 OŠ Grgura Karlovčana, Đurđevac	161 OŠ "Grigor Vitez", Sveti Ivan Žabno	
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
			151 OŠ Fran Koncelak, Drnje 160 OŠ Kloštar Podravski, Kloštar Podravski	
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C1	**C2**	**C3**	**C4**	**C5**
		168 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Križevcima obuhvaća OŠ Ljudevita Modeca i OŠ Vladimir Nazor.	167 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Koprivnici obuhvaća OŠ Antun Nemčić Gostovinski, OŠ „Đuro Ester" i OŠ Braća Radić.	

7. BJELOVARSKO-BILOGORSKA ŽUPANIJA

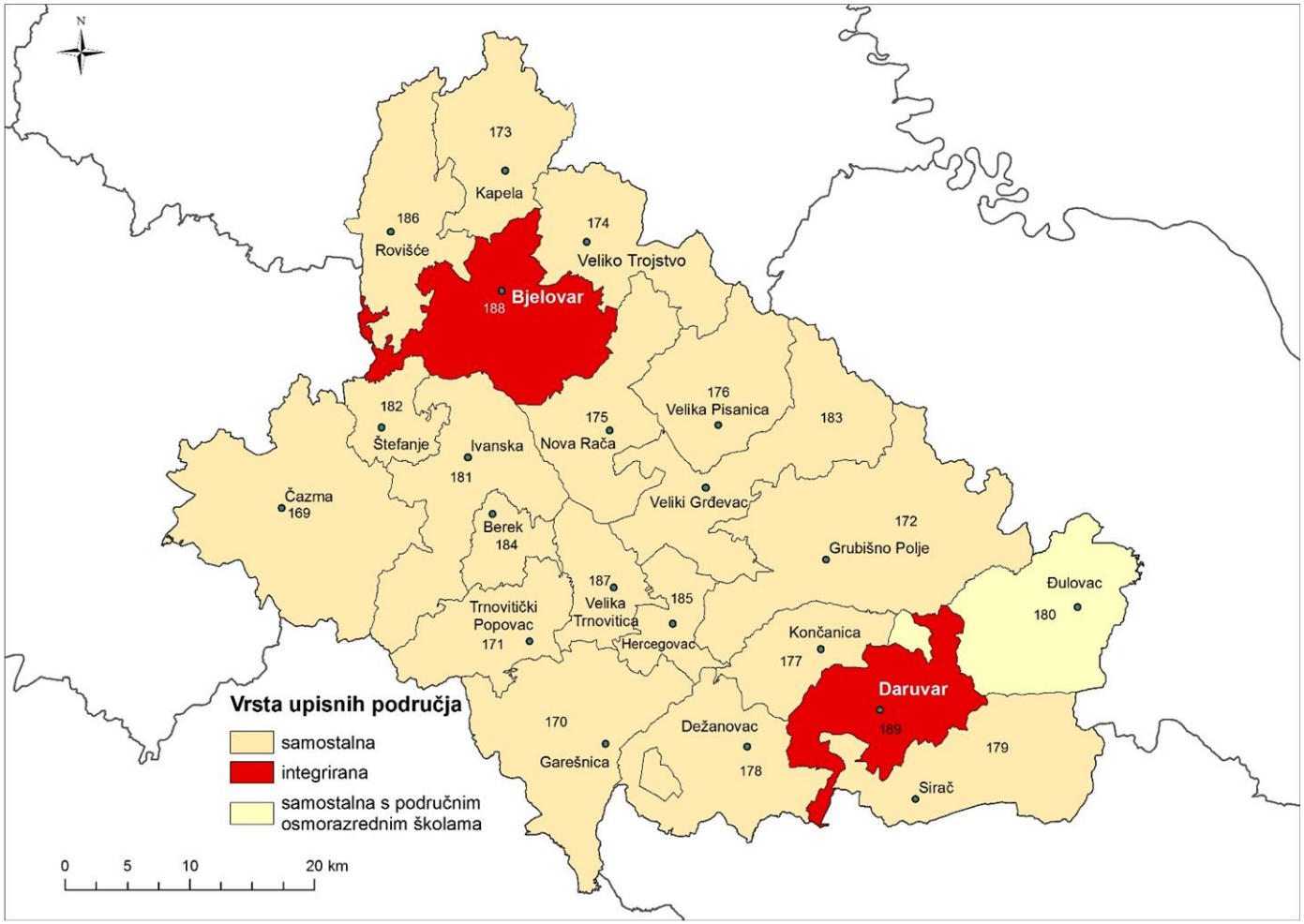

Sl. 56. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji

Tab. 40. Tipovi upisnih područja Bjelovarsko-bilogorske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
	171 OŠ Trnovitički Popovac, Trnovitički Popovac 173 OŠ Mirka Pereša, Kapela 174 OŠ Veliko Trojstvo, Veliko Trojstvo 175 OŠ Nova Rača, Nova Rača 176 OŠ Velika Pisanica, Velika Pisanica 177 Češka OŠ Josipa Ružičke, Končanica 178 OŠ Dežanovac, Dežanovac 179 OŠ Sirač, Sirač 181 OŠ Ivanska, Ivanska 182 OŠ Štefanje, Štefanje 183 OŠ Mate Lovraka, Veliki Grđevac 184 OŠ Berek, Berek 185 OŠ Slavka Kolara, Hercegovac 187 OŠ Trnovitica, Velika Trnovitica	169 OŠ Čazma, Čazma 170 OŠ Garešnica, Garešnica 172 OŠ Ivana Nepomuka Jemeršića, Grubišno Polje 186 OŠ Rovišće, Rovišće		
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
			180 OŠ u Đulovcu, Đulovac	
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C1	**C2**	**C3**	**C4**	**C5**
			188 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Bjelovaru obuhvaća I. OŠ Bjelovar, II. OŠ Bjelovar, III. OŠ Bjelovar i IV. OŠ Bjelovar. 189 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Daruvaru obuhvaća OŠ Vladimira Nazora i Češka OŠ Jana Amosa Komenskog– Česka Zakladni škola Jana Amose Komenskeho.	

8. PRIMORSKO-GORANSKA ŽUPANIJA

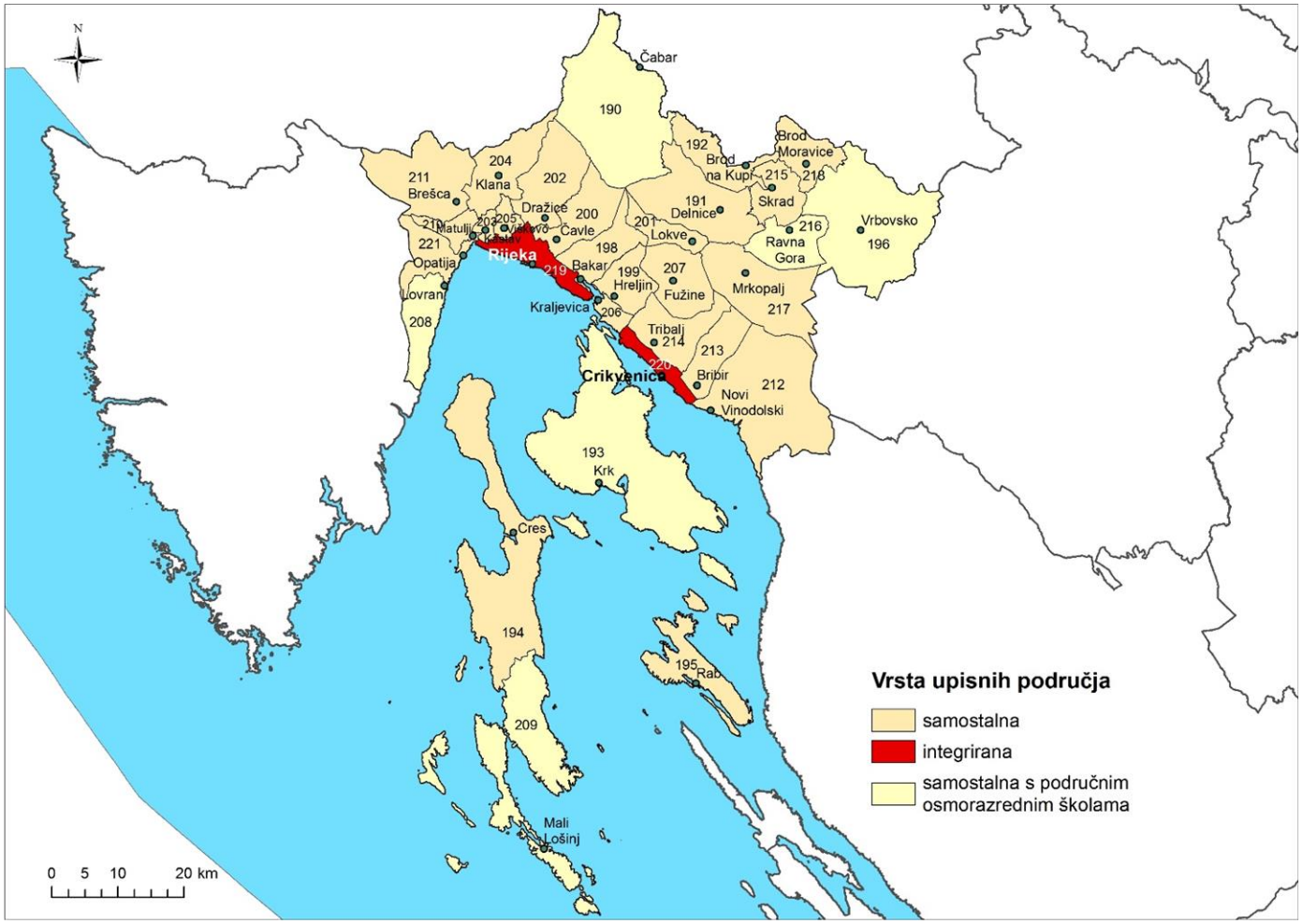

Sl. 57. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Primorsko-goranskoj županiji

Tab. 41. Tipovi upisnih područja Primorsko-goranske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
191 OŠ Ivana Gorana Kovačića, Delnice 201 OŠ Rudolfa Strohala, Lokve 204 OŠ Klana, Klana 207 OŠ Ivanke Trohar Fužine 215 OŠ Skrad, Skrad 217 OŠ Mrkopalj, Mrkopalj 218 OŠ Brod Moravice, Brod Moravice	192 OŠ Frana Krste Frankopana, Brod na Kupi 194 OŠ Frane Petrića, Cres 195 OŠ Ivana Rabljanina, Rab 198 OŠ Bakar, Bakar 199 OŠ Hreljin, Hreljin 202 OŠ "Jelenje-Dražice", Dražice 211 OŠ "Drago Gervais", Brešca 212 OŠ Ivana Mažuranića, Novi Vinodolski 213 OŠ Dr. Josipa Pančića, Bribir 214 OŠ Jurja Klovića, Tribalj 221 OŠ "Rikard Katalinić Jeretov", Opatija		200 OŠ Čavle, Čavle 206 OŠ Kraljevica, Kraljevica 210 OŠ "Dr. Andrija Mohorovičić", Matulji	203 OŠ Milan Brozović, Kastav 205 OŠ Sveti Matej, Viškovo
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
190 OŠ Petar Zrinski Čabar, Čabar 196 OŠ Ivana Gorana Kovačića, Vrbovsko 216 OŠ Dr. Branimira Markovića Ravna Gora		193 OŠ "Fran Krsto Frankopan", Krk	208 OŠ Viktora Cara Emina, Lovran 209 OŠ Maria Martinolića, Mali Lošinj	
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C2				
219 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Rijeci obuhvaća OŠ - Scuola elementare Belvedere, OŠ „Brajda", OŠ „Centar", OŠ „Zamet", OŠ Scuola elementare „Dolac", OŠ-SE „Gelsi", OŠ „San Nicolo", OŠ „Vladimir Gortan", OŠ Kantrida, OŠ Kozala, OŠ „Eugen Kumičić", OŠ Pećine, OŠ Podmurvice, OŠ „Nikola Tesla", OŠ Škurinje, OŠ „Trsat", OŠ „Turnić", OŠ Vežica, OŠ Gornja Vežica, OŠ Ivana Zajca, OŠ Srdoči, OŠ „Fran Franković" i OŠ Pehlin. U integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Rijeci ubrojena je i OŠ Kostrena jer upisno područje te škole obuhvaća naselja u sastavu općine Kostrena koja je bila u sastavu grada Rijeke. Ta naselja su: Martinšćica, Rožići, Perovići, Doričići, Plešići, Dujmići, Maračići, Šoići, Kostrena – Sveta Barbara, Žurkovo, Šodići, Rožmanići, Žuknica, Urinj, Randići, Vrh Martinšćice, Glavani, Kostrena Sv. Lucija i Paveki. 220 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Crikvenici obuhvaća OŠ Zvonka Cara i OŠ Vladimira Nazora.				

9. LIČKO-SENJSKA ŽUPANIJA

Sl. 58. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Ličko-senjskoj županiji

Tab. 42. Tipovi upisnih područja Ličko-senjske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
222 OŠ Donji Lapac, Donji Lapac 225 OŠ Luke Perkovića, Brinje 227 OŠ Perušić, Perušić 228 OŠ Anž Frankopan, Kosinj 230 OŠ Lovinac, Lovinac 231 OŠ Plitvička Jezera, Plitička Jezera 232 OŠ Kralja Tomislava, Udbina 233 OŠ Dr. Franje Tuđmana, Korenica 235 OŠ Dr. Franje Tuđmana, Lički Osik 236 OŠ Dr. Ante Starčević, Pazarište-Klanac	226 OŠ Karlobag, Karlobag 229 OŠ A. G. Matoša, Novalja	234 OŠ Dr. Jure Turića, Gospić		
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
		223 OŠ Zrinskih i Frankopana, Otočac 224 OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Senj		
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C1	**C2**	**C3**	**C4**	**C5**

10. VIROVITIČKO-PODRAVSKA ŽUPANIJA

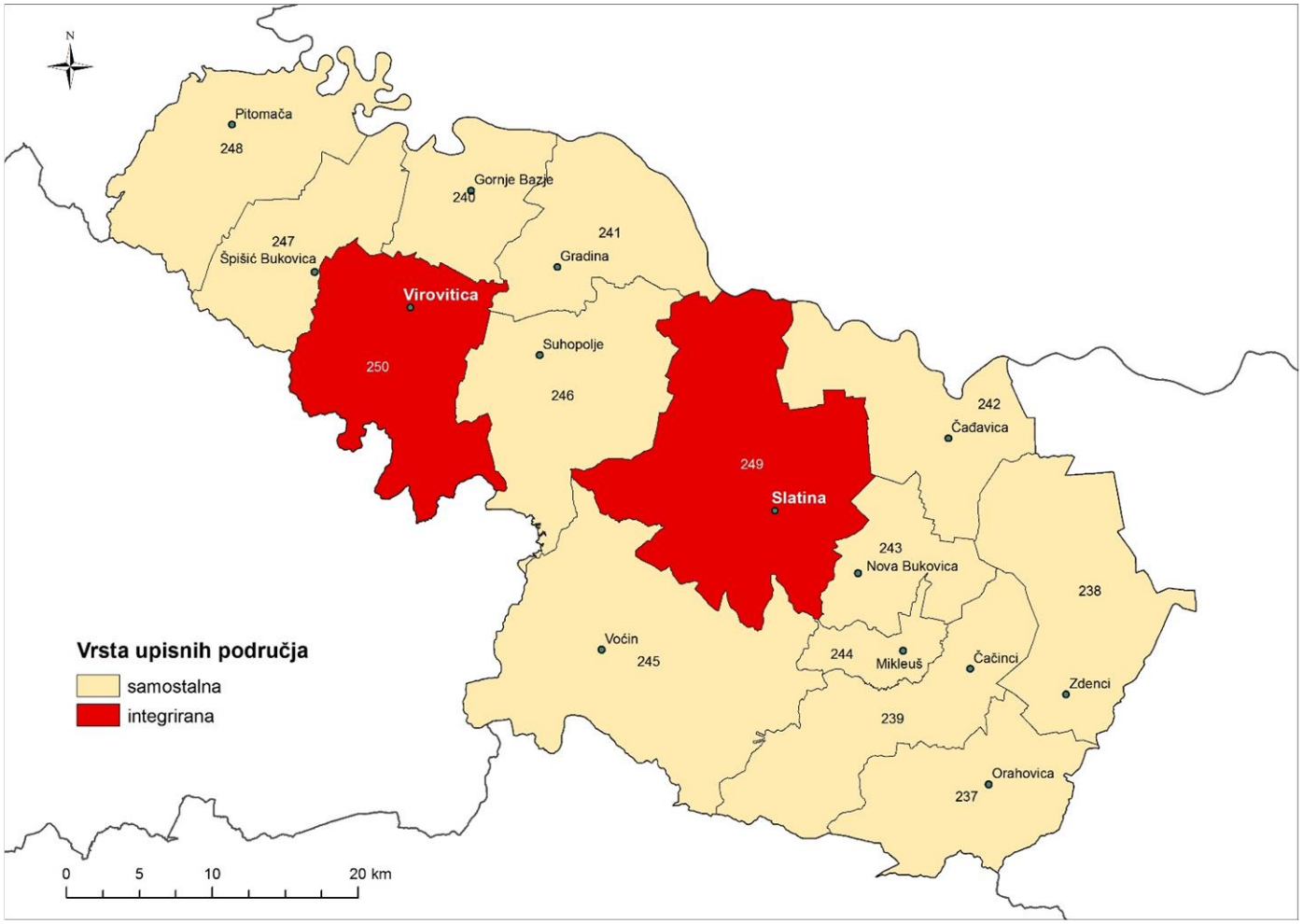

Sl. 59. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Virovitičko-podravskoj županiji

Tab. 43. Tipovi upisnih područja Virovitičko-podravske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
	237 OŠ Ivane Brlić-Mažuranić, Orahovica 238 OŠ Ivan Goran Kovačić, Zdenci 239 OŠ Antuna Gustava Matoša, Čačinci 240 OŠ Gornje Bazje, Gornje Bazje 241 OŠ Gradina, Gradina 242 OŠ Davorin Trstenjak, Čađavica 243 OŠ Vladimira Nazora, Nova Bukovica 244 OŠ Mikleuš, Mikleuš 247 OŠ Augusta Cesarca, Špišić Bukovica	245 OŠ Voćin, Voćin 246 OŠ Suhopolje, Suhopolje 248 OŠ Petra Preradovića, Pitomača		
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C1	**C2**	**C3**	**C4**	**C5**
			249 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Virovitici obuhvaća OŠ Ivane Brlić-Mažuranić i OŠ Vladimir Nazor. 250 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Slatini obuhvaća OŠ Eugena Kumičića i OŠ Josipa Kozarca.	

11. POŽEŠKO-SLAVONSKA ŽUPANIJA

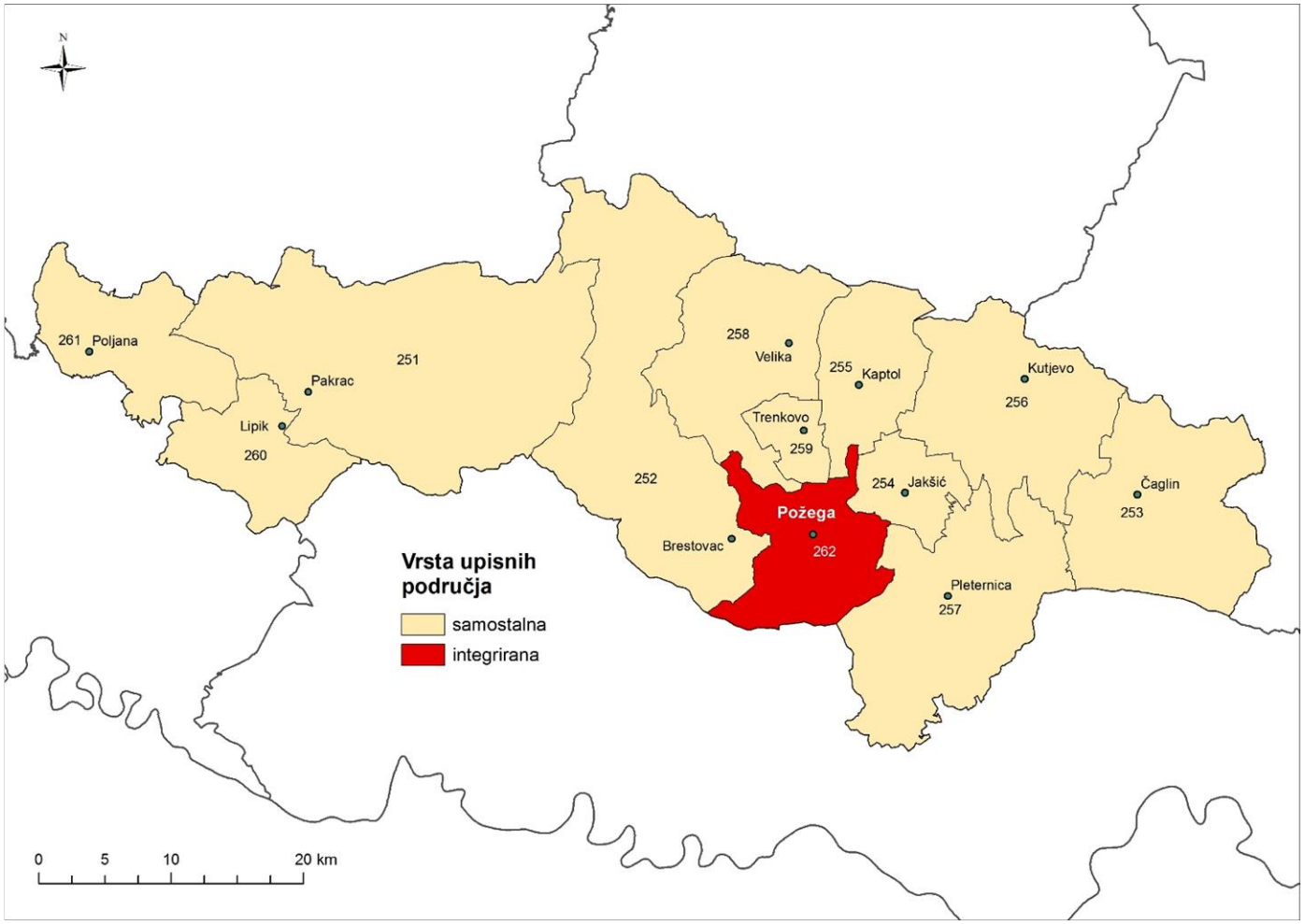

Sl. 60. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Požeško-slavonskoj županiji

Tab. 44. Tipovi upisnih područja Požeško-slavonske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
	259 OŠ Vladimira Nazora, Trenkovo 260 OŠ Lipik, Lipik 261 OŠ Grigora Viteza, Poljana	251 OŠ Braće Radića, Pakrac 252 OŠ Dragutina Lermana, Brestovac 253 OŠ Stjepana Radića, Čaglin 256 OŠ Zdenka Turkovića, Kutjevo 257 OŠ fra Kaje Adžića, Pleternica 258 OŠ "Ivan Goran Kovačić", Velika	254 OŠ Mladost, Jakšić 255 OŠ Vilima Korajca, Kaptol	
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C1	**C2**	**C3**	**C4**	**C5**
			262 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Požegi obuhvaća OŠ „Dobriša Cesarić”, OŠ Julija Kempfa i OŠ Antuna Kanižlića.	

12. BRODSKO-POSAVSKA ŽUPANIJA

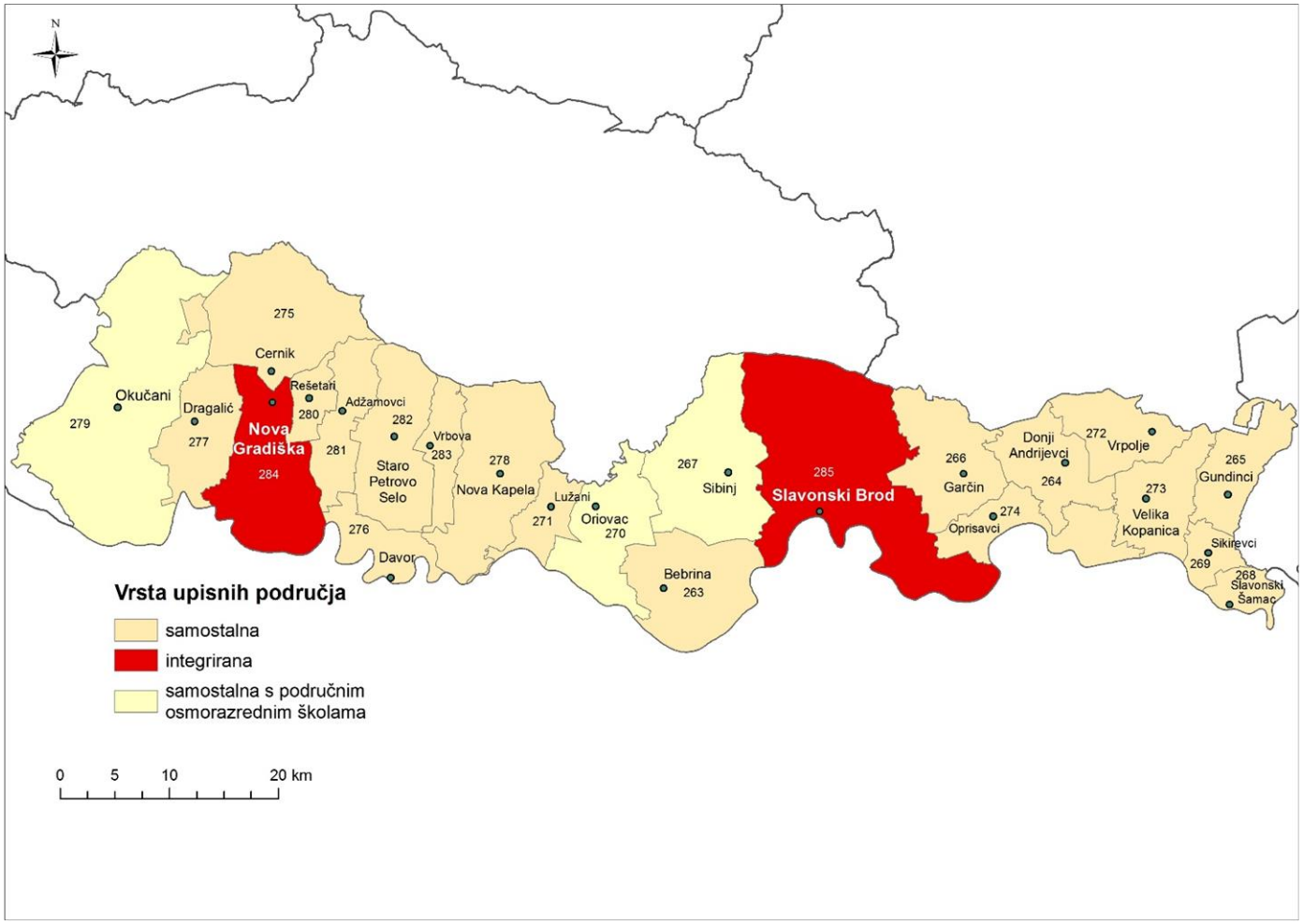

Sl. 61. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Brodsko-posavskoj županiji

Tab. 45. Tipovi upisnih područja Brodsko-posavske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
	263 OŠ "Antun Matija Reljković", Bebrina 264 OŠ "Viktor Car Emin", Donji Andrijevci 265 OŠ Augusta Šenoe, Gundinci 266 OŠ "Vjekoslav Klaić", Garčin 268 OŠ "Josip Kozarac", Slavonski Šamac 269 OŠ "Sikirevci", Sikirevci 271 OŠ "Ljudevit Gaj", Lužani 272 OŠ "Ivan Meštrović", Vrpolje 273 OŠ "Ivan Filipović", Velika Kopanica 274 OŠ "Stjepan Radić", Oprisavci 275 OŠ "Matija Gubec", Cernik 276 OŠ "Matija Antun Relković", Davor 277 OŠ "Dragalić", Dragalić 278 OŠ "Antun Mihanović", Nova Kapela 280 OŠ Ante Starčevića, Rešetari 281 OŠ "Vladimir Nazor", Adžamovci 282 OŠ Ivana Gorana Kovačića, Staro Petrovo Selo 283 OŠ Markovac, Vrbova			
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
			267 OŠ "Ivan Mažuranić", Sibinj; 270 OŠ "Dr. Stjepan Ilijašević", Oriovac 279 OŠ "Okučani", Okučani	
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C1	**C2**	**C3**	**C4**	**C5**
			284 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Slavonskom Brodu obuhvaća OŠ „Ivana Brlić-Mažuranić”, OŠ „Blaž Tadijanović”, OŠ „Bogoslav Šulek”, OŠ „Vladimir Nazor”, OŠ „Ivan Goran Kovačić”, OŠ „Antun Mihanović”, OŠ „Hugo Badalić”, OŠ „Đuro Pilar” i OŠ „Dragutin Tadijanović”. 285 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Novoj Gradišci obuhvaća OŠ Ljudevita Gaja i OŠ „Mato Lovrak”.	

13. ZADARSKA ŽUPANIJA

Sl. 62. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Zadarskoj županiji

Tab. 46. Tipovi upisnih područja Zadarske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
311 OŠ Ivana Gorana Kovačića, Lišane Ostrovičke	287 OŠ Biograd, Biograd na Moru 290 OŠ Jurja Dalmatinca, Pag 292 OŠ Sukošan, Sukošan 293 OŠ Zemunik, Zemunik Donji 294 OŠ Galovac, Galovac 295 OŠ Vladimira Nazora, Škabrnja 296 OŠ Poličnik, Poličnik 297 OŠ Braća Ribar, Posedarje 298 OŠ Novigrad, Novigrad 299 OŠ Braće Radić, Pridraga 300 OŠ Starigrad, Starigrad Paklenica 303 OŠ Privlaka, Privlaka 304 OŠ Valentin Klarin, Preko 305 OŠ Petar Lorini, Sali 306 OŠ Vladimir Nazor, Nevidane 308 OŠ Sv. Filip i Jakov, Sv. Filip i Jakov 309 OŠ Petra Zoranića, Jasenice 310 OŠ Polača, Polača 312 OŠ Petar Zoranić, Stankovci	286 OŠ Benkovac, Benkovac 288 OŠ Nikole Tesle, Gračac	291 OŠ Stjepana Radića, Bibinje	
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
		289 OŠ Obrovac, Obrovac	301 OŠ Jurja Barakovića, Ražanac 302 OŠ „Petra Zoranić“, Nin 307 OŠ Pakoštane, Pakoštane	
			313 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zadru obuhvaća OŠ Bartula Kašića, OŠ Stanovi, OŠ Krune Krstića, OŠ Petra Preradovića, OŠ Šimuna Kožičića Benje, OŠ Šime Budinića, OŠ Smiljevac i OŠ Zadarski Otoci.	

14.OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA

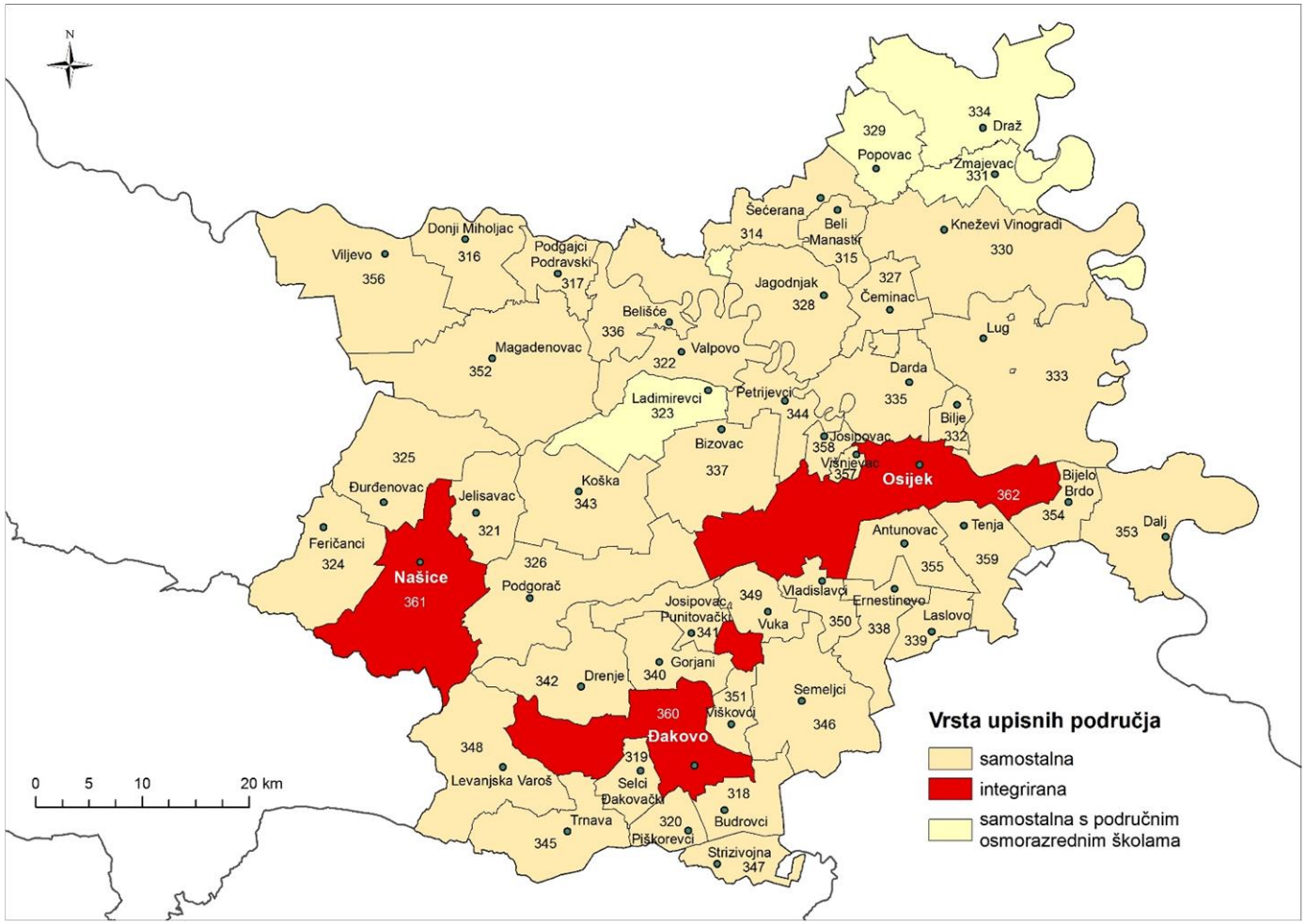

Sl. 63. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Osječko-baranjskoj županiji

Tab. 47. Tipovi upisnih područja Osječko-baranjske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA					
A1	**A2**		**A3**	**A4**	**A5**
	314 OŠ Šećerana, Šećerana 316 OŠ August Harambašić, Donji Miholjac 317 OŠ Hrvatski sokol Podgajci Podravski 318 OŠ Budrovci, Budrovci 319 OŠ Đakovački Selci, Đakovački Selci 320 OŠ Matija Gubec, Piškorevci 321 OŠ Ivan Brnjik – Slovak, Jelisavac 324 OŠ Vladimira Nazora, Feričanci 326 OŠ Hinka Juhna, Podgorač 327 OŠ Čeminac, Čeminac 328 OŠ Jagodnjak, Jagodnjak 330 OŠ Kneževi Vinogradi, Kneževi Vinogradi 332 OŠ Bilje, Bilje 333 OŠ Lug - Laskói Általános Iskola, Lug 337 OŠ Bratoljuba Klaića, Bizovac 338 OŠ Ernestinovo, Ernestinovo 339 OŠ Laslovo, Laslovo	340 OŠ Gorjani, Gorjani 341 OŠ Josip Kozarac, Josipovac Punitovački 342 OŠ Drenje, Drenje 343 OŠ Ivana Brlić Mažuranić, Koška 344 OŠ Petrijevci, Petrijevci 345 OŠ Josipa Jurja Strossmayera, Trnava 347 OŠ Ivana Brlić Mažuranić, Strizivojna 348 OŠ Silvije Strahimir Kranjčević, Levanjska Varoš 349 OŠ Milka Cepelića, Vuka 350 OŠ Mate Lovraka, Vladislavci 351 OŠ Luka Botić, Viškovci 352 OŠ „Matija Gubec“, Magadenovac 354 OŠ Bijelo Brdo, Bijelo Brdo 355 OŠ Antunovac, Antunovac 356 OŠ Ante Starčevića, Viljevo	325 OŠ Josipa Jurja Strossmayera, Đurđenovac	315 OŠ Dr. Franjo Tuđman, Beli Manastir 322 OŠ Matije Petra Katančića, Valpovo 335 OŠ Darda, Darda 336 OŠ Ivana Kukuljevića, Belišće 346 OŠ Josipa Kozarca, Semeljci 353 OŠ Dalj, Dalj 358 OŠ Josipovac, Osijek 359 OŠ Tenja, Tenja	357 OŠ Višnjevac, Višnjevac
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA					
B1	**B2**		**B3**	**B4**	**B5**
	323 OŠ Ladimirevci, Ladimirevci 329 OŠ Popovac, Popovac	331 OŠ Zmajevac, Zmajevac 334 OŠ Draž, Draž			
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA					
C1	**C2**		**C3**	**C4**	**C5**
	362 Integrirano upisno područje Osijek obuhvaća 18 osnovnih škola od kojih su dvije škole smještene u Čepinu (OŠ Vladimir Nazor, Čepin, OŠ Miroslava Krleže, Čepin), a ostale osnovne škole smještene su u Osijeku: OŠ Antuna Mihanovića, OŠ August Šenoa, OŠ Ljudevita Gaja, OŠ Svete Ane u Osijeku, OŠ Franje Krežme, OŠ Vladimira Becića, OŠ „Mladost”, OŠ Frana Krste Frankopana, OŠ Vijenac, OŠ Jagode Truhelke, OŠ „Grigor Vitez”, OŠ „Tin Ujević”, OŠ „Dobriše Cesarić”, OŠ Ivana Filipovića i OŠ „Retfala”. 360 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Đakovu obuhvaća OŠ Ivan Goran Kovačić, OŠ Vladimir Nazor i OŠ Josipa Antuna Ćolnića.			361 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Našicama obuhvaća OŠ Dore Pejačević i OŠ Kralja Tomislava.	

15. ŠIBENSKO-KNINSKA ŽUPANIJA

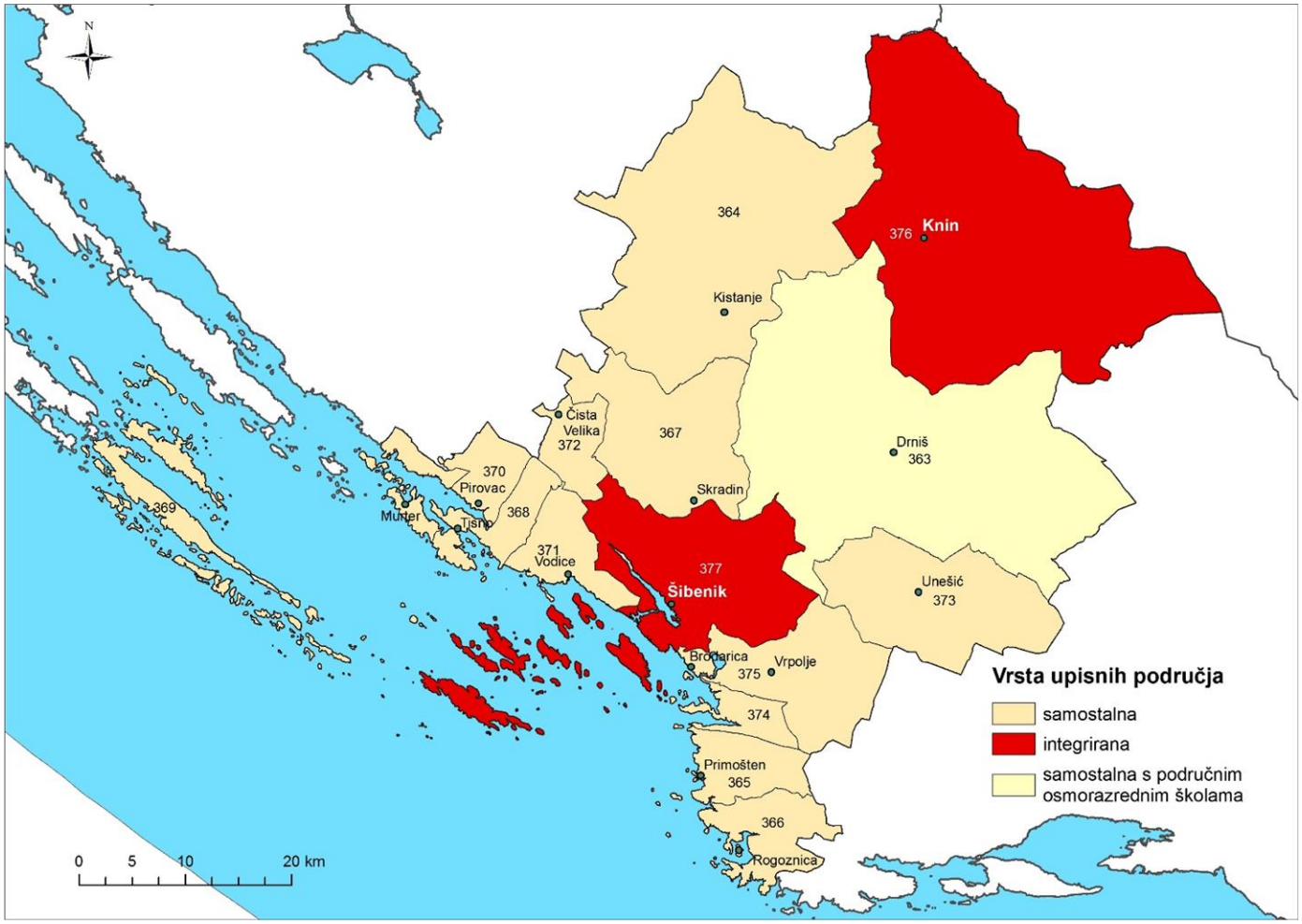

Sl. 64. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Šibensko-kninskoj županiji

Tab. 48. Tipovi upisnih područja Šibensko-kninske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
	365 OŠ Primošten, Primošten 366 OŠ Rogoznica, Rogoznica 367 OŠ Skradin, Skradin 368 OŠ Vjekoslava Kaleba, Tisno 369 OŠ Murterski škoji, Murter 370 OŠ Pirovac, Pirovac 372 OŠ Čista Velika, Čista Velika 373 OŠ Jakova Gotovca, Unešić 374 OŠ Brodarica, Brodarica 375 OŠ Vrpolje	364 OŠ Kistanje, Kistanje	371 OŠ Vodice, Vodice	
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
	363 OŠ Antuna Mihanovića Petropoljskog, Drniš			
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C1	**C2**	**C3**	**C4**	**C5**
		376 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Kninu obuhvaća OŠ Domovinske zahvalnosti i OŠ Dr. Franje Tuđmana.	377 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Šibeniku obuhvaća OŠ Fausta Vrančića, OŠ Petra Krešimira IV., OŠ Jurja Šižgorića, OŠ Jurja Dalmatinca, OŠ Tina Ujevića i OŠ Vidici. Početkom 2013. godine otvorena je OŠ Meterize koju polaze učenici gradskog naselja Meterize (do tada su pripadali upisnom području OŠ Petra Krešimira IV., Šibenik). Školi pripadaju i dvije područne škole na otoku Zlarinu i Prviću koje su do tada pripadale matičnoj školi Fausta Vrančića).	

16. VUKOVARSKO-SRIJEMSKA ŽUPANIJA

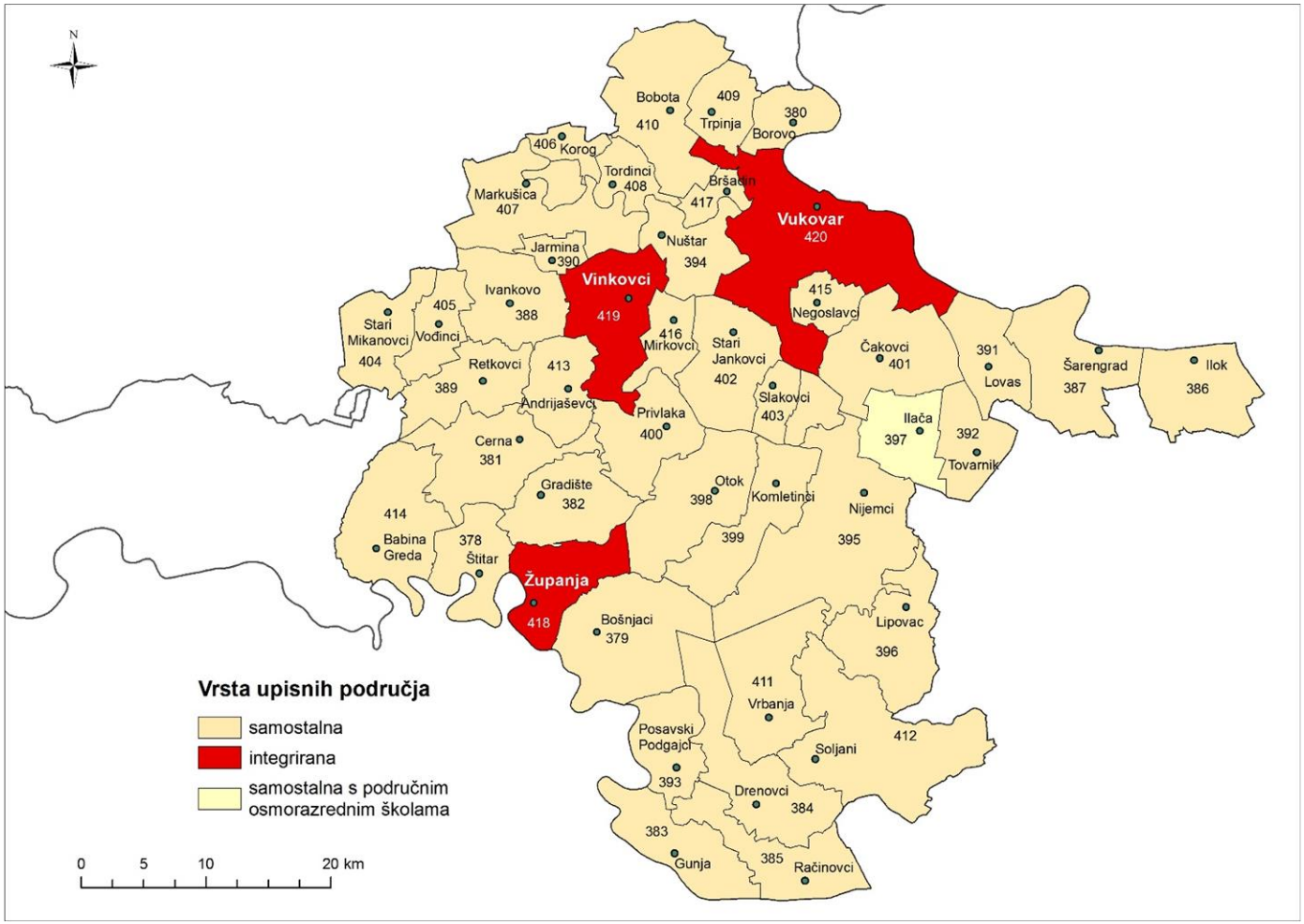

Sl. 65. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Vukovarsko-srijemskoj županiji

Tab. 49. Tipovi upisnih područja Vukovarsko-srijemske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA					
A1	**A2**		**A3**	**A4**	**A5**
406 OŠ Korog, Korog 408 OŠ Tordinci, Tordinci	378 OŠ Ivan Goran Kovačić, Štitar 379 OŠ fra Bernandina Tome Leakovića, Bošnjaci 380 OŠ Borovo, Borovo 382 OŠ Gradište, Gradište 383 OŠ "Antun i Stjepan Radić", Gunja 384 OŠ "Ivan Meštrović", Drenovci 385 OŠ "Ivan Filipović", Račinovci 386 OŠ Julija Benešića, Ilok 387 OŠ Dr. Franjo Tuđman, Šarengrad 389 OŠ Ane Katarine Zrinski, Retkovci 390 OŠ "Matija Gubec", Jarmina 391 OŠ Lovas, Lovas 392 OŠ Antun Gustav Matoš, Tovarnik 393 OŠ "Davorin Trstenjak", Podgajci Posavski 395 OŠ "Ivan Kozarac", Nijemci	396 OŠ Lipovac, Lipovac 398 OŠ Josipa Lovretića, Otok 399 OŠ "Vladimir Nazor", Komletinci 400 OŠ Stjepana Antolovića, Privlaka 401 OŠ Čakovci, Čakovci 403 OŠ Slakovci, Slakovci 404 OŠ Stjepana Cvrkovića, Stari Mikanovci 405 OŠ Vođinci, Vođinci 407 OŠ Markušica, Markušica 409 OŠ Trpinja, Trpinja 410 OŠ Bobota, Bobota 411 OŠ Mare Švel Gamiršek,Vrbanja 412 OŠ Josip Kozarac Soljani, Soljani 413 OŠ "Ivana Brlić-Mažuranić", Rokovci-Andrijaševci 414 OŠ Mijat Stojanović, Babina Greda 415 OŠ Negoslavci, Negoslavci 416 OŠ Nikole Tesle, Mirkovci 417 OŠ Bršadin, Bršadin		381 OŠ Matija Antun Reljković, Cerna 388 OŠ August Cesarec, Ivankovo 394 OŠ Zrinskih Nuštar 402 OŠ Stari Jankovci, Stari Jankovci	
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA					
B1	**B2**		**B3**	**B4**	**B5**
			397 OŠ Ilača-Banovci, Ilača		
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA					
C1	**C2**		**C4**		**C5**
	418 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Županji obuhvaća OŠ Ivana Kozarca i OŠ Mate Lovraka. 419 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Vinkovcima i okolnom području obuhvaća OŠ Bartola Kašića, OŠ Josipa Kozarca, OŠ Ivana Gorana Kovačića, OŠ Vladimira Nazora, OŠ Ivana Mažuranića, OŠ „Antun Gustav Matoš" i OŠ Nikole Tesle, Mirkovci.		420 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Vukovaru obuhvaća OŠ Antuna Bauera, OŠ Blage Zadre, OŠ Mitnica, OŠ Dragutina Tadijanovića i OŠ Nikole Andrića.		

17. SPLITSKO-DALMATINSKA ŽUPANIJA

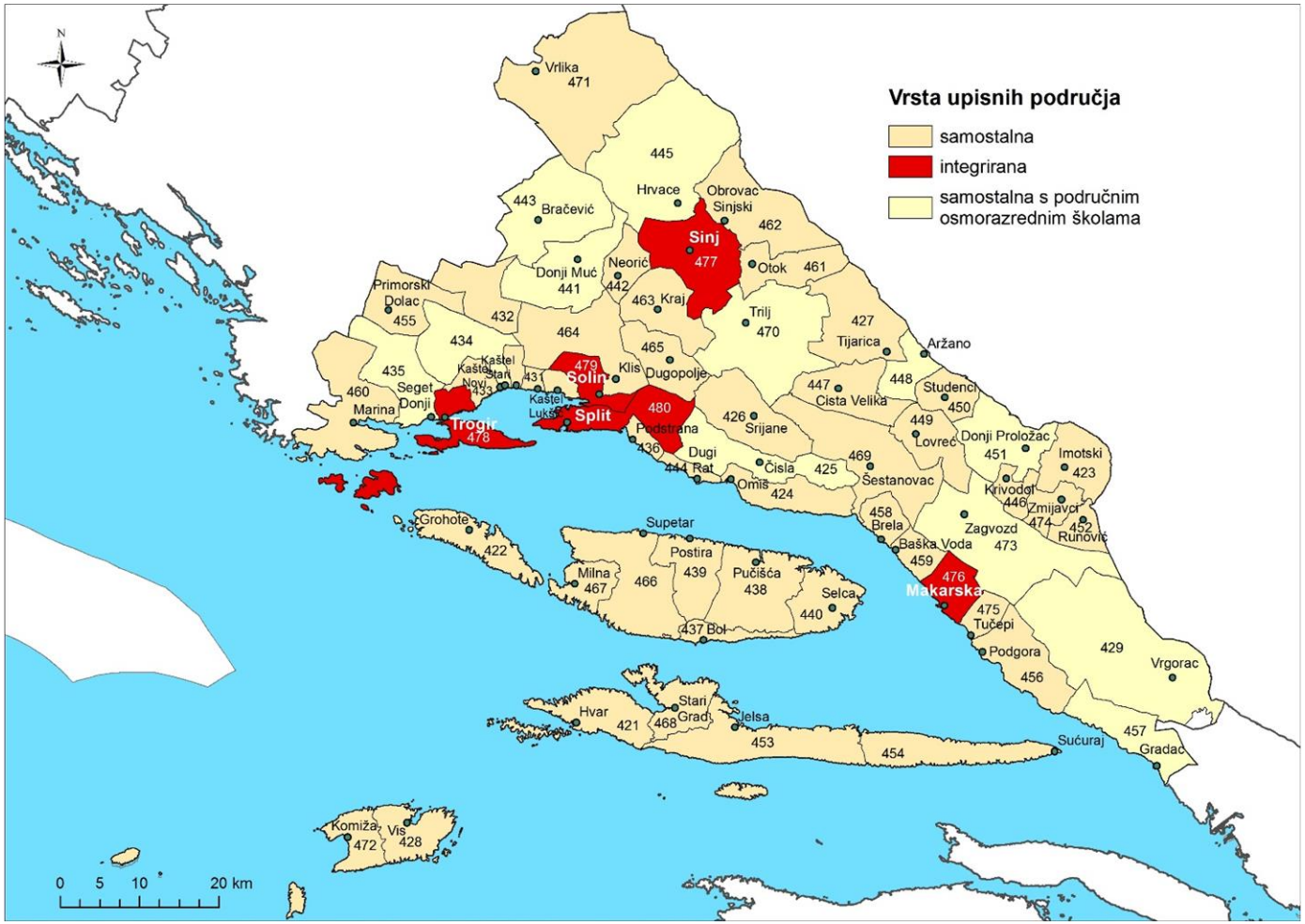

Sl. 66. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Splitsko-dalmatinskoj županiji

Tab. 50. Tipovi upisnih područja Splitsko-dalmatinske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
426 OŠ Gornja Poljica, Srijane 427 OŠ Stjepan Radić, Tijarica 442 OŠ Neorić-Sutina, Neorić 446 OŠ Tin Ujević, Krivodol 447 OŠ Ivana Gorana Kovačića, Cista Velika 449 OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića, Lovreć 450 OŠ Studenci, Studenci 452 OŠ Runović, Runović 462 OŠ Ivana Mažuranića, Obrovac Sinjski, Han 463 OŠ Ante Starčevića, Dicmo 469 OŠ Dr. fra Karlo Balić, Šestanovac 471 OŠ Milana Begovića, Vrlika	421 OŠ Hvar, Hvar 422 OŠ Grohote, Grohote 423 OŠ "Stjepan Radić", Imotski 428 OŠ Vis, Vis 432 OŠ Ostrog, Kaštel Lukšić 437 OŠ Bol, Bol 438 OŠ Pučišća, Pučišća 439 OŠ Vladimira Nazora, Postira- Brač 440 OŠ Selca, Selca 453 OŠ Jelsa, Jelsa 454 OŠ Ante Anđelinović, Sućuraj 455 OŠ Primorski Dolac, Primorski Dolac 456 OŠ Don Mihovila Pavlinovića, Podgora 458 OŠ Dr. Franje Tuđmana, Brela 459 OŠ Bariše Granića Meštra, Baška Voda 460 OŠ Ivan Duknović, Marina 464 OŠ Petra Kružića, Klis 465 OŠ Dugopolje, Dugopolje 466 OŠ Supetar, Supetar 467 OŠ Milna, Milna 468 OŠ Petra Hektorovića, Stari Grad 472 OŠ Komiža, Komiža 474 OŠ Zmijavci, Zmijavci 475 OŠ "Tučepi", Tučepi		424 OŠ Josip Pupačić, Omiš 430 OŠ Kneza Mislava, Kaštel Sućurac 433 OŠ "Bijaći", Kaštel-Novi 444 OŠ Jesenice, Dugi Rat 461 OŠ Kamešnica, Otok	431 OŠ Kneza Trpimira, Kaštel Gomilica 436 OŠ Strožanac, Podstrana
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
441 OŠ Kneza Branimira, Donji Muć 443 OŠ Braće Radića, Bračević 448 OŠ Aržano, Aržano 473 OŠ Zagvozd, Zagvozd	425 OŠ "1. listopada 1942.", Čišla 435 OŠ Kralja Zvonimira, Seget Donji 457 OŠ "Gradac", Gradac		429 OŠ Vrgorac, Vrgorac 445 OŠ Dinka Šimunovića, Hrvace 451 OŠ Ivan Leko, Proložac 470 OŠ Trilj, Trilj	434 OŠ Prof. Filipa Lukasa, Kaštel Stari
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				

C1	C2	C3	C4	C5
	476 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Makarskoj obuhvaća OŠ Stjepana Ivičevića i OŠ o. Petra Perice. 478 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Trogiru obuhvaća OŠ Majstora Radovana, OŠ Petra Berislavića i OŠ Slatine. 480 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Splitu obuhvaća OŠ Blatine-Škrape, OŠ Bol, OŠ Brda, OŠ Dobri, OŠ Gripe, OŠ Kamen-Šine, OŠ Kman Kocunar, OŠ Lučac, OŠ Manuš, OŠ Marjan, OŠ Mejaši, OŠ Meje, OŠ Mertojak, OŠ Plokite, OŠ Pojišan, OŠ Pujanke, OŠ Ravne Njive, OŠ Slatine, OŠ Skalice, OŠ Split 3, OŠ Spinut, OŠ Srinjine, OŠ Stobreč, OŠ Sućidar, OŠ Trstenik i OŠ Visoka, OŠ „Žrnovnica”.		477 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Sinju obuhvaća OŠ Ivana Lovrića, OŠ Fra Pavla Vučkovića i OŠ Marka Marulića.	479 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Solinu obuhvaća OŠ Don Lovre Katića, OŠ Vjekoslava Paraća i OŠ Kraljice Jelene.

18. ISTARSKA ŽUPANIJA

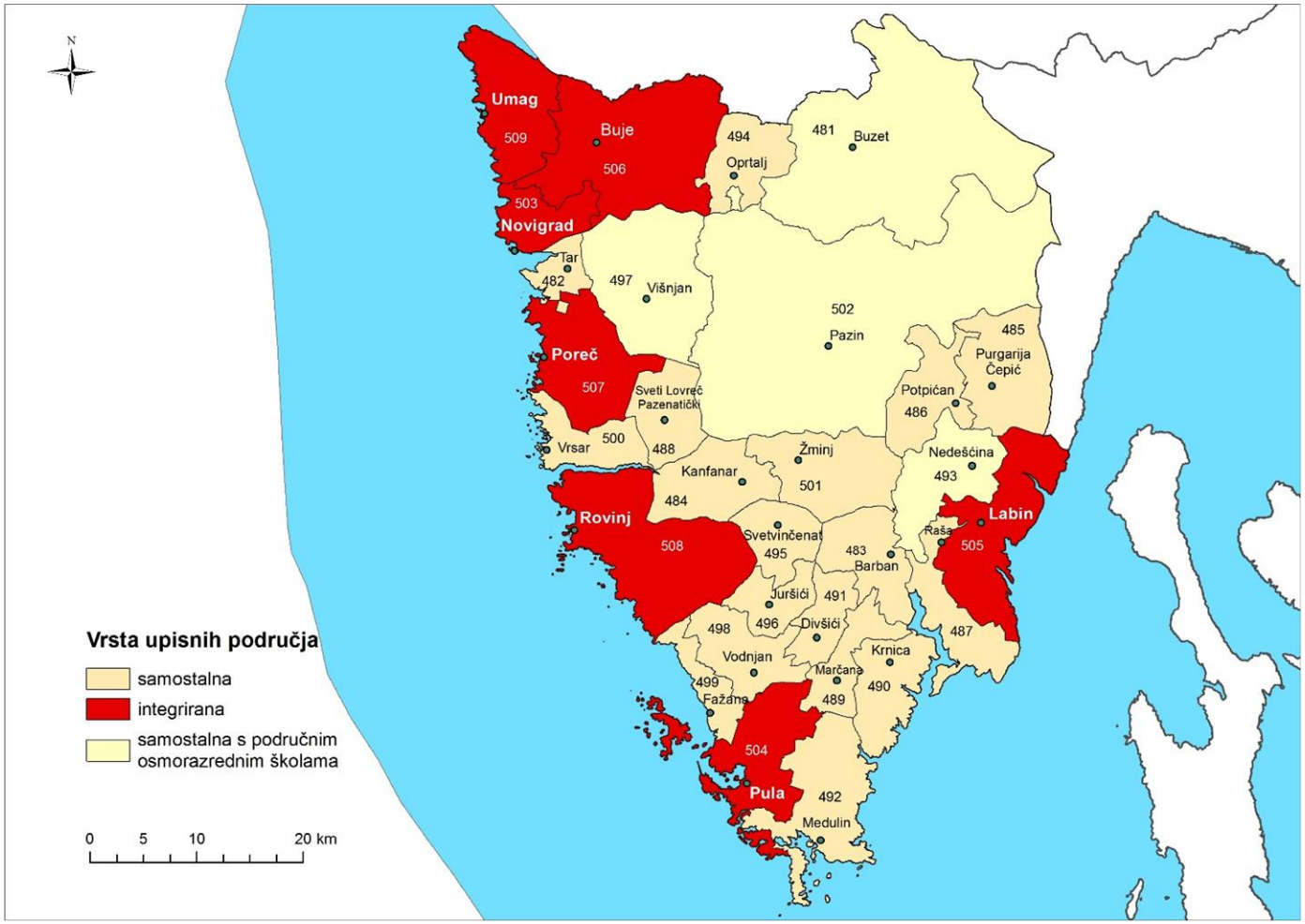

Sl. 67. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Istarskoj županiji

Tab. 51. Tipovi upisnih područja Istarske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA					
A1	**A2**		**A3**	**A4**	**A5**
494 OŠ Milana Šorga Oprtalj, Oprtalj	482 OŠ Tar-Vabriga, Tar 483 OŠ Jure Filipovića, Barban 484 OŠ Petra Studenca, Kanfanar 485 OŠ Ivan Goran Kovačić, Čepić 486 OŠ Vladimira Nazora, Potpićan 487 OŠ Ivana Batelića, Raša 488 OŠ Joakima Rakovca Sveti Lovreč Pazenatički, Sveti Lovreč Pazenatički 489 OŠ Marčana, Marčana	490 OŠ Vladimira Nazora, Krnica 491 OŠ Divšići, Divšići 492 OŠ Dr. Mate Demarina, Medulin 495 OŠ Svetvinčenat, Svetvinčenat 496 OŠ Juršići, Juršići 498 OŠ Vodnjan - Scuola elementare Dignano 499 OŠ Fažana, Fažana 500 OŠ Vladimira Nazora, Vrsar 501 OŠ Vladimira Gortana, Žminj			
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA					
B1	**B2**		**B3**	**B4**	**B5**
493 OŠ "Vitomir Širola Pajo", Nedešćina			481 OŠ "Vazmoslav Gržalja" , Buzet; 497 OŠ Jože Šurana, Višnjan 502 OŠ Vladimira Nazora, Pazin		
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA					
C2					
503 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Novigradu obuhvaća OŠ Scuola Elementare „Rivarela" i Talijanska osnovna škola, Novigrad – Scuola Elementare Italiana Cittanova. 504 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Puli obuhvaća OŠ Vidikovac, OŠ-Scuola elementare Giuseppina Martinuzzi Pula-Pola, OŠ Šijana, OŠ Stoja, OŠ Centar, OŠ Tone Peruška, OŠ Kaštanjer, OŠ „Monte Zaro", OŠ Veruda i OŠ Veli Vrh – Pula. 505 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Labinu obuhvaća OŠ Matije Vlačića i OŠ „Ivo Lola Ribar". 506 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Bujama obuhvaća OŠ Mate Balote i Talijansku osnovnu školu, Scuola Elementare Italiana. 507 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Poreču obuhvaća OŠ Poreč i OŠ Ivan Goran Kovačić, Čepić. 508 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Rovinju obuhvaća Talijansku osnovnu školu – SEI „Bernardo Benussi", OŠ Vladimira Nazora i OŠ Jurja Dobrile. 509 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Umagu obuhvaća OŠ Marije i Line i Talijansku osnovnu školu „Galileo Galilei".					

19. DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA

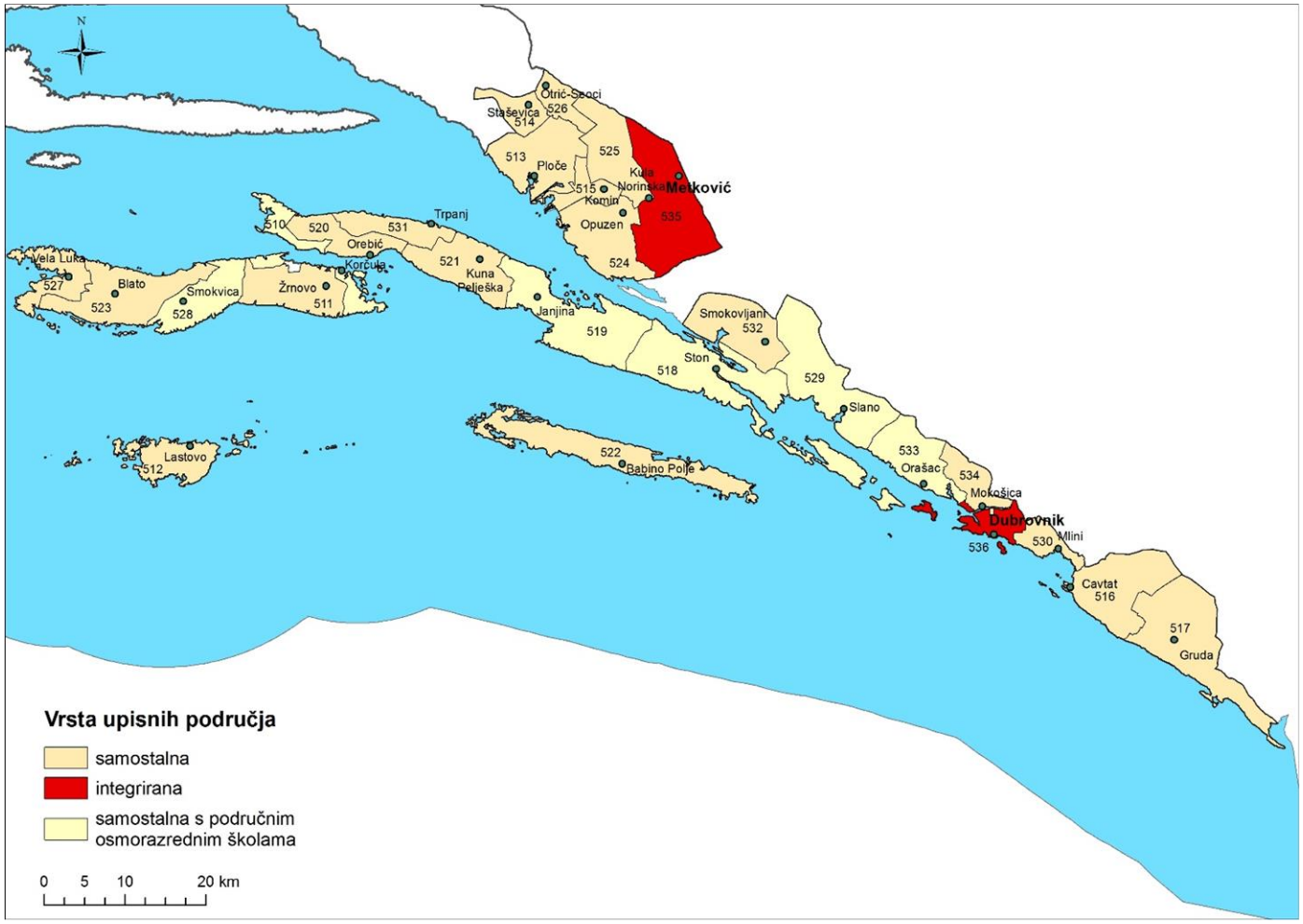

Sl. 68. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Dubrovačko-neretvanskoj županiji

Tab. 52. Tipovi upisnih područja Dubrovačko-neretvanske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA					
A1	**A2**		**A3**	**A4**	**A5**
521 OŠ "Kuna", Kuna	511 OŠ "Ante Curać-Pinjac", Žrnovo 512 OŠ "Braća Glumac", Lastovo 514 OŠ Fra Ante Gnječa, Staševica 515 OŠ Ivo Dugandžić-Mišić, Komin 516 OŠ Cavtat,Cavtat 517 OŠ Gruda, Gruda 520 OŠ Orebić, Orebić	522 OŠ Mljet, Babino Polje 523 OŠ Blato, Blato 524 OŠ Opuzen, Opuzen 525 OŠ Kula Norinska, Kula Norinska 526 OŠ "Otrići-Dubrave", Otrić-Seoci 527 OŠ Vela Luka, Vela Luka 531 OŠ Trpanj, Trpanj i 532 OŠ Primorje, Smokovljani		513 OŠ "Vladimir Nazor", Ploče 530 OŠ Župa dubrovačka, Mlini	534 OŠ Mokošica, Mokošica
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA					
B1		**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
		510 OŠ Petra Kanavelića, Korčula 518 OŠ Ston, Ston 519 OŠ "Janjina", Janjina 528 OŠ Smokvica, Smokvica 529 OŠ Slano, Slano 533 OŠ Antuna Masle, Orašac			
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA					
C1		**C2**	**C3**	**C4**	**C5**
		536 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Dubrovniku obuhvaća OŠ Marina Getaldića, OŠ Lapad, OŠ Marina Držića i OŠ Ivana Gundulića.		535 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Metkoviću obuhvaća OŠ Stjepana Radića i OŠ Don Mihovila Pavlinovića.	

20. MEĐIMURSKA ŽUPANIJA

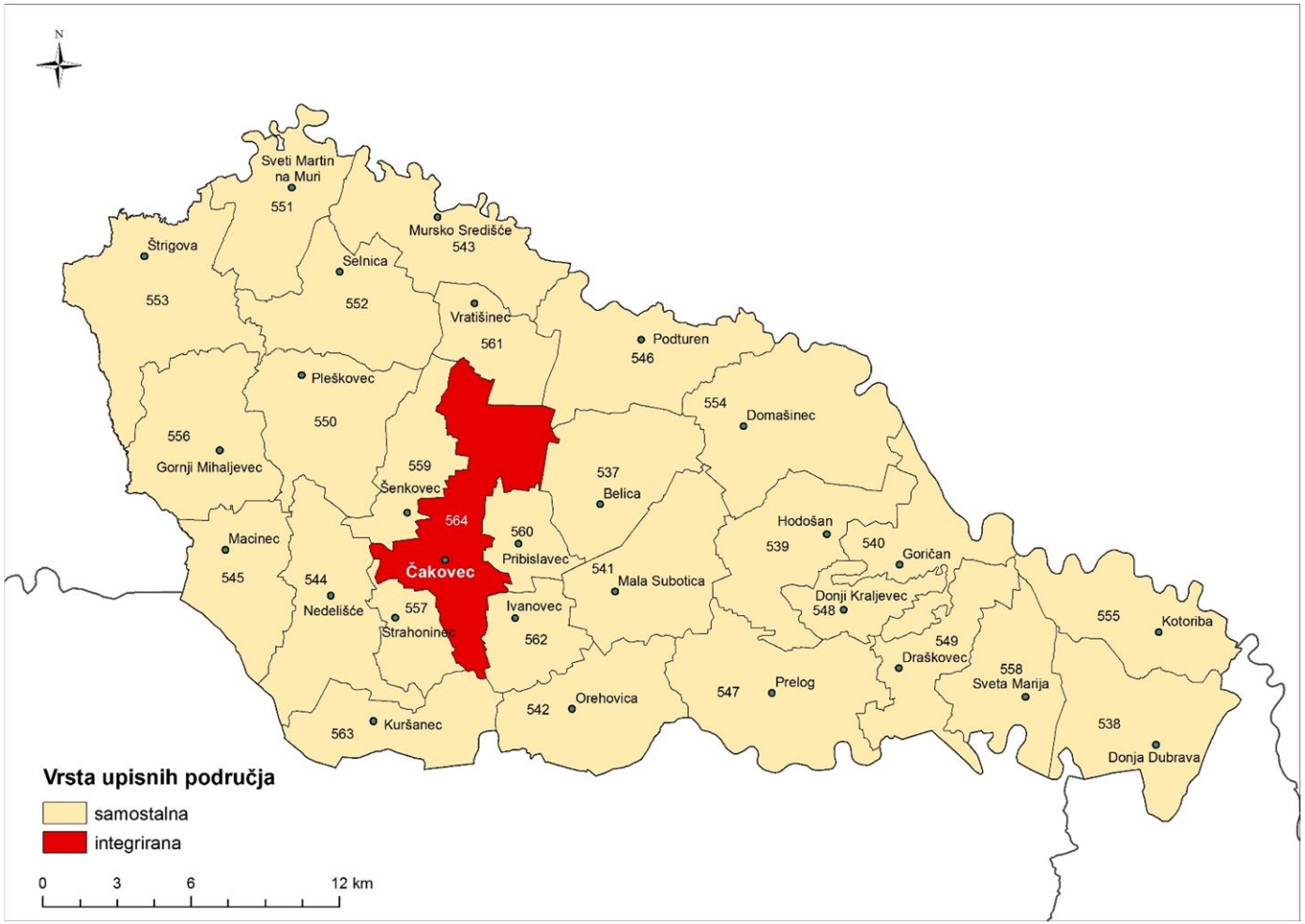

Sl. 69. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Međimurskoj županiji

Tab. 53. Tipovi upisnih područja Međimurske županije prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
	537 OŠ Belica,Belica 538 OŠ Donja Dubrava, Donja Dubrava 539 OŠ Hodošan, Hodošan 540 OŠ Goričan, Goričan 541 OŠ Tomaša Goričanca, Mala Subotica 548 OŠ Donji Kraljevec, Donji Kraljevec 549 OŠ Draškovec, Draškovec 550 OŠ Ivana Gorana Kovačića Sveti Juraj na Bregu, Pleškovec 551 OŠ Sveti Martin na Muri, Sv. Martin na Muri 552 OŠ Selnica, Selnica 553 OŠ Štrigova, Štrigova 554 OŠ Domašinec, Domašinec 555 OŠ Kotoriba, Kotoriba 556 OŠ Gornji Mihaljevec, Gornji Mihaljevec 558 OŠ Sveta Marija, Sveta Marija 559 OŠ "Petar Zrinski", Šenkovec 561 OŠ Dr. Vinka Žganca, Vratišinec		542 OŠ Orehovica, Orehovica 543 OŠ Mursko Središće, Mursko Središće 544 OŠ Nedelišće, Nedelišće 545 OŠ Dr. Ivana Novaka, Macinec 546 OŠ Podturen, Podturen 547 OŠ Prelog, Prelog 557 OŠ Strahoninec, Strahoninec 560 OŠ Vladimira Nazora, Pribislavec 562 OŠ Ivanovec, Ivanovec 563 OŠ Kuršanec, Kuršanec	
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C1	**C2**	**C3**	**C4**	**C5**
	564 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Čakovcu obuhvaća I. OŠ Čakovec, II. OŠ Čakovec i III. OŠ Čakovec.			

21. GRAD ZAGREB

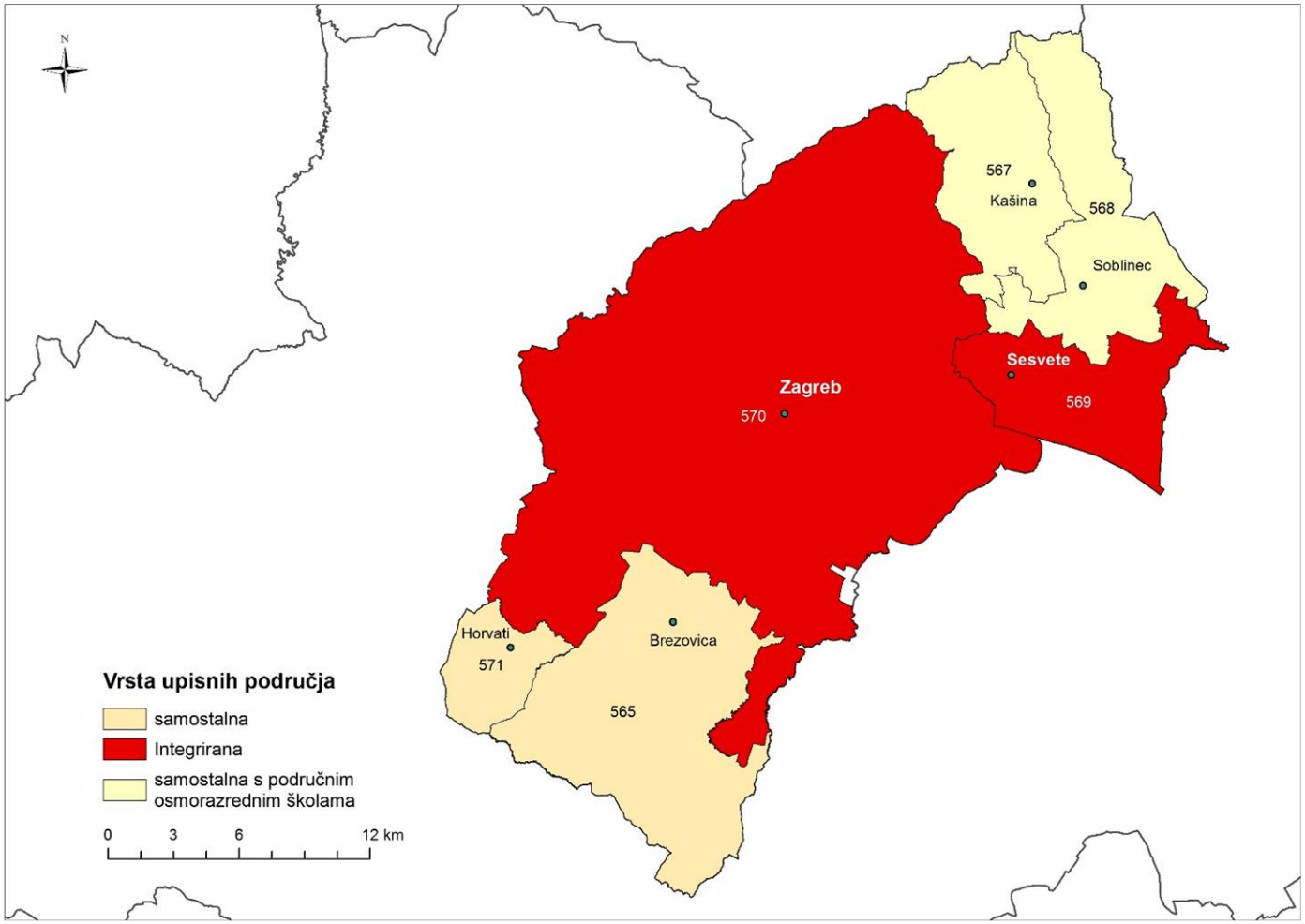

Sl. 70. Vrste upisnih područja osnovnih škola u Gradu Zagrebu

Tab. 54. Tipovi upisnih područja Grada Zagreba prema vrstama upisnih područja

SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA				
A1	**A2**	**A3**	**A4**	**A5**
	565 OŠ Brezovica, Brezovica 571 OŠ Stjepana Bencekovića, Horvati			
SAMOSTALNA UPISNA PODRUČJA S OSMORAZREDNIM PODRUČNIM ŠKOLAMA				
B1	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
				567 OŠ Vugrovec-Kašina, Kašina 568 OŠ Ivana Granđe, Soblinec
INTEGRIRANA UPISNA PODRUČJA				
C1				**C5**
570 Integrirano upisno područje osnovnih škola smještenih u Zagrebu obuhvaća osnovne škole prema četvrtima grada: DONJI GRAD (OŠ Ivana Gundulića, OŠ Izidora Kršnjavoga, OŠ Josipa Jurja Strossmayera, OŠ Petra Zrinskoga, OŠ Dr. Ivana Merza, OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića i OŠ Matka Laginje), GORNJI GRAD – MEDVEŠČAK (OŠ Jabukovac, Zagreb, OŠ Miroslava Krleže, OŠ Pantovčak, OŠ Ksavera Šandora Gjalskoga i OŠ Ivana Gorana Kovačića), TRNJE (OŠ Cvjetno naselje, OŠ Jure Kaštelana, OŠ Grigora Viteza, OŠ Tina Ujevića, OŠ Rapska, OŠ Marina Držića, OŠ Davorina Trstenjaka i OŠ Trnjanska), MAKSIMIR (OŠ Antuna Gustava Matoša, OŠ Augusta Harambašića, OŠ Ivana Filipovića, OŠ Jordanovac, OŠ „Bukovac", OŠ Vladimira Nazora i OŠ Remete), PEŠČENICA – ŽITNJAK (OŠ Augusta Cesarca, OŠ Dobriše Cesarića, OŠ Žitnjak, OŠ Vukomerec, OŠ Frana Krste Frankopana, OŠ Lovre pl. Matačića, OŠ Petra Preradovića, OŠ dr. Vinka Žganca, OŠ Dragutina Kušlana i OŠ Borovje), NOVI ZAGREB – ISTOK (OŠ Otok, OŠ Gustava Krkleca, OŠ Ive Andrića, I. OŠ Dugave, OŠ Frana Galovića, OŠ Zaprude i OŠ Mladost), NOVI ZAGREB – ZAPAD (OŠ Savski Gaj, OŠ Braće Radića, OŠ Lučko, Lučko, OŠ Trnsko, OŠ Sveta Klara, Sv. Klara, OŠ Većeslava Holjevca, OŠ Odra i OŠ Kajzerica), TREŠNJEVKA – SJEVER (OŠ Augusta Šenoe, OŠ kralja Tomislava, OŠ Julija Klovića, OŠ Rudeš, OŠ Voltino i OŠ Ljubljanica), TREŠNJEVKA – JUG (OŠ Horvati, OŠ Ivana Meštrovića, OŠ Alojzija Stepinca, OŠ Bartola Kašića, OŠ Josipa Račića, OŠ Prečko, OŠ Matije Gupca, OŠ Nikole Tesle, OŠ Vrbani), ČRNOMEREC (OŠ Kustošija, OŠ Ivana Cankara, OŠ Medvedgrad i OŠ Pavleka Miškine), GORNJA DUBRAVA (OŠ Antuna Mihanovića, OŠ Žuti brijeg, OŠ dr. Ante Starčevića, OŠ Granešina, OŠ Mate Lovraka, OŠ Čučerje, OŠ Vjenceslava Novaka i OŠ Antuna Branka Šimića), DONJA DUBRAVA (OŠ Retkovec, OŠ Ivana Mažuranića i OŠ Marije Jurić Zagorke), STENJEVEC (OŠ Otona Ivekovića, OŠ Ante Kovačića, OŠ Malešnica, OŠ Tituša Brezovačkog i OŠ Španska Oranice), PODSUSED – VRAPČE (OŠ Dragutina Tadijanovića, OŠ bana Josipa Jelačića, OŠ Gornje Vrapče, OŠ grofa Janka Draškovića, OŠ Stenjevec i OŠ Dragutina Domjanića) i PODSLJEME (OŠ Šestine, OŠ Markuševec i OŠ Gračani).				569 Integrirano upisno područje Sesvete obuhvaća škole smještene u Sesvetama i okolnom području: OŠ Sesvetski Kraljevec, OŠ Luka, OŠ Sesvete, OŠ Brestje, OŠ Sesvetska Sopnica, OŠ Sesvetska Sela i OŠ Jelkovec.

PRILOG 2

ANKENTNI UPITNIK ZA RAVNATELJE OSNOVNIH ŠKOLA

Poštovana ravnateljice/poštovani ravnatelju,

ovaj je upitnik sastavljen za potrebe izrade doktorskog rada na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod vodstvom mentorice
doc. dr. sc. Ružice Vuk. Tema doktorskog rada nosi naslov **„Geografski aspekt razvoja mreže osnovnih škola u Hrvatskoj“** u kojoj se, između ostaloga, žele ispitati mišljenja i stavovi ravnatelja o **perspektivama daljnjeg razvoja mreže osnovnih škola**. Cilj upitnika je ispitati stavove o utjecaju geografskih faktora na razvoj mreže osnovnih škola.

U doktorskom radu razina prostorne analize je upisno područje. Podaci prikupljeni ovim anketnim istraživanjem stavit će se u odnos s podacima prikupljenim drugim metodama istraživanja. Prikupljeni podaci **neće se iskazivati pojedinačno** već će biti prikazani za skup upisnih područja tipiziranih prema nizu obilježja (npr. pasivna upisna područja, upisna područja u stagnaciji, aktivna i izrazito aktivna upisna područja). Analiza prikupljenih podataka bit će usmjerena na povezanost s obilježjima upisnih područja i povezanost s obilježjima ispitanika (prema dobi, spolu, zvanju, stručnoj spremi, godinama staža...).

Molim Vas da pažljivo pročitate **sva pitanja** i odgovorite na njih.

Zahvaljujem vam na pomoći i suradnji!

Mr. sc. Biljana Vranković

Osnovni podaci:

spol	M – Ž *zaokružite*	dob	
broj godina staža		broj godina staža u funkciji ravnatelja	
stručna sprema		zvanje	
mjesto sjedišta škole		županija sjedišta škole	

*U sljedećim pitanjima zaokružite **samo jedan odgovor**.*

1) U posljednje četiri godine **broj razrednih odjela** u Vašoj školi je:
   a) povećan za 3 i više od 3 odjela
   b) povećan za 1 do 2 odjela
   c) ostao isti
   d) smanjen za 1 do 2 odjela
   e) smanjen za 3 i više od 3 odjela

2) Prema Vašem mišljenju **prostorni kapacitet Vaše matične škole** u odnosu na sadašnji broj učenika je:
   a) optimalan
   b) nedovoljan
   c) veći je od broja učenika

*Sljedeća pitanja odnose se na vaša promišljanja o organizaciji rada škole u **iduće četiri godine**.*

3) Koja su prema Vašem mišljenju **dva prioriteta za materijalna ulaganja** Vaše škole u **iduće četiri godine**?
   a) proširenje školske zgrade
   b) obnova školske zgrade
   c) gradnja školske sportske dvorane
   d) opremljenost škole nastavnim sredstvima i pomagalima *(ne uključuje računalnu učionicu)*
   e) opremljenost škole informatičkom opremom
   f) stručna usavršavanja djelatnika škole
   g) nešto drugo *navedite što* _____

4) Prema Vašem mišljenju **u iduće četiri godine** očekujete li: *(zaokružite odgovor da ili ne)*
   - promjene u statusu škole – prelazak s matične na područnu školu **DA – NE**
   - promjene u statusu škole – prelazak s područne na matičnu školu **DA – NE**
   - pojavu kombiniranih razrednih odjela u predmetnoj nastavi **DA – NE**
   - gubitak dijela satnice za učitelja geografije **DA – NE**
   - gubitak jednog radnog mjesta za učitelja geografije **DA – NE**
   - povećanje dijela satnice za učitelja geografije **DA – NE**
   - potrebu za novim radnim mjestom za učitelja geografije **DA – NE**

*Molim Vas napišite **svoje mišljenje** na sljedeće:*

5) Navedite ključne prednosti **prirodno-geografskog okruženja** Vaše škole koje će utjecati na daljnji razvoj Vaše škole.

_____

_____

6) Obzirom na **specifičnosti Vašeg upisnog područja** *(npr. pogranični položaj, granični položaj s drugim upisnim područjima, otočna škola, gradska škola,* škole u ruralnim područjima*...)*, navedite **ključne probleme** u organizaciji rada Vaše škole koje biste mogli očekivati u **<u>iduće četiri godine</u>**.

_____

_____

_____

7) Koje su posljedice aktualnih **demografskih procesa i trendova** na daljnji rad Vaše škole u **<u>iduće četiri godine</u>**?

_____

_____

_____

8) Koje bi **mjere** trebalo poduzeti za sprečavanje **depopulacije** u **upisnim područjima** Republike Hrvatske koja su suočena tim procesom?

_____

_____

_____

9) Što bi trebalo poboljšati vezano za **promet i prijevoz učenika** u Vašem upisnom području u **<u>iduće četiri godine</u>**?

_____

_____

_____

10) Koje **razloge za upis u Vašu** školu navode **roditelji** čija djeca pripadaju **drugim upisnim područjima** ukoliko imate takvih slučajeva?

_____

_____

_____

11) **U kojoj će mjeri prema Vašem mišljenju sljedeći faktori imati utjecaja na daljnji razvoj mreže škola u Republici Hrvatskoj:** *stavite **oznaku x** u odgovarajući kvadratić*	Uopće ne	Vrlo malo	Osrednje	U velikoj mjeri	U potpunosti
Prirodna osnova upisnog područja *(geografski položaj, reljef, klimatska obilježja, ...)*					
Obilježja upisnog područja *(veličina naselja, status naselja matične škole)*					
Demografski procesi i trendovi					
Gospodarska razvijenost upisnog područja					
Prometna obilježja upisnog područja					
Obrazovni resursi (*prostorni i materijalno-tehnički uvjeti škole; oprema...*)					
Ljudski potencijali (*zaposlenici škole i svi dionici s kojima škola surađuje*)					

12) Procijenite prema Vašem mišljenju u kojoj mjeri se slažete sa sljedećim tvrdnjama: *stavite **oznaku x** u odgovarajući kvadratić; ukoliko se neka tvrdnja ne odnosi na Vas ostavite prazno*	Uopće ne	Vrlo malo	Osrednje	U velikoj mjeri	U potpunosti
1. U Vašoj školi organiziraju se aktivnosti u neposrednom okruženju škole (terenski rad, izvanučionička nastava…) čime se učenike potiče na istraživačku nastavu i razvoj ekološke svijesti.					
2. Klimatska obilježja utječu na organizaciju rada Vaše škole.					
3. Elementarne nepogode utječu na organizaciju rada Vaše škole.					
4. Matična škola podjednako je dostupna učenicima iz svih naselja/dijelova upisnog područja.					
5. Matična škola i pripadajuće joj područne škole (ukoliko ih imate) raspoređene su u prostoru u skladu su s brojem učenika upisnog područja.					
6. U Vašu školu upisuju se i učenici koji ne pripadaju Vašem upisnom području.					
7. Postojanje i rad škole utječu na stabilizaciju naseljenosti odnosno na povećanje broja stanovnika Vašeg upisnog područja.					
8. Posljedica ukidanja područnih škola u Republici Hrvatskoj može uzrokovati iseljavanje mladog stanovništva.					
9. Financijska sredstva više usmjeravate na materijalno-tehničku opremljenost nego na stručna usavršavanja djelatnika Vaše škole.					
10. Stupanj razvijenosti Vaše općine/upravnog grada utječe na kvalitetu rada Vaše škole.					
11. Promjena županijskog ustroja (ukidanje županija) mogla bi se negativno odraziti na rad Vaše škole.					
12. Prometna povezanost škole s naseljima/dijelovima naselja unutar Vašeg upisnog područja je zadovoljavajuća.					
13. Prijevoz školskih obveznika kojeg organizira osnivač škole je zadovoljavajući.					
14. U Vašoj školi veći je udio učenika za koje je organiziran prijevoz do škole od onih za koje nije potrebno organizirati prijevoz.					
15. Kulturne ustanove oko/i u blizini škole i upisnog područja koriste se za izvođenje izvanučioničke nastave.					
16. U Vašoj školi provode se različiti projekti kojima se promiče tradicija i običaji upisnog područja.					
17.U Vašoj školi provode se projekti financirani sredstvima iz fondova Europske unije.					
18. U Vašoj školi potrebno je povećati prostorne kapacitete kako bi unaprijedili Vaš odgojno-obrazovni rad (npr. dogradnja učionica, rekonstrukcija škole...).					
19. Informatička opremljenost škole je zadovoljavajuća.					
20. Vaša škola dobro je opremljena nastavnim sredstvima i pomagalima za nastavu geografije.					
21. Školska knjižnica dobre je opremljenosti literaturom koja pokriva područje geografije.					
22. U Vašoj školi nastava geografije je stručno zastupljena.					
23. U Vašoj školi nastava iz svih predmeta je stručno zastupljena.					
24. Broj stručnih suradnika u Vašoj školi je zadovoljavajući.					
25. Učitelji predmetne nastave Vaše škole kompetentni su za rad u kombiniranim razrednim odjelima predmetne nastave.					
26. U Vašoj školi učestala je fluktuacija učitelja geografije.					
27. Učitelji geografije Vaše škole redovito odlaze na stručna usavršavanja.					
28. Učitelji geografije Vaše škole su informatički pismeni.					
29. Suradnja između učenika i učitelja Vaše škole je zadovoljavajuća.					
30. Suradnja između roditelja i učitelja Vaše škole je zadovoljavajuća.					
31. Suradnja između Vas ravnatelja i ostalih djelatnika Vaše škole je zadovoljavajuća.					
32. Suradnja škole i lokalne zajednice doprinosi unapređenju Vašeg rada.					
33. Suradnja Vaše škole s državnim i javnim institucijama (MZOS, agencije, uredi državne uprave...) je zadovoljavajuća.					
34. Suradnja Vaše škole s drugim školama Republike Hrvatske je zadovoljavajuća.					

PRILOG 3

	N		Aritmetička sredina (M)	Std. Pogreška M	Std. Devijacija
	Valjano	Nedostaje			
12.1) U Vašoj školi organiziraju se aktivnosti u neposrednom okruženju škole (terenski rad, izvanučionička nastava…) čime se učenike potiče na istraživačku nastavu i razvoj ekološke svijesti.	261	1	**3.88**	.039	.627
12.2) Klimatska obilježja utječu na organizaciju rada Vaše škole.	259	3	**2.45**	.070	1.128
12.3) Elementarne nepogode utječu na organizaciju rada Vaše škole.	257	5	**1.98**	.066	1.053
12.4) Matična škola podjednako je dostupna učenicima iz svih naselja/dijelova upisnog područja.	247	15	**3.87**	.073	1.144
12.5) Matična škola i pripadajuće joj područne škole raspoređene su u prostoru u skladu su s brojem učenika upisnog područja.	227	35	**4.07**	.070	1.055
12.6) U Vašu školu upisuju se i učenici koji ne pripadaju Vašem upisnom području.	257	5	**2.30**	.065	1.037
12.7) Postojanje i rad škole utječu na stabilizaciju naseljenosti odnosno na povećanje broja stanovnika Vašeg upisnog područja.	252	10	**3.16**	.076	1.208
12.8) Posljedica ukidanja područnih škola u Republici Hrvatskoj može uzrokovati iseljavanje mladog stanovništva.	254	8	**3.81**	.069	1.106
12.9) Financijska sredstva više usmjeravate na materijalno-tehničku opremljenost nego na stručna usavršavanja djelatnika Vaše škole.	258	4	**3.05**	.059	.943
12.10) Stupanj razvijenosti Vaše općine/upravnog grada utječe na kvalitetu rada Vaše škole.	260	2	**3.50**	.064	1.030
12.11) Promjena županijskog ustroja (ukidanje županija) mogla bi se negativno odraziti na rad Vaše škole.	257	5	**2.89**	.083	1.334
12.12) Prometna povezanost škole s naseljima/dijelovima naselja unutar Vašeg upisnog područja je zadovoljavajuća.	255	7	**3.58**	.076	1.217
12.13) Prijevoz školskih obveznika kojeg organizira osnivač škole je zadovoljavajući.	243	19	**3.94**	.064	1.004
12.14) U Vašoj školi veći je udio učenika za koje je organiziran prijevoz do škole od onih za koje nije potrebno organizirati prijevoz.	248	14	**2.67**	.097	1.531
12.15) Kulturne ustanove oko/i u blizini škole i upisnog područja koriste se za izvođenje izvanučioničke nastave.	257	5	**3.39**	.065	1.036
12.16) U Vašoj školi provode se različiti projekti kojima se promiče tradicija i običaji upisnog područja.	259	3	**3.89**	.055	.889
12.17) U Vašoj školi provode se projekti financirani sredstvima iz fondova Europske unije.	255	7	**2.10**	.077	1.237
12.18) U Vašoj školi potrebno je povećati prostorne kapacitete kako bi unaprijedili Vaš odgojno-obrazovni rad (npr. dogradnja učionica, rekonstrukcija škole...)	259	3	**3.31**	.093	1.490

12.19) Informatička opremljenost škole je zadovoljavajuća.	260	2	**3.30**	.065	1.049
12.20) Vaša škola dobro je opremljena nastavnim sredstvima i pomagalima za nastavu geografije.	259	3	**3.40**	.052	.831
12.21) Školska knjižnica dobre je opremljenosti literaturom koja pokriva područje geografije.	260	2	**3.37**	.053	.853
12.22) U Vašoj školi nastava geografije je stručno zastupljena.	260	2	**4.89**	.027	.435
12.23) U Vašoj školi nastava iz svih predmeta je stručno zastupljena.	259	3	**4.69**	.033	.534
12.24) Broj stručnih suradnika u Vašoj školi je zadovoljavajući.	258	4	**3.55**	.081	1.308
12.25) Učitelji predmetne nastave Vaše škole kompetentni su za rad u kombiniranim razrednim odjelima predmetne nastave.	239	23	**2.66**	.089	1.378
12.26) U Vašoj školi učestala je fluktuacija učitelja geografije.	252	10	**1.63**	.069	1.102
12.27) Učitelji geografije Vaše škole redovito odlaze na stručna usavršavanja.	260	2	**4.21**	.052	.832
12.28) Učitelji geografije Vaše škole su informatički pismeni.	260	2	**4.21**	.055	.895
12.29) Suradnja između učenika i učitelja Vaše škole je zadovoljavajuća.	259	3	**4.14**	.031	.502
12.30) Suradnja između roditelja i učitelja Vaše škole je zadovoljavajuća.	258	4	**4.04**	.031	.505
12.31) Suradnja između Vas i ostalih djelatnika Vaše škole je zadovoljavajuća.	260	2	**4.25**	.030	.486
12.32) Suradnja škole i lokalne zajednice doprinosi unapređenju Vašeg rada.	261	1	**3.90**	.050	.805
12.33) Suradnja Vaše škole s državnim i javnim institucijama (MZOS, agencije, uredi državne uprave...) je zadovoljavajuća.	261	1	**3.94**	.046	.745
12.34) Suradnja Vaše škole s drugim školama Republike Hrvatske je zadovoljavajuća.	261	1	**3.55**	.050	.805

Tablice frekvencija

12.1) U Vašoj školi organiziraju se aktivnosti u neposrednom okruženju škole (terenski rad,izvanučionička nastava…) čime se učenike potiče na istraživačku nastavu i razvoj ekološke svijesti.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Vrlo malo	5	1.9	1.9	1.9
	Osrednje	54	20.6	20.7	22.6
	U velikoj mjeri	170	64.9	65.1	87.7
	U potpunosti	32	12.2	12.3	100.0
	Total	261	99.6	100.0	
Missing	System	1	.4		
Total		262	100.0		

12.2) Klimatska obilježja utječu na organizaciju rada Vaše škole.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	63	24.0	24.3	24.3
	Vrlo malo	78	29.8	30.1	54.4
	Osrednje	63	24.0	24.3	78.8
	U velikoj mjeri	48	18.3	18.5	97.3
	U potpunosti	7	2.7	2.7	100.0
	Total	259	98.9	100.0	
Missing	System	3	1.1		
Total		262	100.0		

12.3) Elementarne nepogode utječu na organizaciju rada Vaše škole.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	104	39.7	40.5	40.5
	Vrlo malo	88	33.6	34.2	74.7
	Osrednje	35	13.4	13.6	88.3
	U velikoj mjeri	25	9.5	9.7	98.1
	U potpunosti	5	1.9	1.9	100.0
	Total	257	98.1	100.0	
Missing	System	5	1.9		
Total		262	100.0		

12.4) Matična škola podjednako je dostupna učenicima iz svih naselja/dijelova upisnog područja.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	16	6.1	6.5	6.5
	Vrlo malo	12	4.6	4.9	11.3
	Osrednje	47	17.9	19.0	30.4
	U velikoj mjeri	85	32.4	34.4	64.8
	U potpunosti	87	33.2	35.2	100.0
	Total	247	94.3	100.0	
Missing	System	15	5.7		
Total		262	100.0		

12.5) Matična škola i pripadajuće joj područne škole raspoređene su u prostoru u skladu su s brojem učenika upisnog područja.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	11	4.2	4.8	4.8
	Vrlo malo	7	2.7	3.1	7.9
	Osrednje	31	11.8	13.7	21.6
	U velikoj mjeri	83	31.7	36.6	58.1
	U potpunosti	95	36.3	41.9	100.0
	Total	227	86.6	100.0	
Missing	System	35	13.4		
Total		262	100.0		

12.6) U Vašu školu upisuju se i učenici koji ne pripadaju Vašem upisnom području.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	56	21.4	21.8	21.8
	Vrlo malo	113	43.1	44.0	65.8
	Osrednje	55	21.0	21.4	87.2
	U velikoj mjeri	22	8.4	8.6	95.7
	U potpunosti	11	4.2	4.3	100.0
	Total	257	98.1	100.0	
Missing	System	5	1.9		
Total		262	100.0		

12.7) Postojanje i rad škole utječu na stabilizaciju naseljenosti odnosno na povećanje broja stanovnika Vašeg upisnog područja.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	27	10.3	10.7	10.7
	Vrlo malo	50	19.1	19.8	30.6
	Osrednje	65	24.8	25.8	56.3
	U velikoj mjeri	75	28.6	29.8	86.1
	U potpunosti	35	13.4	13.9	100.0
	Total	252	96.2	100.0	
Missing	System	10	3.8		
Total		262	100.0		

12.8) Posljedica ukidanja područnih škola u Republici Hrvatskoj može uzrokovati iseljavanje mladog stanovništva.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	12	4.6	4.7	4.7
	Vrlo malo	24	9.2	9.4	14.2
	Osrednje	40	15.3	15.7	29.9
	U velikoj mjeri	103	39.3	40.6	70.5
	U potpunosti	75	28.6	29.5	100.0
	Total	254	96.9	100.0	
Missing	System	8	3.1		
Total		262	100.0		

12.9) Financijska sredstva više usmjeravate na materijalno-tehničku opremljenost nego na stručna usavršavanja djelatnika Vaše škole.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	24	9.2	9.3	9.3
	Vrlo malo	29	11.1	11.2	20.5
	Osrednje	122	46.6	47.3	67.8
	U velikoj mjeri	76	29.0	29.5	97.3
	U potpunosti	7	2.7	2.7	100.0
	Total	258	98.5	100.0	
Missing	System	4	1.5		
Total		262	100.0		

12.10) Stupanj razvijenosti Vaše općine/upravnog grada utječe na kvalitetu rada Vaše škole.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	16	6.1	6.2	6.2
	Vrlo malo	27	10.3	10.4	16.5
	Osrednje	59	22.5	22.7	39.2
	U velikoj mjeri	128	48.9	49.2	88.5
	U potpunosti	30	11.5	11.5	100.0
	Total	260	99.2	100.0	
Missing	System	2	.8		
Total		262	100.0		

12.11) Promjena županijskog ustroja (ukidanje županija) mogla bi se negativno odraziti na rad Vaše škole.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	55	21.0	21.4	21.4
	Vrlo malo	50	19.1	19.5	40.9
	Osrednje	50	19.1	19.5	60.3
	U velikoj mjeri	73	27.9	28.4	88.7
	U potpunosti	29	11.1	11.3	100.0
	Total	257	98.1	100.0	
Missing	System	5	1.9		
Total		262	100.0		

12.12) Prometna povezanost škole s naseljima/dijelovima naselja unutar Vašeg upisnog područja je zadovoljavajuća.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	25	9.5	9.8	9.8
	Vrlo malo	19	7.3	7.5	17.3
	Osrednje	58	22.1	22.7	40.0
	U velikoj mjeri	90	34.4	35.3	75.3
	U potpunosti	63	24.0	24.7	100.0
	Total	255	97.3	100.0	
Missing	System	7	2.7		
Total		262	100.0		

12.13) Prijevoz školskih obveznika kojeg organizira osnivač škole je zadovoljavajući.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	12	4.6	4.9	4.9
	Vrlo malo	6	2.3	2.5	7.4
	Osrednje	40	15.3	16.5	23.9
	U velikoj mjeri	112	42.7	46.1	70.0
	U potpunosti	73	27.9	30.0	100.0
	Total	243	92.7	100.0	
Missing	System	19	7.3		
Total		262	100.0		

12.14) U Vašoj školi veći je udio učenika za koje je organiziran prijevoz do škole od onih za koje nije potrebno organizirati prijevoz.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	90	34.4	36.3	36.3
	Vrlo malo	34	13.0	13.7	50.0
	Osrednje	34	13.0	13.7	63.7
	U velikoj mjeri	49	18.7	19.8	83.5
	U potpunosti	41	15.6	16.5	100.0
	Total	248	94.7	100.0	
Missing	System	14	5.3		
Total		262	100.0		

12.15) Kulturne ustanove oko/i u blizini škole i upisnog područja koriste se za izvođenje izvanučioničke nastave.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	11	4.2	4.3	4.3
	Vrlo malo	41	15.6	16.0	20.2
	Osrednje	76	29.0	29.6	49.8
	U velikoj mjeri	96	36.6	37.4	87.2
	U potpunosti	33	12.6	12.8	100.0
	Total	257	98.1	100.0	
Missing	System	5	1.9		
Total		262	100.0		

12.16) U Vašoj školi provode se različiti projekti kojima se promiče tradicija i običaji upisnog područja.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	3	1.1	1.2	1.2
	Vrlo malo	17	6.5	6.6	7.7
	Osrednje	49	18.7	18.9	26.6
	U velikoj mjeri	127	48.5	49.0	75.7
	U potpunosti	63	24.0	24.3	100.0
	Total	259	98.9	100.0	
Missing	System	3	1.1		
Total		262	100.0		

12.17) U Vašoj školi provode se projekti financirani sredstvima iz fondova Europske unije.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	114	43.5	44.7	44.7
	Vrlo malo	56	21.4	22.0	66.7
	Osrednje	46	17.6	18.0	84.7
	U velikoj mjeri	24	9.2	9.4	94.1
	U potpunosti	15	5.7	5.9	100.0
	Total	255	97.3	100.0	
Missing	System	7	2.7		
Total		262	100.0		

12.18) U Vašoj školi potrebno je povećati prostorne kapacitete kako bi unaprijedili Vaš odgojno-obrazovni rad (npr. dogradnja učionica, rekonstrukcija škole...)

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	47	17.9	18.1	18.1
	Vrlo malo	41	15.6	15.8	34.0
	Osrednje	34	13.0	13.1	47.1
	U velikoj mjeri	60	22.9	23.2	70.3
	U potpunosti	77	29.4	29.7	100.0
	Total	259	98.9	100.0	
Missing	System	3	1.1		
Total		262	100.0		

12.19) Informatička opremljenost škole je zadovoljavajuća.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	18	6.9	6.9	6.9
	Vrlo malo	30	11.5	11.5	18.5
	Osrednje	98	37.4	37.7	56.2
	U velikoj mjeri	83	31.7	31.9	88.1
	U potpunosti	31	11.8	11.9	100.0
	Total	260	99.2	100.0	
Missing	System	2	.8		
Total		262	100.0		

12.20) Vaša škola dobro je opremljena nastavnim sredstvima i pomagalima za nastavu geografije.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	6	2.3	2.3	2.3
	Vrlo malo	25	9.5	9.7	12.0
	Osrednje	103	39.3	39.8	51.7
	U velikoj mjeri	110	42.0	42.5	94.2
	U potpunosti	15	5.7	5.8	100.0
	Total	259	98.9	100.0	
Missing	System	3	1.1		
Total		262	100.0		

12.21) Školska knjižnica dobre je opremljenosti literaturom koja pokriva područje geografije.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	5	1.9	1.9	1.9
	Vrlo malo	33	12.6	12.7	14.6
	Osrednje	99	37.8	38.1	52.7
	U velikoj mjeri	107	40.8	41.2	93.8
	U potpunosti	16	6.1	6.2	100.0
	Total	260	99.2	100.0	
Missing	System	2	.8		
Total		262	100.0		

12.22) U Vašoj školi nastava geografije je stručno zastupljena.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	1	.4	.4	.4
	Vrlo malo	1	.4	.4	.8
	Osrednje	3	1.1	1.2	1.9
	U velikoj mjeri	15	5.7	5.8	7.7
	U potpunosti	240	91.6	92.3	100.0
	Total	260	99.2	100.0	
Missing	System	2	.8		
Total		262	100.0		

12.23) U Vašoj školi nastava iz svih predmeta je stručno zastupljena.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Vrlo malo	1	.4	.4	.4
	Osrednje	6	2.3	2.3	2.7
	U velikoj mjeri	66	25.2	25.5	28.2
	U potpunosti	186	71.0	71.8	100.0
	Total	259	98.9	100.0	
Missing	System	3	1.1		
Total		262	100.0		

12.24) Broj stručnih suradnika u Vašoj školi je zadovoljavajući.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	29	11.1	11.2	11.2
	Vrlo malo	25	9.5	9.7	20.9
	Osrednje	55	21.0	21.3	42.2
	U velikoj mjeri	73	27.9	28.3	70.5
	U potpunosti	76	29.0	29.5	100.0
	Total	258	98.5	100.0	
Missing	System	4	1.5		
Total		262	100.0		

12.25) Učitelji predmetne nastave Vaše škole kompetentni su za rad u kombiniranim razrednim odjelima predmetne nastave.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	66	25.2	27.6	27.6
	Vrlo malo	54	20.6	22.6	50.2
	Osrednje	44	16.8	18.4	68.6
	U velikoj mjeri	46	17.6	19.2	87.9
	U potpunosti	29	11.1	12.1	100.0
	Total	239	91.2	100.0	
Missing	System	23	8.8		
Total		262	100.0		

12.26) U Vašoj školi učestala je fluktuacija učitelja geografije.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	169	64.5	67.1	67.1
	Vrlo malo	42	16.0	16.7	83.7
	Osrednje	18	6.9	7.1	90.9
	U velikoj mjeri	11	4.2	4.4	95.2
	U potpunosti	12	4.6	4.8	100.0
	Total	252	96.2	100.0	
Missing	System	10	3.8		
Total		262	100.0		

12.27) Učitelji geografije Vaše škole redovito odlaze na stručna usavršavanja.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	3	1.1	1.2	1.2
	Vrlo malo	8	3.1	3.1	4.2
	Osrednje	26	9.9	10.0	14.2
	U velikoj mjeri	117	44.7	45.0	59.2
	U potpunosti	106	40.5	40.8	100.0
	Total	260	99.2	100.0	
Missing	System	2	.8		
Total		262	100.0		

12.28) Učitelji geografije Vaše škole su informatički pismeni.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	2	.8	.8	.8
	Vrlo malo	12	4.6	4.6	5.4
	Osrednje	34	13.0	13.1	18.5
	U velikoj mjeri	93	35.5	35.8	54.2
	U potpunosti	119	45.4	45.8	100.0
	Total	260	99.2	100.0	
Missing	System	2	.8		
Total		262	100.0		

12.29) Suradnja između učenika i učitelja Vaše škole je zadovoljavajuća.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Osrednje	17	6.5	6.6	6.6
	U velikoj mjeri	189	72.1	73.0	79.5
	U potpunosti	53	20.2	20.5	100.0
	Total	259	98.9	100.0	
Missing	System	3	1.1		
Total		262	100.0		

12.30) Suradnja između roditelja i učitelja Vaše škole je zadovoljavajuća.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Vrlo malo	1	.4	.4	.4
	Osrednje	25	9.5	9.7	10.1
	U velikoj mjeri	195	74.4	75.6	85.7
	U potpunosti	37	14.1	14.3	100.0
	Total	258	98.5	100.0	
Missing	System	4	1.5		
Total		262	100.0		

12.31) Suradnja između Vas i ostalih djelatnika Vaše škole je zadovoljavajuća.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Osrednje	6	2.3	2.3	2.3
	U velikoj mjeri	182	69.5	70.0	72.3
	U potpunosti	72	27.5	27.7	100.0
	Total	260	99.2	100.0	
Missing	System	2	.8		
Total		262	100.0		

12.32) Suradnja škole i lokalne zajednice doprinosi unapređenju Vašeg rada.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	1	.4	.4	.4
	Vrlo malo	13	5.0	5.0	5.4
	Osrednje	53	20.2	20.3	25.7
	U velikoj mjeri	137	52.3	52.5	78.2
	U potpunosti	57	21.8	21.8	100.0
	Total	261	99.6	100.0	
Missing	System	1	.4		
Total		262	100.0		

12.33) Suradnja Vaše škole s državnim i javnim institucijama (MZOS, agencije, uredi državne uprave...) je zadovoljavajuća.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	1	.4	.4	.4
	Vrlo malo	8	3.1	3.1	3.4
	Osrednje	50	19.1	19.2	22.6
	U velikoj mjeri	148	56.5	56.7	79.3
	U potpunosti	54	20.6	20.7	100.0
	Total	261	99.6	100.0	
Missing	System	1	.4		
Total		262	100.0		

12.34) Suradnja Vaše škole s drugim školama Republike Hrvatske je zadovoljavajuća.

		Frekvencije	Postoci	Valjani postoci	Kumulativni postoci
Valid	Uopće ne	1	.4	.4	.4
	Vrlo malo	23	8.8	8.8	9.2
	Osrednje	94	35.9	36.0	45.2
	U velikoj mjeri	117	44.7	44.8	90.0
	U potpunosti	26	9.9	10.0	100.0
	Total	261	99.6	100.0	
Missing	System	1	.4		
Total		262	100.0		

SUMMARY

Education and an adequate makeup of a school network are important factors in a country's socio-economic development, which in turn acts as a driving force for changes within a school network. This thesis analyzes the development, current condition and perspectives of the primary school network in the Republic of Croatia. A school network in this thesis is defined as a group of primary school institutions that perform educational activities at local and regional levels. In Croatia, the Ministry of Science and Education puts forward a proposal on the primary school network based on propositions by schools' founding bodies (counties and governing cities), and Croatian Government passes it. The primary school network defines the schools' names, their headquarters, school enrollment areas for students who are obliged to attend them, and special education programmes. A school network is a complex historical, pedagogical, social, political, but also a geographical issue.

In this doctoral thesis, the school network is approached through research of geographical factors which affect spatial changes, and which contribute to our understanding of external conditions influencing the development of a school network, as well as features of specific school enrollment areas. Geographically relevant factors influencing the development of the school network are classified into four groups in the thesis: general geographical (location), demo-geographical, economic, and educational factors. These factor groups are the prerequisite for educational institutions' functioning and their effectiveness. The theoretical approach and methodology of this research, in alignment with the object of the research, are interdisciplinary. The basic unit of the spatial analysis in the thesis is the primary school enrollment area for 569 Croatian schools.

Today's primary school network in Croatia was preceded by a sequence of reform measures: since 1874, when the first school act was adopted, there have been four stages to the development of today's primary school network, comprising the periods since 1874 to 1929, since 1929 to 1960, since 1960 to 1991, and after 1991. Compulsory eight years of primary education were systematically introduced no sooner than in the 1960/1961 school year, as a result of the 1959 Primary Education Act. The sheer number of schools founded during that first phase of the expansion of the primary school network proves the long tradition of the schooling system in Croatia. At later stages the school network expanded gradually, but the features it exhibits today it acquired after the decision on the school network and enrollment areas was passed in 2011.

Over the course of the last few decades, Croatia has been characterized by uneven spatial distribution of the population and intensive unfavourable demographic processes – general

depopulation and decline in the student contingent, which have had a negative effect on demographics in school enrollment areas and the primary school network. Croatia's demographic development plays a key role in the development of the primary school network, which is, among other things, constituted based on systemic monitoring and predicting of demographic trends. According to the 2011 school network, criteria of schools' parent-school status, and the number of schools within a single enrollment area, three groups of enrollment areas are proposed in this thesis: independent enrollment areas (A), independent enrollment areas with eight-year district schools (B), and integrated enrollment areas (C).

The presented typology of Croatian primary schools' enrollment areas identifies and explains common features of specific types of those areas, and defines patterns in their functioning, as well as predicts new relationships and consequences in the geographical space resulting from the interconnections between natural and/or social factors. In devising a typology of Croatian primary schools' enrollment areas, a multivariate analysis for 11 variables from 4 groups of geographical factors were applied. For each type of enrollment area (A, B, C), five types of enrollment areas of different characteristics were selected, with special attention given to sustainability of the educational function, ranging from barely sustainable and endangered, through stable, to perspective educational functions. In Croatia the number of students decreases faster than does the number of classes, which inevitably leads to specific changes in the average class size. The dynamics of this change varies significantly among different types of enrollment areas and schools, which results in the widening of the gap in education conditions in different counties in the Republic of Croatia.

For the purpose of this thesis, a questionnaire was carried out among primary school principals, on the perspectives of the future development of the primary school network. The questionnaire results showed that in the next four years, due to geographical factors, and especially demographic factors, the following changes in the primary school features can be expected: parent schools turning into district schools (the loss of the parent school status), district schools turning into parent schools (the acquisition of parent school status), the appearance of combined classes in primary lower grades, and the appearance of combined classes in primary higher (subject-based) grades. The changes in primary school features affect, among other things, the position of Geography teachers within schools: a decrease in their working hours, loss of job positions, an increase in working hours, and the appearance of new job positions for Geography teachers.

The insights on the future of primary school networks obtained from the perspective of demographic and regional development of the Republic of Croatia to a large degree affect the

planning of education for future Geography teachers and the labor market's need for them. Due to political and economic changes, changes in the education system, and achievements of geography as a science in Croatia and abroad, Geography in primary and secondary schools is undergoing intensive changes (Matas, 1996). It is precisely on those changes that an individual's professional development relies, spanning from initial education during university studies to different forms of in-service professional training. In line with the changes in society, economy and science, some of the proposals for Geography teachers' initial education contain content related to the following issues: a historical overview of the education system and school network development from a spatial-geographic aspect, education’s function as a factor of change in Croatia’s geographical space and economic development, specificities of educational work in Geography instruction (gifted students, students with developmental disabilities), instruction in combined classes, teaching children of different ethnical backgrounds (with Croatian as an L2 or foreign language), ICT use in teaching Geography, external evaluation of education (aspects of the schools’ quality and their spatial specificities), evaluation of education (of students’ achievement at external evaluation of education outcomes and their achievement at international research in education).

Besides keeping up with recommendations for school enrollment policy and scholarship policy from the Croatian Employment Service, it is important to conduct analyses and projections on student numbers on the level of primary school enrollment areas regarding Geography teachers in primary schools. Based on the analysis of the condition of the school network, and the developed projection of the number of classes from the aspect of Geography teachers for the 2018/2019 school year, it can be concluded that the need for Geography teaches in the labour market has decreased to a lesser degree than has demand for them acquiring new competences.

The school network and enrollment areas' features have also recently been the subject of study within geography as science, especially within its recent discipline of educational geography. The reasons behind this are intensive natural-geographic and social-geographic processes in the enrollment areas. Educational geography (didactics of geography) studies spatial organisation of primary education and other education cycles, with the aim of gaining insight into features of primary schools' enrollment areas and external conditions of learning, that play the key role in the optimisation of the school network.

ŽIVOTOPIS

Mr. sc. Biljana Vranković rođena je 22. svibnja 1975. godine u Koprivnici. Osnovnu školu završila je u Sokolovcu, a srednjoškolsko obrazovanje u Gimnaziji Ivana Zakmardija Dijankovečkoga u Križevcima. Diplomirala je 1998. godine na studiju geologije i geografije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Magistrirala je 2006. godine s temom iz ruralne geografije. U akademskoj godini 2009./2010. upisala je Doktorski studij na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Kao nastavnica geografije radila je 1998. i 1999. godine u Hotelijersko-turističkoj školi u Zagrebu, a od 2000. do 2007. godine u Privatnoj srednjoj ekonomskoj školi INOVA i OŠ Silvija Strahimira Kranjčevića u Zagrebu. Od 2007. godine zaposlena je u Nacionalnom centru za vanjsko vrednovanje obrazovanja na mjestu stručne savjetnice u Odjelu za promicanje kvalitete obrazovanja, a od 2015. godine načelnica je Odjela za izdavaštvo.

Od 1993. godine članica je Hrvatskog geografskog društva. U akademskoj godini 1997./1998. dobila je Rektorovu nagradu za najbolji studentski rad.

Održala je brojna stručna predavanja za učitelje i nastavnike iz područja geografije te za ravnatelje i stručne suradnike iz područja vanjskoga vrednovanja. Stručna je koordinatorica za provedbu ispita državne mature iz Geografije. Radila je na projektima samovrednovanja škola, vanjskoga vrednovanja odgojno-obrazovnih postignuća učenika četvrtih i osmih razreda osnovne škole i vanjskoga vrednovanja eksperimentalnih strukovnih programa te je uključena u provedbu projekta vanjskoga vrednovanja odgojno-obrazovnih ustanova.

Objavila je nekoliko udžbenika, metodičkih priručnika i ostalih pomoćnih nastavnih sredstava iz područja geografije te je recenzirala atlase i udžbenike iz geografije. Urednica je nekoliko izdanja Nacionalnoga centra za vanjsko vrednovanje obrazovanja. Koautorica je dviju autorskih knjiga iz geografije o postignućima učenika na vanjskome vrednovanju i na državnoj maturi. Autorica je nekoliko stručnih i putopisnih članaka. Tijekom poslijediplomskog studija objavila je desetak znanstvenih članaka u časopisima i zbornicima skupova iz interdisciplinarnih područja znanosti (grane geografije) i odgojnih znanosti. Redovito sudjeluje na seminarima u organizaciji Hrvatskoga geografskog društva kao predavač ili u cilju osobnog profesionalnog razvoja. Znanstveni interes usmjeren joj je na edukacijsku geografiju, a karijera na poslove usko povezane uz vanjsko vrednovanje odgojno-obrazovnih ishoda i kontinuirano unapređenje rada osnovnih i srednjih škola.

Popis knjiga, znanstvenih i stručnih radova te sudjelovanja na znanstvenim skupovima

Autorske knjige

1. Vuk, R., **Vranković, B.**, Orešić, D., 2015: *Geografija na državnoj maturi (2010. – 2012.) – analize i preporuke,* Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.
2. **Vranković, B**., Vuk, R., Šiljković, Ž., 2011: *Kvalitativna analiza ispita vanjskoga vrjednovanja obrazovnih postignuća učenika osmih razreda provedenih 2008. godine: geografija i integracija nastavnih sadržaja geografije i povijesti*, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.

Uredničke knjige

1. Vranković, B. (ur), 2015: *Geografija na državnoj maturi (2010.-2012.) - analize i preporuke,* Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.
2. Muraja, J.; **Vranković, B.** (ur.), 2014: *Samovrednovanje srednjih škola - pogled na kvalitetu obrazovanja iznutra,* Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.

Poglavlja u knjizi

1. Muraja, J., **Vranković, B**., Drvodelić, M., 2014: Prioritetna područja unapređenja rada škola, u: *Samovrednovanje srednjih škola - pogled na kvalitetu obrazovanja iznutra* (ur. Muraja, J., Vranković, B.), Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb, 27-34.
2. Vizek Vidović, V., Žižak, A., **Vranković, B**., 2014: Suradnici mreže podrške samovrednovanju škola - uloga, zadatci i edukacije, u: *Samovrednovanje srednjih škola - pogled na kvalitetu obrazovanja iznutra* (ur. Muraja, J., Vranković, B.), Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb, 69-80.
3. **Vranković, B.**, 2014: O projektu "Samovrednovanje srednjih škola", u: S*amovrednovanje srednjih škola - pogled na kvalitetu obrazovanja iznutra* (ur. Muraja, J., Vranković, B.), Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb, 19-25.
4. **Vranković, B.**, Antulić, S., Matoic, I., Svalina, K., 2014: Prikaz odabranih prioritetnih područja unapređenja rada škola, u: *Samovrednovanje srednjih škola - pogled na*

kvalitetu obrazovanja iznutra (ur. Muraja, J., Vranković, B.), Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb, 27-58.

5. **Vranković, B**.; Bodin Petrov, B., 2014: Suradnja školskih timova za kvalitetu i suradnika mreže podrške samovrednovanju škola, u: *Samovrednovanje srednjih škola - pogled na kvalitetu obrazovanja iznutra* (ur. Muraja, J., Vranković, B.), Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb, 81-97.

Znanstveni radovi u časopisima

1. Vuk, R., **Vranković, B.**, 2016: Utjecaj demografskih procesa na organizaciju primarnoga obrazovanja u Splitsko-dalmatinskoj županiji, *Školski vjesnik: časopis za pedagoška i školska pitanja* 65, 287-300.
2. **Vranković, B.**, 2014: Nastavne metode i postignuća učenika osmih razreda iz geografije u zadacima uz grafičke priloge, *Acta geographica Croatica* 39, 77-98.
3. Vuk, R., **Vranković, B.**, Šiljković, Ž. , 2012: Postignuća učenika iz geografije Hrvatske na ispitima vanjskoga vrednovanja i percepcije učenika o geografiji kao nastavnom predmetu u osnovnoj školi, *Hrvatski geografski glasnik* 74 (1), 213-229.
4. **Vranković, B**.,Vuk, R., Šiljković, Ž., 2011: Vanjsko vrednovanje postignuća učenika osmih razreda iz domene Opća geografija, *Hrvatski geografski glasnik* 73 (1), 271-289.
5. Vuk, R., **Vranković, B.**, 2010: Obrazovna postignuća učenika osmih razreda iz geografije u šk. god. 2007./2008. i stavovi profesora geografije o poučavanju geografskih vještina, *Metodika* 10(2), 354-370.

Znanstveni radovi u zbornicima skupova

1. Vuk, R., **Vranković, B.**, 2015: Uloga geografskih visokoškolskih institucija u profesionalnom razvoju učitelja geografije i u poboljšanju učeničkih postignuća – studija slučaja: Splitsko-dalmatinska županija, u: *Zbornik radova: Sveučilište u profesionalnom usavršavanju učitelja u osnovnoj školi* (ur. Ivon, H., Tomaš, S.), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 132-146.
2. Vuk, R., **Vranković, B.**, Žitnik, Z., 2014: Odnosi uspjeha i strukture pristupnika državne mature iz geografije 2010. godine i upisanih studenata 2010. godine na studijske programe na Geografskom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu, u: *Zbornik radova 3. kongresa geografa Bosne i Hercegovine* (ur. Drešković, N.), Geografsko društvo u Federaciji Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 225-255.

3. **Vranković, B.**, Drvodelić (Reberšak), M., Muraja, J., 2009: Improvement of School Quality Through Key Objectives, in: *Recent Advances in Education and Educational Technology* (eds. Revetria, R. et al.), Genova, 98-105.
4. **Vranković, B.**, Drvodelić (Reberšak), M., 2008: Školski razvojni plan: mjerljivi pokazatelj kvalitete rada škole, u: *Pedagogija i društvo znanja* (ur. Cindrić, M. i dr.), Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 411-422.

Druge vrste radova

1. Fulgosi, S., Gjeri, N., Muraja, J., **Vranković, B.**, Ćurković, N., Šabić, J, Reberšak, M, Milin Šipuš, Ž., Stanković, Lj., Smuđ, M., Antoliš, S., Gusić, J., Martinović, D., Penzar, K., Pavlić, J., Krajina, J., Golubović, D., 2009: *Razvoj i strategija nacionalnih ispita,* Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.
2. Reberšak, M., **Vranković, B.**, Muraja, J., Vlahović Štetić, V., Brajković, S., Kolić-Vehovac, S., Jovanović, J., Župa, S., Marjanović, V., Krajčić, I., Baraba, I., Šojat, A. 2009: *Vodič za provedbu samovrjednovanja u osnovnim školama,* Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.
3. Muraja, J., **Vranković, B.**, Staničić, S., Pasarić, B., Surić- Fareb, E., Hitrec, S., Reberšak, M., Franko, Đ., 2010: *Priručnik za samovrednovanje srednjih škola*, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb.

Stručni radovi

1. Drvodelić, M., **Vranković, B.**, 2013: KREDA-analiza - Korak do spoznaje koliko je dobra naša škola. *Zrno : časopis za obitelj, vrtić i školu* 107-108, 36-38.
2. **Vranković, B.**, 2006: Priprema za izvedbu nastavnog sata na stručnom ispitu Glacijalni reljef, *Geografski horizont* 1-2/2002., Zagreb.
3. **Vranković, B.**, 2006: Tamo gdje planine susreću prerije, *Meridijani* 103, Samobor
4. **Vranković, B.**, 2005: Pamukkale – dvorac od pamuka, *Meridijani* 91, Samobor
5. **Vranković, B.**, 2001: Upoznajmo ledenjake putovanjem kroz Rocky Mountains, *Hrvatski zemljopis* 54, Samobor.
6. **Vranković, B.**, 1998: Klasifikacija i fizičko-kemijska svojstva novih minerala (1995. i 1996.g.) s područja Sjeverne i Južne Amerike, *Priroda* 857, Zagreb
7. **Vranković, B.**, 1996: EOL-Bog vjetra oblikuje reljef, *Hrvatski zemljopis* 20, Zagreb

Aktivna sudjelovanja na znanstvenim skupovima u Hrvatskoj

1. *Šesti hrvatski geografski kongres*, Trogir, 29.9.-2.10.2015., podnesak **Vranković, B.**, Vuk, R.: Promjene učeničkog kontingenta i implikacije na organizaciju obveznog obrazovanja u upisnim područjima osnovnih škola Republike Hrvatske.
2. *Peti hrvatski geografski kongres*, Osijek, 5.-8.10.2011., podnesak Vuk, R., **Vranković, B.**, Šiljković, Ž.: Postignuća učenika iz *geografije Hrvatske* na ispitima vanjskoga vrednovanja i percepcije učenika o geografiji kao nastavnom predmetu u osnovnoj školi.
3. *9. savjetovanje Kartografija i geoinformacije uz Svjetski dan GIS-a*, Zadar, 20.-22.11. 2013., podnesak Vuk, R., **Vranković, B.**: Kartografija u obrazovanju - postignuća učenika na ispitima vanjskog vrednovanja iz domene kartografska pismenost.
6. *Sveučilište u profesionalnom usavršavanju učitelja u osnovnoj školi,* Split, 6.-.11.2013., podnesak Vuk, R., **Vranković, B.**: Uloga geografskih visokoškolskih institucija u profesionalnom razvoju učitelja geografije i u poboljšanju učeničkih postignuća – studija slučaja: Splitsko-dalmatinska županija.
7. *Geographies of Marginality: The Realities of Physically Marginalized Areas,* Dubrovnik, 19-23.08.2012., podnesak **Vranković, B.**: Differences in educational achievement of students in geography on external evaluation exam in Republic of Croatia as indicator of marginalization
8. International Scientific Conference Applied Geography in theory and practice, Zagreb, 5.-6.11.2010., podnesak **Vranković, B.**, Šiljković, Ž., Vuk, R.: External evaluation of eight-grade students in domain of general geography.
9. *Geografija u sustavu znanosti i odgojno-obrazovnom sustavu, Znanstveni skup povodom obilježavanja 115. godišnjice osnivanja i 65. godišnjice kontinuiranog djelovanja Hrvatskog geografskog društva,* Zagreb, 15.11. 2012., podnesak **Vranković, B.**, Muraja, J.: Geografija u sustavu vanjskog vrednovanja obrazovnih postignuća učenika osnovnih i srednjih škola.
10. *Treća međunarodna konferencija naprednih i sustavnih istraživanja (u obrazovanju) – ECNSI 2009.,* Zadar, 12-13.11.2009., podnesak **Vranković, B.**: Nastavne metode i učenička postignuća iz geografije.
11. *Druga međunarodna konferencija o naprednim i sustavnim istraživanja*, Zadar, 13.-14.11.2008., podnesak **Vranković, B.**, Reberšak, M.: Školski razvojni plan: mjerljivi pokazatelj kvalitete rada škole.

Aktivna sudjelovanja na znanstvenim skupovima u inozemstvu

1. *Četvrti kongres geografa Bosne i Hercegovine,* Sarajevo, 17.-19.11.2016., podnesak Vuk, R., **Vranković, B.**, Curić, Z.: Geografska znanja i vještine na državnoj maturi kao prediktor uspjeha na studiju geografije na Geografskom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu.
2. Treći kongres geografa Bosne i Hercegovine, Tuzla, 8.-10.10.2012., podnesak Vuk, R., **Vranković, B**., Žitnik Z.: Odnosi uspjeha i strukture pristupnika državne mature iz geografije 2010. godine i upisanih studenata 2010. godine na studijske programe na Geografskom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu.
3. Recent Advances in Education and Educational Technology , Genova, 17.-19.11.2009., podnesak **Vranković, B.**, Drvodelić, M., Muraja, J., 2009: Improvement of School Quality Through Key Objectives.